

B. II.

Umræður í efri deild.

Ár 1912, mánudaginn 15. júlí, var fyrsti fundur efri deildar alþingis settur, að loknum fundi í sam. þingi, af aldursforseta deildarinnar Júlíus Havsteen, 1 kgk. þm.

Þessir þingmenn voru mættir, er sæti áttu í deildinni:

Júl. Havsteen, 1. kgk. þm.,
Eiríkur Briem, 2. kgk. þm.,
Ág. Flygenring, 3. kgk. þm.,
Steingr. Jónsson, 4. kgk. þm.,
Stefán Stefánsson, 5. kgk. þm.,
Björn Þorláksson, 6. kgk. þm.,
Guðjón Guðlaugsson, þm. Strand.,
Jens Pálsson, 2. þm. G.-K.,
Jón Jónatansson, 2. þm. Árn.,
Jósep Björnsson, 2. þm. Skagf.,
Sigurður Eggerz, þm. V.Skaftf.,
Sigurður Stefánsson, þm. Ísaf.,
Þórarinn Jónsson, 1. þm. Húnav.,

Ómættur var Einar Jónsson 2. þm. N.-Múl.

Aldursforseti kvaddi sér til aðstoðar Steingr. Jónsson og Björn Þorláksson.

Forseti var kosinn Júlíus Havsteen með 11 atkv., Sigurður Eggerz hlaut 1 atkv., 1 seðill auður.

1. varaforseti var kosinn Stefán Stefánsson með 8 atkv., Guðjón Guðlaugsson, Jens Pálsson og Sigurður Stefánsson hlutu hver um sig 1 atkv., 1 seðill auður.

2. varaforseti var kosinn Jens Pálsson með 9 atkv., Sigurður Stefánsson hlaut 2 atkv., 1 seðill auður.

Skrifarar deildarinnar voru kosnir:

Steingr. Jónsson með 10 atkv. og Björn Þorláksson með 9 atkv., Jósep Björnsson hlaut 1 atkv., 2 seðlar auðir.

Forseti las upp 2 brjef frá ráðherra, dags. 13. þ. m., er tilkyntu, að lögð yrðu fyrir deildina 16. þ. m, af hálfu landsstjórnarinnar eftirtöld frumvörp:

Frv. til laga um útrýming fjárkláðans,

— — siglingalaga,

— — laga um öryggi skipa og báta,

— — — — breyting á l., nr. 25, 3. oktbr. 1903, um eftirlit með þilskipum, sem notuð eru til fiskiveiða eða vöruflutninga,

— — — — breyting á lögum, nr. 53, 30. júlí 1909, um váttrygging fyrir sjómenn,

— — — — stofnun yfirsetukvennaskóla í Reykjavík,

— — — — breyting á lögum, nr. 34, 27. septbr. 1901, um bólu-setningar.

— — yfirsetukvennalaga.

Stjórnarskrármálið.

Á 3. fundi Ed., 18. júlí, ávarpaði ráðherra þingdeildina, áður en gengið var til dagskrár, á þessa leið:

Ráðherra (Kr. J.) Jeg skal leyfa mjer að ávarpa háttvirta deild nokkrum orðum um mál það, er valdið hefur því, að þing var rofið síðast og þetta þing kvatt saman, sem sje stjórnarskrárfrumvarp síðasta þings. Landstjórnin hefir látið prenta þetta stjórnarskrárfrumvarp og býta því út meðal þingmanna, eins og það var samþykkt á síðasta þingi. Enn fremur hefur hún til leiðbeiningar og hægðarauka, í sambandi

við þetta frumv. látið semja uppkast að þrem öðrum frumvörpum, sem nauðsynleg yrðu, ef þetta frv. kynni að verða samþykkt. En ekkert af þessum frv. og eigi heldur stjórnarskrárfrumvarpið er þó lagt fram sem stjórnarfrv., heldur að eins til athugunar þingmönnum. Verði því málið ekki tekið upp af þingmanna hálfu, kemur ekkert stjórnarskrárfrumvarp fram. Þessu vikur svo við, að hans hátign konungurinn hefur ekki viljað ljá samþykki sitt til þess, að frv., eins og það liggur fyrir frá síðasta þingi, verði lagt fyrir þingið af hálfu stjórnarinnar. Það, sem því olli, var úrfelling ákvæðisins um setu Íslandsráðherra í ríkisráði Dana. Að visu hafði jeg átt tal um þetta við hinn látna konung vorn, Friðrik hinn 8. í fyrra vor, og hafði jeg þá von um það, að hann mundi samþykkja frumv. óbreytt, en með vissu fororði, því fororði, að úrfelling ríkisráðsákvæðisins hefði ekki þá afleiðingu, að lög og mikils varðandi stjórnar-ráðstafanir, er Ísland varða, yrðu ekk borin upp í ríkisráði Dana, en að í þessu efni yrði fylgt sömu reglu eftir sem áður. En nú er hann látinn, og þetta var jafnvel einungis von mín, en ekki vissa. Nú ljet hinn nýji konungur vor í ljós við mig, að hann gæti eigi fallizt á úrfellingu ríkisráðsákvæðisins úr stjórnarskránni nema því að eins, að samtímis væri gerð skipun á hinu ríkisrjettarlega sambandi milli Íslands og Danmerkur með samhljóða ákvæðum hins íslenzka alþingis og hins danska ríkisþings.

Þessa skýrslu hef jeg viljað gefa alþingi þegar í byrjun þingtimans, og vona jeg, að háttv. deild taki hana til nákæmrar yfirvegunar.

Ráðherraskifti.

Á 7. fundi Ed., 24. júlí, bað ráðherra sjer hljóðs, áður en gengið var til

dagsskrár, til þess að gefa þingdeildinni visbendingu.

Ráðherra (Kr. J.): Háttvirtri deild mun kunnugt það, er fram fór í neðri deild í gær, að því er snertir ráðherrastöðu mína. En alt að einu vil eg tilkynna hið sama hjer og jeg tilkynti þar, en það er þetta. Í fyrradag símaði jeg til konungs, og bað hann um lausn frá embætti mínu. Svo látandi svar barst mjer frá konungi í gærkvöld:

„Med Tak for Deres Virksomhed som Minister modtager jeg Demissionen; beder Dem fungere til Efterfølger udnævnt“.

Christian R.

Á íslenzku:

„Með þakklæti fyrir ráðherrastarf yðar verð jeg við beiðni yðar um lausn frá embætti. Bið yður að gegna embættinu, unz eftirmaður er skipaður“.

Ráðherraskipun hefur enn ekki farið fram, og gegni jeg því embættinu ennþá. En bráðlega mun það ákveðið, hver tekur við af mjer.

Á 8. fundi Ed., 25. júlí bað ráðherra sjer hljóðs, áður en gengið var til dagskrár, og sagði:

Kristján Jónsson. Jeg hef þegar skýrt háttv. deild frá því, að jeg hafi sótt um lausn til konungs, frá ráðherraembættinu. Og í gær fjekk jeg svolátandi símskeyti sem andsvar:

„Deres Begæring om Afsked i Naade fra imorgen at regne bevilges“.

Christian R.

Svo jeg vik þá úr ráðherrasæti.

Þá gekk hinn nýskipaði ráðherra, **Hannes Hafstein** að ráðherrastólnum, kvaddi sjer hljóðs og flutti svolátandi ræðu:

Jeg hef í gærkvöldi mótttekið svohljóðandi símskeyti frá hans hátign konunginum, sem svar upp á þegnsamlega tillögu hjeðan:

„Jeg udnævner Dem til Islands Minister fra imorgen at regne.“

Christian R.

Þegar jeg samkvæmt þessari skipun tek aftur sæti í þessum stól, geri jeg það í fullu trausti þess, að sá hugur hafi fylgt svari meiri hluta þingsins við eftirgrenslun fráfaraandi ráðherra fyrir skemstu, að hann að sjálfsögðu vilji styðja hið sama, sem hann veit og vissi, að er aðaláhugamál mitt nú, þ. e. að reyna eftir megni að vinna að því, er miðar til að efla *fríð í landinu*, ekki aðgerðaleysisins og kyrstöðunnar fríð, heldur fríð til þróunar og starfa. Það eru ekki aðeins skóglendurnar okkar, sem þurfa fríð, til þess að gróðurinn verði ekki tóm- ar kræklur. Þjóðlífið þarfnast hans vissu- lega ekki síður. Þjóðin hefur ekki efni á því, að önnur höndin rífi niður það, sem hin byggir.

Horfurnar eru að ýmsu leyti iskyggilegar, ef ekki breytist von bráðar til batnaðar. Fjárhagsástandið er því miður alt annað en gott. Jeg á þar eigi aðeins við fjárför og fjárþröng landssjóðsins, þó að hún sje mjög brýn og þarfnist bráðra bóta, heldur og sjerstaklega við peninga- og láns- traustsástand landsins yfirleitt. Úr fjár- þröng landssjóðs má bæta, að minsta kosti í bráðina, með nýjum lögum um auknar tekjur honum til handa, og jeg treysti því, að þó að skiftar hafi verið skoðanir um, hverjar leiðir til þess sjeu heppilegastar, þá muni takast að ná samkomulagi á þessu þingi um eitthvað það, er bæti úr bráð- ustu þörf, enda sjest það þegar á fram- komnum frumvörpum, að ýmsir háttvirtir þingmenn hafa hug á því, að ráða fram úr vandkvæðunum, og get jeg þess með þakklæti.

En því aðeins þolir þjóðin auknar álög- ur, að hún geti neytt krafta sinna og not- að auðsuppsprettur sínar. Hvervetna blasa við nýir möguleikar, arðvænar leiðir til sjós og lands. En ailið til að hagnýta þær er langt frá því að að vera nægilegt, þó að sízt sje fyrir það að synja, að tals- verðu hefur verið áorkað síðari árin. Pen- inga vantar, lanstraust vantar, islenzk verð-

brjef eru orðin óseljanleg á útlendum mark- aði, og samhygð með menningar- og fram- fara-viðleitni þjóðarinnar sýnist þverrandi. Hvers vegna? Jeg er sannfærður um, að það er ekki ofsagt, að ein af aðalástæðun- um til þess sje stöðug sundrung, deilur og flokkadrættir í landinu inn á við, samfara óloknum deilumálum út á við, sem veikja öryggisúlfíninguna og vekja óhug, auk þess sem slíkt alveg ómótælanlega dreg- ur úr menningarstarfi þjóðarinnar og þar með heftir eitt aðalskilyrðið fyrir því, að geta fengið nægt veltufje, sem sje: menn- inguna, sem til þess þarf, að kunna að hagnýta sjer lánstraust rjettilega.

Það er sannfæring min, að eitt af því allra fyrsta, sem gera þarf til þess að ráða bót á þessum meinföngum, sje það, að fá sem fyrst viðunanlegan enda á deilumáli voru við bræðrapjóð vora, Dani, um sam- band landanna, sem svo lengi hefur dreg- ið hugann frá öðrum opinberum málum, og á síðustu árum því miður orðið að eldsneyti í innanlandssundrung og baráttu; þess vegna virðist mjer þetta þing ekki mega liða svo, að ekki sje eitthvað að- hafzt í þá áttina, að taka aftur upp samn- inga um sambandsmálið. En skilyrðið fyr- ir því, að þeir samningar geti orðið upp teknir með von um góðan árangur, er það, að vjer sameinum kraftana allir, er ekki viljum skilnað eða skilnaðarigildi, svo að vjer getum haft nýja trygging fyrir því, að málið fari ekki í mola í höndum vor- um. Slíka trygging þarf eigi aðeins gagna- vart meðsejendum vorum, Dönum, sem ella mundu ófúsir til nýrra tilboða, heldur sjerstaklega vegna sjálfra vor, svo að vjer eigum það ekki á hættu, að sigla málinu til nýs skipbrots eftir á, er viðunanlegu samkomulagi væri náð; því þá væri ver farið en heima setið. — Þess vegna gleð- ur það mig mjög, að svo margir háttvirt- ir þingmenn af báðum aðalstjórnsmálaflokk- um landsins og utan flokka, hafa lýst því yfir fyrir skemstu, að þeir, í þeim tilgangi

að tryggja framgang nýrra samninga milli Íslands og Danmerkur um samband landanna, vilji ganga í föst samtök um að vinna að því, að leiða sambandsmálið sem fyrst til sæmilegra lykta, eftir atvikum með þeim breytingum á frumvarpinu 1908, sem ætla megir að verði til þess, að sameina sem mestan þorra þjóðarinnar um málið og jafnframt megir vænta samkomulags um við Danmörk.

Jeg treysti því, að þessi samtök komist á og ná tilgangi sínum, að tryggja framgang þess máls, sem er eitt höfuðskilyrðið fyrir því, að tryggja friðinn inn á við, sem aftur er skilyrði fyrir heilbrigðum vexti, hagsæld og sjálfstæðri menning þessa lands.

A.

Frumvörp, samþykkt af Alþingi sem lög.

I.

Stjórnarfrumvörp.

1. Samkomutími Alþingis.

A 8. fundi Ed., fimtudaginn 25. júlí, var útbýtt í deildinni *frumvarpi til laga um breyting á tíma þeim, er hið reglulega alþingi kemur saman*, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd. (58).

1. umr. í Ed., á 10 fundi, 27. júlí.

Sigurður Stefánsson: Það má nú svo segja um frumvarp þetta, að það sje eitt af hinu undarlega, sem skeður, nú á þessum síðustu tímum. —

Það er ekki meira en 7 ára tími, síðan er á þinginu 1905 var samþ. með miklum meiri hluta atkvæða, að færa þingtímann til vetrarins, og það með stórkostlegum meiri hluta beggja deilda. Þá var málið flutt af 5 bændum — jeg tel mig heyra þeim flokki til í þessu máli hjer í þessari háttv. deild; en það voru þeir hv. 1. þm. Húnvetninga, (Jón Jakobsson), núverandi

þm. Strandamanna, þm. Barðstrendinga (Sigurður Jensson), hv. þm. Sunnmýlinga (Guttormur Vigfússon) og jeg.

Breytingin var samþ. hjer í deildinni með 11 samhlj. atkvæðum, en í neðri deild með 16 atkv. — Ekkert einasta atkvæði í öllu þinginu var á móti. —

Jeg þarf ekki að endurtaka þær ástæður, sem þá voru fram fluttar fyrir breytingunni. En höfuðástæðurnar voru þó þrjár: Fyrsta og veigamesta ástæðan var sú, að bændur ættu örðugast með að vera að heiman um sumartímann.

Önnur sú, að kaupgjald þingmanna, sbr. tilsk. frá 1843 —: 3 ríkisdalir á dag væri nú orðið óhæfilega lágt um hábjargræðistíma sveitabænda og þeirra annara þingmanna, er utan Reykjavíkur byggju. Og loks hin þriðja ástæðan, að þótt þing hefði hjer á landi frá alda öðli verið háð um sumar, þá væri sú ástæða með öllu horfin, sökum bættra samgangna á sjó og landi.

Jeg vil nú leyfa mjer að beina þeirri spurningu til hinna hv. þingmanna, hvort ástæður þessar — hafi þær verið góðar og gildar árið 1905, — muni þá ekki vera það enn í dag? Hvort atvinnuvegir og lífsskilyrði landsmanna hafi breyzt svömjög á þessum síðustu 7 árum, að nýrtar breytingar sje þörf þess vegna?

Það er nú orðið alsiða, að vitna í vilja kjósenda, og jeg skal játa, að ef um margar eða háværar raddir úr þeirri átt hefði verið að ræða, þá hefði verið nokkuð öðru máli að gegna. En það hefur ekki komið ein einasta rödd frá kjósendum um þetta mál, svo að hjer er því als ekki til að dreifa, að breytingin frá 1905 hafi vakið óhug eða óánægju almennings, — það er öðru nær. —

Jeg verð að segja það, að jeg skil ekki vitund í þeim hv. þingmönnum, eða öðrum mönnum, er vilja halda því fram í fullri alvöru, að bændur eigi hægra með að vera burtu frá heimilum sínum um sum-

artimann, en að vetrarlaginu. — Jú! jeg gæti skilið það með einu móti, sem sje ef sú væri breyting á orðin hjer á landi, að veturinn væri orðinn að aðalbjargræðistímanum. — Ef Þorrinn og Góan væru orðin hentugri timar til heyfanganna, en Sólmánuður og Heyannir. —

Vjer kvörtum oft yfir því, hve sumrin okkar sjeu stutt og bjargræðistími bóndans stuttur, og bóndanum veitir sannarlega ekki af því, að vera óskiftur pennan skamma bjargræðistíma, til þess að geta aflað sjer heyanna, sem eru undirstaða undir landbúnaðinum og framförum hans.

Jeg verð að jata það hreinskilnislega, að síðan 1905 hef jeg ekki orðið var við eina einustu ástæðu fyrir þessum þingtimaflutningi til sumarsins, er á nokkurn hátt sje takandi til greina. Og þá eru ekki ástæður stjórnarinnar fyrir frumvarpinu sjerlega veigamiklar; þær eru sem sje þær: að þingtíminn hafi ekki reynzt hentugur. En ekki minst einu orði á það, að hverju leyti hann hefur verið óhentugur. Að hinni kem eg síðar.

Jeg þykist skilja, að stjórnin hafi haft stóran vilja á, að koma frv. þessu í framkvæmd, en röksemdirnar ekki að sama skapi. —

Þá hef jeg heyrt því barið við, að um vetrartímann gæti komið fyrir heyleysi hjá bændum, og þessvegna yrðu þeir að vera heima, til þess að bjarga skepnum sínum frá hordauða, en mikið hefði jeg viljað gefa til þess, að slík ástæða hefði aldrei komið inn í þingsalina. Væri búskap bænda alment ekki betur farið en svo, að þeir ekki mættu missa sig að heiman vegna þess, þá væri litil eftirsjón að þeim á þinginu.

Heyleysingjar og horkongar eiga betur heima í öðru húsi en í þinghúsinu.

Ein ástæðan enn, sem fram er borin til varnar þessu frumvarpi, er sú, að vetrarþing yrðu landsjóðnum dýrari, og jeg skal jata, að sú ástæða er á nokkrum rökum byggð. En þess ber þó vel að gæta, að samgöng-

um okkar er nú komið í það horf, að flestir þingmenn geta komið og farið með gufskipum, og þær ferðir eru með svipuðum kostnaði, hvort sem er að vetrinum eða sumrinu. Landferðir verða auðvitað nokkru dýrari að vetrinum, en það fje, sem landsjóður sparar með sumarþinghaldi, er aðallega tekið úr vasa þingmanna þeirra, er utan Reykjavíkur búa, og sá gróði landsjóðs getur varla talizt sæmilegur.

Þess ber líka að gæta, að hjer er eigi einungis um bændur eina að ræða. Sumir embættismenn utan Reykjavíkur eiga engan tíma ársins eins örðugt með að vera að heiman eins og um sumartímann, þar sem vetrartíminn er þeim langhentugastur, eins og t. d. sýslumönnum; þeir eiga að vera búnir að skila öllum reikningum sínum í febrmán. áður en þingið byrjar. Jeg gæti líka nefnt ýmsa aðra fjesýslumenn. Kaupmönnum eru vetrarþing líka áreiðanlega hentugri, þá er þeir að mestu leyti hafa gert upp reikninga sína, og því hafa beztan tíma til þingsetu. Það er að visu ein stjett manna, nfl. kennarastjettin, sem á örðugra með þingsetu á vetrum.

En jeg get þó bent á, að í þeim stað sem kennarastjettin er fjölmennust (Rvk.) virðist svo, sem henni hafi eigi orðið skotaskuld úr því að hafa fulltrúa á vetrarþingunum. Það hefur kanske stundum valdið dálitlum óþægindum, en venjulega mun kennari hafa getað fært svo til kenslustundir sínar, að eigi hafi orðið verulegur bagi af.

Nokkuð öðru máli er að gegna um kennara úti á landi. Þeir verða venjulegast að fá dýra menn í sinn stað.

Jeg vik þá aftur að annari ástæðunni: kaupgjaldi þingmanna; þó það sje óheyrilega lágt, þá getur það þó heldur gengið um vetrartímann; um sumartímann er það óhæfilega lágt. Árið 1845, er alþingi var endurreist, var þetta 3 ríkisdala kaup afarhátt, er tekið var tillit til þess, í hvaða verði peningar þá voru.

Og þetta kaup var nokkurn veginn viðunandi fram að 1870.

Jeg skal til fróðleiks geta þess, að á árunum 1845—49 og enda leugur var verðlagsskráin þannig, að ærin var metin á 7 kr., rúmt þingmanns dagkaup. Smjórið á 16 skildinga (32 aura) og var þá algengt, að beztu kaupamenn fengu 20 $\frac{2}{3}$ af smjóri um vlkuna, eða 6 kr. og 40 aura; þingmaðurinn gat þá því nær borgað kaupamanni sínum vikukaup með einu dagkaupi sínu.

Það er ekki ofmælt, að peningar sjeu nú fullum $\frac{2}{3}$ hlutum ódýrari en þá var.

Nú dettur engum í hug að bjóða kaupamanni 6 kr. um vikuna, heldur 15—18—24 krónur.

Nú tekur vikukaup kaupamannsins upp hálf vikulaun þingmanns. Dagpeningar þingmanns hinn lögakveðna þingtíma eru kr. 336, og hvað á hann nú að borga hjer í Reykjavík fyrir þetta kaup. Fæði 40 kr. á mánuði, húsnæði 30 kr. og sumir jafnvel meira. Þjónustu, þvott og ýmisleg smátgjöld geri jeg 20 kr. á mánuði.

Kostnaðurinn alls getur því bersýnilega eigi orðið minni en 180 kr. um þingtímann. En svo fylgir í ofanálag sá böggull skammrifi, að bændur utan af landi verða að kaupa afardýra menn í sinn stað, á meðan þeir sitja hjer á þingi, sá kostnaður nemur ekki minna en 144 kr. um þingtímann. Samkvæmt þessum reikningi hetur því bóndinn einar 12 kr. afgangs með því að viðhafa hinn mesta, já meira að segja næstum of mikinn sparnað samkvæmt stöðu sinni, og jeg er viss um, að allur fjöldi þingmanna utan Reykjavíkur hefur beint peningatjón af þingförinni, þótt allur sparnaður sje við hafður.

Jeg veit ekki, hvað sýslumenn og kaupmenn þurfa að fá dýra menn í stað sinn, en jeg veit, hvað jeg þarf að borga sjálfur fyrir stjórn á búi mínu í fjarveru mínni á þingi um sumartímann, er jeg hef orðið

að taka ráðsmann, auk þess sem sá bágiverður ekki metinn til peninga, sem þrátt fyrir þennan tilkostnað getur leitt af fjarveru bóndans um hábjargræðistímann.

Um veturinn er hins vegar óþarfi fyrir hvern bónda að taka sjer ráðsmann, ef hann hefur búið sig undir veturinn með nokkurn veginn fyrirhyggju. Jeg ætlast alls ekki til, að þingmenskan verði fjárlógur fyrir nokkurn mann, en hún má heldur ekki vera tap og fjárútlát fyrir þingmanninn. Reyndar má segja sem svo, að bændur og atvinnurekendur utan Reykjavíkur geti látið vera að bjóða sig fram til þings, en það getur sannarlega ekki talizt holt fyrir þjóðfjelagið, að einni stjett í landinu sje gert ómögulegt, að taka þátt í löggjafarstarfi þjóðarinnar, ekki sízt, er það kemur niður á bændastjettinni, fjölmennustu stjett landsins, og þeirri stjettinni, sem ber framtíð landsins á herðum sjer.

Því fer fjarri, að jeg telji þingið bezt skipað með tómun bændum; auðvitað fer bezt á, að allar stjettir geti sent þangað fulltrúa sína, og eigi mundi mega telja það gott, að embættismenn einir skipuðu þingið. Mjer finst það lýsa litilli trú á hinni siauknu mentun í landinu, ef bændur og alþýða manna ætti ekki, er stundir liða, að vera betur fær um að taka þátt í löggjafarstarfi þjóðarinnar, en um langan aldur að undanfögnu.

Afleiðingin af færslu þingtímans til sumarsins yrði því sú, að landsmönnum utan Reykjavíkur, er sæti æltu á þingi, mundi fækka að miklum mun, og að Reykjavík mundi skipa flest sætin. Þaðan mundu og hjer eftir sem hingað til verða margir góðir og mikilhæfir þingmenn, en sumir líka, og það að líkindum fleiri, er ekkert erindi eiga á þing. Hjer á landi er að koma upp lærður öreigalyður, menn, sem enga atvinnu hafa og eru satt að segja ratarlitlir kvistir í þjóðfélaginu; fyrir þessa menn væru sumarþingin mikill fengur og

þeir mundu bjóðast óspart til að fylla sæti bændanna, og teldi jeg það vera ill umskifti.

Rjett er að geta einnar ástæðu til gegn því, að þing sje haldið á veturna, en hún er sú, að ekki muni vera unt að hafa háskólann samtímis og þing stendur yfir, en jeg fæ ekki skilið, að sú ástæða sje veigamejri en hin ástæða stjórnarinnar, er jeg nefndi áður. Alþingishúsið er jafu nógt húsrúm fyrir þingið og háskólann, eins og það var um mörg ár fyrir þingið og bókasafn landsins, sem hefur tekið upp sama húsrúm, sem háskólinn nú hefur.

Jeg held raunar, að ekki muni líða mörg ár, þar til er prófessorahópurinn heimtar nýtt hús fyrir háskólann og þyki salirnir hjer í húsinu ónógir með öllu; jeg játa, að þetta er spá mín, en þó hygg jeg, að þetta muni koma fram innan fárra ára.

Þegar háskólinn var stofnaður, var sagt, að hann mundi ekki kosta okkur neitt til muna, en við skulum sjá, hvort það fer ekki á aðra leið. En úr því að háskólinn er á annað borð stofnaður, tel jeg það vanvirðu að gera hann ekki almennilega úr garði.

Jeg get þess að lokum, að þótt frumv. þetta sje ekki umfangsmikið, legg jeg til, að skipuð verði 3 manna nefnd að lokinni þessari umræðu.

Sigurður Eggerz: Þótt háttv. þm. Ísaf. talaði af miklum móði, fæ jeg ekki sjeð, að honum hafi tekizt að færa rök að því, að sá tími, sem þing nú er háð á lögum samkvæmt, sje hentugri en sumar tíminn.

Á sumarþingum geta flestar stjettir landsins sjer að bagalausur haft fulltrúa. Frá vetrarþingum má segja að kennarastétt landsins, sem nú er orðin allfjöldmenn, sje með öllu útilokuð. Sama er að segja um sjómannastjettina. Þetta eitt væri ærið næg ástæða til að breyta um þingtimann, svo framarlega sem fulltrúar annara stjettu

væru ekki útilokaðir á sumartímanum frá þingsetu. Að svo er ekki um bændastjettina, það hefur reynslan kent oss, sem ólýgnust er allra hluta, því vitanlega hafa margir bændur setið á flestum þingum vorum, sem nálega öll hafa verið háð á sumrum.

En auk þess mun það láta fjarri, að bændur sjeu allir sammála um, að vetrarþingin sjeu þeim þægilegri en sumarþingin. Reynsla mín er hið mótselta, því jeg hef átt tal um þetta mál við mjög marga góða og greinda bændur í mínu kjördæmi, og held jeg þeim hafi öllum komið saman um, að þeir kysu fremur sumarið en veturinn til þinghalds. Ástæður að þessu eru mjög einfaldar. Veturinn er sá tími, sem mest þarf að halda á ráðum og forsjá bændanna. Eftirlitið með sauðfjenaðinum og heyjunum er vandamál, sem örðugt er að trúa öðrum fyrir. Og ef í harðbakkana slær, tíð er vond og hey knöpp, sem getur komið fyrir hjá fleirum en heyleysingjum og horkóngum, þá er von, að bóndinn treysti sjer bezt. Ekki er með þessu sagt, að sumartíminn sje ekki bændunum afar nauðsynlegur, sá tími, sem vetrarforðanum er safnað á, en verk þau, sem þá eru unnin, eru óbrotnari, og geta því aðrir fremur veitt heimilunum forstöðu í bóndans stað. Yfir höfuð held jeg, að allar stjettir landsins eigi hægast með að sitja á sumarþingum. Einstöku menn, eins og ráðunautar, eiga auðvitað erfitt með það, en þeir eru fáir og ekki verður á alt kosið.

Hvernig háttv. þingmanni dettur í hug, að öreigalyðurinn eigi greiðari aðgang að sumarþingum en vetrarþingum, er mjer með öllu óskiljanlegt.

Háttv. þm. tók fram, að hann vissi ekki til, að neinn ákveðinn þjóðarvilji væri fram kominn í þá átt, að breyta um þingtimann. Þetta mun rjett vera, en í aðra átt liggur fyrir ákveðinn þjóðarvilji og það er að spara landsþje sem mest má. En um það

mun enginn efast, að fleiri þúsundir sparast við að flytja þingtimann frá vetri til sumars.

Að því er dvöl þingmanna snertir hjer í Reykjavík, er hún vitanlega dýrari á vetrum en sumrum, og því sízt meðmæli með vetrarþingum. Eins og hitt nær heldur ekki neinni átt, að bændur þurfi að setja menn fyrir sig á sumrin, en þurfi þess ekki á vetrum. Flestum mun þó af tvennu illu vera ver við að yfirgefa heimili sitt illa mannað í vetrarhörkunum, en í sumarblíðunni.

Kostnaður í þessu sambandi er því ekki annað en grýla. En á annan kostnað má minnast. Ef þing yrði háð framvegis á vetrum, er sýnilegt að byggja þyrfti háskólanum hús. Og mjer er sem jeg sæi framan í þjóðina, ef að ástæðulausu ætti að fleygja fje í dýra háskólabyggingu. Og í þessu sambandi er ekki nóg að segja, að háskólinn og þingið gæti komizt fyrir í sama húsi, sem jeg nú reyndar efast mikið um; á hitt yrði líka að líta, að kenslan mundi vegna pólitíkurinnar hjer á efri bygðunum truflast svo, að ekki yrði hálf gagn af, því bæði prófessorar og stúdentar mundu hafa mikla tilhneigingu til að reka höfuðið hjer upp í pólitíkina. Þarna er þá ein ástæða enn, mjög öflug fyrir flutningi þingtimans.

Þá má ekki gleyma því, að ferðirnar á vetrum eru miklu erfiðari en á sumrum, og auk þess landinu mikið dýrari.

Að þessu öllu samanlögðu virðist njer auðsætt, að sumarið sje mikið hentugra til þinghalds en veturinn.

Að skipa nefnd í þetta mál, virðist mjer hjegómi. Hvað ætti hún að upplýsa og hvaða verkefni hefur hún? Jeg sje það ekki.

Jón Jónatansson: Háttv. þm. Ísaf. hefur nú hrakið þær ástæður allar, er fram hafa verið færðar með þessu frumvarpi, og það svo rækilega, að þar stendur ekki steinn yfir steini. Jeg skal því ekki fara

mörgum orðum um frumv. að þessu sinni. Það er að eins eitt atriði í ræðu háttv. þm. V.-Sk., sem jeg vildi andmæla. Hann hjelt því fram, eins og fleiri fylgismenn þessa frv., að fyrir bændur væri sumartíminn langhentasti tíminn til þingsetu. Það er annars ekki hann einn, sem heldur þessu fram; þessi skoðun kemur fram hjá öllum þeim, er minsta þekkingu hafa á búskap og hag bænda.

Háttv. þm. V.-Sk. hjelt því fram, að heyskapurinn væri svo einfalt verk og óbrotið, „þetta gengi alt af sjálfu sjer,“ allir kynnu þau störf, og því gæti það eigi skift miklu fyrir bændur, þó þeir yrðu að vera fjarverandi. En jeg vildi þó mega benda á það, að heyskapurinn gengur einmitt ekki eftir neinum gömlum föstum reglum. Hjer er einmitt nú að renna upp nýbreytnisöld, ekki sízt í landbúnaðinum; má þar til nýbreytni nefna notkun ýmsra vjela, og svo ýmsar nýjungar í heyverkun, t. d. votheysgerð. Það er alls ekki sama, hver það er, sem stjórna á þessum nýbreytnisstörfum.

Í jarðræktinni er líka margskonar nýbreytni að ryðja sjer til rúms, nýjar ræktunaraðferðir. Þessu þarf bóndinn að fylgja með eigin augum, fylgja því, sem ræktað er, frá fræi til uppskeru, og oft kann enginn annar en hann að vinna þessi ýmsu nýju störf.

Því verður ekki mótmælt, að með heyskapnum og á sumartímanum er lagður grundvöllur undir hag og velmegun bóndans á næsta ári, og það er því fjarstæða að segja, að á þessum tíma megi bændur helzt að heiman vera.

Fyrst jeg á annað borð stóð upp, verð jeg að geta þess, að mjer finst kátlegt, að halda því fram, að ekki megi hafa bæði þing og háskólann samtímis hjer í húsinu. Þeir, sem börðust mest fyrir því, að háskólinn yrði á stofn settur, tóku það einmitt skýrt fram þá, sáu það strax af framsýni sinni, að engin minsta hindrun var

í vegi fyrir því, að þetta gæti tekizt, en nú kveður nokkuð við annan tón hjá sumum þeirra.

Háttv. þm. V.-Sk. talaði um truflun og ónæði fyrir kennara og lærisveina háskólans, ef þing yrði á sama tíma, en varla geta orðið mikil brögð að því. Sú truflun yrði ekki meiri fyrir það, þó hvortveggja sje í sama húsinu, heldur en þá af því, að þing og háskóli eru samtímis hjer í bænum, því ef þessi truflun stafar af því, að kennarar og stúdentar eru með allan hugann á pólitík, mundi það engu síður eiga sjer stað, þó þing og háskóli væru ekki undir sama þaki.

Mjer finst yfir höfuð, að ástæður þær, er fram hafa verið færðar með frumv., sjeu æði lítilvægar, og litil rök enn komin fram fyrir því, að breyta þurfi þingtímanum. Og það verða allir að játa, að það er óheppilegt, að vera að hringla fram og aftur með þingtímann. Jeg verð því að telja frumv. þetta með öllu óþarft, og finn enga ástæðu til, að það nái fram að ganga, en þó vil jeg styðja tillöguna um nefnd í málið, að umræðunni lokinni.

Einar Jónsson: Jeg vil leyfa mjer að benda á það, sem fyrir mjer vakir sem aðalástæða fyrir því, að fylgja breytingu þeirri, sem frv. gerir á þingtímanum, auk þess sem jeg er samþykkur ýmsu því, er sagt hefur verið því til meðmælingar. — Aðalástæðan fyrir mjer er sú, að áhættan, að þingmenn komist ekki á rjettum tíma til þingsins á miðjum vetri úr hinum fjarlægari hjeruðum landsins, er langt of mikil til þess, að undir henni sje eigandi. Jeg vil minna á árin 1881—1887. Þá átti jeg heima lengst af við sjó í Skagafirði. Og ekkert það ár hefðu þingmenn komizt sjóveg af þingi heim til sín á rjettum tíma í Norðurland, og ekki heldur til Austurlandsins norðan um land, og slikt getur komið fyrir aftur. Að minsta kosti eitt það ár, frostaveturinn 1880—1881, hefðu þeir ekki heldur komizt til þingsins sjóveg

fyrir lagis og hafis. Og þó að ekki sje hafis að óttast, sem sjaldnast er nú fyrir miðjan febrúar, þá vita allir, hversu hriðar geta hindrað bæði sjóferðir og landferðir um þann tíma árs. Hvernig mundi hafa farið um þingferð veturinn 1884—1885, þegar blindbylur var nótt og dag í heilan mánuð frá því viku af þorra? Á sjó var auðvitað alófært og nálega eins á landi, víðast um Norðurland og Austurland að minsta kosti. Hvernig hefðu þingmenn þá átt að komast til þings á rjettum tíma? Þó að *slíkar* hriðar sje að visu mjög sjaldgæfar, þá er þó alkunnugt, að oft kemur fyrir í janúar- og febrúarmánuðum margra daga bylur, og þar með ófærð, sem hlýtur að hindra öll ferðalög til mikilla muna. En það vita allir, hversu illa það getur komið sjer, ef þingmenn komast ekki á rjettum tíma til þings, ekki sizt ef það þar á ofan dregst fyrir mörgum þeirra í senn í marga daga. En við því má þó alt af búast, þó að ekki hafi það orðið að meini þessi 2 vetrarþing, sem haldin hafa verið, af því að þeir vetrar hafa verið með hinum mildustu vetrum.

Þó að þetta sje ekki nema ein ástæða, þá er hún í minum augum alveg næg til þess að sýna, að ekki er rjett að eiga undir vetrinum til þinghalds, þó að sumt mæli með því.

Þess er og að gæta. að vetrarþingin hljóta að verða miklum mun dýrari fyrir landssjóðinn en sumarþingin. Fyrst og fremst þurfa menn að ætla sjer miklu lengri tíma til ferðanna, því að ekki er eigandi undir því, að menn komist hindrunarlaust, hvort sem farið væri á landi eða sjó og mundi varla af veita, að fara 6—10 dögum fyr af stað úr hinum fjarlægari hjeruðum, en að sumrinu. Og mundi það þó ekki hrökkva til, ef menn yrðu að fara af skipi á óhentugum stað, sökum þess að skipið kæmist ekki áfram, og brjótast þannig landveg til þings. Til ferðanna heim þyrfti einnig að ætla lengri

tíma, því að sömu hindranir geta þá einnig komið fyrir, auk þess, sem þá er einnig hafishættan miklu meiri. Og þó að menn geti nú gegnum símann vitað nokkurn veginn, hvað ísnum líður, og þingmenn lagt af stað hjeðan á skipi með góðri von um, að geta komið þannig heim, þá getur hann rekið að á miðri leið þegar minst varir og hindrað alla sjóleið. Við þessu yrðu þingmenn auðvitað að gera meira og minna í ferðakostnaðarreikningum sínum, og mundi eigi pykja nema sanngjarnt. Ennfremur er það vitanlegt, að þinghaldið sjálft hlýtur að verða til muna dýrara að vetrinum en á sumrin, bæði að því er snertir ljós og hita o. fl.

Jeg geri minna úr þeirri ástæðu fyrir frumvarpinu, að háskólinn þurfi að vera hjer í húsinu á sama tíma og þingið, og mun það þó óþægilegt og fullþröngt, einkum síðan nauðsynlegt þótti, að taka nokkur herbergi niðri handa dyraverði til íbúðar. Jeg býst við, að það megi þó komast af með húsnæðið handa hvoru-veggju fyrst um sinn.

Það er mikið talað um, að bændum sje miklu hentugra, að vera burtu frá búinu á veturna en á sumrin. En „eigi er minna um vert að gæta fengins fjár, en afla þessa,“ segir máltækið. Og jeg veit marga þá, sem eigi telja sjer síður nauðsynlegt, að vera heima á vetrum til að sjá um hirðing gripa og meðferð á heyjum, einkum á heitarjörðum, en vera við heyskapinn á sumrum. — Það hefur verið minzt á horfelli, og hygg jeg, að lítið þurfi um hann að ræða, að minsta kosti þar sem jeg þekki til. En hins vegar er því ekki að leyndu, að heyvandræði koma alt af fyrir við og við, en þar með er ekki sagt, að þingmaðurinn verði sjálfur heyllaus. En þegar að sverfur af vetrarharðindum, þá riður meira en annars á því, að allrar hagsýni sje gætt við gripafóðrið og líðsinni veitt þeim, er í þröng lenda. Sú þröng þarf ekki ætíð að koma af mjög

vítaverðu skeytingarleysi um ásetning. Það er eðlilegt, að menn treysti mikið á útbeitina, þar sem hún er venjulega mikil og góð.

Það eru einmitt fjárríkustu sveitirnar, sem mjög þurfa að nota beitina, og þar er víðast heyfengur litill, t. d. í Jökuldalnum og í Fljótshjallshjaraði og víðar. Svo koma einnig erfið sumur með litlum og illum heyjum, og þá er vandinn mikill við föðrun gripanna. (*Sigurður Stefánsson*: Það má setja minna á litlu heyin.) Jú, en þar geta komið ýmsar ástæður til greina, sem jeg ætla eigi að tala um hjer. Aftur geta komið vetrar, sem verða óvanalega harðir, og þótt menn setji á fullsæmilega og búist við allhörðum vetrum, þá geta þeir löngum orðið enn verri, en menn hafa búist við þeim, og verður þá ætíð vorkunnarmál, þó að sumir komist í heyþröng. Þó að nú þingmennirnir sjálfir komist af, þá geta sveitungar þeirra orðið í vandræðum. Nú eru það vanalega menn meðal helztu manna sveitarinnar, sem á þing eru sendir, menn, sem líklegastir eru til að ráða fram úr þessum vandræðum sem öðrum, og gæti þá oft komið sjer illa, að þeir væru hvergi nærri, ekki sízt ef þeir væru sjálfir færir um að láta hey af hendi. Og það mun lengi verða svo hjer hjá okkur, að þegar vetrar verða harðir, verður hver að hjálpa öðrum, ef öllu á að reiða vel af.

Jeg ætla ekki að taka fleira fram að þessu sinni. Fyrir mjer er það, eins og jeg hef sagt, aðalástæðan fyrir því, að hafa þing á sumrin, að þá geta menn verið vissir um, að þingmenn komist til þings á tilteknum tíma, og það án mikilla erfiðleika og án þess að leggja líf sitt í hættu, og þar næst það, að þingin hljóta ætíð að verða til muna dýrari á vetrum, því að margur kostnaður kemur þá til greina, sem komast má hjá á sumrin.

Steingrímur Jónsson: Þótt snjöll væri hún, ræða háttv. þm. Ísaf., þá gat

hún þó ekki sannfært mig um það, að fella ætti frumvarp það, sem hjer liggur fyrir. Aðalástæðan, sem vakir fyrir mjer, hefur enn ekki komið verulega fram í umræðunum; það hefur verið farið í kringum hana. Ef frumv. er felt (*Sigurður Stefánsson*: Fór ekki fram á það!), þá helzt sami þingtími og nú er. Það er að sjálfsögðu mikill vandi að finna þingtima, sem er heppilegur öllum, heppilegur öllum stjettum landsins, jafnt bændum sem öðrum atvinnurekendum. En það tel jeg fullreynt síðan 1905, að þessi tími, sem nú er lögakveðinn, er ekki heppilegur, tíminn frá 15. febr. og fram á vor. Vitalega er það hart aðgöngu fyrir okkur Norðlinga, að vera burtu frá heimilum okkar 2 beztu mánuði ársins. En við skulum gæta að því, sem við nú höfum. Eftir reynslu tveggja síðustu þinga, þá er sá tími, sem nú er að minni hyggu verstur. Ef þingið væri að eins í 8 vikur, þá væri ekkert verulegt við þingtimann að athuga. Menn væru þá komnir heim nokkru fyrir hjúadag og voryrkju. En það tel jeg mest um vert öllum búsyslumönnum, að geta sjálfir stjórnað heimilum sínum á tímabilinu frá hjúadegi og alt fram að slætti. Það má vera, að það sje eins nauðsynlegt, að vera heima á haustin til þess að ráðstafa haustverzluninni. — Mjer yrði engin skotaskuld úr því, að velja tíma sem jeg væri ánægður með, ef jeg hefði friar hendur. Að sjálfsögðu er langbezt, að taka miðjan veturinn og byrja þá nálægt 15. nóvember. Það yrði eflaust heppilegast öllum stjettum. Og framkvæmanlegt er það. En þá yrði þingið að líkindum helmingi lengra en það er nú, og að því skapi dýrara.

Eftir að hafa athugað þetta mál vandlega, þá hallast jeg eindregið að frumv., heldur en hafa þingtimann eins og hann er. Jeg vildi kannske fult eins vel láta það byrja 17. júní, eða einhvern dag milli 17. júní og 1. júlí. Ástæðan til þess er

sú, að jeg óttast, að þinghjer á eftir verði ekki styttra en 10—12 vikur. En óheppilegt er það, að sitja hjer kannske fram í miðjan september, eins og t. d. 1907.

Þetta verða menn að ihuga nákvæmlega. Vera má, að jeg komi fram með breytt. till. seinna í þessa átt; en jeg geri það ekki nú, því jeg óttast að drepa málið með því.

Það hefur verið talað um, að í þessu máli hafi vilji kjósanda ekki komið fram. Hann kemur hjer eðlilega lítið fram. Þetta mál varðar mest þingmennina sjálfa og þingmannaefni. Málið gripur alls ekki hugi kjósanda.

Enga ástæðu sje jeg til þess, að setja málið í nefnd. Hjer er að eins um það að ræða, að fella eða samþykkja frumvarpið; menn verða að vera annaðhvort með eða móti.

Einar Jónsson: Jeg ætla að bæta fám orðum við síðustu ræðu mína út af hinni síðustu ræðu. Háttv. þm. mintist á, að byrja þing 15. nóv. En þá getur líka verið áhætta, að menn komist ekki til þingsins á ákveðnum tíma. Menn muna líklega eftir því haustið 1910, þegar „Flóra“ hraktist vestur undir Grænland og kom hingað hálfum mánuði eftir áætlan, brotin og löskuð. Sumir munu og minnast fjárskadeðursins 12.—15. okt. 1868. Þá daga hefði ekkert skip haldið ferð áfram hjer við land. Og þetta getur alt af komið fyrir. Þvi er það nauðsynlegt, að menn hafi þetta viku til hálfan mánuð að hlaupa upp á, til þess að vera vissir um, að komast til þings á rjettum tíma, ef þing er að vetri. Allar skipaferðir fara að verða óvísari, þegar kemur fram í október og landferðir torveldari.

Þingið fyrri hlut vetrar er að mínu áliti betra en sá tími, sem nú er lögboðinn, því að þá hindrast menn þó síður á ferðum sínum. Í janúar—febrúar er sjaldan hafís fyrir landi; en þá geta þó frosthamlað skipagöngum. Og alt af mun talsverður

kostnaðarauki að því, að hafa vetrarþing, vegna þess m. a. að lengri tíma þurfa menn að ætla sjer til ferðanna, hvort sem þingi er ætlað að byrja 15. nóv. eða 15. febr., ef þeir eiga að vera vissir um, að komast í tæka tíð. Því jeg tel það enga reynslu, þó þessir 2 síðustu þingvetrar hafi verið svo góðir, að engin vandræði hafa hlotizt af vetrarferðunum.

ATKVGR.:

Málinu vísað til 2. umr. með 12 samhlj. atkv.

Felt með 7 atkv. gegn 5 að kjósa nefnd í málið.

2. umræða á 12. fundi, 30. júlí (58).

Þórarinn Jónsson: Jeg hef ekki sjer-staklega mikla löngun til þess að tala í máli þessu; enda mundi það vist engu breyta um úrslit þess, því forlögin eru sýnileg. —

Og alt annað en skemtílegt er fyrir okkur bændurna að tala í málinu, þar sem altaf má búast við, að okkur verði einhver eigingirnishvöt borin á brýn, og að við sjeum því hjer að dæma í okkar eigin sök, að því er þetta mál snertir. En jeg verð að taka það fram, að mjer finst þetta frv., eins og reyndar mörg önnur frá hinni háttv. stjórn, hafa fengið harla ljelegan undirbúning, og athugasemdirnar við frumvarpið verð jeg að telja næsta ljettvægar. Raddir um það hef jeg engar heyrt eða kvartanir, að þingtími sá, sem nú er lög-leiddur, þætti óhentugur, og ástæður þær, sem fram eru færðar fyrir því af stjórninni og öðrum Reykvingum, hafa allar verið tættar í sundur og skal jeg ekki endurtaka það. — Ekki er heldur verið að bera þetta undir hinar ýmsu stjettir landsins. Nei. Það virðist vera mest til þess gert, að Reykjavíkurbúar, ef þeir hafa dagstundar fri, geti notað það til þingsetu, og skal jeg ekki um það dæma, hversu heppilegt það er.

Jeg hef heyrt því slegið fram hjer í

þessari háttv. deild, að bændum muni oftast hægfeldara að vera fjarvistum frá heimili sínu að sumarlagi, en að vetrum. Þannig löguð ummæli hljóta að vera sprottin af einberri vanþekkingu á högum og lífsskilyrðum sveitabændanna. — Það hefur slæðzt inn í umræðurnar um mál þetta, að bændum gæti verið ókleyft að vera fjarverandi um vetrartímann, sökum þess að til horfellis gæti komið á peningi þeirra. Aðrar eins ástæður og þessar ættu helzt ekki að heyraast í þingsölunum.

En við það hljóta allir að kannast, að ólíkt hægra er að fá menn að vetrarlagi í stað sinn, heldur en á sumrum. Og ef um heyprot væri að ræða, þá mundi flestum bændum, er á þingi sitja, auðvelt að gera nauðsynlegustu ráðstafanir, er að því lytu; þar sem nú eru víðast hvar komin talsimasambönd. — Ein höfuðástæðan, sem fram er borin til stuðnings frumvarpi þessu eru ferðalögin — það er dálitil ástæða.

Það er vitanlega betra að ferðast að sumarlagi, en taki maður nú tillit til alls, þá verða menn að viðurkenna það, að nú er orðinn allmikill munur á samgöngunum frá því, sem áður var; vegir stórum bættir og póstgöngur sömuleiðis. Og mjer er kunnugt um, að póstar tefjast mjög sjaldan fyrir veðurs sakir. Jeg veit t. d., að póstur hefur haldið áfram áætlunarferð sinni samfleytt í 5 stórhriðardaga og með honum verið ferðafólk, bæði konur sem karlar. Á vetrinum teppa líka mjög sjaldan vatnavextir. Svo að póstleiðin verður nú varla með nokkrum rökum talin ýkja torfær. Vjer vitum líka, að menn þeir, sem í millipinganeftum hafa setið, og búsettir hafa verið út á landinu, hafa á engan hátt látið sjer vetrarferðalög fyrir brjósti brenna. Jeg fyrir mitt leyti kysi heldur að fara landveg um hávetur alla leið austan úr Múlasýslum, þótt stórhrið væri heldur en að vaða skarnið og rykið hjer á Reykjavíkurgötum einn einasta dag að sumarlagi, og slíkt hið sama mundu fleiri kjósa.

Hvað snertir, að ís geti tept þessar vetrarferðir, þá er nú ekki ráð fyrir því gerandi nema örsjaldan, og þegar það kemur fyrir, er það aðallega fyrir Norðurlandi milli Horns og Langaness. Annarstaðar að landinu mundu skip geta komizt með þingmenn, og enga frágangssök tel jeg, eftir því, sem jeg hef tekið fram, að fara með pósti alla leið norður í Þingeyjarsýslu, eins og það heldur ekki hefur verið talin frágangssök að sækja þaðan á fundi í millipinganeftndum, eins og jeg gat áður.

Jeg þykist þá hafa sýnt fram á það, að þessi ástæða háttv. 2. þm. Norðmýlinga er heldur ekki þung á metunum.

Sigurður Eggerz: Jeg mun verða stuttur, þar sem jeg hef áður tekið fram í það, sem mjer þótti mestu skifta í máli þessu, og nýar verulegar mótbárur engar fram komnar gegn flutningi þingtimans.

Því var fleygt, að mjer við 1. umr., að jeg mundi ekki hafa vit á, hvenær best væri fyrir bændur að vera burtu frá búum sínum, en einmitt um þetta atriði hef jeg umsögn bænda sjálfra í minni hjerði, og telja þeir nálega allir sumartimann hentugri en vetrartimann til þinghalds, og þótt bændur hjer í deildinni liti öðruvísi á þetta mál, sýnir það að minsta kosti ekki annað en að skoðanir bænda um málið eru skiftar. Jeg endurtek það enn þá, það má ekki útiloka neinar stjettir manna frá því að geta sent fulltrúa á þing, en það er einmitt það, sem gert er með vetrarþingunum.

Og þó þingmaður Húnavetninga hafi rjett fyrir sjer, að ferðir á veturna sjeu færar þeim, sem karlmenni eru, þá er það að visu satt, en viðar er hægt að neyta karlmensku en á vetrarferðum, og þegar um ávent er að ræða, að öðru jöfnu, hörkuna eða hitann, munu flestir svo mikil karlmenni, að þeir velji ekki hitann.

Að svo stöddu sje jeg ekki ástæðu til að segja frekar um þetta mál; vísa til þess, sem jeg hef áður tekið fram.

Steingrímur Jónsson: Það er aðeins

eitt atriði, sem jeg vildii þetta sinni minnast á; áður hef jeg sagt mína skoðun á máli þessu. Það virðist ekki vera veigamikil ástæða, þar sem því er haldið fram, að háskólakensla geti ekki farið fram samhliða alþingishaldi, við getum ekkert sagt um það enn þá, reynsluna vantar; og er jeg satt að segja á þeirri skoðun, að ekki yrði sú truflun hjer í húsinu og hávaði af alþingi, að kensla gæti ekki farið fram niðri í stofnunum. En jeg hjelt því fram 1911 og stend við það enn, að nægilegt húsrúm sje bæði fyrir alþingi og háskólann í þinghúsinu. En eigi önnurhver þessara stofnana að vikja, er það auðvitað háskólinn.

Með því ekki tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða, og var frumvarpsgreinin samþykkt með 7 atkv. gegn 4, og fyrirsögnin án atkvæðagreiðslu.

Frumvarpinu vísað til 3. umr. með 7 atkv. gegn 4. (58. 136).

3. umræða á 16. fundi, 5. ágúst (58, 136).

Jón Jónatansson: Jeg ætla ekki að vekja umræður um þetta frv. í þetta sinn. Það mundi líka vera óþarft og árangurslaust, þar sem háttv. deildarmenn munu þegar vera með ráðnum hug um það, hvernig þeir greiði atkv. um þetta frumvarp. Aðeins vildi jeg gera grein fyrir breytingartillögunni (þskj. 136), sem jeg og 1. þm. Húnavetninga höfum komið fram með.

Það hefur komið fram áður í umræðunum um þetta mál og verið talið til ógildis hinum lögboðna þingtima, að bændum væri af tveim ástæðum óhent að koma svo seint heim (frá þingi) að vorinu.

Fyrri ástæðan var sú, að bagalegt væri það bændum að vera að heiman, ef heyleysi eða heyskort bæri að höndum; væri þeim þá mikil nauðsyn heima að vera, því erfitt mundi þeim að fá nokkurn í sinn stað, er treysta mætti til að ráða fram úr slíkum vandræðum. Jeg fyrir mitt leyti get nú ekki lagt mikla áherzlu á þessa ástæðu,

þar sem jeg tel líklegt, að flestir þeir bændur, er á þingi mundu sitja, yrðu fremur úr þeirra hóp, er hafa fyrirhyggju til þess að komast hjá heyproti.

Hin ástæðan, sem komið hefur fram, var sú, að bændur kæmu of seint heim vegna voryrkjustarfanna, og finst mjer, að sú ástæða hafi við nokkuð að styðjast, þar sem telja má vist, að fjarvera bóndans geti orðið honum bagalegust, einmitt um þann tíma árs.

Til þess að bæta úr þeim agnúa, sem hinn lögboðni tími á að hafa í för með sjer, hefði ekki þurft að færa þingtimann til sumars, því ráða mætti bót á þessu á annan hátt.

Þess vegna höfum við komið með breytingartillöguna, sem ætlast til, að þingið komi saman 15. janúar, þar sem telja má, að hún mundi geta orðið fullnægjandi þeim, er ekki hafa aðra ástæðu fyrir því, að nauðsynlegt sje að flytja til þingtimann, en þá, að tíminn sje bændum óhentugur.

Jeg held, að það sje ekki hægt að færa rök fyrir því, að 15. janúar sje ver til kjörinn þingsetningardagur en 15. febrúar, enda þótt það kunni að vera ýmsum álitamál. Því ferðalögin eru hin sömu, um hvorn tímann sem er að ræða. Það er alt komið undir veðráttunui, og oft jafnvel betra að ferðast í janúar, enda þótt dagurinn sje þá lítið eitt styttri en í febrúar.

Annars hefur því verið haldið fram í umræðunum, að þessi ferðatími á þing um hávetur sje hættulegur.

Hvað það snertir, verð jeg að líta svo á, að þingmönnum sje ekki meiri hætta búin en öðrum mönnum, er þurfa að takast ferð á hendur um þann tíma árs.

En væri svo að þessi ferðalög — og þá mest megnis um sjó — hefðu hættu í för með sjer, þá virðist hættan stafa ekki sízt af því, að skipin eru lítil og óhentug, — já tæpast boðleg — en til ferða hjer um þetta leyti árs þyrfti stærri og öruggari skip.

Það liggur fyrir, að innan skams verði leitað nýrra samninga um þessar skipaferðir, og ætti þá að leita fyrir sjer um betri skip. Því úr því verið er að veita fje til millilandaferða, ætti að miðast við það, að það fengjust betri skip, að leggja meiri áherzlu á, en gert hefur verið að undanfórnu, á stærð og öryggi skipanna.

Jeg skal svo ekki fara lengra út í þetta, en taka það aftur fram, að jeg get ekki lagt mikið upp úr því, að ferðalög um vetur sjeu svo hættuleg, sem orð hefur verið á gert, og sízt, að þessi ferðalög yrðu hættulegri, þó þingsetningin væri flutt frá 15. febrúar til 15. janúar.

Hvað þingstörfín snertir, virðist það litlu skifta, hvor tíminn yrði valinn, og hvað kostnaðinn snertir, má einu gilda, hvort þingið byrjar 1 mánuði fyr eða síðar, því ljós og hita þarf altaf um vetrartímann.

Þessi breytingartillaga okkar, sem hjer liggur fyrir, bætir að visu ekki úr sumum þeim annmörkum, sem taldir hafa verið við vetrarþingin, t. d. þeim, að kennarastjettin væri útilokuð, þar sem kennurum væri það lítt mögulegt, að sitja á þingi um veturinn

En þeirri ástæðu hefur áður verið svarað hjer í deildinni, og það hefur verið bent á það, hvað reynslan hefur sýnt í þeim efnum, þar sem kennarar hafa nú hin síðustu árin setið á þingi, jafnvel fleiri en áður, meðan þing var háð á sumrum.

Að lokum skal jeg aðeins taka það fram að ef bæta á úr þeim agnúa, er svo mikið hefur verið talað um með tilliti til bænda, hvað hinn lögboðna þingtíma snertir, þá mundi breytingartillagan á þskj. 136 geta gjört það til fulls, ef hún yrði samþykkt, og þessvegna vænti jeg þess, að þeir, sem af þessari ástæðu hafa verið með þessu þingfærslufrumvarpi, geti greitt atkvæði með breytingartillögunni.

Með því að ekki tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða.

Nafnakalls, bæði um brtill. á þgskj. 136 og frumv. sjálft höfðu þessir menn óskað:

Björn Þorláksson,
Sigurður Stefánsson,
Jón Jónatansson.

Var þá fyrst gengið til atkv. um brtill. á þgskj. 136, og var hún feld með 4 atkv. gegn 9 að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

Já: Nei:

Björn Þorláksson, Steingr. Jónsson,
Jón Jónatansson, Ágúst Flygenring,
Sigurður Stefánsson, Einar Jónss. þm.N.-M.
Þórarinn Jónsson. Eiríkur Briem,
Guðjón Guðlaugsson,
Jens Pálsson,
Jósef Björnsson,
Sigurður Eggerz,
Stef. Stef. 5. kgk. þm.

Þá var gengið til atkvæða um frumv. sjálft og það samþykkt með 7 atkv. gegn 6 að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

Já: Nei:

Steingr. Jónsson, Björn Þorláksson,
Ágúst Flygenring, Eiríkur Briem,
Einar Jónss. þm.N.-M. Guðjón Guðlaugsson,
Jens Pálsson, Jón Jónatansson,
Jósef Björnsson, Sigurður Stefánsson,
Sigurður Eggerz, Þórarinn Jónsson.
Stef. Stef. 5. kgk. þm.

Forseti lýsti því yfir, að frumv. yrði afgreitt til ráðherra sem

lög frá alþingi.

2. Öryggi skipa og báta.

Á 2. fundi í Ed., þriðjudaginn 16. júlí var útbýtt í þingdeildinni frv. til laga um öryggi skipa og báta.

Á 4. fundi deildarinnar, 19. júlí, kom frumvarpið til 1. umr.

Ráðherrann. Kr. J.: Þetta litla frv. var einnig lagt fyrir þessa háttv. deild á síðasta þingi; og var þá sett í nefnd, en álit kom ekki frá nefndinni. Sú stjórn, sem nú er, er samdóma þá verandi stjórn um það, að þetta frv. eigi fyllilega skilið að verða að lögum.

Það er samið í þeim tilgangi, að gera skip og báta óhættari og öruggari, og þar með tryggja mannlíf, sem sízt er vanþörf á. Jeg vænti þess, að málinu verði vísað til nefndar, ef þörf þykir, og að það síðan nái að ganga gegn um þingið, óbreytt, eða með hentugum breytingum, ef þeirra þykir þurfa.

Steingrímur Jónsson: Jeg vil leyfa mér að stinga upp á því, að máli þessu verði vísað til sömu nefndar og málinu á undan (siglingalögin), að 1. umr. lokinni. Frv. vísað til 2. umr. með öllum atkv. og til nefndarinnar um siglingalögin í einu hljóði. Í þeirri nefnd áttu sæti:

Ágúst Flygenring, skrif. og frsm.,
Eiríkur Briem, formaður,
Sigurður Stefánsson,
Sigurður Eggerz,
Jens Pálsson.

2. umr. á 28. fundi, 19. ágúst (288).

Ágúst Flygenring (framsögumaður): Nefnd sú, sem þessi háttv. deild kaus til að athuga frumv. til laga um siglingar, og sem skilað hefur nefndarálitinu nú fyrir nokkru, hefur haft 3 önnur frv. til meðferðar, viðvikjandi skipaútgerð: 2 stjórnarfrv., þar af annað um öryggi skipa og báta, hitt um breyting á gildandi lögum um eftirlit með skipum, og svo eitt frv. frá neðri deild um samskonar efni.

Nefndin komst að þeirri niðurstöðu, að hagkvæmara væri að sameina þessi þrjú lagafrv. í eitt, en að láta þau vera sitt í hvoru lagi. — En þar sem vikið er að þessu í nefndarálitinu, fer jeg ekki fleiri orðum um það. Læt mér að eins nægja að benda á það, að þessi frumv. eru svo skyld hvert öðru, að það væri hrein ómynd, að láta þau ekki mynda eina heild.

Stjórnarfrv. um breytingu á lögum um eftirlit með pilskipum fer fram á, að skoðunargerð þurfi eigi að fara fram, áður en lögskráð er á skipið. Þetta er nauðsyn-

legt ákvæði til þess, að greiða fyrir ráðningunum, og til þess að koma í veg fyrir skiprúmssvik. Því eins og kunnugt er, þá eru skipverjar ráðnir löngu áður en skipin leggja út, en sje það ekki gert lögformlega strax, leiðir oft af því töf, skiprúmssvik og kostnað fyrir útgerðarmenn.

Það er því fylsta ástæða til, að samþykkja þessa breytingu á nügildandi lögum, með því að hún kemur alls ekkert í bága við eftirlitið með skipunum. Eftirlitið getur ekki, eins og kunnugt er, farið fram fyr en á síðustu stundu. Skoðunarmenn biða, sem eðlilegt er, eftir því, að öllu sje fullnægt, að því er útbúnað skipsins snertir.

Eftirlit með skipum, eins og hjer er lögákvæðið, mun hvergi eiga sjer stað í nágrannalöndunum, nema í Noregi. Þar voru lög sett um þetta efni sama árið og hjá oss, nfl. 1905. Eftir þeim lögum eru nú að miklu leyti sniðin þessi frumv. Einkum það um öryggi skipa. 1. gr. þessa frumv., sem eins og á að mynda grundvöll undir þær reglugerðir og tilskipanir, viðvikjandi eftirlitinu, sem ber að setja síðar, er beint tekin upp úr norsku lögum.

Eftirlit, sem er eldra eftir lögum, er til á Englandi. En það tekur að eins yfir viss svæði, eða sjerstök atriði, sem eru háð opinberu eftirliti; eru það vissar nefndir manna, sem hafa það á hendi; en skyldueftirlitið nær þar ekki til alls úthúnaðar, heldur er það takmarkað mjög og bundið við vissa hluti.

Jeg hef sagt, að jeg viti ekki til, að lögskyldueftirlit, eins og það, sem hjer er farið fram á, eigi sjer stað nokkursstaðar nema í Noregi, og er það þó engan veginn eins nákvæmt og það, sem hjer er verið að stofna til; en þar með segi jeg ekki, að það sje ónaðsynlegt; því í útlöndum — a. m. k. að því, er snertir kaupskip — eru öll skip eftirlitin og rannsókuð af vissum stofnunum, sem að visu

ekki eru lögskipaðar, en hafa þó fullkomid opinbert gildi. Hvað eftirlitið snertir hjer að undanfögnu, þá kann það að hafa verið nokkuð misjafnt, en hjer við Faxaflóa er mjer þó óhætt að segja, að það hefur verið yfirleitt gott. Það standa engar skrifadar reglur um það í lögum vorum, hvernig eftirlitinu skuli vera varið, að því er kröfur snertir til útbúnings skipanna o. s. frv. Svo þess vegna er mjög eðlilegt, að það geti átt sjer stað ósamræmi í ýmsum atriðum. Annars hafa kröfur til útbúnings skipanna vist verið þær sömu og þilskipa-ábyrgðarfjelagið hefur gert, enda oftast sömu skoðunarmenn um þetta fjallað, sem hafa verið skipaðir af því opinbera og af ábyrgðarfjelaginu.

Í Noregi nær eftirlitið aðallega til skipa, sem ekki eru flokkuð og ekki eru í neinni ábyrgð. Eftirlitið er bygt á því, að skipin sjeu sæmilega úr garði gerð, og ekki hættulegra að sigla á þeim, en eftir sjómannanna álitu alment tíðkast.

Til þess að skilgreina, hvað eftirlitið á að fara langt, þarf að setja reglugerð um ýms atriði, sem koma hjer til greina. Þarf þá og að fara eftir því, til hvers og hvenær skipin eru brúkuð. En hjer er engin slik reglugerð til, heldur fer skoðunargerðin eftir dómi, eða rjettara áliti þeirra manna, sem skoðunina framkvæma í það og það skiftið; fer eftir því, hvers þeir krefjast og hvað þeir álita fullnægjandi.

En þegar svona er ástatt, þá er eðlilegt, að margar deiluspurningar komi fram við skoðun skipanna.

Um þessi atriði er þó mjög nauðsynlegt að setja reglur, eins og gert er ráð fyrir í þessu frv. T. d. þarf að setja reglur um, hvaða ómissandi áhöld og verkfæri eigi að vera um borð í skipunum, um stærð íbúðarherbergja skipshafnarinnar o. s. frv. Þetta á að vera fast ákvæðið, en ekki eins og nú, að ef skoðunarmönnum kemur ekki saman um, hvað viðunanlegt sje, þá eigi þeir að skjóta máli

sinu til hjeraðslæknis, en nú kann dómur læknanna í þessum atriðum að reynast ærið misjafn, og verður þá álit þeirra í þessum efnum mjög á reyki. Einn mundi segja, að það sje fullgott og engin þörf á betra, sem annar teldi ómögulegt og „óforsvaranlegt“ að bjóða nokkrum manni o. s. frv.

Þetta er alveg ótækt, enda inniheldur frumv. mjög nauðsynlegt ákvæði um þetta efni. Þar sem ráðgert er, að farið verði eftir ákveðnum reglum við skoðanirnar, með því höldum við okkur við reynslu annara þjóða, því hvort heldur eftirlitið er frjálst eða lögboðið, þá er það ætíð bundið við vissa reglu.

1. og 2. gr. laganna um öryggið er bygð á sanngjörnum grundvelli, svo engu verulegu sje raskað að því, er snertir alment góðan útbúnað. Tilgangurinn er, að draga svo mjög úr eigna- og manntjóni, sem frekast er hugsanlegt, án þess þó að hefta útgerð skipanna um of með heimskulegum kröfum til öryggis þeirra. Enda treystir nefndin því, að stjórninni takist vel, að gera þær tilskipanir svo vel úr garði, sem að þessu lúta — með ráði þeirra manna, sem bent er á í frumvarpinu, — að allrar sanngirni sje gætt í þessu efni.

Eins og áður er tekið fram, þá er eftirlitið víðast hvar hjá öðrum þjóðum að mestu leyti frjálst, þ. e. það eru vissar stofnanir, sem hafa það á hendi; stofnanir, sem hafa það á hendi að skoða skip, dæma um traustleik þeirra og flokka þau eftir vissum reglum.

Þessar stofnanir hafa áunnið sjer svo mikið traust, að menn eru nauðbeygðir til að taka álit þeirra til greina, og eftir því er algerlega farið, þegar valið er um skip til ýmsra ferða. Aðallega eru það Bureau Veritas og Lloyds, sem hafa þessar skoðunargerðir og flokkaskipun með höndum, og gefa nákvæmar reglur um hvað eina þessu viðkomandi.

Þar, sem slíkar stofnanir eru og vinna,

þar er ekki þörf á eftirliti, eins lögakveðnu og hjer er um að ræða. Ef eftirlitsmenn frá Bureau Veritas skoðuðu skipin og flokkuðu þau um vissan tiltekinn tíma, eins og venja er til, þá ætti að vera heimil undanþága frá því almenna (opinbera) eftirliti.

En hvernig sem litið er á eftirlit að öðru leyti, þá er óhætt að segja, að því nákvæmari sem reglurnar eru um það, hvernig eftirlitið eigi að vera, því betra og áreiðanlegra verður það, en því skemmra, sem reglurnar ná, því meira verður handahófið á eftirlitinu og meiri hætta fyrir þá, sem skipin eiga og á þeim sigla.

Líklega er ekki hægt að benda á það með staðgóðum rökum, að Íslendingar hafi beðið hlutfallslega meira eigna- og manntjón, en aðrar þjóðir, sem stunda veiðar hjer við land á sama árstíma og svipuðum skipum, þótt því hafi verið haldið hjer fram bæði í fyrirlestrum og blaðagreinum fyrir skömmu, þá er slíkt mest byggt á misskilningi og gripið úr lausu lofti.

Ætli maður sjer að bera saman slysfarir og eignatjón, sem Frakkar hafa orðið fyrir og Íslendingar, hjer fyrir sunnan land að vetrinum á seglskipaflotanum, sem er það eina sambærilega, þá verður maður að taka tillit til þess, að skip þeirra eru þó öll stærri en okkar; þau eru að minsta kosti að jafnaði þriðjungi stærri.

Ekki verður með rjettu skelt skuldinni á sjónennina, eða illan útbúnað skipanna, fyr en sýnt er fram á, að slysfarir sjeu tíðari hjá okkar sjómönnum, en stjettarbræðrum þeirra. á sama sjó og sama tíma. Veiti maður þessum samanburði eftirtekt hin síðari ár, mun maður komast að þeirri niðurstöðu, að Frakkar hafa orðið fyrir hlutfallslega meira eignatjóni en við og svipuðu manntjóni. En um enska flotann get jeg ekkert sagt með vissu, enda hefur það nauðalitle þýðingu í þessu sambandi; þeir fiska eingöngu á gufuskipum, nýjum og stórum, en við höfum að eins örfá þess

konar skip hin allra síðustu ár. Þó mætti benda á, að iðgjaldaupphæð skipanna (vátryggingargjald) ætti að standa í sama hlutfalli hjá þessum ýmsu þjóðum, er hingað leita, við taps-prósentuna. Þann samanburð er vert að taka til greina.

Athugi maður, hve mikið við höfum þurft að borga þessi seinustu 10—20 ár til þess að geta mætt öllu tjóni, og svo hvað t. d. Frakkar og Englendingar hafa þurft að borga. Vjer höfum getað mætt öllu tjóni, smáu og stóru, með því að borga líðlega 5%. En hvað borga Frakkar og Englendingar? Frakkar borga á 8% og Englendingar eitthvað um 9%. Þó er þeirra tryggingum eða ábyrgðarfjelagsskap líkt fyrir komið að því leyti, að þeir hafa innbyrðis (þ: gjensidig) ábyrgðarfjelög eins og vjer. Með öðrum orðum; ábyrgðarfjelög þeirra eru ekki sjerstök gróðafyrirtæki, og taka því ekki hærri iðgjöld en þau komast af með til þess að mæta skaðanum.

Tap þeirra hlýtur því að vera meira en okkar. Og því mun það ekki vera rjett, að skip okkar sjeu lakari eða lakara útreidd en hinna þjóðanna, þar sem tjónið hjá oss er ekki meira. Síðan jeg fór fyrst að taka eftir skipum okkar, og hvernig þau eru yfirleitt úr garði gerð — síðan eru 30 ár — þá hefur mjer virzt okkar skip ekki standa að baki frönsku skipanna. Á þessu tímabili hefur verið mjög mikil framför hjá báðum. Um norsku skipin ætla jeg ekki að tala; allir vita, hve ófær sá samanburður yrði. Þau eru alls ekkert hjer við land, norsk fiskiskip, þegar hættan er mest. Enda eru þau ekki í því standi, fiskveiða-seglskipin þeirra, að hægt væri að stunda fiskveiðar á þeim hjer framan af veiðitímanum. Þau komu hjer nokkur skip, 3—4, um allmörg ár og stunduðu veiðiskapinn að eins yfir hásumarið. Annars hafa samt ýms norsk seglskip komið hjer til þorskveiða örstuttan tíma — 1—2 mánuði —, og ýms þeirra

orðið eftir, vegna þess hve ljeleg þau voru. — Nei, þeir hafa aldrei átt hjer nokkra fiskiduggu á þeim tíma, sem hættan er mest, febrúar—apríl, nema ef telja ætti þá 2 eða 3 botnvörpunga, sem hafa verið hjer í ár.

Þó að þeirra manntjón sje minna en okkar, er það ekki nema ofur-eðlilegt. Í öllum stærri veiðistöðum í Noregi, þar sem bátfiski er stundað, eru margir björgunar-bátar, sem ætíð fylgja fiskibátunum eftir. Þeirra strönd er alsett vitum óg sjómerkjum og ötulir hafnsögumenn á hverju strái, svo að segja. Þegar kemur inn fyrir „sker-garðinn“ tekur við lygnt fjarðvatn, góðar hafnir og ágætar lendingar. Hjá oss er ekkert af þessu til staðar. Við eigum að stríða við hið ógurlegasta haf, með straumum og stórsjó, við blindhrið og myrkur, og það sem verst er af öllu: fjöldi skipa svo að segja í einni þyrpingu, er öll eru á sífeldri hreyfingu. Hjer ætla jeg. að sje svo mikil hætta, að seint verði aðgert, enda vitum vjer ekki, hve margir skiptapar orsakast af árekstri.

Það eina, sem við getum þá örygt, eru skipin, að því leyti að þau sjeu vel sjófær. Að visu er jeg í engum efa um það, að skip okkar sjeu vel útreidd nú, eins og jeg líka er viss um það, að skiptapar okkar hjer syðra eiga ekki orsök sína í slæmri útreiðslu eða ljelegum skipum, enda eru það beztu skipin, sem hafa týnt. Alt fyrir það er þó nauðsynlegt, að umsjón með þessu sje sem ábyggilegust og þeir menn, sem umsjónin er falin, viti, hvers þeir hafi að gæta, eða hvað þeir eigi að heimta, og það vona jeg náist með þessu frumv., ef það verður að lögum; með því yrði þá komið í veg fyrir, að alsaklausir menn væru vændir um, að hafa ekki gætt skyldu sinnar.

Vildi jeg svo að eins mæla með breyt-till. og lögunum í heild sinni.

Með því ekki tóku fleiri til máls, var gengið til atkv.

2. brtill. á þgskj. 288 var samþ. með öllum atkv.

Fyrirsögn kaflans, sem verður 1. kafli, var samþykkt án atkvgr.

1. gr. frumv., sem verður 5. gr., var samþykkt með öllum atkv.

3. brtill. á þgskj. 288 var samþ. án atkvgr.

2. gr. frumv., sem verður 6. gr., þannig breytt, var samþ. með öllum atkv.

Fyrirsögn 1. kafla frumv., sem verður 2. kafli, var samþ. án atkvgr.

3., 4. og 5. gr., sem verða 7., 8. og 9. gr., hver um sig samþ. með öllum atkv.

Fyrirsögn 2. kafla, sem verður 3. kafli, var samþ. án atkvgr.

4. brtill. við 6. gr., sem verður 10. gr., var samþ. með öllum atkv.

6. gr. þar með fallin.

5. brtill. við 7. gr., sem verður 11. gr., var samþ. með öllum atkv.

6. brtill. við sömu gr. var samþ. með öllum atkv.

Greinin, þannig breytt, var samþ. með öllum atkv.

Fyrirsögn 3. kafla frv., sem verður 4. kafli, var samþ. án atkvgr.

8. gr. frv., sem verður 12. gr., var sp. með öllum atkv.

7. brtill. við 9. gr., sem verður 13. gr., var samþ. með öllum atkv.

Greinin, þannig breytt, var samþ. með öllum atkv.

8. brtill. við 10. gr., sem verður 14. gr., var samþ. með öllum atkv.

10. gr. frv. þar með fallin.

11. gr. frv., sem verður 15. gr., var sp. með öllum atkv.

9. brtill., ný grein, sem verður 16. gr., samþ. með öllum atkv.

12. gr., sem verður 17. gr., var samþ. með öllum atkv.

Fyrirsögn 4. kafla frv., sem verður 5. kafli, var samþ. án atkvgr.

1. brtill. við fyrirsögn frv. var samþ. með öllum atkv.

Frv. vísað til 3. umr. með öllum atkv.

3. umr. á 31. fundi, 21. ágúst (331), og hjet frumvarpið nú: Frumv. til laga um eftirlit með skipum og bátum og öryggi þeirra.

Ágúst Flygenring (framsögumaður): Jeg vil að eins taka það fram, að í 1. gr. frv. þessa, er vitnað í 75. gr. siglingalaganna, sem nú liggja hjer í háttv. deild, og sem ekki eru líkindi til að ná fram að ganga, með því að svo langt er liðið á þingtimann, en jeg hygg, að þó þetta „citat“ standi óbreytt, þá hafi þetta lítið að segja, enda má búast við, að háttv. neðri deild muni breyta frumv. að einhverju leyti, og getur hún þá, ef ástæða sýnist til, lagfært þetta og miðað við tilætlunina, nfl. ákvæði 75. gr.

Annars hygg jeg, að þó frumv. yrði sp., eins og það er nú, þá mætti „praktisera“ þetta ákvæði, um vistráðning háseta, eftir anda 75. gr. siglingalaganna, þar til þau ná fram að ganga; það yrði farið eftir þeim ákvæðum, sem lög þessi á öðrum stað gera ráð fyrir, sem sje að lögskráningskyldan nái til 15 tonna skipa og sje að öðru leyti bundin við það, að skipshöfnin hafi fast aðsetur um borð.

Frumv. samþ. með öllum atkv. og afgreitt til neðri deildar.

Ein umr. á 37. fundi, 26. ágúst (414 og 415).

Ágúst Flygenring (framsögumaður): Frumv. þetta er eins og þegar það fór frá háttv. deild, nema hvað háttv. neðri deild hefur gert við það dálitlar breytingar.

En breytingar þessar eru að eins óverulegar orðabreytingar, en engar efnisbreytingar. Aðalbreytingin er sú, að feld hefur

verið burtu tilvitnunin í siglingalögin — 75. gr. þeirra — og er það eðlileg afleiðing af því, að siglingalögin hafa ekki náð framgangi nú á þinginu, verða ekki útrædd. Hinar breytingarnar eru gagnslaugar og fáfengilegar orðabreytingar, og geta ekki talizt til bóta, nema hvað þær leiðrjetta tvær prentvillur, sem höfðu slæðzt inn í frumv.

Þar sem því frumv. er að eðli sinu eins og þegar það fór hjeðan úr háttv. deild, þá leyfi jeg mjer, fyrir nefndarinnar hönd, að mæla með því að það verði samþ.

ATKVGR.:

Frumv. var samþ. með öllum atkv., og afgreitt til ráðherra sem

lög frá alþingi.

3. Yfirsetukvennaskóli.

Á 2. fundi Ed., þriðjudaginn 16. júlí, var útbýtt frv. til laga um stofnun yfirsetukvennaskóla í Reykjavík.

1. umr. á 3. fundi, 18. júlí.

Ráðherra (Kr. J.): Landlæknir hefur samið þetta frumv., sem stendur í nánú sambandi við frumv. það, sem er á dagskránni næst á eftir þessu máli. Það miðar að því, að koma yfirsetukvennakenslu í fastari skorður en hingað til hefur verið, og aðallega að því, að yfirsetukonur landsins geti fengið meiri verklega þekking, en þær hafa til þessa átt kost á. Jeg vænti þess, að háttv. deild láti frumv. sæta sömu kjörum og frumvarpið, er næst á undan var rætt.

Steingrímur Jónsson: Jeg sting upp á, að þessu frumv. verði vísað til nefndarinnar í frumv. um breyting á lögum um bólusetningar.

Var síðan gengið til atkv. og frumv. vísað til 2. umr. í e. hlj., og samþykkt í einu hljóði að vísa því til nefndarinnar í bólusetningamálinu.

Í þeirri nefnd áttu sæti:
Sigurður Stefánsson, formaður,
Björn Þorláksson, skrifari og frsm.,
Steingrímur Jónsson,
Guðjón Guðlaugsson,
Þórarinn Jónsson.

2. umr. á 9. fundi Ed., 26. júlí (52).

Framsögumaður (Björn Þorláksson):

Jeg skal fyrst taka það fram, að þetta frv. stendur í nánú sambandi við hin 2 önnur frv., er deildin hefur nú haft með höndum, um kjör yfirsetukvenna. Það er eitt þeirra þriggja frumvarpa um yfirsetukonur, er öll eru sprottin af umkvörtunum yfirsetukvenna um, að störf þeirra væru illa launuð.

Það er tekið fram í álitu nefndarinnar, að það geri yfir höfuð engar verulegar breytingar á námi yfirsetukvenna — frá því, sem nú er. Að eins er í því lögð meiri áherzla á verklegar æfingar en nú er, og verður það að teljast bót.

Aftur á móti gerir frv. töluverðar breytingar á kostnaði við kensluna. Landlæknir hefur til þessa haft hana á hendi að undanfögnu gegn tiltekinni þóknun, 50 kr. fyrir hverja námskonu, sem hann hefur kent, og hefur sú upphæð. sem hann hefur fengið fyrir þetta starf, numið 500—700 kr. á ári. Frumv. fer nú fram á, að gerð sje breyting á þessu, þannig, að landlæknir fái föst laun fyrir þetta á hverju ári, 1000 kr., og eru launin því hækkuð um 300 kr. á ári.

Það er tekið fram í nefndarálitinu, að landlæknir rjettlæti þessa hækkuu í tillögum sínum, og skal jeg leyfa mjer, með leyfi háttv. forseta, að lesa upp það, sem hann segir um þetta efni:

„Mjer virðist sjálfsgagt, að borga þessa kenslu jafn vel og aukakenslu í háskólanum. Ef farið er eftir kenslustundatölu á ári, ætti þá að launa þetta starf með 1000 kr., að minsta kosti; má ekki gleyma því,

að eftir tillögum mínum verður heimtað af kennaranum, að hann veiti um 50 sængurkonum ókeypis hjálp árlega. Enn fremur væri það til mikilla bóta fyrir kensluna, ef fátækum vanfærum konum væri veitt ókeypis rannsókn og ráðleggingar 1 sinni í viku um námstímann, eins og tíðkast í fæðingarhúsum, og námskonum þar kent að rannsaka þær konur. Það er óhugsandi, að nokkur nýtur lækni tæki alt þetta að sjer fyrir það kaup, sem hingað til hefur verið greitt. Fyrir því legg jeg til, að greiddar verði 1000 kr. á ári fyrir þetta kenslustarf.

Þá er að athuga, hver helzt ætti að hafa þetta starf á hendi; er um tvo að velja, landlækni eða þann kennara háskólaus, sem þar hennir yfirsetukvennafræði. Háskólinn hefur ekki kenslukrafta aflögum. Landlæknir á hins vegar heldur hægra um vik, síðan hann var leystur frá læknakennarastarfi sínu; hann er og sá maðurinn, er mest afskifti hefur af heilbrigðishögum þjóðarinnar, en yfirsetukonur hafa jafnan verið ágætir boðberar til þjóðarinnar um ýmsar þrifnaðarbætur; líka má líta á það, að skrifstofukostnaður landlæknis var áður sama og enginn, en er nú á síðustu árum orðinn mjög mikill og fer sívaxandi.

Skrifstofustörf hans eru nú engu minni en biskupsins, en biskup fær 1000 kr. í skrifstofufje.

Kjör landlæknis eru því miklu rýrari en áður, ósamboðin þessu erfiða og vandasama embætti, og fylsta þörf á einhverri uppbót.

Ef þetta starf væri skilið frá landlæknisembættinu, væri óhjákvæmilegt að leggja því skrifstofufje, álika mikið og biskupsembættinu. Af öllum þessum ástæðum tel jeg hyggilegast og kostnaðarminnst, að þetta kenslustarf fylgi landlæknisembættinu, eins og að undanförnu.“

Þessar eru þá þær ástæður, er landlæknir færir fyrir launahækkuninni. Nefnd-

in leit svo á, sem ekki væri ástæða til að breyta þessu.

Þá er að minnst á laun þeirra yfirsetukvenna, er veita eiga yfirsetunámskonum verklega tilsoðgn. Frumv. ættar þeim 200 kr. Þetta þykir nefndinni ofhátt, sjerstaklega ef litið er á það, að laun þeirra eru stórum bætt með frumvarpi, er þingið hefur til meðferðar og samþykkt hefur verið hjer í deildinni. Nefndin leggur því til, að þessi upphæð sje lækkuð ofan í 100 kr., og jeg vona, að háttv. deild verði benni sammála í þessu efni.

Þá er að minnst á þá breytingu frumvarpsins, að nema burt ferðakostnað yfirsetukvenna. Ástæðan, er landlæknir færir fyrir þessu, er sú, að ódýrara er nú að ferðast og greiðara um slíkt en áður var. Jeg skal og geta þess, að það hefur bólað á því, að ungar stúlkur, er af nýjungagirni langaði til að vera í Reykjavík dalitinn tíma, hafa numið yfirsetukvennafræði, af því að þær gátu orðið þessa ferðastyrks aðnjótandi, en ekki af því, að þær hefðu löngun til að gegna þessu vandasama starfi, yfirsetukonustarfinu. Nefndin hefur fallist á þetta atriði frumv. Hinsvegar er það vist, að 30 kr. námsstyrkur um mánuðinn er oflítið. Fyrir því þykir ekki hlýða, að setja þessa upphæð minni en alt að 40 kr., og leggur nefndin eindregið til, að það verði samþykkt.

Jeg sje ekki ástæðu til, að fara fleiri orðum um frumvarpið, og vona, að það fái að ganga til 3. umr.

Eiríkur Briem: Jeg vildi skjóta því til háttv. nefndar, hvort hún álitur ekki, að styrkurinn „alt að 40 kr. um mánuðinn“, sje ekki oflágt settur. Þetta ákvæði, eins og það nú er orðað, — „alt að 40 kr. um mánuðinn,“ segir ekki, að yfirsetukonur skuli alt af fá 40 kr. í styrk um mánuðinn, og má þá búast við, að þær fái venjulega ekki svo mikið. Þessi upphæð er hámark, en þá er hún of lág. Þetta

stafar af því, að þær yfirsetunámskonur, er koma hingað 1. okt., verða oft að leigja sjer herbergi til 14. maí og greiða húsaleigu fyrir þann tíma, því að leigendur herbergjanna vilja oft ekki leigja þau út til skemmri tíma. Þær verða því að greiða húsaleigu í $7\frac{1}{2}$ mánuð og ef til vill kosta sig að öllu mun lengur, en meðan þær eru við námið, af því að þær komast ekki heim á leið, þegar er því er lokið, en fá ekki námsstyrk nema í 6 mánuði. Dvalarkostnaðurinn hjer í bænum er svo mikill, að annaðhvort verða 40 kr. að vera fastákveðinn námsstyrkur, eða það verður að hækka hámarkið.

Framsögumaður (Björn Þorláksson): Ut af orðum háttv. 2. kgk. pm. (E. Br.) skal jeg geta þess, að það vakti fyrir nefndinni, að 40 kr. væri hámark, en hjóst við, að sú upphæð yrði oftast veitt. En hitt hefur ekki komið til tals í nefndinni, að hækka hámarkið, og jeg get ekki sagt um, hvernig nefndin mundi taka í tillögu um um það.

Jón Jónatansson: Jeg hafði búizt við, að nefndin gerði breytingartillögu við 3. gr. þessa frv., um borgun til landlæknis fyrir kensluna, en mjer hefur brugðizt sú von.

Hingað til hefur hann fengið 50 kr. fyrir hverja námskonu, en nú á að breyta þessu eins og háttv. framsögumaður tók fram, láta landlækni hafa 1000 kr. fyrir starfið. Hjer er með öðrum orðum um launahækkun að ræða, og hana að minu áleti óþarfa. En jeg sá ekki til neins að koma fram með neina breytingartillögu um þetta; tel vonlaust um, að hún nái fram að ganga. Það má að visu segja, að þetta sje lítil upphæð, þar sem launahækkunin nemur ekki meira en 300 kr., en mjer finst það viðsjál braut, sem hjer er farið inn á. Landlæknir minnst á það í tillögum sínum, að hann fái ekkert skrifstofufje. En þó að honum verði greitt þetta fyrir kensl-

una, sje jeg eigi annað, en hann eftir sem aður geti gert kröfu til þess að fá skrifstofufje. Og jeg tel líklegt, að honum yrði veitt það, og má vera, að nokkur sanngirni þætti mæla með því, ekki sízt þegar þess er gætt, að núverandi landlæknir er duglegur og röggssamur maður. En ef farið yrði að veita honum það, mundu fleiri koma á eftir og krefjast hins sama, og þetta er engan veginn útilokað, þó laun landlæknis fyrir kenslu yfirsetukvenna sjeu hækkuð. Jeg hefði því laughelzt kosið, að þau laun, sem hann hefur nú fyrir kensluna, hefðu staðið óbreytt. Jeg sje eigi ástæðu til þessarar hækkunar, og er lítið samræmi í því hjá nefndinni, að vilja hækka laun landlæknis, en koma aftur með brtill. um, að lækka þá upphæð, er frumv. ætlar þeim yfirsetukonum, er veita eiga verklega tilsoðn við námið. Þær hafa þó fremur lág laun, en landlæknir er hálaunaður maður. Þegar um launahækkunir er að ræða, vil jeg fara varlega. Og það er, eins og jeg tók fram, varhugaverð braut, sem hjer er farið inn á.

Framsögumaður (Björn Þorláksson): Ut af orðum háttv. 2. pm. Árn. hef jeg ekkert annað að segja en það, að honum á að vera innan handar að koma fram með brtill. við 3. umræðu; og mjer finst, að hann geti vel greitt atkvæði með frumvarpinu eins og það nú liggur fyrir til 3. umr.

Sigurður Stefánsson: Það er að eins örli til athugasemd, sem jeg vildi gera við ræðu háttv. 2. kgk. pm. Mjer skildist á honum, að þessi breyting gæti orðið til þess, að yfirsetukonur gætu ekki fengið þennan 40 kr. styrk um mánuðinn.

Þetta getur að visu gefið tilefni til athugunar; en þó hygg jeg það naumast mundi geta valdið misskilningi.

Það sem að nefndin vildi fá fastákveðið, var það, að hámark styrksins væri skýrt tiltekið.

Nefndin áleit enn fremur, að fyrir gæti komið, að rjett væri, að veita ekki 40 kr. um mánuðinn.

Það sem skilur háttv. 2. kgk. þm. og nefndina er, að honum þykir hámark styrksins of lágt, og að svo geti farið, að styrkurinn verði enda lægri en 40 krónur, en nefndin hefur lagt í hendur stjórnarráðsins að ákveða styrkinn í hverju einstöku tilfelli, eftir tillögum landlæknis og telur hún næsta líklegt, að hann fari í tillögunum ekki niður fyrir hámarkið, nema sjerstakar ástæður sjeu til.

Það atriði, að styrkurinn sje greiddur mánaðarlega, álit jeg til bóta.

Eiríkur Briem: Eftir þessari brtill. nefndarinnar, get jeg vel ímyndað mjer, að stúlkur mundu jafnvel fá lægri styrk en nú er.

Hjer stendur í nefndaráttitinu: „alt að 40 krónur“. — Stjórnarráðið skal að visu ákveða upphæðina í einstökum tilfellum. En orðalagið bendir þó til þess, að venjulega skuli styrkurinn eigi vera fjórutiu krónur.

Jeg fyrir mitt leyti álit þessa upphæð alt of lága.

Og því má ekki gleyma, að þetta ákvæði getur haft mikla þýðingu fyrir það, hve mörg og hve góð yfirsetukvennaefni vjer fáum.

Guðjón Guðlaugsson: Það er hvorki margt nje mikið, sem jeg ætla að segja; helst dálítið í sambandi við ræðu háttv. 2. þm. Árn.

Jeg er honum samdóma um það, að allar launahækkunar sjeu viðsjárverðar, ekki sízt nú á þessum tímum. En þó felst jeg á tillögur nefndarinnar.

Jeg held að það sje ekki rjett hjá háttv. 2. þm. Árn., að hjer sje um 500 króna launahækkun að ræða.

Á þeim árum, sem við höfum athugað þessi útgjöld, hafa þau að meðaltali numið 600—700 kr.; hækkunin er því ekki meira en 300 krónur.

Það sem sjerstaklega hvatti mig til þess

að samþykkja þessar 1000 krónur, var það að reyna að tefja fyrir því, að skrifstofufjeð yrði hækkað.

Það liggur í augum uppi, að skrifstofukostnaður landlæknis hlýtur að vera mikill, eins og sjá má af undirbúningi og öllum frágangi þessa frumv., og jeg get ímyndað mjer, að ef landlækni væri neitað um þessar 1000 kr., mundi hann óðara beiðast hærra skrifstofufjár; og mundi jafn ötulum og samvziskusömum embættismanni traúðla neitað slíks. Min skoðun er sú, að heppilegast muni vera, að láta þetta atriði laganna standa óbreytt.

Hvað viðvikur skilningi á 4. gr. frumv. og breyt.till. nefndarinnar, þá held jeg, að nefndin hafi litð svo á, að ekki kæmi til þess, að yfirsetukvennaefnum væri veittur námsstyrkur lengur en þessa 6 mánuði. En jeg fyrir mitt leyti hallast fremur að því, er háttv. 2. kgk. þm. tók fram, að hámarkið — 40 kr. — sje alt of lágt.

Frumv. borið undir atkv.

1.—2, gr. frumv. hvor um sig samþykkt með 11 samhlj. atkv.

Brúill. á pskj. 52 við 3. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

3. gr. með breytingu samþ. með 11 shlj. atkv.

Brúill. við 4. gr. samþ. með 11 samhlj. atkv.

4. gr. frv. þar með fallin.

5., 6. og 7. gr. samþ. hver um sig í e. hlj.

Fyrirsögnin skoðuð samþ. án atkvgr.

Frumv. vísað til 3. umr. með öllum atkv.

3. umr. í Ed. á 11, fundi, 29. júlí (80, 82, 100. 102).

Framsögumaður (Björn Þorláksson): Sem framsögumaður í nefndinni í þessu máli vil jeg leyfa mjer að segja örfá orð um þær breytingartillögur, er fram eru komnar.

Þær eru fjórar talsins. Nefndin fellir

sig við 1. brtill. á þingskj. 82, að orðið „stofnun“ falli úr fyrirsögninni, og mun hún greiða henni atkvæði sitt. Um seinni brtill. á þingskj. 82, er það að segja, að nefndin hefur komið með brtill. við hana á þingskj. 102, að í stað 50 kr. komi 45 kr. Aftur er nefndin mótfallin brtill. á þingskj. 100. Ef fyrri brtill. yrði samþykkt, er landlækni þar með gefið undir fótinn að sækja um skrifstofufje, en það vill nefndin ekki gera, og það því síður, sem hún telur ekki ólíklegt, að honum yrði veitt það fje, og það eins og þingið er nú mönnum skipað.

Einar Jónsson: Jeg hef hjer leyft mjer að koma fram með brtill. á þingskj. 100.

Mjer heyrðist á sumum háttv. þingmönnum við síðustu umræðu þessa máls, að þeir byggjust við, að landlæknir kæmi síðar fram með ósk um skrifstofufje, og því væri síður ástæða til að hækka laun þau, er hann hefur haft fyrir að kenna yfirsetukonum.

Af þeim orsökum hef jeg komið fram með fyrri breytingartillögum. Landlæknir setur launahækkun þessa í tillögum sínum um þetta mál í samband við það, að hann hafi ekkert sjerstakt skrifstofufje, og þykir mjer því sanngjarnt að veita hana. En til-lagan á einmitt að sýna, að hækkunin sje veitt með tilliti til þess, og eigi ekki að gilda, nema meðan honum er ekki veitt sjerstakt skrifstofufje,

Menn hafa látið það ótvírætt í ljósi, að landlæknir hafi svo rifleg laun af embætti sinu og lækningum, að ekki væri ástæða til þess að hækka laun hans fvrir kenslu yfirsetukvenna; um það skal hjer ekki rætt, en því fremur má lita á þessa launahækkun sem veitta með tilliti til skrifstofukostnaðar. Um síðari tillögum á þgskj. 100, er það að segja, að við nánari athugun á breytingartillögunni á þgskj 82, sem jeg er meðflutningsmaður að, fann jeg, að hún hefur þann galla, að yfirleitt gæti styrkur-

inn orðið hærri, en þingið nú ætlast til, ef hámarkið er sett 50 kr. og ekki kveðið nánar á um það, og því kom jeg með þessa brtill.

Það hefur verið dregið á það hjer í deildinni að komið geti það fyrir, að stúlka kæmi til yfirsetukvennanáms af öðrum ástæðum en þeim, að leggja stund á yfirsetukvennafræði, og því væri ekki rjett að veita henni fullan styrk, og er rjett að taka það til greina. Nú hefur það komið í ljós, að mönnum hefur sýnzt 40 kr. hæfilegur styrkur yfirleitt, en þótt frumvarpið, eins og það er orðað, gefa tilefni til, að hann yrði hafður lægri. Slikt vildi jeg fyrirbyggja með breytingartill. og jafnframt benda á, hvenær um það gæti verið að ræða, að hann væri lægri, og setti því, að styrkurinn skuli ekki vera lægri en 40 kr., nema þegar landlæknir rjeði eindregið til þess. Till. á þgskj. 102 bætir að visu nokkuð úr þessum galla á frv. með því að færa styrkinn upp allt að 45 kr. sem hámark, en þykir of hátt að setja hámarkið 50 kr. En jeg fyrir mitt leyti er á þeirri skoðun, að 50 kr. ákvæðið ætti að setja sem hámark, því að svo getur staðið á fyrir námskonu, að hún þurfi þess nauðsynlega, og þess vegna er einnig við því gert í breytingartill. minni.

Fleiri tóku ekki til máls og var því frumv. borið undir atkv. Brtill. við 3. gr. (þgskj. 100) feld með 8 atkv.

Brtill við 4. gr. á þgskj. 100 tekin aftur.

Brtill. við II. lið á þgskj. 102 samþ. með 7 atkv. gegn 5.

Brtill. á þgskj. 82., 2 liður þar með fallin.

Brtill. á (þgskj. 82) 1. liður samþ. með öllum atkv.

Frumvarpið þannig breytt samþ. í einu hljóði og afgreitt til forseta neðri deidar.

Á 31. fundi Ed., 21. ágúst, var frumv. útbýtt, eins og það hafði verið samþykkt í Nd., og á 32. fundi, 22. ág. var það tekið til einnar umr. (340, 351).

Björn Þorláksson (framsögumaður): Þetta frumv. er komið hingað aftur frá háttv. neðri deild, og sú breyting, er hefur þar verið gerð á því, er, að landlæknir er gerður kennari skólans einungis, þar til auknir verða kenslukraftar háskólans.

Í athugasemdum landlæknis við frumvarpið hafði verið tekið fram, að eins og nú hagaði, væru engir kraftar til þessarar kenslu við háskólann, og því yrði landlæknir að hafa hana á hendi fyrst um sinn, og þetta upplýstist líka við umræðurnar í háttv. neðri deild. Þó setti háttv. neðri deild það inn í frumvarpið, að landlæknir skyldi hafa kenslu þessa á hendi að eins fyrst um sinn, en það virðist vera tvíeggjað sverð og mætti skilja það svo, að það væri sama sem að gefa undir fótinn með það, að nýtt embætti yrði stofnað við háskólann, en það embætti mundi aldrei verða launað með minna en 3000—4000 kr. Ennfremur gæti það leitt af því, að landlæknir mundi frekar, er hann misti þessara launa fyrir kenslu yfirsætukvenna, sækja um skrifstofufje. Jeg hygg þess vegna, að tveir útgjaldaliðir gætu flotið af þessu, skrifstofufje handa landlækni og nýtt embætti við háskólann. Og jeg ætla, að margir telji hjer nóg af prófessorum og dósentum, einkum meðan lærisveinarnir eru ekki fleiri.

Nefndin litur svo á, að þetta ákvæði sje svo lagað, að ekki sje unt að fallast á það, og því leggur hún til, að frumv. sje fært í sinn upphaflega búning.

Mál þetta er svo einfalt, að jeg efast ekki um, að allir skilji það án frekari orðabreytinga.

Sigurður Eggerz: Jeg skal taka það strax fram, að mjer fellur nú frumvarpið betur í geð, en er það fór hjeðan úr háttv. deild.

Jeg lit svo á, að kenslan í framtíðinni muni reynast tryggari í höndum háskólans en landlæknis.

Ekki svo að skilja, að jeg efist um

kensluhæfileika núverandi landlæknis, sem munu í alla staði góðir, heldur hitt, að líkur eru mestar til, að kenslukraftar verði að jafnaði beztir á háskólanum.

Á móti frumv. færði háttv. framsögum. þær ástæður, að ef frumv. yrði samþykkt, mundi það flýta fyrir stofnun nýs háskólaembættis og greiða götuna að því, að landlæknir fengi skrifstofufje.

Hvorugt þetta held jeg að ástæða sje til að óttast, því vegna þessa skóla mundi vist engum detta í hug, að stofna nýtt embætti við háskólann, og að því er skrifstofufjeð snertir, verður ekki sjeð, að nein sjerstök ástæða sje til að veita það.

Björn Þorláksson (framsögumaður): Háttv. þm. V.-Sk. er með frumv. þessu eins og það kemur frá háttv. neðri deild, vegna þess, að hann telur það tryggara, að yfirsætukonur fengju betri kenslu, ef háskólinn hefði hana á hendi, en ef landlæknir hefði hana. Mjer finst fremur lítið í ástæður hins háttv. þm. varið. Það vita allir, að núverandi landlæknir leysir kensluna mjög vel af hendi, eins og líka háttv. þm. jatar.

Þingmaðurinn bjóst við því, að landlæknar framvegis mundu ekki vera færir um kensluna, en jeg sje enga ástæðu til að ætla það, því að landlæknisembættið mun ætíð þykja eftirsóknarvert og því skipað færustu og hæfustu mönnum, og þeir því færir til kenslunnar.

Sigurður Eggerz: Jeg vilda vekja athygli á því, að það eru tvær hliðar á landlæknisstarfinu, önnur læknisleg, ef jeg mætti svo að orði kveða, hin umboðsleg (administrativ). Þessi síðarnefnda hlið embættisins er mjög þýðingarmikil, og býst jeg við, að í framtíðinni verði sjerstaklega lögð áherzla á hana við veitingu embættisins. Þó landlæknir hafi hina umboðslegu hæfileika til í fyllsta mæli, þarf hann ekki að vera sjerstaklega góður kennari eða sjerstaklega góður læknir, en við veitingu háskólaembættanna í læknisfræði ber vitanlega að

leggja aðaláherzluna á visindalega þekkingu og kensluhæfileika.

Síðan var gengið til atkvæða og var brtill. á þgskj. 351 samþ. með 7:3 atkv.

Frumvarpið með áorðnum breytingum samþ. með 11 samhlj. atkv og endursent neðri deild.

4. Yfirsetukvennalög:

Á 2. fundi Ed., þriðjudaginn 16. júlí, var útbýtt í deildinni frumv. til *yfirsetukvennalaga*, og á 3. fundi 18. s. m. var frumv. til 1. umr.

Ráðherra (Kr. J.). Þetta frumvarp á rót sína að rekja til þess, að fyrir alþingi 1911 kom frá yfirsetukonum, viðsvegar um land, mesti sægur af bænarskrám um, að bætur yrðu ráðnar á launakjörum þeirra. Neðri deild samþykkti ályktun um að skora á stjórnina að sjá um, að launakjör yfirsetukvenna væru tekin til ihugunar, og að skýrslum yrði safnað um það efni. Stjórnarráðið varð þannig við þessarri áskorun neðri deildar, að það fól landlækni málið til ihugunar og rannsókna og tillagna. Hann hefur nú, samkvæmt þessari ósk stjórnarráðsins, ihugað málið og safnað skýrslum um það. Árangurinn af þessum ransóknum landlæknis er frv. það, sem deildin hefur hjer með höndum. Sú aðalbreyting, sem í því felst, er, að laun yfirsetukvenna skuli miðuð við fólksfjölda í umdæmi hverju, þannig, að í þeim umdæmum, þar sem tólkstalan er 200 eða minni, skulu árslaun yfirsetukonu vera 60 kr., eins og nú, en þessi laun fara svo hækkandi um 10 kr. fyrir hverja fulla 5 tugi manna, sem eru yfir 200, og upp í 500 kr. Fram úr þeirri upphæð fara launin ekki. — Frumv. miðar að því að skapa viðunanlegri kjör yfirsetukonum til handa, en þær nú verða að hlíta. Að öðru leyti leyfi jeg mjer að visa til þeirra skjala, er útbýtt hefur verið með frv., og sjerstaklega

til hinna mjög ýtarlegu athugasemda landlæknis.

Steingrímur Jónsson: Jeg leyfi mjer að leggja til, að þessu frv. verði vísað til nefndarinnar, er kosin var í frumvarpið um breyting á bólusetningarlögum, er 1. umræðu er lokið.

Var síðan gengið til atkvæða, og var frumv. vísað til 2. umr. í e. hlj., og til nefndarinnar í næsta máli á undan, sömul. í e. hlj.

2. umr. í Ed. 24. júlí (36).

Björn Þorláksson (frsm.): Háttvirtri þingdeild er það kunnugt, eða minsta kosti öllum eldri þingmönnum, að í fyrra kom mikill fjöldi af bænarskjölum frá því nær öllum yfirsetukonum landsins. Föru þær fram á, að þingið hlutaðist til um, að launakjör þeirra yrðu bætt. Neðri deild beindi máli þessu til stjórnarinnar, en sjtórnin ljet rannsaka málið, til þess að næsta þing gæti afgreitt lög þess efnis. Föl hún landlækni að safna upplýsingum um kjör yfirsetukvenna um land alt, og semja skýrslur um það fyrir næsta þing. Sendi hann eyðublöð í öll yfirsetukvenna-umdæmi í landinu, með 16. spurningum. — Svör komu frá 179 af 200, sem til eru. — Út af þessu hefur landlæknir samið skýrar og greinilegar tillögur, og frumvörp til þriggja laga. Alt þetta hefur stjórnin lagt fyrir þingið, og hefur það verið lagt fram hjer í deildinni. Nefnd var kosin til að rannsaka málið, og hefur hún skilað álitu um öll frumvörpin, þó þau hafi ekki getað orðið samferða.

Jeg tek þá frumvarpið til yfirsetukvennalaga fyrir eftir greinum, og skýri frá, í hverju breytingarnar verða fölgjar, ef frumvarpið verður að lögum. Í 1.—3. gr. felast engar verulegar breytingar frá því sem er. 4. gr. er um laun yfirsetukvenna, og skal þegar tekið fram, að yfirsetukonur óskuðu yfir höfuð, að laun þeirra yrðu sett um 300 kr. og greiddust úr landssjóði. Launin

eru nú sem stendur 60 kr. í sveit, en 100 kr. í kaupstöðum. Telur landlæknir ekki þörf á að hækka launin úr 60 kr. í fólksfáum hjeruðum, starfið þar svo lítið. Samkvæmt skýrslum þeim, er hann hefur safnað, fæðast í hjeruðum með 200 manns 5 börn á ári að meðaltali. Líka bera skýrslurnar með sjer, að yfirsetukonur sjeu að meðaltali fjóra daga hjá sængurkonunni, og gengur þá þriggja vikna tími til yfirsetukonustarfa í slíku umdæmi. Telur landlæknir 60 kr. sæmilega borgun fyrir ekki lengra starf. Enda geti yfirsetukonur í þessum fámennu umdæmum haft starfið í hjáverkum og stundað atvinnu sína eftir sem áður. En þegar fólksfjöldinn sje meiri, þá sje meira að gera, og því eðlilegt, að launin hækki með vaxandi fólksfjölda. Landlæknir hefur gert það að tillögu sinni, að fyrir hverja 5 tugi, sem eru fram yfir 200 manns í umdæminu, þá bætist 10. kr við launin. Með öðrum orðum, taki maður dæmi, þá fær yfirsetukona í umdæmi með 300 manns 80 kr. og í umdæmi með 900 manns fær hún 200 kr. Þó leggur hann til, að launin fari ekki fram úr 500 kr. — Í öllu þessu er nefndin sammála landlækni. Henni finst eðlilegt, að launin fari eftir fólksfjöldanum. Í kaupstöðunum, þar sem svo mikið er að gera, að þær þurfa algjörlega að gefa sig við starfi sínu, þurfa launin að vera viðunanleg. Og það finst nefndinni þessi laun vera, því gjöra má ráð fyrir miklum aukatekjum í hinum fjölmennu umdæmum, og enn meiri, er borgun fyrir aukaverk er hækkuð; á nú að borga 5 kr. fyrir að taka á móti barni í stað 3 kr., sem áður var.

Lögin gera og breyting á greiðslu launanna. Nú eru þau greidd einu sinni á ári; en eftir lögunum á að greiða þau tvisvar á ári í sveit, en mánaðarlega í bæjunum. Þetta hyggur nefndin vera til bóta.

Eftir lögunum á að greiða launin úr sýslusjóðum og bæjarsjóðum. Landlækni finst það óhæfa, og nefndinni líka, að demba

því á landssjóð, eins og farið hefur verið fram á. Allir vita, að hann hefur nóg á sinni könnu, og þeim má vera sama yfirsetukonunum, hvaðan þær fá launin, bara að launin hækki.

Breytingar hafa komið fram frá nefndinni; í 5. gr. leggur landlæknir til, að yfirsetukonur fái eftirlaun, er þær hafa gegnt starfinu vist árábil. Nefndin er þessu mótfallin. Ekki vegna þess, að hún sjái í upphæðina, því landlæknir hefur sýnt fram á, að hún næmi ekki meiru en 1000 kr. á ári. En hitt er athugavert, að mikil líkindi eru til þess, að fleiri opinberir starfsmenn kæmu þá fram, og krefðust eftirlauna, er yfirsetukonur yfir höfuð hefðu fengið rjett til eftirlauna.

Er þetta enn athugaverðara, þar sem menn hrópa nú því nær á hverjum þingmála fundi um afnám allra eftirlauna. Þess er og að gæta, að við eigum líka ellistyrktarsjóð og þaðan ættu hinar yfirsetukonurnar að fá styrk.

Litils háttar breyting leggur og nefndin til að gerð verði á 7. gr., þar sem talað er um laun fyrir aukaverk. Landlæknir leggur til, að borgun fyrir að taka á móti barni sje hækkuð úr 3 kr. í 5 kr. — Nefndin leggur til, að þessar 5 kr. sjeu látnar vera fyrir daginn, sem yfirsetukonan tekur á móti barninu, hún fái ekki önnur daglaun þann daginn. — Jeg vil svo taka það fram fyrir nefndarinnar hönd, að hún leggur það til, að málið gangi til 3. umr. og svo út úr deildinni. — Ekki má ganga fram hjá því, að borið hefur á því að mun síðari árin, að yfirsetukonur hafa sagt af sjer og borið fyrir ljeleg launakjör, og er því viðbúið, að vandræði mundu af leiða, ef frumvarp þetta yrði ekki að lögum, en það verður að teljast gera talsverða bót á kjörum yfirsetukvenna.

Sigurður Eggerz: Aðeins nokkur orð vildi jeg sagt hafa um þetta mál. Jeg er ánægður yfir því, að kjör yfirsetukvenna verða bætt, en jeg fæ ekki betur sjeð, en

að yfirsetukonur, sem samkv. frumvarpinu verða í lægsta launaflokki, verði hart úti, því að visu eru laun þeirra eftir frumvarpinu eins og í nügildandi lögum, en samkvæmt þeim hafa sýslunefndir rjett til að hækka launin um allt að 20 kr., en hjer er rjetti þessum kipt burtu. Með þessu móti verða ekki aðeins yfirsetukonur í fámennum hjeruðum illa úti, en það er líka hætt við, að hjeruðin verði illa úti, því búast má við, einkum eftir að launin urðu skaplegri í fjölmennari hjeruðunum, að engin yfirsetukona fáist í fámennari hjeruðin, og væri þetta illa farið, því einmitt þar er oftast erfiðast að ná í lækni. Jeg mun því við 3. umr. koma með breytingartillögu í þá átt, að hækka megi laun yfirsetukvenna, sem samkvæmt frumvarpinu hafa laun undir 80 kr., upp í þá upphæð. Að því er 7. gr. snertir, þá felli jeg mig betur við stjórnarfrumvarpið en breytingatillögu nefndarinnar. Tel þó mannúðlega stefnu, að styrkur sá, sem greiddur er yfirsetukonum úr sveitarsjóði fyrir yfirsetustarf vegna fátæktar sængurkonu, verði ekki skoðaður sem sveitarstyrkur.

Björn Þorláksson: Háttv. þm. Vestur-Skaftafellssýslu sagði, að yfirsetukonur væru ver settar eftir frumvarpinu, en þær nú eru, því eftir gömlu lögunum fengu þær eftirlaun. Nefndin áleit, að þær hefðu aðeins haft heimild til eftirlauna. Leit hún svo á, að sú heimild hjeldist. Að öðru leyti mundi nefndin taka til athugunar tillögu frá þingmanninum um þetta efni.

En þar sem hann áleit síðari hluta 7. gr. betri óbreyttan, þá skal þess aðeins getið, hvað vakti fyrir nefndinni. Hún vildi ekki gera neina breytingu á því, hvað talinn væri sveitarstyrkur, hún vildi ekki breyta fátækralögunum í neinu með þessum lögum.

Var síðan gengið til atkv. um frumv. og breytingartillögunar.

1. gr. frumv. samþ. með 12 samhlj. atkv.; 2., 3. og 4. gr. hver um sig sömuleiðis.

1. brtill. við 5. gr. samþ. með 10:1 atkv.
2. — — 5. — — — 10:2 —
5. gr. þannig breytt samþ. með 10 samhlj. atkv.
6. gr. samþ með 12 samhlj. atkv.
1. brtill. við 7. gr. samþ. með 11:2 atkv.
2. — — 7. — — — 9:4 —
3. — — 7. — — — 9:4 —
7. gr. frumv. þannig breytt samþ. með 9 samhlj. atkv.
- 8., 9. og 10. gr. frumv. samþ. með öllum samhlj. atkv. hver um sig.

Samþ. með öllum samhlj. atkv., að vísa málinu til 3. umr.

3. umr. í Ed. á 9. fundi, 26. Júlí (62, 64, 69).

Forseti: Jeg skal geta þess, að brtill. á þgsk. 69, hefur verið útbýtt of seint. Það væri ef til vill rjettara, að taka málið út af dagskrá og vísa því til nefndarinnar aftur.

Framsögumaður, Björn Þorláksson: Jeg skal lýsa því yfir fyrir hönd nefndarinnar í yfirsetukvennamálunum, að henni hefur gefizt kostur á að athuga brtill. á þgsk. 69; nefndin felst á hana og gerir hana að tillögu sinni.

Sigurður Eggerz: Jeg lýsi yfir því, að brtill. á þgsk. 64 er tekin aftur.

Framsögumaður, Björn Þorláksson: Fyrir hönd nefndarinnar hef jeg ekkert að segja nema það, að jeg óska, að frumv. verði samþykkt. Það er hjer komin fram brtill. við frumv., sem nefndin hefur eins og jeg gat um aðan, tekið til athugunar og felst á hana, gerir hana að tillögu sinni. Efni hennar er það, að sýslunefnd megi hækka laun yfirsetukvenna í fámennum hjeruðum, þar sem launin nema ekki 80 kr.; megi hækka alt að þeirri upphæð eftir 10 ára góða þjónustu; hjer er ekki farið fram á, að veita þeim eftirlaun, heldur aðeins að veita sýslunefndum leyfi til að hækka laun þeirra. Það má telja bót að þessu ákvæði. Það er ekki heldur nein ástæða að óttast, að sýslunefndir beiti þessu valdi

sinu um of. Það má ganga að því visu, að þær neyti ekki þessa rjettar síns, nema bryn ástæða sje til.

Sigurður Eggerz: Eins og jeg lýsti yfir áðan, er brtill. á þgskj. 64 tekin aftur.

Jeg verð að lýsa ánægju minni yfir því, að nefndin hafi aðhylzt brtill. á þgskj. 69. Henni er því væntanlega borgið, úr því að bæta á kjör yfirsetukvenna á annað borð, væri illa farið, að 73 yfirsetukonur yrðu ver settar en nú á sjer stað, en svo yrði, ef frumvarpið yrði samþykkt óbreytt. Afleiðingin yrði, eins og jeg tók fram við 2. umræðu, að í fámennum og afskektum hjeruðum yrði því ekki hægt, að fá yfirsetukonur. Þetta er því hættulegra, sem einnig á slíkum stöðum er erfitt að ná til læknis, en því meiri nauðsyn á yfirsetukonum, en þar sem betur er ástatt í þessu efni. Það ætti því í raun rjetttri að launa þær betur, en ráð er gert fyrir í frumvarpinu, en að minsta kosti ekki ver en nú á sjer stað.

Þá var gengið til atkv.

Brtil. á þgskj. 64 tekin aftur;

— — — 69 samþ. með öllum atkv.

Frumv. þannig breytt samþ. í einu hlj. og afgreitt til neðri deildar.

Ein umr. í Ed. á 32. fundi, 22. ágúst (328, 350).

Framsögum. Björn Þorláksson: Um þetta frumvarp er það að segja, að það er komið hingað áftur frá háttv. neðri deild eftir að hafa verið þar talsvert langan tíma, og tekið nokkrum breytingum.

Þess skal getið, að 1.—3. gr. eru hinar sömu. 4. gr. hefur verið breytt þannig, að í 1. lið, er ræðir um borgunarákvæði til yfirsetukvenna í sveitum, er hjer var ákveðið að greitt væri kaup sitt missirislega, er nú svo ákveðið, að greiða það í einu lagi á mantalsþingum, og er það líklega gert af því, að það er hægra fyrir sýslumenn, að ná í eina kvittun en í tvær. En þegar borgað er á miðju ári fyrir alt árið í einu,

þá gæti verið erfitt fyrir sýslumenn, að ná inn aftur því, sem þeir kynnu að hafa ofborgað, ef það kæmi fyrir, að yfirsetukona fatlaðist, dæi eða flytti burt, áður en árið væri liðið.

Í 2. lið greinarinnar eru hækkuð laun yfirsetukvenna í fámennustu umdæmum um 10 kr. á ári, en aftur eru þau lækkuð í fjölmennari hjeruðunum. Jeg vil ekki fara að gera neitt ítarlega grein fyrir þessum mismun. En af þessari breytingu leiðir það, að laun yfirsetukvenna yfir höfuð og að meðaltali lækka um fullar 13 kr. á ári, miðað við þau laun, er þær áttu að hafa eftir frumvarpinu hjeðan, og mundi bæjarsjóðir og sýslusjóðir græða við það árlega um 2600 kr. Og mun þeim þykja það gott, sem sjerstaklega vilja bera fyrir brjósti hag þeirra, en mjer finst, að hjer um megi segja: litlu verður Vöggur feginn, eða lítið dregur vesalan.

Ennfremur var það ákveðið hjer, að hækka mætti launin upp að vissu hámarki, en háttv. N. D. hefur veitt sýslunefndum og bæjarstjórnnum heimild til að hækka það eftir vild, og tel jeg enga hættu stafa af því, eða nein líkindi fyrir því, að það verði misbrúkað, þó mjer hefði þótt það viðkunnanlegra, að hafa fast ákveðið hámark.

Á 5. gr hafa aðeins verið gerðar smáar orðabreytingar, en engar efnisbreytingar, og í 6 gr. engin breyting, nje heldur í 7. gr. 1. lið, en 7. gr. 2. liður hefur verið færður í hinn upprunalega buning, er frumvarpið hafði frá landlækni og stjórninni, þannig að ef sængurkona er svo fátæk, að hún getur ekki borgað, þá ber sveitarsjóði að greiða upphæðina. Þetta taldi nefndin viðsjárvert; hún áleit, að það gæti orðið til þess, að sængurkonur mundu fremur skjóta sjer undan borgun til yfirsetukonunnar og það því frekar, sem þessi gjöld á ekki að telja sem fátækrastryrk, og þær þurfa því ekki fyrir þá skuld að fráfælast, að sveitin borgi fyrir þær.

Greinar þær, sem þar fara á eftir, eru

óbreyttar. Nefndin telur ýmsar þessar breytingar fremur spilla frumvarpinu. En þrátt fyrir það hefur nefndin ekki viljað gera neina brtill. við frumv., með því það gæti orðið til þess, að stofna málinu í hættu. Eins og frumvarpið er nú, fer það nokkru skemra en frumvarpið, er hjeðan för, í því að bæta laun yfirsetukvenna, en þó fer það í þá átt, að bæta kjör þeirra. Fyrir því hefur nefndin viljað leggja til, að frumvarpið í sinni núverandi mynd nái samþykki deildarinnar og verði að lögum,

Var þá gengið til atkv. og var frumv. samþ. með öllum atkv. og afgreitt til ráðherra sem

lög frá alþingi.

5. Bólusetningar.

Á 2. fundi Ed. var útbýtt frv. til laga um breyting á lögum nr. 34, 27. september 1901, um bólusetningar, og á 3. fundi, 18. júlí, var frumv. tekið til 1. umr.

Ráðherra Kr. Jónsson: Þetta litla frv. stendur í sambandi við síðasta frumvarpið á dagskránni í dag. Það er að eins lítils háttar breyting, sem ætlazt er til að með því verði gerð á nügildandi lögum. Jeg þykist ekki þurfa að fjölyrða um málið. Jeg býst við því, að ef yfirsetukvennalögin ná samþykki þessarar háttv. deildar, að þetta frumv. verði þá látið fylgja þeim.

Steingrímur Jónsson: Eins og hæstv. ráðherra mintist á, stendur þetta frumv. í sambandi við þau 2 frumv., sem eftir eru á dagskránni. Jeg leyfi mjer að leggja til, að 5 manna nefnd verði skipuð í málið, eftir að því hefur verið vísað til 2. umr.

Var þá gengið til atkv. og frumv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

5 manna nefnd samþ. í e. hlj.

Þessir voru kosnir:

Sigurður Stefánsson með 13 atkv.,

Steingrímur Jónsson með 12 atkv..

Björn Þorláksson með 12 atkv.,

Guðjón Guðlaugsson með 12 atkv.,

Þórarinn Jónsson með 9 atkv.

Í nefndinni var Sigurður Stefánsson kosinn formaður og Björn Þorláksson skrifari og framsögumaður.

2. umr. á 7. fundi, 24. júlí (43).

Framsögum. Björn Þorláksson: Það er lítið umþetta frv. að segja. Breyting er engin önnur en sú, að gjaldið fyrir bólusetning í sveitum er hækkað um helming, og orsökina er sú, að lækna kvarta yflr því, að yfirsetukonur beri sig illa út af því, að borgunin sje svo lítil; telja að þetta auka- verk kosti þær mikið erfiði í sveitum; þær verði að koma til bólusetningar á hvern bæ; börnin komi ekki saman, þó þeim sje stefnt á einn stað.

Landlæknirinn hefur lagt það til, að hækkunin yrði gerð, stjórnin fallizt á það, og nefndin hefur líka lagt það til.

Vænti jeg því, að hin háttv. deild samþykki einnig frumvarpið með þessari breytingu.

ATKVGR..

1., 2. og 3. gr. samþ. hver um sig með öllum atkv.

Frumv. vísað til 3. umr. með öllum atkv.

3. umr. á 9. fundi, 26. júlí (63).

Framsögumaður Björn Þorláksson: Jeg hef ekki annað að segja um þetta mál, en jeg óska, að það verði samþykkt.

Var þá gengið til atkv. og frumv. sp. í einu hlj. og afgreitt til neðri deildar.

Ein umr. á 34. fundi, 24. ág. (360, 383).

Framsögumaður Björn Þorláksson: Í nefndaralitinu er það tekið fram, að nefndin leggi það til, að frumv. sje samþ. með þeim breytingum, sem það kom með frá Nd., en þær eru í því fólgnar, að borgun fyrir bólusetningu og endurbólu-

setningu er lækkuð í kaupstöðum og kaup-túnnum úr 25 aur. niður í 20 aur., en í minni kaups-túnnum og sveitum úr 50 aur. niður í 35 aura, og ætlað er til, að borg-unin verði sú sama, hvort sem bólan kem-ur út eða ekki.

Má ætla, að borgunin verði að meðal-tali nokkurn veginn sú sama, eins og frv. liggur fyrir nú.

Og þar sem þetta fer í þá átt, að bæta laun yfirsetukvenna, vil jeg leggja það til, að háttv. deild samþ. þetta frumv. og geri það að lögum.

ATKVGR.:

Frumv. samþ. með öllum atkv. og afgreitt sem

lög frá alþingi.

6. Vestmannaeyjasíminn.

Á 12. fundi Ed., þriðjudaginn 30. júlí, var útbýtt í deildinni frv. til *laga um, að landssjóður kaupi einkasímann til Vestmannaeyja og símakerfið þar*, eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (108), og á 14. fundi, 2. ágúst, var frv. tekið til 1. umr.

Ágúst Flygenring: Jeg vildi að eins geta þess, að mál þetta mun vera þing-mönnum svo ljóst, að óþarfi sje að setja nefnd til að ihuga það. Jeg get tæplega vænt þess, að nokkuð nýtt komi fram í þessu máli, þó að nefnd fjalli um það; mundi því nefnd að eins verða til þess að tefja fyrir málinu.

En nú er svo mál með vexti, að ómögulega má sleppa þessu tækifæri til að kaupa linuna, því svo er áskilið í samningunum við fjelagið, að það verði að sleppa þessari eign, ef landið vill kaupa hana nú fyrir 1. okt., og verður það að láta hana fyrir bókfært verð, og greiða viðhalds-kostnað.

Nú hefur neðri deild samþykkt þetta frv. með þeirri einni breytingu, að fastákvæðið sje ofanálagið, 1500 kr. Fyrir landssjóð

eru þetta góð kjör, því landið hefði tæplega getað bygt þessa símalínu fyrir jafnlítið fje og fjelagið. Og svo eru þessar 1500 kr. áreiðanlega sparnaðnr, því linan mun nú í jafngóðu ásigkomulagi og hún var í upphafi.

Einnig ber að gæta þess, að fjelagsmenn hafa lagt þarna fram mikla fjárupphæð á eigin ábyrgð og að óreyndu. En þegar það er komið á daginn, að fyrirtækið borgar sig, þá eru þeir sviftir eigninni. Fjelagið ætti skilið, að mega halda þessari eign um nokkur ár og njóta arðs af henni; það væri mjer næst skapi að leggja til, ef landið ætli ekki allar aðrar símalínur landsins, og rjett er að það eigi þær, sem nýbygðar verða framvegis. Hvað þessa línu snertir, þá væri afaróviðfeldið, að landið nyti ekki tekna af henni — arðmestu linunni. En sje tækifærið ekki notað á þessu þingi til þess að kaupa linuna, þá mun fjelagið halda henni um næstu 9 ár.

Nefnd í málið er öldungis óþörf, þó jeg ætli ekki beint að setja mig upp á móti henni.

Samþ., að málið gengi til 2. umr. með 10 samhlj. atkv.

2. umr. á 16. fundi, 5. ágúst.

Enginn tók til máls.

1., 2. og 3. gr. frumv. sp. hver um sig með 12 shlj. atkv. og fyrirsögnin án atkvgr.

Frumv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

3. umr. á 18. fundi, 7. ágúst.

Enginn tók til máls.

Frumv. var samþykkt með 12 samhlj. atkv. og afgreitt til ráðherra sem

lög frá alþingi,

7. Ritsíma- og talsímakerfi Íslands.

Á 23. fundi Ed., þriðjudaginn 13. ágúst, var frv. til *laga um ritsíma- og talsíma-*

kerfi Íslands útbýtt í deildinni, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd., og á 25. fundi, 15. ágúst var frv. tekið til 1. umr. (222, 254).

Steingrímur Jónsson: Frumv. það, er hjer liggur fyrir, er mjög svo þýðingarmikið, og jeg vil óska þess, að það nái fram að ganga. En til þess, að það verði, má væntanlega ekki gera miklar breytingar á því, en nú hefur hjer strax komið fram breytingartillaga, og má vænta þess, að fleiri breytingartillögur komi fram. Jeg vil þess vegna leggja til, að kosin sje 5 manna nefnd að umræðunni lokinni til að athuga málið. Jeg vænti þess, að það þurfi ekki að tefja svo gang frumv., að nein hætta verði á því, að það geti ekki orðið útrætt og afgreitt nú á þinginu, og vona, að nefndin hraði störfum sínum.

Frumv. vísað til 2. umr. með öllum atkv.

Samþ. var með 12 samhlj. atkv. að kjósa 5 manna nefnd í málið.

Í nefndina voru kosnir:

Björn Þorláksson með 13 atkv.,

Guðjón Guðlaugsson með 13 atkv.,

Sigurður Eggerz með 13 atkv.,

Þórarinn Jónsson með 13 atkv.,

Einar Jónsson með 12 atkv.

og málið síðan afhent 6. kgk. þm.

Í nefndinni var Björn Þorláksson kosinn formaður og Einar Jónsson 2. þm. N.-Múl. skrifari og framsögumaður.

2. umr. í Ed. á 29. fundi, 20. ágúst (222, n. 320, 254, 324, 329, 330, 333).

Framsögumaður, Einar Jónsson: Þetta frumv. er stjórnarfrumvarp, eins og menn vita, og aðalgrundvöllur þess er að flokka niður simalínur þær, er þegar hafa verið lagðar og næst liggur fyrir að leggja; eru þær eftir frv. flokkaðar í 3 flokka.

Í 1. flokki eru þær línur, sem landssjóður kostar að öllu leyti, bæði að því er snertir lagning og starfrækslu. Í 2. flokki eru þær línur, er hjeruðin leggja eitthvað til,

eða kosta að einhverju leyti. Í 3. flokki eru þær línur, sem ætlazt er til að leggja skuli af gróðafje símanna, og fyrirhugað að leggja, en álitid að megi biða. Línurnar í 1. og 2. flokki er að mestu leyti buið að leggja. Í 1. flokki er þó eftir línar í 6. lið, 2. gr., frá Húsavík um Kelduhverfi til Vopnafjarðar, og línar milli Fjarðar í Mjóafirði og Norðfjarðar í 7. lið 2. gr. Í 3. gr. eru eftir línur þær, sem nefndar eru í 19., 20., 22., 23., 24. og 25. lið, og allar línurnar, sem nefndar eru í 4. gr.

Þess er auðvitað óskandi, að línur þessar verði allar lagðar sem fyrst. En í bili er fje eigi fyrir hendi til þess. Og það er eigi hægt að leggja þær línur, sem nefndar eru í 2. og 3. gr. og ólagðar eru, nema með lántöku. Frumv. fer nú fram á það, að stjórninni sje heimilað að taka lán til að leggja þær. En sem stendur er fjárhagur landssjóðs mjög þröngur, og því þótti nefndinni harla varhugavert, að bæta við línur í þá flokka, sem taldir eru í 2. og 3. gr. frv., af því að taka yrði þá því hærra lán til að leggja þær. Í 4. gr. eru að visu línur, sem nefndinni þótti ástæða til að leggja þegar í stað, en vildi þó ekki bera upp neinar breytingartillögur um það efni. Nefndin vildi yfir höfuð gera sem allra minstar breytingartillögur við frumv., svo að þær yrðu því ekki til tafar, og það næði fram að ganga á þessu þingi. Ef ástæða þykir til, er hægt að búa til viðaukalög á næsta þingi. Síma-stjórinn hefur skýrt nefndinni frá því, að línur, sem ólagðar eru af línunum í 2. og 3. gr., gætu eigi orðið fulllagðar fyr en 1915, og yrðu látnar ganga fyrir, þó að einhverjar línur, sem standa í 4. gr., yrðu fluttar upp í 3. gr. Það gæti ekki komið til greina, að leggja þær fyr en í fyrsta lagi, ef til vildi, eitthvað 1915 og svo síðar.

Það er ákveðið, að línurnar í 4. gr. skuli leggja fyrir gróðafje af rekstri lands-

simans. Árið, sem leið, nam gróði lands-sjóðs af honum 61—62 þúsund kr. Þetta er allálitleg upphæð, sem stöðugt hefur farið vaxandi, og búast má eftir því við, að þessi ágóði verði að mun meiri síðar, og ætti þá að verða fljótlegra, að koma upp línunum 4. gr. eftir nokkur ár.

Nefndin vildi, sem sagt, ekki gera margar breytingartillögur. Það eru aðallega tvær breytingartill., sem hún hefur komið fram með. Hún leggur það til, eins og breytt. till. hennar sýna, að línan frá Reykjavík til Þingvalla verði færð upp í 2. flokk. Í álitni nefndarinnar er gerð grein fyrir þeim ástæðum, er styðja þessa breyting. Þangað streyma nú bæði útlendingar og Íslendingar, sjer í lagi Reykvíkingar, og sími þessi mundi verða notaður mikið, að minsta kosti á sumrum; má því búast við, að sú lína mundi sæmilega bera sig.

Nefndin hefur átt tal við símastjóran um þessa breytt. till., og hann er henni samþykkur. Henni hefur samt ekki þótt rjett að flytja þá línu lengra upp en í 2. flokk, til þess að landssjóður þurfi eigi að kosta starfræksluna að öllu leyti.

Þá hefur meiri hluti nefndarinnar lagt það til, að línan frá Ölfusárbrú til Vestmannaeyja verði gerð að 1. flokks línu. Þetta verður að vísu 400 kr. tap fyrir landssjóð árlega, að því er starfræksluna snertir. En af því að línan er hið mesta gróðafyrirtæki, þótti nefndinni sanngjarnt að ljetta starfrækslukostnaðinum af Vestmannaeyingum, og lagði því til, að gera hana að 1. flokks línu.

Símastjórinn er mótfallinn því, að gera línuna frá Miðey að Vestmannaeyjum 1. flokks línu, en hann er ekki ófús til þess, að línan frá Ölfusárbrú til Miðeyjar verði gerð að 1. flokks línu, með því að hún með tímanum verður hluti þeirrar aðallínu, sem hugsað er að koma á sunnan um land til Seyðisfjarðar og gera þá að 1. flokks línu.

Ea nefndinni þótti rjett, að gera línuna

frá Miðey til Vestmannaeyja að 1. flokks línu nú þegar og láta þar verða endastöð þeirrar aðallínu fyrst um sinn, enda er óvist, hvort línan austur um land að sunnan verður nokkurn tíma lögð alla leið, og yrðu þá þeir línuhlutar, sem lagðir verða áleiðis austur eftir Skaftafellssýslu að eins aukalínur, meðan svo stendur.

Það, sem er á móti því, að gera þessa línu, línuna alla leið til Vestmannaeyja, að 1. flokks línu, er það, að kaflinn frá Miðey til Vestmannaeyja er ekki á hinni fyrirhuguðu aðallínu sunnan um land, og að það mundi hafa þær afleiðingar í för með sjer, að þá mundu koma fram ýmsar óskir um að gera fleiri aukalínur að 1. flokks línunum, sjer í lagi þær línur, sem gefa mikinn arð af sjer, og er það í rauninni eðlilegt, þó að nokkuð standi sjerstaklegar á með Vestmannaeyjar, en aðrar slíkar stöðvar. — Það eru nú og þegar í stað komnar fram tillögur í þá átt. Háttv. þm. Skgf. hefur komið fram með breytt. till. um, að línan frá Sauðárkrók til Siglufjarðar verði gerð að 1. flokks línu. En hjer hagar þó öðru vísi til. Tekjur af Vestmannaeyjasímanum eru taldar um 16 þús. kr., í ár af Siglufjarðarsímanum rúm 12 þús. kr. En annar munur er meiri á þessum línunum; Vestmannaeyingar hafa sjálfir komið línu þessari á, og þegar þeir hafa nýkom-ið henni á stofn, og hún sýnir sig að vera þeim mjög mikið gróðafyrirtæki, þá er hún tekin af þeim, svo að landssjóður geti haft allar tekjurnar. Svona er ekki ástatt um Siglufjörð. Siglufjörðingur hafa ekki lagt þá línu eingöngu sjálfir. Ef Siglufjarðarlínan yrði gerð 1. flokks lína, mundi verða talið skylt að endurgreiða það fje, er lagt hefur verið til hennar úr hjeradinu, og það nemur miklu fje. Enn er það, sem mestu skiftir, að Vestmannaeyjar hafa meiri *almenna* þýðingu fyrir landið alt, en Siglufjörður. Skip fara þar um á öllum tímum árs, og oft nauðsynlegt, að geta náð sambandi þeirra vegna, auk þess sem fisk-

veiðar eru þar miklar mikinn hluta árs. Siglufjarðarlínan er tiltölulega lítið notuð, nema um sumartímann og það sjer í lagi af útlendingum. En þó að því verði ekki neitað, að margt mæli með að gera Siglufjarðarsímann að 1. flokks línu, þá verður nefndin að ráða frá, að gera það að þessu sinni, það er að segja þeir nefndarmenn, er hafa getað talast við um breytingartillögun, síðan hún kom fram, — nefndin hefur ekki öll getað komið saman síðan, en hún hefur rætt mikið áður um þetta atriði. Þó að hún sjái, að ýmislegt mæli með því, vill hún eigi fallast á þessa tillögu, því að hún býst ekki við, að neðri deild vildi fallast á það, og gæti það þá tafið málið um of. Hún hefur viljað gera sem allra minstar breytingar til þess að tálma því ekki, að frumv. næði fram að ganga á þinginu.

Fleiri brtill. eru og komnar fram. Þær eru fyrst komnar fram nú á fundinum, og hefur nefndin ekki getað ráðgast um þær, og jeg get ekki talað fyrir hönd nefndarinnar um þær. En jeg veit, að tveir nefndarmennirnir eru mótfallnir öllum brtill., því að þeir óttast, að það verði til þess, að frumv. verði ekki afgreitt sem lög frá þessu þingi. En jeg skal geta þess, fyrir hönd mín sjálfs, að jeg er ekki mótfallinn breyt.till. á þgskj. 324, sem fer fram á, að í 4. gr. sje tekin upp lína frá Hafnarfirði um Garðahverfi til Sviðholts-hverfis á Álftanesi. Jeg sje ekkert á móti því, að hún sje sett þarna. Þetta er auðsjáanlega lína, sem lögð verður, þegar timar liða, og líklega borgar sig, en það á langt í land. Það gerir því ekkert til, þótt þessi breyt.till. verði samþykkt.

Þá er brtill. á þgsk. 254 við 4. gr., sem fer fram á, að línu til Reykjarfjarðar í Strandasýslu sje bætt í þá grein. Hún kom til tals í nefndinni og var hún henni samþykkt, taldi hana eiga eins mikinn rjett á að vera þar og ýmsar hinar linurnar, sem eru í 4. gr.

Þá er brtill. á þgsk. 333 um, að hliðar-talsímalínan frá Ölfusárbrú til Eyrarbakka verði tekin í 2. gr., að hún með öðrum orðum verði 1. flokks lína. Við 3 nefndarmennirnir, sem gátum talað saman um hana, leggjum eindregið móti henni, og það af þeim sömu ástæðum og við erum á móti hinum breyt.tillögunum, og jeg hef minzt á.

Þá er brtill. frá háttv. 2. þm. Skgf. á þgskj. 329 við 5. gr., að í stað orðsins „ætið“ í upphafi hennar komi „fyrst um sinn“. Það var töluvert rætt um þetta í nefndinni. Einn nefndarmaðurinn vildi breyta þessu, en það varð samt úr, að rjett væri að gera það ekki. Meiri hlutinn vill hafa það orðalag, sem er í frv.; hjelt þar við þá stefnu sína, að gera sem minstar breytingar á frv.

Viðvikjandi 4. gr. skal jeg enn fremur geta þess, að mörgum kann að virðast svo, sem linurnar í 4. gr. eigi að leggja í þeirri röð, sem þær eru þar nefndar. Nefndin mintist á þetta við símastjórnann, en hann sagði, að það væri algerlega á valdi landsstjórnarinnar, í hvaða röð þær væru lagðar, eins og líka frv. sýnir, og slíkt yrði gert án tillits til þess, í hvaða röð þær væru taldar upp í greininni. Og fyr en um eða eftir 1915 verður engin af þeim línunum lögð, sem þar eru nefndar. Er því tími til að breyta þeim ákvæðum, ef það þykir síðar rjett. Enda væri og betra, að hjeruðin gætu fyrir fram sagt til, hvert tillag þau vildu leggja fram; væri það riflegt, mundi það mæla með, að sú lína yrði látin ganga á undan öðrum og jafnvel vera gerð 2. flokks lína. Það væri gott, að næsta þing fengi vitneskju um, hvers vænta má í því efni úr hjeruðunum, og það gæti svo hagað sjer eftir því.

Lýk jeg svo máli mínu með þeirri ósk, að frumv. nái fram að ganga með sem minstun breytingum.

Þórarinn Jónsson: Jeg hef skrifað

undir nefndaráliði með fyrirvara, og sá fyrirvari er talsvert viðtækari en svo, að hann eigi við nokkurt sjerstakt atriði, því það er sem sje skoðun mín, að frumv. ætti helzt ekki að ganga í gegnum þingið að þessu sinni. Þær ástæður, sem fram eru teknar með því, eru aðallega þær, að þetta símamál sje þar með komið í fast og ákveðið horf, og símastjórnin hafi þá vissa og ákveðna leið að fara eftir og símalagningin verði þá gerð eftir þeim reglum, sem frumv. ákveður. En bæði er það nú, að upptalning af hinum upptöldu símunum í frumv. er alls ekki tæmandi, og á hina hliðina, að símastjórnin mundi geta fylgt sömu reglum fyrir það, sem hún hefur skapað sjer. Enda get jeg þess líka til, að jafnvel þegar á næsta þingi muni verða gerð breyting á þeirri röð, sem frumv. gerir ráð fyrir að fylgt verði.

Og jeg fyrir mitt leyti hefði óskað, að málið hefði verið alt öðruvísi undirbúið til næsta þings og á alt annan hátt, því það fyrirkomulag, sem nú er á símamálum, álit jeg óheppilegt og órjettlátt, sem þegar er farið að vekja óánægju, og mun því að því reka, að óumflýjanlegt verði að breyta því. Það sem jeg vil, er að landssjóður taki að sjer alla starfsrækslu símans, eins og hann nú kostar öll póstmál landsins, því það er auðsætt, að mikið misrjetti kemur fram í því fyrirkomulagi, sem nú er, þar sem það er að eins tilviljun ein, sem ræður því, hvort hjeruðin eða sveitirnar þurfa að halda símanum fjárhagslega uppi, bara eftir því, hvar þau eru í landinu. Þau, sem eru svo heppin, að 1. flokks linur liggi yfir þau, þurfa ekkert að borga, en hin þurfa að leggja mikið fram.

Jeg get ekki fallizt á, að það sje rjett, að aukalínurnar lifi á aðallínunum, heldur sjeu aukalínurnar jafnnaðsýnlegar til þess, að auka framleiðsluna eða tekjurnar, færa nýja og aukna næringu í líeildina.

Hvað það snertir, að starfsræksla á síma-stöðvunum yrði dýrari, ef landssjóður þyrfti

að kosta hana, þá sýnist mega vel fyrir það byggja, og mætti fá ábyggilega áætlun um það, hve mikið slíkt mundi kosta lands-sjóðinn.

Þegar safnað væri starfsrækslukostnaði út um landið eins og hann er nú, og hann væri borinn saman við tekjur hverrar stöðvar, þá mætti sjá, hve mikið hundraðsgjald af tekjum hverrar stöðvar starfsrækslukostnaðurinn er, og miða við það, þannig að landssjóður greiddi ákveðið hundraðsgjald af tekjum stöðvanna til starfsrækslu þeirra; með tilliti til þess, hvað þær hafa gefið af sjer að meðaltali áður, þó aldrei yfir einhverja vissa upphæð, en hrykki það ekki til, yrðu hlutaðeigandi sveitarfélög að borga það, sem á vantaði. Og með það fyrir augum ætti að gefa kost á nýjum stöðvum. Eftir þessu vinst það, að lands-sjóður hefur altaf sínar vissu tekjur, hlutfallslegar tekjur, og símastöðvarnar vita, að hverju þær ganga, og verður þeirra sameiginlega viðleitni að auka tekjurnar.

Jeg býst við, að þessi skoðun mín muni ekki eiga upp á pallborðið hjer í þessari h. deild; en við það verður að sitja.

Það má t. d. benda á Vestmannaeyja-símann og gjarnan líka Siglufjarðarsímann, sem gefur af sjer stórfé, sem dæmi upp á rangsleitnina í þessu máli.

Hvað snertir breytingartillögur þær, sem fyrir liggja, þá mun jeg greiða atkvæði með þeim, sem fara í þá átt, sem eg nú hef tekið fram.

Jeg hreyfði því í nefndinni, að línan til Hvammstanga væri sett í 2. flokk, en jeg hætti við það, af því að símastjórnin upplýsti mig um, að hann kæmi jafnsnemma fyrir það. Hann sagðist taka hann fyrst af 3. fl. símunum, og að röðin á þeim væri alls ekki bindandi, heldur yrðu þeir símar teknir fyrst, sem mest almennu not hefðu, og líkindi væru fyrir að bæru sig sæmilega, eins og Hvammstangasíminn. Verði hinsvegar breytingartillögur þær, sem fram eru komnar, samþýktar, mun jeg

gera breytingartillögu um þetta við 3. umræðu.

Þótt jeg sje ekki áfram um að frv. þetta verði að lögum, þá er jeg ekki viss um, að jeg greiði atkvæði með að fella það, ef breytingartillögurnar verða samþýktar.

Jósef Björnsson: Eins og háttv. frsm. tók fram, er flokkun símalínanna byggð á tveim meginatriðum. Í fyrsta lagi því, að þær línur, sem í fyrsta flokk eru settar, sjeu þær, sem hafi mesta almenna þýðingu, eins og t. d. línar frá Seyðisfirði og til aðalkaupstaðanna allra. Á þeim stöðum verða vitanlega notin mest. Annað meginatriðið, sem háttv. frsm. tók fram, var það, hversu hinar einstöku línur borguðu reksturskostnaðinn. Í 2. gr. frv. eru upptaldar aðallínurnar; og eru þar ýmsar línur, sem enn eru ekki lagðar, og verður því ekki sagt, nema með áætlunum, hver not þeirra kunna að verða, og hversu vel þær koma til að borga sig.

Það er eðlilegt, að menn spyrja, hvort flokkunin sé rjettlát, — ef tekið er tillit þeirra tveggja meginatriða, sem hún er byggð á. Nefndin hefur lagt til, að bætt sje inn í 2. gr. símanum til Vestmannaeyja, sem nú er samþykkt orðið að lands-sjóður kaupi að því leyti, sem hann var einkasími.

Jeg hef nú leyft mjer að leggja það til, að upp í 1. flokk verði einnig tekin línar frá Sauðárkróki til Siglufjarðar; og með því virðist mjer öll sanngirni mæla, en ekkert á móti.

Háttv. frasm. gat þess, að tekjur af Vestmannaeyjasímanum væru nú 16 þús. krónur, og 12 þúsund af Siglufjarðarsímanum. En þetta er ekki rjett, að því leyti að tekjurnar af Siglufjarðarlínunni hafa verið allmikið hærri. Af stöðinni á Siglufirði að eins voru tekjurnar árið 1911 kr. 12720.10, eða nokkru hærri en sú upphæð, sem frasm. nefndi. En á línunum Sauðárkrókur — Siglufjörður eru auk þess stöðvarnar: Haganesvik, Fell, Hofsós, Kolkuós

og Vatnsleysa, og af öllum þessum stöðvum eru talsverðar tekjur, 1911 voru þær: Vatnsleysa 74,75 kr., Kolkuós 131,65 kr., Hofsós 673,90 kr., Felli 66,75 kr., Haganesvik 233.10 kr., og þegar við þetta bætast tekjurnar á Siglufirði, þá eru allar árs-tekjur þessara línur nær því 14 þúsund krónur.

Til að byggja þessa línur hefur lands-sjóður lagt fram 25264.75 kr., svo að 14 þús. kr. eru góðir vextir af þeirri upphæð, og jeg hygg, að enginn annar partur símanna hjer á landi borgi sig eins vel til-tölulega, nema þá kannske bæjarsíminn hjerna í höfuðstaðnum. Og ekki er til-neins, að vitna til þess, að Siglufjarðarlínar sje aukalína. Því jeg er samdóma hinum háttv. 1. þm. Húnvetninga um það, að aðallínan beri ekki upp aukalínurnar, heldur muni með eins miklum rjetti mega segja, að aukalínurnar beri uppi aðallínurnar, eins og aukapóstar bera uppi aðal-pósta. En hjer á við hið sama um símana og um líkamsheildina. Hinir einstöku hlutar símanna standa í svo nánur sambandi hver við annan, að ekki verður auðvelt að gera fulla grein á milli þess, hvaða gagn hver hlutur gerir heildinni eða heildin einstökum hlutum, en það er jafnvíst að þetta er víxlverkandi, eins og að einstöku líffæri líkama vors haldast fullfær fyrir verkanir heildarinnar, og að líkamsheildin verður að njóta hæfileika einstakra líffæra til að geta notið sín.

En sje nú bætt við kostnað þann, er landssjóður hefur lagt til Siglufjarðarsímanans, þeim 10 þús. kr., sem viðkomandi hjeruð lögðu fram, þá er allur kostnaðurinn við þá línur 35264.75 kr. Nú er Vestmannaeyjasíminn keyptur fyrir 45150 kr. eða fyllilega $\frac{1}{5}$ hærri verð en nemur öllum kostnaði Siglufjarðarsímanans, og er því auðsætt, að 14 þús. kr. tekjur eru betri af Siglufjarðarlínunni, þótt allur kostnaður sje reiknaður (35 þús. kr.) en 16 þús. kr. af Vestmannaeyjalínunni (45. þús. kr.).

Og þegar maður nú gætir þess, að Vestmannaeyingar hafa ekkert lagt til símans, sem ekki er borgað að fullu, þar sem nú landssjóður hefur keypt hann við fullu kostnaðarverði, þá verður ekki vel sjeð, að þeir öðrum fremur eigi kröfu til að sleppa við starfsrækslukostnað á aðalstöðinni í Vestmannaeyjum.

Það verður einmitt í þessu efni að takast til greina og teljast Siglufjarðarsímanum til yfirburða, að sýslufjelögin nyrðra hafa lagt fram 10,000 krónur til línunnar. Það fje hefur landssjóður haft vaxtalaust frá því síminn var lagður, þó það yrði endurborgað einhverntíma. Þetta er ekki litill vinningur landssjóði, ef langt liði þar til endurgreiðsla færi fram. Þetta fje er og ekki afturkræft, og nú er ekki verið að fara fram á, að svo sje, þótt ósennilegt sje, að það yrði ekki endurborgað síðar; en þá hljóta allir að sjá, hvílikt örjettlæti og ósamræmi kemur fram í þessu gagnvart íbúum hinna einstöku hjeraða, ef Vestmannaeyjasíminn verður 1. flokks lína, en Siglufjarðarsíminn ekki.

Jeg verð því að halda því fast fram, að öll sanngirni mæli með því, að taka þessa línu upp í 1. flokk, — en þar með er ekki sagt, að jeg sje beint að mæla á móti Vestmannaeyjalínunni; hún hefur líka sinn rjett, þótt jeg líti svo á, sem sá rjettur sje ekki eins rikur og rjettur Siglufjarðarsímans.

Háttv. framsm. talaði um, að tekjur Siglufjarðarlínunnar, væru aðallega á sumrin; látum svo vera, mjer fyrir mitt leyti finst það enginn galli. Þetta gerir, að starfið við línuna er stundum mikið en stundum lítið, og er því ekki ólíklegt, að komast mætti af með ódýra starfsrækslu að vetrinum. Nú kosta sveitirnar því nær alla starfsrækslu á línunni, en verða þó að búa við þann annmarka, að línan er notuð sem ritsimalína yfir sumarið, en það takmarkar afnotin af henni sem talsima.

Það hefur að visu orðið stundum á

sumrin, að taka mann til aðstoðar á stöðinni, þegar allra mest hefur verið að gera, en það hefur sannarlega borgað sig vel. Síðastliðið ár var allur sá reksturskostnaður, sem landssjóður lagði fram við Siglufjarðarlínuna kr. 316,66 aurar; og sjá allir, að það er ekki mikið í samanburði við tekjurnar. Þá vil jeg minnast á br.till. á þingskj. 329, sem er orðabreyting, að í stað orðsins „ætið“ komi: „fyrst um sinn“.

Mig furðar á því, ef menn vilja halda því fram, að hjeruðin *skuli ætið* skyldug til þess að leggja fram svo og svo mikið fje til að leggja símana, en *landssjóður skuli þó hirða allar tekjurnar*. Hið eina eðlilega væri það, að landssjóður legði fram allan kostnaðinn, en hjeruðin ekkert. Þó hef jeg og meðfylgjandi minn ekki viljað fara fram á þetta að svo stöddu. Það sem með því mælir, að fyrst um sinn sje haldið reglunni, að heimta nokkurt tillag frá hjeruðunum, er, að það verður til þess að takmarka nokkuð óskir um að fá síma sem fyrst bygða á þeim og þeim stað. Ef kröfunni um framlag er haldið, verða óskirnar færri og koma helzt þaðan, sem þörfin er mest og fjölmennast er. En það ætti að vera föst regla, að þær línurnar kæmust fyrst upp, sem að mestum notum geta komið og gefa mestan arð.

Þá kem jeg að síðari br.till. á þingskj. 329. Með henni er farið fram á, að í stað þess sem frumv. gerir ráð fyrir, að „jafnan“ sje skilyrði fyrir að stöðvar komist á í sveitum, að starfrækslan sje kostuð af sveitinni, komi: að þetta verði að eins „fyrst um sinn“ skilyrði. Hið eina eðlilega væri, að allar stöðvar væru kostaðar af fje símans, af því landssjóður fær tekjurnar allar. Þetta væri í samræmi við stærri og smærri póstaðgreiðslur. Kostnaðurinn þyrfti heldur ekki að vera mjög mikill.

Jeg hef lítið yfir skýrslur landssímans 1911, og af henni má sjá, að hjer eru 57 stöðvar, sem fá ekkert fje greitt til

starfsrækslu. Væri nú starfsrækslan á þessum stöðum borguð að nokkru leyti að eins, sem jeg tel ekki alveg fráleitt, þá má nærri því telja hjer um smáræði eitt að tefla. Á eftirlitsstöðvum til sveita eru víðast greiddar 60 kr. árlega, og má það heita víðunandi. Ef nú er miðað við þetta, og áætlaðar 60 kr. til hverrar af þessum 57 stöðvum, og að $\frac{2}{3}$ kostnaðar væri borgaður af landssjóði en $\frac{1}{3}$ af sveitar-sjóðum, þá er það, sem um er að ræða fyrir landssjóðinn 57×40 eða 2280 kr. Þetta er þá allt og sumt, sem vinst, því meira en þetta er óþarfi að borga upp og ofan, því þótt það væri oflitið sumstaðar, þá væri hægt að komast af með minna á öðrum stöðum.

Finst nú háttvirtum þingdeildarmönnum, að það svari kostnaði fyrir landið, að beitt sje argasta misrjetti við sum landsins börn fyrir jafnlitinn ávinning og liðugar 2000 kr. eru. Jeg vona, að svo sje ekki. Og að hjer sje sannarlegt misrjetti um að ræða, vona jeg, að menn verði að játa. Sveitirnar leggja fyrst fram stórmikið fje til þess, að ýmsar línur komist upp, en síðan kosta sömu menn starfsrækslu á stöðvunum. Kaupstaðarbúarnir leggja aftur á móti ekkert fram til hvorugs — hreint ekki neitt. Jeg álit því, að herfilegt og óvíðunandi misrjetti komi hjer fram, að sumir þurfa ekki að leggja neitt fram, en aftur sje fje plokkað úr vasa annara hvað ofan í annað. Jeg álit, að þetta sje ósæmilegt fyrir þjóð og þing og frumv. því ekki þess vert, að verða að lögum í þeirri mynd, sem það hefur nú.

Jens Pálsson: Jeg á breytingartillögu á þingskj. 324, sem jeg verð að tala nokkur orð um, en jeg skal strax geta þess. að þar hefur orðið prentvilla, „Gerðahverfi“ í stað „Garðahverfi“ eins og allir kunnugir vita. Annars eru prentvillur mjög tíðar nú, síðan einn starfsmaður þingsins veiktist.

Mig furðaði stórlega á því, að þessir

lína var ekki lögð, þegar landið keypti talsímakerfi Hafnarfjarðar. Þessi lína gizka jeg á sem kunnugur maður að mundi verða 4 í hæsta lagi 5 kílómet. löng; hún liggur um tvö þjettbygð hverfi, Garðahverfi, sem í eru 100 manns, og þaðan í annað hverfi eða mjög þjettbyggt litið bygðarlag. Álfanesið, sjálft með 200 manns eða alls um 300 manns; getur verið að skeiki fáeinum manneskjum til eða frá. Hvert heimili í hverfum þessum hefði auðsótt dagleg not af þessari línu, ef stöð yrði sett í Garðahverfi, t. d. í Görðum og önnur í Sviðholtshverfinu, t. d. í Sviðholti eða á Bjarnastöðum. Og þessir 300 manns hafa allir dagleg viðskifti við Hafnarfjörð og Reykjavík og því enginn efi á því, að línan mundi verða mikið notuð og óskiljanlegt annað, en að hún borgaði sig vel. Jeg veit það, að ef lína þessi hefði verið lögð strax, er Hafnarfjarðarsímakerfið var keypt, hefði hún getað sparað mjer mjög margar ferðir til Hafnarfjarðar, og margar ferðir til Reykjavíkur; og eins er það, að meðan presturinn situr í Görðum, þá getur hún sparað sóknarbörnum hans margar sendiferðir, og þar sem Hafnarfjörður er lækni-setur, má geta nærri, hve oft og stöðugt þessi lína yrði notuð til erindareksturs við lækinn. Betra en ekkert væri því, að fá þessa afar nauðsynlegu símalínu inn í 4. gr.; þá má þó ætla, að hún verði einhverntíma lögð.

Til er og önnur hlið þessa litla bygðamálefnis. Sú hlið, að einstakir menn taki sig til og fái leyfi til að leggja þessa stuttu en nauðsynlegu línu. Það, að hún komist inn í 4. gr., gæti örfað framtakssemi þeirra, er kynnu að hafa hug á því, og yrði þessi litla breytingartillaga þá ef til vildi bráðlega að æskilegum notum; enda hefur þessi framkvæmd þegar komið til orða.

Þakkir kann jeg hinum háttv. framsm. (F. J.) fyrir hans hlýlegu orð í garð tillögunnar.

Mjer þótti rjettara, að tiltaka hverfi í

tillögunni, því að það er ekki svo hægt að segja fyrirfram, á hverjum heimilum væntanlegar stöðvar mundu enda.

Jeg vil, úr því jeg tók til máls, nota tækifærið til að lýsa yfir því, að jeg yfirleitt er sömu skoðunar sem háttv. 1. þm. Húvetninga (P. J.) um það, hvernig haga ætti símamálum. Um aðrar tillögur, er fram hafa komið, finn jeg ekki ástæðu til að fjölyrða, en vil aðeins taka það fram, að mjer finst margt mæla með tillögunni um símann frá Sauðárkróki til Siglufjarðar, og mun því greiða þeirri tillögu atkvæði mitt.

Jón Jónatansson: Áður en jeg vik að breytingartillögu minni á þgskj. 333, vil jeg tala nokkur orð um málið í heild sinni.

Jeg lit svo á, að það sem fyrst og fremst þarf að gefa gaum, þegar koma þarf þessum símamálum í fast horf, sje það að reyna að gera sem mestan jöfnuð, gæta sem mestrar sanngirni, með tilliti til hinna einstöku hjeraða, en jeg get ekki sjeð, að þetta hafi verið gert svo sem skyldi í frumvarpi þessu, og tel jeg það illa farið.

Ýmsar raddir hafa þó um það heyrzt bæði innan þings og utan, að viðskifti landssímans við hjeruðin væru ekki sem allra sanngjörnst, og hafa verið leidd ljós rök fyrir misrjetti því er þar hefur þótt koma fram. Þetta hefði nú átt að taka til athugunar og lagfæringar meira en gert hefur verið, bæði af símastjóra og stjórninni, er undirbúið hafa frumvarp þetta, og sömuleiðis í háttv. neðri deild.

Þessi regla, sem fylgt hefur verið, að heimta af sumum hjeruðum hátt tillag til símalína, en sumum ekkert, getur með engu móti talizt rjettmætt, og allra sízt er það rjettmætt, að heimta tillag af hjeruðum til þeirra símalína, sem beinlinis er arðvænlegt fyrir landssjóð að leggja, án nokkurs tillags. En þetta hefur verið gert, og það til símalína, sem bera sig mjög vel, eins

og t. d. línan, sem háttv. þm. Skagf. (J. B.) gat um.

Þá er hins að gæta, á hvern hátt þetta tillag er heimtað af hjeruðunum; þeim hefur verið gert að skyldu, að leggja fje til þessara símalína eftir kostnaðaráætluninni, en það hefur oft borið við, að áætlunin hefur verið miklu hærri en kostnaðurinn hefur reynzt að vera, en hjeruðin hafa þó ekki fengið endurgreitt það, sem þau hafa borgað um of. Þetta getur verið gott fyrir landssjóð, ef hann vill hafa hjeruðin að fjeþúfu á þennan hátt, og það getur verið gott til að fá fallega símareikninga, en hversu gott það er fyrir hjeruðin, og hve mikið rjettlæti, er annað mál.

Með frumv. er ekki skapað neitt rjettlæti í þessu efni, og þyrfti því að athuga frumv. mikið betur, ef það ætlað ná framgangi að sinni, sem ekki er nauðsynlegt. Í háttv. neðri deild var bent á þetta misrjetti og tilfærð ýms dæmi, en það var ekki bætt úr því þar, og lítur út fyrir, að nefndin hjer vilji helst láta háttv. neðri deild ráða í þessu efni, og taka frumv., hvernig sem það er úr garði gert; hún hefur ekki vogað að ráða til neinna breytinga, jafnvel þó hún hafi orðið vör við ýmsa galla á frumv. — af ótta fyrir því, að neðri deild kynni þá að fella frumv., ef það kæmi til hennar aftur, en sá ótti hefur ráðið óþarflega miklu hjá nefndinni. Því þótt svo hefði farið, að frumv. hefði verið felt þar, þá var ekki mikið að orðið; það hefur þá farið fjelegra. Háttv. nefnd hefur þó tekið upp, að línan Reykjavík—Vestmannaeyjar, skuli vera í 1. flokki, eins og líka sjálfsagt var.

Jeg hef nú komið fram með breytingartillögu um það, að hliðarlínan til Eyrarbakka, verði sett í 1. flokk. Til línu þessarar er heimtað af hjeruðunum 6000 kr. Línan er als 16 kílómetr. að lengd, og hefur kostað 4800 kr., ættu þá skiftiborðin á Eyrarb. og Stokkseyri að kosta bæði 1200 kr., til þess að tillag sýslunnar hefði verið

notað upp. Þessi sími hefur gefið af sjer lágt reiknað yfir 43⁰/₁₀ og hefur því orðið landssjóði svo arðsamur, að bersýnilegt er, að hann þarfnæðist einskis tillags frá hjeruðunum. Tekjur af línun austanfjalls hefði því (að Vestmannaeyjasímanum frátöldum) gefið mun minni tekjur, ef þessi hliðarlína hefði ekki lögð verið. Hliðarlína þessi hefði því veitt landssjóði sæmilegan arð, þó hjeruðin hefðu ekkert til hennar lagt. Jeg verð því að telja tillögu mína um, að þessi lína sje tekin upp í 1. flokk, á fylstu rökum byggða. Ef það er rjett, að láta hjeruðin kosta að öllu leyti eða nærfelt öllu leyti símalagningarnar, og landssjóður hefði svo allar tekjurnar, hvar er þá rjettlæti og sanngirni.

Háttv. framsm. (E. J.) færði það fram sem ástæðu móti þessari breytingartillögu minni, að það gæti komið fram krafa frá öðrum stöðum um að taka hliðarlínur upp í fyrsta flokk. Jeg get nú ekki sjeð, að neinn voði væri á ferðum, þótt svo yrði, að sint yrði sanngjörnum kröfum um slíkt, og hætt væri að beita jafn herfilegu misrjetti eins og gert hefur verið. Þessi ástæða háttv. framsögumans er því ekki að neinu leyti á rökum reist, og als ekki frambærileg.

Áður en jeg sezt niður, vildi jeg leyfa mjer að benda á dæmi til sönnunar því, sem jeg sagði áðan um þessa ósanngirni, sem hjeruðin hafa verið beitt, með því að láta þau greiða tillag til símalína eftir kostnaðaráætlun, en ekki eftir reikningskostnaði.

Símalínan frá Reykjavík að Eystri Garðs-auka (að meðtaldri hliðarlínunni Eyrarb. Stokkseyri) var áætluð að kosta 58000 kr. og 10000 kr. tillag, var krafizt af sýslunum, en þegar til kom kostaði síminn aðeins 40863,71 kr. eða 17000 kr. undir áætlun; þó var sýslunum neitað um nokkra endurgreiðslu eða lækkun á tillagi þeirra. Jeg gæti bent á fleiri dæmi þessu lík, og þykir

mjer líklegt, að þau muni víðar finnast en mjer er kunnugt um

Jeg verð því að álíta, að mikið vanti á, að svo sje gætt sanngirni gagnvart hjeruðunum í þessum símamálum, sem vera ætti, og að því leyti, sem úr hefði mátt bæta með þessu frumvarpi, þá sje það þar miklu minna gert en skyldi.

Um breytingartillögu mína, hef jeg það eitt frekar að segja, að jeg verð að vænta þess, að hún verði samþykkt, svo framarlega sem ekki verður með rökum sýnt fram á, að hún sje órjettmæt, og að jeg hafi hjer á röngu að standa. Annars sje jeg ekki ástæðu til að fara frekari orðum um málið að þessu sinni, fyr en andmæli koma fram, sem byggð eru á ástæðum, en þau hafa enn ekki komið fram.

Eiríkur Briem: Jeg vildi gera nokkra grein fyrir atkvæði mínu; jeg lít svo á, að það sje gott, að frumv. þetta verði að lögum, þar eð með því er fengin grind til að byggja á, grind sem seinna megi fylla út; mjer dettur ekki í hug, að ekki þurfi síðar að athuga það eða breyta, en það mætti gera t. d. í fjárlögum, en hins vegar mundi frumv. þetta mjög greiða fyrir meðferð málsins. Mig vantar þekking til þess að hafa rökstudda skoðun, að því, er snertir einstakar tillögur, sem fram hafa komið í þessu máli, því að það þarf að líta á þær, eigi aðeins út af fyrir sig, heldur og í sambandi við aðrar tillögur, svo að það meira nauðsynlega verði ekki látið sitja á hakanum fyrir því minna nauðsynlega, og yfir höfuð verð jeg að skoða það skakka aðferð, að vera að koma fram með slíkar tillögur fyrst á alþingi; leiðin ætti að vera sú, að þær væru fyrst sendar til stjórnarráðsins, og að stjórnarráðið rannsakaði þær í sambandi við símastjórnann og gæfi síðan álit með eða móti.

Jeg hef þess vegna ætlað mjer að vera á móti öllum breytingartillögum sem hjer liggja fyrir; þó tel jeg fyrri breyting-

artillöguna á þgskj. 329 sanngjarna, en siðari tillöguna tel jeg athugaverða. Það hefur verið haft á móti þeirri grundvallarreglu, að hrepparnir kosti starfsrækslu stöðvanna að meiru eða minna leyti, en jeg álit hana sjálfsgæða; og í Noregi fóru ekki simarnir að bera sig, fyr en hún komst á þar. En álitamál gæti verið, hvort ekki væri rjett, að landssjóður legði til nokkurt minsta gjald, en hrepparnir borguðu það, sem kostnaðurinn færi þar fram yfir, í stað þess að miða við eitthvert hundraðsgjald eins og háttv. 1. þm. Húnvetninga (P. J.) talaði um; annars álit jeg, að orðalag 9. gr. megí vel standa eins og það er.

Guðjón Guðlaugsson: Jeg var í nefnd þeirri, er meðhöndlaði málið, og fer því ekki lengra í neinum efnum en nefndin gerir, og mjer þótti tillaga nefndarinnar um Vestmannaeyjasímann mjög varhuga-verð með því að hún gæti dregið fleiri dilka á eftir sjer, enda er nú komin fram breytingartillaga um Siglufjarðarsímann.

Háttv. 2. þm. Árnesinga (J. J.) var mjög mikið að tala um sanngirni og rjettlæti, en það er ómögulegt að gera öllum hjeruðum rjett til, og ef tillaga hans væri tekin til greina vegna þess að siminn borgi sig þar vel, þá væri það aðeins til að flytja hallann á önnur hjeruð. Þessi grundvallarregla, er kemur fram hjá háttv. þm., er gersamlega óframkvæmanleg, eins og háttv. 5. kgkj. þm. (St. St.) sýndi fram á við þingsályktunina um hve mikið ætti að leggja í dagsverk á Vesturlandi; annars hafði nefndin fyrir augum að spara eins mikið og hægt er án þess að draga saman kviarnar. Að vera þannig að tala um ósanngirni í því, að hjeruðin leggi fram nokkuð af kostnaðinum við lagningu símans og rekstur stöðvanna, er ekki rjett, og ef því væri breytt, þá væri það að sýna mun meiri ósanngirni þeim sínum, sem til greindir eru í 4. gr., því að þeir eiga fyrst að leggjast, þegar landsíminn getur kostað þá, og kæmi vitanlega seinna, ef hinum

kostnaðinum, er jeg gat um áðan, væri dembt á hann.

Það er fyrst timi til þess að fara að spara í þessu efni fyrir hjeruðin, þegar símanetið er komið um alt land; en meðan svo er ástatt, að víða vantar símann, þá ættu hjeruð þau, sem þegar hafa fengið hann, að geta beðið róleg, en ekki fara að fitja upp á smámunasemi, ef þau halda, að þau græði nokkra aura á henni. Og allra sít situr slíkt á þeim sýrslum, sem hefur verið ausið fje í úr landssjóði til allra þeirra þarfa, svo heita megí, að þar sje ekki til sá vegarspotti, sem ekki sje gerður af landsjóði eða með styrk frá honum. Slík framkoma er með öllu ósæmandi gagnvart öðrum hjeruðum, er lítið eða ekkert hafa fengið, og ætti háttv. 2. þm. Árness. (J. J.) því ekki að bera fram kveinstafi fyrir hönd sýslu sinnar.

Sem nefndarmaður greiði jeg atkvæði með því, að setja Vestmannaeyja-símann í 1. flokk, því að setja símann til Miðeyjar, sem ekk borgar sig, í 1. flokk, eins og til tals kom, en sleppa símanum til Vestmannaeyja, er ber sig, álit jeg ekki rjett. Jeg mun greiða atkvæði með tillögum nefndarinnar Jeg játa að visu, að síminn til Siglufjarðar gefur af sjer góðar tekjur, en hann hefur ekki eins almenna þýðingu fyrir landið í heild sinni eins og Vestmannaeyjasíminn. Siglufjarðarsíminn er aðallega fyrir útlendinga, þegar þeir eru þar að fiskveiðum á sumrum.

Hvað snertir breytingartl. á þgskj. 329, þá greiði jeg hiklaust atkv. á móti henni. Mjer finst engin ástæða til að gefa hjeruðunum undir fótinn, að landssjóður muni taka áð sjer starfræksluna með tið og tima. Menn mega yfirleitt þakka fyrir að geta haft stöðvar í sinni sveit. — En fjarri fer því, að sjálfsgætt sje, að hjeruðin þurfi ekki að leggja til stöðvanna, sem eru á 1. flokks línunum, því að nær allar stöðvar t.d. á línunni frá Borðeyri til Ísafjarðar eru studdar af hjeraði sínu. Og eru öll hjeruðin hreint

ekkert of góð til þess. Og með því augnamiði, að koma símanum sem viðast yfir landið, álit jeg þetta sjálfsgagt.

Brtill. á þgskj. 259 kom frá mjer fyrir löngu síðan, áður en nefndin kom til sögunnar. Jeg bjóst aldrei við að komi á þá nefnd. Hún hefur tekið tillöguna til yfirvegunar, og hefur hún ekkert við fyrri liðinn að athuga; það, að bæta við síma til Reykjarfjarðar í Strandasýslu. En jeg hefði ekki farið fram á þetta, ef simastjórinn hefði ekki álitð það viðeigandi, að setja þessa línu í 4. gr., svo hún geti þá komið, ef hjeradið vill leggja til hennar. En um þetta er ekkert ákveðið, þótt brtill. nái fram að ganga. Jeg veit ekkert, hvort sýslan vill leggja nokkuð til að sinni. Þeir þar vilja efalaust ekki taka lán, og sýslan er sparsöm og efnalít; hefur líka á þrjónunum kostnaðarsöm fyrirtæki, svo sem sjúkraskýli. — Með þessu sjest aðeins að komið hafi til mála að leggja þessa línu. Hún verður heldur ekki löng í samanburði við sumar línurnar, sem settar hafa verið í frumvarpið, svo sem línan til Kirkjubæjar á Síðu, sem verður 80—100 kílómetr. en þessi eitthvað um 30 kílómetr., reiknað frá Hólmavík. Jeg hef ákveðið endastöðina á Reykjarfirði en ekki Norðfirði, því jeg álit að Norðfirðingar geti hæglega notað stöðina á Reykjarfirði, og mættu þakka fyrir, ef stöð kæmi þar.

Og frá Gjögri er að eins $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ míla á sjó, svo þaðan er mjög þægilegt að sækja. Framleiðslan á þessum báðum stöðum mun vera lík og hún er á Hólmavík, en jeg hef ekki getað hitt á það í verzlunarskýrslunum, hve mikil hún er. Stöðin á Hólmavík gefur af sjer 888 kr. á ári, svo sjá má, að hún er talsvert notuð. Og ekki verður hún minna notuð, línan til Reykjarfjarðar, meðan læknislaust er þar. Svo eru þetta fiskistöðvar fyrir Ísfirðinga og Steingrímsfirðinga, allir þessir staðir: Reykjarfj., Norðfj. og Gjögur; því er jeg viss um, að þessi stöð verður

notuð. Þá má og geta þess, að stöð á Reykjarfirði mun geta gefið fyrst fregnir um ís, þ. e. af þeim stöðvum, sem nokkur vitneisti er í að gera að simastöðum. Auðvitað sjest fyr, hvað ísnum líður frá Horni, en jeg tel ekkert vit, að leggja síma til þeirra 20—30 manna, sem búa þar norður frá. En rjett hjá Gjögri er svo nefnd Reykjaneshyrna. Þangað ganga menn vanalega upp, til þess að sjá til íssins. Einnig frjettust fljótt til Reykjarfjarðar, ef ís sjest frá Hornströndum. En á Hólmavík vita menn ekkert um ísinn, fyr en alstaðar er orðið fult af honum, nema í síma frá Ísafirði, og ekki fyr en allir firðir eru fullir. Því hef jeg oft hlegið, þegar menn hafa verið að síma til mín og spyrja um ís, þar eð við á Hólmavík vitum ekkert um hann, fyr en hann er kominn upp í nefið á okkur. — Þetta getur og mælt með því, að lína þessi verði lögd. Auðvitað getur liðið svo sem 10 ár eða meira, ef sýslan vill ekki leggja neitt fram, en það tel jeg rangt, ef hún fær kost á að fá síma með því móti; þó er ekki að búast við því, að þetta komist á í bráð.

Mjer finst þetta fremur mega standa í frumv. en Snæfjallalínan um Hesteyri og út á Horn. En því fer fjarri, að þetta sje mjer nokkurt áhugamál, eða jeg fái st í nokkur hrossakaup við nokkurn mann fyrir þetta mál. Svo „billeg“ hrossakaup legg jeg ekki út í. Þá ætla jeg að fara nokkrum orðum um 2. lið breytingartill. á þingskj. 254. Hann breytir alls ekki þeirri grundvallarreglu, að hjeruðin eigi að leggja til símans. Þann lið hef jeg tekið aftur, en vil skýra, hvernig á honum stendur. Jeg álit það ekki rjett, þegar 3 hreppar eru saman í hvirfingu, og stöð er sett í einn þeirra, þá kemur hluttakan í starfsrækslukostnaðinum alveg niður á þann hreppinn, þótt allir hafi not af símanum. Til þess að jöfnuður kæmist á, þá vildi jeg, að sýslan borgaði helming þess fjár. Þetta er til þess að gera mönnum sæmi-

lega ljett, að hafa stöð. En svo kemur það til greina, að hreppar geta verið í sýslunni, sem ekki einungis geta alls ekki notað stöðina, heldur hafa hreint og beint ógagn af henni. Þá er hart að leggja á þá gjald til stöðvarinnar. Því tók jeg þennan lið aftur. Jeg treysti mjer ekki til að orða það svo, að gjaldið kæmi niður á næstu hreppa. Það væri óákveðið til orða tekið. En formaður nefndarinnar hefur sagt mjer, að á Austurlandi borgi þeir þannig, að kostnaðurinn komi niður á næstu hreppa. En jeg hef ekki orðið var við slíkt fyrirkomulag hjer um slóðir. Jeg veit dæmi til þess, að þeir hafi verið ófáanlegir til að borga 10—15 kr. Neitað algerlega að borga nokkuð, og þó notað símann jafnt á við þá hreppa, sem til hans borga. (*Forseti:* Má þá skoða 2. lið sem fallinn niður?). Já.

Steingrímur Jónsson: Jeg lýsi því yfir, að jeg greiði atkv. gegn öllum breytingartill. við þetta frumvarp. Geri jeg það til þess, ef unt er, að bjarga frumv. á þessu þingi. Ef breytingar á því ná fram að ganga hjer í deildinni, hygg jeg, að koma muni nýir straumar af breytingartillögum í neðri deild, og frumvarpið dagi uppi.

Þórarinn Jónsson: Það var satt, sem háttv. 2. kgg. þm. tók fram, að ósamræmi væri í breytingartillögunum. Því var það, að jeg vildi engar breytingar gera, að jeg sá, að jeg gat ekki vigtað það svo, hvað sanngjarnt væri, og hvað ekki. En þar sem jeg þekki sjerstaklega til, og veit, að landsímastjórnin hefur ekkert á móti því, þá mun jeg gera breytingartill. við 3. umr. um það, að setja línuna til Hvammstanga á 3. gr. eða 2. flokk, ef að þær breytingartillögur, sem hjer liggja fyrir, verða samþ. Háttv. þingm. Strandamanna gat þess, að hreppana munaði ekkert um það, að kosta starfsræksluna. Þetta er alls ekki rjett álitið.

T. d. hefur þurft til að borga til Blöndu-

ósstöðvarinnar 2—400 kr., og er það mikið fyrir lítinn hrepp, þar eð illa gengur að fá fje frá næsfu hreppum. Árið 1911 frá ársbyrjun til 11. okt., þegar stöð þessari var lokað, þá voru tekjurnar af henni orðnar 2082 kr. En hvað skeður svo, þegar hreppurinn færist undan að borga til stöðvarinnar.

Landsímastjórnin lokar stöðinni og brýtur þannig hreint og beint lög og rjett.

Ef símastjórnin hefði álitið, að hreppurinn væri skyldugur til þess að borga, þá var þetta ekki leiðin, heldur að ganga að hreppsnefndinni, en svifta ekki símanotendur þeim rjetti, er þeir óskorað höfðu, En líklega hefur símastjórninni þótt þessi leið hál, úr því hún ekki fór hana. Og það var ekki henni að þakka, að mál þetta fjekk sémilegan endi. Þegar nú símastjórnin snýst þannig í einstökum atriðum símamálsins, þá skapar hún sjer ekki traust í þeim yfir höfuð, eða kemur þeim í betra horf, og svo mun jafnvel verða, þó þetta frumvarp yrði að lögum.

Þá getur það og verið mikið efamál, hvort rjett sje að draga það að leggja nýjar línur, unz nægur fæst tekjuafgangur af símanum. Í sumum tilfellum getur það hreint og beint verið hagfræðilega rjett, að taka lán til þess að leggja nýjar línur, og alls ekki rjett, að láta landssjóðinn verða af símatekjum árum saman, vegna þess að menn vilja ekki byggja línur með lánunum. Tökum t. d. Siglufjarðarlínuna, sem borgaði sig á tveimur árum. — Fjölyrði jeg svo ekki meira um þetta mál, og mun ekki geta greitt því atkvæði.

Framsögumaður, Einar Jónsson: Jeg ætla ekki að halda langa ræðu. Menn hafa þegar skýrt og rætt þær breyt. till., sem fram hafa komið, svo háttv. deild getur metið þær, og hve rjettmætar þær eru.

Háttv. þingm. Skgf. talar um Siglufjarðarsímann, og tók þá aukastöðvarnar með og sagði, að tekjurnar af lín-

unni væri 14000. — Lína sú, sem við leggjum til að fari í 1. flokk, er frá Ölvesárbrú til Vestmannaeyja, og það eru einnig aukastöðvar á þeirri línu, og mun óhætt, að telja tekjurnar af þeim álika og af aukastöðvunum á Siglufjarðarlinunni. Jeg ætla ekki að fara að rekja það, sem háttv. þingm. talaði um Siglufjarðar- og Vestmannaeyjasímann; að eins taka það upp aftur sem aðalástæðu, að Vestmannaeyjasíminn hefur meiri *almenna* þýðingu. Þar eru skipaferðir allt árið um kring, og þar er mikið um fiskiskip og fiskiútveg mikinn tíma árs. Því kom nefndin með þessa breytingartill. Annars er mjer ekkert fast í hendi með hana. Og fari svo, að hún verði til þess, að fleiri breytingartill. komi, sem valdi því, að frumv. falli, þá væri eins gott að sleppa henni.

En það var eitt, sem jeg tók ekki fram áðan, er studdi að því, að við komum með þessa breytingartillögu; það var, að við álitum þetta flýta fyrir símanum til Víkur, sem við álitum mjög nauðsynlegan, þar eð Vestmannaeyingar ætla að greiða til hans 1—2 þús. kr., ef lína þeirra kemst í 1. flokk, eins og símskeyti það sýnir, sem jeg hef í höndum. — Ef til þess kæmi, að greiða Rangárvallasýslu aftur upphæð þá, sem hún hefur lagt til símans að Garðsauka, þá mætti gera það að skilyrði, að þeir legðu svo sem 2000 kr. til símans til Víkur. En ef allt situr við það, sem er, þá býst jeg við, að þeir Rángvellingar leggi lítið til símans til Víkur. Jeg vildi benda á þetta atriði, þar sem jeg tel það sjerstaklega mæla með því, að línan úr landi til Vestmannaeyja sje sett í 1. flokk.

Þá sagði og þingm. Skagfirðinga, að hann teldi ekki sjálfsagt, að það fje, sem sýslurnar hefðu lagt til símanna, yrði endurgreitt, þegar línurnar eru settar í 1. flokk. Víst er það engin skylda. En bænir um það munu koma bráðlega fyrir þingið, ef svo færi. En jeg veit auðvitað

ekki, hvað þingið samþykkti um það efni. Það væri ekki skuldbundið til að skila aftur útlögðu fje, en sanngjarnt mundu beiðendur telja það.

Nefndin leggur eindregið til, að frumv. verði samþykkt. Og símastjórinn, sem mikinn áhuga hefur á þessu máli, hann óskar mjög eftir því, að frumv. verði sem minst breytt nú, svo það komist í gegn um þingið. Jeg geri ráð fyrir, að viðaukar og breytingar komi við lög þessi á næstu þingum. Þá getur einnig ýmislegt lítið öðruvísi út, og hægra orðið um ýmsar breytingar.

En símastjórinn álitur gott að hafa þetta frumv. eins og það nú er, sem undirstöðu til að byggja á. Honum er það áhugamál, að síminn komi sem víðast. Nefndin vill það einnig, og hún væri fús til þess, að skylda landssjóðinn til þess, að taka lán til þess, að leggja nauðsynlegar símalínur, ef fjárhagur landsins væri ekki eins bágur og hann er. Fyrir 1915 eru engin tók á að leggja fleiri línur, en þær, sem óbygðar eru, og taldar eru í 2. og 3. gr. Þær eiga að sitja fyrir öðrum. Því er góður tími til stefnu að ákveða, hvernig framhaldið skuli vera.

Háttv. þingm. Árn. sagði, að nefndin mundi vilja láta háttv. Nd. ráða.

En þessu er ekki svo varið, að hún bindi sig neitt um of við það. En nefndin vildi fara sem mest eftir tillögu símastjórans í málinu, og hann gerir ráð fyrir breytingum síðar.

Jeg verð því eindregið að leggja það til, að frumv. verði samþykkt, og að menn verði ekki á móti því, þótt þeir fái ekki sínar breytingartill. samþykktar. Því síðar mun verða hægt úr því að bæta, áður en nokkru er spilt.

Jósef Björnsson: Jeg ætla fyrst að byrja á því, að háttv. framsögum. taldi það meðmæli með Vestmannaeyjasímanum sem fyrsta flekks síma, að með því fengist 2000 kr. til annars síma. En þegar

litið er á nefndarálitið, þá kostar það landssjóð 4000 kr.; svo jeg skil ekki í því, að landssjóður græði á því, að fá 2000 kr. fyrir 4000 kr. Góð verzlun getur það ekki kallast, þótt svo liti út, sem háttv. framsögum. skoði það svo.

Jeg er eins og háttv. þingm. Strandam. á því, að það eigi að byggjast á notkun Siglufjarðarsímans, hvort taka skuli þann síma inn í 1. flokk. En þegar um nolin er að ræða, er á það tvent að líta, hve margir nota símann, og hve miklar tekjur hann gefur. Þetta stendur vitanlega nokkuð í sambandi hvað við annað, þótt ekki falli það saman að öllu leyti.

Þótt síminn sje menningarmeðal, má ekki gleyma því, að hann er fyrirtæki, sem á að gefa vexti, vera sem gróðavænlegast, og frá fjármálasjónarsmiði landssjóðs er það aðalatriðið, að fá tekjur af símanum. Að því leyti, sem síminn þannig er gróðafyrirtæki, þá má gera ráð fyrir, að kaupstaðirnir gangi fyrir með 1. flokks línur. Í kaupstöðunum er fólkið margt, síminn mikið notaður og tekjurnar miklar. En það má eiganda símans standa á sama, hvort peningarnir koma frá útlendingum eða öðrum, og ætíð er töluvert af tekjunum í kaupstöðunum frá útlendingum.

Þá skal jeg minnst á það, að mjer skildist svo sem þingm. Strandam. benti til mín, að jeg vildi láta starfsræksluna á öllum stöðvum á þeim línunum, sem teljast til 1. flokks, vera kostaða af landssjóði. Það sagði jeg ekki, enda getur slíkt ekki komið til mála, fyr en þá að allar stöðvar eru kostaðar af fje símans.

Jeg ætla mjer ekki að mæla á móti br.till. háttv. þingm. Strandam. nje öðrum þeim tillögum, sem fara fram á að taka línur í 3. flokk, þótt litlar líkur sjeu til, að þær verði byggðar fyrst um sinn. Línurnar, sem nefndar eru í þeim flokki, eru teknar sem dæmi, og sjálfsagt verða margar fleiri línur byggðar, en þar

eru nefndar. Hefði jeg litið svo á, að það hefði nokkra þýðingu í bráðina, þá hefði jeg haft ástæðu til að koma með br.till. um línur fram Skagafjörð frá Sauðárkróki, því hjeraðið er stórt og fjölment, og vafalaust verður lina lögð þessa leið áður en mjög langir tímar liða.

En hvað það snertir hjá háttv. þingm., að sumar sveitir hefðu ógagn af því, að stöðvar væru í nágrennasveitunum, þá get jeg ekki skilið, á hverju sú hugsun er byggð. Að lokum skal jeg taka það fram, að mjer er eins farið og þingm. Strandam., að jeg ætla ekki í nein hrossakaup í þessum efnum, enda er jeg ekki hrifinn af hrossakaupa-aðferðinni, hvar sem hún er notuð.

Þar sem umræður höfðu staðið lengi, kom fram tillaga um að þeim skyldi hætt, frá:

Aug. Flygenring,
Stefáni Stefánssyni,
Birni Þorlákssyni,
Steingr. Jónssyni og
Sigurði Stefánssyni;

var hún samþykkt með 7. samhlj. atkv.

1. gr. frumv. var samþ. með 12 samhlj. atkv.

Breyt.till. á þgskj. 333 var feld með 7 : 3 atkv.

1. br.till. á þgskj. 320 var samþ. með 8 : 3 atkv.

1. breytingartill. á þgskj. 330 var feld með 8 : 4. atkv.

2. gr. frumv. þannig breytt var samþ. með 11 : 1 atkv.

2. br.till. á þgskj. 330 fallin af sjálfu sjer.

2. br.till. á þgskj. 320 samþ. með 7 samhlj. atkv.

3. gr. frumv. þannig breytt var samþ. með 11 samhlj. atkv.

1. br.till. á þgskj. 254 var samþ. með 7 : 1 atkv.

3. br.till. á þgskj. 320 var samþ. án atkvæðagreiddslu.

Breyt.till. á þgskj. 324 var samþ.

með 7 : 6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli sakir ógreinilegrar atkvæðagreiðslu og sögðu

Já:

Nei:

Ág. Flygenring,	Björn Þorláksson,
Einar Jónsson,	Steingr. Jónsson.
Guðjón Guðlaugss.,	Eiríkur Briem,
Jens Pálsson,	Sigurður Eggerz,
Jón Jónatansson,	Sigurður Stefánsson,
Jósef Björnsson,	Stefán Stefánsson,
Þórarinn Jónsson.	

4. gr. frv. þannig breytt var samþ. með 12 samhlj. atkv.

1. br.till. á þgskj. 329 var feld með 7 : 3 atkv.

4. br.till. á þgskj. 320 samþ. með 7 samhlj. atkv.

5. br.till. á þgskj. 320 samþ. án atkvæðagreiðslu.

5. gr. frumv. þannig breytt var samþ. með 8 samhlj. atkv.

6., 7. og 8. gr. frv. hver um sig var samþ. með 11 samhlj. atkv.

2. br.till. á þgskj. 329 var feld með 8 atkv. gegn 4.

2. br.till. á þgskj. 254 var tekin aftur af flutningsmanni.

9. gr. frv. var samþ. með 11 samhlj. atkv.

Fyrirsögn frumv. var samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Frumv. var vísað til 3. umr. með 11 samhlj. atkv.

Á 30. fundi Ed., 20. ágúst leitaði forseti samþykkis deildarinnar til afbrigða frá þingsköpunum, til að taka á dagsskrá næsta dag frumv. til laga um ritsíma- og talsímakerfi Íslands, og var það veitt, og leyfi ráðherra til þessara afbrigða frá þingsköpunum fengið.

3. umr. í Ed. á 31. fundi, 21. ágúst (347, 348)

Jósef Björnsson: Jeg skal fyrst geta þess, að það er prentvilla í brtill. á þgskj.

348. Það stendur, að á eftir 22. lið komi nýr liður svo hljóðandi:

22. Hólmavík, en á að vera 23 — Hólmavík, 22 í stað 23.

Jeg hef flutt þessa brtill. á þgskj. 348 eftir tilmælum háttv. þm. Barðst., sem er sjúkur og tekur því ekki þátt í þingstörfum, eins og háttv. þingdeildarmenn vita. Því miður er jeg ekki eins kunnugur og skyldi því svæði, sem um er að ræða, og get því ekki mælt eins vel með tillögunni og vert væri, og jeg vildi. Það þarf ekki nema að lita á símakortið til að sjá, að Barðastrandasýsla verður mjög hart úti, að því er símann snertir; þessi brtill. á nú að ráða bót á því vandkvæði, og eftir kortinu að dæma verður línan styzt með því móti að leggja hana yfir þetta svæði, sem nefnt er í brtill. Hugsun þm. Barðst. er sú, að rjettast sje, að leggja hana frá Hólmavík yfir Tröllatunguheiði að Stað á Reykjanesi. Hún liggur þá yfir fjölbygðar og blómlegar sveitir, svo sem Geiradalshrepp og Reykhólasveit. Þess má og geta. að lína þessi mun geta orðið eyjunum á Breiðafirði og norðurhluta Dalasýslu að nokkru gagni. Það er því enginn vafi á, að margt mælir með þessari línu. Þörfin á símalinu er augljós og gagn af henni vafalaust mikið, og það má sjálf-sagt telja henni fleira til gildis, en jeg er fær um. Það voru aðeins þessi örfáu aðalatriði, er jeg vildi benda á til þess að sýna, að það er sanngjarnt, að þessari línu verði bætt inn í 3. gr. frumv. Í 4. gr er að visu nefnd lína um Barðastrandarsýslu, en það er ekkert tiltekið um, hvernig hún skuli liggja. Það getur verið, að hugsunin sje, að hún eigi að liggja um aðra staði, en hjer er farið fram á, og heyrð hef jeg Búðardal tilnefndan. Getur verið, að þetta sje að einhverju leyti gott, en það er þó ólíklegt, að hún geti legið hentugar, en þessi lína, sökum viðskifta þeirra, er viðkomandi hjerað hefur við Hólmavík.

Sigurður Eggerz: Jeg hafði beðið um orðið við 2. umr. málsins; en umræður voru þá skornar niður, svo að jeg fjekk ekki færi á að tala. Jeg átti sæti í nefndinni og lýsti því yfir þar, að jeg væri mótfallinn öllum brtill. öðrum, en þeim, sem nefndin hefur stungið upp á. Og það er af því, að jeg óttast, að þær kunni að verða frumv. að falli. Um brtill, nefndarinnar var okkur nefndarmönnum kunnugt um, að þær mundu ekki tálma framgang frv. á þessu þingi, en þó að þær sjeu sanngjarnar, hefði jeg ekki verið með þeim, ef jeg hefði óttast, að þær mundu verða frumv. að fótakessli. Ekki svo að skilja, að jeg sje alskostar ánægður með þetta frumv., eða mjer pyki símamálum vorum komið í fullnægjandi horf, þótt það verði að lögum, því að jeg álit, að landssjóður eigi að leggja allar símalínur á sinn kostnað, og að á honum hvili sömu skyldur um símasamband, eins og hann hefur um póstsamband, og það ekki eingöngu af því, að það er gróði fyrir hvert hjerað, að fá síma til sín, heldur og af því, að hjer er um mikið menningaratriði að ræða, og er ekki hvað sízt þörf á símanum til afskektra hjeraða. Það er því sjálfsgagt, að flýta sem mest fyrir símalagningum. En nú er svo fjárhagnum farið, að eigi er til neins að fara lengra nú, en gert er í þessu frumv. Og það er bót í máli, að innan skams verða allir þeir símar lagðir, er nefndir eru í 2. og 3. gr., og fyrst á að leggja. Og þegar því er lokið, vona jeg, að fjárhagur landssímans verði kominn í það horf, að byrja megi á að leggja þær línur, er taldar eru í 4. gr. Þar eru margar línur, er óhjákvæmilegt er að leggja sem fyrst, eins og t. d. línán austur á Síðu og margar fleiri stakar línur.

Jeg vildi aðeins lýsa afstöðu minni til málsins; þótt frumv. sje engan veginn eins gott, og æskilegt væri, tel jeg samt bót að því, og greiði því atkvæði með því.

Um brtill. háttv. þm. Skgf. skal

jeg geta þess, að mig brestur þar þekking á málavöxtum, svo að jeg get ekki skapað mjer skoðun á rjettmæti hennar, en jeg greiði atkvæði á móti henni, af því að jeg er ekki óhræddur um, að hún kunni að verða málinu að falli.

Guðjón Guðlaugsson: Því er ver og miður, að jeg er kunnugri en allir aðrir háttv. þingdeildarmenn á því svæði, er háttv. þm. Skgf. leggur til að lína sje lögð um. Jeg vildi helst vera laus við að mæla á móti henni, þar sem þar eiga hlut að máli sama sem sveitungar mínir og viðskiftamenn, sem eiga gott eitt skilið af mjer. En jeg sæ þó ekki varizt þess, að það er eitt, sem vantar að nefna í brtill. og ekki er hægt að nefna þar, og það er það, að ekkert er tekið til um, hve tillagið til hennar eigi að vera mikið, og það hlýtur að riða henni að fullu. Neðri deild yrði að færa þetta í lag, ef það yrði samþykkt hjer. Af þessu leiddi það, að frumv. yrði að koma hingað aftur, og þá mundi frumv. ekki geta orðið afgreitt sem lög frá þessu þingi. Það mæli og á móti þessari brtill., að í 4. gr. frumv. er talað um síma um Barðastrandarsýslu, en þessi símalína, sem hjer er farið fram á, er Barðastrandarsími. Jeg er og mjög efins í að rjett sje, að leggja Barðastrandarsímann þessa leið. Jeg skal taka það fram, að leggja hann frá Búðardal, en ekki frá Hólmavík, leggja hann frá Búðardal og að Gilsfirði, þá eru tvær flugur slegnar í sama höggi, sími, sem farið hefur verið fram á í háttv. Nd. að lægi frá Búðardal að Gilsfirði, verzlunarstaðnum Tjaldanesi, og svo er aðeins Gilsfjörðurinn, sem er ekki breiðari en stór á, og þá er komið í Barðastrandarsýslu, á þann eina verzlunarstað, sem þegar er ekki kominn í símasamband í Barðastrandarsýslu (Króksfjarðarnes).

En sem sagt, þó að hjer sje ekkert nýtt samþykkt, þá er í 4. gr. frumv. tilnefndur Barðastrandarsími, og gæti því orðið sá sami, sem brtill. fer fram á, því

símastjórinn sagði, að það væri ekki fast ákveðið enn, hvar þessi lína um Barðastrandarsýslu skyldi liggja. Jeg held því, að það sje ekki hægt að samþ. þessa brtill. nú, og það sje rjettara, að halda sjer við það, sem ákveðið er nú í frumv.

Jósef Björnsson: Það má vel vera, að háttv þm. Strand. hafi mikið til sins máls í því, er hann benti á. En líta má þó á það, að í brtill. er farið eftir óskum Barðstrendinga og því, sem þeir telja sjer haganlegast.

Hvað því viðvikur, að tillagið er ekki tiltekið, þá sje jeg ekkert athugavert við það, tillöguna má vel samþykkja án þess, að það sje gert, því í háttv. Nd. mætti setja inn ákvæðið um tillagið, ákveða það.

Það getur vel verið, að ritsímanefndin hafi kynt sjer það, að brtill. hennar fái góðar viðtökur í Nd.; en þá segi jeg það, að fari svo, að engar nýjar breytingar verði gerðar á frumv., þá er í þessu máli litið farið eftir þeirri reglu, að láta sanngirni og rjettlæti ráða, því jeg skal enn taka það fram, að það var ekki sanngjarnt, að bæta línunni frá Ölfusárbrú til Vestmannaeyja í 1. flokk, en neita því, að setja Siglufjarðarlínuna í þann flokk. Vestmannaeyjasíminn gefur minni vexti en síminn frá Sauðárkrók til Siglufjarðar, og það stórum mun minni, þegar öll leiðin frá Ölfusárbrú er tekin með, því það eykur miklu við verð línunnar, en litlu við tekjurnar, sem mestar eru í Vestmannaeyjum. Þótt brtill. á þgskj. 348 yrði nú samþykkt hjer, mundi hún hvorki skemma frumv. nje vera líkleg til að verða því að falli, enda teldi jeg ekki skaða skeðan, þótt frumvarpið næði ekki fram að ganga í þeirri mynd, sem það nú hefur.

Jón Jónatansson: Jeg stend aðeins upp af því, að jeg í gær hafði skrifað hjá mjer nokkur ummæli, er jeg ætlaði að svara, en fjekk ekki færi á því þá. Það fór, eins og mig grunaði, að það komu

engin rök fram gegn brtill. minni, er gætu sannfært mig um, að það væri ekki í alla staði rjett og sanngjarnt, sem hún fór fram á. En það var eitt atriði í ræðu háttv. þm Strand., er jeg vildi minnast á. Mjer skildist, sem honum þætti kenna furðu mikillar ósanngirni í því, að kvarta yfir því, þó að mitt hjerað væri beitt órjettlæti, því að önnur hjeruð væru beitt meiru órjettlæti. Þetta er algerlega rangt hjá háttv. þm. Eitt ranglæti rjettlætir ekki annað ranglæti, enda þótt það kunni að vera stærra.

Annars endurtek jeg það, að í þessu frv. sje ekki gætt þeirrar sanngirni, er skyldi, gagnvart sumum hjeruðum. Og jeg sje enga ástæðu til að knýja þetta mál fram á þingi nú. Jeg sje ekki, að neinn skaði sje á orðinn, þótt það falli.

Háttv, þingm. sagði um brtill. mína, að það væri kátlegt, að hún kæmi fram frá þm. þess hjerads, er mest allra hjerada landsins hefði ausið úr landssjóði. Þetta er gamall söngur hjer á þingi. En mjer finst því varpað fram út í loftið. Það er ekki rjett, að vera að telja það eftir, þótt mikið fje sje veitt til brúa-gerða í hjeruðum, þar sem stórar ár falla um; brýrnar eru heldur ekki fyrir þessi hjeruð ein, heldur engu síður fyrir allan almenning, er þarna ferðast. Þess verður að gæta, að önnur hjeruð fá stórfje úr landssjóði til strandferða, en þessi hjeruð verða að miklu leyti að vera án þeirra ferða. Það getur vel verið, að mikil ósanngirni sje í því, að önnur hjeruð verða að bíða lengi eftir símasambandi, en hins vegar má þó ofmikil skæklapólitik ekki eiga sjer stað í þessum efnum, og jeg lít svo á, að það sje vafamál, hvort það á að leggja símann út á hvert annes, þar sem fólkið getur naumast lifað, og þar sem hann er litið notaður; þar sem samgöngutæki eru viðunandi, í hjeruðum sem hafa verulega framtíðarmöguleika, verða not símans mest. Síminn á ekki að vera

til skemtunar, og hann er meira notaður í fjölmönnum hjeruðum, en úti á strjálbygðum annesjum. En ef til vill væri nær, að leggja hann þangað, en að vera að tvöfalda linur, eins og gert var í Norður-Píngeyjarsýslu í fyrra.

Jeg skal svo ekki deila meira um þetta við háttv. þingdm., en taka það fram, að það var ekki hrakið með rökum, að brtill. mín væri rjettmæt. — Og mjer finst frumv. ganga svo skamt í því, sem til bóta horfir, að jeg greiði atkvæði móti því.

Með því ekki tóku fleiri til máls, var gengið til atkv., og var:

Br.till. á þingskj. 348 feld með 7 atkv. gegn 3.

Frumv. sjálft var samþ. með 8:3 atkv. og endursendist Nd.

II.

Þingmannafrumvörp.

1. Veiting áfengra drykkja.

A 15. fundi Ed., laugardaginn 3. ágúst var útbýtt í deildinni frumv. *til laga um viðauka við lög frá 11. nóvember 1899, nr. 26., um verzlun og veitingar áfengra drykkja á Íslandi*, eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd., og á 16. fundi, 5. ágúst, var það tekið til 1. umr. (128).

Steingrímur Jónsson: Háttv. þingm. Vestmannaeyinga bar frv. þetta fram í Nd., og er það borið fram sjerstaklega til þess að reyna að hefta ólöglegar vínveitingar hjer í höfuðstaðnum.

Tilgangur þessa frumv. er því mjög góður, og má vera, að frumv. hafi verið gott, eins og það var borið fram, en eins og það er nú, er það verulega athugavert í ýmsum greinum, og ýms ákvæði þess er beinlínis hættulegt að samþykkja.

Jeg skal t. d. benda á, að í frumvarpi

þessu er sagt, að áfengisdrykkja skuli vera bönnuð, nema með leyfi lögreglustjóra. En bannlögin, er margir telja full ströng gagnvart athafnafrelsi manna, ganga ekki svipað því svo langt, heldur banna að eins áfengisdrykkju, þegar áfengið er sterkara en $2\frac{1}{4}\%$.

Ennfremur er skilyrðalaust bannað, að hafa áfengi um hönd í nokkru fjelagi, og er þar gengið mikið lengra en bannlögin gera. Svo er þetta að eins kallað breyting á lögum, nr. 26., frá 11. nóv. 1899, um verzlun og veitingar áfengra drykkja á Íslandi, en það er rangt, að hnýta slíku við góð lög. Ef menn vilja endilega lögleiða þessu lík ákvæði, er sínu nær að hafa það sjálfstæðan lagabálk.

Jeg skal bæta hjer við enn einu, sem er af sama sauðahúsi. Eftir frumv. má lögreglustjóri leyfa vindrykkju í samsætum einstakra manna, og án slíks leyfis má þar ekki vins neyta. Ef nú einhver hefur birgt sig vel upp af víni, og vill veita sjer og vinum sínum glaða kveldstund, þá verður hann fyrst að senda, máske langa leið, til lögreglustjóra, til þess að fá leyfi til kveldglaðningsins.

Eins og sjá má af þessu, er frumv. verulega athugavert, en efni þess er hinsvegar svo þarft. að jeg vil ekki ráða til, að það sje felt, heldur legg jeg til, að því verði vísað til 3 manna nefndar, að umræðu lokinni.

Frumv. vísað til 2. umr. með 10 samhljóða atkv.

3 manna nefnd samþ. með 12 samhlj. atkvæðum.

Í nefndina voru kosnir:

Sigurður Eggerz með 11 atkv.,

Steingr. Jónsson, — 10 — og

Eiríkur Briem — 9 —

Einar Jónsson og Jens Pálsson fengu 2 atkv. hvor, Jósef Björnsson og Björn Þorláksson 1 atkv. hvor, 1 seðill auður.

Í nefndinni var Eiríkur Briem, 2. kgkj. þingm., kosinn formaður og Steingrímur

Jónsson, 4 kgkj. þingm., skrifari og fram-sögumaður.

2. umr. á 22. fundi, 12. ág. (128, 192).

Steingrímur Jónsson (framsögum.):

Getið var um það við 1. umr., í hvaða tilgangi frumv. þetta væri borið fram. Tilgangurinn var, að stemma stigu fyrir ólöglegum vínveitingum og ólöglegri vinsölu, sem aðallega hefur átt sjer stað hjer í Reykjavík. Nefnd sú, er kosin var til að ihuga þetta frv., litur svo á, að tilgangurinn sje góður og mikilsverður, og varhugavert sje, að fella þetta frumv., þó agnóar væru á því, eins og það kom fram frá Nd. — Ýms atriði voru þannig löguð, að frv. mátti alls ekki verða að lögum, eins og það var þá.

Það er erfitt að löggefa um þetta efni, svo að gagni megi koma, og jafnframt án þess að skerða athafnafrelsi manna, og það svo mjög, að hætt er við, að menn vilji fara kring um lögin. — Niðurstaðan hjá nefndinni varð sú, að ráða hinni háttv. deild til, að samþ. frumv. með nokkrum breytingum.

Breytingarnar ganga í þá átt, að gera frv. ekki eins hart í garð einstaklinganna, gera það svo, að það krenki sem minst athafnafrelsi manna, en nái þó tilgangi sínum. Slíkar breytingar telur nefndin nauðsynlegar á frv.; þær koma líka vel heim við hina upprunalegu hugsun flutningsmanns. Annar tilgangurinn með breytingum nefndarinnar er, að gera ákvæði frv. ljósari og tilganginn ótvíræðari, sem sje þann, að stemma stigu fyrir ólöglegum vínveitingum og vinsölu, þeim vínveitingum, sem ólöglegar eru eftir lögunum frá 18. nov. 1899, en sá tilgangur er ekki ljós í frv., eins og það kom frá Nd. Fremur virðist það, eins og það var þá, eiga að koma í veg fyrir allar veitingar, og jafnvel alla vindrykkju.

Um hinar einstöku breytingartillögur hef jeg ekki mikið að segja. Í frv. var svo

kveðið á í 1. gr., að ekkert fjelag má hafa um hönd áfengisveitingar eða áfengisdrykkju innan fjelags nema með leyfi lögreglustjóra. — Þessu vill nefndin breyta, og gera það ljóst, að hjer er að eins átt við fjelög, sem hafa fastan fjelagsskap og föst heimkynni; en ekki fjelagsskap manna, sem t. d. hittast úti á viðavangi. Lögin eru að eins til þess, að koma í veg fyrir, að áfengissala sú sje framkvæmd, sem bönnuð er með lögunum frá 1899; og tel jeg það jafnvel að mínu leyti vera í harðara lagi. Nefndinni finst og ástæða til, að ákveða hvað skyldi teljast áfengi. Ekkert var ákveðið um það í frumv., og lögin standa ekki í svo nánu sambandi við bannlögin, að þess sje ekki þörf. Menn gætu skilið lögin, eða lagt þau út á þann hátt, að allt sje áfengi, sem áfengisvott inniheldur. En lögin eru ekki framkvæmanleg, ef þau eru skilin á þann hátt. því vill nefndin ákveða það áfengi, sem inniheldur $2\frac{1}{4}\%$ vínanda að rúmmáli, og er það hið sama, sem lagt er til grundvallar í bannlögunum.

Þá eru verulegar br. till. við 2. gr., sjerstaklega við niðurlag greinarinnar. Það stendur í frv. frá Nd., að lögreglustjóri megi leyfa áfengisnautn í samsætum einstakra manna. En þar er að líkindum meint, þegar samsætin eru haldin í veitingahúsum, en ekki þegar þau eru haldin í húsum einstakra manna. En þetta kemur alls ekki fram í greininni.

Jeg fyrir mitt leyti álit, að sleppa mætti þessari setningu, en nefndin kom sjer sam- an um, að hafa hana og ákveða. að sam- þykkis þurfi að leita, ef samsætin eru haldin á opinberum veitingastöðum.

Þá fanst nefndinni rjett, að gera ákveðn- ari sektarákvæði, þannig, að lágmark sekta yrði ákveðið.

Þá er breyt. till. við 3. gr. Í frv. frá Nd. stendur, að sektir geti fallið á fje- lagsstjórnina og þjónustumenn og eftir at- vikum neytendur sjálfa. Þetta virtist nefnd-

inni óljóst, og væri það skilið eins strangt og orðin frekast leyfa, væri ákvæðið óþarflega strangt; mætti sem sje dæma þá alla, í stað þess að vanalega yrði að eins einu dæmdur, og þá vanalega veitingamaðurinn eða þá þjónustufólkið. Næðist ekki í neinn af þessum, þá gæti það komið til greina, að sekta neytendurna. Því vill nefndin, að „eða“ sje sett í stað „og“ á tveim stöðum í fyrstu málsgrein greinarrinnar.

Einnig finst henni viðfeldara, að setja orðið „jafnvel“ í staðinn fyrir „eftir atvikum“.

Þá hygg jeg, að ekki sje meira um þetta að segja að sinni. Vænti jeg þess, að deildin samþykki breytingartillögurnar og frumv. í heild sinni, eins og nefndin leggur til.

Þá var gengið til atkv., og var:

1. br.till. við 1. gr. samþ. með öllum atkv.
1. gr. frv. þar með fallin;
2. 1. br.till. við 2. gr. samþ. með öllum atkv.
3. 2. br.till. við 2. gr. samþ. með öllum atkv.
4. 3. br.till. við 2. gr. samþ. með öllum atkv.
5. 2. gr., þannig breytt, samþ. með öllum atkv.
6. 1. br.till. við 3. gr. samþ. með 12 samhlj. atkv.
7. 2. br.till. við 3. gr. samþ. með 11 samhlj. atkv.
8. 3. br.till. við 3. gr. samþ. með öllum atkv.
9. 3. gr., þannig breytt, samþ. með öllum atkv.
10. br.till. við 4. gr. samþ. með 12 samhlj. atkv.
11. 4. gr., þannig breytt, samþ. með öllum atkv.
12. br.till. við 5. gr. samþ. án atkvæðagreiðslu.
13. 5., 6. og 7. gr. hver um sig samþykktar með öllum atkv.

14. Fyrirsögnin samþ. án atkvæðagr. Frumv. þannig breyttu vísað til 3. umr. með 12. samhlj. atkv.

3. umr. á 24. fundi, 14. ágúst (226). Enginn tók til máls.

Frumv. var samþ. með 12 samhlj. atkv. og endursendist Nd.

2. Hafnarlög Reykjavíkurkaupstaðar.

Á 16. fundi Ed., mánudaginn 5. ágúst var útbýtt í deildinni frv. til laga um breyting á Hafnarlögum fyrir Reykjavíkurkaupstað frá 11. júlí 1911, eins og það hafði verið samþ. við 3. umr. í Nd. (137), og á 18. fundi, 7. ágúst, var frumv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

Var frumv. vísað til 2. umr. með öllum atkv.

2. umr. á 20. fundi 9. ágúst (137).

Enginn tók til máls.

Frsvgr. var samþ. með 10 samhlj. atkv.

Fyrirsögnin var samþ. án atkvæðagreiðslu.

Frumv. var vísað til 3. umr. með 11 samhlj. atkv.

3. umr. á 22. fundi, 22. ágúst (137).

Enginn tók til máls.

Frumv. var samþ. með 12 samhlj. atkv. og afgreitt til ráðherra sem

lög frá alþingi.

3. Veði í Drangey.

Á 13. fundi Ed., miðvikud. 31. júlí, var frv. til laga um samþykkt um veiði í Drangey útbýtt í deildinni, eins og það var samþykkt við 3. umr. í Nd., og á 14. fundi deildarinnar, 2. ágúst, var frumv. tekið til 1. umr. (109).

Jósef Björnsson: Frumv. þetta kom hjer fram vegna þess, að veiði sú, sem nú er stunduð í Drangey, hefur verið

skemd með óleyfilegum veiðiaðferðum. En sýslumaður gat ekki komið í veg fyrir þær, því lögfulla heimild vantar fyrir reglugerð og samþykkt, þar sem gert er ráð fyrir sektum. — Mál þetta geta þingmenn kynt sjer af skjölum, sem frammi liggja á lestrarsalnum, og útdrætti úr sýslufundargerð. Skemdir þær, sem hjer er um að ræða, eru tvenskunar. Það er sannað orðið, að bæði hefur verið notuð óleyfileg veiðiaðferð við fuglaveiði, og farið hefur fram óleyfileg eggjataka, eftir því, sem núgildandi reglugerð mælir fyrir. En eins og nú er, þá hefir sýslumaður ekki þótt geta beitt sektunum vegna vöntunar á löggiltri reglugerð um veiðina, sem hafi inni að halda sektarákvæði gegn brotum á henni. Jeg vona, að háttv. deild taki svo vel í þetta mál, að það nái fram að ganga.

Samþ., að málið gengi til 2. umr. með öllum atkv.

2. umr. á 16. fundi, 5. ágúst, (109).

Enginn tók til máls.

1., 2., 3., 4. og 5. gr. samþ. hver um sig með 12 samhlj. atkv., og fyrirsögnin án atkvæðagreiðslu.

Frumvarpinu vísað til 3. umr. með 12 samhlj. atkvæðum.

3. umr. á 18. fundi, 7. ágúst (109).

Enginn tók til máls.

Frumv. samþ. með öllum atkv. og afgreitt til ráðherra sem

lög frá alþingi.

4. Landsbankinn.

Á 20. fundi Ed., föstud. 9. ágúst, var útbýtt í deildinni frumv. til *laga um breyting á lögum 18. sept. 1885, um stofnun landsbanka*, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd., og á 23. fundi, 13. ágúst var frumv. tekið til 1. umr. (180).

Steingrímur Jónsson: Jeg lit svo á, að þetta frumv., að minsta kosti fyrri liður þess, sje all athugavert.

Jeg sje ekki ástæðu til, að flytja þetta væntanlega útibú frá Seyðisfirði til Suður-Múlasýslu. Jeg þekki eigi rök fyrir því, að því sje betur fyrirkomið þar suður frá, en á Seyðisfirði.

Jeg verð að því leyti frumv. mótfallinn.

Jeg er hins vegar ekki svo bankafróður, að jeg geti sagt nokkuð um það, hvort það mundi geta haft þýðingu, að koma á útibúi eða afgreiðslustofu erlendis. En hjer stendur ekkert um það, að það eigi að standa undir umsjón landstjórnarinnar, og er það undarlegt og athugavert. Jeg legg það því til, að málinu verði vísað til 2. umr., og að kosin verði 3 manna nefnd til að athuga það, að lokinni þessari umræðu.

Frumv. vísað til 2. umr. með 10 samhljóða atkvæðum.

Samþykkt 3 manna nefnd með 11 samhlj. atkv.

Kosnir í nefndina:

Eiríkur Briem með 10 atkv.,

Björn Þorláksson með 10 atkv.,

Guðjón Guðlaugsson með 10 atkv.

Í nefndinni var Eiríkur Briem kosinn formaður og Björn Þorláksson, skrifari og framsögumaður.

2. umr. á 28. fundi, 19. ágúst (180, n. 285).

Björn Þorláksson (framsögumaður):

Sem framsögumaður þessa máls vil jeg skýra frá því, hvernig málið er til orðið.

Það kom frá Nd., og hefur þingmaður Suður-Múlasýslu borið það fram þar og lagt til, að ákvæði bankalaganna frá 18. sept. 1885 yrði breytt þannig, að í staðinn fyrir orðið „Seyðisfirði“ kæmi: í „Suður-Múlasýslu“, eða með öðrum orðum, að hinu væntanlegu útibúi, sem bankalögin frá 1885 gerðu ráð fyrir að stofnað skyldi

á Seyðisfirði, yrði nú valinn staður í Suður-Múlasýslu.

Þetta mál er nú ekki nýtt hjer á þingi, því sami þingm. hefur borið þetta mál fram tvisvar áður, og hygg jeg, að það sje komið fram af löngun til að þóknast kjósendum, en ekki af því, að nauðsyn sje á því, að gera neina breyting á því, hvar setja skuli upp þriðja útibú landsbankans. Þegar lögin urðu til, og ákvæði voru sett um útibúin, var Seyðisfjörður talinn miðstöð Austfjarða sem stærsti verzlunarstaðurinn og sem sá bær þar eystra, er mest hefði viðskifti bæði á sjó og landi, og mátti því álíta, að hann væri hentugasti staðurinn, fyrst af þeirri ástæðu, að þar mundi útibúið fá mest viðskifti, og í öðru lagi af því, að viðskiftamönnunum mundi það vera hagkvæmast, að sækja þangað vegna hagkvæmrar legu staðarins, sem og vegna þess, að þangað væru skipaferðir tíðastar. Þetta er enn óbreytt; aðstaða manna til Seyðisfjarðar nokkurn veginn enn hin sama að öllu leyti.

Að visu hefur verzlunin breytzt dálítið á Austfjörðum, eftir að Fagradalsbrautin kom milli Reyðarfjarðar og Hjeradsins. En þó mun svo verða um langa tíð, að bændur skifta við Seyðisfjörð, svo að útibúið mun eigi verða þeim óhentugra þar, en annarsstaðar þar eystra.

Jeg segi þetta af því, að nefndin í málinu klofnaði um fyrra lið frumv.; og þar sem jeg, sem var kosinn framsögumaður, hjelt því fram og kom með þá breytingartillögu, að fyrri liðurinn væri látinn standa, get jeg ekki gengið inn á þær röksemdir, sem færðar eru fyrir breytingartillögunum um það, að fyrir „á Seyðisfirði“ komi; „á Austfjörðum“, eða fyrir því að ákvæði háttv. Nd. haldist. Meðnefndar menn mínir munu koma með þær röksemdir.

Jeg held mjer því aðallega við það, að ekki sje nein ástæða til að breyta ákvæði gildandi laga um þetta.

Jeg hef tekið fram, að Seyðisfjörður sje

hentugasti staðurinn, og hygg jeg, að það mæli og með Seyðisfirði, að þar er komið annað útibú (frá Íslandsbanka), og ætti það að herða á því, að hitt kæmi þar líka, ef hagur landsbankans batnaði. Því setjum svo, að einhver maður þarfnaðist láns; hann leggur á stað og fer til þess staðar, þar sem 2 útibú eru (t. d. á Seyðisfirði), og veit ekki, hvernig takast muni að fá lánið; takist honum þá ekki að fá lánið á öðrum staðnum, þá fer hann auðvitað strax í hitt útibúið í sama bænum. Hitt sjá allir, að honum yrði það miklu örðugra, ef hann þá að öðrum kosti yrði að ferðast til Reyðarfjarðar, ef útibúið væri t. d. þar, eða hins vegar yrði að fara frá Reyðarfirði til Seyðisfjarðar.

Annars vil jeg taka það fram, að jeg hygg, að það sjeu mjög litlar ástæður til þess, að frumvarp, þessu líkt, komi fram, og virðist það eins og bera vott um það, að þingmenn sjeu að finna upp á frumvörpum til að leika sjer.

Hvað það snertir, að setja upp afgreiðslustofu erlendis, þá hefur nefndin komið sjer saman um það, að það gæti verið heppilegt, og peningasparnaður fyrir Landsbankann.

Jeg játa að visu, að jeg ber ekki fult skyn á málið, hvað þetta atriði snertir. En jeg þykist vita, að bankinn gæti grætt á því, ef selja ætti verðbrjef í útlöndum, og að spara mætti fje, ef slík afgreiðslustofa væri sett á stofn erlendis.

En hins vegar hygg jeg, að þetta verði ekki gert mjög bráðlega, svo að það skifti eigi miklu, að nefndin hefur komið sjer saman um það.

Jeg skal ekki fara fleiri orðum um málið, þar eð jeg hygg, að fleiri taki til máls.

Eiríkur Briem: Eins og háttv. deildarmenn sjá, hefur verið talsverður mein-ingarmunur meðal nefndarmanna um fyrra liðinn í frumvarpinu; en mjer hefur fundizt rjettast að láta standa þá breyting, sem frumv. fer fram á, þannig, að í staðinn

fyrir: „Seyðisfirði“ komi: í „Suður-Múlasýslu“.

Aðalastæðan, sem framsögumaður færði fyrir því, að breytingin fjelli burt, var það dæmi er hann tók, að ef maður leitaði sjer láns árangurslaust í öðru útibúinu á sama staðnum, þá væri honum hægra að leita til hins. Þetta getur verið rjett. En hitt er líka titt, að menn t. d. óska að selja víxil, og hann er keyptur af þeim banka eða útibúi, sem hann er boðinn, og þá er stór mikill munur fyrir þá, sem búsettir eru í Suður-Múlasýslu, að þurfa ekki að fara norður á Seyðisfjörð. Svo þetta mundi þá jafnast upp að minni hyggju.

Eins og frsm. sagði, hefur orðið sú breyting síðan 1885, að landssjóður hefur lagt Fagradalsbrautina, og var þá gert ráð fyrir, að viðskiftin úr Hjeraðinu færu þá eftir þessari braut til Reyðarfjarðar og Eskifjarðar.

Nú er brautin komin á, og verður farið að nota hana, og viðskiftin færast þá væntanlega þangað, og ekki einungis úr suðurhluta Hjeraðsins, sem ætti hægra með viðskifti, heldur og úr því öllu.

Mjer virðist því ekki ástæða til, að fella breytinguna burt. Það væri fremur ástæða til að fallast á breytingartillögur háttv. þingm. Strand. (3: að í staðinn fyrir: „Seyðisfirði“ komi: á „Austfjörðum“); því þyki vandkvæði á, þegar til kastanna kemur, þá væri þó með þessari breytingu mögulegt, að setja útibúið á stofn á Seyðisfirði, ef þörf krefði.

Háttv. forseti hefur annars bent mjer á það, að ef br. till. háttv. 6. kgks þm. yrði samþykkt, þá yrði frv. nokkuð ólöglegt, því þá kæmi það til að byrja svo: „Svo er og bankanum heimilt“, í stað þess það ætti þá að vera eitthvað á þessa leið: „Landsbankanum er heimilt“, og ennfremur yrði frumv. þá ekki breyting á bankalögunum heldur viðauki við þau, en þó að frv. að þessu leyti yrði óhöndulegt, þá vona

jeg, að háttv. deild lofi því að fara til 3. umr. þá gæti nefndin lagað þessar misfellur.

Viðvikjandi síðari tillögu nefndarinnar, um afgreiðslustofu ytra vil jeg segja fáein orð.

Eins og nú er háttað þessum viðskiftum, fer vel á þeim. „Landmandsbanken“ hefur nú í yfir 20 ár verið umboðsmaður Landsbankans ytra, en þrátt fyrir það, getur þá þó verið, að það sje hagkvæmt undir einstökum kringumstæðum, að setja slíka afgreiðslustofu á fót. Það þarf ekki eingöngu að vera hagkvæmt til þess, að annast sölu bankavaxtabrjefa, eins og tekið hefur verið fram, heldur einnig til þess að annast ýmiskonar innheimtu.

Það hefur tíðkapt hin síðari ár, og fer stöðugt vaxandi, að kaupmenn selja bönkum víxla, sem eiga að greiðast í útlöndum, falla þar til útborgunar samtímis og áætluð er sala íslenzku vörunnar, og þarf að krefja þar inn. Af þessum víxlum verður bankinn nú að greiða innheimtulaun, en þau spöruðust, ef að slík afgreiðslustofa yrði sett upp, og getur það fje numið nokkuru, ef viðskifti þessi aukast.

Nefndin hefur lagt það til, að samþykki ráðherra verði að fá til þess, að setja afgreiðslustofuna á fót, og finst oss eigi nema eðlilegt, að áskilja það, þar sem í bankalögunum er áskilið samþykki ráðherra til þess, að bankinn megi setja upp útibú hér innanlands, enda er það mál þess eðlis, að það á að heyra undir ráðherra.

Jeg vil mæla með því, að þessi br. till. nefndarinnar verði samþykkt, og að frumv. fái að ganga áfram til 3. umr.

Steingrímur Jónsson: Jeg er samdóma háttv framsöguanni (B. Þ.) um það, að það eigi að fella fyrri lið þessa frumv. Ef það yrði samþykkt, að flytja útibúið væntanlega frá Seyðisfirði, þá væri það hið sama og samþykkja að það ætti að vera á Norðfirði, Eskifirði eða Fáskrúðfirði, því þessir staðir eru nú stærstir verzlunar-

staðir í Suður-Múlasýslu. En ástæðulaust væri nú, að bera fram þetta frumv., ef háttv. flutningsm. þess hefði ekki einhverja von um, að útibúið kæmist bráðlega á fót. En eins og nú hagar, er Seyðisfjörður stærstur kaupstaða þar eystra, og hefur mest viðskifti og auk þess miðstöð fyrir samgöngum á Austfjörðum, svo það er engin ástæða til þess, að samþykkja þessa breytingu nú.

Og jeg vil sjerstaklega mótmæla þessu frumv. fyrir hönd sýslu minnar, Þingeyarsýslu, er hefur nokkur viðskifti við Seyðisfjörð.

Og ekki er það ástæða til að samþykkja þessa breytingu, að nú eru engin líkindi til þess, að bankinn geti sett útibúið á fót. Það gæti verið ástæða til að samþykkja þetta, ef ræzt hefði sú draumsjón margra Austfirðinga, að Fagradalsbrautin mundi gera Reyðarfjörð að aðalkaupstað Austfirðinga; en það eru engin líkindi til, að sú draumsjón rætist fyrst um sinn, þó það sje trú mín, að svo verði einhverntíma í framtíðinni, að aðalviðskiftin verði þar.

En jeg vil ganga lengra en háttv. frsm. (B. Þ.) gerði, jeg vil fella frumv. alt.

Jeg sje engin líkindi fyrir því, að landsbankinn þurfi að setja á fót þessa afgreiðslustofu í Kaupmannahöfn, eða að hann hafi nokkurn hag af því, og skal leyfa mjer að benda á dæmi því til sönnunar, að jeg muni hjer fara með rjett mál. Frá því Íslandsbanki var stofnaður, hefur hann haft heimild til þess, að setja á fót útibú ytra. Þessa heimild sína hefur hann ekki notað, og mundi hann hafa gert það, ef hann hefði álitit sig þurfa þess, eða hafa nokkurn hagnað af því.

Og þeir háttv þm., er hafa mælt með þessum breytingum, hafa ekki sýnt fram á, hvaða hagnað Landsbankinn mundi hafa af þessu, en það tel jeg sjálfsagt þeir geri eða gerðu, ef unt væri.

Guðjón Guðlaugsson: Engin ástæða er til þess fyrir mig, að fjólyrða mikið um

brtill. mína, einkum þar sem háttv. 2. kgkj. þm. (E. Briem) hefur gert grein fyrir henni,

Jeg er líka svo ókunnugur á þessum stöðvum, að jeg get ekki skýrt landlegu þar, en mjer finst það vera lang eðlilegast, að heimila bankastjórninni, að hafa útibúið þar sem hún telur hagkvæmast á Austurlandi. Og þar sem að engin líkindi eru til þess, að útibú þetta verði selt á stofn fyrst um sinn, þá getnr einhverju kaптúninu í Suður-Múlasýslu vaxit svo fiskur um hrygg, að það sje hentugt að setja útibú þar á fót.

Og þar sem þingið nú breytir jafn gömlu ákvæði og hjer er um að ræða, þá tel jeg, að háttv. flutningsm. geti verið ánægður með það, því það er vitanlega htð sama og segja, að þeir eigi að fá útibúið til sin, ef þeir verðskuldi það, og jeg leit svo á, að frumv. þetta mundi trauðla ná fram að ganga óbreytt í þessu efni hjer í háttv. deild. Þó flutningsmaður frumv. vildi ekki gera sig ánægðan með þetta um daginn í neðri deild, og berðist þá á móti því, þá tel jeg líklegt, eftir atvikum, að hann gerði sig ánægðan með það.

Jafnframt vildi jeg vekja athygli hinnar háttv. deildar á því, að nefndin hefur felt útibúsheimildina í 2. málsgrein frumv. í burtu, enda var það aldrei ætlunin, að þar væri sett upp útibú, er veitti lán, heldur aðeins afgreiðslustofa til þæginda við iðnborganir og útborganir. Þessi breyting miðar því að því, að gera greinina eins, og ætlazt er til, að hún verði í framkvæmd.

Björn Þorláksson (framsögum.): Jeg gleymdi áðan einu atriði, er fyrir mjer skiftir talsverðu, er um það mál er að ræða, á hvaða stað sje hagfeldast fyrir bankann að setja útibúið upp.

Jeg hygg, að útibúið muni ekki verða sett upp með miklum kræfti í upphafi, og muni þess vegna ekki verða fært um að launa starfsmönnum svo vel, að þeir geti lifað á þeim launum einum, heldur verði þeir að hafa á hendi einhverja aðra at-

vinnu líka, til þess að hafa af lífsupphaldi sitt.

Ef nú svo er, sem jeg hygg að vera muni, þá er mikið hægara, að fá menn á Seyðisfirði til að vinna að útibúinu en annarsstaðar á Austfjörðum.

Hinir staðirnir sem, hægt væri að nefna til útibússtofnunar, eru aðallega þrír, Norðfjörður, Eskifjörður og Búðareyri við Reyðarfjörð.

Eg hygg nú, að á Norðfirði og Búðareyri væri ekki hægt að fá nokkurn mann (*Steingr. Jónsson*; Er komin mikil bygð á Búðareyri?) Nei, bygð hefur ekkert aukizt við það, að Fagradalsbrautin kom, aðeins eru afgreiddar þar pöntunarfjelagsvörur vor og haust.

Ef aftur á móti að mönnum þeim, er störfuðu við útibúið væri launað svo vel, að þeir þyrftu ekki annað að gera en starfa við það, þá hefði þetta vitanlega enga þýðingu. En eg hygg, að það sé óneitanlegt, að á Seyðisfirði sé mest mannval.

Á Eskifirði gæti ekki komið til mála að stofna útibúið, því verzlun þar er nauðalítil, en aftur er mestur útvegur á Norðfirði.

Háttv. 2. kgk. þm. (E. Briem) áleit, að viðskiftin mundu færast með Fagradalsbrautinni frá Seyðisfirði til Reyðarfjarðar, en það er mjög lítið er þau hafa færzt, eiginlega ekkert annað en pöntunin, og jeg hygg, að mjer sje óhætt að fullyrða, að hver bóndi í hjeradinu hefur viðskifti á Seyðisfirði.

Ef menn líta eingöngu á það, hvaða sveit er hagfeldast að nota útbúin og setja niður útbúin eftir því, þá er það auðvitað, að ef eingöngu er lítið á Sunn-Mýlinga, þá er auðvitað bezt fyrir þá og þægilegast, að útibúið sje hjá þeim. En jeg lit svo á, sem það eigi ekki að hugsa um það, hvað einhverri einstakri sveit hentar, heldur eftir því, hvað hjeruðunum og landinu í heild sinni er fyrir beztu, og frá því sjónarmiði er bezt, að útibúið sje á Seyðisfirði. Það

er hagfeldast hæði fyrir Norð-Mýlinga og Norður-Þingeyinga. Og ef ekkert ætti að hugsa um það, hvað bezt og hagfeldast er fyrir landið eða heil hjeruð í heild sinni, heldur fyrir einstakar sveitir; því þá ekki að koma með tillögu um að flytja Landsbankann hjeðan úr Reykjavík. Hjer eru tveir bankar, og óneitanlega væri það hagkvæmara fyrir Árnes- og Rangárvallasýslur, að hann væri settur á Eyrarbakka, og þar er enginn banki. Eftir sömu reglu ætti að taka útibú hans á Ísafirði og flytja það t. d. til Stykkishólms, og útibú hans á Akureyri og flytja það til dæmis til Húsavíkur (*Stefán Stefánsson*: Eða Hólmavíkur). — Já líka mætti það. Og óneitanlegt er, að þessar sveitir hafa nú engan banka hjá sjer.

En þetta ákvæði frv. er líkast því, að smíða negluna á undan skipinu, því engin líkindi eru til útibússtofnunar fyrst um sinn. Annars er mjer mál þetta ekkert kappsmál, og væri ánægður, þó frumvarpið væri að öllu felt.

Með því að ekki tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða, og var

1. brt. á þskj. 285 feld með 7 atkv. gegn 5,
2. " " " 285 sp. með 12 samhlj. atkv.
3. " " " 285 samþ. með 12 shlj. atkv.

Frumv. með áorðinni breytingu samþykkt með 9 atkv. gegn 2.

Fyrirsögn frv. var samþ. án atkvæðagr.

Frumv. vísað til 3 umr. með 9 atkv. gegn 2.

3. umr. á 31. fundi, 21. ágúst (334).

Björn Þorláksson (frsm.): Eins og menn muna, var jeg ekkert hlyntur frumv. við 2. umræðu málsins, og fyrri liður þess er svo, að jeg hlýt að vera honum mótfallinn; hann er bæði óþarfur og fljótt framborinn, þar sem engin líkindi eru til útibússtofnunar þessarar fyrst um sinn.

Um síðari liðinn veit jeg það nú, að

hlutaðeigandi bankastjórn álitur, að hans sje engin þörf, því hún litur svo, á sem umræddri afgreiðslustofu muni ekki verða komið upp fyrst um sinn.

Afleiðingin af þessum upplýsingum er sú, að alt frumv. er óþarft, og jeg verð að lita svo á, sem við þingmennirnir sjeum komnir hingað í öðrum tilgangi en þeim, að leika okkur með timann, og fjalla um jafn litilfjörleg og óþörf mál, og frumv. þetta er.

Jeg er því á móti frumv., og vil ráðleggja öllum þeim, er ráð mín nokkurs meta, en þeir munu líklega vera fáir hjer í háttv. deild, að fella frv. sem óþarft.

Eiríkur Briem: Jeg álit, að útibú þetta á Austfjörðum verði traúðla stofnað strax, en bankastjórnin stofnar það svo fljótt sem auðið er.

Hvað síðari liðinn snertir, afgreiðslustofuna erlendis, þá er hann eftir því, sem annar flutningsmaður frumv. í Nd. sagði, borinn fram í samráði við bankastjórnina, og jeg veit, að annar bankastjórnin, 1. þm. Gullbr.- og Kjósarsýslu, var flutningsm. hans í Nd.

Jeg vil þess vegna óska þess, að deildin samþykki frumvarpið.

Með því að ekki tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða og var:

Frumv. samþ. með 7 atkv. gegn 4 og var endursent forseta Nd.

5. Mótak.

Á 13. fundi Nd., miðvikud. 31. júlí, var útbýtt í deildinni frv. til laga um samþykktir um mótak, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd. (110), og á 14. fundi Ed., 2. ágúst var frumv. tekið til 1. umr.

Steingrímur Jónsson: Jeg leyfi mjer að stinga upp á því, að nefnd verði kosin til að athuga þetta frumv. að þessari umræðu lokinni. Jeg álit ýms atriði þessat-

hugaverð, og jafnvel það, hvort rjett sje að samþykkja frumv. Jeg vil leyfa mjer, að stinga upp á 3 manna nefnd.

Þar eð ekki fleiri tóku til máls, var gengið til atkvæða og var

Málinu vísað til 2. umr. í einu hljóði.

Samþ. í einu hljóði, að kjósa 3 manna nefnd, og í hana kosnir:

Eiríkur Briem með 11 atkv.,

Sigurður Stefánsson með 7 atkv..

Jón Jónatansson 6 atkv., með hlutkesti milli hans og Einars Jónssonar.

Í nefndinni var Eiríkur Briem kosinn formaður og Jón Jónatansson, skrifari og framsögumaður.

2. umr. á 21. fundi. 10. ág. (110, n. 167).

Jón Jónatansson (framsögum.): Jeg þarf ekki að fara mörgum orðum um frv. þetta, þar sem álit nefndarinnar liggur fyrir.

Ástæðan til þess, að frv. þetta er komið fram, er sú, að Búnaðarfélag Íslands hefur fengið kvartanir frá sveitum, þar sem mjög er þjettbýlt, t. d. Akranesi, um það, að slíkar reglur vantaði, og að þeir, sem móinn tækju, gerðu landsspjöll með mótekjunni, enda er það kunnugt, að víða, þar sem mór er tekinn, er landið meira eða minna eyðilagt; ofmikið land eyðist til mótaksins, illa gengið frá mögröfum, svo að með því eru beinlinis búnar til hættur fyrir fjenað og í þriðja lagi er mjög ógreitt að rækta landið á eftir. Það er því auðsætt, að það er mikil umbót á því fyrir þessi hjeruð, ef hægt væri að bæta þetta með þar til settum reglum; þess vegna fanst nefndinni rjett, að veita heimild til slíkra samþykta.

Það má öllum augljóst vera, að ef þetta á að nokkru gagni að koma, þá má ekki veita öðrum atkvæðisrjett um samþykktir þessar, en landeigendum og umráðendum mótaks, því þeir sem mótakið nota, en fá það leigt af öðrum, hafa alls ekki hakvæma meðferð mólandsins fyrir augum,

Eins og háttv. Nd. gekk frá frv. þessu, hefði það ekki að haldi komið, því að fyrir heila sýslu er oftast ekki þörf á slíkum samþykktum, og þar af leiðandi enginn áhugi fyrir þeim í sumum hreppum. Það er því mjög hætt við, að þeir hreppar, er samþykktina þurftu ekki, hefðu snúizt öndverðir gegn því, að nokkur samþykkt yrði gerð. Þetta hefur nefndin lagað með breytingartillögu sinni.

Loks hefur nefndin orðað frv. nokkuð skýrar, en henni hefur verið bent á, að bæta mætti orðalagið enn að nokkru, og mun nefndin gera það við 3. umr.

Annars sje jeg ekki ástæðu til, að taka fleira fram, en vænti þess, að háttv. deild samþykki breytingartillögur nefndarinnar og síðan frv. í heild sinni.

Var þá gengið til atkvæða og var

1. br.till. við 1. gr. samþ. með öllum atkv.

1. gr., þannig breytt, samþ. með öllum atkv.

2. br.till. við 2. gr. samþ. í einu hljóði.

2. gr., þannig breytt, samþ. með öllum atkv.

3., 4., 5., 6., og 7. gr. frv., hver um sig, voru samþ. með öllum atkv.

Fyrirsögnin samþ. án atkvæðagreiðslu.

Fr. var vísað til 3. umr. með öllum atkv.

3. umr. á 24. fundi, 14. ágúst (110, n. 167, 230, 231).

Jón Jónatansson (framsögumaður): Jeg skal geta þess, að jeg kannast ekki við tölur þær, er standa á dagskránni við frv. þetta, tölurnar 110 og 167; þær eru orðnar gerþýðingarlausar fyrir málið nú. En í stað þeirra vantar 231, eins og frv. var samþ. við 2. umr. hjer í háttv. deild.

Breyt.till. á þskj. 230, miðar að eins til að gera frv. skýrara. Athygli nefndararinnar var vakin á því, að orðalagið væri óskýrt, þar sem kveðið er á um atkvæðisrættinn, og þó að jeg fyrir mitt leyti líti

svo á, sem svo sje ekki, vildi nefndin þó taka þessa athugasemd til greina.

Jeg finn ekki ástæðu til, að fara fleiri orðum nm málið, en vænti þess, að háttv. deild láti frv. ná fram að ganga.

Breyt.till. á þskj. 230 samþ. með öllum atkv.

Frumv. með áorðnum breytingum samþ. með öllum atkv. og endursent til Nd.

6. Ófriðun og eyðing sels.

Á 15. fundi Ed., laugardaginn 3. ágúst, var frumv. till *laga um samþyktir um ófriðun og eyðing sels úr veiðidám*, útbýtt í deildinni, eins og það var samþykkt við 3. umr. í Nd. (130), og á 17. fundi 5. ágúst var frumv. tekið til 1. umr.

Steingrímur Jónsson: Jeg leyfi mjerað leggja til, að mál þetta verði athugað í nefnd, og sje til þess kosin þriggja manna nefnd, að lokinni umræðu.

Var síðan gengið til atkvæða og frumv. vísað til 2. umr. með öllum atkv.

Þriggja manna nefnd var samþ. með öllum atkv., og í hana kosnir.

Eiríkur Briem með 13 atkv.

Jón Jónatansson — — —

Þórarinn Jónsson — 12 —

Í nefndinni var Þórarinn Jónsson kosinn formaður og Jón Jónatansson skrifari og framsögumaður.

2. umr. í Ed. á 22. fundi. 12. ágúst (130. 197).

Forseti: Jeg vil geta þess að það hefur orðið prentvilla á þgskj. 197 þannig, að annar liður í 5. gr. frumv. á þgskj. 130 hefur fallið burtu, og á að bætast aftan við gr. Þetta vil jeg biðja háttv. þm. að athuga; jafnframt hefur skrifstofan verið beðin að laga það.

Jón Jónatansson (framsögum.): [Jeg þarf ekki að tala langt mál fyrir frumv.

Þessu, einkum þar sem hæstv. forseti hefur skýrt frá villu þeirri, er slæðzt hefur inn í þgskj. 107. Eins og allir sjá, á grein sú, er prentuð er á þgskj. 197, að eins við fyrri málsgrein 5. gr. á þgskj. 130, en ekki hina síðari; annað var aldrei meining nefndarinnar.

Annars miðar brtill. nefndarinnar að eins til þess að gera frumv. skýrara.

Með því ekki fleiri tóku til máls, var gengið til atkvæða og voru

1., 2., 3. og 4. gr. frumv., hver um sig, samþ. með 12 atkv.

Brtill. á bls. 197 var samþ. með 12 atkv.

5. gr. frv. þar með fallin.

6., og 7. gr. frumv., hvor um sig, samþ. með 12 samhlj. atkv.

Fyrirsögnin var samþ. án atkvgr.

Frumv., þannig breyttu, var vísað til 3. umr. með 12 samhlj. atkv.

3. umr. Ed. á 24. fundi, 14. ágúst, (225).

Forseti: Jeg vil geta þess, að frumv. þetta hefur verið prentað upp vegna þess, að hjá skrifstofunni hefur óvart fallið burtu síðasta málsgrein 5. gr. Annars eru engar brtill. við frumv.

Með því enginn tók til máls, var gengið til atkv.; var frumv. samþ. með öllum atkv. og afgreitt til neðri deildar.

7. Merking á kjöti.

Á 13. fundi Ed., miðvikudaginn 31. júlí, var útbýtt í deildinni frumv. til *laga um merking á kjöti*, eins og það hafði verið samþ. við 3. umr. í Nd., og á 14. fundi 2. ágúst var frumv. tekið til 1. umr. (111).

Steingrímur Jónsson: Jeg leyfi mjer að stinga upp á, að kosin sje 3 manna nefnd til að ihuga málið, að umr. lokinni.

Þar eð ekki tóku fleiri til máls, var gengið til atkv. og

málinu vísað til 2. umr. með öllum atkv.

Samþ. í einu hljóði að kjósa 3 manna nefnd, og hlutu kosningu:

Þórarinn Jónsson með 12 atkv

Guðjón Guðlaugsson — 9 —

Stefán Stefánsson — 9 —

Í nefndinni var Stefán Stefánsson kosinn form., og Þórarinn Jónsson skrifari og framsögumaður.

Málinu vísað til 2. umr. með öllum atkv.

2. umr. á 24. fundi, 14. ágúst, (111, n. 177).

Þórarinn Jónsson (framsögumaður):

Eins og nefndarálitid ber með sjer, þá hefur nefndinni borið saman um, að málið eigi að ná fram að ganga. Mál þetta lá fyrir síðasta þingi, en var þá ekki útrætt. Nú hefur frumv. verið talsvert breytt frá því, sem þá var. Þá var ætlazt til þess, að ýmsir menn, sem stjórnin skipaði, mættu fást við merkingu á kjöti, ef þeir hefðu tekið próf hjá dýralækni, en hjer er það ákveðið, að enginn megi það um hönd hafa nema lögskipaðir læknar landsins, einnig með sömu skilyrðum, að hafa tekið próf hjá lögskipuðum dýralækni. Auðvitað má prátta um, hve heppileg sú breyting er; þó má telja það fullvist, að sýnna sje læknum en öðrum um það, að allir þrifnaðarhættir sjeu við hafðir við meðferð kjötsins, þó verið geti, að þeir eigi að sumu leyti óhægara með að sinna kjötmerkingu en aðrir, en þó mun það engan veginn verða að vandræðum.

Nú sem stendur er alt kjöt merkt, sem dýralæknar landsins ná til. Það kjöt er um leið komið í hærri verð en ella, og ómögulegt, að kjöt frá öðrum stöðum á landinu geti staðizt samkeppni við það. En þessu verður að kippa í lag, þar sem hjer er um að ræða megnið af afurðum landbúnaðarins, og því auðsætt, hve miklu það varðar, að hvervetna á landinu sje mönnum gert mögulegt, að tryggja það, að allir standi jafnt að vigi á markaðinum hvað þetta snertir. Hve mikið próf hjá dýralækni hefur að þýða, sjest á því, að mjer er kunnugt um, að kaupmaður

hefur fengið lækni til þess að merkja kjöt. En þegar til sölunnar kom, var þetta álitinn hjegóminn einber, og kjötið jafnvel fjell í verði fyrir vikið, því dýralæknis vottorð vantaði um, að hann bæri þar á fult skyn. Hjer þarf því jöfnuður að komast á um land alt, og það álitur nefndin geti orðið, ef frumv. nær fram að ganga.

Nefndin hefur leyft sjer að gera beytingu á frumv.: þar sem læknum var skipað, að taka próf hjá dýralæknum í Reykjavík og á Akureyri, þá vill hún, að próf megi taka hjá hvaða lögskipuðum dýralækni sem er. Það er viðfeldnara og þægilegra fyrir lækna, að sækja til þess dýralæknis, sem næstur er. Því siðarmeir munu fleiri dýralæknar hafa aðsetur og embætti hjer á landi en nú er. Einnig leggur nefndin til, að stjórnarráðið fyrirskipi með reglugerð, hvernig prófum þessum sje háttað.

Annars ætla jeg ekki að lengja umræðurnar frekar. Vona, að frumv. fái greiðan framgang hjer í deildinni.

Með því ekki tóku fleiri til máls, var gengið til atkv., og fjellu þau þannig:

Brtill. við 1. gr. (frá nefndinni) á þgskj. 177 var samþ með öllum atkv.

1 gr. þannig breytt sömuleiðis með öllum atkv.

2., 3., 4. og 5. gr., hver um sig, samþ. með öllum atkv.

Fyrirsögnin samþ. án atkvgr.

Frumv. vísað til 3. umr. með öllum atkv.

3. umr. á 26. fundi, 17. ágúst (248).

Enginn tók til máls; var því gengið til atkv. og frumv. samþ með 12 samhljóða atkv. og sent aftur til neðri deildar.

8. Sala á eign Garðakirkju.

Á 17. fundi Ed., þriðjud. 6. ágúst, var útbýtt í deildinni frv. til laga *um sölu á eign Garðakirkju af kaupstaðarstæði Hafnarfjarðar og nokkrum hluta af öðru landi hennar*, eins og það hafði

verið samþ. við 3. umr. í Nd. (151), og á 19. fundi deildarinnar, 8. ágúst, var frv. tekið til 1. umr.

Ágúst Flygenring: Jeg vildi með örfáum orðum gera stutta grein fyrir frv. þessu, vegna þess að jeg býst við, að flestum þingm. í hinni háttv. deild sje það ókunnugt (*Stefán Stefánsson*: Já, nokkuð).

Þegar Hafnarfjörður varð kaupstaður, var landið eign þriggja aðila, síðan hefur Hafnarfjörður keypt land það, er J. P. T. Bryde átti. Er það verðmætast þessara landeigna, enda er mest þjettbylið þar. Land þetta liggur að sjó frá Fiskaklett suður að Læk. Á því svæði er helzta bryggjan og aðalviðskiftalífið verður þar framvegis vegna hafskipabryggjunnar, sem þar er verið að byggja.

Næst verðmesta landsspildan er sú, sem kirkjan á innan endimarka kaupstaðarins. Það er landið, sem hjer er um að ræða. Að visu óræktað alt; því þeir tveir grasblettir, sem eiga að heita grasi vaxnir á þessu landi, nefnilega Hamarskot og Undirhamar, eru báðir undanskildir í kaupinu. Aðallega er landið hraun og holt, sem notað er til beitar af ýmsum næstliggjandi sveitum. Jeg skal jata, að kaupstaðurinn þarf ekki nauðsynlega að kaupa land þetta, og við mikið af því hefur hann ekkert að gera, en hins vegar er ýmislegt í sambandi við afnotin af því, sem gerir það að verkum, að kaupstaðnum er hentugt að hafa óskertan umráðarjett yfir landinu. Auk allrar beitar fyrir skepnur bæjarins má t. d. nefna afnot vatnsafls til raflýsingar, vatnsveitu o. fl.

Það af landi þessu, sem er bygt, er bygt með órjúfanlegum samningum, erfðafestu, svo að það er eins og það væri selt. Það er þess vegna auðvelt, að meta svóna land. Jeg man ekki betur en eftir skýrslu þeirri, er prófasturinn í Görðum gaf bæjarstjórn Hafnarfjarðar, þá nemi leiga af því 16—1700 kr.

Fiskiverkunarsvæði eru mjög lítil í landi

Þessu fyrir utan þau, sem þegar eru seld á erfðafestu; að eins smáskikar eftir, sem kunna að vera ólofaðir.

Ekki er hægt að segja um það, hvað land þetta muni mikið byggjast, en eftir því, sem byggt hefur síðustu árin, þá litur ekki út fyrir, að það verði mjög mikið fyrst um sinn, enda hefur bygðin færzt í mótsetta átt, nefnilega á landikaupstaðarins. Það mun láta nærri, að sannvirði landsins sje í kring um 40000 kr., og eru þá eftir frumv. greiddar 12000 kr. fyrir það aukna verðmæti, sem álita má að í landinu liggi við það, að bygðin vaxi. Er þetta verð ákveðið af seljandanum sjálfum, beneficiarius í Görðum með samþykki og ráði biskups.

Það hefur verið fundið að því, að það hafi ekki verið talað um málið við stjórnarráðið, en þetta er ekki að öllu leyti rjett. Strax sem þetta var rætt, fór prófasturinn í Görðum til ráðherra og spurði hann að, hvort stjórnarráðið vildi ekki selja land þetta, samkv. lögum um sölu kirkjujarða, en ráðherra vísaði málinu frá sjer og áleit stjórninni ekki beint koma það við; sagði vist á þá leið, að prófastur með ráði biskups gæti eins vel undirbúið það til þings, og hefur þess vegna sú leið verið farin.

Fram á lestrarsalnum hjer liggur uppdráttur yfir land þetta, sem sýnir stærð þess og lögun, svo og gefur uppdrátturinn fullkomna upplýsingu um það, hvernig því er háttað; hvað af því er hraun og hvað melar o. s. frv.

Jeg verð að álita, að það sje jafn-rjett, að selja land þetta eins og aðrar þjóð- eða kirknaeignir, sem fyrst verða að einhverjum verulegum notum, þegar þær hafa skift um eigendur. Hjer er að ræða um landsspildu úr Garðalandi, sem ábúandi ekki getur að neinu hagnýtt sjer, nema að því, er snertir afgjöldin af bygðum lóðum.

Jeg gat um það áðan, að bæjarstjórn

Hafnarfjarðar vildi af ýmsum ástæðum fá umráð yfir landinu. Eins og nú háttar, byggist landið alla vega og með alskonar lóðarstærðum, og sjá allir, að slíkt er mjög óhentugt fyrir kaupstaðinn, viðvikjandi götum og öðru skipulagi.

Þess vegna er mjög æskilegt fyrir bæjarstjórnina að fá vald yfir landinu, hvað þetta áhrærir. Í landi þessu er enn fremur vatn til neyzlu og lækur sá, er notaður er til að rasflýsa bæinn m. m. Þetta o. fl. hefur þá þýðingu, að bænum er nauðsynlegt, að kaupa landið, þótt enginn beinn hagur sje að því, enda er það líka ærin upphæð, að gefa 12000 kr. fyrir arðlaust land, sem ekki gefur neitt af sjer fyr en máske einhvern tíma í framtíðinni, eða ef til vill aldrei.

Jeg lit svo á, að úr því að prófasturinn í Görðum og biskup hafa fjallað um málið fyrir kirkjunnar hönd, þá ætti því að vera vel borgið frá kirkjunnar eða lands-sjóðs sjónarmiði, og þar af leiðandi engin ástæða til að tefja málið. Öll töf á málinu yrði því einungis til að baka bæjarstjórn Hafnarfjarðar og kirkjunni óþægindi, og þótt farið yrði að virða landið, þá tel jeg ekki hægt eða forsvaranlegt, að virða það herra, en það er boðið fyrir af umráðamanni þess nú.

Steingrímur Jónsson: Í frumv. því, er hjer liggur fyrir, er ráðgert að selja stóreign, er landið á, og tel jeg, að betur hefði farið á því, að slíkt mál hefði komið frá stjórnarráðinu.

Síðan prestalaunalögin 1907 komust á, eru prestar launaðir úr landssjóði (prestalaunasjóði); allar afurðir af kirkjueignum renna því í prestalaunasjóð. Þess vegna er það, að kirkjueignirnar eru nú lands-eignir, og það vald, er fer með þær, er stjórnarráðið en ekki kirkjustjórnin.

Háttv. flm. gat þess, að farið hefði verið með málið til stjórnarráðsins, og það vísað því frá, en jeg efa, að þetta sje rjett hjá honum. En hafi stjórnarráðið vísað

málinu frá sem því óviðkomandi, þá hefur það gert rangt, því það á að meðhöndla slík mál, en ekki biskup, er litur meira á hag kirknanna en landssjóðsins.

Jeg álit, að það sje rjett gert, að selja bæjarfjlaginu land þetta; alt öðru máli væri að gegna, ef ræða væri um að selja það einstökum mönnum. Hafnarfjörður hefur mest not af landinu, og á þess vegna að fá það, en hann á að fá það eftir þeim almennu reglum, er gilda um kirkjujarða- og þjóðjarðasölu og fyrir sannvirði.

Pegar sala Húsavíkur var samþykkt hjer á alþingi 1911, var slegið fastri reglu um slíka jarðasölu; þá var að eins tekið fram minsta verðið, er stjórnarráðið mætti selja eignina fyrir, eftir það að hún hafði verið virt. Sömu reglu álit jeg að eigi að fylgja hjer, og breyta frumvarpinu í þál átt; jeg vil þess vegna leggja til, að 3 manna nefnd sje kosin til að athuga málið, að umræðu lokinni.

Jens Pálsson: Jeg vildi að eins segja örfá orð um mál þetta.

Jeg hygg, að það sje ekki ofmælt, að háttv. 3. kgk. þm. sje allra mann kunnugastur máli þessu, og þar sem hann hefur gefið hinni háttv. þingdeild svo ljósa og skýra lýsingu á landinu, hef jeg engu við það að bæta.

Það hefur verið um það talað, að mál þetta hafi ekki komið stjórnarráðsvegin hingað, og vildi jeg þar um gefa skýrslu sem annar aðili með tillögurjetti.

Jeg fór sjálfur til ráðherra og skýrði honum frá málinu og ljet jafnframt í ljós þá ósk mína, að ef stjórnarráðið álitir rjett og tiltækilegt að selja eignina, þá álitir jeg, að heppilegast væri, að stjórnarfrumvarp kæmi um það, en ráðherra leit svo á, að málið væri ekki þess eðlis. Jeg sneri mjer ekki um þetta til skrifstofustjóra eða landritara, heldur beina leið til ráðherra og að visu munnlega.

Þótt kirkjujarðir að lögum heyri undir

hreppstjóra, þá heyra prestssetrin undir biskup, og hjer ræðir um hluta af prestsetri; það sem því háttv. 4. kgk. talaði um lög um sölu kirkjujarða í þessu sambandi, þá á það ekki við þetta mál, einmitt af því, að hjer ræðir um hluta af prestssetri, er presturinn hefur allan afnotarjett af.

Hvað verðmæti landsins liður, þá er hægt að ganga úr skugga um það eftir leigusamningum af lóðum; en síðan jeg varð prestur í Görðum, hef jeg gert alla samninga í 3 eintökum, en eldri en um mína tíð eru vist að eins 2 samningar. Jeg hef altaf fylgt þessari reglu um 3 eintök og hefur leigutaki 1, presturinn í Görðum 1 og yfirstjórn kirkjunnar, — fram- an af stiftsyfirvöld og nú stjórnarráðið 1, og ætti því að vera hægt að sjá hjer hjá kirkjustjórninni, hversu miklu leigurnar nema, en það mun vera nálega 1700 kr., og ef það þætti máli skifta, mætti nálgast samningana heiman frá Görðum til að sjá það með vissu. En samkvæmt reynslu er ekki hægt að ná inn þessum 1700 kr. með minni kostnaði en 100 kr.

Land það, sem ekki er bygt, liggur svo, að það er ekki tiltök að nota það nema með afarmiklum girðingarkostnaði.

Að þessu leyti álit jeg 52000 kr. vera full hátt verð. Annars var talsvert tog milli mín og bæjarstjórnarinnar; hún vildi fá landið fyrir minna verð en þetta. En einhverja tillögu vildi jeg gera um málið. Jeg hafði í huga, hve mikil not gætu verið af landinu, og áleit þess langt að biða, að land þetta gæti gefið af sjer það sem svarar rentum af 52000 kr.

En það var eitt atriði, sem kom ekki skýrt fram í ræðu háttv. 3. kgk.] — Fyrir sunnan þetta umrædda land er sjerstök jörð, Jófríðarstaðir. Land þeirra er mikið bygt nú. (*Steingr. Jónsson:* Er það privat eign?). Já. Líklegt þykir mjer, að bærinn geti fengið kost á að ná í þá jörð hálfa; að því gætu legið eðlileg drög, ef

kappkostað væri. Þar fyrir sunnan er Hamarsland, þar eru 5 tún, sem nú gefa góðan arð. Það land liggur frá „Hamrinum“, sem tekur við sunnan við lóð J. P. Thorsteinsson & Co., og nær alt suður að Hvaleyrarlandi. Í þessu landi eru 2 býli, það er Flensborg og Óseyri, en þau eiga að eins tún sín, enga útjörð.

Hamar er jörð með talsverðu landi, er liggur að höfninni í Hafnarfirði. Þessa jörð á dánarbú Þorsteins kaupmanns Egilssonar, og vill selja, enda hefur boðið Hafnarfjarðarkaupstað kaup á því. Af Hvaleyrarlandi, sem er viðáttumikið, og liggur einnig að höfninni, á sama dánarbú helminginn, og er mjer kunnugt, að erfingjarnir muni vilja selja það, ef þeir fengju það viðunanlega borgað. Og Hafnarfjörður stæði bezt að vígi til að kaupa það og nota.

Þetta, sem jeg hjer hef sagt, styður það, sem 3. kgk. tók fram, að Hafnarfjörður gæti áreiðanlega fengið aðrar landsspildur keyptar. Og fari svo, að Hafnarfjörður eignist Hamars- Hvaleyrar- og Jófriðararstaðaland, þá vil jeg ekki eiga að verja suðurjaðarinn á Garðalandi. Jeg vildi að eins sýna fram á, að það er ekki út í bláinn, að hann benti á, að nóg land væri til, sem Hafnarfjörður gæti fengið keypt. Ennfremur vil jeg taka það fram, að Akurgerðislóðina gömlu átti fyr meir Garðakirkja. Var Akurgerði sölsað undan kirkjunni með málaferlunum alkunnu milli Garðaprests og Knutzons stórkaupmanns. Mál þeirra gengu til hæstarjettar, en kirkjan tapaði málinu. Síðan gáfu nýjar ástæður (skilríki) ástæðu til að fitja málið upp aftur. En þá rjeðu málspartar málaferlum þessum til lykta með sætt, og hlaut Knutzon allmikla skák af kaupþúnslóðinni. Þessi skák eða blettur, svo nefnd Akurgerðislóð, er verulegur hluti kaupstaðarstæðisins. Út frá henni ganga bryggjur frá tveim stærstu verzlunarhúsunum í bænum og bæjarbryggjan, sem nú er ver-

ið að byggja, og upp frá bryggju þessari er nóg óbygð lóð fyrir hús þau, er bærinn kann að vilja reisa í sambandi við bryggjuna.

Þessa Akurgerðislóð alla hefur bærinn fyrir 2 eða 3 árum keypt. — Hann er þess vegna, er á alt er litið, ekki í neinum vandræðum um landeign.

Pegar jeg legg það til, að þessi kaup verði gerð, þá lit jeg als ekki á hagsmuni Hafnarfjarðar, heldur miklu fremur á hagsmuni prestalaunasjóðsins; það er honum fyrir beztu, að landinu sje ekki haldið í svo háu verði, að það gangi ekki út. En hættulegt að láta kaupin biða, þar sem nóg annað land er fyrir hendi. — Hef jeg nú skýrt frá afstöðu minni í þessu máli.

Ráðherra (H. H.): Það hefur verið skýrt frá því í Nd., og jeg heyri það einnig sagt hjer, að ástæðan fyrir því, að þetta mál kom ekki fyrir þingið sem stjórnarfrumv., hafi verið sú, að hlutaðeigendur hafi leitað til fyrv. ráðherra og hann hafi neitað að taka við því. — Nú hefur hv. fyrv. ráðherra falið mjer að geta þess hjer, að þetta væri ekki alskostar rjett hermt. Hann segist hafa verið spurður, hvort stjórnarráðið gæti ekki framkvæmt söluna eftir lögunum um sölu kirkjujarða, og hann hafi gefið það svar, að málið yrði að ganga til alþingis og afgreiðast þaðan með sjerstökum lögum. En hinsvegar væri rjett, að leita fyrst til biskups áður en frekara væri gert í málinu. Þaðan hefði svo átt að senda það til stjórnarráðsins til frekari aðgerða, en það hefur ekki verið gert.

Óneitanlega væri það viðfeldnara, að stjórnin undirbyggi slik mál sem þetta, og hefði verið viðkunnanlegra, að virðingargerð hefði legið fyrir þinginu, áður en það tekur ákvörðun um það. En úr því má bæta með því, að hnýta því við lögin, að salan verði ekki framkvæmd fyr, en farið hefur fram virðing á landsspildunni.

Jens Pálsson: Jeg man vel er jeg átti tal við fyrv. ráðherra um þetta mál. Jeg fór fram á það við hann, hvort ekki væri hægt, að selja land þetta sem kirkjujörð; en hann sannfærði mig um, að það væri ómögulegt. Þá ljét jeg þá ósk mína í ljósi, að það kæmi fram sem stjórnarfrumv., en hann mæltist undan því. Sýslumaðurinn í Hafnarfirði hefur og verið hjá fyrv. ráðherra í sömu erindum, en hreyft málinu að eins munnlega eins og jeg.

Ráðherra (H. H.): Það er mjög æskilegt, að málaleitanir eins og þessi sjeu skriflegar. Sje svo eigi, er oft hætt við, að málin verði óljós og óparfa misskilningur slæðist inn. Jeg þykjast vita, að hæstv. fyrv. ráðherra hafi hugsað, að mál þetta gengi frá bæjarstjórn Hafnarfjarðar og prófastinum til biskups og frá biskapi til stjórnarráðsins. Mundi það hafa verið hin rétta leið.

Var þá gengið til atkvæða, og var

frv. vísað til 2. umr. með öllum atkv.

Samþ. með 11 samhlj. atkv. að kjósa nefnd og hlutu kosningu:

Steingr. Jónsson með 13 atkv.

Jens Pálsson með 13 atkv.

Björn Þorláksson með 10 atk.

Í nefndinni var Jens Pálsson kosinn formaður og Steingrímur Jónsson skrifari og framsögumaður.

2. umr. í Ed., á 24. fundi, 14. ágúst (151. n. 209).

Steingrímur Jónsson (framsögum.):

Jeg get verið mjög stutturður um frv. þetta.

Nefndin hefur orðið sammála um, að ráða háttv. deild til þess, að samþykkja aðalinnihald frv., nefnilega að selja Hafnarfirði þetta umrædda land eða að veita landsstjórninni heimild til að selja landið.

Eins hefur nefndin fallið á 2. gr. að efninu til; að eins vill hún ekki, að landið

sje selt fyr, en búið er að meta það af óvilhóllum og dómkvöddum mönnum, en þó aldrei lægra en það verður metið. Nefndin litur ennfremur svo á, að verð það, er beneficiarius Garðakirkju hefur ákveðið, sje mjög sanngjarnt, enda gekk nefndin að því sem visu, að það mundi líka ekki vera til óhags fyrir bæinn. Hjer er því að eins um regluna að ræða, þá reglu, er slegið var fastri hjer í háttv. deild við sölu Húsavíkur, og þeirri reglu vill nefndin láta fylgja.

Ennfremur vill nefndin, að landsstjórnin ráði öllum söluskilmálum, svo sem borgunarskilmálum og vaxtaupphæð, því með því móti skapast fastar reglur, en ef þingið ákveður það í hvert sinn, er meiri hætta á ruglingi í þeim efnunum.

Annars vil jeg taka það fram, að jeg tel söluskilmála þá, er hjer ræðir um, ekki óeðlilega, því Hafnarfjörður er svo velstæður, að engin hætta er á, að fjeð tapist, en engin ástæða til að hafa vextina hærri, og væntir nefndin því, að hæstv. ráðherra hafi borgunarskilmálana sem næst því, er hjer hefur komið fram, en við viljum þá slá því föstu, að landsstjórnin eigi að ráða þessu.

Jeg hefði talið æskilegt, að hæstv. ráðherra hefði verið viðstaddur hjer í deildinni, svo við hefðum getað heyrt álit hans, en hann mun vera bundinn í Nd.

Jens Pálsson: Jeg bað ekki um orðið til þess, að andmæla neinu af því, sem háttv. 4. kgk. hjelt fram. eða bæta nokkru við orð hans; að eins stóð jeg upp til þess, að lýsa því yfir, að mjer er kunnugt um það, að aðalatriðið fyrir bæjarstjórninni í Hafnarfirði er það, að bærin fái að njóta þeirra borgunarskilmála, sem teknir eru skýrt fram í frv. frá Nd., 2. gr. þess. Og með því jeg þykist hafa vissu fyrir því, að ekkert er til fyrirstöðu af hálfu stjórnarinnar, að þeir borgunarskilmálar haldist, þá hef jeg skrifað undir nefndaráliðið fyrirvaralaust. — En þótt jeg

sem fulltrúi þessa kjördæmis hefði átt að kjósa það helzt, að kaupin yrðu fullgerð, þá vildi jeg ekki gera ágreiningsatkvæði um eins sanngjarna tillögu og þá, sem fram kom í nefndinni, þ. e., að mat fari fram, og stjórnin ákveði söluskilmála; þar sem jeg líka var fyllilega samþykkur till., sem fór fram á það sama, er rætt var um sölu á prestsetrinu í Húsavík á síðasta þingi. Jeg var þá með því, að mat dómkvaddra manna færi fram; og jeg er einnig fyllilega ánægður með það, að stjórnin leggi síðustu hendur á þetta verk. Jeg er feginn, að hæstsv. ráðherra er kominn inn í deildina og er hjer til staðar, og leyfi mjer að óska yfirlýsingar frá ráðherrastólnum um, hvers sje um minstu borgunarskilmála að vænta, því að miklu skiftir fyrir kaupendur, að fá að njóta fyrirhugaðra og af háttv. Nd. samþyktra borgunarskilmála.

Ráðherra (H. H.): Jeg vil lýsa því yfir, að fyrir mjer gerir það engan mismun, þótt 2. gr. frv. sje breytt þannig, að ákveðið sje, að stjórnin tiltaki söluskilmálana. Jeg get aðhlyzt þá borgunarskilmála, sem farið hefur verið fram á í frv., og verði jeg við stjórn, þegar til framkvæmda kemur á lögum þessum, þá mun jeg ekki ákveða þá öðruvisi, en hlutaðeigendur þegar hafa orðið ásáttir um og sett í frv. Og þó að svo færi, að ráðherraskifti yrðu áður en málið kemur til stjórnarráðsins kasta, vænti jeg þess þó, að þetta yrði eftir þessa yfirlýsing álitið sem fyrirfram ákveðið af stjórninni.

Jens Pálsson: Jeg er hæstsv. ráðherra mjög þakklátur fyrir hans góðu undirtektir. Jeg veit, að engir háttv. þingdeildarmenn efast um það, að þótt mót von og ósk minni yrðu stjórnarskifti, þá verði þó slík yfirlýsing sem þessi frá hæstsv. ráðherra bindandi fyrir þann, sem yrði eftirmaður hans í ráðherrasessi.

Var þá gengið til atkvæða, og var

1. gr. samþ. með öllum atkv.

Br. till við 2. gr. á þgskj. 209 samþ. með öllum atkv.

2. gr. frv. þar með fallin.

Fyrirsögnin var samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með öllum atkv.

3. umr. í Ed. á 26. fundi, 16 ág. (243).

Jens Pálsson: Jeg get sagt öldungis hið sama um frv. þetta, eins og það er var hjer næst áður til umræðu. Jeg hef engu að bæta við það, sem jeg hef tekið fram við fyrri umræður málsins, en óska að eins, að frumv. nái fram að ganga.

Frumv. samþ. með 12 samhlj. atkv. og endursent Nd.

9. Vörutollur.

A 29. fundi Nd., þriðjudaginn 20. ágúst, var frumv. til *laga um vörutoll* útbýtt í deildinni, eins og það hafði verið samþ. við 3. umr. í Nd. (325), og á 50. fundi deildarinnar s. d. kl. 6. síðd. var, að fengnu samþykki deildarinnar og leyfi ráðherra til afbrigða frá þingsköpunum, frv. tekið til 1. umr.

Steingrímur Jónsson: Jeg skal leyfa mjer að gera það að tillögu minni, að þessu frv. verði vísað til nefndarinnar, sem hefur til meðferðar frv. um afgjald af verzlun og viðskiftum við útlönd, og geri jeg það í þeirri von, að 2. umr. verði lokið í síðasta lagi á fimtudaginn.

Sigurður Eggerz: Jeg skal ekki verða langorður við þessa 1. umr. málsins.

Frumv. er þá líka svo nýtt, að jeg hef ekki haft tíma til þess, að kynna mjer málið, og á umr. í Nd. hlýddi jeg ekki vegna tímaskorts.

Jeg skal leyfa mjer að minna á það, að þegar við flutningsmenn kolatollsfrumv. bárum það frumv. fram, þá bentum við á það, að miklar líkur væru á því, að það

yrði örðugt, að koma þessum umfangsmiklu tollfrumvörpum í gegnum þingið, þar sem tíminn væri orðinn svo stuttur,

Við bentum sömuleiðis á það, að frumvörpin færu inn á nýjar tollbrautir, og að örðugt væri að átta sig á þessum nýjungum á jafn stuttum tíma.

Þetta sannaðist og, þar sem hin háttv. deild feldi frumv. um verðtoll; og má þá fara nærri um það, hversu langan tíma hin háttv. deild fái nú til þess að athuga frumv. það, er hjer liggur fyrir, þar sem ekki eru eftir nema örfáir dagar.

Hið annað, sem alstaðar hefur veitt erfðast að ákveða, er það, hvernig tollarnir eiga að koma niður. Hjer er þyngdin aðallega látin ráða, og það er gersamlega rangt.

Þetta gjald kemur því ranglátlega og illa niður. Þegar kolatollurinn var til umræðu hjer í háttv. deild, var það haft á móti honum, að hann lenti að mestu leyti á sjávarútgerðinni, en í þessu frumv. er líka tollur á kolum, 1 króna á smálest hverri, en auk þess er hjer tollað alt salt, ennfremur allar matvörur, og yfirleitt allar nauðsynjavörur, og þó ekki væri nema af þeirri ástæðu einni. Þá væri sjálfsagt að athuga frumv. vendilega, og gæta að því, hvert gjaldið gæti ekki komið jafnar og réttlátlegar niður. Jeg kysi fyrir mitt leyti, að allur tollur af matvöru og salti yrði feldur burtu.

Það er annars trauðla hægt, að samþykkja frumv. þetta nú á þessu þingi, svo framarlega sem háttv. þingdeildarmenn vilja átta sig á því, hvernig gjöldin koma niður, og að hve miklu leyti þau verði ranglát. Slik mál eins og þetta þarf miklu vendilegri frágang, en hægt er að veita á tæpri viku.

Jens Pálsson: Mig langar til að segja örfá orð í tilefni af ummælum háttv. þm. V.-Sk.

Háttv. þm. talaði um það, að kolafrv. það, er hjer var afgreitt, hefði vakið hjer

mikla mótspyrnu. Mótspyrnan var rjettmæt, og áköfust, meðan frumv. var með 2 kr. toll á smálest hverja, og gerði hverjum botnvörpungi því aukin ársútgjöld um 2000—4000 kr.

Þar sem háttv. þm. talaði um, að gert væri hjer ráð fyrir toll á matvöru, þá er þess að gæta, að sá tollur er svo hverfandi litill, að hans gætir ekki.

Það sýndi sig á ræðu hins háttv. þm., að hann er nyr af nálinni hjer á þingi, þar sem hann var að tala um, að frumv. þetta væri nyr gestur hjer. Svo er nefnilega ekki. Frumv. þetta er gamall gestur, sem hefur legið fyrir á 2—3 síðustu þingum, svo að við, er hjer höfum átt sæti í deildinni, könnumst við það sem gamalt og kunnugt viðfangsefni, og flokkun sú, sem nú er í frumv., er svo einföld, að hver maður getur áttað sig á henni strax. Öðru máli er að gegna, er flokkarnir voru fleiri, eins og var á síðasta þingi.

Annars hlýtur háttv. þm. (S. E.) að vera þetta mál kunnugt, þar sem hann hefur mikið hugað um tollmál; og ætla má um okkur alla, er hafa ihugað skattamálin, kolatoll, árgjald o. s. frv., er hjer hefur legið fyrir, að við höfum orðið að gera oss ljóst, á hvern hátt væri hagfeldast að bæta úr fjárþörf landssjóðsins, og höfum í því sambandi hugað framkomin frumvörp um tekjur af verzluninni handa landsjóði, og athugað, hvert þeirra væri hagfeldast hvað tollgæzlu snertir.

Og það hefur verið aðaláhugamál vort allra nú, að bæta úr fjárþörf landssjóðsins, og við verðum allir að gera hið bezta til þess, eftir föngum, að svo verði gert á þingi þessu.

Var þá gengið til atkvæða, og var frv. vísað til 2. umr. með öllum atkv. og síðan vísað til nefndarinnar um árgjald af verzlun og viðskiftum við útlönd með 11 samhljóða atkv.

Í nefndinni áttu sæti: Steingrímur Jónsson, formaður,

Jens Pálsson, skrifari og framsögumaður,
Sigurður Stefánsson,
Stefán Stefánsson,
Þórarinn Jónsson.

2. umr. í efri deild á 32. fundi, 22. ágúst (325 n. 353).

Jens Pálsson, framsögum.: Nefndin, er haft hefur mál þetta til meðferðar, hafði, svo sem kunnugt er, mjög takmarkaðan tíma, enda ber álit hennar vott um það, því að það er næsta stutt, og ekkert annað en fáorð rökstuðning nefndarinnar fyrir ráðlegging hennar til háttv. deildar, til að samþykkja frumv.

Það þarf ekki að orðlengja það, að á bak við þetta alt saman stendur hin brýna þörf á, að útvega landssjóði verulegan tekju-
auka.

Ekki duldist nefndinni það, að frumvarp þetta er ekki fremur en önnur mannaverk fullkomið; það hefur meðal annars þann ónotalega galla, að vörutollurinn, sem í því er mælt fyrir um, kemur með æskilegum jöfnuði niður hvorki á vörurnar né atvinnuvegina.

Þetta er bein og óhjákvæmileg afleiðing af stefnu frv., sem er sú, að leggja með mjög takmarkaðri flokkun toll á aðfluttar vörur yfirleitt, miðaðan við þyngd á flest-
öllum vöruhegundunum, og teningsmál á trjávið, og koma öllu þessu svo fyrir, að komist yrði af án aukins tollefirlits.

Það má segja um þetta frumv. eins og önnur frumv., sem komið hafa fram á þessu þingi um svipuð efni, að með engu þeirra hefur algerum jöfnuði orðið fullnægt um gjaldaálagning á vörur nje á vöruneytendur. — Harðdrægt er það t. d. og tæpast jafnaðarfult, að leggja nýjan toll á þær vörur, er þegar eru áður þraut-tollaðar. Hjá þeirri harðskifti var sneitt í frv. því „um árgjald af verzlun og viðskiftum við útlönd“, er borið var fram hjér í deild og nefndin hefur frá sjer skil-

að, og meiri hluti hennar aðhýlt, en þann kost hefur þetta frv. ekki fremur en hið harðdræga frv. frá h. Nd., er hjer var vis-
að á bug með rökstuddri dagskrá.

Jeg tel það harðdrægni, að tolla meir en þegar er orðið t. d. kaffi og sykur. Sjerstaklega nefni jeg þar til sykurinn. Tollurinn af honum er þegar mjög hár, einkum þegar þess er gætt, að hann er nauðsynjavara fyrir þúsundir manna hjer í landinu, nauðsynjavara á öllum mjólkurlausu heimilunum, og er altaf að verða nauðsynlegri og meira ómissandi til matar. Fyrir því getur enginn rjettilega haldið því fram, að nýr vörutollur á sykri sje jafnaðarfullur og rjettlátur. — En þó maður geti sagt, að fullkominn jöfnuður í álagning tollsins verði ekki talinn frumv. til gildis, þá er slikt ekki eins dæmi. — Það er ómögulegt, þegar tolla á yfir höfuð alla innflutta vöru. Verðtolls-frv., sem var á ferð hjer í deildinni og vikið var frá með rökstuddri dagsskrá, — um 3% verðtoll á alla aðflutningsvöru, var að harðdrægni og ójöfnuði enginn eftirbátur þessa frumvarps; síður en svo. — Þar var bætt við 3% á sykur og kaffi. Og hefði það orðið að lögum, þá hefðu kaupmenn orðið að hækka kaffi um þetta 5 aura pundið og sykur ef-
laust um 3 aura, vegna þess að þeir einatt lána vörurnar, en svara tollinum fyrirfram. — Jeg get þess einnig, þó frumv. um árgjald af verzlun liggi ekki hjer fyrir nú, að þar er gert hið itrasta til að gæta alls jafnaðar. Og þó var því áfátt í þessu efni, þar sem sama gjald var lagt á stóra vöruflokkka. Þetta er heldur engin furða, því jeg þekki satt að segja engan skatt eða toll, er sje fullkomlega rjettlátur gagnvart öllum og öllu. Löggjafarvaldið keppir að því marki hvervetna í heiminum, en er í öllum löndum langa leið frá að hafa náð því. Þessvegna má ekki taka hart á því um frumvarpið, þótt því sje æði-áfátt að þessu leyti.

Kostir frv., sem gera það að verkum,
15

að nefndin hefur getað aðhýlt það, eru þeir, að það gefur landssjóðnum þær tekjur, sem nú er brýn nauðsyn á, og svo verða þessi lög framkvæmanleg að dómi manna, sem æfing hafa í því að innheimta tolla. Og eflaust er hjer gert hið ítrasta til þess, að búa svo um, að mjög erfitt sje, að skjóta eða draga undan tollinum. Sá kostur er stór, að lögreglustjórinn geti gengið svo eftir gjaldinu að ekkert tapist, að minsta kosti ekki að verulegum mun. Því er nefndinni, og jeg vona deildinni í heild sinni, mjög ant um, að málið nái fram að ganga, svo að mönnum ljetti ótta og ugg fyrir því, að landsjóður verði jafn illa staddur og hann var í þingbyrjun.

En þótt nefndin yrði samdóma um það, að rjett sje, eins og stendur, að samþykkja frumvarpið í heild þess, sá hún við yfirlestur sinn og athugun, að til bóta væru breytingar þær, er hún hefur leyft sjer að koma fram með á þskj. 353. — Ekki mun henni þó vera svo fast í hendi með þær, að hún vilji halda þeim til streytu, ef uggvænt þætti, að þær kynnu að tefja, eða jafnvel hindra framgang málsins í h. Nd.

Skal jeg nú fara nokkrum orðum um breytingarnar og taka þær í röð:

1. Hin fyrsta er lögun á máli, en ekki bráðnauðsynleg.

2. Er lögun á prentvillu.

3. Er til skýringar.

4. Að „tonn“ komi í staðinn fyrir „smálest“, skýrir sig sjálf. Tonn er lögtekið þyngdarheiti, og það ber því að nota.

5. Breytingartill. heldur fram efnisbreyting, sem nefndinni fanst ástæða til að gjörð yrði, á 1. gr. 7. lið, þ. e. að í stað 1 kr. komi 50 aurar. Þegar nefndin lagði þetta til, þá bar hún aðallega fyrir brjósti nauðsynlegar vjelar, svo sem mótorbátavjelar, sláttu- og raksturvjelar og aðrar, sem nauðsynlegar eru atvinnurekstri; henni fanst ástæða til að lækka tollinn á þessum vjelum. Má vera, að bezt hefði

verið, að hafa þær undanþegnar tollskyldunni. — Að því, er kemur til annarar vöru í þessum 1 kr. flokki, er ekki hægt að segja, að þessi tollur sje hár. Og því er ekki að leyna, að væri gjaldið samkv. breytt. tillögunni lækkað úr 1 kr. í 50 aura, þá yrði breytingin valdandi verulegs tekjumissis fyrir landssjóð. Missir sá mun nema um 30—40 þús. kr. á ári.

6. Þá áleit nefndin æskilegt, að gera breyting á niðurlagi 1. gr. Þar stendur að $\frac{1}{2}$ tolleiningu skal reikna sem heila, en minna broti skal sleppa. Eftir þessu ákvæði geta þær vörusendingar ekki komið undir toll, sem minni eru en 25 kgr. Sjeu send 24 kgr., þá er sendingin ekki tollskyld. Ef einhver væri nú svo smásmyglislegur, að panta vörur skiftar niður í smásendingar, þá er ekki óhugsanlegt, að hann gæti á þann hátt smeygt talsverðu undan tolli, og hlíft sjálfum sjer. En þetta ákvæði mun þó tekið upp eftir eldri tollögum, og er ef til vill hættuminna en nefndinni við fljótlega yfirvegun virtist.

Mjer láðist að taka fram um 3. brtill. það, að það er tilætlun nefndarinnar, að með fatnaði skuli til tollskyldu telja skófatnað. Þetta er nauðsynlegt að taka fram vegna þess, að í daglegu tali er hann ekki talinn með fatnaði. Og fari svo, að breytingartill. nái ekki fram að ganga, og frv. verði þó að lögum, þá leyfi jeg mjer, til athugunar framkvæmendum laganna, að lýsa yfir þeirri tilætlun háttvirtrar þingdeildar, að með fatnaði skuli talinn skófatnaður sem tollskyldur.

7. Til skýringar hefur og nefndinni þótt við eiga, að skjóta inn í 7. gr. 4. línu, orðunum „með umbúðum“ á eftir „vöru- tegundum“. Þó vill nefndin ekki fullyrða, að þessi breyting sje bráðnauðsynleg, með því að 1. gr. slær fastri þeirri meginreglu, sem heimfæra ber alment og yfirleitt til allrar vöru, að tollurinn skuli tekinn eftir þyngd með umbúðum, eða eftir rúmmáli (timbur eitt).

8. brtill. lagar prentvillu; í stað „siðar“ á að standa „siðan“.

Þá hef jeg getið um allar breyttill., nema þá 9. við 14. gr., að í stað 3 kr. komi 4 kr. — Jeg býst við, að nefndin sje ekki samdóma um það atriði. Breytingartillagan fer fram á, að innheimtulaunin verði 4 af hundraði, og munu það vera hærri innheimtulaun, en hingað til hafa ákveðin verið um samskonar innheimtu. Af venjulegum tolli hafa innheimtulaun yfirleitt verið 2 af hundraði. En þegar alþingi ákvað styrktarsjóðsgjaldið, þá voru innheimtulaunin af því lögákveðin 3 af hundraði; svo kom í stað þessa gjalds „ellistyrktarsjóðsgjaldið“. Þá voru innheimtulaunin af því ákveðin 2 af hundraði. Sú niðurfærsla var að minni skoðun ekki sanngjörn gagnvart lögreglustjórunum. Það er mikið gjald og erfið innheimta, þarð þarf að heimta inn frá lausamönnum og lausakonum, sem eru hvikular í rásinni. Og þótt mikið tap og mikil fyrirhöfn sje við þessa innheimtu, þá verða þeir að láta sjer nægja með 20%. Þessi innheimta, sem hjer er um að ræða, hún verður erfið og umsvifamikil, brjefaskriftir miklar og svo allur sam-
anburðurinn á farmskránum. Annars býst jeg við, að formaður nefndarinnar skýri þetta atriði nánar; hann er þessu svo kunnugur.

Þótt æskilegt væri það í sjálfu sjer, að breytingartill. nefndarinnar nái fram að ganga, þá fer því fjarri, að nefndin vilji tesla málinu í nokkra hættu fyrir þær. Og þótt reynslan sýni, að breyta þurfi þessum lögum, þá er það auðgert á næsta þingi. Þegar það kemur saman, verða lög-
in ekki búin að standa yfir lengur en eina 6 mánuði, og því er engin hætta, þótt breytingarnar biði. En stór hætta getur það orðið fyrir þjóðina, ef frumv. er teft í hættu með því að fara að breyta því nú á síðustu stundu. Frv. getur því vegna timaleysis dagað uppi. Þvi finn jeg það, að vel getur það verið, að jeg standi aftur upp í þessu máli til þess að lýsa því yfir

fyrir hönd meiri hluta nefndarinnar, að hún taki alla breytingartillögurnar aftur, svo frv. sje ekki teft í hættu. En fyrst ætla eg að hlusta á umræðurnar og heyra mál manna. Fer jeg því ekki fleiri orðum um þetta mál að sinni. —

Steingrímur Jónsson: Jeg skrifaði undir nefndarálitið með fyrirvara, og ætla nú að gera grein fyrir því, hvernig á honum stendur. Get jeg gert það með tveim orðum. — Jeg get ekki verið með þessu frumv., en get heldur ekki ráðið deildinni til þess að fella það. Get jeg sagt það sama um þetta frumv., og jeg sagði um annað frumv., sem var á ferðinni hjer í deildinni fyrir nokkru, að það er hreinasta neyðarúrræði. Það má segja um þetta frumv. eins og kolatollinn, að eigi er hægt að ráða til að fella það, vegna ómögulegleikans á því, að fá auknar tekjur á annan hátt. Það kemur líka fram í frumv. sjálfu, því það á aðeins að vera til bráðabirgða; bara næstu þrjú árin. Þegar frumv., eins og það er nú, er borið saman við frumv. um sama efni, sem var fyrir þinginu 1911, þá sjest fljótt, að frumv. hefur farið verulega fram í þá átt, að lögin, eins og þau eiga nú að vera, verða mikið framkvæmanlegri. Þá sýndi jeg fram á, að frumv. eins og það þá var, var öldungis óframkvæmanlegt. Þá var gjaldið aðeins lagt á lítinn hluta hinnar aðfluttu vöru, en nú er það þó öll varan, eða því sem næst, sem ber gjaldið. Framkvæmanlegleikinn er meiri nú, en hann var áður, og mun jeg víkja að því siðar. — En ekki er ennþá bætt úr öðrum aðgallanum, sem sje þeim, að gjaldið hlýtur að koma mjög misjafnt niður á vörurnar, hitta miklu óþyrmilegar einstakar vörutegundir heldur en verðtollurinn. Það þarf ekki annað en blaða í verzlunarskýrslunum, og bera þær saman við vöruflökkunina, til þess að sjá þetta. Jeg hef ekki haft tíma til þess, að bera frumv. verulega saman við þær að þessu sinni. En tókum t. d. 6. flokk,

þar sem talað er um „aðrar vörur“. Af tonni þeirra er gjaldið 20 kr. Í þeim flokki eru miklar vörur, og margskonar. Mjer dettur í hug, að taka til dæmis, að þar eru hverfisteinar og önnur þungavara við hliðina á dýrgripum og djásnum, gulli og gimsteinum. Og alt ber þetta sama toll: 20 kr. af tonni.

Það liggur nokkuð greinilega í augum uppi, að þetta nær ekki nokkurri átt, og því er brtill. við þennan lið fullkomlega rjettmæt frá þessu sjónarmiði.

Jeg sagði, að þetta frumv væri framkvæmanlegra, en frumv. 1911. Engu að siður mega menn ekki halda, að það sje litið verk og ljett, sem hjer er lagt lög-reglustjórninni á hendur. Innheimtan mun verða miklu erfiðari, en eftir frv. um árgjald af verzlun, sem hjer var í smiðum í deildinni, og svo frumv. um verðtollinn, sem hjer var felt. Liggur það meðal annars í því, að vörunum er miklu meira flokkað niður. Hjer eru flokkarnir 6 og svo þær vörur, sem undanþegnar eru gjaldinu, en í árgjaldsfrumv. okkar eru eiginlega aðeins 2 skarpt aðgreindir flokkar, auk þeirra vara, sem undanþegnar eiga að vera gjaldi.

Innheimtan verður afarerfitt verk, en þó framkvæmanlegt, eins og frumv. liggur nú fyrir, og að líkindum unt að fá trygg skil fyrir gjaldinu, ef skipsskjölin eru þannig úr garði gerð, sem gert er ráð fyrir, og ef lögreglustjórar ganga hart eftir, og láta raunsaka vöurnar á kostnað móttakanda, svo sem 7. gr. gerir ráð fyrir.

En að þetta skuli vera einasta úrræðið til að útvega landinu svo miklar tekjar, að því sje borgið í bráðina, svo að stjórnin þurfi ekki að segja, að landið sje gjaldprota, hlýtur að vekja hjá öllum alvarlegar hugleiðingar, og virðist vera sorglegur vottur þess, að hjá stjórnmalamönnum þessa lands sje engin alvara nje ákveðin stefna, að því er fjárhagsmál snertir.

Því fremur segi jeg þetta, sem það er

öllum kunnugt, að fyrir hafa legið hjer á þinginu góð mál, sem ekki hafa náð fram, að ganga, svo sem frumv. um verðtoll, auk þess sem tillögurnar frá skattamálanefndinni frá 1907, gátu gefið talsverðan tekjuauka.

Þetta eru þá ástæður mínar fyrir því, að jeg get ekki greitt þessu frumv. atkvæði mitt, þótt jeg vilji ekki greiða atkvæði á móti því.

Jeg skal svo ekki fjölyrða frekar um stefnu mína í aðalatriðum málsins.

En jeg vil minnast dálitið á brtill., og er þá fyrst að drepa á brtill. við 6. lið 1. gr., að í stað: „1. kr.“ komi: 50 aurar.

Þegar frumv. kom fyrst fram í Nd., var gert ráð fyrir 50 au. tolli á vörum þeim, sem hjer er um að ræða. Þessu var siður breytt þannig, að gjaldið skyldi verða 1 kr. Við 3. umr. var þetta samt að færast í sama lag aftur, en var felt með 11 : 11 atkv.

Þetta var mjög illa farið, því þetta 1 kr. gjald verður svo ósanngjarnt, að það má næstum heita frábolun frá að kaupa sumar vörur í þessum flokki. Vöurnar, sem þetta kemur hart niður á, eru meðal annars ýms byggingarefni. Auk þess gera lögin ráð fyrir, að umbúðirnar sjeu taldar með.

Mjer er kunnugt um, að einn þingmaður í Nd. gat ekki greitt frumvarpinu atkvæði sitt einmitt vegna þessa liðs.

Þá kem jeg að breytingatilögunni viðvikjandi innheimtulaununum.

Jeg hef áður getið um það, að innheimtan væri örðug vegna skipaskjalanna, sem ekki eru sjerlega nákvæm eða ábyggileg. Það kostar því mikinn tíma að fást við þau. En enda þótt skjölin væru góð, þá verður þó að taka hverja farmskrá og skifta henni niður eftir þessum 7 flokkum, og er þetta mjög mikið verk. Og hvernig eiga lögreglustjórar að geta slíkt fyrir jafn litla borgun (3⁰/₀). Jeg hygg, að það muni þá eigi sjaldnar hjer eftir en áður geta komið

fyrir, að við lögreglustjórar fáum athugasemdir frá stjórnarráðinu, og orðsending um það, „að borga sjálfir það, sem á vantar, og við höfum reiknað skakt.“

Jeg veit, að 2 aðrir lögreglustjórar hjer á þinginu eru sömu skoðunar um örðugleikana á þessu.

Það getur verið, að þessi innheimta geti borgað sig hjer í Reykjavík; en þar sem sami lögreglustjóri hefur margar hafnir, verður niðurstaðan sú, að þeir hljóta að leysa þetta verk ver af hendi en önnur störf, og er það aðeins eðlilegt, að svo verði fyrir jafnlitla borgun, enda þótt þeir hafi allan vilja á að gjöra það vel.

Af þessum ástæðum hef jeg fylgt því fram, að breyta ætti þessu á þá leið, sem brtill. fer fram á.

Þá er að minnast á niðurlög 1. greinar, þar sem farið er fram á, að broti úr toll-einingu, sem ekki nemur, $\frac{1}{2}$, skuli slept.

Þetta getur verið beinlinis háskalegt, að því er snertir álnavöru. Þar er gjaldið 3 kr. af hverjum 50 kílógr., og menn geta því komizt hjá gjaldinu með því, að láta senda sjer böгла, sem ekki ná 50 pd. þunga.

Það er óskiljanlegt, að þetta skuli ganga svona í gegn um Nd. Því þótt þetta gæti átt sjer stað með smáar tolleiningar, svo sem sykurpund eða kaffipund, þá er það annað, því hvað þessar vörutegundir snertir, þá nemur það svo litlu, sem á þann hátt sleppur hjá tolli.

Loks skal jeg drepa á það, að mjer virðist 3. liður 1. gr. óheppilega orðaður, og alnauðsynlegt, að skotið sje inn á eftir orðinu: „fatnaður“: „þar með talinn skófatnaður.“

Jeg held, að það hafi ekki mikla þýðingu, þótt deildin lýsi því yfir, að hún vilji ekki gleyma skófatnaðinum, ef ekki er hægt að koma honum með undir liðinn af öðrum ástæðum. Áreiðanlega er þetta orðalag vafasamt, því upptalningar liðsins byrja með vefnaðarvöru.

Jeg skal svo ekki lengja umræðurnar meir. Jeg hef þannig skýrt frá afstöðu minni í þessu máli.

Þá var klukkan orðin 3 og 45 mínútur, og var gert fundarhlje til kl. 5 $\frac{1}{2}$ síðdegis.

Sigurður Eggerz: Jeg get lýst því yfir þegar, að mjer virðist fjármálahnúturinn mjög óheppilega leystur með því frumv., sem hjer liggur fyrir, og því sorglegra virðist mjer, ef þetta frumv. yrði samþykkt, þar sem einfaldari og greiðari lausn á fjármálunum liggur fyrir hendi.

Eins og kunnugt er, hefur háttv. Ed. samþykkt 1,50 kr. kolatoll og háttv. Nd. 1 kr. kolatoll. Það er því ljóst, að báðar háttv. deildir eru sammála um, að tollstofn þessi sje heppilegur. Ef hinar háttv. deildir hefðu nú getað komið sjer saman um tollhæðina, og það virðist í raun og veru vera einfalt mál; því þá ekki una við þá lausnina; hún var einföldust og óbrotnust.

Sumir kynnu nú að hugsa, að það væri metnaðargirni af minni hálfu og okkar flutningsmanna, að koma þessum kolatolli áfram. En þar til vil jeg svara því, að við höfum ekki bent fyrstir á kolin sem tollstofn. Sú uppgötvun er langt um eldri. Því fremur er ástæða til þess fyrir alþingi, að varpa áhyggju sinni á þennan tollstofn eingöngu. sem það má telja vist, að jafnvel þó frumv. þetta yrði samþykkt, þá kæmi sá eiginlegi vilji þingsins ekki fram í því. Þessu til sönnunar skal tekið fram, að háttv. Nd., sem að jafnaði á að ráða mestu um fjármál landsins, hafði verðtollinn og þetta frumv. jafnhliða til umræðu, og afgreiddi verðtollinn fyrst, en fyrir tilviljun eina var þetta frumv., sem hjer liggur fyrir, þá ekki samtímis kveðið niður. Auk þess má geta þess, að þó verðtollinum væri komið fyrir kattarnef í þessari háttv. deild, þá var það mikið af því, að ekki þótti tími til að athuga málið; hins vegar er það kunnugt, að í árgjaldsfrumvarpinu,

sem barnfætt er hjer í deildinni, var verðtollsstefnan ráðandi.

Sannleikurinn er sá: það var enginn tími til þess að athuga verðtollsfrv., það er ennþá minni tími til að athuga þetta. En hjer er um algerlega nýja stefnu að ræða í tolllöggjöfnni.

Háttv. framsögum. sagði við 1. umr. þessa máls, að á því mætti sjá, að jeg væri nýr þingmaður, þar sem jeg teldi stefnuna í þessu frumv. nýja, þar sem lik frumv. hefðu verið fyrir þingunum 1909 og 1911.

Mjer er vel kunnugt um það, að þessu lik frv. voru fyrir á þingunum 1909 og 1911. En þótt stefnan sje 4 ára gömul, þá hygg jeg þó, að rjett sje að kalla hana nýja. Og það jafnvel þó þau breiðu spjótins sjeu farin að tíðkast, að menn gleyma fánanum, sem þeir hafa svarið undir, á þessu tímabili. Annars er það vitanlegt, að þessi stefna fjeck einhverja þá ókristilegustu jarðarför, sem sögur hafa farið af hjer í þinginu, og var ekki rædd svo rækilega af þjóðinni, af því að gengið var að því visu, að hún væri úr sögunni.

Nei, af þessu gat háttv. framsm. ekki sjeð, að jeg væri nýr þingmaður, en af öðru gat hann sjeð það. Það fer svo oft fyrir oss, nýju þingmönnum, að þó við komum með pokann fullan af sanngirni og viljum ekkert leggja til málanna annað en það, sem vjer teljum rjett vera, þá hættir þeim eldri við, sem eru orðnir þreyttir og mæddir af sanngirninni, en því vanari glímubrögðunum bæði bak við tjöldin og eins á vígvellinum, að taka alt sem glímubrögð. Og svo beita þeir þrautreyndu glímubrögðunum sinum gegn sjálfri sanngirninni, og á þessum brögðum falla margar góðar tillögur. Væntanlega fellur koltollsfrumvarpið á þessum brögðum, og því vildi jeg þegar í byrjun beita glímnari manni en mjer fyrir það.

Um frumv. sem hjer liggur fyrir, (vörutollsfrv.), hefur það verið sagt, að það sje

nú komið fram í nýrri og annari mynd en 1911.

Þetta er vitanlega satt, því frv. hefur tekið miklum breytingum, og má vera. að þær sjeu til bóta. Hitt er þó vist, að allar aðalmótbárurnar á móti frumvarpinu 1911 eiga einnig við þetta frumvarp. Háttv. 4. kgg. tók það rjettilega og rækilega fram, að innheimtan á tollunum mundi reynast mjög örðug. Þessu er jeg fyllilega sammála, og jeg sje yfir höfuð ekki, hvernig hægt er, að innheimta tollinn samkvæmt þessu frumv., án aukins tollestirlits, svo í nokkru lagi fari.

Að visu er frumv. orðið í vissum skilningi einfaldara og óbrotnara við það, að vörotegundir eru nú færri í hverjum flokki en 1911; en flokkarnir eru nálega jafnmargir og áður; þeir eru nú 6, en 1911 voru þeir 7. Og þar sem tollurinn af 50 kiló í hæstu flokkunum er kr. 3,00 og kr. 1,00, en í lægstu flokkunum kr. 0,10, þá má lelja það, eins vist og að vatnið rennur frá hærri staðnum á lægri staðinn, ef engar stíflur eru gerðar til að varna því, að tilhneigingin muni verða rik hjá kaupmönnum, sem ekki eru rótgrónir í heiðarlegleikanum, að færa tollvörurnar úr hærri flokkunum niður í lægri flokkana. Og á móti þessu verður að eins spyrrt með kröftugu tollestirliti, en hvað mundi það kosta? Með þessu frumv. eru dyrnar að tollsvikunum opnaðar meira en í hálfa gátt. En ekkert er eins siðspillandi og það, og hægra að steypa mönnum út á þá leið, en stöðva þá á henni aftur.

Enn þá verulegri er þó önnur mótbáran. Aðal erfiðleikarnir við tolllöggjöfina eru fölgir í því, hvernig tollurinn skuli koma niður.

Hjer er í ráði auk tolla þeirra, sem nú hvíla á þjóðinni, sem mörgum hafa þótt nægilega þungir, að leggja enn á hana góða $\frac{1}{2}$ miljón á hverju fjárhagstímabili. Það er nú auðsætt, ef þjóðin á ekki að bogna undir þessum stöðugu skattaálögum, þá

verður að minsta kosti að gæta þess, að skattarnir komi rjettlátlega niður. En hvernig er nú sjeð fyrir þessu í frumv. því, sem hjer liggur fyrir. Þessu vanda-máli er varpað að mestu leyti á lögmál þyngdarinnar. Og þetta eitt er nægt til að sýna, hvað rjettlætinu er skipað hátt sæti í þessu tollfrumvarpi. Og þó með flokkuninni sje viðleitni sýnd til að jafna ranglæti þessa undarlega tolllögmáls, þá er þessi flokkun engan veginn næg til að draga úr ójöfnuðinum.

Þó það sje allmikið falið í þokunni, hvernig tollar þessir komi niður á einstaka vörutegundir, þá má telja vist, að þeir koma all hart niður á nauðsynja-vörum, og við allar nauðsynjavörur koma þær nokkuð, einnig matvöruna, og hún hefði þó gjarnan mátt vera undan-skilin. Og því miður er jeg hræddur um það, að þungir tollar á allri nauðsynja-vöru þjóðarinnar komi nálægt hjarta hennar. Aftur á móti sleppur glingur, gullstássið og allur hjegóminn ótrúlega vel; þunginn verður því ekki að meini. Og á því dóti mættu tollarnir gjarnan koma hart niður. Jeg skal að eins tilfæra sem dæmi, að samkvæmt 2. gr. 6. lið, er 1 kr. tollur af 50 kiló á ýmsum vjelum til landbúnaðar og sjávarútvegs, en sami tollur er af 50 kiló af gullúrum og ýmsu glingri. Það mætti telja ótal fleiri dæmi upp á rjettlætið í þessu frumv., en dagurinn mundi ekki endast til þess.

Jeg minnst þess, er kolatollsfrumvarpið kom hjer fyrst fram í háttv. deild, þá fór stillingin af sumum stillingarmönnunum. Þeim ofbauð þessi ógurlegi tollur. Þeir hjeldu hann mundi fæla útlendingana í burtu, breyta gufuskipunum í diselmótora, hálfdrepa vora eigin botnvörpuúterð og kúga fátæklingana. Hvað segja þeir nú? Hjer er líka kolatollur á ferðinni, en hann fer ekki einn, því hjer er líka salttollur, hjer er tollur á öllum áhöldum til sjávarútvegsins, og hjer er tollur á matvöru.

Nú gleyma þessir háttv. þingm. væntanlega ekki fátæklingunum, nú hræðast þeir vist diselmótorskipin, nú skjálfa þeir vist fyrir útlendingunum, því varla er kolatollurinn nú orðinn betri fyrir þann ramma, sem hann nú er kominn í.

Það er sannarlega margt undarlegt í þessu frumvarpi.

Í 2. gr. frumv. er gert 15 aura gjald af hverjum pósthögli; ætli það verði ekki farið að flytja nokkuð margt í pósthög-lum? Ætli silki og fleiri dýrindisvarningur, sem hátt gjald er af, komi ekki þá leiðina. Og ætli að pósthöglarnir verði ekki nokkuð margir, og ætli að það sje ekki hætt við því, að vindlarnir, sem nú er hár tollur á, læðist inn með öllum böglafjöldanum o. fl.

Það er svo fjölda margt, er þarf að at-huga og lagfæra í frumv. þessu, að það er ómögulegt að heinita það, að háttv. deild geti afgreitt málið á jafnstuttum tíma, og nú er eftir af þingtímanum, og háttv. nefnd, er hafði málið til meðferðar, hefur alls ekki unnizt tími til að upplýsa málið á nokkurn hátt, og var þó nefndin skipuð dugandi mönnum. Nei, nefndin hefur sannarlega ekki greitt gang þess hjer um deildina. Nefndarálitið er örfáar línur og meiri hluti nefndarinnar hefur undirritað það með fyrirvara, og mjer heyrðist á háttv. framsögumanni, að rjettast hefði verið, að öll nefndin hefði undirritað það með fyrirvara, og við þetta vildi jeg að eins bæta því, að jeg vona, að öll háttv. deild hafi nægilega sterkan fyrirvara gegn frumv. þessu.

Háttv. Ed. getur því ekki á nokkurn hátt afgreitt mál þetta, nema með því, að trúa háttv. Nd. fyrir því, að þessi vara-skeifa hennar sje góð, en þó jeg efist ekki um það, og þó jeg viti, að hjer sjeu margir óbilugir trúmenn, þá ímynda jeg mjer samt, að þetta frumv. verði of sterk eldraun fyrir trú þeirra. Í þessu sambandi skal jeg benda á, að flutningsmaður máls

þessa (B. K.) hefur gert útreikning á þskj. 201 um það, hvernig tollur þessi komi niður á hinar ýmsu vörutegundir, en jeg veit ekki til, að neinn hafi rannsakað, hvort þessi reikningur hans er rjettur eða ekki, og tel jeg það þó sæmilega nauðsynlegt, ef frumv. þetta á að verða að lögum, því með því fengi maður þó nokkra hugmynd um, hvernig tollurinn kæmi niður.

Ef háttv. deild samþykkir frumv. þetta eftir ekki lengri yfirvegun, en nú hefur verið kostur á, má vel vera, að því verði vel tekið hjer í þingsöluunum, en jeg er sannfærður um, að þjóðin segir þá með háðsglotti: „Mikil er trú þín kona“.

Ágúst Flygenring: Jeg er samþykkur háttv. þingm. um, að frv. þetta sje óaðgengilegt, en það yrði ekkert aðgengilegra, þó að nefnd meðhöndlaði frumv. og athugaði það grandgæfilega; því frv. er gamalt, og það hafa margir hugsað um það. Og ef frv. ætti að vera rjettlátara, þá þyrfti sundurliðunin að vera meiri, en þeim mun meiri sem hún er, þeim mun örðugra er það til tollefirlits.

Millipínganefndin í skattamálum sýndi það ljóslega, að verðtollur er ómögulegur til framkvæmda nema með tollefirliti, og þetta álit nefndarinnar stendur óhrakið enn. Það var gert mikið veður út af því, að nefndin hefði áætlað of lítið eftirlit með vefnaðarvörutolli þeim, er hún flutti; en hafi eftirlitskostnaður verið álitinn of lítill, þá þær það ekki nokkurri átt, að hyggja, að verðtollurinn þurfi ekki frekari eftirlits.

Það ætti annars hver maður að geta sagt sjer það sjálfur, að verðtollurinn eins og hann kom frá háttv. Nd., var gersamlega óhæfur án tollefirlits.

Í frv. þessu er tollurinn lagður á eftir þunga, og jeg skil ekki, að það sje hægt, sem háttv. þingm. V.-Sk. hjelt fram, að flyta vöruna á milli flokka, úr hærri gjaldflokk í lægri gjaldflokk, en jeg er hins vegar samþykkur háttvirtum þingmanni

um það, að gjaldið sje alls ekki rjettlátt. Verðtollur sá, er hjer lá fyrir, var alls ekki rjettlátur, bæði frumv. eru slæm, þó jeg telji þetta heldur skárri.

Frá minu sjónarmiði er verst, að leggja toll á allar aðfluttar vörur, það stríðir á móti eldri stefnu þingsins í tollmálum, þeirri, að leggja tolla á einstakar vörutegundir, einkum á óþarfar vörur eða eyðsluvörur, sem má ýmist spara til muna eða alveg vera án og hægt er að hafa eftirlit með, eða þá að leggja á tolla, eins og millipínganefndin stakk upp á, með frumv. um toll á vefnaðarvöru, sem, um leið og tekjur fengjust af því, miðaði til þess að uppörfa iðnað í landinu sjálfu.

Það er siður en svo, að jeg vilji mæla frumv. þessu nokkra bót, en jeg álit gagnslaust, að tala um það, og að hægt sje að bæta það með því, að setja það í nefnd, tel jeg engin líkindi til.

Það er öllum illa við þetta frumv., en það eru þeir, er hafa gasprað mest á móti millipínganefndinni, og reynt af öllum mætti, að drepa öll frumvörp hennar, sem nú hjálpa frumv. þessu áfram. Þessir menn hafa í vandræðum sínum tekið upp gömul frumv., er hafa verið dauðadæmd altaf, er þau hafa komið fram á síðustu þingum, og nú er svo komið, að þetta frumv. verður að vera þrautalendingin, því það er eina frumv., sem er eftir. (*Sigurður Stefánsson*: Kolafrumvarpið?). Málinu hagar alt öðruvisi nú, en á síðasta þingi; þá var ekki nauðsynlegt, hvað sem það kostaði, að afla landssjóði strax tekna, en nú er það brýn nauðsyn, áfengistollurinn horfinn, fjárhirzlan tóm og 250 þús. kr., er landssjóður á að borga í víxlum. Þingið getur ekki skilið svo við fjárhaginn; það væri skömm mikil.

Jeg vil stimpla frumv. þetta sem neyðarúrræði, sem er að eins tekið af því, að um ekkert annað tekjuaukafrumvarp er nú að ræða. Þegar við feldum verðtollinn hjer í háttv. deild, þá sögðum við ekkert annað.

um hann, en að hann væri ekki framkvæmanlegur án mikils eftirlits, og það er öldungis rjett; jeg held, að við hefðum ekki getað látið hann fá heiðarlegri jarðarför, en hann fjekk, og síst verðskuldaði hann aðra betri.

Jeg vil ekki minnst á kolatollinn, en skal geta þess, að ef við förum að skatta einhverja vöru, þá eigum við að taka þá vöru, sem ekki er notuð af einstökum stjettum, heldur landsmönnum í heild sinni. Og hljóta vist allir að sjá, að gjaldið getur ekki verið rjettlætt, þar sem það er eitt út af fyrir sig til stórhnekkis einum atvinnuvegi.

Það var meining millipínganefndarinnar með frumv. sínu um einkaleyfi á kolum, að ná handa landssjóði nokkru af verzlunarhagnaðinum af kolunum, en það var ekki ætlun hennar, að þau yrðu dýrari, heldur miklu fremur hitt, að þau yrðu ódýrari, og jeg býst við því, að þess verði ekki mjög langt að biða, að augu manna opnast fyrir því, að þetta er einmitt rjetta leiðin í skattamálum, að láta heldur verzlunarhagnaðinn renna í landssjóð, heldur en gera vöruna dýrari. Bóla sú, er blásin hefur verið upp gegn nefndinni, hjaðnar eiður með tímanum.

Þar sem háttv. þm. (V.-Sk.) var að tala um það, að frv. þetta, er hjer liggur fyrir, væri ósanngjarn og kæmi við hjarta þjóðarinnar, þá býst jeg ekki við því, að við leggjum á skatta, svo að öllum getist að. Það er tillífuningamál hvers einstaks, hvernig hann vill láta taka skattana, og vilji manna er mjög dreyfður, einn vill þetta, annar hitt, og nær því að segja meg, að það sem Þjetur vill, það vilji ekki Páll, og þó að jeg sje „bræðingi“ hlyntur og allri góðri samvinnu, þá treysti jeg mjer alls ekki til og hef ekki trú á, að bræða meg alla þessa vilja saman í einn vilja. Enda verða skattar aldrei lagðir á með fullkominni sanngirni; það má alt af deila um.

Það rjettlætt sje í þeim efnum, með sanngirni er ekki hægt að leggja á skatta.

Hvað tollsvikin snertir, er h. þm. (V.-Sk.) talaði um, þá er jeg honum sammála um, að þau geti orðið ef til vill nokkur, en jeg hygg, að þau verði þó ekki á þann hátt, sem háttv. þingm. sagði: með því að flytja vöru úr hærri gjaldflokk í lægri gjaldflokk, einmitt af því flokkarnir eru svo fáir, að svo má segja, að vörur þær, sem lagður er tollur á: þessi lægri tollur eftir frumv., þær koma hingað í originalumbúðum. Hverjum dytti t. d. í hug, að flytja steinolíu hingað til lands öðru vísi en í steinolíutunnunum; ef hún væri flutt hingað til lands í öðrum umbúðum, þá kæmist það vitanlega strax upp. Og t. d. að í heyi og með gluggagleri er ekki hægt að flytja aðrar vörur.

Það, sem mjer er verst við frumv. fyrir, er að það raskar eldri fyrirkomulagi okkar.

Auk þess er líka ýmislegt ranglætt, t. d. 6. liður 1. gr., en það er ekki hægt að lagfæra það, nema þá með því, að gera flokkunina enn þá meiri og nákvæmari, en þá rekur maður sig aftur á gamla skerið: að með því verður frumvarpið gersamlega óframkvæmanlegt án sjerstaks og mikils tollefirlits.

Jeg verð því að lita svo á, sem afstaða vor sje svipuð til frumv. þessa, eins og hjá manni, sem er að drukna, og eðlilega reynir að taka hvern þann kost, er býðst, sjer til hjálpar. Við þingmenn getum ekki skilið svo við þing þetta, að við ekki sjáum fyrir því, að landssjóður hafi nægilegt fje til að greiða með lögboðin gjöld sín.

Þórarinn Jónsson: Það er ekki margt, er jeg vildi taka fram viðvikjandi frumv. þessu, með því að jeg ætla mjer ekki að fara nákvæmlega út í það.

En jeg vildi með nokkrum orðum skýra það, hvers vegna jeg reit undir nefndarálitið með fyrirvara.

Jeg lit svo á, að þar sem millipínga-

nefnd hefur starfað að skattamálunum, og margir hafa hugsað þau mál, þá sje þetta produkt bæði slæmt og lítið; það er í alla staði hreinasta neyðarúrræði, frumv. þetta, er hjer liggur fyrir.

Þegar millipinganeftndin hafði lokið störfum sínum, og komið fram með gott frv., kolaeknkaleyfi, sem jeg að vísu hafði ýmislegt við að athuga, þá ris upp ein stjett hjer í Reykjavík, og linnir ekki látum fyr en hún hefur ært fólk upp á móti því. Þetta hlýt jeg að telja mjög illa farið, því frv. var bæði gott og rjett í eðli sínu.

Jeg veit það, að það er oft nú á síðari tímum bent á ummæli eins vors mesta og mætasta manns um frjálsa verzlun, samkepní, en við vitum nú, að samkepnin getur verið tvíeggjað sverð, sem breytist alt í einu móti þeim, sem hennar eiga að hafa gagn, og að hún er nú orðin alt öðru vísi en fyrst var. Þeir, sem mikinn kraft hafa, fjárafla, geta kúgað aðra, og tekið alla verzlunina sjer í hönd, og þannig gert hana að hinni örgustu einokun.

Þetta er mikið farið að tíðkast hin síðari ár um heiminn — hringirnir svoneftndu, og það er eftirtektarvert í þessu sambandi, að Reykvíkingar, er mótmæltu einkaleyfunum á þingmálafundunum, fara nú að láta heyra raddir sín á meðal um að biðja þingið að vernda þá gegn einokun þeirri, sem nú er hjer á steinolíu. Og þessi breyting hefur orðið síðan í vor. Væntanlega opnast augu manna enn betur, er fram sækir, og það hafa að eins verið æsingarnar, er blinduðu menn í svíp. En til þess að taka hjer í taumana, er ekkert annað ráð, en landseinkasala. — Ráðið, sem hefur verið úthúðað með öllum blekkíngum, ósanníndum og ofsa.

Jeg get ekki greitt þessu frumv. atkv., fyr en í nauðir rekur, en jeg mun hins vegar sýna því þá vægð, að greiða því ekki mótatkvæði.

Það, sem gert hefur verið hjer á þinginu nú í skattalöggjöfínni, er annars alt

að minni hyggju fálm út í loftið, og það hefur enginn vilji komið fram hjá þinginu um þau efni.

Öllum þeim breytingartillögum, er hafa komið fram, mun jeg greiða atkvæði á móti, og það þótt jeg telji, að sumar þeirra sjeu til bóta, en jeg lít svo á, að það sje ekki nema eins og ein pylsa í sláturtíð; frumv. sje að öllu leyti svoddan ómynd og forsmán, að það sje ekki hægt að lagfæra það, og að lappa upp á það sje þýðingarlítið í þessari háttv. deild, þar sem búast má við, að alt það yrði felt í Nd., og öllu stýrt í voða; sje bezt að láta það fljúga eins og það er.

Margt af því, er jeg hefði viljað fram taka, hafa aðrir háttv. þingm. tekið fram, og vegna þess að jeg hata allar endurtekningar, þá vil jeg ekki gera mig sekan um þær, og er heldur ekki svo gjarnt að lengja þingtíðindin að óþörfu.

Jón Jónatansson: Með nokkrum orðum vildi jeg skýra afstöðu mína gagnvart frumv. þessu.

Jeg gat þess hjer um daginn, er kولاتollurinn var til umræðu hjer í háttv. deild, að jeg teldi, að allar uppástungur til skattálagníngar er lægu hjer fyrir þinginu, væru að mínum dómi óyndisúrræði, og að okkur mundi ekki takast það fremur en öðrum þjóðum, að leggja toll á allar aðfluttar vörur án þess að hafa hjer tollefírlit.

Jeg veit ekki, hvað veldur hjer ráði þingsins, hvert það er heldur vilji til þess að bæta úr fjárhagsvandræðunum, eða hvert það er kepní einstakra manna til þess, að koma fram tillögum sínum. En hvað sem hjer veldur, þá er það ljóst, að verði frumvarp þetta samþykkt, þá er endirinn slæmur.

Jeg vil víkja nánar að því, hvað hjer muni valda, því það virðist vera erfitt útgöngu með að hjálpa landssjóði til að afla sjer tekna, og allar uppástungur, sem hjer hafa komið fram, eru gallaðar, óundirbúnar og koma fram meir eða

minna óhugsaðar, og því ilt að sætta sig við þær.

Hjer held jeg, að kepnin valdi mestu um það, hver úrslitin verða.

Frumv. um toll á kolum var felt hjer í háttv. deild sem þrautalending, er gripa ætti til, ef alt annað færi illa, og við, er því frumv. fylgdum, litum svo á, að ef það hefði orðið að lögum, þá hefði unnizt tími til að finna betri leiðir og vanda betur frágang laganna, en kepnin veldur því, að þetta frumvarp um kolatollinn nær ekki fram að ganga.

Kepnin og ofurkappið um þessi mál hefur lýst sjer utan þings og innan þings. Í sambandi við þetta skal jeg benda á undirtektirnar undir tillögur millipingamefndarinnar, sem jeg raunar var ekki með óbreyttum, hversu mikill geysingurinn var á móti þeim, en mikið minna af athygli og umhugsun. Hjer var æsingurinn alt ofmikill, og í Reykjavík þuldu allir móti einkaleyfinu eða einokuninni.

En nú er komið annað mál upp, fjelag það, er hefur hjer steinoliu til sölu, og hefur hjer einskonar einokun á henni, hefur nú hækkað steinoliuna svo í verði, að beinn voði stafar af því; mótorbátaúteigurinn í hreinum voða, en þá furðar mig á því, að hjer í Reykjavík skuli ekki hafa nokkur rödd heyrt hreifa mótmælum; þar veldur máske, að nú er gasið komið hjer, og steinolian því minna notuð (*Sigurður Stefánsson*: samanber „kolatollur“ — „sveitabændur“). Það er óþarft að segja það, því það var margtekið fram, er kolatollurinn var hjer til umræðu, að hann ætti að eins að vera í bili, þar til önnur betri skipun kæmist á. og kæmi hann hart niður á sjávarútgerðinni, þá gerir þetta frv. það margfalt fremur.

Engu skiftir það að mínum dómi, hvort að frv. þessu er breytt eða ekki. Grundvöllur sá, er frv. byggir á, er óhafandi að öllu, og því gerir það ekkert til, hvert ein-

um við meir eða minna í fúabyggingu þessari er grautfuinn eða ekki.

Eina br.till. háttv. nefndar, er máli skiftir, er að lækka um helming gjaldið á 6. lið 1. greinar, nú 1 króna, niður í 50 aur., og er það rjett hvað snertir nokkrar vörur, sem í þeim lið eru, en það er þó ranglætt vegna þess, að í þeim lið er fjölda margt, er þolir mjög hátt gjald, og þess vegna er jeg á móti þessari breytingu. Í þessum lið eru t. d. allar stórar vjelar, er þarf að flytja hingað til landbúnaðar, iðnaðar og sjávarútgerðar. Ef háttv. nefnd hefði viljað lagfæra frumv. í þessum efn-um, þá verð jeg að telja, að nær hefði verið fyrir hana, að færa vjelar þessar niður í 2. flokk. Mætti koma með br.till. um það við 3. umr., en jeg tel það þýðingarliðið, eins og jeg tók áðan fram, þar sem grundvöllur frumv. er rammskakkur, og því þýðingarlaust að lagfæra það í einstökum atriðum.

Jeg get og ekki felt mig við, að ekki eru goldnir nema 15 aurar af pósthöglum, því að margt verðmætt má flytja með því móti. Yfirleitt kennir víða í frumv. helzt til mikillar ósanngirni og órjettlætis. Jeg get ekki greitt frumv. atkvæði, eins og það er nú. Jeg mun samt ekki greiða atkv. á móti því, að það fari til 3. umr., enda þótt jeg búist við, að árangurslaust sje, að bera upp brtill. við það.

Stefán Stefánsson: Jeg hafði ætlað mjer að taka ekki til máls, enda hef jeg hvorki eytt tíma þingsins nje lengt þingtiðindin með mörgum nje löngum ræðum að þessu sinni. En það er svo að sjá, sem allir þeir háttv. samnefndarmenn minir, er rituðu undir nefndarálitið um þetta með fyrirvara, hafi talið sjer skylt að gera grein fyrir þessum fyrirvara, hver sje ástæðan til hans, og hvað í honum felist, svo að mjer þykir rjettast, að gera það sama. Það hefur líka komið fram í ræðum háttv. samnefndarmanna minna, að þeir

greiði ef til vill atkvæði móti öllum brtill. nefndarinnar, og það enda þótt þeir játi, að hin mesta nauðsyn sje á, að laga það, er þær fara fram á, að lagað sje, og það getur vel verið, að það fari eins fyrir mjer, því að þessar brtill. nefndarinnar eru svo lítið af því, sem jeg vildi koma fram með breyt.till., að mjer finst satt að segja tæpast taka því að samþ. þær.

Fyrirvara minn ber að skilja svo, að jeg er óánægður með alt frumv. Það eru ekki smágallar á því; þessu sem jeg vildi breyta; heldur vildi jeg, ef kostur væri á, breyta því öllu, því að frumv. er alt einn störgalli á tollöggjöf vorri. Það eru ekki einstöku viðir í því, sem eru fúnir, heldur eru allir innviðir þess fúnir, grautfúnir. Það er bót í máli, að frumv. á ekki að gilda lengur en til ársloka 1915, og jeg býst líka við, að það gildi ekki lengi. Og þó að þetta ákvæði um, að þau skuli ekki gilda nema 2—3 ár, stæði ekki í frumv., hygg jeg, að það mundi falla samt. Þetta eru þau rök, er öllu því, að jeg skrifaði undir nefndarálitid með fyrirvara.

Um brtill. nefndarinnar er það að segja, að jeg hygg, að því verði ekki neitað, að þær sjeu til bóta. Það er t. d. ekki hægt, að neita því, að brtill. um, að brot úr toll-eining skuli talið sem heil tolleining, er til bóta. Nd. tók þetta í hugsunarleysi upp úr eldri tollöggjöf, og gætti þess ekki, að hjer stóð öðruvisi á. Því verður ekki heldur neitað, að bót er að brtill. um, að gjaldið af öllum öðrum vörum en þeim, er frumv. nefnir með nafni, skuli fært úr 1 kr. ofan í 50 aura. Það er að visu töluvert ranglæti í því, að tollurinn sje 50 aurar, en það er þó hálfu minna ranglæti en nú er eftir frumv., þar sem gjald þetta er lækkað um helming. Jeg álit að athugasemdir háttv. 2. þm. Árn. um þetta, að það ætti að taka sunar þessar vörur og setja þær í 2. flokk, væru hárrjettar. Í þessum flokki eru þung verkfæri og vjelar, svo að hjer er lagður tilfinnan-

legur tollur á þá, er vilja flytja nýjar vjelar til landsins, og miklar framfarir kunna að vera að. En þegar jeg nú hugsa um þessar brtill. nefndarinnar, þá kemur mjer í hug það, sem greindur og gamall þingdeildarmaður sagði við mig í dag, er við áttum tal saman um frumv. Hann hjelt, að það sæi ekki á svörtu. Jeg held, að það sjái ekki á svörtu, þótt frumv. verði samþ. án þeirra bóta, er brtill. nefndarinnvilja gera á því.

Jeg vona, að háttv. þingdeildarmönnum sje nú orðið ljóst, hvað fyrirvari minn merkir, og hvers vegna jeg hef skrifað undir nefndarálitid með honum. Jeg hef og gefið það í skyn, bæði með honum og því, sem jeg hef nú sagt, að jeg sje þó — þrátt fyrir alt — frumv. fylgjandi, út úr neyð.

Háttv. þm. Árn. talaði um, að það væri beitt furðn mikilli kepni í þessu máli. En mjer þykir það furða, að tala um kepni frá hálfu okkar fylgjenda málsins í þessari deild. Það er öðru nær, en við höfum kepzt um, að koma þessu frumv. fram. Ef jeg verð neyddur til þess að greiða atkvæði með þessu frumv., þá geri jeg það með samvitzkunnar mótmælum, og með þeirri öruggu von og traustu sannfæringu, að þessi lög verði ekki langæ, að þau eigi sjer varla lengri aldur en til næsta þings. Jeg vona, að þá verði að minsta kosti gerðar miklar breytingar á þeim. En mjer þykir óhæfa, að skilja svo við þingið, að ekki sje eitthvað gert til að bæta fjárhag landsins, og því neyðist jeg til, að styðja frumv. Jeg skil ekki, hvernig í ósköpunum háttv. þm. Árn. fer í þessu sambandi að tala um kepni. (*Jón Jónatansson*: Það var í annari merkingu, að jeg talaði um kepni.) Jeg veit ekki til, að kepni hafi komið fram í tollmálum hjer hjá öðrum en fylgjendum kolafrumfrumv. Þeir voru spurðir hvort þeir vildu ekki biða dálitid með kolafrumv. En við það var ekki komandi. Það mátti ekki

svo mikið, sem fara til nefndar. Það var drifið til neðri deildar. Þetta er sú eina kepni, sem bólað hefur á hjer í deildinni í þessum málum. Jeg efa ekki, að það hafi verið samfæring þeirra, að kolatollurinn væri bezta leiðin, og að þeim hafi gengið gott eitt til. En jeg er á sömu skoðun og háttv. 3. kgkj. þm. um, að það frumv. hafi verið enn ranglátara en þetta frumv. Um þetta frumv. má segja, að sætt sje sameiginlegt skipbrot. Ranglæti þessa frumvarps kemur niður á öllum stjettum þjóðarinnar, en ranglætið í hinu frumv. kemur ekki niður nema á nokkrum hluta hennar. Og þegar um þessi tvö úrræði, — kolatollinn eða þetta frumv. — var að tesla, vildi jeg því heldur þetta. En jeg skal geta þess, að ef þetta frumv. hefði fallið, hefði jeg tekið kolatollinn, heldur en að gera ekkert fjárhag landsins til hjálpar. En flutningsmenn vildu ekki biða og sjá, hvað neðri deild gerði, sem bæði þykist vera og á að vera þungamiðja þingsins í fjármálunum.

Jeg man nú ekki eftir meiru, sem jeg vildi segja. En jeg vil að síðustu undirstryka það, að frumv. þetta nær fram að ganga vegna brynningar fjárparfar landssjóðs en ekki af neinu öðru.

Jens Pálsson: Háttv. 5. kgkj. þm. hefur svarað rækilega háttv. þm. V.-Sk., sem talaði kappsamlega móti frumv. og sá hvergi ljósan blett á því. Hann mintist á kolatollinn, og þó að hann komi ekki málinu við, þá skal jeg samt geta þess, að þótt hann hefði verið samþykktur eins og hann fór hjeðan úr deildinni, kr. 1,50 pr. tonn, þá hefði hann ekki gefið nema helming í landssjóð móts við það, sem þetta frumv. gefur. Alt tal um, að útlendingar borgi helming hans eða meir, er bygt í lausu lofti og naumast svara-vert. Ef hann hefði numið 2 kr. á tonni, hefðu útlendar þjóðir að líkindum prótest-erast gegn honum, og engin stjórn komið honum fram, eftir þeim undirtektum að

dæma, er kolafrumv. millipínganefndarinnar fjekk.

Háttv. þm. V.-Sk. talaði um, að hjer væri um að ræða okunna stefnu og okannað fyrirkomulag, er þjóðin hefði ekki haft færi á að hugsa neitt um. Á þingmálafundunum 1911 og 1912 var þó mál þetta á teningnum og var víða samþykkt, að taka því, sem hins skásta, er kostur væri á. Og nú á seinustu þingmálafundunum, sem haldnir voru í mínu kjördæmi, — Hafnarfirði og Keflavík og sama var hljóðið í bændunum í Mosfellssveit, — var farmgjaldið samþ. Jeg vildi fá þá í Mosfellssveitinni til að samþykkja innflutningsgjald og útflutningsgjald, eins og farið var fram á í frumv. okkar hjer í deildinni, en við það var ekki komandi. Þeir vildu ekkert nema þetta, sem þetta frumv. ákveður, eða eitthvað því líkt.

Þá talaði háttv. sami þm. mikið um, að hætta væri á, að vörum yrði laumað inn í öðrum tollflokkum, en þær eftir frv. ættu að vera í. En jeg skil ekki, hvernig það má verða. Jeg held, að sje lítil hætta á, að menn fari að flytja kornvöru, kol, salt eða gaddavir inn í öðrum flokki en þessar vörur eiga að vera í, eða þá að menn fari að dylja eitthvað í þessum vörum, til þess að komast hjá tollgreiðslu. Það er einmitt kostur frumvarpsins, hve ilt er að hafa tollsvik í frammi eftir því. Vörur verða ekki sviknar inn í öðrum tollflokkum en þær eiga heima í, án þess að þær skemmist til stórra muna og að tap verði á slíkum svikum.

Þá talaði háttv. þm. um þær skyldur, er hvíldi á þingmönnum, að gera lögin rjettlætlega úr garði. Jeg held, að það verði fjarska ervitt, að semja tollfrumvarp, þar sem fulls rjettlætis er gætt, og það hefur ekki tekizt í neinum þeim frumvörpum, er legið hafa fyrir þessu þingi, og jeg veit ekki til, að það hafi neinstaðar í heiminum tekizt til þessa dags, að ná fullu rjettlæti í skattamálum.

Þá talaði háttv. þm. Árn. um póst-böggla, að hann gæti ekki felt sig við ákvæðið um tollinn af þeim. Þyngdin á þeim má ekki vera meira en 5 „kiló“. Ef það ætti nú að fara að leggja hátt gjald á þessar sendingar, væri fjöldi manna fyrimunað að sendast á smágjöfum og vinasendingum. Þeir hafa mátt senda smávegis svona síðan fast póstsamband komst á, og þeim mönnum mundi verða það viðkvæmt, ef nú ætti að fara að skerða um 50 ára gömul rjettindi þeirra, sem þeir hafa alizt upp við og lengi notað.

Háttv. þm. Árn. var mjög trúður á kolatollinn og var vongoður um aðgerðir neðri deildar í því máli. En jeg veit með vissu, að það frv. á sjer enga lífsvon í neðri deild.

Háttv. þm. vildi og taka hart á neðri deild fyrir aðgerðir hennar í tollmálunum, einkum fyrir seínlaeti hennar þar. En mjer lizt eigi byrvænlegt, að vera að sakast um orðna hluti. Hitt er nær að reyna, að ráða fram úr því, sem fyrir hendi er. — Háttv. 5. kgk. þm. talaði um, að innviðirnir í þessu frv. væru fúnir, en jeg held, að það sje samt ekki annað við þetta að gera, en reyna þá næstu 2—3 árin, þótt feysknir sjeu, og þá er að reyna að byggja betur, ef þessi bygging dugir ekki.

Þá mintist háttv. 5. kgk. þm. á brtill. við niðurlag 1. gr. um, að brot úr tolleiningu skuli reiknast sem tolleining, og taldi mikla bót að því. Jeg hef nú leitað mjer vitneskju um þetta, og jeg held, að hjer sje engin hætta á ferðum, þótt brtill. verði ekki samþykkt. Jeg talaði um þetta við æfðan innheimtumann, bæjarfógetann í Reykjavík. Hann sagði, að ef það kæmi fyrir, að einhver fengi mikið sent af smástykkjum og kössum, er næmi hvert minna en helmingi tolleiningar, yrði alt talið saman og hlutaðeigandi láttinn gjalda af því. Við þetta sýnist mjer, að hættan hverfi. Auk þess er þess að gæta, að það mundi

ekki borga sig, að senda vörurnar í smástykkjum, því að minsta „fragt“ er tiltölulega hærri, heldur en hún er, þegar um stærri sendingar er að ræða. Minsta „fragt“ er kr. 1,35, en á 50 kgr. er hún kr. 1,55 ÷ 10%. Þegar þessa er gætt, er ástæðan til brtill. nefndarinnar að mestu horfin.

Að því, er snertir hina efnisbreyting nefndarinnar við 6. lið, 1. gr., að í stað 1 kr. komi 50 aurar, þá mælir það í fyrsta lagi móti henni, að hún kostar landssjóð 30—40 þús. kr., ef hún kemst í gegn, og það munar um þann skilding, ekki sízt er þörfin á fje er eins mikil og nú er hún. Og í öðru lagi mælir það á móti henni, að engin vissa er fyrir, að frv. gangi fram í Nd., ef það fer þangað aftur. Og þó að æskilegt væri, að lækka toll á nauðsynlegum atvinnurekstursvæjum og þess háttar hlutum, er það hinsvegar viðurkent, að megnið af þessum tolli kemur ekki ranglátlega niður.

Um brtill. um borgun til innheimtumanna mun háttv. 4. kgk. þm. hafa rjett fyrir sjer, að öll sanngirni mælir með henni. En með því að litil von er um, að þessi breyting verði samþ. í háttv. Nd., þá vona jeg, að háttv. 4. kgk. og hans háttv. fylgismenn geri þetta ekki að kappsmáli; því það gæti orðið til þess að stofna málinu í hættu. Með heimild gefinni af meiri hluta nefndarinnar, — flest-öllum nefndarmönnum — tek jeg, ef enginn nefndarmaður mótmælir, breytingartillögurnar aftur, að áskildu því, að tvær nefndarþrentvillur verði leiðrjettar í texta laganna. — Úr því ekki er mótmælt, tek jeg sem framsögumaður breytingartillögur nefndarinnar aftur.

Sigurður Eggerz: Hjer gerist ekki langrar ræðu þörf, því háttv. þingmenn, sem minst hafa á þetta frumvarp, hafa flestir talað líkum orðum um það, talað um það, eins og það væri dauðadæmt, þó þeir, að því er virðist, ætli að láta það lífa á atkvæðum sínum.

Mjer heyrðist á háttv. 3. kgk., að hann taldi, að jeg væri að sakna verðtollsins, sem andaðist í þessari háttv. deild. Þetta hefur þó ekki verið meining mín, en hinsvegar tel jeg rjett, að þetta frumvarp fari sömu leið af ástæðum, sem þegar hafa verið margtilgreindar. Og fyrir því þurfum vjer ekki að drukna, eins og háttv. 3. kgk. gaf í skyn, því eftir er enn þrautalendingin: kolatollurinn. Og tækjum við hann, erum við einmitt á þeirri braut, sem háttv. 3. kgk. taldi heppilega, gamla tollveginum með þeim tollstofnum, sem ekki þurfa aukið tollestirlit. Háttv. 3. kgk. sagðist ekki sjá, að líkur væru til, að hægt væri, að koma heim tolluðum vörum undir flokka, sem lægri tollar væru í. Tollsvik í þessari mynd virðist mjög einfalt að framkvæma, og því furðar mig, að jafn glöggur maður og 3. kgk. skyldi ekki sjá þetta. Því hvað er auðveldara en að flytja vörur þær, sem taldar eru undir nr. 3 og nr. 6 í 1. gr., og sem tollurinn er af kr. 3,00 og kr. 1,00, í umbúðunum, tunnunum sem vörurnar í 1. flokki, sem aðeins er 10 au. tollur af. Þetta virðist mjer nokkurn veginn ljóst. Hinsvegar átti dæmið um steinoliuna ekki vel við, því hún er í lægsta flokki, og því ekki ástæða að ætla, að hún verði flutt til. Háttv. 3. kgk. þótti jeg lýsa jarðarför farmgjaldsfrumvarpsins 1911 með of þungum orðum. Jeg þarf þó ekki annað máli minu til stuðnings, en að visa til alþingistiðindanna. Jeg skal ekki preyta háttv. deild á löngum lestri. Jeg skal aðeins minna á eina fallega setningu úr tíðindunum. Það var háttv. 4. kgk., sem allir vita að er orðvar maður, sem viðhafði hana. Hann kallaði frumv. þetta hvorki meira nje minna en draumóra hálf-ruglaðs manns. Það er kanske of mikið, að kalla þessi orð ókristileg, en kristileg eru þau í öllu falli ekki.

Háttv. framsögum. var sá eini, sem hrósaði frumv. þessu, þó hægt færi. Hann taldi kosti þess, hve lítil hætta væri á tollsvikum samkvæmt því. Aleit, að það gæti

als ekki komið til tals, að hægt væri að skjóta hátolluðum vörum undir lægri flokka-ana, og nefndi sem dæmi gaddavir og kol. Dæmin voru ekki vel valin, því á þessum vörum dettur engum í hug að tollsvik verði við höfð, enda gaddavirinn í næst lægsta flokki. Nei, en tollsvikunum er markað nóg svið samt. Jeg vil aðeins benda á það, sem jeg tók fram áðan, að hægt væri að koma vefnaðarvörunni undir fyrstu flokkun, og ljett væri að skjóta ýmsu úr stóru molaskrinunni undir 6. lið, undir 1. flokkinn. Annað mál er það, að jeg veit, að háttv. þm. er svo góður og guðhræddur maður, að hann á erfitt með að trúá á svik, en svona er það nú samt; það eru til menn, sem flytja úr einum flokknum í annan, ef þeir hafa nokkurn verulegan hag af því. Háttv. framsm. stiklaði ljett yfir rangsleitni í þessu frumv. og taldi erfitt að búa til rjettláta tolllög-gjöf. Má vera að svo sje, en þegar verið er að demba $1\frac{1}{2}$ miljón á landslýðinn á fjárhagstímabilinu, þá mega löggjafarnir þó ekki loka augunum fyrir allri sanngirni, jafnvel þó þeir brenni sig um leið. Háttv. framsögum. mintist á kolatollinn. Jeg sje ekki ástæðu til að fara frekar út í það mál, jeg er svo margbúinn að sýna, að hann er einfaldasta og óbrotasta leiðin út úr þessum fjárvandræðum, en það fer stundum svo, þegar menn brjóta heilann mikið um eitthvert mál, þá dylst mönnum oft einfaldasta lausnin, þó bein sje.

Steingrímur Jónsson: Háttv. framsm. lýsti yfir því, að hann tæki aftur breyt-tillögurnar. Og vil jeg lýsa yfir því, að við tökum þær ekki upp. Þetta frumvarp er og hefur verið mesti gallagripur; svo að hreinustu neyðarúrræði eru að samþykkja það. Hversu fögur hugsjón, sem kann að hafa vakað fyrir höfundu þess. Jeg hef svo ekki fleira að segja.

Sigurður Stefánsson: Það er hvorki margt nje mikið, sem jeg ætlaði mjer að segja. Jeg vil einungis enn taka það fram,

að þessi margumræddi kolatollur var í rauninni hinn mesti ójafnaðarskattur á annan höfuðatvinnuveg landsmanna. Hve mikil gæði, sem ungir þingmenn, t. d. sessunautur minn, háttv. þm. V.-Sk., þykjast hafa í poka sínum, þá er jeg viss um, að þessi kolapoki hans er í augum flestra landsmanna einhver hinn stærsti syndapoki, sem þingmaðurinn hefði getað rogast með heim af þingi.

Það er engin furða, þótt þm. sjeu ekki allskostar ánægðir með þau tekjuaukafrv., sem hjer er um að ræða, þingið hefur engin tök á því, að gera jafn stór fjármál vel úr garði á einum sex vikum, sem eru alveg óundirbúin af landsstjórninni; slíkt er ekki þingmanna verk og á ekki að vera þingmanna verk, heldur stjórnarinnar, sem hefur tíma, þekkingu og starfskrafta til rækilegs undirbúnings allra fjármála. En nú hafa undanfarandi stjórnir algerlega vanrækt þetta hlutverk sitt, og þess vegna hefur þingið að þessu sinni orðið að taka fjármálin óundirbúin að öllu leyti í sínar hendur, til þess að bæta úr bráðustu fjárþörf landsins fyrir næstu fjárhagstimabil. Það er því engin furða, þótt missmiði og fljótaskrift kunni að vera á þessu frumvarpi, sem hjer liggur fyrir, enda er því ekki af þinginu ætlaður langur aldur. En það er nú undir stjórninni komið, hve gamalt það verður; sýni hún röggsemi og viturleik í fjármálum landsins, verða þessi lög að líkindum ekki gömul, en verði sama sleifarlagið á öllum hennar gerðum, og fyrirrennara hennar, þá má vel búast við, að burðast verði lengur með lög þessi, en nú er tilætluin.

Háttv. þm. V.-Sk. taldi kolatollinum það til gildis fram yfir þetta frumv., að útlendingar borguðu mikinn hluta af hönnum, en hafi hann nokkuð athugað þetta frumvarp, þá mun hann sjá, að vörutollurinn kemur engu síður mjög mikið niður á útlendingum, ekki einungis kolatollurinn, heldur og mjög mikill hluti tollsins af öðrum vör-

um, einkum þeim, sem talðar eru í 6. floknum í frumv., sem hefur inni að halda allar vjelar og byggingarefni, er þeir þyrftu til hins stórfeldara verksmiðjuíðnaðar síns hjer á landi. Það er því allsendis ástæðulaust að kvarta yfir því, að útlendingum sje hlíf með þessum lögum.

Var síðan gengið til atkvæða. Breyttill. á þingskjali 353 voru teknar aftur af nefndinni.

1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15. og 16. gr. frumv. voru samþykktar, hver um sig með 7 atkvæðum gegn 1.

Fyrirsögnin var samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Frumv. var vísað til 3. umr. með 11 samhlj. atkv.

Síðan leitaði forseti leyfis deildarinnar til afbrigða frá þingsköpunum, um að mega taka á dagskrá á morgun frumv. til laga um vörutoll, og var það leyfi veitt, og lýsti forseti því yfir, að hann hefði fengið samþykki ráðherra til þessara afbrigða frá þingsköpunum.

3. umr. í Ed. á 33. fundi, 23. ágúst, (385).

Jens Pálsson, framsm.: Um þetta mál urðu hjer í háttv. deild svo langar og ítarlegar umræður við 2. umr. málsins, að jeg sem framsm. sje ekki ástæðu til þess, að hefja umræður á ný, en vil mæla með því, að frumv. verði samþykkt, því að hvað sem annars má um það segja, þá er það dugandi til verulegrar úrbótar á tekjuþörf landssjóðs, og það er framkvæmanlegt. Auk þess ljettir af oss áhyggju út af, og kviðboga fyrir fjárþörf landssjóðs, ef vjer, með því að samþykkja það nú til fullnaðar, komumst til bráðabirgða úr fjárkröggunum.

Sigurður Eggerz: Háttv. þm. Ísfr. talaði hjer í gar um poka: kolapoka og syndapoka, og þótt það væri fróð-

andi að halda áfram, að tala hjer um allskonar poka, þá mun jeg leiða það hjá mjer; aðeins vildi jeg leggja áherzlu á, að ef kolapokinn eða tollurinn á honum hefði orðið þungur á samvizku háttv. þingm., þá skil jeg ekki, að það ljetti á henni, að saltpokanum, matvörupokanum og allra nauðsynjavörupoka er bætt á hana.

Sami háttv. þm. taldi, að 6. liður 1. gr. kæmi mest niður á útlendingum. Undir þessum lið er aragrúi af allskonar vörutegundum, en mjer er hrein gáta, hvað af þessum vörutegundum útlendingar sjerstaklega brúka.

Annars er þessi liður einn nægur til þess, að sýna ranglæti frv.; undir honum eru hinar nauðsynlegustu vjelar, svo sem sláttuvjelar, iðnaðarvjelar, o. s. frv., sem ættu að vera tollfríar, og einnig gullvörur allskonar og glysvarningur, sem þola háan toll.

Sannleikurinn er sá, að ef frv. þetta verður samþykkt, þá veit enginn, hvernig það kemur niður; til þess vantar allan útreikning, aðeins er hægt að segja það, að það kemur ákaflega hart niður.

Sami háttv. þm. kendi fráfarandi stjórn um þær ógöngur, sem við værum komnir í skattamálunum, (*Sig. Stefánsson*: Fráfarandi stjórnun), en þetta er ekki rjett hjá þm.; það er ekki hægt að gefa síðustu stjórn neina sök á því. Millípinganefndin átti þar að vera hjálparhellan, og stjórnin, sem aðeins var bráðabirgðarstjórn, bygði vitanlega traust sitt á því, að hún mundi koma með þær tillögur í skattamálunum, sem dugað gætu, þó reyndin hafi orðið sú, að þær hafi fengið lítinn byr.

Háttv. þm. sagði ennfremur, að ekki mætti neyða upp á stjórnina skattamálafrumv., sem hún gæti ekki tekið við. Þessu vil jeg svara því einu, að eftir þeim dómi, sem hæstv. ráðh. hefur áður lagt á stefnu þessa frumv., virðist mikil ástæða til að ætla, að honum sje kolatollur kærari, en þetta frumvarp, enda þótt hann kynni að

hafa eitthvað einnig að athuga við hann í þessari mynd, sem hann er framkominn í hjer á þinginu.

Sami háttv. þm. kallaði það drengskap, sem væri samfara æskunni, að vilja halda einhverju til streytu, en jeg verð að álita, að telji maður eitthvert mál rjett, þá sje sjálfsagt að vinna að því af öllu afli. En að hætta við það að óreyndu á miðri leið, það tel jeg ellimörk.

Sami háttv. þm. kallaði það, að hann hefði sýnt sjálfsafneitun, er hann fjell frá árgjaldsfrumvarpi sínu, en það er annað orð mikið rjettara yfir það, og það er vonleysi, því að það var af vonleysi um framgang málsins, að hann hætti að halda því fram; ef ekki, hvi skyldi hann þá ekki hafa fylgt því? Og þar sem hann var að tala um, að kolatollurinn hefði verið sóttur af kappi, þá var það þvert á móti, það voru andmælendur hans, háttv. þm. Ísafj. og fleiri, er sóttu það af kappi, að hann kæmist ekki úr deildinni.

Þar sem allir telja frumv. þetta neyðarúrræði, og það jafnvel einnig þeir, sem ætla að samþykkja það, þá sje jeg ekki ástæðu til að orðlengja meira um málið.

Jón Jónatansson: Jeg talaði í gær um að koma með breyttill. við 3. umræðu, viðvíkjandi 6. lið, um vjelarnar, en jeg hef hætt við það aftur, því að jeg tel þýðingarlaust, að reyna það. Nefndin og meiri hluti deildarinnar er ráðinn í því, að fella allar breytingar af ótta fyrir neðri deild, og að bera fram breyttill., væri því aðeins til að veita deildinni skemtun við að skera hana niður, og þetta atriði um vjelarnar, þótt ilt sje til samþykktar, er svo sem ekki verra en annað í frv. En þó er þetta ekki aðeins ósanngjarnt, ef borið er saman við aðrar vörutegundir, heldur er það svo óhyggilegt, sem mest má vera, að hefsta og hindra með þessum tolli svo nýtsama nýbreytni, og svo mikilsverðan menningarauka, sem ýmiskonar vjelanotkun er.

Jeg vil jafnframt benda á það til síðari

tíma, ef frumv. kynni einhverntíma að að verða breytt til bóta, sem jeg tel efamál, að þetta ákvæði um vjelarnar er sama sem 10 kr. skattur á sláttuvjel hverri, og vjelin, sem verið er að vinna með núna hjerna í bænum í Austurstræti, hefði fengið um 120 kr. toll; það sjá allir, að þetta nær ekki nokkurri átt, og á ekki svo að vera. Og það er hart, að verða að gera ráð fyrir, að neðri deild mundi fella frv. fyrir svo sanngjarna og sjálfsagða breytingu, en það er ekki til neins að eyða orðum að þessu meir; um frv. verður að fara svo sem fyrirhugað er, en ekki mun jeg greiða því mitt atkvæði.

Síðan var gengið til atkvæða, og var frumvarpið samþykkt með 9 atkv. gegn 1, og afgreitt til ráðh. sem

lög frá alþingi.

10. Stækkun verzlunarlóðarinnar á Flateyri.

Á 16. fundi Ed., mánudaginn 5. ágúst, var útbýtt í deildinni frv. til *laga um stækkun verzlunarlóðarinnar á Flateyri við Önuðarfjörð*, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umræðu í Nd., og á 18. fundi Ed., 7. ágúst var frumv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

Var frumv. vísað til 2. umræðu með 12 samhljóða atkvæðum.

Á 20. fundi Ed., 9. ágúst, kom frumv. til 2. umr. (141).

Enginn tók til máls.

Frumvarpsgreinin var samþykkt með 10 samhljóða atkvæðum.

Fyrirsögnin var samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Frumvarpinu var vísað til 3. umr. með 10 samhlj. atkv.

Á 25. fundi Ed., 15. ágúst, kom frumv. til 3. umr. (141).

Enginn tók til máls.

Frumvarpið var samþ. með 12 samhlj. atkv., og afgreiddist til ráðherra sem

lög frá alþingi.

11. Sala eggja eftir þyngd.

Á 15. fundi Ed., laugardaginn 3. ágúst, var útbýtt í deildinni frv. til *laga um sölu á eggjum eftir þyngd*, eins og það hafði verið samþ. við 3. umr. í Nd. (179), og á 17. fundi Ed., 6. ágúst, var það tekið til 1. umr.

Jens Pálsson: Jeg vildi með örfáum orðum segja álit mitt um frumv. þetta, er hér liggur fyrir háttv. deild.

Það er álit mitt, að frumv. sje í alla staði rjettmætt og gangi í þá átt, að tryggja kaup og sölu á eggjum eftir sannvirði þeirra, og þar með tryggja seljanda gegn kaupanda og kaupanda gegn seljanda, en auk þess sýnist mjer frumv. vera gagnlegt til eflingar hænsnaræktinni, því það hvelur þá, er hafa hænsni, til þess að bæta hænsnakynin, og er það ekki nema vel til fallið. Hænsnarækt er all arðsöm, einkum nálægt kaupstöðunum, og það er því vert að reyna að efla hana.

Jeg vil því mæla með frumv., að það fái óhindrað að ganga gegn um háttv. deild, en finn ekki ástæðu til þess, að leggja til, að nefnd sje skipuð í málið.

Steingrímur Jónsson: Jeg er að öllu leyti sammála háttv. þingm. um efni og tilgang frumv. þessa, að það sje hagkvæmara, að egg sjeu seld eftir þyngd, heldur en eftir tölu.

En jeg vildi að eins spyrja meðmælendur frumv., hvað átt sje við, eða hvað orðið „sjálfkrafa“ í 1. gr. á að þýða; það veltur á nokkru, hvernig þetta orð er skilið, því eftir því fer, hvort hægt er að beita sektum eftir 2. gr., og hvort lögin verði að eins pappírs gagn.

Í sambandi við þetta vil jeg benda á lög um að greiða verkafólki vinnukaup silt í peningum; það er víða misbrestur, því miður, á því, að þessum lögum sje framfylgt, og er það vegna orðalags frumv.; en tilgangurinn var vitanlega sá, að verka-kaupið væri altaf greitt í peningum. Þess vegna verður það að vera ljóst, hvenær ber svo á að lita, sem viðkomandi hafi samið af sjer rjettinn. Þetta á orðið „sjálfkrafa“ að gera, en það er ekki svo ljóst, sem vera skyldi; vil jeg skjóta þessu til athugunar fyrir háttv. deild, án þess þó jeg telji, að nefnd þurfi að setja í málið.

Með því ekki tóku fleiri til máls, var gengið til atkv. og frumv. vísað til 2. umr. með 12 samhlj. atkv.

2. umr. á 19. fundi, 8. ágúst (129).

Enginn tók til máls.

1., 2., og 3. gr. frv. samþ. hver um sig með 8 samhlj. atkv.

Fyrirsögnin samþ. án atkvægagreiðslu.

Frumv. vísað til 3. umr. með 8 samhljóða atkvæðum.

3. umr. á 21. fundi, 10. ágúst (129, 191).

Stefán Stefánsson: Flestir munu játa, að þjóðin mundi bjargast af hjer eftir eins og hingað til án lagasetningar þeirrar, sem hjer liggur fyrir. En úr því farið er að setja lög um þessa smámuni á annað borð, verða lögin að vera þannig úrgarði gerð, að ekki sje augljóst, að þau verði hjegóminn einber.

Jeg geng að því vísu, að háttv. deild sje oss flutningsmönnnum að br.till. á þskj. 191 sammála um, að hún sje nauðsynleg til þess, að lög þessi nái tilgangi sinum.

Eftir frumv. getur kaupandi jafnan ráðið því, hvort egginn eru seld eftir þyngd eða tölu, þar sem hann þarf eigi annað, en æskja sölu eftir tölu, og það mundi hann jafnan gera, ef hann sæi sjer hag í því. Verði br.till. sp., hlýtur salan jafnan að fara

eftir þyngd, svo framarlega að kaupandi og seljandi komi sjer eigi saman um tölusölu, og með því er tilgangi laganna náð.

Jeg vænti því, að háttv. deild samþykki breytingartillöguna á þskj. 191, því með því einu móti getur þetta frumv. orðið að gagni.

Þar eð ekki fleiri tóku til máls, var gengið til atkvæða, og var

Breyttill. á þskj. 191 samþ. með 12 samhlj. atkv.

Frumv., þannig breytt, var samþ. með 11 samhlj. atkv. og endursent forseta Nd.

12. Íslenzkt peningalotterí.

Á 21. fundi Ed., laugardaginn 10. ágúst, var útbýtt í deildinni frumv. til *laga um stofnun peningalotteris fyrir Ísland*, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd. (193), og á 22. fundi Ed., 12. ágúst, var frv. tekið til 1. umr.

Steingrímur Jónsson: Frumv. þetta, sem hin háttv. Nd. hefur sent hingað, er um svo þýðingarmikið efni, og svo þýðingarmikið, ef það kemur til framkvæmda, að jeg tel sjálsagt, að það sje athugað nánar hjer í deildinni, og vil þess vegna leggja til, að frumv. verði, að þessari 1. umr. lokinni, vísað til nefndarinnar um árgjald af verzlun og viðskiftum við útlönd, því jeg áleit, er sú nefnd var kosin, að hún ætti að athuga skattafrumv. þau, er hingað berast frá háttv. Nd.

Jeg tel sjálsagt, að nefndin eigi tal við þá, er einkaleyfi þetta eiga að fá, og álit, að frumv. stafi engin hætta af því, að nefnd sje skipuð í það, það þurfi ekki að seinka meðferð þess til muna.

Ágúst Flygenring: Jeg vil að eins skjóta því til væntanlegrar nefndar, hvort eigi væri hægt að fá lækkaða tölu þeirra lotteriseðla, er selja má hjer á landi, því vitanlega er það aðalgalli frumvarpsins, hversu sú tala er há.

Það eru svo augljós dæmi þess alstaðar þar sem lotteriseðlasala er tíðkuð, að fátækt fólk eyðir altöf miklu fje til seðla-kaupa, og hefur mikla tilhneigingu til að treysta á blinda hepn. Að þessu leyti er lotteriseðlasala afar óholl, þar sem mikið er að henni gert, sem einkum á sjer stað í Suður-Evrópu; enda mætti nefna hana þar hreina landplágu, t. d. á Spáni, þó þjóðirnar geti ekki upprætt hana, eða eigi mjög erfitt með það nú orðið, af því ríkin og einstakir menn njóta stórtækna af þessum lotteríum.

ATKVGR.:

Frumv. vísað til 2. umr. með 12 samhlj. atkv. og ennfremur vísað til nefndar um frv. til laga um árgjald af verzlun og viðskiftum við útlönd með 12 samhlj. atkv., (sbr. 9. mál, 1. umr.).

2. umr. á 27. fundi, 17. ágúst (193 n. 257).

Jens Pálsson (framsögumaður): Mál þetta, sem hjer liggur fyrir, er komið hingað frá háttv. Nd. eftir allrækilega meðferð þar. En með því að nefndin í háttv. Nd. kľofnaði í tvent, þá samdi hvor hlutinn fyrir sig ítarlegt nefndarálit, og urðu um þau hinar snörpustu umræður. Og vænti jeg þess, að flestir hinna háttv. þingmanna hjer í deildinni hafi þá þegar nokkuð kynzt málinu.

Oss þótti því ekki ástæða til þess, að fara langt út í málið við 1. umr. hjer í háttv. deild; heldur var því þegar í stað með rökstuddri tillögu vísað til nefndar. — Og nú hefur nefndin athugað frumv. og haft sáralitið við það að athuga. — Eiginlega ekki annað, en gefa nokkrar bendingar, viðvikjandi 2. gr. frumv. Og þar sem nú málið er orðið svona kunnugt, eins og jeg þegar hef tekið fram, álit jeg ekki brýna þörf á ítarlegri framsögu.

Eins og öllum er kunnugt, er stjórninni í frumv. gefin heimild til þess, að veita

um vissan, tiltekinn tíma, þrem háttv. herrum, sem nefndir eru í 1. gr. laganna, leyfi til þess að stofna peningalotteri fyrir Ísland, í 2 flokkum, og hlutatala hvors flokks ekki hærri en 50,000, en beggja samtals 100,000. Hlutunum má skifta niður í áttundir, helftir og fjórðunga, og er það sama hlutaskifting, sem á sjer stað í Klasselotteriinu danska. Dráttum er ætlað að fara fram í Kaupmannahöfn og lotteriinu á að stjórna þaðan. Þetta kann sumum ef til vill að þykja óviðfeldið, þar sem lotterið er fyrir Ísland. En þetta fyrirkomulag þykir leyfishöfunum væntanlega óhjákvæmilegt vegna þess, hve fjarri Ísland liggur heimsmarkaðinum, og hversu öll brjefaviðskifti hingað og hjeðan eru strjál og örðug.

Það er áskilið, að í stjórn lotterisins skuli helmingurinn vera Íslendingar, og þar af minst tveir vel færir lögfræðingar. Einkaleyfistíminn er 30 ár; en því fylgir sá kostur, að stjórnin getur tekið leyfið aftur, að liðnum helmingi tímabilsins, ef hinu íslenska löggjafarvaldi þykir ástæða til þess.

Einkaleyfishafarnir eiga skilyrðislaust að greiða landssjóði að minsta kosti 138000 franka á misseri hverju. Sje frankinn talinn jafngilda kr. 0,72, svo sem Koloniallotterið danska telur, nemur þetta misserisgjald kr. 99.360,00 — og árgjaldið eftir því kr. 198.720,00.

Minna en þetta árgjald mega þeir aldre greiða; þetta er lágmark gjaldsins til landssjóðs. En með því að svo er tilskilið, að þeir skuli greiða landssjóði Íslands gjald, er nemi 4% af iðgjöldunum fyrir hluti þá, er seljast í hvorum flokki, þó ekki minna en 138 þúsund franka á misseri, þá fer svo, ef þeim gengur vel að útvega sjer markað fyrir hlutina, og fá selt meira en nemur þeirri upphæð, er þessir 138 þús. frankar eru 4% vextir af, að undir eins og þeir fá selda fleiri hluti, en þeirri upphæð nemur, þá fær landssjóður

meira afgjald, en lágmarkinu kr. 198.720,00 nemur. — Þegar svo er komið, sem ekki þarf ráð fyrir að gera fyrst í stað, að þeir fá selt helming lotteriishlutanna, fær lands-sjóður á ári með þessu 4% afgjaldi af 216 þús. króna; en takist þeim, er stundir liða, að selja $\frac{2}{3}$ af hlutunum, fær lands-sjóður með sama 4% afgjaldi kr. 400,000 á ári.

Aukatekjur ánafnaðar landssjóði í frv. eru hálfir þeir vinningar, sem ekki er vitjað í tæka tíð. — Einhverjar geta aukatekjur þessar orðið, en óvissar eru þær, og leiði jeg minn hest frá að gera nokkra áætlun um þær.

Tryggingar þær, sem áskildar eru í lög-unum, eru tvær.

Trygging fyrir því, að premiurnar verði borgaðar út. Tryggingarsjóður sá, er til skilinn er fyrir því, er næsta mikill, og skal liggja geymdur í Þjóðbankanum í Kaupmannahöfn eða Landsbanka Íslands, kjósi ráðherra það heldur. Það er á hans valdi, og er það kostur.

Trygging skal líka sett fyrir því, að lands-sjóður fái hið tilskylda afgjald sitt. Nefndin álitur tryggingarnar góðar að öllu leyti, og sje ekkert að þeim að finna.

Hinsvegar hefur nefndinni þótt 2. gr. nokkuð athugaverð; í henni er leyft, að selja megi alt að 1000 hluti hjer á landi, en þar sem þessi verzlun, jeg nefni lotte-riið verzlun, er meiri fjárhættu bundin en venjuleg viðskifti manna á meðal, og lotteri má telja lítt kunnugt öllum almenningi, þótt nokkrir Íslendingar hafi um nokkurt skeið keypt lotteriseðla í útlendum lotterium, þá litur nefndin svo á, að ekki sje hyggilegt nje gætilegt, að leyft sje, að hleypa svo mörgum hlutum út á sölumarkaðinn hjer á landi fyrst um sinn, og lætur því í ljósi þá ósk sína, að ráðherra takmarki töluna að verulegum mun alt að fimm fyrstu árin. Nefndin álitur þetta vera á valdi stjórnar-innar; þetta sje samningsatriði milli sjóna-rinnar og leyfishafanna, og svo líta og

leyfishafar líka á, enda stendur í frumv. „alt að 1000 hluti.“ Sökum þessa áleit nefndin ekki þörf á að gera brtill. við 2. gr., þar sem hún treystir stjórninni fylli-lega til að takmarka hæfilega söluna hjer á landi.

Nefndinni er kunnugt, að mörgum þykir það miklu máli skifta, hvort víst sje, að lotteriið komist á fót, og hvenær það muni geta tekið til starfa. Hún hefur um þetta leitað frjetta til væntanlegra leyfishafa, og getið þess í nefndarálitinu, er hún varð um þetta visari hjá þeim.

Jeg hef sjeð þess getið í blaði einu, að það væri rjett og sanngjarnt, að procent-urnar, sem gjalda ætti, hækkuðu að því skapi, sem fleiri hlutir seldust, ella væru yfirleitt hærri, og landssjóði þar með á-skilið hærri afgjald af einkaleyfinu. En eftir upplýsingum þeim, er formaður og skrifari nefndarinnar hafa aflað sjer, mun mega telja tvisýnt, hvort fyrirtækið borgi sig svo vel fyrst um sinn, að þessi krafa sje rjett og sanngjörn; að minsta kosti ekki, nema lágmarkið 138 þús. kr. á miss-eri sje afmáð; en að því vill nefndin ekki ganga.

Vil jeg svo ekki fjölyrða meira um málið að sinni, enda býst jeg við, að fleiri taki til máls með og móti.

Jósef Björnsson: Mál þetta, sem hjer liggur fyrir alþingi, er fullkomið nýmæli, og því full von, að lítið sje á það á ýms-an hátt, enda kom það bert fram í Nd. og í ræðu háttv. 3. kgkj. þm., að til er önnur hlið málsins en sú finans-iella eða sú, að afla landssjóði tekna. Jeg á hjer við hina siðferðislegu hlið málsins, og mun jeg lýsa skoðun minni á þeirri hlið þessa máls,, því að hún er enn þýð-ingarmeiri fyrir allan almenning.

Þegar menn kaupa sjer lotteriseðil, er vafalaust lagt út í fjárhættu, og, að stuðlað sje að slíku, eða að það sje leyft, er frá siðferðislegu sjónarmiði rangt. Með þessu vil jeg þó ekki sagt hafa, að rangt sje að

samþykkja frumv. það, er hjer liggur fyrir. Þegar um það er að ræða, þá kemur til greina, hvort þjóð vor er laus við fjárhættu þá og siðspillingu, sem lotterii fylgir, svo að þjóðin kynnist þessu þá fyrst, ef frumv. nær fram að ganga. Til þess að ganga úr skugga um þetta, og geta tekið afstöðu um málið, verðum við að lita kring um okkur og sjá hvar við stöndum. Fjárhagur lands vors, er eins og háttv. framsgum. hefur tekið fram í ræðu sinni, þannig vaxinn, að full þörf er á tekjunum, sem frumv. veitir. Og litum vjer nú í kring um oss, þá virðist mjer augljóst, að af frumv., sem fyrir liggur, stafi engin ný og sjerstök hætta fyrir þjóðina umfram það, sem nú er.

Síðan samgöngur vorar við umheiminn urðu meiri, þá má segja, að inn á þjóðina hafi streymt bæði ilt og gott frá öðrum þjóðum. Vjer höfum borizt inn í strauminn og erum staddir í honum. Eitt af því, sem hingað er þannig komið, er fjárhættuspil. Alstaðar um heiminn eru menn fíknir í fjárhættuspil, og í því erum vjer sjálfsagt ekki undantekning; eins og háttv. framsm. gat um; þá munu þeir Íslendingar eigi allfáir, sem spila í útlendum lotterium. En þar eð þetta eru útlend lotteri, fer fjeð, sem til þess gengur, út úr landinu. Það virðist því ekki nema eðlilegt, að menn vilji, að þjóðin fái eitthvað af þessu fje sinu aftur, og það er tilraun í þá átt, sem hjer er verið að gera. Vjer getum ekki varnað því, að spilað sje í útlendum lotterium, því jafnvel þótt það væri bannað með lögum, þá væri hætt við, að því yrði ekki hlýtt. Fjárhættu þeirri, er einstakir menn stofna sjer í með þessu, getum vjer því ekki spornað við, nje siðspillingunni, sem því fylgir. En úr því svo er, þá er rjettara að hafa peningahagnaðinn og fá íslenzkt lotteri, sem gefur landssjóði tekjur, heldur en að útlendingar dragi allan gróðann til sín. Þess vegna hallast jeg að þessu frumv. og jeg geri það því fremur, þar

sem hagur landssjóðs er bágborinn og þing-ið verður að hafa einhver úrræði til að auka tekjur hans. Og þótt það sje ekki sem allra skemtilegast, að afla landssjóði tekna á þennan hátt, þá verður að taka því, úr því menn þjóðarinnar hætta fje sinu, hvort sem er, í lotterispil.

Jeg vil nú minnast lítið eitt á peningahlið málsins. Jeg hefði óskað, að tekjurnar af að stofna lotteri hefðu orðið meiri en ráð er fyrir gert. Þau 4%, sem lands-sjóður fær af verði seldra seðla, er lítið, ef vel gengur með söluna, þótt jeg játi, að lágmark gjaldsins sje sæmilegt. Selji leyfishafar alla hlutina, fæ jeg ekki betur sjeð. en að hlutdeild landssjóðs sje mjög svo litil, aðeins $\frac{1}{7}$ hluti af tekjum lotterísins, og er því ekki nema æskilegt, að reynt sje að heimta meri hlutdeild af lands-sjóðs hálfu eins og bent hefur verið á í blaði einu hjer í Reykjavík. Jeg efa hinsvegar ekki, að nefndirnar í máli þessu bæði í háttv. Nd. og hjer í þessari háttv. deild, hafi gert sitt til þess, að komast svo langt, sem auðið var. En leyfishafar hafa ekki viljað ganga lengra en þetta.

Háttv. framsm. (*Jens Pálsson*) mintist á, að fara mætti fram á stigandi hækkun prócenta, ef vel seldist, en það tel jeg ekki æskilegt, því að þá mundu leyfishafar heimta lækkun prócenta, ef illa seldist, og lágmark gjaldsins gjört enn lægra en nú er. Þetta tel jeg ekki til bóta, því það er ekki gott að segja um, hve mikið selst, og því tel jeg rjettara, að hafa gjaldið fast heldur en tilfærulegt, og er jeg því sammála nefndinni um þetta atriði.

Jeg er ekki með öllu ánægður að fara þessa leið, en þar sem jeg sje engan mögulegleika að vernda þjóð vora frá lotterispili, þótt ekki sje neitt íslenzkt lotteri til, og landið hefur hagnað af að hafa íslenzkt innlent lotteri, en ekkert nema skaðan einan af að spila í útlendum lotterium, sem ekki verður varizt að gert sje, þá mun jeg greiða atkvæði með málinu.

Jens Pálsson (framsögum.): Háttv. þm. Skagf. leit á hina siðferðislegu hlið málsins og taldi varhugavert og út af fyrir sig siðferðislega rangt, að lögleiða lotterí hjer á landi. Jeg skal engan veginn finna að þessari skoðun hans.

Til þess eru mjer of kunnar skoðanir merkra siðfræðinga að fornu og nýju. Mjer er vel um það kunnugt, að sumir þeirra eru í þessum efnum afar strangir og þröngsýnir. Þeir fordæma tombólur og happdrætti um hluti, veðmál, og jafnvel sjerhvert hlutkesti um verðmæti eða rjettindi, og allar þær athafnir, sem nokkur minsta fjárhætta sje við bundin; þeir eru til, við vitum það, sem dæma það stórsynd og fordæma það harðlega, að spila L'hombre upp á 10 aurabítir; það sje fjárhættuspil, segja þeir, og spilli mönnum. Jeg verð samt að líta svo á, að slíkar ályktanir sjeu öfgakendar og rangar. Það er að visu hugsanlegt, að þær manneskjur sjeu til, sem geti orðið fíknir í að spila vegna slíks smáræðis, sem jeg gerði ráð fyrir, að undir væri lagt. Jeg geng inn á, að hugsanlegar sjeu svo óþroskaðar manneskjur; en í reyndinni verða þær hverfandi fáar, svo örfáar, að til þeirra er lítið tillit takandi. — Flestum sæmilega þroskuðum manneskjum er ekki hætt við fjárhættuspilsástriðu, sem auðvitað er siðspillandi, ekki siður en hver önnur spilt ástriða. Annars er hætta þessi relativ, eins og flest alt, ef ekki alt undir sólunni. Hve mikil hættan er fyrir menn, fer eftir því, hve þroskaðir þeir eru, að hve miklu leyti þeir þekkja slíka hluti, hverju þeir hafa vanizt, hvert og að hve miklu leyti þeir hafa kynzt slíku eða því líku og umgengizt það, eða átt við það að etja.

Hvernig stöndum við Íslendingar nú að vígi í þessu efni?

Seðlar þeir, sem aðallega munu verða keyptir hjer á landi í þessu lotterí, verða $\frac{1}{4}$ eða öllu heldur $\frac{1}{8}$ parts, og verður

ekki talið, að með því sje stórfje í hættu lagt.

Hverju svipuðu erum vjer orðnir vanir? Sifeldum tombólum, alltiðum hlutalotteríum. Þetta er jafnaðarlegast notað til fjársafns um fjelagsfyrirtæki. Ennfremur hefur sjerlega óstöðug veðráttu, stopular sjógæftir og brygðular fiskigöngur valdið því, að atvinna þessarar þjóðar hefur um aldir verið líkari fjárhættuspíli, en nokkurrar annarar menningarþjóðar, sem jeg þekki til. — Jeg vil spyrja háttv. þm. Skgf., hvað hafa fiskiveiðar vorar t. d. að undanfögnu verið, annað en áhættulotteri? Og enn eru þær það að miklum mun, og munu verða. Atvinna sveitabóndans er og sifeld áhætta hjer á landi; alt af vofir einhver hættan yfir honum. Er það t. d. ekki fjárhætta, að taka og verða að halda dýrt kaupafólk í landi, þar sem brugðið getur til rigninga með sláttarbyrjun og rignt látlaustr til höfuðdags. Menn eru sannarlega vanir áhættu á þessu landi. Hún er landsmönnum engin nýng; við stöndum einmitt að því leyti vel að vígi gagnvart þessari lotteristofnun, og hættan fyrir fjárhættuspilsástriðu í þessu lotterí þessvegna tiltölulega lítil. — Hjer er það í boði, að Ísland, með því að nota erlenda markaði, eða ljósara sagt, með því að nota önnur lönd, hvar sem bezt gengur, að markaði fyrir seðla sína, græði á þeirra lotteriseðla-kaupum. Ísland græðir tvímælalaust álitlegt fje á þessu lotterí. En hvað gerir það sem stendur? Íslendingar kaupa að mun seðla í erlendum lotteríum og þjóðin tapar á því stöðugt verulegum peningum. Ísland ljær sig þannig útlendum lotteríum til að tapa fje; en nú stendur því til boða, að nota erlendan markað fyrir sitt lotteri, til að græða fje árlega. —

Að öllum þessum og fleiri ástæðum skoðuðum, mun jeg hiklaust greiða málinu atkvæði mitt. —

Jón Jónatansson: Jeg ætla mjer ekki að tala mikið um þetta mál, þar sem mig

brestur þekkingu og kunnugleika um flest atriðin, en þó er það eitt atriði sem jeg tel ekki hafa verið minzt nóg á, en sem tekið var fram í háttv. Nd. Þetta atriði er það, hvort það eitt, að landssjóð vanti fje, sje rjettmæt ástæða til að láta það ráða eingöngu, og að ekki verði litið á annað.

Nefndin í neðri deild telur lotterí alstaðar vissa gróðalind, og sjeu öll sund lokuð, að landið reki slikt fyrirtæki fyrir eigin reikning, og, að þau lotteri, sem fyr. ir sjeu, fullnægi ekki spilafíkn manna.

Mjer er spurn: Væri landssjóður ekki í fjárþröng, mundi þá þingið sætta sig við, að fá ekki meira en þetta? Mjer þykir það hálfóviðfeldið, að sæta hvaða kosti, sem boðinn er, að eins af því, að landið er í fjárþröng. En mjer finst það sannist hjer, að „litlu verður Vöggur feginn“. En jeg þykist vita, að það þýði ekki mikið, að koma hjer fram með breyttill. um hækkun á gjaldi því, er frv. ætlast til að leyfishafar greiði landssjóði. Jeg hef að visu heyrt sagt, að væntanlegur leyfishafi hafi ekki viljað bjóða betri kosti en þetta, og að hætta sje á, að málið strandi, ef landssjóðsgjaldið verður hækkað, að leyfishafar gangi aldrei að þeim kosti. En mjer leikur efi á, að nokkru sje spilt, þótt málið strandaði í ár. Ef leyfishafar þurfa að græða fje, og lotteriið er mikill gróðavegur, sem litill vafi virðist leika á, þykir mjer ekki ólíklegt, að þeir leituðu hingað aftur og byðu þá betri kosti. Mig brestur að visu þekking til að skera úr, um hve mikið gróðafyrirtæki er hjer að ræða, og get því ekki dæmt um, hver líkindi eru á betra boði, en jeg byggi það á nefndaráliti Nd. um málið, að þetta fyrirhugaða lotterí sje „örugt gróðafyrirtæki“. En hversu stór gróðinn er, get jeg, sem sagt, ekki gert mjer hugmynd um.

Það sem mjer þykir helzt varhugavert við frv. er það, hve gjaldið í landssjóð er lágt. En það er, eins og jeg sagði, líklega árangurslítið, að reyna að breyta því.

Fleira er og í frumv., sem jeg get ekki felt mig við. Og mjer er ekki ugglaustr, að landsmenn kunni að leggja ofmikið fje í kaup lotteriséðla, og að þeim geti stafað hætta, af því að þessu leyti.

Jeg hef svo ekki meira að segja. Jeg vildi að eins vekja athygli á, hvort það væri rjett, að sæla fyrsta boðinu, sem væntanlegir leyfishafar bjóða, og hvort nokkur hætta væri á ferðum, þótt málið strandaði að þessu sinni.

Jens Pálsson (framsögum.): Háttv. þm. Árn. leit svo á, að það hefði ráðið sigri þessa frv. hjer á þingi, að landssjóð vantaði fje, og að honum kæmi því vel væntanlegur tekjuauki af frv. Jeg get ekki fallizt á, að þetta sje rjett hjá háttv. þingm. Jeg tel vafalaust, að þeir, sem athuguðu málið í Nd. og fjölluðu um það þar, hafi ekki aðhylzt frv. af þessari ástæðu einni, og jeg er viss um, að þeir hefðu ekki fylgt frv., ef þeir hefðu ekki talið það gott í sjálfu sjer, og í alla staði aðgengilegt. Þeir hafa ekki að neinu leyti verið mótfallnir því. Og jeg er þess viss, að þeir hefðu ekki gengið að frumv., ef þeir hefðu ekki haft vissu fyrir, að landsjóður gæti ekki gert sjer meiri gróðalind úr því.

Háttv. þingm. Árn. hjelt, að frv. væri örugg gróðalind. Jeg skal fúslega kannast við það, að jeg hjelt það sjálfurframan af, er jeg hafði ekki kynt mjer málið eins rækilega, og jeg hef gert siðar, og var þá mjög harður á því, að sjálfsagt væri, að heimta hærra gjald af leyfishöfum en frumv. ákveður. En samkvæmt þeirri vitneskju, sem jeg hef aflað mjer um þetta efni, gæti jeg nú vel trúað því, að leyfishafar töpuðu á lotteríinu fyrstu árin. Fyrirtækið alt byggist á því, að gróði verði að því, þegar frá liður. En hjer er ekki um mörg ár að tefla — ekki nema 15 ár. Og ef jeg væri stofnandi þess fyrirtækis, mundi jeg óttast, að þessi tími væri fulltæpur til þess, að fá byrjunar-

kostnað og væntanlegt byrjunartap upphorið, og síðan ágóða og verulegan gróða að leikslokum. Jeg skal geta þess. að jeg að visu þekki þess konar fyrirtæki, sem hjer er um ræða, ekki nema af afspurn. En það má gera sjer nokkra líkindaáætlun um þetta, sem jeg hygg að fari nærri lagi, og þessi áætlun er þannig: Samkvæmt frumv. eiga vinningarnir að nema að minsta kosti 70% af iðgjöldunum samantöldum. Þegar slíkt fyrirtæki sem þetta er stofnsett, þá þarf það að laða menn að sjer. Það þarf bæði að telja menn á að nota lotteri og í öðru lagi þarf að fá þá, sem nota önnur lotteri, til þess að skifta við sig, og koma þeirri skoðun inn hjá þeim, sem spila í lotterium, að þeim sje eins gróðavænlegt að nota sitt lotteri eins og önnur. Til þess verða þeir að auglýsa og gera alþjóð manna kunnugt fyrirtæki sitt, það því fremur, sem í Danmörku og nágrannalöndunum er fult upp af lotterium, sem leyfi hafa til að selja lotteriseðla í löndum, þar sem engin lotteri eru til. Það mundi kosta mikið að ná í viðskiftamenn frá þeim; það þarf því bæði á „agentum“ og auglýsingum að halda, og þetta kostar kannske 10%—20%, segjum 15%; 6 menn eiga að sitja í nefnd og nokkuð verður að borga þeim. Þá á að greiða landssjóði 4%, og sú upphæð getur numið meiru. ef svo illa selst, að þetta hundraðsgjald nemur ekki 138,000 frönkum. Leyfishafar þurfa og að setja stórfje til tryggingar. Nokkuð má og reikna til reksturskostnaðar við lotterið, burðargjalds undir seðla, viðskiftabryf o. fl. Og þegar þetta er alt komið, fer ekki að verða eftir mikill ágóði, sem um verður að tefla. Ef t. d. salan gengur illa fyrstu árin, ef það selst t. d. ekki nema 1/4 hlutanna, þá er auðsætt tap af fyrirtækinu, sem verður að vinna upp, áður en næstu 15 ár eru liðin. Þá getur ráðherra tekið leyfið af leyfishöfum með eins árs fyrirvara, getur tekið það af þeim án nokk-

urrar ívilnunar af landssjóðs hendi. Ef þá væri fengin vissa fyrir því, að fyrirtækið væri stógróðalind, gæti farið svo, að landssjóður heimtaði hærri hundraðsgjald fyrir leyfið til að reka það, eða seldi það öðrum, sem byðu betri kosti, eða ræki sjálfur lotteri. Það er ekki gott að gizka á, hvað af þessu þrennu hann kysi. Jeg skal játa það, að mjer þótti gjald þetta lítið í fyrstu, og skal líka játa, að mjer þótti líklegt, að semja hefði mátt um málið á öðrum grundvelli; þeim grundvelli, að hærri gjald skyldi greiða, er meira seldist af hlutum; að því meira skyldi, með öðrum orðum, greiða í landssjóð, því meiri ábati sem yrði af fyrirtækinu (hækkandi „scala“). En það var ekki sanngjarnt, að fara fram á slíka stigandi hækkun á þeim grundvelli, er hjer er samið á. Slíkt gat ekki samrýmzt fastákveðinni upphæð sem „*minimum*“ — þessu hjer setta lágmarki afgjaldsins, 138 þús. franka á misseri.

Jósef Björnsson: Það var að eins órstutt athugasemd, er jeg vildi gera.

Háttv. framsögum. misskildi algerlega orð min. Hann hjelt, að jeg hefði sagt, að hin siðferðislega hætta hyrfi algerlega, ef salan á lotteriseðlum væri takmörkuð. En slíkt var ekki hugsun mín. Jeg sagði, að nú streymdu inn í landið seðlar frá útlöndum. Jeg sagði enn fremur og lagði áherzlu á það, að við gætum ekki varazt, að seðlar streymdu inn í landið annarstaðar að, nema með því móti, að banna það stranglega. Og þótt slíkt yrði bannað, væri jeg efins um, að því lagafyrirmæli yrði framfylgt svo, að það kæmi að gagni. En úr því þessu er nú þannig háttað, að þjóðin kaupir töluvert af lotteriseðlum, þá vildi jeg, úr því sem gera væri, reyna að hafa eitthvað í aðra hönd, að þjóðin taki það í aðra höndina, sem sem hún lætur úr hinni, en ljeti ekki útlendinga draga það fje alt burtu úr landinu, sem landsmenn nota þannig. Jeg

vil hvorki í þessu nje öðru meta útlendinga meira en okkur sjálfa, svo sem mjer virðist sumir gera, því það tel jeg engu síður rjettmætt, að nefna endemishátt, en sumt það, sem einkent var nýlega með endemisnafninu í háttv. Nd. Þetta var hugsun mín og annað ekki.

Jens Pálsson (framsögum.): Það getur vel verið, að jeg hafi misskilið hinn háttv. þingm. Skgf. En jeg skal aftur minna á það, að það eru 70%, sem í vinningunum liggja. Þá eru ekki eftir nema 30%. Jeg sýndi fram á það áðan, að það verður ekki mikið afgangar af því fje í ágóða, er allur kostnaður við rekstur og stjórn lotterisins er frá talinn. Það getur vel verið, að þjóðin tapi á þeim lotteriseðlum, sem seldir eru í landinu sjálfu, en svo fær hún tekjur af þeim seðlum, sem seldir eru um öll lönd, og hún fær ekki einungis eins mikið inn í landið af fje, og hún tapaði út úr því á seðla-kaupum, heldur miklu meira.

Síðan var gengið til atkv. og

1., 2., 3. og 4. gr. frv. samþ. hver um sig með 10 samhlj. atkv.

Fyrirsögnin var samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Frumvarpinu vísað til 3. umr. með 10 samhlj. atkv.

3. umr. á 28. fundi, 19. ágúst (193, n. 257).

Enginn tók til máls.

Frumv. var samþ. með 9 atkv. gegn 1 og afgreitt til ráðherra sem

lög frá alþingi.

13. Stækkun verzlunarlóðarinnar á Norðfirði.

Á 19. fundi Ed., fimtudaginn 8. ágúst var útbýtt í deildinni frv. til *laga um stækkun verzlunarlóðarinnar á Norð-*

firði, eins og það hafði verið samþ. við 3. umr. í Nd., og á 21. fundi, 10. ágúst, var frv. tekið til 1. umr. (162).

Enginn tók til máls.

Frumvarpinu var vísað til 2. umr. með 12 samhlj. atkv.

2. umr. á 22. fundi, 12. ágúst (162).

Enginn tók til máls.

Frumvarpsgreinin var samþykkt með 8 samhljóða atkvæðum og fyrirsögnin án atkvæðagreiðslu.

Frumvarpinu vísað til 3. umræðu með 8 samhlj. atkv.

3. umr. á 24. fundi, 14. ágúst (162).

Enginn tók til máls.

Frumv. var samþ. með öllum atkv. og afgreiddist til ráðherra sem

lög frá alþingi,

14. Þingfararkaup alþingismanna.

Á 13. fundi Ed., miðvikudaginn 31. júlí, var útbýtt í deildinni frv. til *laga um þingfararkaup alþingismanna* (113), flutningsmenn: Sigurður Stefánsson og Steingrímur Jónsson, og á 14. fundi, 2. ágúst, var frv. tekið til 1. umr.

Sigurður Stefánsson (flutningsm.):

Þetta frumv., sem við flytjum hjer, fer aðallega fram á tvær breytingar á því, sem nú er. Í fyrsta lagi eru fæðispeningar þeirra þingmanna hækkaðir, sem búsettir eru utan Reykjavíkur, og svo er ferðakostnaður þeirra ákveðinn.

Um fyrri breytinguna, hækkan fæðispeninganna, munu tæplega vera skiftar skoðanir. Það hefur lengi verið talað um það, að hækka fæðispeningana, sem ákveðnir eru eftir nügildandi lögum, og það er þegar orðin almenn skoðun, að við svo búið megi tæpast standa lengur. Um daginn,

þegar frumv. um færslu þingtimans var til umræðu hjer í deildinni, þá leyfði jeg mjer að færa rök fyrir því, að þessi almenna skoðun væri rjett. — Þó mundi jeg ekki hafa komið fram með þetta frv., ef jeg þættist ekki þess full viss, að inn-an skamms verði afgreitt frá þinginu lög, er færa þingtimann aftur til 1. júlí. Þó fæðispeningarnir sjeu nú mjög litil borg-un, þá hefði jeg þó talið þessa borgun viðunandi enn um nokkur árin, ef þing-timinn hefði haldist óbreyttur.

Frá minni hálfu er því þetta frumv. fram komið eingöngu vegna færslu þing-timans til sumarsins.

Sumarþingin baka bændum stórkostleg-an kostnað, sem þeir geta alveg verið lausir við, ef þingið er háð að vetrinum. Jeg á við þann mikla kostnað fyrir höndann, að taka sjer mann til þess að stýra búinu um bjargræðistimann. Sá kostnaður nemur um þingtimann 144 kr. eða 72 kr. á mánuði, Eins og jeg tók fram í ræðu minni um daginn, er alt kaup þingmannsins 336 kr. um þingtim-ann. Ef maður dregur þessar 144 kr. frá, þá á hann eftir 192 kr. Fyrir þær á hann að kaupa sjer allar lífsnauðsynjar hjer í Reykjavík. Fæðið kostar 80 kr., húsnæðið eitthvað um 60 kr., og ekki má reikna honum minna en 40 kr. fyrir þjónustu og önnur nauðsynleg útgjöld. 12 kr. eru þá eftir af kaupinu. Og jeg hygg, að frekar verði fundið það að þessum reikningi, að hann sje of lágur en hitt.

En það álitum við flutningsmennirnir al-veg ósæmilegt fyrir þjóðfjlagið, að launa starfsmönnum sínum svo illa, að þeir hafi fjárhagstjón af starfi sínu í þarfir þess.

Á þessu byggist hækkun sú á þingfar-arkaupi alþingismanna, sem frumv. fer fram á. Þingmenn búsettir í Reykjavík hafa, samkvæmt frumv., sömu fæðispen-inga og hingað til, og teljum við flutnings-menn þá eins vel, eða jafnvel betur haldna

af því kaupi, en aðkomna þingmenn af hinu hækkaða kaupi.

Hin aðalbreyting frumv. er ákvæðið um ferðakostnaðinn. Þetta atriði hefur oftár en einu sinni komið fram á þing áður, en ekki náð fram að ganga.

Það er sjálfsagt vandamál, að meta rjett þann kostnað, en hins er ekki að dyljast, að ferðakostnaðar-reikningar þingmanna hafa oft verið mjög misjafnir og það und-arlega mjög í samanburði við vegalengdir, og stundum ósanngjarnlega háir.

Þetta er leiðinlegt fyrir þingið og hefur líka oft verið notað til að vekja tortrygni gagnvart einstökum þingmönnum og ríra virðingu þeirra í augum almennings, oft að visu að ástæðulausu, en stundum með nokkrum rökum.

Jeg verð því að telja mikið unnið við það, ef takast kynni að fastákveða ferða-kostnaðinn þannig, að þingmenn væru full-vel sæmdir.

Aðalstefna okkar í frumvarpinu er sú, að miða ferðakostnaðinn við sjóferðir, enda þótt ekki sje hægt að gjöra það alstaðar, þar eð um ýms þau hjeruð getur verið að ræða, þar sem sjóferðir geta ekki komið til greina, svo sem er um sum kjördæmi Suð-urllandsundirlendisins.

Jeg skal og geta þess, að með tilliti til frumvarpsins um færslu þingtimans er ferðakostnaðurinn miðaður við sumarferðir.

Jeg skal ekki að þessu sinni fara út í einstakar upphæðir, sem frv. getur um. Jeg býst við því, að nefnd verði sett í málið, til að athuga það grandgæfilega, því jeg efast ekki um það, að okkur flutningmönnum geti hafa sjezt yfir að ýmsu leyti.

Viðvikjandi því, að miðað er við sjó-ferðir, skal jeg geta þess, að hingað til hefur það komið fyrir, að sumir þingmenn hafa farið landveg, enda þótt þeir hefðu getað farið sjóveg, og ferðakostnaður þeirra hefur því orðið miklu hærri. Með því er landinu gerður óþarfa kostnaður.

Að lokum vil jeg minnast á það, að við gátum ekki skilið við ferðakostnaðar-áætlunina, án þess að slá þann varnagla, að eiga skyldi þingmaður rjett á að fá endurgoldinn þann kostnað, er kynni að hljóta af óviðráðanlegum atvikum (sbr. 3. gr.), svo að hann yrði þá að gera sjerstakan ferðakostnaðar-reikning.

Jeg finn svo ekki ástæðu til að fara frekari orðum um málið, við þessa umræðu. En jeg sting upp á því, að 5 manna nefnd verði kosin í málið, að lokinni þessari 1. umr.

Þar eð ekki tóku fleiri til máls, var gengið til atkv., og var frumv. vísað til 2. umr. með öllum atkv.

5 manna nefnd samþykkt með öllum atkvæðum.

Kosningu í nefndina hlutu:

Sigurður Eggerz með 13 atkv.,

Sigurður Stefánsson með 12 atkv.,

Guðjón Guðlaugsson með 11 atkv.,

Einar Jónsson með 10 atkv.,

Jens Pálsson með 9 atkv.

Í nefndinni var Sigurður Eggerz kosinn formaður og Sigurður Stefánsson skrifari og framsögumaður.

2. umr. í Ed. á 23. fundi, 13. ágúst, (113, n. 195, 228).

Sigurður Stefánsson, framsögum.: Jeg finn eigi ástæðu til að vera fjölorður um þetta frumvarp.

Jeg gat þess við 1. umræðu í þessu máli, að frumv. færi fram á tvær aðal-breytingar á gildandi lagaákvæðum um þingfararkaup alþingismanna, sem sje hækkun á dagpeningum þeirra og fastákveðinn ferðakostnað.

Í nefndarálitinu eru færðar ástæður fyrir þessum tveimur aðalbreytingum.

Nefndin hefur orðið samdóma um það, að hækka bæri dagpeningana, að undanteknum einum nefndarmanni, og hefur ekki álit hans verið útbýtt hjér í deildinni fyr

en í dag, svo jeg veit ekki, hvort það getur komið til umræðu í dag; en breyting-artillagan gæti auðvitað komið til atkvæða með samþykki deildarinnar.

Það er tekið fram í nefndarálitinu, að núgildandi ákvæði um fæðispeninga alþingismanna sje sett með einvaldskonungs tilskipun frá 8. marz 1843, svo að þetta ákvæði er því nær 70 ára gamalt; og eins og ræður að líkindum, er sú borgun, sem þá var ekki að eins sámileg, heldur jafnvel rifleg, ekki lengur viðunanleg nú eða sámileg, vegna þess að peningar hafa alt annað gildi nú. Það hefur breytt svo mjög síðan, að telja má að 6 kr. þá á tímum, hafi svarað til 18 kr. nú á tímum.

Eftir því hefðu dagpeningar þingmanna átt að hækka ekki um 50% eða 3 kr. á dag, eins og hjér er farið fram á, heldur um 200%; svo að þá hefðu dagpeningarnir átt að verða 18 kr.

Hvorki flutningsmennirnir nje nefndin hafa viljað fara herra en farið er fram á í frumvarpinu, og það aðeins með tilliti til þingmanna utan Reykjavíkur.

Það er sýnt fram á það með tölum í nefndarálitinu, að með ýtrasta sparnaði þingmanna geti þeir haft einar 6 kr. afgangs af mánaðarkaupi sínu. En auðvitað er það, að allur þorri þingmanna utan af landinu hefur ekki einn einasta eyri afgangs kostnaði, heldur skaðast meira og minna á þingförum í flestum tilfellum, þótt gætt sje hinnar mestu sparsemi.

Nefndin áleit, að þetta mætti ei lengur eiga sjer stað, og það því síður, sem þessi borgun væri alsendis ónóg, og gæti ekki jafnast á við kaup óbreyttra verkmanna.

Það er sagt að óbreyttar kaupakonur hafi nú t. d. í kaup 12 kr. um dag, sumar eftir sumar, á einum stað hjér á landi, Siglufirði, og er það nokkuð mikill mismunur, ef líkja skal saman við kaup þingmanna, sem geta tæpast talizt matvinnungar með því kaupi, er þeir nú hafa.

Jeg skal jata það, að mjer og flutningsmönnum þótti það dálítið óviðkunnalegt, að gera þennan mismun á þingmönnum utan Reykjavíkur og hinum, sem búsettir eru í Reykjavík, en þótti það samt ekki frágangssök að svo stöddu, að láta sitja við sama kaup, eða 6 kr., er hingað til hefur verið, enda þótt þessi mismunur sje ekki sem viðfeldnastur.

Því það er þó mikill munur á afstöðu þeirra og hinna þingmannanna, er koma að viðsvegar frá landinu, og telja má að 6 kr. sjeu jafn gott kaup fyrir þingmenn, sem búsettir eru í Reykjavík, sem 9 kr. dagpeningar fyrir hina; auk þess að taka þer tillit til þess, að þingmenn þeir, sem búsettir eru í Reykjavík, ættu ekki að þurfa að tefjast tilfinnanlega frá atvinnu sinni, eða fá aðra menn til þess að vinna verk sín.

Það var eigi meining nefndarinnar, að gera þetta af neinum kala til þingmanna þeirra, sem búsettir eru í Reykjavík, því vjer höfum notið alt of margra góðra þm. úr Reykjavík fyr og síðar, til þess að slíkt gæti komið til greina.

Hitt aðalatriðið, er frumv. fer fram á, er fast þingfararkaup, en áður en jeg vík að því, vil jeg samt sem áður geta þess, hversu miklu hækkunin nemur eftir 1. gr. frumv. Raunar er ekki hægt að segja það með vissu, vegna þess að maður getur ekki vitað hvað margir þingmenn verða búsettir í hvert sinn í Reykjavík, og hvað margir utan Reykjavíkur. Nú sem stendur eru búsettir í Reykjavík 14 þingmenn og 26 þingmenn utan Reykjavíkur.

Kaup þingmannanna um þingtímann verður nú í dagpeningum um 8 vikur 13448 kr., og sje síðan gert ráð fyrir, að hver þingmaður utan R.víkur sje að meðaltali viku til og frá þinginu heim til sín, — það er sumstaðar minna og sumstaðar meira og því ekki hægt að hnitmiða það nákvæmlega, — og þeir fá þá 6 kr. í dagkaup, þá verður það fyrir 26 þingmenn 1092 kr. og dagpeningarnir als 14540 kr. miðað við þetta.

Eftir hækkun frumv. verða dagpeningar og ferðadagpeningar als 19446 kr. eða mismunur 4906 kr. eða hækkun sem næst 5000 kr., og er þetta eins og áður er fram tekið, miðað við skipun þingsins eins og hún er nú, hvað búsetustað þingmanna snertir.

Jeg geri ráð fyrir, að hækkunin fari aldrei fram úr 6000 kr., og er því hjer aðeins um að ræða þá litilfjörlegu útgjaldaupphæð fyrir landssjóð. Sje aftur miðað við ferðakostnað síðustu þinga, þá verður mismunurinn miklu minni.

Þá vil jeg segja fá orð um ferðakostnaðinn.

Nefndinni var það fullljóst, að þar eru meiri vandkvæði á og margt fleira, er þarf að taka til greina, og ýms atvik, sem gera það að verkum, að erfitt er að fastsetja þann kostnað.

Eins og kunnugt er, þá hefur lengi verið talað um það, að ferðakostnaður sumra þingmanna væri ekki sem sanngjarnastur, og það enda komið fyrir, að ferðakostnaðarreikningar þingmanna úr sama hjeraði hafa verið misháir. Auðvitað er það, að þessar aðfinslur hafa oft og tíðum verið á litlum rökum bygðar, en þær hafa verið nóg til þess, að blöðin hafa oft gripið þær á lofti, og stundum dregið fram einstaka þingmenn, til þess að gera þá tortryggilega, en með því hefur verið kastað rýrð á þingið í heild sinni, þar sem ferðakostnaðarnefnd þingsins hefur úrskurðað alla reikninga þingmannanna. Þetta ferðakostnaðarnefndarinnar starf er vandasamt og oft og einatt erfitt viðfangs; nefndin hefur oftast nær nauman tíma, og verður því að flaustra af verkinu, án þess máské að hafa getað leitað sjer nauðsynlegra upplýsinga og skýringa hjá einstökum þingmönnum, og þessvegna er það, að hún getur ekki með fullri nákvæmni úrskurðað misfellur þær, er henni kunna að þykja á reikningunum.

Af þessum orsökum meðal annara þótti

nefndinni rjett, að reyna að fastsetja ferðakostnað þingmanna.

Þetta hefur verið reynt tvisvar eða þrisvar áður, en hefur þó ekki tekizt ennþá; voru ástæður og atvik að því ekki eins hentug og nú er, meðal annars af því, að þá voru fastar skipagöngur ekki komnar í það horf, sem nú er, og síðan síðasta frumv. um þetta efni lá fyrir háttlv. alþingi, munu vera milli 10 og 20 ár.

Jeg skal strax geta þess, enda býst jeg við, að það verði tekið fram hér í þingsalnum, að jeg var þá andvígur föstum ferðakostnaði, enda var jeg þá lítt reyndur þingmaður, og jeg skammast min ekkert fyrir það, að hafa fengið æðri og betri þekkingu um þetta með aldrinum.

Eins og sjá má af álitu nefndarinnar, þá hefur hún gert áætlun um ferðakostnað þingmanna, og skal jeg geta þess, að nefndin taldi rjettast, að taka Danmörku með, þó að hún sje vitanlega ekki kjördæmi, þá geta þingmenn verið búsettir þar.

Hvað ferðakostnað úr einstökum kjördæmum landsins snertir, þá hefur nefndin alstaðar sett sennilegan ferðakostnað eftir þeim upplýsingum, er hún gat bezt aflað sjer. Og engin veruleg beyting var í þessu ger á frumv. flutningsmanna, nema á Skafafellssýslum, og er það gert eftir upplýsingum kunnugra manna. Eftir frumv., eins og það nú liggur fyrir, verður ferðakostnaður allra þingmanna, ef allir þingmenn eiga heima í kjördæmi sínu, als 3600 kr.

Í álitu nefndarinnar er gerður samamburður á frumv. og 5 síðustu sumarþingum, að telja vetrarþingin með, er ekki unt; ferðakostnaður er þá meiri, svo samamburðurinn yrði ekki rjettur.

Meðaltal ferðakostnaðarins fyrir fimm ár er kr. 3973,92, er það 373 kr. hærra en áætlun nefndarinnar. En öll þessi ár voru þingmenn úr fleiri og færri kjördæmum búsettir í Reykjavík, og eitt kjördæmið, Norður-Þingeyjarsýsla, 1901 þingmanns-

laust, auk þess koma kaupstaðarkjördæmin ekki til sögunnar fyr en 1905. Setji maður nú ferðakostnaðinn úr þessum kjördæmum þau árin, sem þau eru ferðakostnaðarlaus á þessu 5 ára tímabili, eins og nefndin hefur áætlað, hækkar meðaltalið um 600 kr. og verður þá ferðakostnaður um 1000 kr. lægri, þótt öll kjördæmi landsins ættu búsetta þingmenn, hvert innan sinna takmarka.

Nefndinni duldist það als ekki, að það gæti oft komið fyrir, að þingmenn gætu ekki fylgt áætlun nefndarinnar, og yrðu því of hart úti. För þeirra getur oft orðið tálmuð af óviðráðanlegum orsökum, is, vatnavöxtum o. fl., og fanst nefndinni þá ekki nema rjett og sanngjarnt, að þingmenn ættu að fá greiddan þann kostnað, er af því stafaði. Þetta fanst nefndinni ekki nema sjálfsagt að taka fram, og það hefur hún gert hér í 3. gr. frv.

Aðallega af þessum ástæðum, eða af ákvæðum 3. gr., leiðir 4. gr. frv., eða að nefndin hefur haldið ferðakostnaðarnefndinni, en vitanlega verður starf hennar mikið vandaminnna, en það er nú.

Nefndin lítur svo á, sem ferðakostnaðarnefndin eigi ekki eingöngu að lita á reikninga þingmanna samkv. 3. gr., heldur eigi hún einnig að athuga dagpeninga þeirra, en svo hefur ekki verið hingað til, heldur hafa forsetar ávisað þeim, án þess það hafi komið til ferðakostnaðarnefndar.

Hvað álit minni hluta nefndarinnar snertir, þá fjekk jeg það ekki fyr en í dag, enda var því ekki útbýtt fyr, svo jeg lit svo á, að það geti ekki legið hér fyrir til umræðu samkvæmt þingsköpunum. Jeg ætla heldur ekkert um það að segja, fyr en jeg heyri formann nefndarinnar flytja ástæður sínar, því jeg jata það, að ástæður þær, sem eru í nefndarliti hans eru ekki veigamiklar.

Stefán Stefánsson: Jeg álit, að ekki þurfi að leita undanþágu frá þingsköpunum, því samkvæmt 30. grein

þingskapanna, er nefndarálit og breytingartilögum meiri hluta nefndarinnar bytt út í tæka tíð, og hvað álit minni hlutans snertir, þá lit jeg svo á, sem það sje að eins eins konar dilkur við álit meiri hlutans. Auk þess getur framsögumaður minni hlutans tekið alt nefndarálitið upp í framsögu sína, svo að þá lægi það einnig fyrir á þann hátt.

Sigurður Eggerz: Jeg þakka hæstv. varaforseta (St. St.) fyrir úrskurð sinn, jafnframt og jeg tek það fram, að jeg mun ekki verða langorður um mál þetta.

Meiri hluti nefndarinnar hefur í nefndaráliti sínu ekki afmarkað afstöðu sína til þessa frumv. alskostar rjett; þar sem því er haldið fram, að jeg hafi talið nauðsyn á því, að hækka dagpeninga þingmanna. Því móttsetta hef jeg einmitt haldið fram.

Því að eins teldi jeg nauðsyn á kauphækkuninni, að segja mætti með rjettu, að nýtir menn í þjóðfelaginu treystust ekki sakir kaupsins að taka þátt í lögjafarstarfi þjóðarinnar. En að svo sje, hygg jeg mjög fjarri öllum sanni, enda sýnir það hið gagnstæða, hve þingmenskan er sótt af miklu kappi. Ekki svo að skilja, að mjer detti í hug, að nokkur sæki þingmensku vegna kaupsins, enda færi illa, ef svo væri; heldur kemur þessi áhugi á þingmenskunni vitanlega af því, að menn treysta því, að þeir geti komið fram á hugamálum sínum og þannig orðið þjóð sinni að gagni. Hjá sumum þjóðum mun ekkert þingkaup greitt, en því verður vitanlega ekki komið hjer að sakir fátæktar vorrar, en álitamál er þá, hvort ástæða sje til að greiða hærra kaup, en svo að þingmenn verði skaðlausir, og það hygg jeg þeir verði með núverandi þingkaupi.

Þá vil jeg vekja athygli hinnar háttv. deildar á því, að svo framarlega sem þingið kemst að þeirri niðurstöðu, að hækka dagpeninga þingmanna, vegna þess hversu þeningar hafa lækkað í verði, þá verður

þingið eftir sömu reglu, að hækka kaup margra embættismanna og sýslunarmanna, því kaup þeirra er víða bygt á gömlu peningaverðgildi. Ef þessir menn því biðja um, að launakjör sín sjeu bætt, þá geta þingmenn varla neitað því, þar sem þeir hafa hækkað kaup sitt af sömu ástæðu, og hinir biðja um kauphækkunina. Fordæmið er gefið, brautin opnuð, og það verð jeg að telja mjög varhugavert.

Jeg lit ennfremur svo á, að án brýnnar ástæðu sje ekki rjett að hækka útgjöld landssjóðs, einkum ef fjárhagur hans er jafnþröngur sem nú er. Og þegar þingm. geta setið hjer og fengið menn til að gæta búa sinna í sinn stað, sjer að kostnaðarlausu, eins og framsögum. meiri hluta nefndarinnar hefur sýnt fram á, þá tel jeg enga brýna þörf á að hækka dagpeninga þingmanna. Og þó að dagpeningarnir yrðu hækkaðir um 3 kr. á dag, þá býst jeg ekki við, að þingmenn yrðu neitt vitrari, tillögur betri nje sterkari á svellinu fyrir það, og því yrðu ekki meiri ávextir af starfi þeirra, þó kaupið hækkaði.

Þegar fjárhagur landssjóðs er jafn þröngur og nú, tel jeg als ekki rjett að hækka dagpeningana. Annars skal jeg játa það, að hjer er mikið undir „taki“ þingmanna komið, hvert þeim finst rjett að hækka kaup sitt án brýnnar þarfar, en yfir höfuð virðist mjer vel fara á því, að þingið, sem hefur skattaálögu og fjárveitingarvald þjóðarinnar í höndum sjer, sýni ósjerplægni í sínum eigin fjársökum.

Háttv. þingm. Ísfjk. var um daginn, er færsla þingtímans var á dagsskrá, að tala um það, að hún mundi leiða til þess, að öreigalyður landsins, er hann nefndi svo, mundi sækja það fast að ná þingsetu; þessi orð voru ekki rjett þá, en jeg hygg, að þau mætti miklu fremur segja, ef að kaup þingmanna yrði hækkað.

Annars er rjett að fara varlega í að áfella öreigalyðinn, því úr þeim flokknum fengum við þann mann, sem við sízt mátt-

um án vera, mann sem jeg held og jeg vona, að enginn þurfi að reiðast, þó jeg segi, hann hafi borið höfuð og herðar yfir alla okkar stjórnámálamenn (*Sig. Stefánsson og ráðherra*: Hver var það?) Það er engin launung, við vitum það allir, að Jón Sigurðsson var fátækur og átti erfiðar kringumstæður alla sína daga, svo að hann heyrði undir öreigalyð þann, er háttv. þingm. Ísfjk. talar um, svo oft og svo undarlega.

Að endingu vil jeg ráða háttv. deild til að fella 1. gr. frumv., því ekki er rjett, að hækka útgjöld landssjóðs meira en þörf er á.

Sigurður Stefánsson (framsögum.): Játa skal jeg það, að ræða hins háttv. þingm. V.-Skaft. mundi þykja mjög hljómfögur og láta vel í eyrum, ef hún væri flutt á þingmálafundum þar austur frá, og ekki vil jeg lasta það, þó menn tali eins við kjósendur sína, eins og þeir tala hjer í þingsalnum, en það hafa verið til menn, og þeir eru sýnilega til enn, sem skjálfa ekki einungis fyrir útlendingum, eins og þingmaðurinn komst að orði í dag, heldur einnig fyrir kjósendum sínum, og sá skjálfti hefur oft bakað landinu óþarfa kostnað. Annars veit jeg ekki aðra menn óþarfari hjer á þingi, en þá, er hafa sífeldan skjálfta fyrir kjósendunum, því þó að kjósendurnir sjeu góðir og í alla staði hinir heiðvirðustu, og jeg vilji þá ekki lasta, þá hafa þeir jafnan þrengri sjóndeildarhring, en æskilegt er fyrir málefni og landið í heild sinni. Þetta er ekki fremur hjer, á voru kæra landi Íslandi, heldur en í öllum öðrum löndum.

Hinn háttv. þm. játar, að allar aðalástæður nefndarinnar fyrir hækkun á þingfararkaupi sjeu rjettar. Hann játar í álitsskjali sínu, að peningar sjeu í lægra verði, en þegar þetta kaup var ákveðið, og með þessu játar hann það, að full sanngirni mæli með jafnvel meiri hækkun en þeirri, er nefndin og flutningsmenn frumvarpsins

hafa farið fram á. Mjer þótti það kynlegt, er hinn háttv. þm. hjelt því fram, að þessi launahækkun mundi hafa í för með sjer fleiri launahækkunar, ef hún kæmist á. Veit hinn háttv. þm. þá ekki, hvenær þingfararkaupið var ákveðið, og við ástand hvaða tíma það er miðað? Þetta kaup er ákveðið 1843? Líklega eru engin launaákvæði vor eldri en svo, að þau sjeu ekki hjer um bil helmingi yngri en þetta ákvæði. Hin almennu launalög eru frá 1887. Læknalaunalögin eru frá 1899, sýslumannalögin frá 1877. Það er því ekki hægt, að halda því fram, að hækkun á þingfararkaupi hljóti að hafa í för með sjer breyting eða hækkun á launum annara starfsmanna landsins, af því að þessi launalög sjeu orðin eins úrelt og þingfararkaupslögin. Laun embættismanna eru miðuð við það ástand, er var í landinu, er þau voru samin; eru miðuð við yngra ástand og líkara því, sem nú á sjer stað, og eru því ekki orðin eins úrelt.

Háttv. sami þm. tekur það og fram í nefndarálitinu sínu, að það sje óviðfeldið, að þingmenn auki dagpeninga sína, hækki sjálfir laun sín. En mjer er spurn: Hver á að gera það, ef þingið má ekki gera það? Eigum við að biða eftir, að það komi einhver einvaldskonungur og ákveði launin, eins og það var einvaldskonungur, er ákvað þau 1843? Jeg er hræddur um, að þess geti orðið langt að biða.

Þá sagði háttv. þm. V.-Sk., að það hefði ekki borið á því, að nýtir menn hefðu ekki fengizt til þingsetu vegna þess, hve launin væru lág. En hann veit ekkert um, hve margir nýtir menn kunna að sitja heima og vilja ekki fara á þing fyrir þessa smáarborgun. Með þessum lágu launum hefur lærður öreigalyður meiri hvöt til að sækjast eftir þingsetu, en hagsýnir dugnaðarmenn. Hann verður feginn hverri snöp. Jeg segi þetta ekki af neinni óvirðing fyrir þessum lýð. Jeg kenni í brjósti um

hann. Hann er eðlileg afleiðing af því ástandi, sem nú ríkir í landinu.

Það væri auðvitað ágætt, að ástandið vor á meðal væri þannig, að það hefði ekki þurft að fara fram á þessa hækkun. Það væri ágætt, að hjer væri margir svo efn- um búnir, að þeir hefðu efni á að vera að heiman og sitja á þingi 2—3 mánuði fyrir ekki neitt. En því er ekki að heilsa. Og það er eftirtektavert, að aðrar þjóðir hækka nú kaup þingmanna sinna allmikið, t. d. Danir hækkuðu kaup þingmanna sinna fyrir nokkrum árum úr 6 kr. upp í 10 kr., Englendingar gjalda þingmönnum ekk- ert kaup, en nú er talað um, að fara að launa þá. Og eftir því sem atvinnuveg- um vorum fer fram og fleiri leiðir verða færar til arðsamrar atvinnu, því minni eru líkindin til, að duglegir og nýtir menn fá- ist til þingsetu fyrir þetta kaup.

Jeg skammast mín alls ekki fyrir að hafa flutt þetta frumv. inn á þingið, þótt jeg kunni að fá á baukinn hjá kjósendum mínum fyrir það. Jeg lít á það, hvað er rjett og ráðlegt, en ekki það, sem kann að vera vilji kjósandanna, er svo stendur á, sem hjer. Mjer hefur aldrei látið það, að slá á þá strengi, er þröngsýnum kjós- endum þykja hljómfegurstir. Jeg álit, hvort sem það eru embættismenn eða aðr- ir opinberir starfsmenn, að hverri þjóð sje minkun að því, að launa þá svo, að flest önnur störf verði ábatavænlegri. Og jeg skal taka það fram hjer, — þótt það muni láta illa í margra eyrum, en mjer er sama, þótt það fari um land alt —, að jeg álit, að laun margra embættismanna sjeu of lág, og að það verði að hækka þau. Þótt laun embættismanna sjeu miðuð við ann- að ástand og miklu yngra en þingfarar- kaupið er miðað við, er samt ástæða til að hækka mörg þeirra. Þetta kemur af auknum þörfum og af því, að flest er nú dýrara, en þegar launin voru ákveðin.

Það getur vel verið, að tillögur og fram- koma þingmanna verði eigi betri nje vitur-

legri, þótt dagpeningar þeirra hækki um 3 kr. En ef miða ætti allar launahækk- anir við það, að meiri trygging væri fyrir, að starfs- og embættismenn landsins yrðu vitrari og gegndu betur störfum sínum, þá er jeg hræddur um, að lengi mætti biða eftir launahækkunum, t. d. ef það ætti ekki að hækka laun sýslumanna, nema því aðeins að trygging væri fyrir, að þeir ræktu þá betur starf sitt og stöðu. — Mjer þótti auðvitað gott að hlýða á sparnaðar- hugvekju hins háttv. þm. V.-Sk. Og jeg þykist vita, að hann muni eftir þessu á næsta þingi, þegar á að fara að greiða at- kvæði um ýmsa útgjaldaliði fjárlaganna, t. d. um brú á einni ánni í kjördæmi hins háttv. þm., sem er eitt hið mesta flónsku- fyrirtæki, er rætt hefur verið á alþingi; það er meiri þörf á að ganga þar á und- an með góðu eftirdæmi, heldur en hamast á móti launahækkun, sem nemur ekki meira en 5—6 þús. kr. — alls — til þing- manna.

Jeg skal taka það fram, fyrir sjálfs mins hönd, að mjer hefði ekki komið í hug að fara fram á þessa breyting, ef þingtiminn hefði ekki verið fluttur til sumarsins. Jeg þykist vera svo kunnugur kjörum ís- lenzkra bænda, að mjer sje óhætt að full- yrða, að það sje mikill munur á því fyrir þá, að vera að heiman um háanna tímann, held- ur en að vetrinum til.

Jeg held, að jeg þurfi ekki að tala leng- ur að þessu sinni.

Sigurður Eggerz: Jeg skal ekki vera langorður að þessu sinni. Hinn háttv. frsm. viðhafði mörg stór og þung orð um mig. En jeg er samt ekki hræddur við þau, og jeg skal segja hinni háttv. deild, af hverju það er. Jeg er farinn að þekkja margar þjóðhetjurnar frá 1908 og farinn að skilja, hvers virði hreystiyrðin, sem þá hljómuðu fjöllunum hærra, voru. Marg- ar af þessum hetjum hafa bráðnað heldur fljótt. Jeg þekki það um þær, að þær geta faðmað það í dag, sem þær niddu og

formæltu í gær. — Hinn háttv. frsm. fór mörgum orðum um það, að afstaða min til þessa máls stjórnaðist af óskum og vilja kjósenda minna. Jeg skal fyrst geta þess, að jeg skammast mín alls ekki fyrir að jata það, að mjer þykir vænt um, er skoðanir minar eru í samræmi við skoðanir og vilja kjósenda minna. Annars er það furða, að háttv. þm. skuli leyfa sjer það hjer inni í þingsalnum, að gera mjer þær getsakir, að jeg sje að reyna að vinna fjölda kjósenda minna til fylgis mjer á óheiðarlegan hátt. Það er hreinasta ósvífní, að drótta því að öðrum, öðar og þeir eru á annari skoðun en maður sjálfur, að ágreiningurinn stafi af einhverjum annarlegum hvötum. Þessi þjóðarósómi kemur alstaðar fram í opinberu lífi, á mannfundum, í blöðum og tímaritum, — Og það ætti ekki að þurfa að benda á, hvilik ósvinna er, að þingmenn gangi hjer á undan með illu eftirdæmi.

Annars hefði hinum háttv. þm. verið sæmra, að lita á ástæður mínar gegn þessari launahækkun, er hjer ræðir um, heldur en að vera alt af að tala um hvatir mínar til afstöðu minnar gagnvart málinu. En það verður ekki hrakið, sem eg hjelt fram, að ef það er rjett, að hækka þingfararkaup, þá er líka ástæða til að hækka laun ýmsra annara starfsmanna landsins, enda þótt laun þeirra sjeu miðuð við yngra ástand, eins og hinn háttv. flutnm. tók fram. Mjer er að visu ekki kunnugt um, hvað kaupakonurnar í Vigur hafa mikið kaup. Þær hafa sjálfsagt 12 kr. á dag. En hitt er mjer fullkunnugt um, þótt 6 kr. laun á dag sje ekki mikið kaup, að bændur upp til sveita telja það ekki litla borgun, og það er rjett, að frá sjónarmiði margra þeirra, og miðað við tekjur þeirra, er það ekki lítið kaup. Það á ekki að hækka útgjöldin, nema brýna nauðsyn beri til, og það allra sízt á þessu þingi, sem enn þá hefur ekki eygt neina aðgengilega leið úr þröng landssjóðs. Og svo framarlega

sem það er rjett, sem jeg hjelt fram, að enginn nýtur maður hefði skorazt undan þingstörfum vegna lágra daglauna — og formælendur frv. hafa ekki getað tilfært dæmi þess — er ástæðan til launahækkunarinnar ekki brýn. Það er dálítið óviðfeldið, ef það yrðu helztu afrek þingmanna á þessu þingi, að hækka sitt eigið kaup.

En jeg skil það ákaflega vel, að háttv. flm. þyki gott að fá hátt kaup. Slikt er alt af mjög þægilegt, og þó að samvizkan í Vigur og annarsstaðar kunni að vera mjög næm, þá er það kunnugt, að buddan er ennþá viðkvæmari.

Jeg skal og taka það fram, að jeg sje ekki ástæðu til að gera mun á kaupi Reykjavíkur þingmanna og annara þingmanna. Þeir þurfa og eiga að vinna með óskiftum kröftum að þingstörfum, og þá er engin ástæða til að launa þá lægra.

Að síðustu fór háttv. þm. að tala um brúna yfir Jökulsá á Sólheimasandi, og sagði, að sú brúargerð væri einhver hin mesta vitleysa, sem farið hefði verið fram á á þingi. Það er nú ekki gott að sjá, hvað hún kom þessu máli við. En háttv. þm. hræðir mig ekki. Jeg greiði atkv. með þeirri brú með jafngóðri samvizku, hvort sem þingfararkaup verður hækkað eða ekki. Jökulsá er stórt og agalegt vatnsfall, er orðið hefur fjöldamanna að bana. Brú á henni er því hin mesta nauðsyn. En guð hjálpi þessu landi, ef þingmenn ætla að fara að greiða eftir því atkvæði um fjárveitingar, hvort þingmenn þess kjördæmis, er njóta eiga góðs af þeim, eru á sömu skoðun og þeir sjálfir í hinum og þessum málum. Ef slikt tiðkast, er ekki von, að útkoman sje góð.

Jósef Björnsson: Jeg ætla ekki að blanda mjer í deilur þeirra háttv. þm. Ísaf. og háttv. þm. V.-Sk. En það, sem kom mjer til að standa upp, var það, að jeg kann ekki við það ákvæði í 1. gr. frv., að þingmenn þeir, er búsettir eru í Reykjavík, skuli hafa minna í dagpeninga, en

þeir þingmenn, sem búsettir eru utan Reykjavíkur. Jeg játa, að háttv. flutningsmaður hefur mikið til síns máls í því, að það er kostnaðarminna fyrir Reykvíkinga, að sitja á þingi, heldur en þá, sem búsettir eru utan höfuðstaðarins. En þótt þessu sje nú þannig háttað og öll sanngirni kunni að mæla með að skoða málið frá þessu sjónarmiði, þá lit jeg samt sem áður svo á, að það sje óheppilegt, að allir þm. fái ekki sömu laun fyrir vinnu sína, er þeir sitja á sama þingi og vinna sömu störf, hvernig sem þeir kunna að vera settir að öðru leyti. Það verður að vera þeim happ, sem hlýtur. En fleiri ástæður eru og til þess, að telja verður hæpið, að rjett sje að gera þennan mismun á reykvikskum þingmönnum og öðrum þingmönnum. — Jeg ætla að nefna eina af þessum ástæðum, þótt það sje hálf leiðinlegt, að láta uppi það, sem fyrir mjer vakir. — Þessi ástæða, segi jeg, er sú, að jeg get ímyndað mjer, að mismunur á laununum verði til þess, að farið verði til að blása í lúður fyrir því að kjósa Reykvíkinga á þing, af því að þingseta þeirra sje landinu ódýrari. En jeg er ekki þeirrar skoðunar, að störf þingsins verði betur af hendi leyst, ef margir Reykvíkingar sitja á þingi. Og sje litið til reynzlunnar undanfarið, er ekki ástæðulaust að ætla, að það geti komið fyrir, þegar kosningabardaginn er háður með miklum ákafa og hita, að blöð landsins taki í þennan streng, sem jeg hef bent á. Hjer er um svo smávægilegan sparnað að ræða, að jeg lit svo á, að engiun hagur verði að honum. Hann veitir pólitískum æsingamönnum færi á að villa kjósendum sýnir og vekja óhug á því, að kjósa sveitamennt á þing. Jeg skal taka það fram, að jeg segi þetta alls ekki í því skyni, að gera litið úr hæfileikum ýmsra reykvízkra þingmanna, þótt jeg hins vegar telji eigi heppilegt, að margir Reykvíkingar sitji á þingi.

Úr því að jeg stóð upp, skal jeg geta

þess, að jeg sje ekkert óeðlilegt við það og finst engin minkun í því, þótt laun þingmanna sjeu hækkuð í líkingu við laun annara starfsmanna landsins. En áhugi er mjer enginn á því, að frv. nái fram að ganga. Á hinn bóginn get jeg, eins og háttv. þingdeildarmenn hafa heyrt, ekki felt mig við þann mismun, sem hjer er gerður á kaupi þingmanna. Þó vil jeg ekki greiða atkvæði á móti frv., því að það má ráða bót á þessu við 3. umr. En jeg mun heldur ekki greiða atkv. með því að þessu sinni. Það verður að gæta þess, að hjer er í sjálfu sjer ekki um mikinn kostnaðarauka að ræða, og það ekki heldur, þótt reykvízkir þingmenn fengju sömu laun og aðrir þingmenn; ekki sízt, er þess er gætt, að ferðakostnaður þingmanna minnar, ef frv. verður að lögum í því líki, sem það liggur nú í fyrir deildinni.

En hvað það snertir, hvort hæfari menn fáist til þingsetu, ef þingfararkaup er hækkað, þá er ekki gott að fullyrða neitt um slíkt. Það getar vel verið, að það sje rjett, sem háttv. framsm. tók fram, að menn vita ekki, nema ýmsir nýtir menn sitji heima vegna þess, hve borgunin er lág. En um þetta er ekki hægt að segja neitt með vissu, og því er gagnslítið að deila um það.

Guðjón Guðlaugsson: Jeg hef skrifað undir nefndarálitið með fyrirvara. Það hefði ef til vill verið rjettara, að jeg hefði komið fram með breytingartillögu við það ákvæði í frumvarpinu, sem olli því, að jeg skrifaði undir með fyrirvara. En jeg kunni einhvern veginn ekki við það; en jeg hef hugsað mjer, ef einhver háttv. deildarmanna ber upp brtill. í þá átt, sem fyrir mjer vakir, að styðja hana. Jeg er að öllu leyti ánægður með 2. gr. Það eru að visu ýms svæði, sem þar eru talin, þar sem jeg er ekki kunnugur, en jeg hygg þó, að þær upphæðir, sem þar eru ákveðnar sjeu mjög sanngjarnar. En það er eitt ákvæði í 1. gr., sem jeg

er ekki allskostar ánægður með, og það er einmitt það atriði, sem háttv. þm. Skgf. mintist á. Jeg er honum að öllu leyti samþykkur. Mjer finst það ekki rjett að forminu til, að hafa tvennskónar fæðispeninga, að gera þennan mismun á þeim, sem frumv. gerir, að reykvizkir þingmenn fá 6 kr., en aðrir þingm. 9 kr. Mjer finst það smásmuglegt að launa þeim þingmönnum lægra, sem heima eiga í Reykjavík, en öðrum. Jeg álit það ekki rjett, að allir Reykvíkingar geti setið á þingi án nokkurra verkatafa.

Hvernig á múrari, snikkari, verkstjóri, skipstjóri og ýmsir aðrir að vera á þingi sem nýtir þingmenn, án þess að sleppa atvinnu sinni? Og þó um embættismann sje að ræða, aðra en kennara, sem geta haft sumarfrið til þingsetunnar, þá má þó telja vist, að þeir þurfa að bæta við miklum skrifstofukostnaði, til þess að fylla upp í það skarð, er þingsetan hefur gjört í störf þeirra.

Jeg veit að visu, að til eru menn, sem hafa lítið fyrir stafni á sumrum. svo sem kennararnir; en þó held jeg, að þeir mundu taka því með þökkum, að geta ljett sjer eitthvað upp um þann tímann, heldur en sitja á þingi hlaðnir störfum. Enda er það í rauninni ofætlun, að menn sjeu rigbundnir við andleg störf allan ársins hring.

Og jeg fyrir mitt leyti get ekki búizt við því, að menn, sem búsettir eru í Reykjavík, geti haft þingstörf sín í hjáverkum.

En það, sem mjer þykir allra varhuga-verðast við það, að hafa laun þingmanna ójöfn, er það, að með því getur lítið svo út, sem verið sje að mynda kala á milli þingmanna þeirra, sem búsettir eru í Reykjavík, og hinna, sem út á landinu búa. Og auk þess gæti það mäske komið til greina, að sparsamir kjósendur notuðu sjer þetta, og kysu heldur Reykvíkinga á þing, af því að þeir yrðu ódýrari ef til vill án tillits til annars. Þess má líka geta, að ekki stendur á sama, hvar utanbæjar þing-

maðurinn situr; það virðist dálítið undarlegt að t. d. þingmaðar fyrir Kjósar- og Gullbringusýslu, sem sæti í Skildinganesi, skuli hafa þrem krónum hærri dagpeninga, en sá, er kynni að búa í Laugarnesi. Sama er að segja um það. ef þingmaðurinn væri búsettur á Seltjarnarnesinu; þá er hálfkynlegt, að hann shuli hafa hærri laun, en sá, sem byggi einhversstaðar innan við Eiðið.

Þetta finst mjer ekki vera rjettlátt.

Það hefur komið til orða, og jeg hefði fremur getað gengið inn á, að hafa mismuninn eittvað lægri, t. d. að kaup hvers þingmanns væri ákveðið 7 kr. á dag, og svo eitthvað til vissra útgjalda fyrir utanbæjar þingmenn. Ein króna er að visu lítið, en safnast, þegar saman kemur, og þetta yrði þó, um 50 kr. fyrir 8 vikur; og það eru líka peningar. Jeg hefði felt mig betur við, að þetta gjald til ýmislegra útgjalda væri ákveðið 2 kr., enda er það í beinu samræmi við 2. gr. frumvarpsins. Þetta heldur þá áfram að vera nokkurskonar drykkjupeningar, sem ættu að haldast yfir dvalartímann í Reykjavík alveg eins og á ferðunum. En bezt hefði jeg felt mig við, að fæðispeningarnir væru látnir vera 8 kr. á dag, og þess utan 2 kr. á dag til utanbæjar-manna. Eg verð að segja, þótt undarlegt sje, að svo líti út, sem töluverður skrekkur sje í sjálfum flutningsmönnum þessa frumvarps.

Því ekki að stiga sporið til fulls, og ákveða dagkaup þingmanna 10 kr., og ef menn eru hræddir við að flytja mál eins og þetta, sem er þegar jafnrökstutt, og jafn auðvelt að rökstyðja, hvað mun þá ekki vera um önnur mál?

Þá held jeg svo, að jeg hafi tekið flest fram, sem eg ætlaði að segja, málinu viðvikjandi, og gert grein fyrir því, hversvegna jeg skrifaði undir nefndarálitnið með fyrirvara.

Sigurður Stefánsson, (framsögum.). Það eru aðeins fá orð, sem jeg ætla að

segja út af ræðum hinna háttv. þingmanna. Því fer fjarri, að jeg væri að gera hinum hv. þm. Vestur-Sk. nokkrar getsakir.

Jeg tók það einungis fram með almennum orðum, að mín skoðun væri sú, að þingmenn tækju oft í ýmsum málum altöf mikið tillit til einhliða skoðunar kjósenda sinna.

En viðvikjandi þessum óhemjuskap frá 1908, sem háttv. þm. talaði um, vil jeg geta þess, að ýmsir töluðu hærra þá, en jeg, og hafa ef til vill fleiri hopað.

Hv. þm. Vestur-Sk. talaði mjög um tæpleik fjárhagsins, en jeg hygg satt að segja, að 4—5000 kr. geri hvorki verulega til nje frá.

Það gleður mig mikillega, að tveir háttv. þm. úr bændahópnum, háttv. þingmaður Strandamanna og 2. þm. Skagfirðinga hafa látið það í ljósi, að nefndin hafi viljað fylgja sparnaðarreglunum, með því að hafa þennan mismun á dagpeningunum. En jeg skal játa, að mjer hefur aldrei þótt þessi mismunur vel gefsfeldur. En nefndin leit svo á, að þingmenn, sem búsettir væru í Reykjavík, kæmust eins vel og enda betur af með núverandi dagpeningum, en þingmenn utan af landi með þessari hækkun. En það verð jeg að segja, með allri virðingu fyrir bændunum, að jeg teldi miklu ver farið, ef vantað hefði á þingið alla þá mörgu og mjög nýtu þingmenn, sem vjer höfum haft úr Reykjavík. Þetta segi jeg ekki til þess að álasa neinum, en þingið þarfnast manna, sem hafa sem fjölbreyttasta þekkingu á landsmálum, og fjöldi reykvisku þingmannanna, hafa haft og hafa þessa þekkingu í rikari mæli, en bændur utan af landsbygðum, og er því engin furða, þótt þeir hafi verið færari til þess að gegna löggjafarstörfunum.

Það er auðvitað innan handar fyrir þessa tvo háttv. þingmenn, sem óánægðastir voru með mismuninn á dagkaupinu, að koma með breytingartillögu við 3. umræðn. Og jeg fyrir mitt leyti er alls ekki svo bund-

inn við frv. eins og það nú er, að jeg gæti ekki gengið inn á einhverjar breytingar, sem til bóta horfðu.

Hv. þm. Vestur-Sk. bar fyrir sig hinn bága fjárhag landsjóðs — það get jeg vel skilið. En þess vænti jeg, að kauphækkun þessi hræði þó engan háttv. þingmanna frá að greiða frumvarpinu atkvæði. Og hins vænti jeg líka, að þessu þingi sliti ekki svo, að gerðar hafi ekki verið þær nauðsynlegustu ráðstafanir áhrærandi fjárhag landsins, þangað til stjórnin getur beitt sjer. —

Háttv. þingm. Strand. sagði, að Reykjavíkur þingm. yrðn að kosta til álíka miklu og aðrir um þingtimann. En mjer er kunnugt um af eigin reynslu, að þeir þurfa miklu minna til að kosta en þingm. sem heima eiga utan Reykjavíkur.

Einar Jónsson: Jeg skrifaði að visu undir nefndarálitid fyrirvaralaust; en það var ekki af því, að jeg væri samþykkur öllu, er í því stendur. Jeg gat strax tekið það fram viðvikjandi 1. gr., að jeg hefði kosið að dagpeningarnir væru jafnari. En hugsunin um sparnað rjeði meiru þar, enda er það auðvitað í sjálfu sjer rjett, að þingmönnum utan af landi, er þingvistin dýrari til muna, en þeim, sem hjer eiga heima. Og úr því munur var gerður, vildi jeg heldur, að munurinn væri gerður með því orðalagi, sem í frv. er, heldur en eins og tillaga háttv. þingm. Strand. var.

Jeg get viðurkent það með h. þm. V.-Sk., að það sje óheppilegt, að þetta frumv. skyldi nú koma fram; einmitt á þeim tíma, sem jeg verð að álita óhentugan. Það hefur að visu legið í loftinu undanfarna tíma, að frv. um hækkun dagpeninga mundi þá og þegar fram koma. Því það hefur sýnt sig betur og betur, að þeir eru svo lágir, að ýmsir þingmenn hafa beðið beint fjárhagsþjón af þingsetunni.

En þingmenn hafa hingað til kveinkað sjer við að koma fram með slíkt frumv., af því að það snertir þá sjálfa, þó að þeir

hafi vel fundið til þess, hve rjettmætt það var. Nú var það tækifæri notað, að lög voru samþykkt um það, að færa þingið aftur til sumarsins, og það gert að ástæðu til þess, að koma fram með þetta frumv. Jeg ætla nú ekki að tala neitt um það, hvort sú ástæða hafi verið rjett. En jeg vil benda á það, að sá kostnaðarauki, sem þetta frumv. hefur í för með sjer, verður ekki hærri, en svarar þeirri fjárupphæð, sem sparast við það, að þingið er flutt til sumarsins, heldur líklega miklu minni. Þegar á hag landssjóðs er litið, vega því þessi frumvörp að minsta kosti hvort á móti öðru.

Jeg hikaði fyrst við að gefa frv. þessu atkvæði mitt, og áleit óheppilegt, að leggja þennan aukakostnað á, nú á þessum tíma, ekki sízt vegna þess hvert tvisýni var á, hvort nokkur tekjaukafrumvörp fengju framgang á þinginu. En nú er útlit fyrir, að svo verði, og þá skiftir litlu, hvort svona lagað frumvarp verður samþykkt, eða á næstu þingum; því lengi mundi það varla biða úr þessu.

Guðjón Guðlaugsson: Háttv. frsm.; sagði, að það væri hlægilegt, að bjóða Reykvikungum þessa 1. kr. hækkun á dag, en í nefndinni kvartaði hann þó undan því, að þessi hækkun væri sama sem 14 kr. hækkun útgjöld fyrir þingið daglega eins og það er nú skipað, með því að 14 þm. eru nú búsettir í Reykjavík, en ef landsjóð munar um hækkunina, þá getur það eins dregið sig saman fyrir einstaka þm., þótt lítið sje; fyrir þá upphæð geta þeir fengið sjer góðan skrifara í 1—2 tíma til að ljetta undir með sjer störfumsinum.

Það er líka miklu skemtilegra, að hafa sama fast þingfararkaup.

Sigurður Stefánsson (frsm.): Háttv. þingm. Strand. talaði um það, að nefndin ætlaði mönnum 2 kr. í drykkjupeninga í ferðalögum, en jeg vildi vekja athygli á því, að þetta mun að eins nema fyrir beinum útgjöldum þingmannanna; svo sem flötningi til

og fráskipi, drykkjupeningum á skipunum o. fl. Eftir reynslu minni í þessu efni er þetta fremur lítið en hitt, en vitanlegt er það, að gjöld þessi eru tiltölulega minni hjá þeim, er koma langt að, en hjá þeim, er skamt eiga að.

Verið getur að nefndin hafi einhversstaðar áætlað of langan tíma fyrir þingm. til Reykjavíkur með skipunum, en henni þótti ekki annað fært, en að áætla með mörgum viðkomustöðum, sem vitanlega tefja skipið, því að þótt í áætlun skipanna sjeu fáir viðkomustaðir, þá er reynslan sú, að þeir eru jafnan fleiri; nú síðast er þm. komu til þings, kom skipið á eina 4—5 staði frá Seyðisfirði til Reykjavíkur, sem ekki stóðu á áætlun; afleiðingin af þessu er sú, að það er ekki hægt, að fara eingöngu eftir áætlun skipanna, heldur eftir venju í þessu efni.

Eftir áætlun nefndarinnar er það sýnt, að ferðakostnaðurinn verður samanlagt lægri en verið hefur.

Ef menn vilja jafna meir dagpeninga þingmanna búsettra í Reykjavík og utan Reykjavíkur, þá er hægt fyrir háttv. þingmenn, að koma með breytingartillögur um það til 3. umr., en nefndin mun taka þær til athugunar, og sjeu þær hóflegar má vera, að hún eða meiri hluti hennar fallist á þær.

ATKVGR.:

Br.till. á þskj. 228 feld með 7 : 1 atkv.

1. gr. samþ. með 7 atkv. gegn 1.

Breyttill. við 2. gr. samþ. með 9 samhljóða atkvæðum.

2. gr., þannig breytt, samþykkt með 9 samhlj. atkv.

3., 4., 5. og 6. gr., hver um sig, samþ. með 9 samhlj. atkv.

Fyrirsögn frumvarpsins samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Frumvarpinu, þannig breyttu, var vísað til 3. umr. með 7 samhlj. atkv.

3. umr. í Ed. á 25. fundi, 15. ágúst, (238, 250, 259).

Sigurður Stefánsson (framsögum.):

Það þarf ekki langan tíma til þess, að ræða þetta mál nú, það var svo rækilega rætt við 2. umr., og jeg hef litlu við að bæta nú. Hjer liggja frammi í deildinni 2 breytingartillögur á þsk. 250 og 259. Þessar tillögnr hefur nefndin ekki haft tíma til að athuga. Önnur kom hjer fram fám mínútum fyrir fund, en hin ekki fyr en á fundinum. Jeg vil geta þess um leið, að nú er lagður niður sá siður, sem hjer hefur verið áður, að láta þingsveina bera út breytingartillögur þingm. daginn áður, en þær komu til umræðu. Kom þetta sjer oft vel. En nú koma þær ekki fram fyr en á þingfundunum, þótt þær sjeu prentaðar nægilega snemma. T. d. var þsk. 250 prentað um miðjan dag í gær. Jeg vildi geta þessa skrifstofunni til athugunar.

Nefndin hefur litillega borið sig saman við háttv. flutingsmenn breyttill. á þskj. 250, og hefur hún eða meiri hluti hennar komið sjer saman um, að taka breyttill. til greina. Að visu fer hún fram á talsverða breytingu, þar sem kaupið er hækkað úr 9 kr. í 10 kr. Það sýnir, að háttv. þingm. þykir þörf á því, að fara herra, en nefndin áleit, að fært væri að sinni. En mjer fyrir mitt leyti þykir „redaktionin“ á greininni ekki viðkunnanleg. Það hefði verið miklu hreinlegra, að kaup þingm. hefði hreint og beint verið ákveðið 8 og 10 kr. á dag. En eins og greinin er, þá fer hún í kring um efnið, án þess að breyta því á annan hátt, nema hvað kaupið er hækkað. — En nefndin ætlar alls ekki að gera þetta að neinu kappsmáli.

Um br.till. á þskj. 259, hefur nefndin ekki borið sig saman. Get jeg því ekki sagt neitt um hana fyrir nefndarinnar hönd. En í frumv. okkar flutningsmanna var sama upphæð og þingm. Árn., hjer stíngur upp á.

Fjárhæðin er miðuð við 4 dagleiðir til þings og frá þingi. Fylgdarmaður reiknaður með 4 kr. á dag og 4 hestar á 2 kr. Alls fara í ferðalagið fram og til baka í bæði skiftin 16 dagar. 12 kr. á dag í 16 daga gera akkúrat 192 kr., en þessum 2 kr. var slept til þess að láta standa á tug, eins og alstaðar var gert í frumvarpinu.

En persónulegan kunnugleik vantar mig um það, hvort hjer sje um hæfilegar 4 dagleiðir að ræða, og get því ekki staðhæft neitt í því efni. Jeg hef farið að Þjórsárbrú, en lengra nær ekki mín þekking; en þangað veit jeg að er ekki fullkomin dagleið vel hestaður. Nefndin hefur enga afstöðu sett sjer í þessu atriði; um það greiðir hver nefndarmaður atkv. eins og honum bezt líkar.

Þá vildi jeg minnast á nokkuð, sem mjer láðist að geta um við 2. umr. Í frumv. er talað um 15 daga ferð til og frá Danmörku, í stað þess að það eiga að vera 30 dagar. Vil jeg geta þess, svo það komi hjer fram, því 15 dagar munu standa í þingtiðindunum, þótt á útreikningunum megí sjá, að ætlazt er til að það sjeu 30 dagar.

Frekar hef jeg ekkert um þetta að segja. Jeg vil að eins bæta því við, mönnum til hugnunar, að það er öðru nær, en að það sje mjer nokkurt kappsmál, að frv. þetta komist í gegnum þetta þing, einkum ef ekkert af þeim tekjufrv., sem fyrir þinginu eru, nær fram að ganga. Vil þá gjarnan, að þetta frv. biði, þótt kostnaðaraukinn sje í sjálfu sjer svo litill, að hann muni hvorki til nje frá. Jeg tek það fram, að eins fyrir mig, að jeg læt mjer á litlu standa, þó svo fari, að frv. þetta verði ekki að lögum í þetta sinn.

Jósef Björnsson: Jeg vil leyfa mjer, að fara nokkrum orðum um breyttill. þá á þingskj. 250, sem jeg og 4 háttv. þingdeildarmenn aðrir erum flutningsmenn að og snertir 1. gr. frumv.

Það sem vakti fyrir flutningsm. með br.till. var það, að ótilhlýðilegt væri, að þingm., sem hafa sama starfið á hendi, fengju ekki jafna þóknun. Oss fanst því viðkunnanlegra, að breyta þessu þannig (sbr. brtill.), að þingmenn hafi allir 8 kr. þóknun daglega, meðan þeir sitja á þingi.

Það var tekið fram af framsögum. við 2. umr. málsins, að það væri mikil sanngirni í því, að gera einhvern mismun á kaupum þingm. utan Reykjavíkur og hinna, sem þar eru búsettir, og vildum við flm. þessarar brtill., ekki vefengja ástæður hans fyrir þessu. Það er líka vitanlegt, að þingmenn þeir, sem ekki eru búsettir í Rvík., hafa ýmsan kostnað, sem hinir hafa ekki, svo sem húsaleigu, þjónustu o. s. frv.

En í sambandi við þetta má geta þess, að ef um það er að ræða, að hækka kaup þingm. utan Reykjavíkur, þá er ekki nema sanngjarnt, að kaup hinna hækki líka eitt-hvað jafnframt. Því þótt þingmenn þeir, sem búsettir eru í Reykjavík, sjeu lausir við ýmsan kostnað, sem þingmenn utan Reykjavíkur hafa, þá má þó ekki gera ráð fyrir því, að þeir geti setið á þingi sjer að kostnaðarlausu. Því það getur verið um ýms þau störf að ræða, sem þeim er eigi mögulegt að hverfa frá, mema því að eins, að þeir fái sjer aðra menn í sinn stað til þess að annast verkið. Og eitt er það að minsta kosti, sem bakar þingm., sem búsettir eru í Reykjavík, kostnað í fult eins háum mæli og hinum, og það er kostnaður sá, sem þeir hafa sumir hverjir af að halda þingmálafundi, ef kjördæmi þeirra liggja langt í burtu, því þá má gera ráð fyrir talsverðum ferðakostnaði til þingmálafundanna.

Auðvitað kosta þingmenn utan Reykjavíkur líka talsverðu til þingmálafunda, en það þykir mjer þó líklegt að Reykvíkingurinn kosti meiru til að því, er þetta snertir, ef hann á annað borð heldur fundi með kjósendum sínum.

Að því er kostnaðarmismuninn snertir, sem hjer er farið fram á, þá er hann sama sem enginn, hvort heldur 6 og 9 kr. dagpeningar verða samþykktir eða 8 kr. fyrir alla þingmenn. Ef $\frac{1}{3}$ þingsins er er skipaður þingm. úr Reykjavík og $\frac{2}{3}$ þess þingmönnum utan Reykjavíkur (j: 27 þingm.), þá verður daglegur kostnaður við þóknun til þingmanna 321 kr. með 9 og 6 kr. kaupinu, en sje dagþóknunin 8 kr. til allra, þá er kostnaðurinn 320 kr.

Að því, er snertir þessa 2 kr. aukaþóknun handa þingmönnum utan Reykjavíkur, sem síðari málsgreinin ræðir um, þá höfum við flutningsmennirnir lítið svo á, að þetta eigi að vera þóknun til þeirra fyrir húsnæði, þjónustu og aðra þá hluti, er þeir þurfa að leggja meira út fyrir en þingmenn, sem búsettir eru í Reykjavík. Þetta er kostnaður, sem stafar af því, að þeir eru farfuglar, fjarri heimilum sínum, meðan þeir dvelja í Reykjavík, og í eðli sínu er það því ferðakostnaður. Þess vegna væri rjettara, að þetta kæmi fram á ferðakostnaðinum, þótt það komi auðvitað í sama stað niður.

Í breyttill. er ekki gert ráð fyrir, að þingmenn fái þessa aukapóknun, nema um þann tíma, sem þeir sitja á þingi, og því kemur nokkur hluti kostnaðaraukans til baka aftur, þar sem 8 kr. í stað 9 kr. kæmu á þá dagana, sem þingmenn eru á ferðalagi til þings og frá.

Nú eru ferðadagarnir alls nær því 400 eftir því, sem ráð er fyrir gert í frumv., og við það spöruðust því jafnmargar krónur, sem gengu til 2 kr. þóknunarinnar og drægju úr henni.

Jeg skal svo ekki fjölyrða meira um þetta mál; en jeg er nefndinni þakklátur fyrir að hafa tekið svo vel, sem raun hefur á orðið, í þessa breyttill., því þótt mjer á hinn bóginn sje mál þetta í heild sinni ekkert áhugamál, þá vil jeg, að sómasamlega sje frá málinu gengið, sje þingfararkaupinu nokkuð breytt á annað borð.

Guðjón Guðlaugsson: Jeg þarf ekki að segja mikið í þessu máli við þessa umræðu, því jeg hef talað við 2. umræðu málsins um breyttill. við ferðakostnaðinn.

Jeg álit, að það sje ekki rjett ályktað, að það komi í sama stað niður hvað kostnaðinn snertir, hvort þingmenn utan Reykjavíkur fá 9 kr. á dag frá því þeir fara að heiman og þangað til þeir koma aftur heim, eins og frumv. fer fram á, eða 8 kr. að viðbættum 2 kr. um sjálfan þingtimann, eins og br.till. fer fram á. Því þessi 2 kr. mismunur á kaupi þingmanna snertir að eins þann tíma, er þeir dvelja á þingstaðnum, og eftir skýrslu, sem fylgir frumv., eru þingmönnunum utan Reykjavíkur ætlaðir 377 dagar til ferðalaga; við það sparast þá 377 kr., um leið og laun þingmanna utan Reykjavíkur lækka jafnframt, og kemur því hækkunin niður á hinum.

Mismunurinn á kaupi þingmanna kemur þannig að eins fram um þingtimann, en samkvæmt frumv. óbreyttu náði hann yfir allan tímann frá því þingmenn fóru að heiman og þangað til þeir komu aftur heim.

En eins og jeg áður hef tekið fram, þá er í 2. gr. frumv. gert ráð fyrir 2 kr. á dag til ýmislegs smákostnaðar á ferðalaginu,

Jeg sje því ekkert mæla á móti því, að laun allra þingmanna sjeu jöfn eða 8 kr. á dag, nema hvað þingmenn utan Reykjavíkur fái (sbr. brtill.) þessa 2 kr. aukapókun á dag um sjálfan þingtimann, sem eru í rauninni sömu 2 kr., og þeir hafa í 2. gr. innifaldar í ferðakostnaðinum. Á þingstaðnum er það ætlað einkum fyrir húsaleigu, þjónustu o. fl., sem búsettir menn hjer þurfa ekki að borga út.

Jón Jónatansson: Jeg þarf ekki að tala langt mál út af þessari br.till. minni á þskj. 259. Hún fer fram á, að færa eina upphæðina í sama horf sem upphaflega, sem

sje 22. lið í 2. gr., þannig að í stað „280 kr.“ komi 190 kr.

Það er sjerstaklega með tilliti til þingfararkaups þingmanns Rangárvallasýslu, að mjer finst koma fram allmikið ósamræmi, þegar þessar tvær upphæðir eru bornar saman. Það má auðvitað þrátta um það, en jeg get ekki neitað því, að mjer finst, að það sje of hátt sett, að gera ráð fyrir 280 kr. ferðakostnaði úr Vestur-Skaftafellssýslu.

Upphaflega hafði jeg hugsað mjer, að koma fram með breyttill. við báðar Skaftafellssýslurnar, en hætti við það, af því mjer þótti það athugavert með tilliti til Austur-Skaftafellssýslu.

En hvað V.-Skaftafs. snertir, virðist mjer það að athuga, að þar sem búið er að færa til þingtimann til sumarsins, mætti gera ráð fyrir því, að það gæti komið fyrir, að þingmanninum yrði hægt að ferðast sjóleiðina frá Vik, og með það fyrir augum virtist mjer, að rjettast hefði verið, að ganga einnig hjer út frá sjóferðakostnaðinum; en ef sjóleiðin kynni að bregðast, gæti þingmaðurinn þá gefið reikning fyrir aukakostnaðinum við landferðina samkv. 3. gr. frumvarpsins.

Um þetta leyti árs álit jeg, að komast megi af með 4 daga þaðan austan að og hingað, t. d. af Siðunni til Víkur fyrsta daginn, annan að Dalseli, þriðja að Þjórsárbrú og fjórða til Reykjavíkur. Landferðina finst mjer eðlilegast að reikna kaup fyrir mann og hesta í 16 daga samkvæmt áætlun nefndarinnar, og yrði það þá 192 kr.

Jeg verð því að lita svo á, að ef ferðakostnaður úr V.-Skaftafs. yrði ákveðinn 280 kr., þá væri engin sanngirni í því, að að meta ferðakostnaðinn úr Rangárvallasýslu þrefalt minni, því ef svo er skift dagleiðum, sem jeg benti á, þá er það hlutfall als ekki rjett, og þyrfti þá að hækka ferðakostnaðinn úr Rangárvallas., ef 22. liður er látinn standa óbreyttur. En mjer virðist rjettara að lækka þennan lið og

þess vegna hef jeg komið fram með breytingartillögunum

Steingrímur Jónsson: Við 2. umr. þessa máls var talað talsvert um skjálfta og skrekk, og get jeg því ekki látið hjá líða að gera grein fyrir því, hvers vegna jeg er flutningsmaður þessa frumv., því ella yrði mjer kanske brugðið um ragleik.

Ástæðan er sú, að jeg áleit, að fæðispeningar þingmanna, þeir er þeir nú hafa, væru svo litlir, að bæði væri það skaðlegt fyrir þingið og vanvirða.

Þetta hefur verið tekið skýrt fram af meðflutningsmanni minum, svo jeg skal ekki fjölyrða um það.

Að jeg ekki fór fram á meira en 3 kr. hækkun, kom af því, að jeg áleit, að bóndi, sem væri t. d. búsettur á Norðurlandi, gæti með þessari hækkun fengið sæmilegt dagkaup.

En þessi 3 kr. hækkun er 120 kr. hækkun á daglegum fæðispeningakostnaði þingsins, og þar sem ætla má, að starfsdagar reglulegs þings, að viðbættum ferðalögum þingmanna, sem eiga heima utan Rvíkur., verði um 80 dagar að meðaltali, mundi hækkunin nema 9600 kr. — Mjer er hjer fengið í hendur skjal, sem segir, að starfsdagar reglulegs þings sjeu 67 dagar; jeg kannast við þá tölu, en hygg hina töluna þó rjettari, þar sem bæta verður við ferðadögum og biðdögum fyrir þingmenn utan Reykjavíkur. — Þessvegna lagði jeg það til, að þingmenn búsettir í Reykjavík fengju lægra kaup, til þess að hækkunin yrði sem minst tilfinnanleg, og áleit hins vegar, að þeir væru eins vel sæmdir með 6 kr. sem hinir með 9 kr.

Þessvegna gat jeg ekki sjeð neitt ranglætt í þessu, en játa það hins vegar, að það leit óviðkunnanlega út, og gæti ef til vill orðið til þess, að agiterað verði fyrir Reykvíkingum sem þingmannaefnum.

Einn þingmanna sagði, að þetta lága kaup mundi ekki hafa fælt nýta menn frá þingstarfinu. Um það get jeg að vísu

ekki sagt neitt alment, en jeg veit hins vegar, að margt nýtt þingmannsefni hefur hikað við að bjóða sig fram, t. d. bændur nyrðra, og jeg get sannað, að margur góður maður hefur haft efnalegt tjón af þingmennsku sinni. Þetta veit jeg að er rjett.

Að af þessari hækkun á kaupi þingmanna leiði hækkun launa annara starfsmanna, get jeg ekki sjeð, nema því aðeins þá, að nauðsyn krefji þess, og þá er afleiðingin ekki ill.

Hvað snertir breytingartillögu á þgskj. 250, þá mun jeg greiða henni atkvæði, þar sem hún bætir úr þessu lága kaupi fyrir þingmenn þá, sem búsettir eru í Reykjavík. Aðeins skal jeg vekja athygli á því, að hún hefur í för með sjer dálitla niðurfærslu á kaupi þingmanna utan Reykjavíkur. Því þegar við flutnm. frumvarpsins ákváðum 9 kr. fæðispeninga fyrir allan tímann, þá gengum við út frá því, að allir þingmennirnir ferðuðust með skipum og ætluðum þá 4 kr. í kostpeninga, en ætluðumst ekki til, að þeir peningar yrðu færðir á ferðakostnaðarreikninginn eins og hingað til. En þessi niðurfærsla vinst upp með þeim 2 kr., sem þingmönnum utan Reykjavíkur eru ætlaðar um sjálfan þingtímann.

Hvað snertir breytingartillögu á þgskj. 259, býst jeg við því, að jeg eigi bágt með að vera á móti henni, því hún er alveg í samræmi við mín fyrri orð.

Jeg viðurkenni, að þingmaður geti ef til vill setið á þeim stað í kjördæminu, að þessi upphæð verði of lítil, en þá má væntanlega bæta úr því með ákvæðum frumvarpsins um uppbætur, þegar tafir eða hindranir ber að höndum. Upphæð sú, sem nefndin stingur upp á fyrir Vestur-Skaftafellssýslu, kemur ekki vel heim við t. d. ferðakostnað fyrir þingmenn, er sitja á útkjálkum Eyjafjarðar- eða Þingeyjarsýslu. Þannig er fullkomlega eins langt til Húsavíkur nyrst af Langanesi, eins og úr Vík til Reykjavíkur.

Sigurður Eggerz. Jeg ætla að minnst litið eitt á breytingartillögu á þgskj. 259; ekki svo að skilja, að hún komi við hjartaræturnar í mjer, því bæði er nú það, að jeg læt mig ekki mjög miklu skipta, hvað hár ferðakostnaður mjer er gerður, og svo er hitt, að frá Vik, sem er í suður-enda kjördæmisins, má komast langt með 190 kr. í ferðakostnað til og frá.

Gangi maður aptur út frá, að þingmaðurinn sitji á Siðunni, þá nær þessi ferðakostnaður ekki neinni átt. Háttv. flutnm. tillögunnar mun, eptir því, sem hann hefur skýrt mjer frá, hafa gert 4 daga ferð frá Siðunni og til Reykjavíkur. Svo hart fer maður varla nema þegar sækja á yfirsetukonu, en hingað til hefnr ferðalag þingmanna ekki verið miðað við slíkt áframhald. Auk þess hefur háttv. flutningsm. tillögunnar gert ráð fyrir, að hestar fengjust af Siðunni til Reykjavíkur fyrir 16 kr. Þetta mun einnig alt of lágt reiknað, og hygg jeg, að jeg fari nærri því rjetta með að telja, að hestur frá Siðunni til Reykjavíkur kosti 25 kr. Jeg held, að sá ferðakostnaður, sem nefndin ætlaði þingmanninum, hafi verið sanngjarnari, og hann var miðaður við ferð austan af Siðu, sem einnig mun hafa verið ætlun háttvirts tillögu-manns.

Jeg skil það, að þetta stafar alt af ókunnugleika þingmannsins. En kjördæmisins vegna, en sannarlega ekki min vegna, varð jeg að gera athugasemd við þessa áætlun hans.

Viðvíkjandi því, sem sagt hefur verið, að miða ætti ferðakostnað þingm. V.-Sk. við sjóferðir, þá held jeg, að það geti ekki komið til mála, einkum ef gert er ráð fyrir, að þingm. búi austar en í Vik. Hann yrði þá fyrst ef til vill að biða lengi eptir skipinu með hesta sína, og ef það kæmi svo ekki, sem er æði títt, á þessari miklu brimhöfn, þá yrði hann að halda áfram landveg, en kostnaðurinn hefði vitanlega aukizt við biðina.

4. kgkj. sagði, að það væri skaðlegt og ekki sæmilegt fyrir þingið, að þingmenn hefðu svo lágt kaup. Jeg get ekki skilið, í hverju sá skaði ætti að liggja; enn erfiðara virðist mjer að skilja það, að það sje ósæmilegt, að vinna fyrir litið kaup í þarfir ættjarðar sinnar.

Háttv. 4. kgk. tók það fram, að sumir bændur vildu ekki sitja á þingi vegna þess, hversu kaupið væri lágt, og að þeir sköðuðust á því; en engin dæmi tilfærði hann fyrir máli sínu, enda mundi það veitast örðugt, því reynslan hefur einmitt sýnt það, að þeir, sem lengi hafa á þingi setið, eru allra manna sólgnastir í það, og leggja mest kapp á að sitja þar áfram, og það mundu þeir ekki gera, ef að þeir biðu fjárhagslegt tap á því. Það mundu þá renna á þá tvær grimur. Reynslan virðist því fullkomlega styðja málstað minn. Og eitt þykist jeg viss um, að bændurnir út um land muni brosa, er þeir heyra, að þingfararkaupið er hækkað af umhyggju fyrir þeim.

Forseti leitaði samþykkis deildarinnar til þess, að taka mætti til greina breytingartillögunar á þingskjölum 250 og 259, og var það samþykki veitt.

Var þá gengið til atkvæða, og var breytingartillaga á þingskjali 250 samþykkt með 9 atkv. gegn 1 og breytt. till. á þskj. 259 með 7 atkv. gegn 1. Frumvarpið, þannig breytt, var samþ. með 11 atkv. gegn 1 og afgreitt til Nd.

15. Vatnsveita í verzlunarstöðum.

Á 21. fundi Ed., laugardaginn 10. ágúst, var útbýtt í deildinni frv. til laga um vatnsveitu á löggiltum verzlunarstöðum, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd. (194), og á 25. fundi, 15. ágúst, var frv. tekið til 1. umr.

Steingrímur Jónsson: Jeg vil leyfa mjer að leggja til, að frumv. þessu verði, að lokinni þessari umr., vísað til nefndar

þeirrar, er hafði til meðferðar frumv. til laga um vatnsveitu á Sauðárkrók. Það frumv. liggur enn í háttv. Nd., hvað sem við það verður gert.

Þá var gengið til atkv., og var frumv. vísað til 2. umr. með öllum atkv., og vísað með öllum atkv. til nefndarinnar í málinu um vatnsveitu á Sauðárkrók. Í henni áttu sæti:

Jósef Björnsson, 2. þm. Skgf., formaður, Eiríkur Briem, 2. kgk.

Steingr. Jónsson, 4. kgk., skrifari og frsm.

2. umr. á 29. fundi, 20. ágúst (194, n. 314).

Steingrímur Jónsson, framsögum: Jeg get verið stuttur um frumv. þetta, bæði af því, að aðalástæður nefndarinnar eru teknar fram á þskj. 314, og eins af því, að mjög svo mikið áhrærandi þetta efni er tekið fram í nefndaráliiti sömu nefndar við frv. til laga um vatnsveitu á Sauðárkróki, sbr. þskj. 95.

Að visu telur nefndin það allvarhugavert, að samp. frumv., sem, eins og þetta, nær til allra löggiltra verzlunarstaða á landinu, en þar sem háttv. Nd. samþykkti frumv. þetta nærfelt í einu hljóði, og án nefndar, þá hefur nefndin eigi viljað ráða til að fella það, heldur hinsvegar breyta frumv. svo, að það yrði sem líkast vatnsveitulögum Reykjavíkur; en lög þau voru rækilega undirbúin og hafa reynzt vel, svo nefndin telur, að þau sjeu sæmileg fyrirmynd.

Um hinar einstöku breytingartill. vorar vil jeg vera fáorður.

Við álitum, að endir 2. gr., síðasta málsgreinin, sje óþörf. Nefndin litur svo á, sem sýslunefndir fari ekki að ástæðulausu að taka fram fyrir hendur hreppsúa í þessum efnum, enda gæti það verið, að hreppsúar þröngvuðu um of kosti íbúa í fámennu kaupúni, þar sem vatnsveita væri nauðsynleg af sjerstökum ástæðum, t. d. vegna taugaveiki, eins og á Sauðárkrók.

Í 3. grein frumvarpsins vantaði ákvæði um heimild til að taka vatn til vatnsveitunnar í landeignum hreppsúa, og þykir nefndinni betra, að þetta atriði sje tekið beint fram.

Eina verulega breytingartillögu ber nefndin fram, þar sem hún vill fastsetja hámark skattsins. Nefndin litur svo á, sem löggjafarvaldið eigi að setja föst og ófrávikjanleg takmörk fyrir því, en það eigi ekki að leggja það á vald landsstjórnarinnar eða sveitastjórnanna, hversu háan vatnsskatt megi leggja á húseigendur. Óvarfærni í þessu efni gæti orðið til þess að minka lánstraust almennings á þeim stöðum, þar sem hár vatnsskattur yrði lagður á, og jafnvel annarsstaðar líka, af ótta fyrir að hann gæti dunið yfir.

Það getur náttúrulega borið við, að hámark skattsins 6% nægi ekki til þess að greiða vexti og afborgun af fyrirtækinu ásamt árskostnaði, en nefndin litur svo á, að því, sem þá kynni að ávanta, mætti jafna niður með aukauðsvörum, og gæti ekki stafað af því neinn voði.

Í frumvarpið vantaði einnig ákvæði um það, hvenær mætti heimta vatnsskatt af húseigendum, og áleit nefndin nauðsynlegt, að það væri tekið fram, og hefur tekið ákvæði um þetta efni eftir vatnsveitulögum Reykjavíkur. Ennfremur vantaði ákvæði um, að húseigandi væri skyldur að kosta vatnsæð inn í hús sitt, og að hve miklu leyti honum bæri að bera þann kostnað.

Yfirleitt hefur nefndin breytt og aukið frumv., til þess að það líktist sem mest vatnsveitulögum Reykjavíkur og frumv. því, er háttv. deild hefur nú afgreitt um vatnsveitu á Sauðárkróki, og ræður nefndin hinni háttv. deild til þess að samþykkja frumv. með breytingum þeim, er hún kemur fram með, og prentaðar eru á þskj. 314.

Að lyktum skal jeg geta þess, að það hefur orðið prentvilla hjer á þskj. 314 í breytingartill. nefndarinnar, semsje að 8.

breyt.till. nefndarinnar er ekki við 7. gr. eins og þar stendur; sú grein er ekki til, heldur við 6. gr.

Var þá gengið til atkvæða, og var:

1. gr. frumv. samþykkt með 12 samhlj. atkv.

1. br.till. við 2. gr. samþ. með 7 atkv. gegn 1.

2. gr., þannig breytt, samþ. með 7 samhlj. atkv.

2. br.till. við 3. gr. samþ. með 11 samhlj. atkv.

3. gr. frv. þar með fallin.

3. br.till. um að bæta við á eftir 2. gr. fjór-um nýjum gr., er verða 3., 4., 5. og 6. gr.; og hver þessara greina um sig, samþ. með öllum atkv.

4. br.till. við 4. gr. samþ. án atkvgr.

5. br.till. við sömu gr. samþ. með 11 atkv.

4. gr., er verður 7. gr., þannig breytt, samþ. með 11 atkv.

6. br.till. við 5. gr. samþ. með 11 atkv.,

5. gr. frv. þar með fallin.

7. br.till. við 6. gr., sem verður 8. gr., samþ. án atkvgr.

8. br.till. við sömu gr. samþ. með 11 atkv.

Greinin þannig breytt samþ. með 11 atkv.

Fyrirsögn frv. samþ. án atkvgr.

Frumv. visað til 3. umr. með 12 samhlj. atkv.

3. umr. á 31. fundi, 21. ágúst (346).

Enginn tók til máls.

Frumv. var samþ. með 12 samhlj. atkv. og endursent til Nd.

16. Útflutningsgjald af fiski, lýsi o. fl.

Á 14. fundi Ed., föstudaginn 2. ágúst, var útbýtt í deildinni frumv. til laga um viðauka við lög um útflutningsgjald af fiski, lýsi og fl., 4. nóv. 1881 frá nefnd-

inni í málinu um verzlun og viðskifti við útlönd (120), og á 16. fundi, 5. ágúst, var frumv. tekið til 1. umr.

Steingrímur Jónsson: Nefndin í málinu: frumv. til laga um árgjald af verzlun og viðskiftum við útlönd hefur falið mjer framsögu frumv. þessa.

Eins og kunnugt er, lagði stjórnin fyrir alþing frumvarp sama efnis og frumvarp það, er hjer liggur fyrir. Þetta frumv. var lagt fyrir háttv. neðri deild, og kom þar fram í þingbyrjun áskorun frá einum þingmanni um, að frumvarpið yrði samþykkt og staðfest fyrir 21. júlí, því um þær mundir byrja einmitt sildveiðar á Norðurlandi. En það varð ekki; var frumv. vísað til nefndarinnar í málinu: frumv. til laga um einkasölu steinolíu, og hefur setið þar síðan. Líklega er meiri hluti nefndarinnar á móti frumvarpinu, en hinsvegar eru öll líkindi til, að meiri hluti háttv. þingmanna í neðri deild vilji samþykkja það.

Vjer nefndarmenn erum sammála um, að það er illa farið, að frumv. þetta strandi í þinginu, og höfum þess vegna viljað flýta fyrir málinu, með því að bera fram frumvarp um sama efni. Hann er þeim mun verri, drátturinn á frumv. í háttv. neðri deild, sem það var fyrirsjáanlegt, að frumv. það, er stjórnin lagði fyrir, þurfti talsverðra breytinga við. Gjaldtaxti stjórnarinnar er als ekki viðunandi, að því er suma gjaldlíði snertir.

Efni frumv. þessa er að leggja gjald á sildarafurðir, og er hjer ekki um neitt nýmæli að ræða, því með lögum nr. 11 frá 31 júlí 1907 er lagt 50 aura gjald á hverja sildartunnu, en það er líklega fast að 10% af verði sildarinnar.

Nú hefir atvinnan breytzt. Sildin er ekki lengur eingöngu söltuð, heldur er nú mikið af henni brætt og búin til úr henni olía, og svo úr úrganginum fódurmjöl, fódurkukur og áburður. Var byrjað á þessu í fyrra við Eyjafjörð og Siglufjörð, en mistókst þá alveg, og hafa þeir, er byrjuðu á

því, líklega tapað, alt að $1\frac{1}{2}$ milj. kr. En þó svo tækist illa til, hafa þeir, er með sildina fara, eigi álitid það hættulegra en svo, að líklega starfa hjer á landi á þennan hátt 4—5 fjelög. Jeg veit með vissu um 3 fjelög, og er nú verið að reisa byggingar þeirra á Siglufirði og við Eyjafjörð, og byrja þau í ár.

Það mun láta nærri, að síðan 1907 hafi sildargjaldið numið nálægt 100000 kr. á ári hverju, og munar landssjóð mikið um gjald þetta, ekki sízt nú, er hagar hans er svo slæmur. En nú er gjald þetta að hverfa að miklu leyti. Saltaða — tollaða — sildin hverfur, en í stað hennar kemur aftur sildarolia, fóðurkökur o. s. frv., en það er ótollað. Líklega má segja, að hægt sje að tolla sildaroliuna eins og lýsi samkvæmt lögum 4. nóv. 1881 um útflutningsgjald af fiski, lýsi o. fl., og er það þá 30 au. gjald af tunnu hverri. Jeg býst jafnvel við, að stjórnarráðsúrskurður verði kveðinn upp um þetta efni, eða hafi jafnvel verið kveðinn upp nú þegar. En þó slíkur úrskurður hafi verið kveðinn upp eða verði það, þá er frumv. þetta jafn nauðsynlegt fyrir það, því bæði er það, að úrskurður stjórnarráðsins er ekki lög, og hitt, að gjaldið er of lágt, því í hverja tunnu af sildaroliu munu fara um 12—14 tunnur af sild. Það má því ætla, að þetta skifti talsverðu fyrir landssjóð, auk þess sem hinir hlutar sildarinnar yrðu ekki skattskyldir. Með frumv. þessu mælir því ekki eingöngu hin knýjandi þörf landsjóðs, heldur er það einnig í fullu samræmi við löggjöf vora.

Þá er á það að líta, hvort gjaldið muni vera ranglátt eða ekki. Nefndin hefur leitað sjer upplýsinga um það efni, og hefur hún fengið upplýsingar frá einum kaupmanni á Akureyri, en á auk þess von á upplýsingum síðar frá öðrum.

Kaupmaður þessi hyggur, að meðalverð á tunnu af sildaroliu muni vera um 16 kr. nettó, og verður þá gjaldið um $3\frac{1}{8}\%$ eða að minsta kosti helmingi lægra en nú

er gjaldið af sildinni. Fóðurmjölið telur hann 11 au. kílógr., og yrði skatturinn þar sem næst $3\frac{2}{3}\%$; fóðurkökurnar 4—5 kr., skattur um 6% , og af öðrum efnum telur hann um 20 kr. fyrir tonnið, og yrði skatturinn því um 10% . Það má vel vera, að tveir síðustu liðirnir sjeu of háir, og þeir voru að minsta kosti alt of hátt taldir í frumvarpi stjórnarinnar, en nefndin mun rannsaka það efni frekar til 2. umræðu og afla sjer nánari og meiri upplýsingar.

Var þá gengið til atkv., og var frumv. vísað til 2. umr. í einu hljóði.

2. umr. í Nd. á 18. fundi, 7. ágúst (120, 155).

Steingrímur Jónsson: Nefndin, sem samdi frumv. þetta, er þakklát hinni háttv. deild fyrir þær góðu undirtektir, sem frumv. þegar fjeck við 1. umræðu.

Og jeg hef litlu við að bæta það, sem jeg þá tók fram. Að visu höfum vjer fengið skýrslur af Akureyri um verðlag á þessum afurðum, en það breytir engu. — Það má líta svo á, að áætlun nefndarinnar hafi ekki verið of há, og hundraðsgjaldið, sem jeg mintist á við 1. umr. þessa máls, verður nokkru lægra.

Að því er snertir ýmsar sjerstakar vörutegundir, þá komum við fram með brtill. við 3. og 4. lið. Gjaldið af þeim vörum, er þar eru nefndar, þótti nefndinni heldur hátt, t. d. af fóðurkökum — sama sem 5 af 100 og um 10% af áburðarefnum. — Þetta 30 aura gjald vill nefndin lækka niður í 25 aura. Og ennfremur leggur hún til, að í stað 20 aura gjaldsins komi 15 aurar. 20 aura gjaldið verður 2 kr. af tonninu, eða sama sem 10 af hundraði. En 15 aura gjaldið nemur kr. 1,50 af tonni, sama sem $7\frac{1}{2}\%$ af hundraði.

Og til þess ber líka að taka tillit, að þessi áburðarefni eru hjer lítt reynd.

Nefndin hefur líka álitid rjettara, að miða við 100 kg., því við það verður tolleningin smærri.

Með frumv. þessu fæst vonandi nokkurnveginn uppbót fyrir því, sem sildartollurinn minnar.

Að öðru leyti hefur það vakað fyrir nefndinni, að hefta í engu þessa nýju atvinnugrein. Virðist okkur gjaldið ekki vera svo hátt, að afleiðingin mundi sú.

Jeg leyfi mjer enn fremur að skirskota til brjefs þess, sem nefndin fjekk, og getið var um við 1. umr. þessa máls. Jeg vona nú, að mál þetta fái góðar undirtektir hjer í deildinni, og leyfir nefndin sjer, að beiðast þeirra afbrigða frá þingsköpunum um frumv. þetta, að taka megí málið á dagsskrá á morgun, ef ráðherra leyfir, og afgreiða það sem lög frá deildinni.

ATKVGR:

Breyt.till. á þgskj. 155.

1. — að í stað 30 aura komi 25 aurar, samþ. með 9 samhljóða atkv.

2. — að í stað 20 aura komi 15 aurar, samþ. með 10 samhljóða atkv.

1. gr., þannig breytt, samþ. með 12 samhljóða atkv.

2. og 3. gr samþ. hvor um sig með 12 samhlj. atkv.

Fyrirsögn frumv. samþ. án atkvgr.

Frumv. vísað til 3. umr. með öllum atkvæðum.

3. umr. í Ed. á 19. fundi, 3. ágúst (166).

Afbrigða frá þingsköpum hafði verið leitað um frumv., og hafði bæði deildin og ráðherra leyft að málið mætti koma til umr. í dag.

Með því að enginn tók til máls, var gengið til atkv., og var frumv. samþ. í einu hljóði, og afgreitt til forseta Nd.

Ein umr. í Ed. á 33. fundi, 23. ágúst (361).

Jens Pálsson (framsögum.): Síðan frumv. var hjer til meðferðar í háttv. deild

hefur háttv. Nd. gert á því breytingar. Breytingar hennar eru þær, að tollur á sildarlýsi er lækkaður úr 50 au. niður í 30 au., og á fódurmjöli úr 50 au. niður í 30 au.; nefndin álitur, að þessar breytingar sjeu rjettmætar og fremur til bóta. Verksmiðjur þær, er vinna að þessu, eru ungar; af því er ástæða til að vera vægur í tollálögum við þær og sjá, hvernig þeim reidir af.

Háttv. Nd. hefur og bætt við frumv. nýrri grein, og stendur svo á því, að síðan þing kom saman og frumv. var hjer til meðferðar, hafa menn fyrir norðan ráðizt í að flytja út síldina með nýju fyrirkomulagi, öðru en hingað til hetur átt sjer stað. Á Siglufirði nyrðra er síldinni safnað saman í lestina á stóru skipi, og á síðan að flytja hana umbúðalaust til útlanda og vinna þar úr henni í verksmiðjum. Lög-reglustjórinn á Siglufirði spurðist fyrir um það, hvort toll bæri að taka af síld þessari, og hefur stjórnnarráðið nú úrskurðað 28. f. m., að slík síld verði ekki heimfærð undir lögin nr. 11 frá 31. júlí 1907, því að þar sje gert ráð fyrir umbúðum, og þess vegna sje ekki hægt að taka af henni toll, nema ný lagaákvæði komi til. Eins og nú hagar, væri það hið mesta ósamræmi við aðra tolla, ef síld þessi væri ekki tolluð, og er því rjett að bæta úr því með því, að samþykkja grein þessa.

Svo er og það, að ef síld þessi, sem á að fara í verksmiðjur ytra, ekki verður tolluð, þá verða verksmiðjur þær. sem nú er verið að stofna hjer á landi, mjög hart úti, þar sem allar afurðir þeirra verða tollaðar, og mjer finst, að þær eigi rjett á því, að þessi umbúðalaus útflutningssild verði tolluð; annars gæti það dregið frá þeim.

Af þessum ástæðum hefur nefndin fallizt á, að ráða hinni háttv. deild, til að samþ. frumv., eins og það liggur fyrir, með því hún telur breytingarnar í alla staði rjettmætar.

Stíðan var gengið til atkv., og var
Frumv. samþ. með öllum atkv. og af-
greitt til ráðherra sem

lög frá alþingi.

17. Löggilding verzlunarstaða.

A 4. fundi Ed., föstudaginn 19. júlí, var útbýtt í deildinni frv. til *laga um löggilding verzlunarstaðar að Gjögri í Strandasýslu*, flutningsmaður Guðjón Guðlaugsson, (27), og á 6. fundi, 22. júlí kom frv. til 1. umr.

Guðjón Guðlaugsson (flutningsm.): Það er bæði stutt frumv. og auðskilið, er hjer liggur fyrir hinni háttv. deild til umr., og ekki heldur óvenjulegt, svo að þess gerist ekki þörf, að fara nema örfáum orðum um það.

Frumv. fer fram á, að tanginn Gjögur, sem er milli Norðurfjarðar og Reykjarfjarðar í Strandasýslu, verði löggiltur verzlunarstaður. Jeg býst við, að sumum kunni að þykja löggilding þessi óþörf; þar sem ekki er nema $\frac{1}{4}$ úr mílu til næsta verzlunarstaðar. En ástæðan til, að frumv. þetta er fram komið fyrir þingið, er í fyrsta lagi sú, að meiri hluti hreppsúa þeirra, er hjer eiga hlut að máli, hafa óskað þess. Enn er það, að verzlunarstjórinn í Norðurfirði hefur og óskað þess. Höfnin á þessum stað er góð. Jeg skal ekki segja um, hvernig hún er í roki og stórsjóum. Ef hún skyldi reynast illa í stormum og illviðrum, er ekki annað fyrir skipin en að leita inn til Reykjarfjarðar. Og það er eitt, sem mælir með þessu frumv., að Gjögur virðist vera löggiltur verzlunarstaður af náttúrunnar hálfu. Nú þegar eru skip farin að leggja þar upp vörur; t. d. salt o. fl., og þar er ekki all-lítið fiskiver. Það vantar að eins menn með nægilegu fjármagni til þess að koma þar upp álitlegri fiskistöð. Þar eru nú

stundaðar fiskiveiðar á vorum, og geta verið og eru frá gamalli tíð hákarlaveiðar á vetrum. Þetta er enn eitt atriðið, er mælir með löggildingu staðarins. Skipin, sem fara þar um fjörðinn, hafa verið fús á að koma þar við og afferma þar vörur, bæði fyrir verzlunina í Norðurfirði og á Reykjarfirði, sem hafa þar útibú, að því er fiskitöku snertir. Reyndar er ekki að búast við, að þar verði sjerstök verzlun, því Reykjarfjörður og Norðurfjörður eru fyrir einn og sama hrepp, og nálega enga aðra, og þó sá hreppur hafi afurðir sem verzlunarvöru — ull, dún, lýsi, selsskin, saltfisk o. fl., meiri en flestir hreppar á landinu, þá eru þó 3 sjálfstaðar verzlunir sem stendur of mikið í því efni, heldur eru líkurnar, að verzlunirnar á Reykjarf. og Norðurfirði noti Gjögur til útibúa sinna sjer til hagnaðar. En það er samt betra, að hafa höfnina löggilta, þótt skipin komi þar nú við, því að þá hafa þau meiri skyldu til að koma þar við, en þau hafa nú, er hann er ólöggiltur, og minni ábyrgð; og hafa fiskimenn þar nyrðra sagt mjer, að skipstjórar hefðu látið í ljósi, að þeir kysu fremur, að höfnin væri löggilt. Ef einhver kynni að hafa það að mótbáru gegn þessu frumv., að svo stutt er til næsta verzlunarstaðar, þá skal jeg í því sambandi benda á og geta þess, að staðir hafa verið löggiltir, er skemmra voru frá löggiltu kaптүni en Gjögur, það er t. d. Reykjatangi í Hrútafirði. Hann er nær Borðeyri en Gjögur er Reykjafirði eða Norðurfirði. Þar sjást engin mannvirki nú, ekkert nema sandrif. En miklar líkur eru til þess um Gjögur, að það verði framfarapláss. Nú sækja þangað menn af Ísafirði og úr Steingrímsfirði og stunda þar röðra. Það er því nauðsyn á, að hægt sje að selja þar á staðnum sjómönnum það, er þeir óska og hafa þörf á.

Eg vona, að háttv. deild taki þessu máli með góðvilja og lofi því að komast heilu og höldnu hjeðan.

Var síðan gengið til atkv., og var frv. vísað til 2. umr. með 10 samhlj. atkv.

2. umr. á 8. fundi, 25. júlí (27).

Með því að enginn tók til máls, var strax gengið til atkvæða, og var frv. samþykkt og vísað til 3. umr. með 11 samhlj. atkvæðum.

3. umr. á 11. fundi, 29. júlí (27).

Enginn tók til máls, og var þá gengið til atkv., og var frv. samþykkt í einu hljóði; var það síðan afgreitt til forseta Nd.

Ein umr. á 19. fundi, 8. ágúst (192).

Enginn tók til máls og var gengið til atkvæða, og frv. samþykkt með 10 samhlj. atkvæðum og síðan afgreitt til ráðherra sem
lög frá alþingi.

18. Lendingarsjóðsgjald.

A 22. fundi, mánudaginn 12. ágúst, var útbýtt í Ed. frv. til *laga um breytingu á lögum nr. 53, 10. nóvember 1905 um viðauka við lög 14. desember 1887 um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum*, flutningsmaður Sigurður Stefánsson, (207), og á 24. fundi, 14. ágúst var frv. tekið til 1. umr.

Sigurður Stefánsson (flutningsm.): Jeg hef borið þetta frv. fram samkvæmt ósk frá sýslum. og bæjarf. á Ísafirði. En jeg fjekk ekki fyr en nú fyrir fáum dögum þessi tilmæli sýslumanns, og er þetta frv. því svo seint hjer á ferðinni. Með lögum nr. 53 frá 10. nóv. 1905 er sýslunefndinni veitt heimild til þess, að ákveða lendingarsjóðsgjald. Þau lög eru til orðin samkvæmt ósk frá Ísfirðingum.

Í aðalveiðistöðinni þar vestur frá, í Bolungarvík, er afar vond lending, og er vaknaður þar fyrir nokkru mikill áhugi

fyrir því, að bæta hana. Bolvíkingar notuðu sjer strax heimildina, sem gefin var með lögum þessum og lögðu 1 kr. á hlut hvern. En áhugi þeirra hefur vaxið, síðan byrjað var á lendingarbótinni. Nú hafa þeir sjeð, hve verkið er nauðsynlegt, og að hjer er veruleg þörf endurbóta. Þeim formönnum og sjómönnum, sem hjer eiga hlut að máli, er nú umhugað um, að hækka megi þetta 1 kr. gjald uppi 2 kr. á hlut. Með því móti leggja þeir eitthvað um 2000 kr. á ári til þessa nauðsynjaverks. Hjer lýsir sjer meiri áhugi á því, að mannvirki geti komizt á, en víða annarsstaðar á landinu, þarsem menn æpa um brýr og vegi og annað slikt, en vilja lítið sem ekkert í sölurnar leggja.

En svo vilja þeir þar vestra mega leggja hundraðsgjald á skiftan afla, í stað þess að leggja 2 kr. á hlut. Í Súgandafirði er lendingarbót bráðnauðsynleg, og þar vilja þeir heldur hundraðsgjaldið, þótt það oft geti orðið meira en ákveðin krónutala á hlut. Sýnir það glögglega, hve áhugi þeirra þar er mikill á því, að bæta lendinguna. Hef jeg nú skýrt ástæðurnar fyrir því, að frv. þetta kemur hjer fram, og vænti þess, að deildin lofi því að ganga sem bráðast til neðri deildar.

Með því að ekki tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða, og var frv. vísað til 2. umræðu með öllum atkvæðum.

2. umr. á 25. fundi, 15. ágúst (207).

Með því að enginn tók til máls, var gengið til atkvæða, og var

Frv.greinin samþykkt með 10 atkvæðum, fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu, og frv. vísað til 3. umr. með 12 samhljóða atkvæðum.

Í fundarlok leitaði forseti samþykkis deildarinnar til þeirra afbrigða frá þingsköpunum, að taka mætti frv. til 3. umr. næsta dag (16. ágúst). Var það samþykkt, og lýsti forseti því yfir, að hann hefði

fengið samþykki ráðherra til þessara afbrigða frá þingsköpunum.

3. umr. á 26. fundi 16. ágúst (207).

Með því að enginn tók til máls, var gengið til atkvæða, og var frv. samþykkt með 12 samhljóða atkvæðum og afgreitt til forseta Nd.

19. Rithöfundarjettur og prent-rjettur.

Á 28. fundi Ed., mánudaginn 19. ágúst, var útbýtt í deildinni frv. til *laga um breyting á lögum 20. október 1905 um rithöfundarjett og prent-rjett*, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd. (303) og á 31. fundi, 21. ágúst, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

Frv. var vísað til 2. umr. með 9 samhljóða atkvæðum.

2. umr. á 33. fundi, 23. ágúst (303).

Með því að enginn tók til máls, var gengið til atkvæða, og var frv. greinin samþykkt með 8 samhljóða atkvæðum.

Fyrirsögnin var samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Frv. var vísað til 3. umr. með 9 samhljóða atkvæðum.

3. umr. á 34. fundi, 24. ágúst (303).

Enginn tók til máls.

Frv. var samþykkt með 7 samhljóða atkvæðum og afgreitt til ráðherra sem
lög frá alþingi.

20. Einkasöluheimild á steinolíu.

Á 34. fundi Ed., laugardaginn 24. ágúst, kl. 10 árdegis, var útbýtt í Ed. frv. til *laga*

um einkasöluheimild landsstjórnarinnar á steinolíu, eins og það var samþykkt við 3. umr. í Nd. (401), og á 35. fundi deildarinnar s. d. Kl. 1. veitti deildin samþykki sitt og ráðherra leyfi til þeirra afbrigða frá þingsköpunum, að frv. væri tekið til umræðu á fundi síðar um daginn. Samkvæmt því var frv. tekið til 1. umr. á 36. fundi sama dag kl. 5 eftir hádegi.

Jón Jónatansson: Frumvarp þetta, sem hjer liggur fyrir, mun vera framkom-ið, af því að þeim, sem það hafa flutt, hefur virzt ástæða til, að þingið reyndi að finna einhver úrræði til að bæta úr þeim vandræðum, sem óhjákvæmilega hljóta að leiða af þessari miklu verðhækkun á stein-olíunni; enda mun mörgum hafa þótt það ill tíðindi, er hljóðbært varð hjer um þessa verðhækkun. Þessi tíðindi hafa sannað mönnum og sýnt, að hjer á landi er kom-in einokun á steinolíuna, þótt ekki sje hún löghelguð, og að þetta einokunar-fje-lag, þessi einokunarblóðsuga, hefur náð hjer föstu taki, og hún ætlar nú að neyta þess óspart, og í fullri alvöru. Kaupmennirn-ir, er hrópa hástöfum um frjálsa verzlun, og var ætlandi að reynast forverðir henn-ar og frjálsrar samkeppni, hafa gerzt liðs-menn einokunarinnar bæði beinlinis og óbeinlinis, því svo má heita, sem þeir hafi viljugir rjett hálsinn fram undir okið.

Jeg tel vera fylstu og brýnustu ástæðu til að athuga það rækilega, hvort ekki sje hægt að gera hjer eitthvað til lagfæringar. Ekki sízt er ástæða til þess að leita ein-hverra úrræða, ef enn er nýrrar hækkun-ar að vænta, sem mælt er að steinolíu-fjelagið hafi hótad. Það er að visu sagt nú, að forstjóri fjelagsins hjer neiti þessu, segi enga nýja hækkun í vændum, en á þeim ummælum hans er lítið að byggja, og sízt að furða, þó hann láti lítið yfir nýrri hækkun, er hann býst við, að þing-ið láti til sín taka um málið.

Ýmsir hafa gert lítið úr þeirri hættu, er stafi af hækkuninni, og álita, að þingið

eigi ekki að skifta sjer af henni, en það er ekki rjett, því þessi hækkun á verði steinolíunnar er eyðileggjandi fyrir vjelarbátaútveginn. Sumir hafa viljað bera þetta saman við verðhækkun ýmsrar annarar vöru, og hafa talað mikið um, að þingið hafi ekki verið að skifta sjer af því, þótt hinar og þessar vörur hækkuðu í verði. En þetta er ekki sambærilegt; almenningur getur miklu betur þolað verðhækkun á ýmsum öðrum vörum, og oft með því að minka kaup á þeim. En þessi vara er einmitt lykillinn að hjargræðisvegi fjölda manna, og með mikilli verðhækkun á þessari vöru er loku skotið fyrir atvinnu fjölda manna, þar sem mótorbátaútgerðin er. Þá er því haldið fram af sumum, að þessi verðhækkun sje alls ekki hættuleg fyrir vjelarbátaútveginn, en jeg vil leyfa mjer að benda á ummæli millipinganeftdarinnar í skattamálunum, um að steinolían poli ekki tollálögu. Nefndin hafði um eitt skeið í hyggju, að leggja toll á steinolíu, en hún hvarf frá því ráði, því við nánari athugun komst hún að þeirri niðurstöðu, að sá tollur mundi íþyngja vjelarbátaútgerðinni um of, „og gæti jafnvel riðið henni að fullu“, og þó hafði nefndinni ekki dottið í hug, að leggja svo háan toll á olíu, sem verðhækkun þessi nemur. En ef það var ófært, sem jeg tel rjett athugað af nefndinni, að leggja lágan toll á olíu, halda menn þá, að hún poli 5 króna skattaálögu á tunnu hverja til handa útlendu miljöna-fjelagi? Eg hygg ekki.

En úr þessu verður að ráða. Alþýða polir ekki þessa álögu, og alþingi hefur svo mikið rætt nú um vandhæfi að finna gjaldstofna handa sjer, að það ætti ekki að láta útlent fjelag taka að óþörfu svo háan skatt.

En menn greinir á um úrræðin, og er það sízt að furða, því enn er ekki fengin vissa fyrir, hvernig stendur á þessari verðhækkun. Menn vita ekki, hvort verðhækkunin er almenn eða ekki. Ef hún er al-

menn um allan heim, er ekkert hægt að gera, en ef hún er það ekki, þá ætti það að vera hægt, og væri þá ilt að vita til þess, ef það stæði á aðgerðum þingsins, eða aðgerðaleyssi rjettara sagt, að ekki væri hægt að hefta skaðann hjer. Eg tel sjálf-sagt, að bæði landsstjórn og alþingi geri hvað unt er í þessu efni. Að minsta kosti má ekki slita svo þessu þingi, að ekki sje reynt að opna líklegan veg til úrræða, er fara mætti, ef svo reynist, að verðhækkun þessi er ekki annað en ósvifin tilraun þessa oliufjelags til að ná enn meiri gróða í sinn vasa.

Frumv. það, er hjer liggur fyrir, er ekki sem bezt í garðinn búið, og jeg býst ekki við, að það komi að miklu liði, eins og það er nú.

Hæstv. ráðherra lýsti því yfir við um-ræðu máls þessa í háttv. neðri deild, að hann áliti, að lögin, eins og þau eru nú, gætu ekki orðið framkvæmd, svo lið væri að. Og þótt jeg nú beri hið bezta traust til stjórnarinnar, þá ber jeg þó ekki betra traust til hennar en hún sjálf gerir; jeg verð líka að álita, að frumvarpið yrði gagnslaust með öllu eins og það liggur fyrir, og vænti þess ekki, að stjórnin vinni neitt gagn með þeim lögum, sem hún hefur lýst yfir að ómögulegt væri að framkvæma.

En þó að sú leið sje ekki fær, er frumv. gerir ráð fyrir, þá ætti að mega leita annara úrræða. Eða vill stjórn og þing ekkert gera í málinu? Því trúi jeg ekki. Jeg verð að álita, að laga mætti frumvarpið svo í hendi sjer, að það yrði að gagni, og í því skyni hef jeg ásamt nokkrum öðrum þingdeildarmönnum þegar komið fram með breytingartillögu, sem hefur verið útbýtt, en verður auðvitað ekki rædd nú, þar sem þetta er 1. umr. um málið.

Vitanlegt er það, að timinn er nú orðinn mjög stuttur, en þó trúi jeg ekki öðru, ef háttv. deild vill eitthvað gera í þessu máli, en að enn geti unnizt timi til

þess að breyta frumvarpinu þannig, að það geti orðið að liði. Jeg þykist vita, að frv. þetta, eins og það er nú, verði ekki samþykkt hjer í deildinni, enda verð jeg að álita, að það hafi verið nóg gert að því hjer, að samþykkja ómöguleg frumvörp vegna tímanaumleika, þó að hjer verði ekki bætt við. En jeg tel sjálfsagt, að frumv. þetta verði látið ganga til 2. umræðu og þá bætt svo, að líklegt sje, að það verði að liði, enda verð jeg að álita, að ekki ætti að ljúka þingi þessu, fyr en í þessu máli hafa verið fundin þau úrræði, er að liði mega verða.

Jens Pálsson: Jeg vil taka í sama streng, sem háttv. 2 þingm. Árnesinga hvað frumv. þetta snertir.

Okkur er ekki kunnugt um ástæður til þessarar bráðu og miklu verðhækkunar á steinoliunni, en jeg hef fengið áreiðanlega skýrslu um markaðsverð á steinoliu í New York, og er hún svo:

Standard White	18 ¹ / ₇	28 ¹ / ₇	30 ¹ / ₇
í fötum	8,60	8,45,	835
sama í „tanks“	5,00	4,85,	475
sama í fötum, 40 „gallon“,	12,90	12,68	12,53
Er þetta í „cents“ og miðað við „gallon“, en „gallon“ er um 4 potta.			

Má því nær heita, að hjer sje svipað og aurar fyrir potta.

En jeg vil ekki dvelja við nákvæman reikning um það, en hitt er bersýnilegt, að steinolian hefur síðari hluta næstliðins júlímán. farið lækkandi í verði, og þetta er á aðalútflutningsstað hennar.

Af þessum ástæðum er það, að jeg vil taka í sama streng og hinn háttv. þingm., og jeg hygg, að það mætti breyta frumv., svo að við mætti una.

Að láta lögin gilda aðeins til ársloka 1913, tel jeg óheppilegt. Það er ofstuttur tími. Ef stjórnarráðið á að útvega miklar steinoliubirgðir, þá verða þær ekki uppseldar þá, og stjórnin verður því komin upp á náðir þingsins. Þetta ákvæði hlýtur því að draga úr, — vera letjandi, —

og það verð jeg að telja illa farið, því það er mikið í húfi, að þessari verðhækkun verði afstýrt. Og þeim mun verra er þetta, sem það er bundið nokkurri fjárhættu, að afstýra þessu. Við vitum, að steinolian rýrnar við geymslu og auk þess er vaxtatap á fje o. fl. En jeg sje, að það er komin fram breytingartillaga, er bætir úr þessu.

Mjer finst, að þeim háttv. þingmönnum, er hafa það á móti máli þessu, að laga-smiðin verði ekki sem vönduðust vegna naums tíma; lögin hljóti að verða flautursverk, og því gölluð, og þessvegna ekki notandi, fari svipað og manni, er væri búið að bregða snöru um háls honum, og vildi hann bjarga sjer með því að skera á snöruna. Hann sjer hnif rjett hjá sjer en dálítið skörðóttan; en þegar hann sjer smáskörð í egg hans, hika hann við og telur sjer trú um, að ekki tjái að brúka hann, fyr en búið sje að brýna hann og slípa. Ælli ekki, að snaran gæti runnið að á meðan á brýnslunni og slípingunni stæði, svo að þegar búið væri að brýna og slípa hnifinn, að þá væri þessi varfærni og forsjáli maður dauður. Slíkt má ekki henda okkur hjer í háttv. deild!

Ágúst Flygenring: Jeg vildi með örfáum orðum lýsa skoðun minni á máli þessu. Hún er hin sama og kemur fram í nefndaráli milli þinganevndarinnar, að ef það eigi að koma máli þessu í skynsamlegt horf, þá sje ekkert annað ráð, en að semja fyrir lengri tíma, en aftur sje ekkert vit í að ætla sjer að gera það fyrir eitt einasta ár, því maður verður að vera búinn að koma svo ár sinni fyrir borð, áður en öðrum yrði bannaður innflutningur, að ekki yrði til tjóns þeim, er þessa vöru mest nota, með því að hana vantaði, heldur yrði varan fánleg á hverri höfn, þar sem nokkur viðskifti að ráði eru með vöruna.

Þetta hefir D. D. P. A. tekizt, en því hefur ekki tekizt það á einu ári, heldur hefur það tekið mörg ár.

Frumv. þetta, eins og það liggur fyrir, verður því ekki að neinu gagni, heldur öldungis gagnslaus pappírslög, sem ekki bæru neinn árangur, nema þann einan, að óróamenn og óhlutvandir gætu notfært sjer það, eða reynt að notfæra sjer það, til þess að átélja stjórnina fyrir, að hún hefði ekki notað heimildina.

Mjer blandast ekki hugur um það, að það er ekki hægt að koma verzluninni í vænlegt horf, nema samið sje fyrir langan tíma, og landið á ekki að gera það sjálft, heldur selja verzlunina á leigu.

Sigurður Stefánsson: Þessi steinolíusaga er orðin alleinkennileg hjer á þinginu, og mikið af Bakkabræðrasamþykktum eru til orðnar um mál þetta í háttv. neðri deild, þótt undarlegt sje, svo margir skynsamir menn sem þar eru.

Háttv. neðri deild hefur legið á þessu máli frá þingbyrjun, og ætlaði að hafa það enn, þar til háttv. efri deild þvingaði það fram, en svo er það var tekið á dagskrá, er komið var að þinglokum og leita þurfti afbrigða frá þingsköpunum til þess að geta bundið enda á það, þá neitar deildin um afbrigði, og hefur slík fólkska ekki þekzt fyr í sögu þingsins, og svo er hin háttv. neðri deild hafði felt frumvarp stjórnarinnar, þá ungar hún út þessu fúlleggi, sem hjer er nú komið, eftir að hafa felt stjórnarfrumv. með rökstuddri dagsskrá, sem líkari er því að vera samin á Kleppi en í háttv. neðri deild. Og þetta afkvæmi sitt, frumv. það sem hjer liggur fyrir jafn ófjelegt og það er, ætlast svo háttv. neðri deild til, að við hjer í háttv. deild tókum með þökkum, og afgreiðum það með þrem umræðum á einum degi. Og mál þetta er þó svo stórt, að hver sæmilega vitborinn maður sjer í hendi sjer, að ekki er hægt að afgreiða það svo vel sje, fyr en eftir ýtarlegar umræður og rækilegt nefndarstarf, er tæki minst 4—5 daga. Og þetta er ekki framkvæmanlegt nú vegna Bakka-bræðraháttalags háttv. neðri deildar. Ef

það á að vera til að efla samvinnu á milli deildanna, að þær beiti hver aðra og mál þau er þeir hafa með höndum slíkum þrælatökum og frekju, þá bið jeg hamingjuna að hjálpa þinginu.

Mjer er sama, hvað allir kjósendur landsins segja; jeg greiði ekki þessu frumv. atkvæði nema lagað sje, og til þess er enginn tími. Jeg greiði ekki atkv. með þessum óskapnaði, þessari svivirðing, er hefur rekið hjer inn hausinn. (L. H. Bjarnason hlær í neðri deildar dyrum.) Þeir háttv. þingmenn geta hlegið, sem eru potturinn og pannan að allri þessari svivirðingu, en málið alt og meðferð þess verður þeim lífs og liðnum til háborinnar skammar og svivirðingar, en sá hlær bezt, er síðast hlær. Þó að jeg vildi greiða atkvæði bríll. þeim, er hjer hafa komið fram við 2. umræðu málsins, þá sje jeg ekki, hvernig hægt væri að koma þeim að tímans vegna, og þetta stafar alt af því, að háttv. neðri deild hefur legið á málinu allan þingtímann og sýnt í allri framkomu sinni lubbalegustu framkomu, sem til er á þingi gagnvart nokkru máli. (*Sigurður Eggerz:* Sama var með vörutollinn.) Og önnur eins svivirðing og sú, að neita um undanþágu á þingsköpunum, er svo mikið getur legið við, sem í þessu máli, er eins dæmi hjer á þingi, að minsta kosti í öll þau ár, sem jeg hef setið hjer.

Vel getur verið, að háttv. efri deild hefði getað ráðið máli þessu til heppilegra lykta ef tíminn hefði verið lengri.

Jeg hef viljað taka þetta fram, svo það sæist skýrt og greinilega, hvernig jeg og fleiri háttv. þingmenn líta á háttalag háttv. neðri deildar, og þá ósvinnu, er ríkt hefur þar í máli þessu og enda fleirum á þessu þingi.

Jens Pálsson: Af umræðunum er jeg orðinn sannfærður um það, að rjett sje, að deildin sýni þess vott, að hún vilji reyna að lagfæra þetta frumv., svo eitthvað verði reynt til þess að bægja því böli frá okkur, sem nú sýnist svifa yfir höfðum vorum.

Vænti jeg því þess, að málið komi til 2. umr., svo deildin geti litið á þær brtill., sem hjer hefur verið útbreitt meðal okkar.

Steingrímur Jónsson: Mjer skilst svo, sem jeg hafi þegar greitt atkv. um þetta mál með því, að samþ. þingsályktunartill. á þingskj. 403. Mjer skilst svo að engin meining sje í því, að samþ. þingsályktunartill., og síðan samþ. einkasöluheimildina með hliðsjón af þeim breytingum, sem 4 þingmenn hjer í deildinni hafa fram borið, og þeir ætlast til að gerðar verði við 2. umr. málsins; jeg get ekki sjeð ástæðu til að greiða atkv. með þeim tillögum, vegna þess jeg áleit eftir nána yfirvegum, að frumv. geti ekki náð tilgangi sínum, eins og það kom úr neðri deild, tilganginum þeim að bægja frá oss þessu böli, sem hátt er talað um hjer í bænum. Jeg hygg víst, að þótt frumv. nái fram að ganga, þá sjeu engar líkur til þess, að stjórnin geti fengið steinolíu keypta með svo vægum kjörum, að hún geti selt hana með lægra verði en þetta steinolíufjelag D. D. P. A., að minsta kosti næsta árið. Greiði jeg því atkvæði móti frumv. Voðinn er heldur ekki stór, þótt frumv. falli, þareð það var aðeins samþykkt með 10 atkv. í neðri deild í gær, og þar þó fellt fyrir skömmu einkasölufrumvarp stjórnarinnar, er gaf þó miklu meiri líkur til þess að ná hinum fyrirheitna tilgangi.

Jón Jónatansson: Jeg vil aðeins taka það fram, að jeg get ekki fallizt á, að það sje nein ástæða til að fella frumv. fyrir það, þó þingsályktunartill. hafi verið samþ. Það er yfir höfuð engin ástæða til þess, að fella frumv. frá 2. umr. Hið eina rjetta er, að láta breyttill. fá að koma til umr. og sjá, hvaða afdrif hún fær; jeg vænti þess því, að háttv. deild vilji lofa frumv. að ganga til 2. umr., svo tækifæri gefist til að reyna að breyta því til bóta, svo við megj uná; takist það, er enn hægt að afgreiða málið, þótt tíminn sje stuttur.

Var þá gengið til atkv., og var frumv. vísað til 2. umr., með 7 atkv. gegn 1.

2. umr. á 37. fundi, 26. ágúst, kl. 9 f. h. (401, 413, 421).

Forseti skýrði frá, að hann hefði fengið áskorun frá þessum 7 þingm.;

Jóni Jónatanssyni,
Jósef Björnssyni,
Einari Jónssyni,
Birni Þorlákssyni,
Þórarni Jónssyni,
Agúst Flygenring og
Jens Pálssyni

um að færa fundartimann til kl. 9 árdegis og taka frv. þá á dagsskrá til 2. umr.

Jón Jónatansson: Jeg hef ásamtöðrum háttv. þingm. komið fram með brtill. til þess, að gera frv. aðgengilegra. Og hæstv. ráðherra hefur lýst því yfir, að hann telji, að ekki sje hægt að framkvæma það, eins og það liggur fyrir, ekki sirt vegna þess, hve lögunum er markaður stuttur aldur. Jeg verð að álita, að þetta, hve lögin eiga að gilda um stuttan tíma, sje út af fyrir sig nóg til að gera frumv. að ónýtu pappírsgagni, þó samþ. verði.

Í háttv. Nd. hefur verið bent á, að æskilegt væri, að innlent hlutafjelag yrði stofnað, er tæki að sjer oliuverzlunina. Í þessu væri því að eins nokkurt vit, að slíkt fjelag gæti fengið einkasölu, en til þess væri opnuð leið, ef brtill. okkar yrði samþykkt, og þá mundi vera hægt, að vinna eitthvert gagn með lögunum. Það er líka bersýnilegt, að eins og nú hagar, er betra fyrir landssjóð að komast hjá lántöku í þessu skyni, ef auðið er, og að betra er, að stjórnin geti látið einstaka menn innlenda eða innlent fjelag hafa þessa oliuverzlun á hendi, heldur en að hún geri það sjálf, — því til þess vantar allan undirbúning. Jeg vona, að háttv. deild viðurkenni, að brtill.

okkar eru til verulegra bóta, og að með þeim er þó, ef þær ná fram að ganga, málið komið í það horf, að vænta má einhvers gagns af lögnum.

Það er komin hjer fram breyttill. við tillögu okkar, um að lengja tímenn upp úr 3 árum í 5 ár, og er hún sjálfsgagt gerð með það fyrir augum, að frv. verði betra til framkvæmda. Jeg hefði að visu mikið fremur kosið, að stjórnn mætti ekki fram-selja einkasölurjettinn til lengri tíma en 3 ára eftir þessum lögum, því þetta frv. er svo lauslega úr garði gert um alt það, er slíka einkasölu snertir, en vil þó ekki gera það að ágreiningsatriði, einkum þar sem málið í heild sinni varðar svo miklu. Jeg skal svo ekki fara fleirum orðum um málið. Að visu hefði verið ástæða til að ræða það ýtarlegar, en tímenn er á förum; það, sem gert verður, þarf að gerast fljótt, og er því enginn tími til málalenginga. En jeg vænti þess, að breyttill. mín verði samþykkt, og að frv. fái síðan að ganga óhindrað gegn um háttv. deild.

Sigurður Eggerz: Jeg get ekki greitt atkvæði með breyttill. þeirri, sem hjer er komin fram frá háttv. 2. þm. Árn. o. fl., vegna þess að hún gengur í þá átt, að veita landsstjórninni heimild til að selja steinoliuverzlunina á leigu einstökum fjelögum um 3 ára tíma.

Þetta er hið eiginlega „monopol“, og við það er jeg hræddur. Hjer er ekki tími til að rekja allar þær hættur, sem af „monopolinu“ stafa. Að eins þetta vildi jeg benda á. Frjáls-samkeppi „regulerar“ verzlunina bezt og gerir hana áreiðanlega undir öllum venjulegum kringumstæðum hagfeldasta fyrir þá mörgu. Hin sterka krfa eiginhagsmunanna sjer fyrir því, að sem mest sje tekið tillit til þeirra mörgu, því með því móti aflar hver verzlun sjer flestra og beztra viðskiftavina.

Þó stjórnirnar sjeu allar af vilja gerðar, þá brestur þær í flestum kringumstæðum svo mikla verzlunarþekkingu, að þær geti

sjeð við slungnum verzlunarfjelögum, og þó þær hefðu þekkinguna, þá er hætt við, a ekki sje hægt, að búa svo um hnútana um lengri tíma, að hinar vondu afleiðingar einokunarinnar, sem við þekkjum frá gamalli tíð, finni ekki einhverja smugu til reka höfuðið út um. Eina af ískyggilegu hliðunum við „monopolin“ tel jeg það, að með þeim myndast of náið samband á milli þings og stjórnar og auðvaldsins, en armur auðvaldsins er sterkur. Og þó engum detti í hug, að tortryggja þessa stjórn, þá er þess að gæta, að saga hverrar stjórnar er stutt, en líf þjóðanna langt, og því hættulegt að opna brautir, sem sýnilega með tímanum geta undirgrafið einn af aðalmáttarstólpum þjóðfjelagsins, verzlunarfrelsið.

Annað mál er það, að undir stjerstökum kringumstæðum gæti komið til greina, að heimila landsstjórninni, að taka sjálf í sínar hendur einstakar greinar verzlunarinnar, eins og t. d. nú stendur á með steinoliuverzlunina hjer. Þessi heimild liggur í því frumv., sem hjer liggur fyrir; og þó jeg sje engan veginn viss um, að það geti komið að gagni, ef heimsmarkaðurinn er „monopoliseraður“, þá virðist mjer þó eftir atvikum rjett, að veita stjórninni þessa heimild. (*Ráðherra:* Breyttill. eru framkvæmanlegar, frv. ekki).

Jeg veit það, að hæstv. ráðherra hefur haldið því fram í háttv. Nd., en jeg vona þó, að ef í nauðir rekur, þá sjái hann, að frv. er ekki eins óframkvæmanlegt og hann segir, og hef því þá trú, að hann þá notfærði það, ef í nauðirnar ræki.

Loks er það, að þótt br.till. þessar næðu að ganga fram hjer í háttv. deild, þá tel jeg víst, eftir meðferð háttv. Nd. á steinoliu-frumvarpi millilandanefndarinnar, að hún felli þær, og þá yrðu þær að eins frumv. að falli, og til þess ekkert yrði gert.

Það sem aðallega er haft á móti frv., er að það gildi að eins til ársloka 1913, en jeg sje ekki, að núverandi hæstv.

ráðherra þurfi að vera hræddur við þetta ákvæði. Stjórn, er hefur að baki sjer eins öflugt fylgi og þessi, þarf ekki að vera hrædd við það, að gera þessar ráðstafanir, er frumv. gerir ráð fyrir vegna tímanaumleika, því hæglega getur hún á næsta þingi fengið tímann framlengdan, ef þörf gerist.

Ráðherra (H. H.): Út af ummælum háttv. þm. V.-Sk. vil jeg taka það fram, að jeg ber ekki annan kviðboga út af þessu frv. en þann eina, að frv., eins og það liggur fyrir, yrði með öllu gagnlaust og óframkvæmanlegt, og því eingöngu til vonbrigða fyrir þá, er halda, að það komi að einhverjum notum.

Jósef Björnsson: Jeg vil taka það fram, sem hæstv. ráðherra tók fram, að frumv. þetta frá háttv. Nd. er í alla staði ónýtt og óaðgengilegt, og að af því má ekki vænta nokkurs árangurs, eins og það nú liggur fyrir. Þess vegna höfum við flutningsmenn að br.till. komið með þær, til þess að dáltil von sje um árangur af frumv., verði þær samþýktar.

Til andsvara því, er háttv. þm. V.-Sk. tók fram, að stjórnin gæti ekki gert samning þann, er um ræðir í br.till. vorum, er því að svara, að hvernig heldur þá háttv. þm., að stjórnin, sem er svo óverzlunarfróð, að hún getur ekki gert samning, geti sjálf verzlað? Jeg skil ekki þann hugsunarhátt háttv. þm.

Mjær sýnist frv. með öllu óframbærilegt, eins og það er nú, þrátt fyrir þessa löngu legu þess í háttv. Nd. Mjær sýnist það vera eins og fjaðralaus ungi, sem ekki getur hreyft sig, en við, er berum fram breyttill., viljum gefa honum fjaðrir, svo hann geti flogið út í veröldina.

Var þá gengið til atkv., og voru

1. og 2. gr. frv., hvor um sig, samþ. með 8 samhlj. atkv.

Br.till. á þskj. 421 var samþ. með 9 samhlj. atkv.

1. br.till. af þskj. 413 var samþ. með 10 atkv. gegn 1.

3. gr. frv. þar með fallin.

4. gr. frumv. samþ. með 8 samhlj. atkv.

2. br.till. á þgskj. 413 samþ. með 12 samhlj. atkv.

5. gr. frv. samþ. með 9 samhlj. atkv.

Fyrirsögn frumvarpsins var samþýkt án atkvæðagreiðslu.

Frumv. vísað til 3 umr. með 9 samhljóða atkvæðum.

3. umr. í Ed. á 38. fundi, 26. ágúst kl. 9¹/₂ árd. (422).

Forseti: Jeg vil geta þess, að til þess að frumv. þetta verði rætt á fundinum, þarf að fá afbrigði frá þingsköpunum, og vil jeg bera það undir hina háttv. deild, hvort hún vill leyfa afbrigðin. Leyfi ráðherra aður fengið.

Afbrigðin samþ. í einu hljóði.

Frumv. sjálft samþ. með 8 samhlj. atkv. og afgreitt til forseta Nd.

B.

Frumvörp feld af alþingi.

I.

Stjórnarfrumvörp.

1. Eftirlit með þilskipum.

Á 2. fundi Ed., þriðjudaginn 16. júlí, var útbýtt frumv. til laga um breyting á lögum nr. 25, 3. október 1903 um eftirlit með þilskipum, sem notuð eru til fiskiveiða eða vöruflutninga, og á 4. fundi deildarinnar 19. júlí, kom frumv. til 1. umr.

Ráðherra (Kr. J.): Þetta litla frumv. er bein afleiðing af ákvæðum 75.—77. gr. siglingalagafrumv. Jeg þarf ekki að fjöl-yrða um það. Vona, að því verði vísað til siglingalaganefndarinnar.

Steingrímur Jónsson: Jeg leyfi mjer að gera það að tillögu minni, að frumv. þessu verði vísað til siglingalaganefndarinnar að lokinni 1. umr.

Með því ekki tóku fleiri til máls, var gengið til atkv., og var málinu vísað til 2. umr. í einu hljóði, og til nefndarinnar um siglingalagafrumv. sömuleiðis í einu hljóði.

Í nefndinni áttu sæti:

Eiríkur Briem, formaður,

Ágúst Flygenring, skrifari og framsm,

Sigurður Stefánsson,

Sigurður Eggerz, og

Jens Pálsson.

2. umr. á 28. fundi, 19. ágúst (n. 288.)

Frsm. Ágúst Flygenring: Við erum nýbúnir að samþ. lög um það, að fella þau lög úr gildi, sein breytingin, er hjer liggur fyrir, á við, og vildi jeg því mælast til, að málið væri tekið út af dagskrá.

Fram kom svohljóðandi rökstudd dagskrá frá *Agúst Flygenring*

„Með því að frumv. þetta í aðalatriðum er tekið upp í frumv. til laga um eftirlit með skipum og bátum og öryggi þeirra, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Forseti áleit það eðlilegt, að málið væri tekið út af dagskrá, og bar það undir atkv. deildarinnar, hvort gjöra skyldi.

Hin rökstudda dagsskrá var samþykkt með öllum atkvæðum.

2. Fjárkláðamálið.

A 2. fundi Ed., þriðjudaginn 16. júlí, var frumv. til laga um útrýming fjárkláðans útbýtt í deildinni, og á 3. fundi deildarinnar, 18. júlí, var frumv. tekið til 1. umr.

Ráðherra Kr. J.: Fyrir síðasta þing var lagt fram frumv. um útrýming fjárkláðans,

sem fór í líka átt og þetta frumv. Þetta frumv. var samþ. í Nd., en vísað á bug í Ed. með rökstuddri dagsskrá, þar sem skorað var á stjórnina, að leggja fyrir næsta þing frumv. til laga um skyldu til að baða sauðfje þrifabaði, að minsta kosti einu sinni á ári. Stjórnarráðið bar þessa dagsskrá efri deildar og málið í heild sinni undir dýralækninn í Reykjavík. En hann var þeirri stefnu, er fólst í nefndri dagskrá, algerlega mótfallinn, og kvað þessi árlegu þrifaböð eigi mundu koma að tilætludum notum, og eigi nægja til þess, að útrýma fjárkláðanum, sem töluvert hefur brytt á viðsvegar. Með því að ætla má, að hann beri gott skyn á þetta mál, fór landsstjórnin eftir tillögum hans í þessu efni. Tilefnið til þessa frumv. er, að kláði gerir vart við sig viðsvegar um land, eins og jeg drap á, og útrýming hans verður að telja hið mesta nauðsynjamál. En til þess að honum verði útrýmt, er að álit dýralæknisins nauðsynlegt, að skipað sje fyrir um tvær baðanir með hæfilegu milli-bili.

Jeg vona, að hin háttv. deild geri frumv. að minsta kosti svo hátt undir höfði, að skipa nefnd í það.

Steingrímur Jónsson: Jeg leyfi mjer að leggja til, að frumv. verði vísað til nefndar, er þessari umr. er lokið. Af því að málið er mjög mikils vert og leggur sauðfjáreigendum landsins mikinn kostnað á herðar, þarf að íhuga það vandlega. Það mun því ekki veita af, að kosin sje 5 manna nefnd, til að athuga mál þetta.

ATKVGR.

Frumv. vísað til 2. umr. í einu hljóði. 5 manna nefnd samþ. í einu hljóði, og hlutu þessir deildarmenn kosningu:

Guðjón Guðlaugsson með 13 atkv.

Þórarinn Jónsson — 13 —

Jósef Björnsson — 12 —

Stefán Stefánsson — 10 —

Sigurður Eggerz — 10 —

Í nefndinni var Stefán Stefánson

kosinn formaður og Jósef Björnsson skrifari og framsögumaður.

2. umr. á 17. fundi, 6. ágúst, (n. 114, 132).

Jósef Björnsson (framsögumaður): Nefndarálitið í þessu máli hefur nú legið fyrir deildinni nokkra daga, og þar er gerð itarleg grein fyrir skoðunum og tillögum nefndarinnar, svo að jeg get verið faorður.

Nefndin var öll á sama máli um það, að tilgangur frumv. væri góður, og að það væri spröttið af eðlilegum rótum. Vitanlega er tilgangurinn sá, að koma kláðanum fyrir kattarnef, að fá þessum vogesti útrýmt úr landinu. Landsmenn hafa lengi verið sammála um þetta, frá því kláðinn gerði fyrst vart við sig hjer á landi. Þeir hafa altaf viljað fá kláðanum útrýmt, viljað losna við hann. En það hefur til þessa ekki tekizt. Margt ber til þess, en það veldur sjálfsagt mestu í þessu efni, að menn hafa ekki náð rjettum tókum á sjúkdómnum eða ekki beitt rjettum aðferðum til að losast við hann, eða ekki fylgt þeim fram nógu rækilega.

Menn hafa farið tvær höfuðleiðir til þess að ná þessu takmarki, útrýming fjárkláðans.

Menn minnst þess, að hjer áður fyrir var allur þorri manna á því, að bezta ráðið til útrýmingar kláðanum væri að skera niður alt kláðagrunað fje. Það mætti og virðast svo, að slíkt væri gott ráð til að geta útrýmt kláðanum. En reynslan hefur sýnt, að þetta ráð dugði ekki. Niðurskurður sá, er beitt var aftur og aftur, útrýmdi ekki kláðanum. Hann kom upp á ný, þótt veikt fje og grunað væri skorðið niður. Þetta stafar af því, að örðugt er að grafa fyrir allar rætur sjúkdómsins. Þótt niðurskurðaraðferðinni væri beitt, hefur kláðamaurinn alt af leynzt og gert vart við

síðar vegna vantandi tryggilegrar sótt-hreinsunar.

Á síðari tímum hefur aðferðin verið önnur. Menn hafa beitt lækningum, og má segja, að menn hafi þar farið tvær leiðir; lækningaaðferðirnar hafa skifzt í tvo flokka.

Fyrri aðferðin er sú, að ráðast á kláðann á þeim svæðum, þar sem hans verður vart, eða grunur er á, að hann sje. Þessi stefna kemur glögt fram í lögum nr. 40, 8. nóv. 1901, þar sem amtmönnum er heimilað að fyrirskipa baðanir á kláðagrunuðum svæðum, honum til útrýmingar. En sú stefna ríkti ekki lengi. Því að með lögum nr. 41, 13. nóv. 1903, var fyrirskipuð böðun alls fjár á landinu. Nú var ekki látið nægja að ráðast á grunuðu svæðin, heldur skyldi alt landið tekið fyrir, enda var þá kláði í öllum hjeruðum landsins, þótt það væri mismikið. Þó var þá eigi ætlazt til, að tvibaðað yrði nema kláðagrunað fje. og þessu var fylgt í framkvæmdinni.

Í því frumv., er hjer liggur fyrir og nefndin hefur haft til meðferðar, er farið fram á, að tviböðun fari fram á öllu sauðfje á landinu í því skyni, að lækna kláðann og útrýma honum alstaðar í einu. En ætti þetta að komast í framkvæmd, er þess fyrst að gæta, að slík tviböðun hefur mikinn kostnað í för með sjer, svomikinn kostnað, að ekki er rjett að ráðast í slíkan kostnað, nema ríkar ástæður knýi til þess. Ef ekki væri þó annar agnúi á þessu en kostnaðurinn einn, er einsett, að ekki dygði að kynoka sjer við slíku; ef full trygging væri þá fyrir því, að kláðinn hyrfi úr landinu, að það tækist að vinna á honum að fullu og öllu með þessum tviböðunum um land alt, þá væri þó full ástæða til að hverfa að þessu ráði. En það efast nefndin um. Þótt þessi tviböðun, sem gert er ráð fyrir í frumv., færi fram á öllu landinu á einum

vetri, telur nefndin það tvisýnt, að það tækist að útrýma kláðanum svo, að hann geti hvergi nokkurstaðar leynzt á landinu, og gert seinna vart við sig. Þótt það væri hægt að drepa allan maur, er á fjenu væri, er þaðanirnar færur fram, nægir það ekki. Maurinn gætur leynzt annarstaðar en á fje. Það yrði því að sótthreinsa líka. En nefndin efar, að hægt sje að sótthreinsa svo, að fulltrygt sje, að kláði geti ekki komið upp aftur. Hún fjekk stuðning fyrir þessari skoðun sinni í samtali, er hún átti við Magnús dýralækni Einarsson um þetta efni. Nefndin óskaði þess, að hann kæmi á fund sinn, og varð hann við tilmælum hennar. Meðal annars skaut nefndin því til hans, hvort hann hjeldi, að hægt væri að sótthreinsa svo, að trygging væri fyrir því, að kláða yrði ekki vart úr því, og hann kvað ekki hægt að fullyrða neitt um það, hvort sótthreinsun gæti orðið svo örugg, að ekkert væri að óttast úr þeirri átt. Það má því fullyrða, að þótt þessi leið væri farin, sem stjórnin leggur til, væri hún ekki örugg til að útrýma kláðanum. Og ef kláðinn kæmi upp aftur, yrði annaðhvort að gera, að beita aftur sömu lækningaaðferð og stjórnarfrumvarpið gerir ráð fyrir eða ráðast að eins á grunuðu svæðin eða — með öðrum orðum — taka upp þá aðferð, er hafin var með lögum um frá 8. nóv. 1901 og jeg gat um áðan. Af því, sem nú er sagt, þótti nefndinni ástæða til að rannsaka, hvort kláði væri nú svo mikill í landinu, að brýn nauðsyn byði, að framkvæma hina fyrirhuguðu tvíhöðun alls fjár á landinu, og hún leit aði sjer allrar þeirrar vitneskju, er hægt var að afla sjer um þetta efni. Hún skrifaði því stjórnarráðinu, það um að fá að sjá þær skýrslur og þau gögn, er það heði í höndum um útbreiðslu kláðans síðari árin, og hún bað líka um, að fá til athugunar skýrslur þær, er það fær um alidýrasjúkdóma. Við rannsókn nefndar-

innar kom það í ljós, eins og nefndarálitið ber með sjer, að það verður með engu móti sagt, að kláðinn sje eða hafi verið mikill síðan 1906, þótt því verði hins vegar ekki neitað, að hann hefur komið upp hingað og þangað. En hans hefur ekki orðið vart nema á einstöku bæjum, og í fáeinum kindum, og tjónið, sem af honum hefur hlotizt, hefur verið næsta lítið síðustu árin, ef byggt er á fyrirliggjandi skýrslum. Þess er og gætandi, að sumstaðar þar sem kláðinn hefur komið upp, virðist hann nú að kalla horfinn. Þetta virðist nefndinni benda á, að sú aðferðin, að baða tvisvar, þar sem kláði hefur komið upp og grunsamt var, hefði getað komið að gagni, og að hún hafi víða komið að gagni. Jeg skal t. d. leyfa mjer að nefna Árnessýslu. Samkvæmt skýrslum um alidýrasjúkdóma þar allmikið á kláðanum þar veturinn 1908—1909. Það er talið, að 318 kindur hafi sýkt í þessari sýslu af kláða þann vetur, En það er eftirtektavert, að næsta ár var ekki nema ein kláðakind í sýslunni, og nú virðist ástæða til að ætla, að hann sje þar með öllu horfinn.

Annars skal jeg geta þess, að skýrslur um þetta efni eru ekki eins góðar og vera ætti. Eins og sjezt af nefndarálitinu, vantar skýrslur um alidýrasjúkdóma úr ýmsum sýslum árið 1910—1911; árið þar áður vantar skýrslur úr Norður-Múlasýslu, og úr Vestmannaeyjasýslu hefur aldrei komið skýrsla um þetta. Það verður því ekki sagt um það með vissu, hve mikill kláðinn hafi verið í sumum einstökum hjeruðum landsins eða á landinu í heild sinni frá 1906 og til þessa tíma. En þótt þessar skýrslur vanti og þessar vantandi skýrslur kæmi, er ekki sennilegt, að þær mundu breyta mjög þeim tölum á kláðasjúku fje, sem nú eru fyrir höndum, eða gætu á neinn hátt breytt álti nefndarinnar í aðalatriðunum. En það er þó af þessu augljóst, að und-

irbúningur þessa máls er ekki eins góður og vera ætti. Og það er, að skoðun nefndarinnar, ekki rjett, að svo komnu máli, að skipa fyrir tvíðöðun á öllu sauðfje alstaðar á landinu. Því hefur nefndin komizt að þeirri niðurstöðu, að ekki sje rjett að samþykkja frumv. eins og það nú liggur fyrir. Hún ræður þess vegna deildinni til að fella frumv. En jafnframt þykir nefndinni rjett, að taka það skýrt fram, að hún telur þörf á, að málið sje betur athugað, og höfð sje gát á kláðanum, meðan svo stendur á sem nú er, og reynt sje að ráða bót á honum á næsta vetri, þar sem hann kemur upp, með því að beita ákvæðum laga nr. 40, 8. nóv. 1901, um böðun sauðfjár á kláðasvæðunum. En hins vegar telur nefndin æskilegt, að reynt sje að komast fyrir það með skýrslum, hve mikill kláðinn sje á landinu, og hvort sum hjeruð á landinu eru ekki með öllu laus við fjárkláða. Reyndist svo, að stór svæði af landinu væru laus við sýkina, og það væru svæði, sem hefðu lítinn samgang á fje við fje annara hjeraða, þá gæti verið ástæða til að hafa þau undanþegin, ef lög yrðu samin um tvíbaðanir kláðanum til útrýmingar. Það gæti vel hugsagt, að álit manna yrði, að hættulaust væri, að sleppa að láta tvíbaðanir fara fram á stórum svæðum á landinu, þótt alvarlegar ráðstafanir væru gerðar til að útrýma honum, af því hann væri svo litill og óviða. Það er meira að segja engan veginn ólíklegt, að reyndin kunni að verða þessi.

Nefndin bendir á það í álitinu sínu, hvort það mundi ekki veita meiri trygging fyrir útrýming kláðans, ef árleg þrifaböð færu fram um land allt, eftir það að tvíðöðun til útrýmingar hefði farið fram; hvort þessi þrifaböð mundu ekki gera sótthreinsunina tryggilegri. Af þessari ástæðu telur nefndin æskilegt, að stjórnarráðið spyrji fjáreigendur landsins að því, hvort þeir óski eftir heimildarlögum fyrir samþykktum um árleg þrifaböð. En þótt nefndin setji

þrifaböðin á þennan hátt í samband við kláðamálið, þá litur hún svo á, sem það sje ekki aðalatriði. Hitt er aðalatriði þessa máls, að fjáreigendur fá miklu betri þrif á fje sínu yfirleitt og meiri afurðir af því. En í heild sinni þótti nefndinni rjettara að leggja það undir fjáreigendur, hvort þeir óskuðu eftir þrifaböðum, en að lögbjóða þau að svo stöddu, því að bezt er óneitanlega, að slíkt sje gert af frjálsum vilja þeirra manna, er undir því eiga að búa, að viljinn til framkvæmda komi innan að frá þeim sjálfum.

Af öllum þessum ástæðum, leggur nefndin það til, eins og sjest á nefndarálitinu, að í stað frumvarpsins verði samþykkt þingsályktunartillaga sú, sem prentuð er í niðurlagi nefndarálitsins. Nefndin hefur þó gert br. till. við hana, og til þess, að tillagan liggi fyrir deildinni í einu lagi, ætlar nefndin að láta prenta hana upp aftur.

Fljölýrði jeg svo ekki meira um þetta mál að sinni.

Sigurður Eggerz: Jeg hef skrifað undir nefndarálit það, sem hjer liggur fyrir, með fyrirvara. En fyrirvari sá snertir alls ekki aðalstefnu nefndarinnar í fjárkláðamálinu, því henni er jeg fyllilega samþykkur, en aðeins þingsályktunartillögu þá, sem nefndin hefir komið með. En þar sem hún liggur ekki fyrir hjer til umræðu í dag, mun jeg geyma að geta fyrirvarans, þangað til hún kemur til umræðu.

En með því jeg er staðinn upp, þykir mjer rjett að geta þess, að því leyti sem nefndarálitið vikur að afskiftum stjórnarráðsins og dýralæknis af máli þessu, að mjer eru þau ekki svo kunn af skjölum þeim, sem fyrir liggja, að jeg geti lagt dóm á þau.

Ráðherra (H. H.): Jeg vildi aðeins koma fram með ofurlitla bendingu viðvikjandi þingsályktunartill. þeirri, sem boðuð er í nefndarálitinu á þingskj. 114. Það er farið fram á það í 2. lið till., að stjórnin leggi fyrir alla sýslumenn landsins, að láta fram fara

vandlega kláðaskoðun á öllu sauðfje í landinu í næstk. aprílmán. og senda stjórnarráðinu allar þar að lútandi skýrslur svo fljótt, að því vinnist tími til að rannsaka þær og byggja á þeim rökstuddar tillögur um útrýming fjárkláðans, sem stjórnin leggi fyrir alþingi 1913.

En fari þessi skoðun ekki fram, fyr en hjer segir, þá er ómögulegt, að skýrslurnar um þær verði komnar svo snemma til stjórnarinnar, að unt verði að framkvæma það, sem af stjórninni er heimtað, að byggja á þessum skýrslum stjórnarfrumvarp, sem lagt verði fyrir þingið 1. júlí 1913. Ráðherra siglir væntanlega með stjórnarfrumv. á konungsfund í apríllök eða snemma í maímánuði, og verða skýrslur sýslumanna þá naumast eða alls ekki komnar til stjórnarráðsins. —

Eiríkur Briem: Mjer pykir nokkuð viðurhlutamikið, að hv. nefnd skuli leggja það til að fella frumv. þetta; mjer finst það sama sem að segja, að þingið vilji ekkert við málið eiga. Því jeg sje ekki, að þingsályktunartillagan bæti nokkuð úr skák, að því er þetta efni snertir.

Það er tekið fram í 2. lið tillögunnar, að sýslumenn skuli láta fara fram um land alt kláðaskoðun í næstk. aprílmánuði og senda stjórnarráðinu til athugunar allar skýrslur þar að lútandi. En mjer er með öllu óskiljanleg sú tröllatrú, sem menn hafa á þessum skýrslum, það er þó vitanlegt, að kláðinn lifir miklu víðar, en ætla mátti eftir skýrslunum.

3. lið þingsályktunarinnar álit jeg fara alveg í skakka átt, Mjer virðist það öldungis ómögulegt, að einstök hjeruð geti gert samþyktir um útrýmingu fjárkláða, þar sem vitanlegt er, að fje gengur saman úr sýslum, t. d. Húnavatns- og Skagafjarðarsýslu; og slíkar samþyktir gætu því á engan hátt orðið annað en hjegómi. Á þinginu í fyrra var samþ. þingsályktun hjer í efri deild, sem fór fram á það, að frv. yrði lagt fyrir aukapingið 1912 um

þrifabað; það hefur reyndar ekki verið gert, heldur farið lengra. En jeg get ekki betur sjeð, en að gera mætti einhverjar breytingar á því frumvarpi, sem nú liggur hjer fyrir, ef hv. deild þóknaðist; en þetta, að fella frumv., tel jeg sem sagt með öllu óviðunandi.

Hv. ráðherra mintist á það, að skýrslurnar kæmu svo seint til stjórnarinnar, að hún gæti ekki undirbúið málið, og um það atriði, er eg honum alveg samdóma.

Stefán Stefánsson: Það getur verið rjett, sem hæstv. ráðherra tók fram, að skýrslurnar yrðu ekki komnar svo snemma til stjórnarráðsins, að ráðherra gæti eftir þeim lagt fram rökstuddar tillögur fyrir þingið. En það hefur oft átt sjer stað áður, ef stjórnin hefur eigi, sökum naumleika tímans, getað haft frumvörpin til í tæka tíð, þá hefur hún fengið einstaka þingmenn til þess að flytja mál inn í þingið og slíkt ætti að vera eins auðvelt með þetta mál, sem önnur. —

Undirbúningur þessa máls frá hendi landsstjórnarinnar finst mjer hafa verið harla ljelegur, eins og framsm. hefur þegar bent á. Því hefur verið haldið fram hjer í þessari háttv. deild, að skýrslurnar frá sýslumönnum mundu ekki verða sem ábyggilegastar. En hverjum væri um að kenna, ef svo færi? Það er stjórnarinnar að annast um, og ganga eftir því, að skýrslurnar sjeu sem samvirkusamlegast gerðar, svo á þeim verði bygt.

Hingað til hefur lögunum um skýrslur um alidýrasjúkdóma verið afar slæga framfylgt, og lítið eftirlit haft með því, að skýrslurnar væru vel af hendi leystar, en slík vanræksla má eigi eiga sjer stað framvegis. Hefði t. d. verið í stjórnarráðinu annar eins maður og Pall heitinn Briem amtmáður þá mundi betur hafa verið eftir því gengið, að skýrslurnar yrðu sem ábyggilegastar.

• Sem dæmi upp á það, hve skýrslurnar eru hroðvirknislega af hendi leystar, vildi

jeg leyfa mjer, að geta þess, að ósamræmi er milli skýrslanna og tilkynningu þeirra, er sýslumenn hafa sent stjórnarráðinu. Í apríl 1911 sendir t. d. sýslumaðurinn í Skagafirði símskeyti til stjórnarráðsins um það, að kláði sje kominn upp á tveim bæjum í Akrahreppi, en á skýrslu um alidýrasjúkdóma, er sami sýslumaður sendir um sumarið, er þar enginn kláði talinn; í Staðarhreppi er kláði talinn á þrem bæjum, en eftir skýrslunum hafa ekki verið þar nema tvö kláðatilfelli. Eftir þessu hvorutveggja hefði sýslumaður átt að taka, áður en hann afgreiddi skýrslurnar til stjórnarráðsins, og þó honum hefði sjezt yfir þetta, þá hefði stjórnarráðið átt að taka eftir þessum villum og brýna fyrir hlutaðeigendum, að láta slíkt eigi koma oftar fyrir. En sannleikurinn er líklega sá, að enginn lítur á skýrslur þessar, hvorki stjórnarvöld nje dýralæknir, þær eru bara lagðar í bunka í stjórnarráðinu og geymdar seinni tímanum.

Háttv. 2. kgk. þm. vildi gera nokkuð lítið úr skýrslunum yfirleitt. En jeg vil leyfa mjer að spyrja háttv. 2. kgk. þm., á hvern hátt annan hann hyggst að afla sjer upplýsinga; jeg þekki enga aðra leið. Eða ætlast hv. 2. kgk. þm. til dæmis til þess, að menn færu að þjóta upp til handa og fóta og tvíbaða alt sauðfje á landinu, ef kláði kynni að finnast einhversstaðar á einni kind eða svo. Slíkt næði auðvitað engri átt; væri aðeins til þess að baka fjáreigendum öldungis óþarfan kostnað. — Jeg vil líka leyfa mjer að benda hv. 2. kgk. þm. á það, að við nefndarmenn ráðum ekki deildinni til þess að fella frumvarp þetta, af þeirri ástæðu, að við ekki viljum útrýma fjárkláðanum, heldur af því að undirbúningur málsins er allsendis ónógur, og við viljum með engu móti demba $\frac{1}{4}$ miljónar kostnaði á þjóðina, að órannsókuðu eða lítt rannsökuðu máli. En hefði lögunum nr. 40 frá 8. nóv. 1901 verið framfylgt rækilega, þá er jeg fyrir mitt leyti sannfærður um, að eng-

inn kláði væri nú í landinu. En því miður hefur lögum þessum lítið verið beitt, og það jafnvel þótt full ástæða hafi verið til þess.

Stjórnarráðinu hafa t. d. borizt ítarleg brjef frá Húnavetningum, þar sem þess er krafizt, að það láti útrýmingarboðun fram fara í sýslunni, en þessu hefur eigi verið sint, þótt kláði hafi verið þar talsverður, og sýslan öll grunsöm.

Háttv. 2. kgk. þm. sagði, að 3. liður þingályktunartillögunnar færi í ramm-skakka átt, en þessi ummæli hans hljóta að vera sprottin af því, að hv. þm. hefur tekið tillöguna rammskakt.

Hann hjelt því fram, háttv. 2. kgk., að það næði engri átt, að einstök hjeruð færu að gera samþyktir um útrýmingu fjárkláðans; en það stendur hvergi í tillögunni, að þeim sje heimilað að gera samþyktir um kláðaútrýmingu heldur um þrifaböðun, sem er tvent ólíkt, jafnvel þó vjer alitum, að almenn þrifaböðun gæti stutt að útrýmingu kláðans. Oss nefndarmönnum þótti frjálsslegra að lofa fjáreigendum að ráða því sjálfir, hvort þeir vildu fyrirskipa almenna þrifaböðun, heldur en að neyða þá til þess með almennum lögum að þrifa fje sitt, sem vitanlega margborgar sig.

Steingr. Jónsson: Jeg vildi aðeins leyfa mjer að taka það fram, að jeg er nefndinni samdóma um, að rjett sje að fella þetta frumvarp. — Jeg lit svo á, að það atriði, að fyrirskipa tvær sauðfjárbaðanir, sje svo mikið neyðarúrræði, að ekki megí til þess taka, nema reglulegur voði sje yfirvofandi. — En það er langt frá því, að um slíkt sje að ræða.

Af skýrslum þeim, er nefndin hefur safnað, má sjá, að á Norður- og Austurlandi er ekki mikið um fjárkláða, og eru stórir kaflar alveg lausir við kláða og kláðagrun. Eru það einmitt þau svæðin, þar sem veruleg aluð hefur verið sýnd við útrýmingarbaðanirnar. — Enda sýndu tilraunir norska fjárkláðalæknisins Myklestad

það greinilega, hverju má áorka með þeirri aðferð við útrýmingu fjárláðans, er hann beitti. Og ef lögunum frá 8. nóv. 1901 er röggssamlega beitt, hygg jeg muni vel fara um mál þetta, og að nýrrar löggjafar þar að lútandi sje engin þörf. —

Jósef Björnsson: Það er aðeins ör-lítið, sem jeg ætla að segja, því form. nefndarinnar, háttv. 5. kgk., hefur að mestu leyti svarað andmælum þeim, er nefndin hefur fengið. Jeg skal geta þess út af orðum hæstv. ráðherra, að nefndin er fús á að taka þær bendingar, sem hann gaf, til athugunar. Að öðru leyti skal jeg bæta því við gagnvart háttv. 2. kgk., að þegar hann talaði um, að verið hefði kláði í Bólstaðahlíðarhreppi á siðastliðnu vori, en flúzt þaðan norður að Uppsölum, þá vildi hann draga þá ályktun af þessu, að ekkert væri að marka skýrslur um útbreiðslu kláðans, þar eð ekki hefði kláðinn komið upp í Húnavatnssýslu austan Blöndu á siðari árum samkvæmt skýrslunum. En þessu er því að svara, að kláði hefur fundið að undanförunu í Skagafjarðarsýslu vestan Hjeraðsvatna, en samgöngur eru miklar á fje Húnavetninga austan Blöndu og Skagfirðinga vestan Hjeraðsvatna. En svo má ennfremur geta þess, að maður sá, er fje þetta átti, hafði aðeins dvalið 1 ár fyrir vestan, og þá flutt þangað frá Sauðárkróki; og þótt aldrei nema verið hefði kláði í fje hans um vorið, þegar hann flutti vestur, þá gat það ekki komið fram í skýrslum úr Húnavatnssýslu fyr en á þessu ári, en þær skýrslur eru enn ó-komnar. —

Fleiri tóku ekki til máls, og var því gengið til atkvæða:

1. gr. frv. borin undir atkv. og feld með 10 atkv. gegn 1 og 2. gr. sömuleiðis; var frv. þar með talið fallið.

II.

Þingmannafrumvörp.

1. Eftirlit með þilskipum og opnum vjelaskipum.

Á 16. fundi Ed., mánudaginn 5. ágúst, var útbýtt í deildinni frv. til laga um eftirlit með þilskipum og opnum vjela-skipum, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd. (142), og á 18. fundi, 7. ágúst, var frv. tekið til 1. umr.

Steingrímur Jónsson: Jeg leyfi mjer hjer með að gera það að tillögu minni, að frv. þessu verði vísað til siglingalaga-nefndarinnar, svo að hún geti látið uppi álit sitt um það.

Var þá gengið til atkv., og var málinu vísað til 2. umr með samhlj. 12 atkv. og vísað til siglingalaganefndarinnar sömuleiðis með 12 samhlj. atkv.

2. umr. á 28. fundi, 19. ágúst (142, n. 288).

Ágúst Flygenring (frsm.): Um frv. þetta er nákvæmlega hið sama að segja, og frumv. það er hjer var næst áður á dagskrá, frv. til laga um breyting á lögum nr. 25, 3. okt. 1903, um eftirlit með þil-skipum o. s. frv., að það er búið að taka öll helztu og nýtilegustu ákvæðin úr frv. þessu upp í frv. vort. Vjer viljum gera frumv. þessu sömu skil og hinu, og leggj-um þess vegna til, að málið sje afgreitt með svohljóðandi rökstuddri dagsskrá;

„Með því að frumv. þetta í aðalatrið-unum, er tekið upp í frumv. til laga um eftirlit með skipum og bátum og öryggi þeirra, tekur deildin fyrir næsta mál á dagsskrá“.

Dagsskráin samþ. í einu hljóði.

2. Verðtollur.

Á 25. fundi Ed., fimtudaginn 15. ágúst, var útbýtt í deildinni frv. til laga um

verðtoll, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd. (249), og á 26. fundi Ed., 16. ágúst, kom frv. til 1. umr.

Jens Pálsson: Úr því svo fór, að stjórnarskráin verður ekki afgreidd frá þessu þingi, sem þó var álitnið aðalmálið, sem fyrir þinginu lægi, þá verður aðalhlutverk þessa þings, að ráða á verulegan hátt fram úr fjárhagsvankvæðum lands-sjóðsins. Það verður talið aðalmálið sem hjer verður með höndum haft. Allar þær tillögur, sem fram hafa komið í þessa átt, fara fram á álögur á verzlun landsmanna við útlönd.

Það er kunnugt, að við hjer 3 þingm. deildarinnar bárum fram frv., sem rjettilega getur nefnzt, um alment gjald á allri verzlun og viðskiftum landsmanna við útlönd. — Í háttv. Nd. hafa líka komið fram 2 frv. um gjöld á verzlun landsmanna: nefnilega verðtollsfrumv. þetta og farmgjaldsfrumv. það, er biður í háttv. Nd., en þau taka að eins aðra hlið viðskiftanna við útlönd, þ. e. aðflutta útlenda vöru. Samhliða hefur komið hjer fram frumv. um æði háan toll á einni vöru, sem mikil þörf er á, og mikið er flutt af hingað til landsins, kolunum.

En hvað liður nú öllum þessum málum. Nú eru $\frac{5}{6}$ hlutar þingtimans úti, að eins $\frac{1}{6}$ hluti eftir af þessu dýra þingi, sem daglega kostar landið stórfje. Og ekkert af þessum frumv. er einu sinni komið í gegnum aðra deildina, nema að eins þetta frumv., sem hjer liggur fyrir nú. — Spurnin um það, og áhyggjan fyrir því, hvar þetta lendir, þar sem svona er nú komið, og hver úrslitin verða um þetta nauðsynjamál, hlýtur að taka hugi okkar þingmanna æ fastari tókum, tókum, sem verða harðari og harðari með degi hverjum. — Jeg er í engum vafa um það, að allar þessar tillögur, koma fram og eru frambornar af góðum og hreinum huga. Og jeg veit, að þingmönnum yfir höfuð er það sannarlegt brennandi áhugamál, að

bæta úr þröng landssjóðsins fyrst um sinn. Þvi ekkert þessara frumv. er nema til bráðabirgða.

En af þessu leiðir, þar sem menn hafa lagt sig til og vandað sig eftir föngum á þessum frumv., að flutningsmönnum og fylgisflokkum þeirra þykir sín frumv. góð, og einmitt þau betri. Gamla máltækið er því að rætast hjer, að hverjum þyki sinn fugl fagur, — hver haldi fast á sínu. — En jeg er hræddur um, að hjer ætli hver að halda *of lengi* fast á sínu, hverjum um sig ætli að þykja sitt hið fegursta og bezta — *of lengi*, — þar til í óefni er komið.

Þvi er ekki að leyna, að meiri hluti nefndarinnar, sem hefur haft til meðferðar frumv. um árgjald af verzlun og viðskiftum við útlönd, þykir það frumv. með þeim breytingum, sem hún hefur ráðið til að á því væru gerðar, lang rjettlátasta, sanngjarnasta og í alla staði bezta frumv. þeirra fjögra, er jeg hef minst á, og vegna þessa álits og sannfæringar nefndar meiri hlutans, er honum afar sárt um, að þetta hans frv., sem er hans óskabarn, falli úr sögunni án þess að breytingartill. einu sinni komist inn í það, nje að nokkuð tillit verði til þess tekið.

Meira nje aunað tala jeg ekki í þessu máli fyrir hönd meiri hluta áminstrar nefndar, heldur tala það, sem jeg hef frekar að segja fyrir minn eigin reikning. Jeg get ekki annað sagt, en að mjer sje afar sárt um þetta árgjaldsfrv., því jeg er sannfærður um, að það er langjafnaðarfylst og rjettlátast gagnvert öllum landslýð. En berandi þetta mitt óskabarn fyrir brjósti, tek jeg mjer í munn hin alkunnu orð: „Jeg stend á rjettinum, en lýt hátigninni“. En hvað er hátignin í þessu sambandi? Hátignin er ómöguleikinn, eða með fegra orði: *ómáttuleikinn* til að koma frv. í gegn. Mjer er ljóst, að þetta verðtollsfrv., sem hjer er nú til 1. umr., frv., sem er svo afar óþyrmilegt gegn sjávarútvegi, sjó-

mannastjett og kaupstaðarbúum, og það svo, að öllum hlýtur að vera það auðsætt, — þarf stórvægilegra breytinga við svo háttv. deild þyki það aðgengilegt. Jeg vona, að jeg hneyksli engan þótt jeg segi deild; jeg byggi það á því, sem fram hefur komið af hálfu deildarmanna á þingskjölum og í ræðum. Á þessu sama byggi jeg og þá skoðun, að ekki verður það til annars, en að eyða þeim dýrmæta þingtíma, að reyna að fara að bræða saman þetta frv. við árgjaldsfrv. um verzlun og viðskifti við útlönd. Og þótt nú nefndin eyddi tíma í það, að fara að bræða saman þessi frv., þá ræð jeg það af hug og umræðum manna hjer í þinginu, að óyfistiganlegur tálmi mundi búiðinn þeim „bræðingi“ bæði hjer í Ed. og í sameinuðu þingi, því þangað tel jeg sjálfsagt, að bræðingur sá mundi koma, og jafn árangurslaust um dugandi tekjuauka landsþjóði til handa yrði þetta þing eftir sem áður. Fyrir mjer er það því ljóst, að fyrir báðum frv., bæði þessu og árgjaldsfrumvarpinu, sem beðið hefur hjer afgreiðslu, fyrir báðum liggur skipbrot. Okkur flutningsm. frv. hjer í deildinni tekur það sannarlega sárt. En það verður hjer að koma fram, sem máltækið segir: „Að sætt er sameiginlegt skipbrot“. Menn verða að lúta ómöguleikanum. Frv. geta ekki náð fram að ganga eins og áliðið er á þingtímann. En vist er það, að deildin vill, að fram nái að ganga dugandi tekjuaukafrv. þrátt fyrir þetta. Og eins er það vist, að eftir er í Nd. annað aðalfrumv. um tekjuauka handa landsþjóðnum. Og að þeir þar hafa haldið því eftir, legg jeg svo út, að þeir hafi gert það að haldreipi, sem getur ekki komið til af öðru en að háttv. Nd. ætli sjer, að breyta því í betra hnoss, gera það að hreinasta bjargráði fyrir allan landslýð. Því sje jeg ekki ástæðu til annars, en að vona enn, að þingið nái sínu augnamiði, og bjargi fjárhag landsins til bráðabirgða.

Að endingu, ef alt um þrýtur, þá er eitt varafrv. enn, kolatollsfrv.

Af þeim ástæðum, sem jeg þegar hef tekið fram, þá ber jeg hjer fram svohljóðandi rökstudda dagskrá:

„Með því að deildin getur ekki fallizt á frv. þetta án stórvægilegra breytinga, er eigi vinst tími til á því að gera, svo áliðið sem orðið er þingtímans, þá tekur hún fyrir næsta mál á dagskránni“.

Og leyfi jeg mjer að afhenda hana hæstv. forseta.

Eiríkur Briem: Jeg stend að eins upp til að gera grein fyrir atkvæði minn gagnvart þessari rökstuddu dagskrá. Jeg álit sem sje ekki rjett að samþykkja hana. Það er þó að visu langt frá að jeg sje samþykkur frv. í öllum atriðum; en álit rjett að visa þessu máli til nefndarinnar hjer í deildinni, sem hefur frv. líks eðlis til meðferðar!, nefnilega frv. um árgjald af allri verzlun og viðskiftum.

Mjer finst að háttv. frsm. hefði þurft að færa skýrari rök fyrir því, sem hin rökstudda dagskrá felur í sjer. Því að þingmönnum ætti að vera ljóst, hverjar afleiðingar þetta getur haft.

Jens Pálsson: Jeg vil að eins leyfa mjer út af orðum háttv. 2. kgj. þm. geta þess, að jeg þegar þykist hafa fært fullgildar ástæður fyrir hinni rökstuddu dagskrá, og ein höfuðorsökin er sú, að fyrir háttv. Nd. liggur enn frv. líks eðlis, sem vjer höfum enn eigi haft tíma nje tækifæri til að kynna okkur. Mjer er þetta í rauninni ekkert kappsmál, en þar sem nú er ekki eftir nema einungis vika af þingtímanum, þá virðist mjer sem gæta þurfi allrar varfærni. En jeg treysti svo vel áhuga hinna háttv. þingmanna, að þeir láti ekki litilfjörlegan skoðunarmun á þessum velferðarmálum, valda slíkum glundroða, að til vandræða horfi.

En það, sem aðallega veldur því, að dagskráin er fram komin, eins og jeg áðan tók fram, er aðallega það, að jeg

hygg, að þingmönnum verði hægra fyrir að botna í þessum vandamálum, ef þeim fækkar að mun, — hægra að ákvarða sig, þegar eftir verða að eins 2 leiðir um að velja í stað fjöggra.

Björn Þorláksson: Það eru að eins örfá orð, sem jeg ætla að segja. Það er að minnu álitinu nauðsynlegt, að hreinsa eitt-hvað til. Og mér finnst þetta mál þannig vaxið, að fáir eða engir mundu geta samþykkt það án margra og mikilvægra breytinga, sem enginn tími verður til að gera. Við höfum nú þegar selið á þinginu í 5 vikur, og eftir er að eins ein vika, og enn liggja fyrir allmörg frv. líks eðlis og þetta, sem jeg tel miklu hagfeldari, og þótt þetta frv. fjelli, hygg jeg, að með einhverju þeirra mætti bæta úr brýnustu þörf landssjóðsins. Jeg mun greiða atkv. með dagskránni rökstuddu.

Sigurður Stefánsson: Mönnum þykir ef til vill undarlegt, að jeg skuli standa upp í þessu máli, til að segja það, sem jeg nú ætla að segja, því að sjaldan hef jeg staðið upp hjer á þingi til að taka málstað stjórnarinnar.

Jeg býst sem sje við, að samþykkja þessa rökstuddu dagskrá.

Eins og allir vita, hefur stjórnin aldrei á neinu þingi haft eins mikinn flokk og nú, þar sem $\frac{3}{4}$ þingsins hefur heitið henni fylgi sínu. Hæstv. ráðherra hefur lýst yfir því í Nd., að þetta frumv. sje það lang óaðgengilegasta af öllum slíkum, er fyrir þinginu liggja. Þegar nú hann, maðurinn, sem hafa á alla ábyrgðina á framkvæmd laganna, lýsir þessu yfir, þá er það óneitanlega óviðfeldið af þinginu, að samþykkja einmitt það frv., sem hann telur óaðgengilegast og mestum vandkvæðum bundið að framkvæma.

Væri jeg í stjórnarsessi, mundi jeg telja samþykkt þessa frumv. undir þessum kringumstæðum, hreina og beina vantrausts-yfirlýsing.

Fleiri tóku ekki til máls.

Fram var komin rökstudd dagskrá frá 2. þm. G.-K. svo hljóðandi (283).:

„Með því að deildin getur ekki fallið á frumv. þetta án stórvægilegra breytinga, er eigi vinst tími til á því að gera, svo áliðið sem orðið er þingtimans, þá tekur hún fyrir næsta mál á dagskránni“.

Þessi rökstudda dagsskrá var borin upp til atkvæða og samþykkt með 10 atkvæðum gegn 1.

3. Landhelgisbrot.

Á 21. fundi Ed., laugardaginn 10. ágúst, var útbýtt frumv. til *viðaukalaga við lög um bann gegn botnvörpuveiðum 6. apríl 1898, og við lög 31. júlí 1907 um breyting á lögum 27 september 1901 um fiskiveiðar hlutafjelaga í landhelgi við Ísland, og á tilskipun 12. febrúar 1872 um fiskiveiðar úllendra við Ísland*, flutningsmenn: Jens Pálsson, Steingrímur Jónsson, Ágúst Flýgenring og Sigurður Eggerz, og á 22. fundi 12. ágúst kom frumv. til 1. umr. (198).

Jens Pálsson (flutningsm.): Frumv. þetta er fram borið í þeim tilgangi, að nægilegt gagn verði að þeim mönnum, sem taka sjer fram um það, að koma upp um landhelgisbrot, og þegar brotin sannast, þá sje þeim útveguð vissa um það, að þeir vinni ekki fyrir gíg, þó þeir leggi eitthvað í sölurnar; að mönnum sje gefin hvöt til þess, að hjálpa til eftir megni, að vera á verði gagnvart landhelgisbrotum. Ef ske kynni, að hægt væri með þessu móti, að hvekkja botnvörpunga burtu frá vissum svæðum, teldi jeg miklu áorkað fyrir bátfiskiveiðar. Því hefur verið hreyft við mig af mörgum skýrum mönnum í mínu kjördæmi, að ef haft væri auga á botnvörpungunum úr landi, og ótullega gengið fram í því, að fylgja þeim eftir á sjónum og athuga, hvað þeir aðhafast, er þeir sveima um í bersýnilegri landhelgi, þá mundi veri hægt að af-

stýra því mikið, að botnvörpungar geri sjer það að venju, að niðast á landhelgis-svæðunum. — Fyrir þessu er nokkur reynsla frá einu fiskisælasta miði hjer nærlendis, frá Garðssjó. Það var í hitt eð fyrra mjög mikill afli hjer syðra á tímabilinu júní—júli; 2 eða 3 mótorbátar fóru þarna daglega um, því að þeir stunduðu fiskiveiðar rækilega. Þeir höfðu auga á botnvörpungunum, sem þar voru á sveimi, og kærðu eitt sinn brot, sem þar var framið. Og með því nú botnvörpungarnir vissu af þeim á þessum slóðum dag og nótt, og vissu, að tekið var eftir þeim, þá fluttu þeir sig burtu og hurfu gersamlega frá, meðan svo stóð. En er mótorbátarnir hættu að vera á þessari slóð, voru botnvörpungarnir óðara komnir og ljetu greipar sópa upp við landssteina. Oft heyrast þar suðurfrá kvartanir um þetta, bæði manna á milli og á fundum, hve illa þetta sje farið, hve hvötin sje einkar litil til þess fyrir menn, að taka sjer fram og hjálpa til við strandgæzluna, og þannig alla landssjóði tekna. — Komið hefur það fyrir, að menn hafa komið upp um brot; þeir hafa þá þurft að fara út á mið og sanna brotið, og vinna eiða. Alt þetta hafa þeir mátt gera án þess að fá eyrisvirði fyrir. Ef þeim er stefnt til sýslumannsins í Hafnarfirði til vitnisburðar eða eiða, þá hafa þeir þó fengið eitthvað fyrir ómak sitt. En vel getur verið, ef þeir fara að gefa sig við þessu, þá þurfi þeir miklu að sleppa. Ekkert líklegra t. d., en þeir þurfi að sleppa róðri. Jeg hef borið mig saman við háttv. þm Akureyrar, sem er lögreglustjóri norður þar, og álitur hann, að lög sem þessi gætu stutt að því, að landhelgisbrotin þar færu þverrandi.

Jeg ætla ekki að fara fleirum orðum um þetta mál. En þar eð jeg álit það mjög einfalt, þá tel jeg ekki þörf á því, að því sje vísað til nefndar. Jeg vona, að háttv. deildarmenn geti áttað sig á frumv. án þess. Annars vona jeg svo góðs

af háttv. deild, að hún liti með góðgirni á frumv., og meti tilgang þess og lofi því fram að ganga.

Ágúst Flygenring: Jeg vildi aðeins gera stutta athugasemd. Eftir því, sem fram kom í ræðu háttv. þm. Gullbr.- og Kjósarsýslu, þá átti tilgangurinn með frumv. að vera sá, að borga uppljóstrarmönnum þeirra ómak, en þetta álit jeg ekki als kostar rjett, enda þykist jeg vita, að flm. meini ekki þetta. Tilgangurinn með frumv. er auðvitað sá, að koma upp um lögbrotsmennina. Og þótt rjettlæta meg þessa aðferð til þess, sem hjer er farið fram á vegna þess, að við eigum hjer í höggi við þakkara og lögbrjóta, þá tel jeg hana hálfgerð neyðarúrræði, sem maður gripur til vegna ófullkominnar strandgæzlu; gðfug er þessi aðferð ekki. — En þó nú þetta nai fram að ganga, þá hygg jeg það ekki koma að miklum notum hjer sunnanlands, því botnvörpungar eru vanir að hylja nöfn, númer og einkenni, á meðan þeir eru að veiðum í landhelgi, svo ekki sje hægt að þekkja þá með vissu. Skal og geta þess, að jeg get ekki ætlað til, að hægt verði að dæma þá eftir framburði landsmanna, þar eð þeir hafa vanalega hvorki tæki nje kunnáttu til að ákveða nákvæmlega staðinn, sem botnvörpungurinn er á. En þeir þurfa að verða sannir að sök, til þess að sakaraburðurinn geti komið að notum. Yrðu það þá helst sildveiðaskipin fyrir norðurlandi, sem geta komið til mála að ná í með þessu móti. Allir hinir, sem ekki hafa neina fasta stöð við land, mundu sleppa eftir sem áður.

Jens Pálsson, (flm.): Getur vel verið, að háttv. 3. kgk. þm. hafi haft rjett fyrir fyrir sjer, er hann sagði, að það kæmi ekki að gagni, að koma upp um botnvörpunga, ef sönunargögn vöntuðu. En það vona jeg, að hafi komið fram í ræðu minni áðan, að með því að koma upp um botnvörpunga, þá hvekkir menn þá frá landhelginni. Að engin not verði að slíkri strandgæzlu

það get jeg ekki skilið. Vitanlega eru það fáir, sem geta mælt, svo að gagni komi. En oft sópa þeir svo nálægt landssteinum, að enginn vafi getur leikið á því, að þeir sjeu í landhelgi. En það fæ jeg ekki skilið, að hjerlendir menn geti ekki sannað brotið með eiði; að ekki geti dugað sannanir, sem hjer á landi eru látnar duga; að þær hinar sömu hafi ekki gildi gagnvart útlendingum; væri svo, þá væru sannarlega tvenn lög í landi voru.

Að þeir stöðugt breiði yfir númer sín, er varla rjett; það er þeim óleyfilegt að gera, og algengt getur það ekki verið, því ella mundu menn ekki hafa getað kært þá eftir númerum þeirra, sem menn þrátt og oft hafa gert, og hefur svo varðskipið náð í þá siðar; þá hafa einatt sannast á þá brotin. Þetta má sanna með mörgum dæmum, og gæti jeg útveg að skýrslur og sönnunargögn um þetta til 2. umr., og sýnt fram á, að landssjóður hefur fengið allmikið sektarfje á þennan hátt.

Jón Jónatansson: Tilgangur þessa frumvarps, sem hjer liggur fyrir, er góður, en hitt tel jeg vafamál, hvort sá tilgangur næst, þó þetta frv. yrði samþykkt. Jeg skal í þessu sambandi geta þess, að jeg hef átt samtál við ráðherrann út af ágangi botnvörpunga fyrir austan, og var þar einmitt að ræða um eftirlit úr landi eða uppljóstrun landhelgisbrota, en eftir því, sem hann ljét í ljósi við mig, verð eg að efast um, að frumvarp þetta komi að liði.

Þar sem kveðið hefur töluvert að skemdum af hálfu botnvörpunga fyrir austan, fór jeg þess á leit við ráðherrann, hvort unt mundi verða að láta að óskum manna um það, að varðskipið nú í sumar einhvern tíma kæmi við á Stokkseyri og tæki 2—3 menn úr landi og sýndi þeim mið á landhelgislinunni þar úti fyrir. Því ef sjómenn þar vita glögt, hvar landhelgismörkin eru, ættu þeir hægara með, að koma upp landhelgisbrotum.

Ráðherra tók máli minn vel, en sagði, að þetta mundi þó ekki geta komið að neinu liði, þar sem ekki væri hægt, að ná dómi yfir þessum lögbrotum, nema varðskipið sjálft hremdi þá við ólöglegar veiðar. Það eina, sem unnizt gæti við það, að menn úr landi kæmu upp landhelgisbroti, væri það, að ef varðskipið tekur botnvörpung að ólöglegum veiðum, og hann fær sekt, að þá megi fá hann dæmdan í hærri sekt, ef lögbrotskærur um hið sama skip eru áður fram komnar frá mönnum úr landi.

Með þessa skýringu ráðherrans fyrir augum, virðist mjer því, að litlar líkur sjeu til þess, að svona löguð lög komi að nokkru liði.

Annars væri jeg fús á, að styðja frumvarpið, ef sjáanlegt yrði, að það kæmi að liði.

Jens Pálsson, (flm.): Jeg held, að hinn h. 2. þm. Árn. hafi ekki tekið eftir dæmi því, er jeg gat um áður í umræðunum, að þegar ísl. fiskibátar eru að veiðum í Garðsjónum, þá hætta botnvörpungarnir þar. Þetta er eitt dæmi.

En alment hefur því verið lýst yfir þar syðra, að ef bátur hefur verið úti í því skyni að hafa gát á botnvörpungum og þeir tekið eftir því og grunað, að hann mundi vera á varðbergi til að njósna um aðfarir þeirra, þá hafa þeir venjulega verið varir um sig.

Viti þeir, að þessir menn eru tilbúnir að kæra — en hver sjómaður þekkir landhelgislinuna — þá gera þeir minna að brotunum.

Annars má ekki gleyma því, að oft kemur það fyrir, að fiskgöngur koma hjer inn á Sviðið og alla leið inn á innri Sviðsbrún, og eru þá miklar líkur til að fiskibátar gætu aflað mikið, en svo er alt eyðilagt af botnvörpungum, er sópa öllu burt á nokkrum dögum. Gæti frumvarpið stuðlað að því, að lögbrotar þessir færu síður inn í landhelgi, þá væri mikið unnið.

Frumv. var vísað til 2. umr. með 12 samhlj. atkv.

2. umr. á 25. fundi, 15. ágúst (198).

Jens Pálsson (flutningsm.): Eins og kom fram við 1. umr. þessa máls, er aðaltilgangur frumv. þessa, að reyna að afstýra landhelgisbrotum, einkum með því, að formenn á mótorbátum og fiskibátum, verði meir á varðbergi hjer eftir, að því er þetta snertir; og þar sem botnvörpurskipin vita, að þeir veita þeim eftirtekt, og að þau þar afleiðandi ef til vill verða staðin að brotum, þá skýrast þau fremur við að brjóta lögin. Reynslan hjer á Faxaflóa hefur sýnt þetta og sannað.

Annar tilgangur frumv., minni hattar þó, er sá, að fá meira fje inn í landssjóð, því þeim mun meira sem upp kemst af brotum botnvörpunga, þeim mun meira verður sektarfjeð.

Var síðan gengið til atkv. og var

Frumvarpsgreinin samþ. með 12 samhljóða atkv.

Fyrirsögn frumvarpsins var samþ. án atkvæðagreiðslu.

Málinu vísað til 3. umr. með 12 samhljóða atkv.

3. umr. á 26. fundi, 16. ágúst, og hafði *forseti* leitað samþykkis deildarinnar til þeirra afbrigða frá þingsköpunum, að frumv. mætti koma til 3. umr. í dag, og fengið það sem og leyfi ráðherra til þeirra afbrigða.

Jens Pálsson, (flm.): Jeg hef ekkert frekar að taka fram um þetta mál, en það, sem jeg tók fram við fyrri umræðu þess; jeg vænti að eins, að frumvarpið fái að njóta verndar hinnar háttv. deildar eins og við fyrri umræður.

Var síðan gengið til atkvæða, og var

Frumv. samþykkt með 11 samhlj. atkv. og frumv. afgreitt til forseta Nd.

4. Unglingaskólinn á Ísafirði.

Á 24. fundi Ed., miðvikudaginn 14. ágúst, var útbýtt í deildinni frv. til *laga um unglingaskólann á Ísafirði*, flutningsmaður Sigurður Stefánsson (239), og á 26. fundi deildarinnar var frumv. tekið til 1. umr.

Forseti: Frumv. þetta var ekki lagt fram fyr en 14. þ. m., sbr. 18. gr. þingskapanna, svo að leita verður undanþágu frá þingsköpunum, til þess það geti komið til meðferðar í háttv. deild. Jeg vænti, að háttv. flutningsmaður óski slíkrar undanþágu, jafnframt og hann gerir grein fyrir, hvað valdið hefur, að frumv. kom svo seint fram.

Sigurður Stefánsson (flutningsm.): Jeg skal verða við ósk háttv. forseta, og skýra frá því, hvernig á því stendur, að frumv. þetta er svo seint fram komið.

Það var 14. þ. m., að mjer barst brjef frá skólanefnd Ísafjarðar, dagsett 9. þ. m., þar sem hún skorar á mig sem þingmann kjördæmisins, að flytja frumvarp þetta.

Eins og ef til vill háttv. þingdeildarmenn mun reka minni til, bar jeg fram á alþingi árið 1909 þingsályktunartillögu um að fá stofnaðan gagnfræðakóla á Ísafirði. Það varð þá að samkomulagi, að jeg tók þingsályktunartillöguna aftur gegn lofordi nefndar þeirrar, er hafði málið til meðferðar, um að styðja að því, að unglingaskóli sá, sem þá var nýstofnaður þar, fengi sjerstakan styrk í fjárlögunum.

Um nytsemi þessa skóla þarf ekki að fara mörgum orðum. Frá öndverðu hafa Vestfirðingar ekki haft neina mentastofnun hjá sjer, og hefur það eðlilega orðið til þess, að þeir vilja fá gagnfræðaskóla á Vesturlandi, enda verða menn að viðurkenna, að sú ósk er í alla staði rjettmæt.

Þessi ósk var að vísu ekki endurtekin á síðasta þingi, ekki af því, að Vestfirðingar finni ekki til þarfar sinnar í þessu efni,

heldur af því, að þeir hafa gert sjer litlar vonir um, að gagnfræðakóli yrði stofnaður eins þröngt og verið hefur í þúi lands-sjóðsins nú upp á síðkastið.

Meðfram af þessum ástæðum er það, að nú er óskað þeirra hlunninda, er frv. þetta fer fram á, handa unglingaskóla Ísafjarðarkaupstaðar; veita honum þetta fram yfir aðra unglingaskóla landsins.

Mjer er ekki persónulega kunnugt um það, hvernig skólinn er, en hins vegar veit jeg. að við skólann hafa verið og eru ýmsir góðir kennarar, og hæglega er hægt, að hyggja sjer það, að kenslan sje svo sem vera beri, enda tel jeg það ekki nema sjálsagt, ef skólanum verða veitt þau hlunnindi, er hjer ræðir um, að hann þá standi undir opinberri umsjón, og að stjórnarráðið semji eða staðfesti reglugerð fyrir hann. Með því móti ætti t. d. að vera hægt, að sjá um, að þaðan kæmu svo þroskaðir unglingar og vel útbúnir að þekkingu, að þeir gætu fengið inntöku í gagnfræðisskólann á Akureyri og gagnfræðisdeild hins almenna mentaskóla, án þess að ganga undir inntökupróf.

Jeg játa það, að jeg samdi frumv. í flyti. Jeg sje það nú, að viðkunnanlegra hefði verið, að þeim, sem tekið hafa fullnaðarpróf við unglingaskólann, væri einnig heimilt, að ganga próflaust inn í 2. gagnfræðadeild mentaskólans. Ísfirðingar fóru alls ekki fram á þetta, og því láðist mjer að setja það í frumv., en seinna mun jeg semja viðaukatillögu þessa efnis.

Hef jeg nú komið þessu frumv. hjer á framfæri, og legg það á vald deildarinnar, hvað hún gerir við það. Og jeg veit það, að Vestfirðingum kemur það mjög vel, ef þessi sanngjarna ósk þeirra verður tekin til greina. En úr því, sem komið er, er tíminn naumur og kemst frv. því ekki í gegnum þingið nema með afbrigðum frá þingsköpum, en jeg sje ekki annað, en hægt sje, að koma því við með svo einfalt mál sem þetta.

Eiríkur Briem: Jeg hef ekkert að athuga við efni þessa frumv. Tel það sanngjarnt, að með reglugerð fyrir skólann sje gefin vissa fyrir því, að þeir, sem taki þaðan fullnaðarpróf, hafi nægilega þekkingu til þess að ganga próflaust inn í 2. bekk gagnfræðaskólanna. En mundi ekki vera hægt, að fá þessu framgengt án laga, bara með ákvæðum ráðherra? Jeg vil skjóta því til háttv. flutningsmáns, hvort hann hefur athugað það. Jeg sje ekki ástæðu til að fara að setja lög um það, sem getur náð fram að ganga án þess.

Sigurður Stefánsson, (flm.): Jeg er þakklátur háttv. 2 kgk. þm. fyrir athugasemdir. Mjer datt þetta í hug, en það varð satt að segja ekki af því, að jeg ráðfærði mig við hæstv. ráðherra um þetta efni. En fengi maður loforð frá stjórninni um það, að þetta gæti komizt í kring. þá væri það að líkindum nóg. Úr því þessi athugasemd kom, þá mun jeg ráðfæra mig við hæstv. ráðherrna um þetta mál. En hvað snertir ákvæðið um það, að piltar nú mega ganga próflaust úr gagnfræða skólanum á Akureyri í lærdómsdeild mentaskólans, þá mun það ekki beinlinis tekið fram með lögum Akureyrarskólans. En í reglugerð Akureyrarskólans er ákvæði um það. Má vel vera, að reglugerðarákvæði um þetta væri alveg fullnægjandi.

Stefán Stefánsson: Vafalaust tel jeg. að hægt sje að ákveða þetta með úrskurði frá stjórnarráðinu. Jeg man ekki betur, en það væri gert, er sambandið var ákveðið milli gagnfræðaskólans og mentaskólans. Fyrst framan af var ekkert samband þeirra í milli, En svo ákvað stjórnin, að þeir, sem útskrifaðir væru frá gagnfræðaskólanum, mættu ganga próflausir í lærdómsdeild mentaskólans. En það er talsvert athugavert við þetta prófleysi. Ef það er heimilað, þarf strangt eftirlit að vera með, að skólinn sje í lagi, og geti að öllu leyti fullnægt þeim kröfum, sem gagnfræðaskólinn gerir til þeirra, er setj-

ast í 2. bekk. En svó verður einnig að taka til athugunar, að algerlega er ómögulegt, að taka fleiri í 2. bekk gagnfræðaskólans, en nú eru. Nú sem stendur eru undir 60 nemendur innskrifaðir í 2. bekk. Í 1. bekk komast ekki fleiri, en eru, og býst jeg við, að neita þurfi 2—3 tugum um inntöku í skólann vegna rúmleysis. En það liggur í augum uppi, að ef nemendum frá unglingaskólanum á Ísafirði verður veitt heimild til þess að ganga inn í skólann próflaust, þá geta komið þaðan svo sem 10—20 manns á ári. Og þá verður að stækka skólahúsið á Akureyri, ef ekki skólans eigin nemendur eiga að vikja fyrir hinum aðkomnu Ísfirðingum, sem heimild hafa til þess að setjast í 2. bekk. Aðrir hvorir verða að minsta kosti að sitja fyrir.

Sigurður Stefánsson (flm.): Það liggur í hlutarins eðli, að ekki er hægt að skuldbinda Akureyrarskólann til þess, að taka fleiri nemendur, en pláss er fyrir; og ekki heldur til þess að vísa á burt sínum eigin nemendum til þess að taka aðkomumenn í staðinn. Það kemur aldrei til greina. Jeg mun nú bera það undir hæstv. ráðh, hvort ekki megí fá frv. framgengt með reglugerðarákvæði. En jeg vona, að málið fái samt aðgang til 2. umr. Eins og jeg hef áður tekið fram, þá verður reglugjörð skólans að vera svo ákveðin og ströng, að samkvæmt henni hafi piltar frá unglingaskólanum sömu þekkingu, sem heimtuð er til inntöku í Akureyrarskóla.

En ekki er það vist, að aðsóknin aukist að mun, þótt þetta fyrirkomulag kæmist á. Tilgangurinn er, að gera Vestfirðingum hægra fyrir, og má vera, að aðsóknin vaxi eitthvað, en ekki er vist, að það nemi nokkru. En verði svo með gagnfræðaskólann framvegis, sem nú er, að hann ekki getur tekið á móti nærri því öllum, sem æskja inntöku, þá rekur að því, að veita verður fje til að stækka hann.

Með því ekki tóku fleiri til máls, var

gengið til atkv., og var málinu vísað til 2. umr. með 12 samhljóða atkv.

2. umr. á 27. fundi, 17. ágúst (229).

Forseti hafði leitað samþykkis þingdeildarinnar til þeirra afbrigða frá þingsköpunum, að frumv. mætti koma til umr. í dag, og fengið það og leyfi ráðherra til afbrigðanna.

Sigurður Stefánsson flutningsm.: Eins og jeg gerði ráð fyrir við 1. umr., hef jeg nú átt tal við hæstv. ráðherra um þetta mál og spurt hann hvort það gæti og mætti fara umboðsleiðina. Hann tók vel í málið og tjáði mjer, að engin fyrirstaða væri á, að það særi þá leið, og kvað stjórnarráðið telja sig hafa heimild til að ákveða það, sem frumvarpið fer fram á, án sjerstaks lagaboðs. Jeg leyfi mjer því að leggja til, að málinu sje vísað til stjórnarinnar samkvæmt 29. gr. stjórnarskrárinnar og 52. gr. þingskapanna.

ATKVGR.

Málinu vísað til aðgjörða stjórnarinnar með öllum atkvæðum.

5. Prestssetrið Presthólar.

Á 27. fundi, laugardaginn 17. ágúst, var útbýtt í Ed. frv. til laga um sölu á prestsetrinu Presthólum, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd. (289), og á 28. fundi deildarinnar, 19. ág., kom frv. til 1. umr.

Steingrímur Jónsson: Af því jeg er talsvert kunnugur staðhättum þar norður frá, sem Presthólar liggja, þá vil jeg láta álit mitt uppi um mál þetta, og mæla með því, að frumvarpið sje felt og það strax frá 2. umr.

Til þess, að jeg vil láta fella frumv., leggja aðallega 3 aðalástæður.

Fyrsta ástæðan er sú, að jeg lit svo á, að löggjafarvaldið, alþingi, eigi að fara

sem allra varlegast í að selja fasteignir sínar einstökum mönnum og þá sjerstaklega, góðar og verðmætar eignir. Alt öðru máli er að gegna um fasteignasöluna, ef fasteignin er seld til sveitarfélagsins sjálfs, er fasteignin liggur í, eins og var t. d. um sölu af nokkrum hluta af landi Garðakirkju til Hafnarfjarðarkaupstaðar.

Við litum allir svo á, að í jarðeignum landsins liggi mikið fje fölgð, og að framtíð landsins og þjóðarinnar sje kominn undir aukinni ræktun landsins, en sje svo, þá er það öldungis óforsvaranleg meðferð á eign landssjóð, að selja jarðirnar til einstakra manna. Einasta ástæðan, er mælir með því, að selja jarðirnar, er sú, að auka sjálfsábúð í landinu, og um þá sölu eru gefnar reglur í lögum um sölu þjóðjarða og lögum um sölu kirkjujarða. En jeg er ekki samþykkur lögum þessum eða stefnu þeirra, þótt jeg hinsvegar játi það, að þau hafa sína kosti, meðal annars miða að því, að auka framleiðslu í landinu.

En þá kem jeg að annari ástæðunni, sem sje þeirri, að eftir þessum lögum á ekki að selja jörðina Presthóla, því samkvæmt lögnum má ekki selja jörð, ef að hlutaðeigandi sýslunefnd álitur, að jörðin, vegna þess hvernig henni er í sveit komið, sje hentug „til embættisseturs, fyrir skóla, sjúkrahælis eða til annara almennings nota“.

Jeg hygg, að það væri vorið 1909, sem kaupbeiðandi leitaði til sýslunefndarinnar í Norður-Píngeyjarsýslu um það, hvort hún hefði nokkuð við sölu þessarar jarðar að athuga, og svaraði sýslunefndin þá svo, að hún vildi, að jörðin væri ekki seld vegna þess að hún áleit henni svo í sveit komið, að hún mundi verða notuð til opinberra nytja, því þó jörðin liggi ekki verulega vel við, þá er hún þó hentust til þess af þeim jörðum, sem um er aðræða. Og það hefur sýnt sig nú, að sýslunefndin var ekki ógetspök um þessi efni, því

nú er ómögulegt að fá bújörð handa læknum í hjeraði þessu, og án þess er hæpið, að lækniir faist til að vera í þessu fámenna hjeraði.

Og þó ekki væri um læknum að ræða, þá er ekki hægt að segja, nema að nota þurfi jörðina fyrir prestssetur. Raunar þarf þess ekki nú, eftir að Presthólasókn hefur verið sameinuð við Skinnastað. En eins og þeir muna, er þá sátu á þingi, þá orkaði það tvímælis, hvort þessi sameining væri heppileg, þar sem brauðið væri þá svo stórt og erfitt fyrir einn prest. En þó að það sje stórt, þá tel jeg, að einn prestur geti þjónað öllu brauðinu, ef hann situr á Skinnastað, og það á hana að gera eftir prestakallalögnum.

Sýslunefndin hefur lögum samkvæmt látið uppi álit sitt um þetta mál, og lit jeg svo á, að ef þingið tekur fram fyrir hendur henni, að þá sjeu brotin lög á henni, og meira að segja þá búið að tvíbrjóta meginsetning þeirra laga, er jeg mintist á. Jeg lit svo á, að þetta ákvæði um, að leita álits sýslunefndar um, hvort selja skuli eignina, hafi verið sett í lög in í því skyni, að það væri varúðarregla, til að tryggja, að landssjóður kastaði ekki á glæ eignum, er landið þyrfti á að halda. Ef þingið samþykkir þetta frv., segir það annaðhvort: sýslunefndin hefur farið hjer ólöglega að, hún hefur misbeitt valdisinu; eða: þessi regla, sem jeg mintist á, er brotin á bak aftur. Þar sem þingið hefur ekkert við að styðjast nema umsögn kaupbeiðanda, væri samþykki þessa frv. óháfilegur og óverðskuldaður snoppungur á sýslunefnd Norður-Píngeyinga, og það að órannsókuðu máli. Sýslunefndin hefur ekki viljað mæla með sölnunni. Alþingi 1911 visaði málinu frá sjer með rökstuddri dagsskrá til stjórnnarinnar með þeim ummælum, að ábúanda jarðarinnar væri gefinn kostur á að kaupa jörðina, ef ekkert sjerstakt reyndist með rökum því til fyr-

írstöðu. Sýslunefndin hefur talið næg rök því til fyrirstöðu, að jörðin væri seld og við það situr.

Annars vil jeg geta þess, að síra Halldór er nú ekki löglegur ábúandi Presthóla. Ekki svo að skilja, að hann sitji þar í óleyfi stjórnarráðsins. En hann er ekki löglegur ábúandi jarðarinnar í þeim skilningi, að hann hafi rjett til að fá jörðina keypta samkvæmt lögum um sölu þjóðjarða og kirkjujarða. Síðan, þegar Presthólasókn var sameinuð Skinnastaðaprestakalli, verður presturinn í því kalli að búa á Skinnastað — getur ekki setið á Presthólum, ef nokkur mynd á að vera á því, hvernig hann þjónar prestakallinu. Auk Presthóla þjónar hann þremur kirkjum: á Skinnastað, Garði og Viðirhóli. Frá Skinnastað að Garði er hörð 1½ tíma reið, frá Skinnastað að Presthólum 3 stunda reið, frá Skinnastað að Viðirhóli 5 klukkustunda reið. Frá Presthólum að Skinnastað 3 stunda, að Garði 5 og að Viðirhóli 8 stunda reið.

Leyfi stjórnarráðsins til sjera Halldórs um að sitja 1. árið á Presthólum getur ekki verið byggt á 4. gr. laga um laun sóknarpresta, því þá var sameiningin ómöguleg. Jeg lít svo á, að sameiningin sje brot á hinum nýju lögum um skipun prestakalla, og áreiðanlega er kosningarrjetti safnaðanna trakað með henni. En stjórnin hefur vist haldið, að ákvæðið í 3. gr. laga nr. 45. 16. nóv. 1907, um skipun prestakalla, yrði ekki framkvæmd með öðru móti. Þessi gr. hljóðar svo: „Landsstjórnin hlutast til um, að þær breytingar á skipun prestakalla, sem að ofan eru ákveðnar, komist á eftir því, sem prestaköllin losna, svo fljótt sem því verður við komið“. Stjórnarráðið hefur litið svo á, að sameining prestakallanna yrði ekki komið á með öðru móti. En stjórnarráðið hefur ekki leyft sjera Halldóri, að búa til langframa á Presthólum. Jeg skal leyfa mjer að lesa upp kafla úr embættis-

skjölum þeim, er veita honum þetta leyfi, svo að brigiðir verði ekki bornar á mál mitt. Sanna þessir kaflar, að hann á ekki heimting á, að fá jörðina keypta samkvæmt lögum um sölu kirkjujarða. Verður þingdeildarmönnum þá og ljósara, hvernig málinu er háttað. Í brjefi biskups til stjórnarráðsins 20. okt. 1911 er skýrt frá því, að sjera Halldór gangi að sameiningu prestakallanna, og seinna í sama brjefi segir biskup:

„Sjera Halldór beiðist þess, að fá að hafa áfram bú á Presthólum og vera þar sjálfur, að því er jeg skil að minsta kosti 1 eða 2 ár. En að þeim tíma liðnum skuldbindur hann sig til að sitja á Skinnastað nema ef söfnuðurnir innfrá leyfðu honum að sitja úti á Presthólum. Finst mjer þessi beiðni sjera Halldórs, að fá svigrúm til að koma hinu mikla sauðabúi í verð, vera á góðum rökum byggð, og mæli hið bezta með henni“. Þessi beiðni sjera Halldórs um að sitja á Presthólum og skuldbinding hans um að flytja að Skinnastað, að þessum tíma liðnum, er nefnd er í brjefi biskups, hljóðar þannig:

„Jeg læt yður því hjer með vita, að jeg geng að sameiningunni, en leyfi mjer jafnframt virðingarfylst að beiðast þess, að þjer vilduð gera svo vel og umgangast það við hið háa stjórnarráð, að það veiti mjer leyfi til að hafa áfram bú á Presthólum, að minsta kosti eitt eða tvö ár, því ekki gæti jeg flutzt með fjenað minn, við sjó vanan, í Skinnastaða skóg nema mjer til stór tjóns og eyðileggingar á honum, og þarf jeg því að fá tíma til að koma honum í verð, ef jeg ekki fæ Presthóla keypta, eins og jeg vil og hef beið um, en auðvitað hjeldi jeg til á Skinnastað, ef söfnuðurinn, þegar þar að kemur, meinaði mjer að sitja hjer út frá“.

Í brjefi til biskups 4. des. úrskurðar svo stjórnarráðið, að ákvæði prestakallalaganna skuli koma til framkvæmda á því svæði, er hjer átti í hlut. Varð sjera

Halldór prestur í Skinnastaðaprestakalli, og Presthólasókn steipt saman við það, en Ásmundarstaðasókn lögð undir Svalbarðsprestakall. Í þessu brjefi stjórnarráðsins segir svo:

„Samkvæmt beiðni sjera Halldórs hefur stjórnarráðið veitt samþykki sitt til þess, að hann megi hafa bú á Presthólum og vera þar sjálfur næsta fardagaár, en frá fardögum 1913 verður hann að sitja á Skinnastað“.

Það er nú auðsætt af þessum gögnum, að sjera Halldór hefur skuldbundið sig til að flytja að Skinnastað, og að stjórnarráðið hefur sett honum það skilyrði, að hann yrði að flytja þangað. Fyrir meðmæli biskups er honum veitt leyfi til þess, að flytja ekki þangað þegar í stað, en jafnframt gert að skyldu að flytja að Skinnastað 1913. Sjera Halldór er því ekki nema bráðabirgða ábúandi á Presthólum, og jeg vona, að háttv. deild sje það ljóst, að hann því engan rjett hefur til að fá þá keypta samkvæmt gildandi lögum. Jeg vona og, að hún sjái, að gildir ástæður eru til að fella þetta frumv., og að hún taki þær til greina og felli frv. nú þegar.

Ur því að jeg á annað borð stóð upp í þessu máli, get jeg ekki sezt svo niður, að jeg minnst ekki á nokkur orð í umsóknarskjali sjera Halldórs til alþingis um að fá ábúðarjörð hans Presthóla keypta. Hefur flutningsmaður málsins í Nd, talið sjer sæmandi, að láta prenta umsóknina með frumv. Það eru þar ummæli í garð nafngreindra merkismanna, sem jeg get ekki leitt hjá mjer að minnst á, úr því honum hefur ekki þótt rjett, að þau fjellu í gleymsku. Fyrst skal jeg að eins drepa á það, að í umsóknarskjalinu stendur, að hlutaðeigandi sýslumaður hafi ekki tilnefnt óvilhalla menn til mats á jörðinni. Jeg get nú sagt það fyrir hönd sýslumannsins í Þingeyjarsýslu, að hann lætur annað eins og þetta sem vind um eyrun þjóta.

En hitt get jeg ekki látið sem vind um eyrun þjóta, er það er sagt, að virðingargærðin á Presthólum sje „prókúratorskjal“. Þessu verð jeg harðlega að mótmæla, og jeg tel það óhæfilegt, að prenta slíkt í þingskjölunum. Árni hreppstjóri Kristjánsson er mesti merkismaður, skynsamur maður og einn með glöggustu mönnum, ekki sízt á allar virðingar, og því skipa jeg hann til virðinga, eins oft og jeg get. Jeg skal geta þess, að hann hefur gegnt fleiri virðingar- og trúnaðarstörfum, en flestir bændur. Hann hefur t. d. verið amtsráðsmaður um mörg ár og sýslunefndarmaður og hreppstjóri um 30, ár og má af þessu marka, hvílikt traust sveitungar hans og samsýslungar hafa á hæfileikum hans, og jeg tel það hina mestu óhæfu og með öllu rakalaust, að bera honum það á brýn, að hann sem matsmaður undir eiðs tilboð sem jþ prókúratorskjal. Um hinn matsmanninn, Jón Ingimundsson, er það að segja, að hann er alkunnur heiðursmaður þar nyrðra. Sjera Halldór segir í umsóknarskjali sínu, að hann hafi sýnt sjer opinberan fjandskap; þetta er ekki rjett. Sjera Halldór átti í málaferlum við ættingja hans fyrir nokkrum árum og einnig við Jón sjálfan, en þar fyrir er ekki rjett, að halda því fram, að þar sje um opinberan fjandskap að ræða, enda átti sjera Halldór upptök að málaferlunum. Hann og frændur hans hafa einnig fyrir nokkrum árum leyst sóknarband. En annars voru það ekki margir, sem ekki voru annaðhvort með eða móti sjera Halldóri í málaferlum hans og deilum fyrir nokkrum árum. En ef sýslumaður hefði tilnefnt einhvern skjólstæðing hans, var hætt við, að hallaðist á þá sveifina, er kaupbeiðanda kom bezt. Þess má geta, að þegar sjera Halldór bað um útnefninguna, benti hann sýslumanni ekki á matsmenn.

Í nefndaráli Nd. er gefið í skyn, að virðingargærðin hafi farið í ólagi og að útnefningarbrjef matsmanna hafi ekki ver-

ið, eins og það átti að vera. En jeg þykist nú hafa sýnt fram á það, að það gat ekki komið til mála, þar sem sýslunefndin hafði mælt á móti sölnunni, að virða jörðina eftir þeim reglum, er lögboðnar eru um sölu kirkjujarða, eins og nefndin í málinu í Nd. virðist halda fram. Því segir í útnefningarbrjefinu, að þeir sjeu útnefndir „til þess að virða til peningaverðs prestssetrið Presthóla í Presthólahreppi með öllum gögnum og gæðum, húsum og öllu er fylgir og fylgja ber“. Úr því að ekki var hægt að fara eftir lögunum um sölu kirkjujarða um þetta efni, varð að fara eftir almennum reglum, er gilda í þessu. Útnefningin er því full greinileg og rjettmæt. Jeg skal því næst lesa upp kalla úr virðingargerðinni, og vona jeg, að háttv. þingdeildarmenn gangi þar úr skugga um, að hún er í alla staði ábyggileg. Lýsingin á jörðinni hljóðar svo:

„Prestssetrið Presthólar með Katastöðum hefur mikið land og kjarngott eða frá sjó og austur á miðja Hólaheiði.

Heimalandið er mikið og ágætt til útbeitar og fjörubeit í bezta lagi seinni part vetrar, svo vanalega þarf ekki að gefa fullorðnu fje á vetrum og lömbum ekki heldur, nema hart sje nokkuð. Hættur fyrir fjeð eru engar við sjóinn og getur fjeð því legið úti að vetri til. Tún heimajarðarinnar hefur verið talið 18 dagsláttur að gamalli sögn, en sú stærð er ekki byggð á mælingu; hefur kaupbeiðandi sagt okkur, eftir máli sem hann ljet gera á túninu, að það væri ekki nema 13 dagsláttur, en það mun mäske vera heldur lítið. Tún er vel grasgefið, en illa þýft.

Eftir framtali til búnaðarskýrslanna hefur heimatúnið gefið af sjer til jafnaðarsíðastliðin 9 ár, samkvæmt skýrslu hreppstjórans í Presthólahreppi, rúma 72 hesta árlega, en miðað við lögband mun það vera nokkru meira. Og af Katastöðum mun árlega fást um 40 til 45 hestar. Útengi beggja jarðanna er viðáttumikið; er

mest af því nokkuð blautar mýrar. Engið hefur verið lítið brúkað í mörg ár, og er því skemt af sinu. Eftir skýrslu hreppstjóra hefur ekki verið heyjað á því meira en 50 hestar frá Presthólum á ári, en mikið meira má fá þar af heyi, sjerstaklega ef skurðir væru grafnir í mýrarnar til að þurka þær upp, sem auðvitað kostaði nokkuð, og er það álit okkar beggja, að engi jarðarinnar gæti gefið af sjer árlega til jafnaðar 2—300 hesta.

Hagi fyrir stórgripi er góður, og vegna landgæðanna eru afnot sauðfjárins mjög mikil, en kostnaður við það mikið minni, en víðast hvar annarstaðar, þar sem við þekkjum til. Reki jarðarinnar er langur, og fæst í sumum árum nokkur trjáviður af honum.

Mótekja er í landi jarðarinnar og nokkur silungsveiði í svonefndum Presthóla-lónum. Á Presthólum og hjáleigunni Katastöðum hefur nú um nokkur ár verið framfleytt um 500 sauðfjár, 4—5 nautgripum og 4 hestum. Að aðgættum kostum þessarar jarðar og samanburði á henni og öðrum jörðum í þessu bygðarlagi, sem við erum einnig nákunnugir, er það skoðun okkar, að Presthólar sjeu ein mesta kostajörðin í Núpasveit.

Að öllum kostum þessarar jarðar aðgættum, og með hliðsjón af kostum annara jarða í þessu hjeraði, virðum við jörðina Presthóla á kr. 7,200,00⁴.

Í umsóknarskjali sínu segist kaupbeiðandi hafa gert miklar húsa- og jarðabætur á jörðinni, og kveðst hafa varið 3500 kr. til þess. Fyrst er að geta þess, að þetta er með öllu ósannað. Í því efni dugir ekki að fara eftir mati eða umsögn kaupbeiðanda sjálfs. Til þess að hægt væri að skera úr því, yrði að fara fram úttektarmat á jörðinni; það verður að meta, hve mikið af því er sjálfsgöð skylda til viðhalds jörðinni, og hvað mikið hann hins vegar á að fá uppborið. Þó að kaupbeiðandi hafi varið 2—3 þús. kr. í jarðabætur og húsa-

bætur, er ekki vist, að hann eigi að fá það alt eða mikið af því endurgoldið, eða draga eigi það frá því söluverði, sem hún nú er virt til með gögnum hennar og gæðum. Nokkuð af því hefur ef til vill verið nauðsynlegt, til að verja hana rýrnun, eða til þess að hún lækkaði ekki í verði. Það er ekki vist, að hún hafi hækkað í verði fyrir þessar endurbætur. Og það þarf sem sagt úttektarmat til að skera úr, hvort kaupbeiðandi hefur unnið svo mikið henni til endurbóta, að hann eigi að fá afslátt á henni þess vegna. Jeg er að visu ekki vel kunnugur, en get þó sagt svo mikið með vissu, að hann hefur ekki gert jörðinni mikið til bóta fyr en síðustu 3 árin. Síðan hefur hann sljettað allmikið í túni. Hygg jeg, að hann hafi sljettað um 2—3 dag-sláttur fram að síðasta vori, en nú í sum-ar kvað hann hafa látið sljetta um 4 dag-sláttur, en ekki var byrjað á því verki um miðjan júní. En jeg hygg, að þær endurbætur sjeu ekki miklar, er miðað er við það, að kaupbeiðandi hefur setið um 30 ár á jörðinni. Hann hefur girt túnið með gaddavir. Hann talar um, að hann hafi lagt akveg frá sjó; er sú jarðabót góð og gagnleg, en vegur þessi hefur ekki getað verið dyr. Hann kveðst og hafa byggt stóra fjárborg við sjó, en lætur hins ekki getið, að allstór fjárborg var fyrir, sem lögð var niður. Það er ómetið, hve kaupbeiðandi á mikið í hinni nýju borg.

Jeg vona, að það sje ljóst, að aðfinslur þær, er varpað hefur verið í garð hlutaðeigandi virðingamanna og sýslumanns, eru ekki á rökum byggðar.

Þetta hygg jeg, að allir hljóti að sjá, að sje skýr og góð lýsing á jörðinni, og matsmennirnir munu vera fúsir á, að staðfesta hana með eiði.

Það eru aðallega tvö atriði, sem vefengd hafa verið, hið fyrra, að báðar jarðirnar til samans gefi af sjer 2—300 hesta af úthevi. En þetta mun koma til af því, að ábúandi Presthóla hafi eigi álit-

ið það borga sig sökum vegalengdar og annara örðugleika, að sækja slægjur í heiðarland jarðarinnar, og hafa mýrarnar þar af leiðandi farið í sinu.

Í sambandi við þetta og til upplýsingar, má geta þess, að á nágrannajörðinni Efri-Hólum eru mýrar, sem gefa af sjer yfir 100 hesta, ef ekki er því meiri grasbrestur. Eru þær þó, að því jeg bezt veit, bæði minni og lakari en Presthólamýrar og Katastaða; virðist af því mega ráða, að úr þeim muni geta fengizt allmikið hey, og á Presthólum er hver hey-hesturinn verðmætur.

Þá hefur því verið haldið fram, að landið væri litið, en það er ekki rjett; þar er mikið og gott heiðarland, sem litið er notað. Hitt atriðið, sem vefengt hefur verið, er það, að Presthólar framfleyti 500 fjár, en það er ekki einungis svo, að þeir framfleyti því, heldur og nokkru meira, því uú mun þar og á Katastöðum vera nokkuð á 7. hundrað fjár. Og það hlýtur að vera öllum ljóst, að jörð, sem framfleytir slíkum fjölda sauðfjár, er jeg nú hef nefnt, ásamt tilsvarendi stórgripum, er þó ekki litils virði.

Jeg skal svo ekki fjölyrða meira að sinni, en vil að lokum bera af þeim heiðursmönnum, sem jörðina virtu, að þeir hafi reynzt hlutdrægir eða óvandvirkir í mati sínu.

Jeg legg svo til, að frumv. þetta verði felt; en verði það ekki, geri jeg það að varatillögu minni, að í málið verði kosin 3 manna nefnd, að lokinni þessari umræðu.

Sigurður Stefánsson: Jeg get tekið undir með háttv. 4. kgk. þm., að 3. manna nefnd sje sett í málið; hin langa ræða, sem hann hjelt, gaf tilefni til ýmissa frekari hugleiðinga.

En eftir því, sem jeg hef getað kynzt málavöxtum, finst mjer nokkur sanngirni mæla með því, að maðurinn fái jörðina keypta. Annars ætla jeg, að geyma mjer

til 2. umr að tala frekar um málið, því jeg býst við, að háttv. deild felli það ekki nú þegar

Fleiri tóku ekki til máls, og var þá gengið til atkv.

Frumv. vísað til 2. umr. með 7 atkv. gegn 4.

Samþ. með 12 samhlj. atkv., að skipa 3 manna nefnd; voru kosnir í hana:

Sigurður Stefánsson með 13 atkv.

Steingrímur Jónsson — 11 —

Guðjón Guðlaugsson — 8 —

Í nefndinni var Guðjón Guðlaugsson kosinn formaður og Steingrímur Jónsson skrifari og framsögumaður.

2. umr. á 35. fundi, 24. ágúst (289, n. 393).

Stgr. Jónsson frsm. meiri hl. nefnd.: Eins og sjest af álitni nefndarinnar, þá bjóst meirihluti hennar ekki við, að mál þetta kæmi hjer til umræðu í dag, og enn fremur ber nefndarálitnið það með sjer, að nefndin var klofin: tveir nefndarmanna vilja láta fella frumv., en einn þeirra er annarar skoðunar.

Að því er ástæður meirihlutans snertir, þá nægir mjer að vísa til ræðu minnar við 1. umr., en jeg vil þó vekja athygli á nokkrum atriðum hennar.

Hið fyrsta er það, að kaupbeiðandi er prestur í Skinnastaðaprestakalli, og hann getur ekki þjónað þessu viðlenda prestakalli, ef hann situr á Presthólum, og söfnuðirnir hafa ekki samþykkt, að hann sitji á Presthólum, og jeg sýndi með tölum við 1. umr. málsins fram á það, hversu vegalengdum er háttað þar í prestakallinu, og að ókleyft má heita, að þjóna brauðinu fyrir prest, er situr á Presthólum.

Annað atriðið er það, að jeg lit svo á, að eftir gildandi lögum um þjóðjarðasölu og kirkjujarðasölu, sje ekki hægt, að selja sjera Haldóri Björnssyni jörðina Presthóla, með því að þar er ekki um neina fram-

tiðarábúð að ræða; jörðin hlýtur strax að verða seld á leigu, en það væri beint brot á lögnum, og má öllum vera þetta atriði ljóst, því eftir að sameining brauðanna kemst á, þá er honum skylt, að sitja á Skinnastaðum, og hann hefur í brjefi til biskups skuldbundið sig til að flytja þang- að.

Þá er þriðja atriðið. Mál þetta var rjettilega búið undir sýslunefnd N.-Þingeyjarsýslu, og hún lýsti því yfir, að hún álitni, að ekki mætti selja jörðina, og hún færði fyrir því fullkomin rök, sem ekki hafa verið hrakin enn, og als ekki að því fundið, því ekki get jeg talið það, þó nefnd í háttv. neðri deild, að alveg órannsökuðu máli, segi, að varla hafi verið ástæða til þess.

Loks vil jeg geta þess, hvernig mál þetta litur út frá sjónarmiði hjeradsins. Eftir þessu frumv. á sjera Halldór Björnsson að fá tvær jarðir til umræða og eignar í Presthólahreppi, því hjer er eiginlega um tvær sjálfstæðar jarðir að ræða, jarðirnar Presthóla og Katastaði, en auk þess hefur hann sem prestur í Skinnastaðaprestakalli þrjár jarðir til umræða í Axarfjarðarhreppi, nefnilega jarðirnar Skinnastaði, Akursel og Hróastaði, og hefur hann þá rjett til að búa á fimm jörðum, og hygg jeg, að hjer um mætti segja eitthvað líkt hinu gamla: „Latifundia perdidere Italiam“, eða með öðrum orðum, að landgnægðin (stórar lendur) eyðilögðu Ítali Og þessar stóru landeignir geta ekki síður eyðilaggt hag vorn en Ítalíu í fornöld. Auk þess hefur kaupbeiðandi 2000 kr. laun úr lands-sjóði sem prestur í erfiðu brauði, og þessi mörgu bú gætu spilt fyrir embættisrekstri hans sem prestur í Skinnastaðaprestakalli.

Jeg vil því, að öllu þessu athuguðu, mæla með því, að frumv. verði felt strax.

Sig. Stefánsson frsm. minni hl. nefnd: Jeg vil gera grein fyrir skoðun minni hluta nefndarinnar, en jeg vil jafnframt taka

það fram, að honum er mál þetta ekkert kappsmál.

Fullkomlega er jeg samþykkur háttv. framsm. meiri hlutans, að sýslunefnd N.-Þingeyinga hafi haft rjett samkvæmt lögum, er hún vildi eigi, að jörðin væri seld, og að það stríði á móti 2. gr. Þjóðjarðasölulaganna, þar sem að þá leit út fyrir, að nota þyrfti jörðina fyrir læknissetur eða annara opinberra nytja.

En við þetta er það að athuga, að þessar ástæður sýslunefndarinnar eru nú fallnar burt (*Steingrímur Jónsson*: Svo?). Jeg vil, til stuðnings þess, að hjer sje rjett hermt, visa til nefndarálits í háttv. neðri deild árið 1911, þar sem þetta mál var til athugunar, og vil með leyfi hæstv. forseta lesa hjer upp kafla úr því.

Þar segir svo:

„Til læknisseturs þarf jarðarinnar ekki, því til þess er þegar ákveðinn annar staður, fyrst um sinn á Kópaskeri og síðar á Núpi, þegar sú jörð losnar. Ekki þykir heldur geta komið til mála, að hún yrði skólajörð í hreppnum, því að hún liggur nálega á öðrum hreppsenda og er því illa í sveit komið, nema ef Núpasveit vildi út af fyrir sig hafa skóla, en þá virðist skóli sá öllu betur settur í kaup-túninu á Kópaskeri. Auk þess hafa hrepps-búar sjerstaklega óskað eftir annari jörð undir skóla fyrir Presthólahrepp, en það eru Sigurðarstaðir á Sljettu.

Presthólar eru heyskaparlitil útbeitar-jörð, og því lítt fallnir til þess, að henni sje skift niður í grasbýli. Það er því ekki auðvelt að sjá, hvað ætti að vera því til fyrirstöðu, að ábúandinn geti fengið jörðina keypta eftir löglegan undirbúning . . .“

Þetta nefndarálit er undirritað af 7 þingmönnum í háttv. neðri deild, og hafa tveir af þeim að minsta kosti staðþekkingu, og einn af þeim er háttv. þm. Suður-Þingey-inga.

Eftir þessu voru á síðasta þingi fallnar burtu þær ástæður, er sýslunefndin hafði,

er hún neitaði sölunni; annað mál er það, að enn vantar samþykki sýslunefndarinnar fyrir sölunni, og verð jeg að álita það töluverðan galla. Og þar sem þingið hefur sett lög, er heimila að fleygja burtu jarðeignum landsins, aðeins ef það sje gert eftir vissum reglum, þá sje jeg ekki, hversvegua þessi jörð á að vera undanskilin, þar sem ástæður sýslunefndarinnar eru fallnar niður.

Þá er að lita á það, hvort sjera Halldór hafi rjett til að fá jörðina keypta, hafi löglegan ábúðarrjett á jörðinni, og verð jeg að álita, að hann hafi það eftir 4. gr. prestalaunalaganna, því þó sjera Halldór Björnsson við sameiningu brauðanna flytji að Skinnastöðum, þá sviftir það hann ekki rjetti til ábúðar á Presthólum. Hjer er mest komið undir samkomulagi við hina söfnuðina. Og sjera Halldór getur vitanlega haft bú á Presthólum, þótt hann sitji á Skinnastöðum. Það spillir að visu fyrir honum, að hann hefur lofað, að flytja að Skinnastað, en nú hefur þessi prestur sagt mjer, að þegar hann fór fram á, að fá að sitja á Presthólum 1—2 ár um leið og hann tók sameiningunni, þá hafi hann ekki þekkt 4. gr. prestalaunalaganna og ákvæði hennar, og er það næsta trúlegt, og þeir, sem þekkja hann, býst jeg við að ætli, að hann hefði ekki sótt um leyfi þetta, ef honum hefðu verið ljós ákvæði þessarar 4. greinar. En hann getur fullnægt þessu loforði, að vera á Skinnastöðum, þó hann hafi ábúð á Presthólum, en það sem gerir það að verkum, að því er hann hefur skýrt mjer frá, að hann vill halda ábúð sinni þar, er að hann er mikill fjárbóndi í Presthólum, en yrði að eyðileggja fjárstofn sinn, ef hann flytti að Skinnastað, með því sú jörð er fjárjörð litil í samanburði við Presthóla.

Þar sem hinn háttv. framsm. meiri hlutans tók það fram, að þessi maður yrði með þessu umráðamaður fimm jarða, þá tel jeg það enga frágangssök. Það

sýnir miklu fremur dugnað og atorku, og duglegir bændur eru hjer því miður svo fáir, og þegar einhver skarar svo fram úr að dugnaði og framkvæmd, er fremur ástæða til að hlynna að því en hitt. Og að það þyrfti á nokkurn hátt að spilla fyrir prestskap hans, skil jeg ekki. Hann gæti miklu fremur gert mönnum greiða, enda er það kunnugt, að hann hefur oft og einatt hjálpað um slægjur á Presthólum.

Svo er því ekki að neita, að þegar litið er á fyrri virðingargerðina á Presthólum, þá sýnist þessi virðing vera undarlega há; sjera Halldór hefur nú búið í Presthólum á milli 20 og 30 ár, og hefur gert þar jarðabætur, þó þær sjeu ekki stórkostlegar fyrir en hin síðustu ár, og þetta er meðal annars upplýst af háttv. framsögum. meiri hlutans. Og þessar jarðabætur og húsa-byggiugar nema, að því sagt er, sem næst 3000 kr. Eftir eldri virðingargjörðum og öðrum skjölum ætti verð jarðarinnar að vera um 4000 kr., varla þar yfir, en í síðustu virðingargjörð er hún metin 7200 kr.; sjeu nú dregnar þar frá jarðabæturnar, er hækka verðmætið um 3000 kr., þá koma út 4000 kr. Það er því ljóst, að virðingarmönnunum hefur láðst, að taka tillit til jarðabótanna.

Í brauðmatinu 1854 er Presthólum lýst svo: „Tún þýft og ræktarlítið. Engjar litlar, votlendar og snöggar. Sumarhagar fyrir sauðfje í betra lagi, en litlir fyrir stórgripi. Vetrarheit fyrir sauðfje í betra lagi. Ber í meðalári 2 kýr, 50 ær, 60 sauði og 4 hesta.“

Og 1899 er jörðinni lýst svo:

„Tún nokkuð stórt, mjög þýft, grasgefið í meðallagi. Engjar snöggar. Framsfleytir: 120 ám, 130 sauðum og 60 lömbum, eða 310 fjár. Landsskuld er þá talin 160 aldir eða 76 kr. og 16 aurar.“

Og árið 1908 eru Presthólar ásamt Katastöðum metnir til eftirgjalds á 120 + 30 kr. og eru matsmennirnir Þorst. Þorsteins-

son bóndi á Daðastöðum og hreppstjóri í Presthólahreppi og Jón Ingimundsson, bóndi á Brekku, annar þeirra manna, er virðir jörðina nú á 7200 kr. eða um 3 þús. kr. herra, en hann virti hana fyrir 3 árum. Annaðhvort er því virðingargerðin út í loftið, eða virðingarmönnunum hefur láðst að draga þær jarðabætur frá verði hennar, er gerðar hafa verið, en það bar þeim að gera samkvæmt lögum um sölu kirkjujarða.

Það er sagt í matsgerðinni, að 500 fjár hafi verið framfleytt á jörðinni. En þetta er ekki rjett. Ábúandi jarðarinnar hefur, til þess að geta framfleytt þessum fjenaði, orðið að fá sjer slægjur hjá bóndanum á Núpi. Sjera Halldór hefur sagt mjer sjálfur, að hann hafi ljeð nábuum sínum engjarnar á Presthólum og þar ekki getað heyjað nema 30—40 hesta; svo reitingslegar eru þær. Túnið hefur sjera Halldór bætt mikið og gert veg til sjávar og byggt stóra fjárborg; þess hefði mátt geta í virðingargerðinni.

Þegar þetta er nú athugað, að þær ástæður, er sýslunefndin hafði til synjunar sinnar um sölu jarðarinnar, eru fallnar niður, og þegar það er ennfremur athugað, að kaupbeiðandi hefur nú búið á jörðinni milli 20 og 30 ár, og gert þar allmiklar jarðabætur, þá virðist óneitanlega öll sanngirni mæla með því, að hann fái jörðina keypta. Þess má líka geta, að þegar hann átti í hinum al-kunnu málaferlum sínum fyrir nokkrum árum, var honum, eins og menn vita, víkið frá prestsskap, var þá 2—3 ár sviftur ábúðarrjetti á jörðinni, og hún niðurnidd á þeim tíma, bæði utan húss og innan og fjekk hann, er hann tók aftur við jörðinni, ekkert álag á hana og ill skil á leigupeningi. Hann getur þá haldið hinu mikla búi sínu á Presthólum, þó að hann sjálfur verði að dvelja á Skinnastað, og auk þess getur hann fengið sjer kapellán, er setið getur á Skinnastað, en hann sjálfur verið á Presthólum. Hann gerir og ráð fyrir, að prestskapur sinn fari að stytast, og þá langar hann til að geta búið áfram

búi sinu á Presthólum, þótt hann láti af embætti.

Einar Jónsson: Jeg er í sjálfu sjer ekkert mótfallinn því, að sjera Halldór fái jörðina keypta. Það er eðlilegt, að honum leiki hugur á að fá hana keypta, þar sem hann hefur búið mjög lengi á henni, vegnað þar vel og takið trygð við hana, og búast má við, að hann viki þangað aftur, ef hann skyldi lifa það, að hætta prestsskap. Jeg vil ekki láta hann gjalda þess, að hann er prestur og verður þess vegna í bili að flytja burtu.

En þar sem undirbúningur sölunnar er gallaður, með því að ekki er fengið samþykki sýslunefndar, og auk þess þykir kaupbeiðanda virðingargerðin óviðunandi, þá virðist mjer rjettast, að láta málið biða næsta þings, og veita því formlegri undirbúning.

Þess er og að gæta, að þegar hann tók sameiningunni, þá er það gert að skilyrði af veitingarvaldinu, að hann flytji næsta vor að Skinnastað, þar eð það mun álita, að hinu viðlenda Skinnastaðaprestakalli sje illþjónandi, nema presturinn sitji þar, og hann hefur tekið því skilyrði, og jeg tel sjálfsgagt, að hann fullnægi því.

En ef hann af einhverjum orsökum hverfur frá því, að flytja þangað, álit jeg, að hann verði að hætta við sameininguna, eða segja af sjer eða fá leyfi stjórnar og safnaða til að sitja áfram á Presthólum, og þá horfir málið alt öðruvisi við, og þá tel jeg einnig vist, að þingið finni ekkert því til fyrirstöðu, að hann fái jörðina keypta sem fastur og löglegur ábúandi á henni. Þess vegna vil jeg, að málið sje látið biða næsta þings. Jeg sje ekki, að það sje kaupbeiðanda til skaða. Hann getur undirbúið málið sem fyrst, og fái það löglegan undirbúning, getur hann vitað fyrir fram um úrslitin með nokkurnveginn vissu, og getur þá haldið áfram jarðabótastörfum sínum í von um að fá

að njóta þeirra sjálfur, og fengið jörðina svo keypta á lögformlegan hátt.

Steingrímur Jónsson: Háttv. þingm. Ísfjk. sagði, að þær ástæður, er sýslunefnd Norður Þingeyinga hefði haft til að vera á móti sölunni, væru nú fallnar burtu. En þetta er ekki rjett. Og að því, er til þingsins kemur, er sú ástæða að minsta kosti ekki fallin burtu, að sýslunefndin hefur enn ekki tjáð sig sölunni hlynta, svo að afstaða nefndarinnar gagnvart henni er óbreytt.

Ef það er rjett, sem háttv. þm. Ísfjk. sagði um þetta efni, að ástæður sýslunefndarinnar til að andmæla sölunni, væru nú horfnar, efast jeg ekki um, að hún tæki það til greina og taki þá öðruvisi í mál-ið, ef því verður aftur skotið til hennar, en það hefur ekki verið gert, og jeg tel rangt, að afgreiða málið frá þinginu án þess slíkt sje gert, eins og háttv. þm. N.-Múl. drap á. Ef þingið selur jörðina án þess, er meðferð málsins ekki formleg nje lögleg.

Það er satt, að læknum hefur verið reist íbúðarhús á Kópaskeri. Fjorar hreppsnefndir rjeðust í að reisa þetta hús, sem kostaði um 5 þús. kr. En því fylgir engin grasnyt, og læknirinn fær naumast haldist lengi við þar nyrðra, nema hann hafi ábúðarjörð, svo að Kópasker er að líkindum ekki til frambúðar sem læknis-setur. Það er að visu svo, að læknirinn á að sitja á svæðinu milli Núps og Skinnastaða, en þar fæst engin jörð handa honum. Auk þess má og minna á það, að vel getur síðar meir orðið þörf á jörðum til annara opinberra nytja. Sigurðarstaðir hafa ekki fengizt keyptir til skólaseturs. Það er að visu salt, að Presthólar eru á hreppsenda. En það mælir aftur með Presthólum sem skólasetri, að þeir eru í þjettbýlasta hluta sveitarinnar. Samt má ekki skilja orð mín svo, sem jeg haldi því fram, að skóli verði reistur þar í

næstu framtíð. En jeg álit samt, að sýslunefndin hafi á rjettu að standa, að ekki sje rjett að selja jörðina, því að seinna er ekki ólíklegt, að hennar verði þörf til opinberra nytja, og það því fremur, sem jeg sje enga knýjandi ástæðu til að selja hana. Og jeg er því ekki samþykkur, að hún verði seld án samþykkis sýslunefndar.

H. þm. Ísfjk. talaði um, að kaupbeiðandi gæti haldið áfram að búa á Presthólum, en hinum háttv. þm. má þó vera kunnugt að honum hefur verið gert það að skilyrði af stjórnarráðinu, er honum var veitt Skinnastaðaprestakall með Presthólasókn, sameinaðri því, að hann sæti á Skinnastað, enda getur ekkert orðið úr sameining brauðanna með öðru móti. Jeg ætla að minna á, hvernig farið var með skólastjóranum á Akureyri, er líkt stóð á fyrir honum og sjera Halldóri nú. Hann var ábúandi jarðinnar Möðruvalla, hafði gert þar miklar jarðabætur, en var bannað að vera þar, fjeck jörðina ekki keypta og varð að bregða stórbúi. Jeg sje ekki annað, en að sjera Halldór verði að hlýta sama. Jeg mundi ekki hafa verið þessu eins andvigur, ef hann hefði fengið leyfi safnaðanna til að sitja á Presthólum. Það, sem mjer gengur til að beita mjer svo fast gegn þessu máli, er það, að jeg tel það skyldu mína, að gæta hagsmuna safnaðanna í þessu prestakalli. Jeg vil varna því, að nokkur hætta sje á, að það geti orðið að venju, að sá prestur, er þjónar Skinnastaðarprestakalli, sitji á Presthólum.

Viðvikjandi því, er háttv. þm. Ísfjk. sagði, að kaupbeiðandi hafi ekki þekt 4. gr. laga um sölu kirkjujarða, þá held jeg, að það sje ekki rjett, og margt bendir á, að honum hafi verið ákvæði hennar fullljós, er hann fyrst fór fram á sameininguna.

Þá talaði háttv. þingm. Ísfjk. um það, að kaupbeiðandi yrði að lóga öllum fjár-

stofni sínum, ef hann væri neyddur til að flytja af jörðinni nú og næði ekki eignarhaldi á henni. En ef þetta á að vera ein aðalástæðan til sölunnar, þykir mjer hún harla ljettvæg. Sjera Benedikt Kristjánsson frá Grenjaðarstað, sem verið hefur prestur á Skinnastað, hefur sagt mjer um þá jörð, að hún sje ein hin bezta bújörð, sem hann þekki. Hún mun að visu ekki geta framfleytt eins mörgu fje og Presthólar. En þess er gæta, að kaupbeiðandi þarf ekki að hafa eins stórt bú á Skinnastað, og hann hafði á Presthólum. Á Presthólum hafði hann ekki nema 900 kr. í laun, en nú hefur hann um 2000 kr. Það má og benda á, að stórbú getur ekki vel samþýzt prestsembætti, allra sízt er prestakallið er jafn viðtatumikið og Skinnastaðaprestakall er nú. Og ef honum verður leyft slíkt, kemur það ekki vel heim við það, að skólastjóranum á Akureyri var bannað að hafa bú á Möðruvöllum.

Það er undarlegt, ef beita á því kappi í þessu máli, að reka það gegnum þingið nú í þinglok með endurteknum afbrigðum frá þingsköpunum, er ýmsar upplýsingar vantar um málið, og það einmitt er biskup er nú staddur nyrðra og er að visitera í þessum sóknnum. Mjer finst það ætti að biða eftir rökstuddri umsögn hans um málið. Jeg sje ekki, að máli þessu liggi svo á.

Jeg þarf ekki að fjölyrða meira um matið á jörðinni. Jeg skýrði frá því við 1. umr., hvernig því væri háttað, og jeg sje ekki ástæðu til að endurtaka það. En jeg skal benda á það, að fyrra skiftið hefur jörðin vist verið metin til landsskuldar, en seinna skiftið til peningaverðs, og af þessu stafar munurinn.

Þar sem sagt er, að kaupbeiðandi hafi varið um 3500 kr. til bóta á jörðinni, þá liggur engin skoðunargerð fyrir þinginu, ekkert plagg, er sannar þetta, ekkert nema sögusögn kaupbeiðanda sjálfs (*Sigurður Stefánsson*: virðingargerðin sannar það).

Það sjest ekki ljóst, í hverju þessi mikla endurbót er fólgin. Það verður að fara fram virðing á þessum jarðabótum, áður en jörðin er seld.

Að eins með því skilyrði, að kaupbeiðandi láti af prestsskap, tel jeg sanngjarnt, að hann fái jörðina keypta. Það gæli og komið til mála, ef söfnuðurinn veitti samþykki sitt til, að hann sæti þar, en til þess kemur naumast, þar sem hörð dagleið er þaðan í nyrðri hluta Kelduhverfis, sem er allþjettbýl sveit og heyrir til þessu prestakalli. Það er að minni hyggju óhjákvæmileg nauðsyn, að presturinn sitji á Skinnastað.

Eiríkur Briem: Það, sem ræður atkvæðagreiðslu minni í þessu máli, er ekki neitt það, er tekið hefur verið fram við þær umræður, er farið hafa fram um það hjer í deildinni, heldur annað. Jeg átti sæti í nefnd þeirri, er fyrir nokkrum árum var skipuð til að gera tillögur um kirkjumál vor, þar á meðal sameining prestakalla. Þar kom það til skoðunar, hvort nokkur möguleiki væri á þessari sameiningu þar norður frá, sem nú er komin í framkvæmd. Sjálfur er jeg persónulega ókunnugur á þessum slóðum — þekki ekkert til þar nyrðra, nema það, sem jeg hef kynt mjer á korti. En þá sýndist mjer þessi sameining ekki geta komið til mála, en hún var samþykkt í Nd. á þinginu 1907, og var þar steipt saman í eitt prestakall Kelduhverfi, Hólsfjöllum, Axarfirði, miklum hluta Melrakkasljettu og Núpasveit, og er jeg ekki óhræddur um, að mjög miklir annmarkar reynist á þessari sameiningu, og jeg get ímyndað mjer, að tillögur kunni að koma fram um breytingar á þessu fyrirkomulagi. En enn sem komið er, er engin reynsla komin í ljós um það, hvort þessi sameining á Garðs-, Skinnastaða- og Presthólasóknum og að nokkru leyti Fjallapingum fær staðizt. En ef reynslan skyldi nú sýna, að engir möguleikar væru á henni; þá þarf að nota

Presthóla áfram sem prestssetur. Mjer sýnist því engin fyrirhyggja í að selja jörðina, fyr en reynsla er leidd í ljós um þetta. Og því mun jeg greiða atkvæði móti þessu frumv.

Ráðherra (H. H.) Háttv. 4. kgk. þm. gat þess, að óhæfa væri að reka mál þetta nú gegn um þingið með geysihraða og afbrigðum frá þingsköpum og studdi mál sitt þeim rökum, að biskup væri nú á visitasíuför fyrir norðan, og eigi hlýddi annað en að biða umsagnar hans og álita á þessu máli. Út af þessum ummælum hins háttv. þingm., tel jeg mjer skylt að geta þess, háttv. deild til leiðbeiningar, að biskup hefur gert mjer boð um, að honum þætti nauðsyn á, að kaupbeiðanda yrði seld jörðin, og að hann legði það til, að svo yrði gert. Honum hefur þó ekki þótt þörf á að gera grein fyrir ástæðunum að þessu skriflega, en talið það nægilegt, að skrifstofa hans ljeti mig vita, að hann væri málinu ekki mótfallinn, og hann hefur auðvitað ætlað til þess, að þingið væri látið vita um þessa afstöðu hans til málsúrslita.

Stgr. Jónsson frsm. meiri hl.: Mjer var ekki ókunnugt um þetta, sem hæstv. ráðherra tók fram. Jeg átti samtál við biskup og skoraði á hann, að láta ástæður ainar í ljósi fyrir þinginu, og það gat hann vel gert annaðhvort með brjefi eða með símskeyti til þingsins. En það hefur hann ekki gert, og jeg tel það vitni þess, að hann hafi ekki talið þörf á að flýta málinu. Hjer liggja engin gögn fyrir frá hinum.

Að síðustu vil jeg taka það fram að nýju, að mjer finst það hrein og bein óhæfa, að selja jörðina án þess, að álits sýslunefndar sje leitað áður. Ef hjer á að fara öðru vísi að, en lög ætlast til, er það óverðskuldaður snoppungur á hlutaðeigandi sýslunefnd, og áfellingisdómur kveðinn upp yfir gerðum hennar, að órannsökuðu máli, og yfir ástæðum hennar til gerða sinna í þessu efni.

Sigurður Stefánsson, framsm. minni hlutans: Viðvíkjandi því, er háttv. frsm. meiri hlutans sagði seinast, verð jeg enn að taka það fram, að þess verður að gæta, að þær ástæður, er sýslunefndin hafði til að leggjast mót sölunni, eru nú úr sögunni, eins og jeg benti á í fyrri ræðu minni, og háttv. framsm. hefur ekki hrakið það með neinum rökum. Það verður ekki lækni-setur. Lækninum hefur verið reist íbúðarhús annarstaðar. Jörðin er ekki hentugt skólasetur. Það varð háttv. framsm. að játa. Það er því ekki sýnilegt, að nein þörf sje á jörðinni til opinberra afnota.

Jeg skal geta þess, að jeg hefði ekki gerzt flutningsmaður þessa máls, ef eins hefði staðið á og 1909. Þá hefði jeg talið sjálf-sagt, að taka tillit til ástæðna sýslunefndarinnar. En það gladdi mig að heyra, er háttv. 4. kgk. þm. gaf í skyn, að vel gæti verið, að till. sýslunefndarinnar yrðu aðrar en seinast, ef málinu yrði skotið til hennar á nýjan leik. Vona jeg, að þetta reynist sannmæli. Hitt er aftur sjálf-sagt, að þarfa safnaðanna sje gætt. En jeg verð að benda á það, að stjórnarráðið hefur ekki bannað kaupbeiðanda að hafa bú á Presthólum. Slikt felst ekki í því skilyrði þess, að hann yrði að sitja á Skinnastað. Stjórnarráðið varðar ekki um það, hvort hann hefur þar bú eða ekki, ef hann fullnægir þessu skilyrði, eða fær sjer kapellán, er býr á Skinnastað eða á þar heima.

Jeg átti tal við sjera Halldór á Presthólum um báðar jarðirnar, og sagði hann mjer, að Skinnastaður væri miklu hentugri fyrir geitfjár-, en sauðfjárrækt; og jeg get vel sett mig inn í það, að hann, sem búinn er um langan aldur að búa á Presthólum stóru sauðfjárbúi, mundi ekki ótilneyddur vilja flytja búferlum, og það til þeirrar jarðar, sem hefur að ýmsu leyti ólík framleiðsluskilyrði. — Háttv. 4. kgk. þm. hjelt því fram, að jörðin mundi verða

lækni-setur mjög bráðlega. En þetta ef-ast jeg um að sje rjett; því, að því er kunnugir menn hafa sagt mjer, mun margt vera, sem mælir á móti því, að svo verði. Eins og þessu máli nú horfir við, tel jeg rjettlast, að visa því til landsstjórnarinnar, og gjöri það því að tillögu minni.

Stgr. Jónsson frsm. meiri hl.: Háttv. þm. Ísfjk. hjelt, að ekki mundi til þess koma að jörðin yrði lækni-setur. En þetta er alveg rangt. Og það mun sannast, að læknirinn býr aldrei til langframa á Kópaskeri; og þar sem nú lögakveðið er, að læknirinn skuli búa á milli Núps og Skinnastaða, þá sje jeg ekki annan líklegri stað, en einmitt Presthóla, og landlæknir hefir ótvírætt látið í ljósi þá sömu skoðun, að ekki mundi Kópasker verða lengi lækni-setur framvegis.

Jens Pálsson: Eg hef með athygli hlýtt á hinar ítarlegu umræður um mál þetta bæði við hina fyrri umr. og nú við þessa 2. umr. málsins. Saga þess hefur verið sögð, og atriði hennar nákvæmlega og ljóslega rakin, — og þykir mjer á málinu rætast það, að „margt sje skritið í harmoníu.“

Það er vitanlegt, að hið nýja Skinnastaðaprestakall, sem Presthólasókn með Presthólum nú liggur í, er eitt hið víðlendasta, og um leið örðugasta prestakall á öllu landinu.

Gagnkunnir menn hafa sagt mjer, að jafnlöng muni leiðin gegn um presta-kall þetta endilangt, sem leiðin hjeðan úr Reykjavík austur að Geysi, eða að minsta kosti austur að Brúará.

Presturinn, sem verið hefur á Presthólum og sótt hefur um og fengið veitingu fyrir hinu nýja Skinnastaðaprestakalli, hann situr enn sem fyr á Presthólum, og vill sem ábúandi þar fá þá keypta. Þetta leyfir hann sjer, þrátt fyrir það að með brauðasamsteypulögunum frá 1907 voru Skinnastaðir ákveðnir sem prestssetur í nýja samsteypuprestakallinu. Löggefjarvaldinu var það ljóst, að hjer var um

allra gífurlegustu brauðasamsteypu á landinu að ræða, og að ekki gæti komið til mála, og með engu móti samrýmzt þörfum safnaðanna, að presturinn í nýja prestakallinu sæti á Presthólum; hann yrði að sjálfsögðu að búa á Skinnastað.

Hann er orðinn roskinn maður. Samt hefur hann nú á annað ár þótt geta rækt prestsembætti sitt fullvel fyrir söfnuðina, búsettur á Presthólum. Hann átti að flytja sig búferlum að Skinnastöðum. En á að hafa sótt um og fengið leyfi til að sitja árlengt á Presthólum, af því hann þurfti að ráðstafa sauðum sínum, ám og gemlingum. — Hvernig má það vera, að slíkt sje látið sitja í fyrirrúmi fyrir þörfum safnaðanna í þjóðkirkju lands vors. Hann var, að því er fullyrt er hjer á þingi, loforði bundinn við biskup, um að flytja sig síðastliðið vor að Skinnastöðum. Þetta loforð hefur hann ekki efnt. Það er ekki ofsagt, að það er „margt skritið í þessari harmoníu“, og það er vægilegast sagt, þmargt óviðfeldið í þessu máli, og þess illa gætt, sem um fram alt ber að gæta.

Mikilvæg fyrir þetta mál og ihugunarverð þóttu mjer ummæli háttv. 2. kgk. þm. Og í sambandi við þau vil jeg segja, að þótt enn muni örðugt þykja, að leysa upp fáeinar hinar ómögulegustu brauðasamsteypur og fjölga þess vegna lítið eitt prestaköllum í landinu, af því að prestalaunasjóður enn á örðugt uppdráttar, þar sem prestakalla- og prestalaunabreytingin er honum enn til útgjalda einna að heita má, þá vænti jeg þess fastlega, að hinum ómögulegustu samsteypubrauðum fáeinum, — og þar með Skinnastaðaprestakalli, verði, er stundir liða og prestalaunasjóður eflist, skift upp aftur, og þá komi Presthólar aftur kirkjunni í góðar þarfir og fái að bera nafn með rentu sem prestssetur.

Af þessum og fleirum ástæðum tel jeg

rjett, að láta hjer staðar numið með þetta mál.

Stgr. Jónsson, (frsm. m. hl.): Það er að eins eitt, sem jeg hef að segja, sem jeg gleymdi aðan; sem sje það, að jeg er líka á móti tillögu háttv. þm. Ísfk. um að visa málinu til stjórnarinnar. Það virðist mjer þýðingarlaust.

Sigurður Stefánsson: Að eins örfá orð. Jeg verð að halda fast við það, að það sje fullviðeigandi, að visa málinu til stjórnarinnar. Jeg hygg, að enn vantí margar af þeim upplýsingum, sem nauðsynlegar eru, og því sje það heppilegasta leiðin.

Fleiri tóku ekki til máls.

Tillagan um að visa málinu til stjórnarinnar var samþ. að viðhöfðu nafnakalli með 8 atkv. gegn 4 og sögðu

Já:

Nei:

Ágúst Flygering,	Steingr. Jónsson,
Eiríkur Briem,	Björn Þorláksson,
Guðjón Guðlaugss.,	Einar Jónsson,
Jens Pálsson,	Stefán Stefánsson.
Jón Jónatansson,	
Jósef Björnsson,	
Sig. Eggerz,	
Sig. Stefánsson.	

C.

Frumvörp ekki útrædd.

I.

Stjórnarfrumvörp.

1. Siglingalög.

Á 2. fundi Ed., þriðjudaginn 16. júlí, var útbýtt í deildinni frv. til *siglingalaga*, og á 4. fundi, 19. júlí kom frv. til 1. umr.

Ráðherra Kr. J.: Þessi mikli lagaþálgur, sem stjórnin nú leggur fyrir þing-

ið, er sama efnis og lagafrumv. það, er lagt var fyrir alþingi 1911 af þáverandi stjórn, en náði þá eigi fram aðganga í þinginu, en var vísað til stjórnarinnar til frekari undirbúnings.

Nú hefur stjórnin leitað álits kennaranna við lagadeild háskólans um frv., og þar hefur það verið nákvæmlega yfirfarið og samið að kalla má af nýju, eins og athugasemdirnar bera með sjer. Þessi lög eru að mestu samhljóða lögum Svía og Norðmanna og Dana; en þau eru aftur byggð á alþjóða siglingalögum.

Það verður erfitt fyrir hina háttv. deild, að setja sig á skömmum tíma inn í jafnumfangsmikið mál, sem þetta, en jeg vænti þess, að nefnd verði sett í málið. Jeg vil leyfa mjer að geta þess, að tvö næstu frv. á dagsskránni standa í beinu sambandi við frv. þetta, og eiga að verða því samferða.

Fel jeg svo hinni háttv. deild frv. þetta til beztu meðferðar.

Steingrímur Jónsson: Jeg vil leyfa mjer að stinga upp á 5 manna nefnd í málið, að lokinni 1. umr.

Málinu vísað til 2. umr. í einu hljóði. Samþykkt að kjósa 5 manna nefnd og í hana kosnir:

Eiríkur Briem með 11 atkv.,

Sigurður Stefánsson með 11 atkv.,

Ág. Flygenring með 9 atkv.,

Sig. Eggerz með 9 atkv.,

Jens Pálsson með 8 atkv.

Í nefndinni var Eiríkur Briem kosinn formaður og Ágúst Flygenring skrifari og framsögumaður.

Nefndarálit var útbýtt á 25. fundi deildarinnar, 15. ágúst, en málið kom ekki eftir það á dagsskrá.

2. Vátrygging sjómanna.

A 2. fundi Ed., þriðjudaginn 16. júlí, var útbýtt í deildinni frv. til laga um

breyting á lögum nr. 53, 30. júlí 1909 um vátrygging fyrir sjómenn, og á 4. fundi deildarinnar, 19. júlí, kom frumv. til 1. umr.

Ráðherrann (Kr. J.): Það er sama að segja um frv. þetta og frv. næst á undan (frv. til laga um eftirlit með þilskipum), að það er afleiðing af ákvæðum 77. gr. siglingalagafrumv. Þær breytingar, sem ætlast er til að verði á siglingalögunum, hafa haft það í för með sjer, að þetta frumv. er fram komið. Vænti jeg þess, að háttv. deild láti það fylgja hinum frumvörpunum.

Steingrímur Jónsson: Það er tillaga mín, að þessu frv. verði vísað til siglingalaganefndarinnar að lokinni 1. umr.

Frv. vísað til 2. umr. í einu hljóði og til siglingalaganefndarinnar sömuleiðis í einu hljóði.

Frá nefndinni kom ekkert álit um þetta mál, og það kom ekki framár á dagsskrá.

II.

Þingmannafrumvörp.

1. Æðsta umboðsstjórn landsins.

Á 20. fundi Ed., föstudaginn 9. ágúst, var útbýtt í deildinni frv. til laga um *breyting á lögum nr. 17, um aðra skipun á æðstu umboðsstjórn Íslands frá 3. október 1903*, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd. (178), og á 23. fundi, 13. ágúst, kom frv. til 1. umr.

Steingrímur Jónsson: Á þinginu 1911 var fyrir þessari deild frv. sama efnis og það er nú liggur fyrir hjer. Jeg lýsti því þá yfir, að jeg væri því mótfallinn og greiddi atkv. á móti því.

Jeg hef ekki breytt skoðun minni síðan og get því síður gert það nú, þar sem jeg álit þetta frv. verra en frv. það, sem þá lá fyrir.

Fyrst og fremst tel jeg frv. ótímabært.

Því það er skoðun mín, að þá fyrst sje forsvaranlegt að breyta eftirlaunakjörum ráðherra, þegar búið er að breyta stjórnarskránni. Því frv. er gert til þess, að komast á bak við fyrirmæli stjórnarskrárinnar um eftirlaun embættismanna. En svo er þess að gæta, að ekki er sanngjarnt nje ráðlegt, að afnema eftirlaun embættismanna, nema launalögin sjeu endurskoðuð, og gildir þetta um ráðherra sem aðra embættismenn.

En sjerstaklega vil jeg benda á það, að þetta frv. er óheppilegt og órjettlátt. Þar sem það fer fram á bersýnilegt misrjetti. Því þeir menn, sem embætti hafa, er þeir taka við ráðherraembætti, eða þeir, er eftirlaun hafa, þeim er það hagur að svona lög eru samþykkt, en fyrir aðra, sem tækju við ráðherraembætti, væri það mikil rjettarskerðing frá því ástandi, sem nú er lögskipað, þar sem þeir mundu ekki fá meira en þessar 1000 krónur í eftirlaun.

Jeg skal svo ekki að svo komnu fjölyrða meira um þetta mál, þar eð jeg hef gert grein fyrir skoðun minni á því á þinginu 1911.

Jósef Björnsson: Jeg skal eigi fara mörgum orðum um þetta mál. Það hefur verið fyrir þingunum 1909 og 1911, að lækka ráðherraeftirlaunin, og háttv. deild er það kunnugt, að jeg hef verið því fylgjandi, að afnema eftirlaun þessi, og er því engin ástæða fyrir mig að lýsa afstöðu minni til frumvarpsins yfirleitt að öðru leyti en því, að skoðun mín er óbreytt, eins og hún var 1909 og 1911.

En hvernig sem háttv. deildarmenn lita á málið, og hvort sem þeir eru því mótfallnir eða meðmæltir, álit jeg, að rjett sje af deildinni, að taka því svo kurteislega, að skipuð verði nefnd í það, og skal jeg leyfa mjer að stinga upp á 3 manna nefnd til að ihuga málið.

Þá var gengið til atkv., og var

Frumv. vísað til 2. umr. með 7 atkv. gegn 2.

Að skipa 3 manna nefnd í málið var samþ. með 10 samhlj. atkv.

Kosningu í nefndina hlutu:

Ágúst Flygenring með 10 atkv.,

Jósef Björnsson með 10 atkv.,

Einar Jónsson með 9 atkv.

Í nefndinni var Einar Jónsson kosinn formaður og Jósef Björnsson skrifari og framsögumaður.

2. umr. í Ed. á 32. fundi, 22. ágúst, (178, n. 323).

Jósef Björnsson framsm: Jeg þarf ekki að vera fjölorður um frumv. þetta. Það má heita gamall kunningi hjer í þessari háttv. deild, með því að frumv. líks eðlis hafa legið fyrir þingunum 1909 og 1911; nefnilega um að lækka eftirlaun ráðherra.

Þetta frumv. hefur verið borið fram í háttv. Nd. af þm. Reykvikinga, og nokkrum þingm. öðrum. Við meðferð málsins hefur ekki verið gerð nema litil breyting á frumv. Nefndin, sem þar hafði málið til meðferðar, bætti við 1. gr. síðustu málsgreininni. Að því, er þetta mál snertir, má taka það fram, að það var þegar, er ráðherradæmið komst á, ágreiningur um, hvort ráðherra skyldi hafa nokkur eftirlaun, eða ekki. Þá varð þó ofaná, að ætla ráðherra allrífleg eftirlaun. Síðan hafa menn viljað afnema þau eða lækka að miklum mun. Gegn afnámi þeirra telja margir, að stjórnarskráin standi, svo ekki geti verið um annað en lækkun að ræða.

Nefndin, sem þessi háttv. deild setti í málið, varð ekki á eitt sátt eins og nefndarárálið sýnir.

Einn nefndarmaðurinn (Á. F.) vill láta fella frumv., og telur rjett, að sjeu eftirlaun ráðherra lækkuð, þá sjeu launakjör hans jafnframt athuguð, og sjerstaklega, hvort risnufjeð sje ekki alt of litið.

Það skal nú játað, að væri svo, að launin álitust svo lág, að ekki væri hægt að búast við, að ráðherra gæti neinu safnað til síðari tíma, þá væri þetta mótmæli gegn því, að afnema eftirlaunin eða lækka þau.

En jeg verð nú fyrir mitt leyti að lýsa yfir því, að jeg álit, að laun ráðherra sjeu svo sæmileg, að ekki sje þessvegna neitt á móti, að lækka eftirlaunin frá því, sem nú er. Jeg skal geta þess, að 1. gr. frv. er að efni til mikið til samhljóða frumv. því, sem var afgreitt hjer í deildinni í fyrra. Í því var ákveðið, að ef ráðherra hefði af fyrra embætti rjett til eftirlauna, þá skyldi hann líka njóta þeirra eftirlauna. — Þetta ákvæði feldi háttv. Nd. þá, en nú hefur hún haldið þessu ákvæði. Þá vil jeg geta þess, að 3 manna nefnd sú, sem þessi háttv. deild skipaði til að athuga málið, hefur verið sammála um, að frumv. væri óviðfeldið að orðalagi og sjerstaklega niðurlag 1. gr. Að öðru leyti hafa nefndarmenn ekki orðið samferða.

Háttv. 3. kgk. þm. vill láta fella frumv., bæði vegna efnis og orðalags. Annar nefndarmanna, formaðurinn, fann niest að því, hvað orðalagið væri óljóst, og vill því ráða deildinni til þess, að gera breytingar á því, að því er orðalagið snertir. en þriðji nefndarmaðurinn, jeg sjálfur, vill ráða hinni háttv. deild til þess, að samþ. frumv. óbreytt, jafnvel þó jeg sje ekki sem ánægðastur með orðalag þess. Að jeg mæli með því óbreyttu og gegn brtill., kemur af því, að jeg tel augljóst, að verði því breytt hjer, þá muni það verða óútrætt eða falla, og það vil jeg ekki. Skal jeg svo ekki fjölyrða meira um málið að sinni; mæli með því, að háttv. deild samþykki það óbreytt.

Ágúst Flygenring: Háttv. framsm. tók það rjettilega fram, að jeg væri á móti þessu frumv.; það hef jeg altaf verið og mig furðar ekki á því, þótt háttv. frsm. hefðist nokkuð tunga um tönn, þegar hann var að reyna að færa ástæðu fyrir ekki

sanngjarnara en frumv. er; mjer heyrðist líka háttv. flutnm. í Nd. ekki veitast sem ljettast, að færa rök fyrir því. Í sem fæstum orðum sagt er frumv. óhugsað rugl, sem enginn skilur neitt í, og stefnir út í hreina óvissu. Það eina, sem er víst eftir frumv., er að ráðherra á að fá 1000 kr. eftirlaun, og ekki meira hvernig sem á stendur; verður hann sannarlega ekki ófundsverður af því, er tekið er tillit til þess, hve laun ráðherra eru lág nú.

Ef að svo kynni að bera undir, að maður, sem er atvinnurekandi, yrði ráðherra — gjörum ráð fyrir dugandi manni og langri þjónustu — og yrði þá líklega að láta af atvinnu sinni, þá sjá allir, hve órjettlátt er, að slíkur maður yrði svo miklu harðar úti en t. d. embættismaður, sem tæki við embætti sínu aftur; enda er jeg þess fullviss, að það sje ekki vilji þjóðarinnar, að ráðherrarnir sæti tiltölulega verri launakostum en aðrir starfsmenn landsins.

Annars vil jeg geta þess, að aðalástæðan frá minnu sjónarmiði, sem gerir þetta frumv. öldungis óaðgengilegt, er sú, að um leið og nokkuð er hróslað við þessu eftirlaunaspursmáli, þá verður að breyta ráðherralaununum samkvæmt því. Í þessu tilfelli að hækka þau að því skapi, sem eftirlaunin eru færð niður.

Steingrímur Jónsson: Jeg hef að eins örfáum orðum að bæta við það, sem háttv. 3. kgk. þm. hefur sagt; jeg er honum alveg samdóma um, að þetta frumv. sje í alla staði ósanngjarn. Mjer finst það t. d. nokkuð hart, að frumv. skuli vera einungis til stórhagnaðar fyrir embættismenn. En fullkomin refsing á þá hina aðra, sem ekki eru embættismenn. Það sjá allir, hversu órjettlátt það er, að maður, sem verið hefur embættismaður og hefur þar af leiðandi fullan rjett til eftirlauna af sinu fyrra embætti, skuli hafa þessar 1000 kr. sem nokkurs konar upp-bót. En t. d. atvinnurekandi, sem engan

eftirlaunarjett hefur, verður að sætta sig við þessar einu 1000 kr.

Jósef Björnsson, (framsögum.): Jeg finn ekki ástæðu til að bæta miklu við það, sem jeg áður hef tekið fram.

Gagnvart háttv. 3. kgk. skal jeg taka það fram, að jeg get ekki sjeð, að ástandið, sem er, sje sanngjarnara en frumv., því ráðherra, sem verið hefur embættismaður, fær nú meiri eftirlaun, en sá, sem embættislaus hefur verið. Á þessu verður engin breyting. Hafi mjer vafizttunga um tönn, til varnar málinu, þá mætti engu síður snúa þessu til þeirra, sem móti frumv. mæla.

Út af því, sem háttv. 4. kgk. tók fram, að þetta frumv. væri nokkurs konar refsing á þá menn, sem ekki hefðu verið í embættum, verð jeg að geta þess, að jeg fæ ekki sjeð, að sú staðhæfing sje á rökum byggð. Eftirlaunin eru lækkuð; öðru er ekki raskað í núverandi ástandi. En mín skoðun er enn sú, sem jeg áður hef haldið fram hjer í þessari háttv. deild bæði 1909 og 1911, að bezt og rjettlátast væri, að öll eftirlaun væru gersamlega afnumin og þá ekki sízt ráðherraeftirlaunin.

Einar Jónsson: Jeg er sá úr nefndinni, sem fór fram á, að gerðar væru dálitlar breytingar á orðalagi frumv., en þó er mjer það ekkert kappsmál, og vildi leggja það til, að frv. yrði samþykkt hjer í deildinni:

Ýmsum hefur þótt svo, sem að í frv. kæmi fram nokkurt misrjetti, að því er þessi 1000 króna ráðherraeftirlaun snerti. Um það skal jeg ekki deila, en þjóðin hefur óskað, að eftirlaunin væru afnumin, og úr því það ekki er hægt, þá finst mjer þessi lækkun eini vegurinn.

Var þá gengið til atkv., og var

1. br.till. á þgskj. 323 samþ. með 7 atkv. gegn 5, að viðhöfðu nafnakalli sökum ógreinilegrar atkvæðagreiðslu, og sögðu

Já:

Steingr. Jónsson,
Ágúst Flygenring,
Einar Jónsson,
Eiríkur Briem,
Jens Pálsson,
Sigurður Stefánsson,
Stefán Stefánsson.

Nei:

Björn Þorláksson,
Jón Jónatansson,
Jósef Björnsson,
Sigurður Eggerz,
Þórarinn Jónsson.

2. breyttill. á þskj. 323 samþ. með 8 samhlj. atkv.

1. gr. frv., þannig breytt, var samþ. með 7 samhlj. atkv.

2. gr. samþ. með 7 samhlj. atkv.

Fyrirsögnin samþ. án atkvæðagreiðslu.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 8 atkv. gegn 4, að viðhöfðu nafnakalli sakir óglöggrar atkvæðagreiðslu, og sögðu

Já:

Björn Þorláksson,
Einar Jónsson,
Jón Jónatansson,
Jósef Björnsson,
Sigurður Eggerz,
Sigurður Stefánsson,
Stefán Stefánsson,
Þórarinn Jónsson.

Nei:

Steingr. Jónsson,
Ágúst Flygenring,
Eiríkur Briem,
Jens Pálsson.

Guðjón Guðlaugsson greiddi ekki atkv.

3. umr. á 34. fundi Ed., 24. ágúst, (178, n. 323, 378).

Jósef Björnsson: Eins og þetta frv. er, tel jeg ekki æskilegt, að það verði óbreytt að lögum.

Nefndin, sem mál þetta hafði til meðferðar hjer í deildinni, var ekki sammála um frv. Jeg var sá eini af nefndinni, sem lagði til, að það yrði samþykkt óbreytt, þótt mjer líkaði það ekki, og með því móti gat það náð fram að ganga.

En nú komst við 2. umr. málsins inn breytingartillaga, sem leiðir það af sjer, að það þyrfti að gera frekari breytingar, ef frumv. ætti að vera ótvírætt og geta heitið frambærilegt.

Þess vegna óska jeg þess, fyrir hönd nefndarinnar, að háttv. forseti vildi taka það út af dagsskrá.

Forseti: Jeg hef ekkert á móti þessari beiðni, en vil samt fá samþykki deildarinnar til þess, að málið verði tekið út af dagsskrá; og hafi enginn neitt á móti því, skoða jeg það sem samþykkt og úr því svo er, tek jeg málið út af dagsskrá.

2. Vatnsveita á Sauðárkróki.

Á 3. fundi Ed., fimtudaginn 18. júlí, var útbýtt í deildinni frv. til laga um vatnsveitu fyrir Sauðárkrók, flutningsm. Jósef Björnsson, (20) og á 5. fundi, 20. júlí var frv. tekið til 1. umr.

Jósef Björnsson, (flutningsmaður): Jeg skal leyfa mjer að fara nokkrum orðum um tildrögin til þessa frumv.

Á síðari árum hefur taugaveiki gert töluvert vart við sig á Sauðárkróki, og þaðan breiðzt út um sveitirnar nyrðra. Þegar farið var að rannsaka, hverjar orsakir mundu vera til þessa, komust hjeraðslæknarnir að þeirri niðurstöðu, að þær mundu vera bæði oflitið vatn og slæmt vatn (neyzluvatn). Afleiðingin af þessu álitu læknanna varð sú, að Sauðárkróksbúar fóru að ihuga, með hverju móti mætti ráða bót á þessum vandkvæðum. Á fundi, sem haldinn var í kaupstaðnum 15. des. f. á., var samþykkt, að reyna að koma á vatnsveitu, til þess að bærinn fengi hollt og gott og nægilegt neyzluvatn. — Það má heita svo, að eina vatnsbólið í bænum sje dálítil lind, sem kemur fram úr melunum fyrir ofan bæinn og rennur um hann miðjan, og það er ekki hægt að fyrirbyggja, að als konar óhreini falli í það. Því er ekki heldur að heilsa, að vatnið sje nægilegt. Það hefur t. d. þörn að upp í sumar, nema ein ofurlítil vatnsæð.

Á þessum fundi, er jeg gat um áðan, var kosin nefnd í málið til að hrinda því í framkvæmd. Hún tók þegar í stað til starfa, útvegaði áætlanir um kostnað við fyrirtækið, fjekk ábyrgð sveitarsjóðs og sýslusjóðs fyrir láni til fyrirtækisins og tók lánið. Ljet hún, að því fengnu, byrja á verkinu, og henni hefur miðað svo vel áfram með verkið, að nú fyrir hálfum mánuði var búið að grafa mikið fyrir pípum og gera vatnspró. Vatnið er sótt alllanga leið að, upp í háls fyrir ofan bæinn. Lánsupphæðin, sem tekin var, mun vera 12 þúsund krónur, sem sýslufjelagið ábyrgist. En nú er bænum nauðsynlegt, að geta lagt skatt á neytendur vatnsins. Þetta frumv. er fram komið, til þess að hægt sje að gera slíkt. Það er, eins og það liggur fyrir, að mestu leyti samið af hjeraðslækninum á Sauðárkróki; aðeins örlitlar breytingar verið gerðar á því, eins og hann gekk frá því. Það er sniðið eftir lögum um vatnsveitu í Reykjavík 22. nóv. 1907, en er þó ekki fyllilega eins. Um frágang frumvarpsins skal jeg taka það fram, að það væri rjettast, að athuga hann og kjósa nefnd í málið. Það ætti ekki að eyða löngum tíma fyrir þinginu nje tefja fyrir framgangi málsins. Jeg skal geta þess, að hjer liggja fyrir þinginu „útdráttur úr sveitabók fyrir hreppsnefndina í Sauðárkrókshreppi“ og brjef um málið frá hjeraðslækninum á Sauðárkróki til þingmanna Skagfirðinga.

Að svo mæltu, leyfi jeg mjer að leggja til, að 3 manna nefnd sje sett í málið, að þessari 1. umr. lokinni.

Eiríkur Briem: Jeg vil leyfa mjer að styðja þá tillögu háttv. flutningsm., að nefnd sje skipuð í málið, því að sumpart eru ákvæði í frumvarpinu, sem eru næsta athugaverð, sumpart vantar í það ákvæði, sem nauðsynlegt er að sjeu þar, og er þetta því undarleggra, er vatnsveitulög Reykjavíkur voru höfð til hliðsjónar, og er furða, að það hefur ekki verið farið betur eftir þeim, en gert hefur verið.

ATKVGR.:

Frumv. visað til 2. umr. í einu hljóði.

Að skipa 3 manna nefnd var samþ. í e. hlj. og hlutu kosningu:

Jósef Björnsson með 11 atkv.,

Eiríkur Briem með 9 atkv.,

Steingrímur Jónsson með 7 atkv.

Í nefndinni var Jósef Björnsson kosinn formaður og Steingrímur Jónsson skrifari og framsögumaður.

2. umr. í Ed. á 13. fundi, 31. júlí (20. n. 95).

Steingrímur Jónsson (framsögum.):

Þess var getið í gær á fundi, að útbýtt hefði verið misprentuðu skjali í þessu máli; er misprentunin í því fölginn, að ein breytingartillagan hefur fallið burtu. Vil jeg biðja þingmenn, að eyðileggja þetta skjal og hafa hið rjetta, sem nú er útbýtt.

Nefndaráliðið ber það með sjer, að nefndin vill láta samþykkja frumvarpið, þó með allmiklum breytingum. Að visu er málið lítið undirbúið, og auk þess virðist nefndinni, að betur ætti við, að stjórnin undirbyggji frumvörp þessu lík eða um þetta efni.

En þar sem nefndin hefur fengið upplýsingar um, að vatnsból eru bæði ónóg og ill á Sauðárkróki, og telja má fullsannað, að þetta hafi orðið til þess, að megn taugaveiki hafi orðið landlæg í kaupþúinu og síðan breiðzt út um nágrannasveitirnar, vill nefndin leggja til, að háttvirt deild samþykki frumvarpið. Því að mjög brýna nauðsyn ber til, að úr þessum vandræðum sje bætt, enda hefur hjeraðslæknirinn á Sauðárkróki gerzt hvatamaður að því, að komið væri upp vatnsveitu, og er verk-ið þegar komið svo langt á leið, að vatn er nú komið í öll helztu húsin. Hefur lændlæknir, sem fyrir fáum dögum skoðaði vatnsveituna, skýrt mjer frá, að hún sje í besta lagi og vatnið ágætt. Nefndin litur svo á, að þetta hafi verið rösklega gert af

Sauðárkróksbúum, og að löggjafarvaldið eigi því að veita þeim nauðsynlegan stuðning. Ræður hún því háttv. deild til, að samþykkja frumvarpið með breytingum, er geri það sem mest samhljóða lögum nr. 84, 22. nóv. 1907 um vatnsveitu í Reykjavík. Bæjarstjórn Reykjavíkur samdi framvarpið eftir útlendri fyrirmynd, og hafa lögin gefizt mjög vel.

Um breytingartillögur nefndarinnar get-jeg verið stutturður.

Við höfum breytt orðinu kaupstaður í kaupþún, því það er rjettara. Önnur breytingartillaga vor er byggð á því, að það sje óþarft, að þetta ákvæði standi í lögum-um, þaræð vatnsveitunni er tryggt nægi-legt vatn, en hinsvegar hugsanlegt, að þetta ákvæði gæti gert einhverjum illa vært á lóð sinni.

Nefndin litur einnig svo á, að það sje ekki einungis óþarft, heldur óhæfilegt, að leggja bann fyrir not annars vatns. Það virðist vera nóg, að gefa hreppsnefnd heimild til að leggja á vatnsskatt, og leggjum við því til að fella burtu þessi orð, í sam-ræmi við vatnsveitulög Reykjavíkur.

Eftir frv. er skattálögurjetturinn ótakmarkaður eftir þörfum vatnsveitunnar. Það virðist þó ekki rjett, að leyfa hreppsnefndinni að leggja eins háan skatt á og henni virðist, og gæti það leitt til þess, að fasteignir lækkuðu í verði. Það verður því að setja takmark fyrir hámarkinu eins og gert er í vatnsveitulögum Reykjavíkur; telur nefndin rjett, að hafa það hið sama og þar, nfl. 5 pro mille. —

Áætlað er, að vatnsveitan kosti 14000 kr., og er full vissa fyrir því, að kostnaðurinn fer ekki langt fram úr áætluninni. Líklega ekki nema svo sem nemur af-föllum, $6\frac{1}{2}\%$, á 14000 kr. veðdeikdarláni hreppsins. Verður þá kostnaðurinn tæp-ar 15000 kr.

5% ársvextir af þessari upphæð eru 750 kr. Húsaskattsvirðingar eru um 200 þús. kr., nokkuð hækkandi að líkindum á

næstu árum. Skatturinn verður ef til vill ekki fullkomlega nægilegur fyrst um sinn. En það, sem ávantar, verður svo lítið, að því má vel jafna á hreppsþúa með aukaútsvörum. Ræður því nefndin deildinni til, að samþykkja þetta hámark fyrir skattálögunni.

Samkv. frumvarpinu á vatnsskatturinn að hafa forgöngurjett fyrir öllum öðrum kvöðum á húseignunum. Þetta álitur nefndin óparft. Nóg að veita lögtaksrjett.

Þá ber nefndin fram nokkrar viðauka-tillögur til þess að gera frumvarpið fullkomnara. Þannig ætlumst vjer til, að baðhús, verksmiðjur og aðrir, sem brúka meira vatn en til venjulegra heimilisparfa, greiði aukagjald. Einnig er það sjálfsagt, að skip, sem taka vatn í vatnsleiðslunni, greiði hreppnum, en ekki einstökum mönnum, gjald fyrir það.

Í frumvarpið vanta ákvæði um, að hreppsnefndin skuli leggja vatnsæðar, svo að hver húseigandi nái til þeirra. Er þetta skilyrði fyrir því, að lagður verði vatnsskattur á húseign. Er þetta ákvæði tekið úr Reykjavíkurlögunum og einnig ákvæði 5. gr. um, að hreppsnefndin hafi rjett til, að lögilda menn til þess að leggja vatnsæðar inn í húsin. Álitur nefndin, að lögilding sje nauðsynleg til að tryggja það, að vel sje gengið frá verkinu.

Ákvæðið í 6. grein telur nefndin alveg nauðsynlegt til að girða fyrir trassaskap og skemmdir á vatnsæðum; loks er 7. gr. með ákvæði um hegningu fyrir skemmdir á vatnsæðum bæjarins; er það samhljóða ákvæði í vatnsveitulögum Reykjavíkur. Verði því frumvarp þetta samþykkt með áorðnum breytingum, fer það í mjög líka átt og aðurgreind vatnsveitulög höfuðstaðarins, og hættan fyrir fjárhag hreppsins er engin, sem jeg tel mest um vert. Að svo mæltu, ætla jeg ekki að fjölyrða meira um frumvarpið.

Með því að ekki tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða og var

1. br.till. n.við 1. gr. frv. 1. lið samþ. með öllum atkv.

2. br.till. n.við 1. gr. frv. 2. lið samþ. með öllum atkv,

1. gr. frv., þannig breytt, samþ. í e. hlj.

3. og 4. br.till. n.við 2. gr. frv. samþ. án atkv.

5. br.till. n.við 2. gr. frv. samþ. í e. hlj.

2. gr., þannig breytt, samþ. í e. hlj.

6. br.till. n.við 3. gr. frv. samþ. í e. hlj.

7. — — um, að inn í frv. bætist 6

nýjar greinir, er verði 3., 4., 5., 6., 7.

og 8. gr. samþ., og hver hinna nýju greina um sig samþ. í e. hlj.

8. br.till. n.við 4. gr. frv. (að hún verði 9. gr.) samþ. í e. hlj.

Fyrirsögn frv. samþ. án atkv.

Frumv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

3. umr. í Ed. á 15. fundi, 3. ágúst (118).

Enginn tók til máls.

Var frumvarpið þá samþykkt í einu hljóði og afgreitt til forseta Nd.

3. Nýtt læknishjerað í Strandasýslu.

Á 5. fundi Ed., laugardaginn 20. júlí var útbýtt í deildinni frumv. *til laga um breyting á lögum nr. 34, 16. nóvember 1907, um skipun læknahjeraða o. fl., flutningsm.* Guðjón Guðlaugsson (36), og á 6. fundi 22. júlí kom frumv. til 1. umr.

Guðjón Guðlaugsson (flutnm.): Jeg skal þegar jata það, að þetta frumv. fer ekki í sparnaðaráttina, eins og það nú liggur fyrir, þar sem það fer fram á fjölgun lækna. Það er að því leyti líkt ástatt um þetta frumv. og frumv., sem var á dagsskrá næst á undan því, að aðalástæðan til þess, eð það er fram komið, er ósk þeirra, er hjer eiga hlut að máli, sem sje Hrútfirðinga. 1897 höfðu þeir von um það eða öllu heldur vissu, að þeir fengju sjerstakan lækni. Samkvæmt þeimlækna-lögum, er þingið þá samþykkt, var ætlað til, að Blönduóshjerað næði vestur að Mið-

fjarðarhálsi, en þá tók við Hrútafjarðarhjerað, er náði austur að Miðfjarðarhálsi, og í voru, að vestan Óspakseyrar- og Bæjarhreppar í Strandasýslu, og þá kom Steingrimsfjarðarhjerað. Var í fyrstu ætlað til, að læknirinn skyldi sitja á Borðeyri, en það varð að samkomlagi við þáverandi þingmenn Húnavatnshjærað, að hann skyldi sitja í Hrútafirði að austanverðu. En það var samþ. með miklum meiri hluta í þinginu, að læknirinn í Hrútafjarðarhjeraði skyldi sitja í Hrútafirði. En sú var ástæðan til þess, að það var samþ., að hann sæti austanmegin við fjörðinn, að þá var eigi eins góður ferjukostur yfir fjörðinn eins og nú er. Þá voru Þoroddsstaðir ferjustaður, en nú er það sá bær, er Gilsstaðir heitir og er beint á móti Borðeyri, nýbýli, þar sem nýhýlingarnir hafa ferjurnar mest að atvinnu. En um læknaölgina 1897 fór svo, eins og suma háttv. þingdm. rekur víst minni til, að þeim var synjað konungsstaðfestingar af þeirri ástæðu, að þar var ákvæði um eftirlaun lækna, er stjórnin gat ekki fallið á. Málið var því enn fyrir þinginu 1899, og af því leiddi það, að breyting var gerð á þeirri hjæraðsskipun, er jeg sagði að samþykkt hefði verið á þinginu 1897. Þá var þessu breytt þannig, að Blönduósshjerað var minkað að vestan, náði nú ekki nema að Gljúfurá, en Hrútafjarðarhjerað var stækkað austur á bóginn, skýrt upp og kallað Miðfjarðarhjerað, og læknirinn fjekk aðsetur í Miðfirði. Hann situr á Hvammstanga. Þessi breyting komst á í neðri deild með eins atkvæðis mun og gekk svo fram í efri deild vegna timaleysis, svo að ekki var hægt að breyta. Það var ekki furða, þó að Hrútafirðingar, er voru í þessu læknishjæraði, yndu illa við þessi skifti. Þá er læknaölgina voru hjer á alþingi 1907, var þessu ekki breytt. Jeg sat þá hjer í deildinni, og þau komu ekki upp hingað, fyr en það var orðið mjög aliðið þingtimans, svo að breytingu varð ekki komið á í þessu efni. Jeg held,

að það sje enginn blettur á landinu, sem hafi orðið fyrir lakari útreið við læknaölgina 1899 en Bæjarhreppur. Læknum var fjölgað mjög mikið, og varð það öllum meira og minna til hagræðis nema Bæjarhreppi. Þar urðu afturför, því áður lág hann undir Dalahjerað, sem var þó raunar skárri að skömminni til en að sækja lækni á Hvammstanga, Mjer virtist málið vera sótt og rekið af persónulegum hvötum frá hálfu Austur-Húnavatnss. Læknum, sem þá bjó á Klömbrum, var ætlaður vesturhlutinn, og því voru hjæraðatakörkin færð austur fyrir hann; en þeim varð ekki það að vilja, því hann flutti til Blönduóss og varð hjæraðslæknir í Blönduósshjeraði. Læknirinn fyrir vesturhjeraðið var svo settur niður á Hvammstanga, sem varð Hrútafirðingum til erfiðleika. Það er því eðlilegt, að þeir óski eftir lækni á Borðeyri. Það, sem hjer er farið fram á, er það, að nú sje að nokkru leyti það sporið stigið aftur, er alþingi 1897 stje. En nú hagar málinu nokkuð öðru vísi við, er lækni er nú kominn á Hvammstanga, hefur reist sjer þar hús og búð þar um sig. En annars tel jeg ekki ógerning, að hafa Blönduósshjerað eins og það var eftir lögunum, er alþingi samþ. 1897. Það hefur ekki orðið eins mikill hagur að breytingunni, sem alþingi 1899 gerði, og vænta hefði mátt. Læknirinn í Húnavatnshjeraði situr nú á Blönduósi, og ætti honum ekki að vera ókleyft, að gegna því hjæraði, þótt það væri stækkað vestur á bóginn að Miðfjarðarhálsi, en þá, að sjálfsögðu, ætti læknisettrið á Hvammstanga að færast á Borðeyri, og jata jeg, að það væri það allra heppilegasta, því þá þyrfti engum lækni að fjölga.

Jeg vonast til, að háttv. deild taki þessu frumv. með kurteis og góðvild, sjerstaklega af því, að hún hlýtur að kannast við, að hjer er ekki krafizt anars en þess, sem er í samræmi við sanngirni og rjettlæti. Jeg þykist vita, að mörgum þingmönnum verði

ekki um þann útgjaldaauka, er frumv. hefur í för með sjer fyrir landssjóð, ef það verður að lögum, ekki sízt þar sem fjárhagur vor er eins þröngur, eins og nú er raun á, og skil jeg slikt vel.

Og að síðustu leyfi jeg mjer að leggja til, að frumv. sje athugað af 3 manna nefnd, að lokinni þessari umræðu.

Jens Pálsson: Frumv. þetta fer fram á fjölgun læknahjeraða, eins og hattv. deildarmenn sjá. Það hefur því í för með sjer aukin útgjöld fyrir landssjóð, og er slikt ísjárvert, ekki sízt nú. Jeg styð því þá tillögu háttv. flutnm., að málið sje rannsakað og íhugað í nefnd. Ætti einkum að rannsaka, hvort ekki væri hægt að finna þannig lagað fyrirkomulag á skipun læknishjeraða í syðsta hluta Strandasýslu og vesturhluta Húnavatnssýslu, að komast mætti af án þess að búa til nýtt hjerað, en íbúar þeirra sveita, er hjer ræðir um, mættu þó vel við una.

Þórarinn Jónsson: Það mætti virðast fram komið af hreppa- eða sýslupólitik, ef jeg hallaðist á móti þessu frumv., af því það klipur af læknishjeraði, sem liggur í Húnavs., en svo er þó engan veginn, enda tel jeg sjálfsagt, að Staðarhreppingar, sem þarna eiga hlut að máli, mundu telja það mikinn hag, ef þeir þyrftu ekki lengra lækni að vitja en á Borðeyri. En það er af öðrum ástæðum, sem jeg er á móti frumv. Jeg álit mjög varlega farandi í, að stofna þessi smáu læknishjeruð, nema þar sem staðhættir eru svo, að lítt hægt eða ókleyft er að ná til lækni, þegar örðugast er yfirferðar, og eru það þá aðallega örðugir fjallvegir, sem þar koma til greina. Jeg óttast, að um þessi örsmau læknishjeruð, sem ekki eru stærri, og vart eins stór, eins og sum yfirsetukvennaumdæmi, sækji lækna ekki, enda hefur reynslan sýnt, að þan standa auð, jafnframt sem þetta fjölgar embættum og eykur kostnað.

Hvað erfiðleikana snertir að þjóna þessu

Miðfjarðarhjeraði, þá geta þeir ekki komið til greina. Blönduóssshjerað hefur nú um 2350 manns. Leiðin á hjeraðsenda út og suður frá Blönduósi er óhætt að segja að sje 8—10 tíma ferð hvora leið, þó ekki sje svo ilt yfirferðar sem verst getur orðið. Miðfjarðarhjerað hefur um 2200 manns eða lítið eitt færri en Blönduóssshjerað. Lengsta leið þar er af Hvammstanga og í Bæjarhreppinn norðan til, en ekki bygg jeg sú leið taki meira en 5—6 tíma, einkum síðan ferjustaður varð áreiðanlegur á Gilstöðum á móti Borðeyri. Það má því óhætt fullyrða að Miðfjarðarhjerað sje betra yfirferðar, og hægara en Blönduósshjerað, og hefur þó aldrei verið kvartað um erfiðleika þar. Ef nú að þetta nýja hjerað, Borðeyrarhjerað, myndast, geta ekki orðið í því nema um 500 manns, og sjá allir, hve fráleitt það er, og jafnframt því sem það gerir Miðfjarðarhjerað óálittlegra.

Jeg skal svo ekki fjölyrða um þetta að þessu sinni, þar sem jeg þykist vita, að nefnd verði skipuð í málið: en geta vil jeg þess þó að lokum, að ef að Bæjarhreppsmenn vildu sameina sig Steingrimsfjarðarhjeraði eða öðru hjeraði, þarf engin sjerstök lög um það, þar sem um væri að ræða aðeins að breyta takmörkum hjeraðanna, sem stjórnarráðið samkvæmt lögum getur gert eftir tillögum sýslunefnda.

Guðjón Guðlaugsson (flutnm.): Jeg skal játa það, að mjer er ekki kunnugt um fólksfjölda í þeim hjeruðum, er hjer ræðir um, en það getur naumast verið rjett, er háttv. þm. Húnv. sagði um það efni, og það nær ekki neinni átt, að jafna því við yfirsetukonuumdæmi. Í Bæjarhreppi einum eru 400 íbúar. En jeg játa það, að hjeradið er alt of lítið, að alt of fáir íbúar verða í því. Jeg er ekki búinn við því, að koma hjer fram með skýrslur um vegalengdir í þessu læknishjeraði, sem jeg legg til að sje stofnað, en jeg vona, að jeg geti sannað það í nefndinni, að lækniirinn á Blönduósi þarf aldrei að fara eins langt,

eins og þegar Miðfjarðarlæknirinn er sóttur vestur að Skálholtsvík. Það verður að gá að því, að það er ekki hægt fyrir þá, sem búa vestan Hrutafjarðar, að fara yfir fjörðinn nema með því að skilja eftir sína hesta og fá aðra nýja að austanverðu, og er það bæði tafsamt og dýrt. Verður því að telja landveginn kringum fjörð aðal leiðina til Hvammstanga.

Annars vil jeg og benda á það, að Borðeyri er að ýmsu leyti hentugt læknissetur. Það er allalítlegt kauptún, sem er miðdepill stórs svæðis, þar sem margir ferðamenn koma. Margir, sem eiga leið með Hrutafirði að austanverðu, láta ferja sig yfir að Borðeyri. Þá má og minna á það, að þar er sími.

Að öðru leyti skal jeg ekki fjölyrða um þetta mál nú. En það er nú ekki ástæða til þess fyrir Húnavetninga eða þingmenn þeirra, að amast við þessu frumvarpi. Það væri öðru máli að gegna, ef farið væri fram á það, að taka frá þeim Hvammstangalækninn, sem óneitanlega væri hið eina rétta í þessu efni, en frumv. ætlast ekki til þess, að minsta kosti eins og það er nú.

Jósef Björnsson: Mjer virðist kostnaður sá, sem leiðir af fjölgun læknishjeraða, vera ærin ástæða til að vera mótfallinn því, að þetta nýja læknishjerað verði stofnað og ný læknishjeruð yfirleitt. Fjárhagur landsins er ekki svo góður, að ekki sje fylsta ástæða til að varast gjöld, sem hjá verður komizt. En hjer kemur þó fleira til athugunar, því þegar um þetta mál og önnur lík er að ræða, þá koma til athugunar tvær hliðar. Fyrst það, hve mikil þörf sje á lækni. Það er eðlilegt, að fólk vilji ná í lækni, er við þarf, og með sem þægilegustu móti. En víða er nú mjög örðugt, að ná til læknis. En jafnframt þessu ber að athuga, hvað af því leiðir, ef læknishjeruðin verða mjög smá, af því þeim er skift í sundur. Þá verða þau mjög fólka-

fá. Afleiðing þess verður aptur sú, að lækni í fámennu hjeraði fær litla æfingu, og það er því vist, að hann getur ekki orðið eins nýtur lækni. Er þá hyggilegt, að fara svona langt í sundurskiftingu hjeraðanna og hætta á, að læknar verði lakari sökum mannfæðar og vöntunar á æfingu? — Jeg segi nei, því mest er um það vert, að eiga kost á góðum lækni, þótt lengra þurfi að sækja hann. Um þetta hjerað má segja, að það sje mannfátt og vegalengdir ekki tiltakanlegar. T. d. mun það vera vel kleyft, að sækja lækni úr innparti Bæjarhrepps að Hvammstanga, allt út að Bæ, þó inn fyrir Hrutafjörð þurfi að fara. Þetta fyrirhugaða hjerað er svo lítið, að eigi mun hyggilegt að stofna það, þó maður líti ekki á kostnaðaraukann. Á hinn bóginn er hægt, að koma þessu máli fyrir á annann hátt, eins og flutnm. tók fram.

Jeg get ekki sjeð, að lækniinn þurfi endilega að sitja á Hvammstanga, þaræð læknisáðsetur mun vera hentugra á öðrum stað.

Af þessum tveim ástæðum er jeg málmu mótfallinn; vegna kostnaðarins og af því jeg tel hjer læknishjeruðum of mikið skift, þótt jeg sje því ekki mótfallinn, að málið gangi til 2. umr. og nefnd sje sett til að athuga það.

Guðjón Guðlaugsson (flutnm.): Jeg ætla ekki að tala hjer langt mál og ekki heldur að flytja mótmæli gegn síðasta ræðumanni. Það er rjett; það er ilt að hafa læknishjeruðin mörg og lítil. En nú er jeg einmitt sannfærður um, að sá lækni, sem situr á Borðeyri, hann fær meiri æfingu, heldur en lækni á Hvammstanga. Að Borðeyri sækja menn kaupstað framman úr Miðfjarðardölum; þangað er styttra að sækja en til Hvammstanga. Margir hafa þar föst verzlunarviðskifti. Þó gerir þetta minna, meðan sami kaupmaður er á báðum stöðunum. En færi svo, að hann legði niður verzlunina á Hvamm-

tanga, eins og haft var á orði fyrir nokkrum árum, þá mundi aðsóknin að Borðeyri aukast að mun, og lækirinn yrði þar betur settur. Það er nú einu sinni þannig, að lækarnir eru meira sóttir, þegar þeir eru í kaupstöðunum. En það getur aldrei komið til mála, að gera samsteypu við Steingrímsfjarðarhjáði. Það er full-örðugt, að hafa Óspakseyrarhrepp með því, hvað þá Bæjarhrepp. En jeg veit, að annað úrræði verður frekar tekið, og það verður ekki til að auka æfingu læknisins á Hvammstanga. Því Bæjarhreppur skal úr því hjæði innan fárra ára, hvað sem tautar.

ATKVGR.

Frumvarpinu var vísað til 2. umræðu með 10 atk.

Tillaga um að setja 3. manna nefnd samþykkt með öllum atkv.

Kosnir voru í nefndina:

Guðjón Guðlaugsson með 12 atkv.

Jens Pálsson — 11 —

Þórarinn Jónsson — 10 —

Í nefndinni var kosinn formaður Guðjón Guðlaugsson og skrifari Jens Pálsson.

Nefndin ljét aldrei uppi neitt álit og frv. kom ekki fram á dagsskrá.

4. Nýtt læknishjæði í Norður-Múlasýslu.

Á 8. fundi Ed., fimtudaginn 25. júlí, var útbýtt í deildinni frv. til laga um breyting á lögum nr. 34, 16. nóvember 1907 um skipun læknishjæða o. fl., flutningsmaður Einar Jónsson, 2. þm. N.-Ms. (65) og á 10. fundi 28. júlí kom frv. til 1. umr.

Einar Jónsson (flutn.): Jeg hef leyft mjer að koma fram með þetta frumvarp, en hikandi þó, því að jeg veit vel, hve fjárhagur landsins er örðugur um þessar mundir, og jeg vil hlífast við. að baka honum ný og aukin útgjöld. En það,

sem veldur því, að jeg hef komið fram með þetta frumvarp, er það, að jeg sje, að það eru komin fram frumvörp í báðum deildum um stofnun nýrra læknishjæða, þar sem eigi virðist meiri þörf á lækni en í því hjæði, er þetta frv. ræðir um, og vildi jeg, að það gæti þá einnig komið til álita. Jeg ætlast til þess, að það verði athugað í sambandi við hin frumvörpin, og jeg býst við, að þingið velji svo úr þau hjeruð, þar sem lækniþörfin er brýnust, ef það annars sjer sjer fært, að taka upp nokkur ný læknishjeruð.

Að því er lækniþörfina snertir, hygg jeg, að það hjæði, er hjer ræðir um, standi mjög framarlega í flokki. Þessi hreppur, Borgarfjarðarhreppur, er hjer er talað um að gera að sjerstöku hjæði, er partur úr Hróarstunguhjæði. Á milli hans og Hróarstunguhjæðs er hár fjallgarður, sem er mjög erfiður yfirferðar á vetrum. Lækninum í Hróarstunguhjæði er ákveðinn bústaður við mitt Lagarfjót. Þangað er 7 tíma reið á sumrin frá Bakkagerði, og úr Vikunum sunnan megin Borgarfjarðar er það 2—4 tímum lengra. Jeg get eigi sagt um, hve vegalengdin er mikil að máli, svo að jeg verð að miða hana við tímann, sem tekur að fara hana með sæmilegri ferð. Á vetrum er þessi vegur miklu seinfarnari. Þegar sækja á lækni á vetrum úr Borgarfjarðarhreppi upp í Hróarstunguhjæði, verður venjulega fyrst að fara yfir svonefndar Skriður til Njarðvíkur og þaðan yfir svonefnd Gönguskörð, sem eru tíðum ill yfirferðar sökum snjóþyngsla. Sjóleiðis má segja, að ekki sje hægt að sækja lækni. Enn er það, að hestfætt er í þessari sveit, og einstökum mönnum því kostnaðarsamara að ná lækni, þar sem þeir þurfa, að fá hesta lánaða, þegar þeim verður við komið. Á vetrum verður hestum oftast ekki við komið á umræddri leið yfir fjallið, svo að lækirinn verður að ganga yfir fjallið, og ærið oft verður hann

að ganga mikinn hluta leiðarinnar, eða hana alla. En ofan á þetta bætist það, að lækni­rinn í Hróarstunguhj­eraði hefur ekki setið þar, sem honum var ætlað að sitja, og það hefur munað um 2 stundir fyrir Borgfirðinga, sem þeir hafa orðið að vitja hans lengra fyrir það. Það er ekki heldur því að hrósa, að hægt sé um hönd, að vitja lækna í nágrannahjeruðunum. Lækni­rinn á Seyðisfirði hefur sjúkrahúss að gæta og á því oft ekki heimangengt. Auk þess er til hans að sækja yfir 2 illfæra fjallgarða. Enn er það, að Hróarstunguhj­erað er annað slagið læknilaust. Þá verður að vitja læk­nisins upp að Brekku í Fljótsdal og er það 7 tíma viðbætur á sumri við þá ferð, er jeg skýrði frá áðan. Af þessu má segja svo, að Borgarfjörður sje sama sem læknilaus, ef bráðlega þarf að vitja lækni. Það er ekki því að heilsa, að sími sje til hægðarauka, svo að hægt sje að gera ráðstafanir til, að lækni­rinn komi á móti þeim, er sækir hann. Þess má og geta, að læknumum í Hróarstunguhj­eraði hefur alt af þótt Borgarfjörður verstí agnúi­nn á því umdæmi, og þótt erfitt að fara þangað gangandi í snjóum og ófærð á vetrum, og það hefur að líkindum valdið nokkru um, hve óspakir þeir hafa verið þar.

Mannfjöldinn í því hjeraði, sem hjer er farið fram á að stofna, er að visu lítill, eitthvað 460 manns. En á sumrum er þar fleira fólk. Þá stunda Færeyingar og Sunnlendingar þar fiskiveiðar.

Þá má og geta þess, að Loðmundarfjarðarhreppur liggur þar nærri, og væri íbúum hans eins hægt að sækja lækni til Borgarfjarðar og til Seyðisfjarðar, og gæti Loðmundarfjörður því eins vel fylgt Borgarfirði, að því er lækni­r snertir. En jeg býst við, að sá hreppur mundi þó fremur kjósa að fylgja Seyðisfirði, því að hann hefur verzlun og viðskifti þar. Mannfjöldinn er, sem sagt, lítill, og aukatekjur mundu verða litlar. En samt sem áður er nauðsynin á lækni mjög brýn.

Þá er enn eitt, sem vert er að athuga, og það er það, að ef lækni­r kæmi í Borgarfjörð og Hróarstunguhj­erað stæði autt, væri miklu hægra fyrir ytri hluta þessa siðarnefnda hjeraðs meðfram austur­siðunni, að vitja lækni þangað, en upp að Brekku í Fljótsdal.

Jeg býst ekki við því, að þessi 4 nýju læknishjeruð, sem farið er fram á að stofna hjer á þinginu nú, verði öll samþykkt. En jeg vona, að háttv. deild geri frv. mínu svo hátt undir höfði, að hún leyfi því að ganga til nefndar. Og leyfi mjer að stinga upp á, að málinu verði vísað til þeirrar nefndar, er kosin var til að ihuga frumvarpið um stofnun læk­nishj­eraðs í Hrútafirði.

Guðjón Guðlaugsson: Jeg held að það væri rjettara, að skipa sjerstaka nefnd í málið, því að allir, sem sæti eiga í þessari nefnd, eru með öllu ókunnugir staðhättum þar eystra.

Steingrímur Jónsson: Jeg vil styðja tillögu hins háttv. flutningsmanns, um að vísa málinu til nefndar þeirrar, er kosin hefur verið til að ihuga frumv., sem fram er komið um breyting á skipun læknishj­eraða. Það er varhugavert, að fjölga nefndum, því að slíkt eyðir kröftum og tíma þingdeildarinnar um of. Hjer eru og ekki aðrir kunnugir staðhättum eystra en þeir, er sæti eiga í þeirri nefnd, nema háttvirtur flutningsmaður (*Einar Jónsson*: Það situr annar þingmaður við hlið hins háttv. ræðumanns, sem kunnugur er eystra). Það er satt. Jeg mundi ekki eftir því.

ATKVGR.:

Frumv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Samþ., að vísa málinu til nefndarinnar í frumv. um breytingu á lögum um skipun læknishj­eraða (Borðeyrarhj­erað).

Nefndin ljet ekki upp neitt álit, og frv. kom ekki aftur á dagsskrá.

5. Nýtt læknishjerað (Hnappadals-hjerað).

Á 31. fundi Ed., miðvikudaginn 21. ág., var útbýtt í deildinni frv. til *laga um breyting á lögum nr. 34, 16. nóvember 1907 um skipun læknishjeraða o. fl.*, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd. (341), og á 32. fundi, 22. ágúst, var frv., að fengnu samþ. til afbrigða frá þingsköpunum, tekið til 1. umr.

Steingrímur Jónsson: Jeg skal leyfa mér að stinga upp á, að frv. þessu verði vísað til nefndar þeirrar, sem skipuð var til athugunar í samskonar máli hér í deildinni, nefnilega um Bakkagerðis- og Borðeyrarhjeruð, að lokinni þessari umr.

Fleiri tóku ekki til máls.

Fr. var borið undir atkv., og var því vísað til 2. umr. með 11 samhl. atkv. og vísað til læknahjeraðanefndarinnar með öllum atkv.

Nefndin ljét ekki upp neitt álit um mál-ið, og frv. kom ekki aftur á dagsskrá.

6. Varadómarar í landsyfirrjettinum.

Á 7. fundi Ed., miðvikudaginn 24. júlí, var útbýtt í deildinni frv. til *laga um varadómara í hinum konunglega íslenska landsyfirrjetti*, flutningsm. Steingrímur Jónsson (49), og á 9. fundi, 26. júlí kom frv. til 1. umr.

Steingrímur Jónsson, (flutningsm.): Það er í samráði við einn háttv. þingm. í Nd., að jeg ber fram frv. þetta.

Hinn konunglegi landsyfirrjettur er æðstur dómstóll hér á landi. Og jeg vona, að allir óski þess, að hann verði sem fyrst æðsti dómstóll í öllum vorum málum. Og vænti jeg þess, að allir vilji stuðla að auknum veg og virðingu þessa dómstóls.

Nú er landsyfirrjetturinn fremur falið-aður, og þurfa allir dómarar að vera í sæti sínu, til þess að dómur verði upp-kveðinn.

En nú getur vitanlega út af þessu borið — dómari forfallast. Afleiðingin af því er sú, að skipa þarf oft setudómara. Er þá svo fyrir mælt, sbr. tilsk. 11. júlí 1800, að landsstjórnin skuli, er slikt berað höndum, skipa dómara í stað þess, sem úr gengur.

Tilgangur þessa frv. er sá, að koma því fyrirkomulagi á, að skipaðir verði í landsyfirrjettinn fastir varadómarar. Fyrir þessu er að minsta kosti eitt tordæmi (hæstirjettur í Kaupmannahöfn). En þó er þar öðru máli að gegna; dómarar t. d. miklu fleiri, og 4 fleiri en þurfa að sitja dóminn í hverju einstöku máli. Jeg vona, að menn viðurkenni, að þetta frv. sje á fullum rökum byggt; og viðurkenni jafnframt, að það miði til þess að tryggja, efla og auka veg og virðing hins íslenska landsyfirdóms. Menn getur vitanlega greint á um, á hvern hátt þessu skuli hagað. En jeg gat ekki fundið annað heppilegra ráð, en það, sem í frv. stendur, sem sje að taka prófessorana við lagadeild háskólans fyrir varadómara; þá mennina, sem kenna íslenskum námsmönnum lögspeki og hljóta að öllum jafnaði að vera beztir til þessa starfa fallnir.

Það geta auðvitað verið skiftar skoðanir um ýms atriði, svo sem um þóknun til varadómaranna fyrir störf þeirra.

En jeg vænti þess fastlega, að háttv. deild taki máli þessu vel, og vil jeg gera það að tillögu minni, að frumvarpinu verði vísað til 3 manna nefndar, að lokinni þessari umræðu.

Fleiri tóku ekki til máls.

Frumv. vísað til 2. umr. með öllum atkv.

Samþ. sömuleiðis í einu hljóði að kjósa 3 manna nefnd, og í hana kosnir:

Steingr. Jónsson með 13 atkv.,

Sigurður Eggerz með 9 atkv.,

Einar Jónsson, þm. N.-Múl., með 8 atkv..

Í nefndinni var Einar Jónsson kosinn formaður og Steingrímur Jónsson skrifari.

Nefndin ljét ekki uppi neitt álit, og frv. kom ekki fram á dagsskrá.

7. Árgjald af verzlun.

Á 8. fundi Ed., fimtudaginn 25. júlí, var útbýtt í deildinni frv. til laga um árgjald af verzlun og viðskiftum við útlönd, flutningsmenn: Jens Pálsson, Sigurður Stefánsson og Stefán Stefánsson (55), og á 10. fundi, 27. júlí, kom frumv. til 1. umr. í Ed.

Jens Pálsson, (flutningsmaður): Hæstv. forseti og háttv. deild!

Jeg geng að því visu, að enginn ágreiningur geti verið um það, að landsjóður sje langveigamesta ferja eða farkostur hins opinbera lífs þjóðar vorrar og þjóðfélags. Aðrir sjóðir, sem koma til greina svo sem sýslusjóðir og hreppssjóðir, þeir eru svo margfalt veigaminni, og verka á svo takmörkuðum sviðum, að líkja má þeim við mýflugur á móts við úlfaldann. Það hljóta líka allir að vera sammála um það, að eigi oss að verða auðið greiðrar og tryggilegar farar fram á við, í átt sannrar menningar, manndóms og þjóðþrifa, þá þurfi þessi veigamesta ferja eða farkostur þjóðlífs vors að vera svo vel útbúin, að fram megi halda með skynsemd og öruggleik, án þess að hætta sjer í nokkurn voða, sem dilk getur dregið á eftir sjer. Að minsta kosti má aldrei vera hætt við því, að ferjan hrekist úr leið eða aftur á bak.

Allir hljóta að vera samdóma um það, að höfuðskilyrðið fyrir því, að svo sje, er, að skeiðin þessi, sem þjóðlíf vort siglir á, sje alt af svo fermd, að kraftarins verði neytt, er knýr farið áfram, og hans verði neytt án áhættu. — En hvað er um þetta skilyrði sem stendur? Hefur þess verið gætt, sem vera bar? Er krafturinn fyrir hendi? — Nei, svo er eigi. Við höf-

um affermt freklega, en ekki gætt þess að sama skapi að ferma. — Farmrýmið, fjárhirzla landsins, er um það bil að verða tóm. Kannske of mikið sagt, að hún sje það alveg, en eitt er víst, að landssjóður hefur verið látinn taka stór víxillán; en til þeirra úrræða hefði aldrei verið gripið, ef eigi væri til muna þröngt í búi. Það er því víst og satt, farkostur vors opinbera lífs er án farms og seglfestu. Því er svo komið nú, að ekki er óhætt áfram, ekki sízt, þar eð við siglum með rigskorðaðan farm á þiljum, meinfarm, sem heitir og er skuldir. Það eru skuldir, sem landið er í; landssjóður hefur verið látinn taka lán. Slíkt hefðum við átt að forðast; en nú er að taka því, sem er, og leitast við að borga lánin og sigla skuldlaust. Jeg kalla það heilagt valdboð nauðsynarinnar, að sjá ferju vors opinbera lífs fyrir farmi og seglfestu; valdboð, sem kveður svo ríkt að orði, „að lífið liggji við“. Valdboð, sem gengur út frá hjarta vors opinbera framfara- og framþróunarlífs, valdboð til vor allra fulltrúa þjóðarinnar, sem sitjum á þessu þingi, um að sjá þessu máli borgið.

Mjer finst hjer liggja fyrir ófrávisanlegt aðkall frá hverju skynbæru mannsbarni á landinu um, að það takist á þessu þingi, en í veði sje framþróunarlíf þjóðarinnar. Ef ekki er hægt að sjá málinu borgið skynsamlega og rögg samlega nú þegar, þá hlýtur að koma bráðlega kyrstaða eða afturför. Og valdboð nauðsynarinnar hlýtur að hafa náð hverjum einasta þingm. og hljóma í hugskoti hans. Málinu verður að bjarga á þessu þingi!

Jeg get ekki hugsað mjer meiri hugraun í starfi mínu við hin opinberu mál en það, ef við förum hjeðan af þessu þingi, án þess að bæta þetta ástand. Astandið er nú líka að verða hverju mannsbarni í landinu ljóst. Tillögur og frv. þingmanna og stjórnarinnar, sem komið hafa fram, þau sýna, að þeim er það

ljóst. Og jeg veit það er lifandi í huga okkar allra. Allir *vilja* bæta úr þörfinni með ráðdeild og röggssamlegri lagasetningu, sem frambúð er að.

Allir *viljum* vjer og vafalaust þá leið halda til úrgreiðslu þessa vandkvæðis, sem vjer teljum eðlilegasta, sanngjarnasta og rjettlátasta. En vandi er að sjá slíka leið og finna. — En áhættan er og mikil að láta greiðslu þessa vandkvæðis dragast, og sú áhætta nær til hvers mannsbarns í landinu. — Því finst okkur flutningsmönnum eðlilegt, rjett og sanngjarn, að lög-gjafarvaldið í löggjöf sinni um þetta mál, heiti á þau öll, hvaða atvinnu sem þau stunda, og í hvaða stjett, sem þau eru, að leggja fram sitt liðsinni, að vinna öll að því samtaka eftir megni og sem jafnaðarfylst, að leggja meginferju síns opinbera lífs til farm og seglfestu. Sú leið sýnist okkur flutningsmönnum heppilegust. Þetta er meginhugsunin í frumv. og á þessum grundvelli er það bygt. Samkvæmt frv. er landsbændum, sjómönnum og öllum ætlað að leggja sitt fram til nauðsynjaverksins. Jafnframt vakti fyrir oss, að gæta jafnaðar til hins itrasta milli atvinnuvega og stjetta. Þá þarf að gæta að því, að sjómenn þurfa meira að halda á útlendum varningi. Og engum má ofþyngja, en allir verða að hjálpa. Þó er vist, að þetta frv. er eins og önnur manna- verk ekki fullkomið, og vonandi er, að það geti batnað í meðferðinni á margan hátt.

Eftir útreikningi manns, sem gott vit hefur á slíkum hlutum, þá ætti frv., ef það nyti sín og yrði að lögum, að gefa landssjóðnum um 400,000 kr. á ári. Þetta er höfuðniðurstaðan af frv. — En ekki ber að fara hjer við 1. umr. út í einstök atriði, enda frv. svo hátt, að þau eru svo samtvinnuð, að hvað leiðir af öðru, ef út í það er farið. Því hætt við, að menn leiðist út í að fara út fyrir þingsköp, ef mikið er um málið talað við 1. umr.

Að endingu geri jeg það að till. minni, að kosin verði 5 manna nefnd í málið að lokinni 1. umr.

Jósef Björnsson: Eins og flutningsm. tók fram, þá eru allir sammála um það, að ástæða er til þess að bæta fjárhag landssjóðsins. Æskilegt er og, að það yrði gert á þann hátt, að það gæti orðið til frambúðar. Flutningsm. ætlast til þess eftir því, sem mjer skildist, að frv. það, sem hjer liggur fyrir, bæti hag landssjóðs til frambúðar. Með þetta fyrir augum, og þegar einnig hins er gætt, sem flutningsm. tók fram með skáldlegum orðum, að sann-gjarnt væri, að „allir rjettu fram höndina“, allir bæru byrðina, og gætt væri fulls jafnaðar, þá finst mjer hjer jafnaðarins ekki gætt, eins og málið liggur hjer fyrir. Mjer finst hjer farin leið, sem ekki getur orðið til frambúðar. Í stefnunni þeirri, að öll landsins börn eigi að leggja fram sinn skerf, finst mjer eigi lagður til grundvallar sá mælikvarði, sem til frambúðar getur orðið, og þjóðinni þóknunlegur. Að minni hyggu bólar hjer nokkuð mikið á þeirri stefnu, að færa auknu gjöldin yfir á sveitirnar. Og mjer virðist það svo mikið, að mikils sje í vant, að fulls jafnaðar sje gætt. Jeg ætla þó ekki að fara hjer út í einstök atriði. Að eins vil jeg benda á, að ætlazt er til, að af afurðum landsins sje hæst borgað af landbúnaðar afurðum. Því þá það? Því herra af þeim en af sjávarafurðum? Það er þó ekki ljett neinum gjöldum af búnaðarafurðum, sem á þeim hvila nú, en aftur á móti ætlazt til, að útflutningsgjald af sjávarafurðum verði afnumið með því að fella úr gildi lögin um útflutningsgjald af fiski, lýsi o. fl. frá 4. nóv. 1881. Þannig kemur gjaldaukinn því miklu þyngra niður á afurðum lands en sjávar, en það get jeg ekki sjeð að sje rjett. Mjer finst því, að á rjettlætisgrundvelli standi frv. ekki að þessu leyti, eins og það nú er, heldursje það þvert á móti mjög ósanngjarn.

Vitanlega ætti skatturinn að leggjast á hvorttveggja, bæði á afurði lands og sjávar.

En jeg get eigi betur sjeð, en að skattarnir yrðu margfaldari á afurðunum til sveita en sjávar, ef þetta frumv. yrði samþykkt óbreytt.

Beinir skattar af landbúnaði, og þá líka landbúnaðarafurðum eru nú tveir: ábúðarskattur og lausafjárskattur. Við þessum sköttum á ekki að snerta, en bæta útflutningsgjaldi við, sem er hærra en útflutningsgjald sjávarafurða, 2% í stað 1½%. Gjald af þessum afurðum á því framvegis að verða þrefaldur skattur.

Skattar þeir, er hvíla á sjávarafurðum, eru nú tveir eins og á landafurðum: lausafjárskattur af skipum og útflutningsgjald af fiski, lýsi o. s. frv. Við þetta á að sitja, skattarnir verða hinir sömu en útflutningsgjaldið aðeins hækkað dálítið.

Nú er það skoðun mín, að skipin megi í þessu sambandi skoða sem fasteignir, sem jarðirnar, því þar er um framleiðslugrundvöll að ræða. Og þá fæ jeg eigi betur sjeð, en að segja megi með rökum, að lausafjárskattur af skipum og ábúðarskattur svari hvað til annars, og að lausafjárskattur af landafurðum og útflutningsgjald af sjávarafurðum samsvari hvað öðru. Þessu á nú að raska með nýjum og hærraskatti á landafurðirnar einar, og það tel jeg rangt. Jeg tel það í hæsta máta ósanngjarnt, að einn skattur sje umfram lagður á afurðir sveita, og að þannig verði hærri skattar á þeim en sjávarafurðum. Enn er eitt. Eins og sjávarútveginum nú er að verða varið, eru allar líkur til, að hann verði rekinn af stóreignamönnum í framtíðinni, og er þá óhyggilegt og lítil sanngirni í því, að ljett sje á þeim, en þyngt á smælingjunum, fátæklingum þjóðfélagsins.

En vonandi er, að frumv. verði fyrir þeim lagfæringum, að þetta misrjetti hverfi í burtu. Jeg býst við, að frumv. taki, eins og háttv. flutnm. komst að orði, miklum

og góðum breytingum hjer í deildinni, því ella á það ekki langt líf skilið.

Jens Pálsson (flm.): Jeg skal vera stutt-orður til andsvara 2. pm. Skagf.

Aðalefni ræðu hans var það, að hann taldi, að landbúnaðurinn yrði hafður útundan, ef frumv. yrði samþykkt óbreytt.

Til þess, að svara þessu rækilega, þyrfti að fara fram útreikningur á einstökum líðum í frumv. En þar eð það getur ekki samrýmt þessari umr., að fara út í einstaka líði, skal jeg leiða það hjá mjer.

En hins vegar bjóst jeg við þessari öldu úr átt sveitabænda, sem jeg elska og virði. En hjer virðist mjer brydda á hinn svo kölluðu Agrarstefnu, er lætur á sjer bera, þegar alsherjarmálum vorum er hreyft. Að sögn mundi sú stefna hljóta fylgi, ef sambandsmálinu og stjórnarskrármálinu yrði ráðið til lykta. Jeg býst og við því, að stjettirnar og atvinnuvegirnar mundu þá toga í sinn skækilinn hver.

En komi það í ljós, að vjer flutnm. höfum tekið of harðlega á landbúnaðinum, enda þótt vjer vildum gæta jafnaðarins, þori jeg að lýsa því yfir á vegum okkar allra — því mjer er kunnugt um hugarfar samflutnm. minna —, að vjer erum fúsir á að lina þau handtök, og ekkert fúsara, er vjer sannfærumst um þetta, en að láta undan siga og kannast við það, að einhverjir kunni að sjá glöggvara en vjer.

Jón Jónatansson: Háttv. flutnm. benti allalvarlega á það, að ekki hlyddi að tala um einstök atriði frumv. við þessa umr., og mun það rjett vera. En það er sannarlega heldur engin þörf á, að fara út í einstakar greinar frumv. til þess að benda á gallana. Þeir koma í ljós undir eins og lítið er á frumv. í heild sinni, í aðal-hugsuninni í frumv. Það, sem jeg sjer-staklega vildi minnast á, er þetta augljósa misrjetti milli atvinnuveganna, sem framkemur í þessu frumv.

2. pm. Skagf. sýndi frnm á það, að

landbúnaðinum væri allmjög íþyngt með frumv. þessu, en mjer heyrðist á háttv. flutnm., að ekki væri hægt að segja þetta með neinum rjetti, fyr en farið hefði fram útreikningur á einstökum atriðum frumvarpsins.

Engu að siður þykist jeg fyrir mitt leyti sjá hreint og beint misrjetti koma fram í þessu frumv. og jeg sje ekki, að neina útreikninga þurfi við til þess, að það komi berlega í ljós.

Frumv. er ein af þessum mörgu tilraunum, sem fram eru komnar hjer á þingi til þess að bæta úr tekjuskorti landssjóðs. Og það er gott, að sem flestar uppástungur komi fram og verði athugaðar, og að bent sje á fleiri leiðir, því einhverja leiðina verður þó að fara að lokum, þótt torfær þyki.

En því get jeg ekki leynt, að mjer virðist leiðin, sem frumv. bendir á, óaðgengileg og með engu móti getur frumv. talizt annað en neyðarúrræði til bráðabirgða, en ekki sjest það í frumv., að því eigi að vera markaður aldur; því er ætlað að gilda til frambúðar. Því til þess, að gilda til bráðabirgða þangað til betri skipun yrði gerð á þessum málum, er frumv. alt of viðtækt, þar sem það fer fram á, að nema úr gildi lög um útflutningsgjald af fiski, lýsi o. fl.

Frumv. þetta virðist að ýmsu leyti fljótt hugsað og vanhugsað, og misrjettið milli atvinnuveganna kemur ljóst fram, en ýmislegt annað er þar ekki eins ljóst, sbr. 3. gr. Þar eru taldar upp ýmsar innfluttar vörutegundir, sem njóta eiga ívilnunar í aðflutningsgjaldi, og á af þeim vörum að greiða aðeins $\frac{1}{2}\%$, en þessi upptalning er mjög óljós og ónákvæm, vantar að telja þar margar vörutegundir, sem sýnilega ættu þó þar að teljast. En misrjettið milli atvinnuveganna, íþyngingin fyrir landbúnaðinn, kemur þó einnig í þessu berlega fram, þar sem margar vörutegundir, er landbúnaðurinn þarfnast, eru ekki taldar undir

þennan lið, enda þótt augljóst sje, að þær ættu engu siður að falla undir lægra gjaldið, en aðrar vörur, sem þar eru taldar og sjávarútvegurinn þarf að nota.

Jeg þykist vita, að sumt af þessu sje komið inn af vangá og yrði væntanlega lagað í nefnd.

Um frumv. er ekki mikið að segja í heild sinni. Jeg tel að visu gott, að það hefur komið fram, þótt það sje als ekki glæsilegt. En það þarf að taka miklum breytingum, ef það á að geta talizt aðgengilegt, jafnvel þó ekki væri nema til bráðabirgða; því eins og það nú liggur fyrir, verður það að teljast með öllu óaðgengilegt.

Ágúst Flygenring: Jeg vildi aðeins benda á það, að af praktiskum ástæðum hefði það verið heppilegra, að þetta frumv. hefði komið fram í Nd.; þar eiga að rjettu lagi öll fjáráukanýmæli fyrst að vera borin upp.

Setjum t. d., að eitthvað af þessu fjáráukamoldviðri, sem nú er á ferðinni, yrði samþ. með miklum meiri hluta í Nd., þá yrði þessi deild, virðist mjer, að biða úrslitanna hjer líka um það sama frumv. Jeg álit því, að hvað þetta frumv. snertir, þá verði sú væntanlega nefnd hjer í deildinni, að biða einhverra úrslita um það, sem nú liggur fyrir Nd.

En þetta getur vel orðið nokkuð löng bið, því ef fjármálanefndin þar er ekki afkastameiri en svo, að því sagt er, að aðeins einu frumv. hafi verið banað — auðvitað því frumv., sem sjálfsagt var, að samþykkja strax í þingbyrjun — en liðinn er fullur þriðjungur þingtimans nu — þá fær nefndin hjer góðan umhugsunartíma, og þarf ekki, að láta sjer ótt. Að ræða málið nú tel jeg alveg þýðingarlaust, svo litil von, sem um það er, að það gangi fram.

Guðjón Guðlaugsson: Jeg getekki verið á sama máli að því, er snertir meðferð málsins. Jeg lit svo á, að alhægt sje, að tala um hverja einstaka grein frumv. laus-

lega og gefa með því nauðsynlegar bendingar, og það því fremur þegar um það er að ræða, að kjósa nefnd í málið.

Það er eins með mig og 2. þm. Árn. og Skagf., að jeg fæ eigi betur sjeð, en talsvert misrjetti komi fram í þessu frumv., sjerstaklega hvað landbúnaðinn snertir.

En þó er það ekki aðalatriðið, sem jeg hef á móti þessu frumv. Því jeg vil að eins leggja skatt á aðra hliðina og er á móti því, að lagt sje á útflutta vöru. Það hefur vist engum tekizt, að mæla bót útflutningsgjaldi af fiski og lýsi, enda er óviðfeldið, að leggja slik gjöld á eða með öðrum orðum sekt fyrir það, að menn framleiða mikið.

Vitanlega væri þá eftir þessu principi rjettast, að afnema útflutningsgjald af fiski og lýsi, enda þótt jeg gjöri nú samt ekki þetta að tillögu minni.

Jeg lit ávalt svo á, að nýbreytni í skattalöggjöf sje viðsjárverð og til ógæfu; og hinsvegar álit jeg lika, að sjávarútgerðarmennirnir, sem að minni hyggu standa vel að vigi, sjeu farnir að venjast þessu gjaldi.

Hvað misrjettið snertir, þá held jeg, að engum gæti dulizt það, hvilikur skattur það yrði, ef lögð yrði t. d. 1 kr. og 50 au. á eina kjöttunnu. Slikt yrði bersýnilegt misrjetti. Því þessi vara má ekkert missa og þyrfti heldur að fá aðhlynningu úr landssjóði eins og t. d. smjörið.

Hvað ullina snertir, má segja eitthvað líkt.

Smjörið pyldi það auðvitað bezt, að á það væri lagt. En það þætti mjer skifta í tvö horn og undarlegt mjög, að veita stórfje til smjörbúa og leggja svó skatt á smjörið. Væri þá líklegt, að sá styrkur hyrfi.

Jeg álit því, að ýmislegt sje að athuga við þetta frumv., og finst mjer það óheppileg og órjettlát grundvallarregla, að auka skatta á útfluttri vöru.

Þá skal jeg minnst á ýmsar aðrar af-

urðir, sem heyra undir lægra gjald, svo sem dúnn, sellýsi o. fl.

Öllu þessu er í frumv. ætlað lægra gjald, en afurðum sveitanna. Og þó er sveitabóndinn ávalt önnum kafinn, jafnt alla tíma ársins, vegna sinnar framleiðslu, og samt á að leggja hærra útflutningsgjald á hans dýrkeyptu afurðir. Hinsvegar getur selveiðamaðurinn veitt 200—300 seli á hálfsmánaðartíma án mikillar fyrirhafnar, og er þó lægra útflutningsgjald af þessum afurðum.

Í sambandi við það, að sumir menn hafa engar afurðir, hvorki af landi nje sjó, en hafa einungis daglaunaatvinnu, kemur fram misrjetti við það, að láta aðflutningsgjaldið vera lágt, en setja útflutningsgjald á alt nema það, sem þeir hafa, sem eiga peninga. Því að þeir menn, sem lifa af peningum sínum, eru þannig leystir undan hálfum skatti, þar sem þeir sleppa við skattinn sem framleiðslugjald.

Og áreiðanlegt er, að eitthvað líkt getur komið fyrir að því er snertir sjávarútveg. Því til eru þó þeir sjómenn hjer á landi, er halda út botnvörpungum. Það er líklegt, að þeir geti oft farið með fisk til útlanda án þess að gjalda útflutningsgjald af honum, og þessum mönnum yrði þannig hlíft, og þannig kemur þar þá fram misrjetti, sem ætti að afnemast með því, að leggja á aðra hliðina.

Jens Pálsson (flm.): Jeg skal leyfa mjer, að svara háttv. þm. Strand. nokkrum orðum, og byrja þá á því, sem hann endaði á.

Hann áleit misrjettið koma fram við það, að lagt sje á báðar hliðar, bæði á aðflutta og útflutta vöru. En úr því tveir eru hjer á landi aðalatvinnuvegir; og sín stjettin — annarsvegar sveitabúar, hins vegar útvegsbúar og sjómenn — stundar hvorn, þá sjá allir, að jafnaðarfyllra og sanngjarnara er, að ætla báðum, en annari að bera útflutningsgjald.

Hann taldi það misrjetti, að þeir, sem

lífið af peningum sínum, slyppu fyrir þessu gjaldi sem framleiðslugjaldi. En hvernig standa svo þessir menn að vígi? Þeir hafa ekkert kjöt, enga ull eða smjör, en verða að kaupa þetta allt, og borga því tiltölulega miklu meira af því, sem hvílir á hinni útlendu vöru, og þannig jafnast upp gjaldbyrðin á þá.

Þm. talaði um, að það væri óráðlegt, að leggja á vöru, sem er framleidd í landinu og flutt út. Ekki hefur þó óráðlegt þótt, að leggja útflutningsgjald á sjávarafurðir. Það hefur verið gert á undanförunum árum, og vandlega athugað, að engin sjávarvara slyppi undan. Og sama kveður við enn, þar sem stjórnin nú fer fram á útflutningsgjald á síldarolíu o. fl. Og jeg verð að segja, að útflutningsgjaldið á sjávarvöru hefur gefið vel, að öðru en jöfnuðinum, eða jafnvæginu meðal aðalatvinnustjetta landsins. Það hefur altaf hallast á, því að allt útflutningsgjaldið hefur verið látið öðru megin, á þá hliðina, sem að sjónum veit, á þá stjettina, sem sjóinn stundar, en ekkert á hina hliðina, sem til landsins veit, nje á þá stjettina, sem landbúnaðinn stundar.

Í öðru lagi er það vist, að við Íslendingar verzlum of mikið, við seljum þannig allan góðan saltfisk, en höfnum svo eftir misjafnt tros eitt. Góðs saltfiskjar eða harðfiskjar neytum við varla framar, en lifum í þess stað á misjafnri kornvöru, og er það bæði dýrara og óhollara. Í þriðja lagi göngum við í fötum, sem unnin eru úr útlendum varningi, en notum ekki innlenda ull í fatnað handa okkur.

Ef það er ranglætt, sem háttv. þingm. Strand. sagði, að leggja útflutningsgjald á innlenda útflutningsvöru, þá skil jeg ekki, hvers vegna hinn háttv. þm. hefur ekki hafist handa til þess að fá núverandi útflutningsgjald afnumið, því óneitanlega er það ranglætt eftir kenningum hans, og hann hefði því átt skilyrðislaust að berjast fyrir afnámi gjaldsins.

Hinn háttv. 3. kgk. taldi það óheppilegt, að frv. hefði ekki komið fram í Nd., þar sem annars öll skattamálin væru þar nú; í tilefni af því, vil jeg benda á, að sje það satt, sem heyrzt hefur, að í nefndinni þar sje ekkert orðið að samkomulagi, þá væri mjög heppilegt, að frumv. gæti gengið sem tafarminst, svo það gæti komið til fyrst til Nd. Með því vekur það líka meiri athygli hinnar háttv. nefndar og allrar háttv. Nd., og nefndin fær þá alvarlega brýningu til að athuga málið vel og rækilega í sambandi við önnur frv., er fyrir henni liggja, og til að leggja sem mestan tíma og vinnu í þessi mál.

Þar sem háttv. 2. þm. Árn. sagði, að frv. bæri með sjer, að landbúnaðinum væri íþyngt móts við sjávarútveginn, borið saman við hlutfallið eftir núverandi löggjöf, þá skal jeg játa, að svo er, því að frv. er ætlað að afmá það misrjetti milli sjávar- og landbænda, sem eftir nügildandi lögum ómótmælanlega á sjer stað um útflutningsgjald af framleiðslu. Samkvæmt frumv., bera þeir landbúnaður og sjávarútvegur tiltölulega jafnar byrðar. Þó lagt sje $\frac{1}{2}\%$ hærra gjald á sumar landbúnaðarafurðir, þá er ekki hægt að segja, að það sje ofhátt gjald, fyr en sýnt er og sannað, hversu mikið af útlendum varningi sjávarmaðurinn þarf að kaupa, til þess að geta rekið sjávarútveginn, og fyr en hins vegar líka er sýnt reikningslega, hvað hver atvinnugreinin gefur af sjer "netto". Að þessu hefur hinn háttv. þingm. ekki gætt, og þá veit hann að vonum eigi heldur hitt, að það er ætlun vor, að landbúnaðurinn fái undir lægra gjaldi, eða jafnvel án aðflutningsgjalds, nauðsynleg búnaðaráhöld, svo sem skilvindur, plóga og herfi; þetta gleymdist að taka fram í frumv., en verður bætt við 2. umræðu.

Einar Jónsson: Jeg vildi að eins gera örstutta athugasemd til athugunar fyrir væntanlega nefnd í málinu.

Jeg efast eigi um, að hinir háttv. flutningsmenn hafi eigi *viljað* íþyngja landbúnaðinum neitt fram yfir sjávarútveginn, eða viljað sýna neina hlutdrægni í þá átt; þess vegna furðar mig á því, að 2% gjald er lagt á afurðir landbúnaðarins móts við 1½% gjald á afurðir sjávarútvegsins, og get jeg ekki sjeð, að það sje rjett eða sanngjarnt.

Það sýnist svo, sem almenningur liti svo á, sem sjávarútvegur sje arðsamari eða eftirsóknarverðari atvinna en sveitabúskapur; til þess að sannfærast um, að þetta sje rjett, þarf eigi annað, en gæta að því, hversu miklu meiri aðsókn er að sjávarútveginum en landbúnaðinum, svo miklu meiri, að sveitamenn eru í vandræðum með að fá vinnukraft.

Auk þess verður að gæta þess, að sveitabændur greiða einskonar sjerstakan skatt, að jeg nefni það svo, fram yfir sjávarmanninn, sem sje flutningsgjald á afurðum sínum til kaupstaðarins, og svo flutning á erlenda varningnum og sjávarföngum heim til sín. Þessar kaupstaðarferðir eru víða örðugar og dýrar, taka langan tíma, þurfa marga hesta og einatt verða beztu menn heimilisins að fara þær. Þessi kostnaður er víða mjög mikill, og víða margfalt meiri en við sjóinn, og trúað gæti jeg því, ef farið væri að reikna hann út, að hann næmi jafnvel nokkrum aurum á pundi hverju.

Jens Pálsson, (flutningsm.): Vegna þess, að hinn háttv. 2. þm. N.-Múl. tók það fram, að sig furðaði á því, að við flutningsmenn legðum til 2% gjald á landbúnaðinn, en að eins 1½% á sjávarútveginn, skal jeg taka það fram, að sá mismunur stafar af þeim ósköpum af erlendri vöru, er sjávarútgerðarmaðurinn þarf að kaupa til þess að reka sjávarútveginn, en allar þessar vörur eru skattskyldar eftir frumv.; jeg vil þar nefna t. d. salt, kol og svo öll veiðarfæri, er nema mjög miklu verði, en þessi áhöld

eru skilyrði til þess, að þeir geti hreyft sig og stundað atvinnu sína.

Sami háttv. þm. talaði um erfiðleik á flutning vörunnar. Jeg hef búið til sveita og kannast við, að aðflutningar sveitabænda eru því örðugri og dýrari, sem þeir búa fjær kaupþunum og fiskiverum, og satt er það, að flutningur er víða erfiður; en stórum hefur það breytt á síðari árum með bættum vegabótum, og verður flutningurinn vitanlega hægari og hægari með ári hverju, eftir því sem samgöngur batna. Samhliða vegabótunum hafa komið betri flutningatæki, og víða farið að nota kerrur. Flutningurinn er því ódýrari, en hann var, og verður ódýrari með vaxandi vegabótum, og víða er hann nú þegar orðinn mjög ódýr, móts við það sem hann var fyrir fáum árum. — Flutningur á afurðum sjávarmannsins kostar líka mikið fje, og skal jeg t. d. benda á leiðirnar frá Grindavík til Hafnarfjarðar og frá Reykjanesi til Keflavíkur; þar er flutningskostnaður mikill, en útgerðarmenn semja við kaupmanninn um hann samhliða verzluninni, annað væri okleyft. Legst flutningskostnaðurinn þannig á viðskifti þeirra.

Þórarinn Jónsson: Öllum kemur saman um, að brýna nauðsyn beri til þess að bæta úr fjárhuginum, hver leið sem til þess verður talin heppilegust.

Hinn háttv. flutningsm. sagði, að frv. það, er hjer liggur fyrir, kæmi jafnt niður á öllum landsins börnum, en það er nú missýning hjá hinum háttv. þm., því verkalýðurinn er að mestu laus við gjald þetta; aðalkaup hans eða verzlun er til fatnaðar, og mest af honum getur hann fengið tolllausan.

Jafnvel þó þetta misrjetti eigi sjer stað, gæti jeg þó til bráðabirgðar gengið inn á þessa leið.

En þegar til útflutningsgjaldsins kemur, horfir þetta enn ver við, því auk þess sem verkalýðurinn sleppur þar enn að mestu, nær það ekki til embættismanna eða opin-

berra sýslunarmanna, sem ekki þurfa annað en rjetta höndina í landssjóð og borga vörur sínar með peningum.

Skattur þessi verður líka talsvert hár, þegar þess er gætt, að kaupmaðurinn mundi leggja á vöruna fyrir innheimtu á honum, vangreiðslum og rentutapi eins mikið, eins og hann sjálfur nemur. Það mundi því láta nærri, að bóndi, sem tæki út vörur upp á 1000 kr., yrði að greiða sem næst 70 kr. í aðflutnings- og útflutningsgjald, og er þá augljóst, hve hátt og ósanngjarnt þetta gjald er, sem aðallega lendir á heimilisfeðrum landsins, sem eru framleiðendur.

Eins og nú hagar til, stendur sjávarútvegurinn mikið betur að vígi en landbúnaðurinn. Sjávarútvegurinn hefur greiðan gang að peningum í bönkum, en það má svo heita, sem sú leið sje lokuð fyrir landbúnaðinum, og þess vegna getur landbúnaðurinn ekki framfleytt eins miklu og ella væri, og landið ekki orðið eins ræktað. Það er því ljóst, að sjávarútvegurinn er mikið færari um að bera byrðar, og hver þeirra framleiðir meira, kemur eigi málinu við. Þó segi jeg ekki þetta af því, að jeg sje hlyntur nýjum álögum eða útflutningsgjaldi á sjávarafurðir.

Háttv. 2. þm. K.-G. taldi, að lög um útflutningsgjald af sjávarafurðum frá 1881 væru ranglát, hvað sjávarútveginn snerti, og þar væri ósamræmi á milli sjávarútvegsins og landbúnaðarins, en hann gætti þess ekki, að lög þessi eru beinlinis til þess gerð, að ná gjaldi af útlendingum, er ausa upp auðsuppsprettum landsins, svo hægt væri að ná af þeim einhverjum gjöldum.

Misrjetti á sjer þar ekki stað.

Margt fleira mætti taka fram, sem athugavert er við frumv., en jeg læt hjer staðar numið að sinni.

Jens Pálsson, (flutningsm.): Hinum háttv. 1. þm. Húnv. þótti sanngjarnt, að gjaldið væri að eins lagt á aðfluttar vör-

ur, en taldi hins vegar, að ef líka yrði lagt gjald á útfluttar vörur, þá yrði það megn ósanngirni fyrir landbúnaðinn. En þetta er ekki rjett, þegar gætt er að því, hvað sjávarútgerðarmaðurinn er nauðbeygður til þess að kaupa, til að geta haldið úti útgerð sinni. Jeg hef hins vegar sjeð frumv., sem lagt hefur verið fyrir þingið, sem er svo nærgöngult við sjávar- eða fiskiatvinnuvegin, að það gæti orðið honum til stórhnekkis, og er því beinlinis háskalegt.

Í útreikningi hins háttv. sama þm. skildi jeg ekkert, þar sem hann taldi gjaldið 70 af þúsundi, er hjer í frv. er það 20 af þúsundi. Hinn háttv. þm. hækkaði gjaldið svo gífurlega með álagningu kaupmanna, en sú áætlun er ekki rjett hjá honum, því kaupmenn hafa enga ástæðu til þess að hækka gjaldið, þar sem þeim er eigi ætlað að greiða það, fyr en eftir á, er varan er seld; alt öðru máli væri að gegna, ef hann væri skyldur að greiða árgjaldið fyrirfram, auk þess er hinn háttv. þm. hefur eigi gætt samkeppinnar.

Kaupstaðirnir hjer á landi hafa aukizt mjög síðari ár. Reykjavík hefur nú um 12000 íbúa, Akureyri og Ísafjörður yfir 2000 hvor, Hafnarfjörður 1500, Seyðisfjörður og Eyrarbakki 800 hvor o. s. frv., og allir þessir kaupstaðir eru markaðir fyrir landbúnaðarafurðir, Reykvíkingar þurfa mikið af kjöti og smjeri, og á þetta er ekkert lagt. Ætli það jafnið ekki upp móts við það, sem undan fjelli gjaldinu hjá botnverpungunum íslenzku.

Jeg átti upphaflega hugmyndina að því, að smjörbúin fengu verðlaun, og jeg skammast mín eigi fyrir það, en jeg finn hins vegar enga ástæðu til þess, að styrkurinn haldi altaf áfram, eða að neitt ósamræmi sje, þótt útflutningsgjald (árgjald) sje tekið af því. Hitt eru verðlaun, svo þau geti þroskzt og elfzt betur á unga aldri.

Guðjón Guðlaugsson: Jeg vil benda

á það, að það er rangt, að telja kaupstaðarfólkið sem sjerstaka stjett. Það leitar margt að atvinnu hjá landbúnaðinum að sumrinu, og fær fyrir það peninga eða ávísanir, er greiðast í peningum. Þetta fólk þarf eftir frumv. að eins að greiða aðflutningsgjald.

Enga mótsögn finn jeg hjá mjer um smjörbúin; ef nú ætti eigi eingöngu að kippa af þeim styrknum, heldur einnig að leggja á þau sjerstakt gjald, þá er það bein mótsögn við framkomu fyrri þinga.

Við bændur verðum oft að selja kaupstaðarfólki kjöt með lágu verði til að greiða verkakaup þess og ýms peningaútgjöld; á þetta kjöt segir háttv. flutningsm., að eigi sje lagður neinn tollur; en það er ekki rjett; verðið skapast eptir verði þess á erlendum markaði, það sjá allir og skilja. Hver innlendur maður vill kaupa kjöttunnu fyrir 60—70 kr., þegar verðið á henni ytra er að eins 40—50 kr. nettó? Hjer er því sjávarútveginum veittur styrkur til þess, að þvinga verðið niður, beint á kostnað landbóndans.

Jens Pálsson, (flutningsm.): Margt hef jeg að athuga við það, er háttv. þm. Strand. sagði nú. Hann sagði, að rangt væri að telja kaupstaðafólk sjerstakan flokk í þjóðfjelinu, af því að margt af því færi í kaupavinnu. Með því móti aðstoðar það landbúnaðinn, beint styður hann, en er sjerstakur flokkur eftir sem áður, og rangt er það, sem hann hjelt fram, að það fyrir þessa sök lifði á landbúnaði. Það er rjett, að allmargt fólk úr kaupstöðum og sjávarþorpum fer í kaupavinnu upp í sveitir á sumrum. En hann gætti ekki þess, hinn háttv. þm., og þó er það oss öllum vitanlegt, að þessu kaupafólki eru oft og einatt greidd verkalaun sín í landvöru, t. d. smjöri, ullu og skurðarfje.

Þá var og annað atriði í ræðu háttv. þm. Strand., er jeg vildi andmæla. Hann hjelt því fram, að verð á íslenskum vörum innanlands færi eftir verði á þeim

utanlands. Ef t. d. íslenzkt kjöt lækki í verði á markaðunum ytra, verði afleiðingin sú, að seljendur kjötsins fái ekki eins mikið fyrir það hjer innanlands. Það má auðvitað varpa slíku fram, en þetta verður ekki staðfest með reynslunni nje sannað af reynslunni. Verð á íslenzkri vöru hoppar upp og niður á árinu, t. d. verð á smjöri, eggjum og kjöti, og það fer eftir því, hve mikið er til af henni á innlenda markaðinum í það og það sinn, en ekki eftir því, hve mikið fæst fyrir hana í útlöndum á þeim sama tíma. Mjer er vel kunnugt um það, að verð á íslenzku smjöri veltur á ýmsu hjer í Reykjavík, án nokkurs tillits til þess, hve mikið fæst fyrir það í útlöndum. Eins er um kjöt hjer í Reykjavík; sumarverðið á því, 50—30 aurar, fer ekkert eftir útlenda markaðinum, og haustverð varla heldur; það er ávalt í hærra verði hjer, en útlenda markaðinum svari.

Fleiri tóku ekki til máls, og var

Fr. v. visað til 2. umr. með öllum atkv.

Samþ. var sömuleiðis með öllum atkv., að kjósa 5 manna nefnd, og í hana kosnir, að viðhafðri hlutfallskosningu:

Steingrímur Jónsson (A-listi),

Sigurður Stefánsson (sömul.),

Þórarin Jónsson (B-listi).

Stefán Stefánsson (A-listi),

Jens Pálsson (B-listi).

Í nefndinni var Steingrímur Jónsson kosinn formaður og Jens Pálsson skrifari og framsögumaður.

2. umr. í Ed. á 23. fundi, 13. ágúst, (55, 171, 189).

Jens Pálsson, (framsm.): Með því, eins og öllum er kunnugt, að frv. eitt efnisskyllt þessu frv., en þó frábrugðið, var samþ. við 2. umr. í Nd. í gær, og mjer sem framsögumanni og flutningsm. þykir æskilegt að fá að vita, hver afdrif

það fær áður en þetta mál fer til 2. umr., vil jeg skjóta því til forseta, að taka málið út af dagskrá.

Forseti: Það hefur komið tillaga frá aðalflutningsmanni þessa máls um það, að málið verði tekið út af dagsskrá, og skal það þá gert.

Frumvarpið var ekki seinna tekið upp á dagsskrá.

8. Forkaupsrjettur landssjóðs.

A 28. fundi Ed., mánudaginn 19. ágúst, var útbýtt í deildinni frv. til laga um forkaupsrjett landssjóðs á jörðum, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd. (298), og á 30. fundi, 21. ágúst, kom frv. til 1. umr.

Steingrímur Jónsson: Jeg vil leyfa mér að leggja til, að kosin verði 3 manna nefnd til að athuga frv. þetta, að þessari umræðu lokinni.

Frumv. var vísað til 2. umr. með 11 samhlj. atkv.

Að kjósa 3 manna nefnd samþykkt með 7 samhlj. atkv.

Í nefndina voru kosnir;

Eiríkur Briem með 11 atkv.,

Guðjón Guðlaugsson með 11 atkv. og

Jósef Björnsson með 11 atkv.

Í nefndinni var Eiríkur Briem kosinn formaður og Jósef Björnsson skrifari og framsögum. Nefndarálit var útbýtt á 34. fundi, 24. ágúst.

Fr. kom ekki aftur á dagsskrá.

9. Kolatollur.

Á 19. fundi Ed., fimtudaginn, 8. ágúst, var útbýtt í deildinni frv. til viðaukalaga við tollög fyrir Ísland 11. júlí 1911, flutningsm.: Sigurður Eggerz, Einar Jónsson og Jósef Björnsson (169), og á 21. fundi, 10. ágúst, kom frumvarpið til 1. umræðu.

Sigurður Eggerz, (flutningsmaður): Frumv. það, sem hjer liggur fyrir, er komið fram vegna fjármálahorfanna í þinginu.

Allir eru sammála um tekjuþörfina.

Mörg frv. á ferðinni til að bæta úr henni, en þau fara hægt, sum fyrst nýlega komin úr nefndum í háttv. Nd., og þó að eins eftir 14 dagar af þingtímanum.

Þetta er í sjálftu sjer athugavert, en iskyggilegast er, að þessi frv. ganga inn á nýjar brautir í tollmálunum.

Meginreglan í þeim öllum, sem máli skifta, er að leggja toll á allar aðfluttar vörur til landsins, og það frv., sem lengst fer, frv. það, sem er á ferðinni í þessari háttv. deild, gerir einnig ráð fyrir tollálagningu á allar útfluttar vörur.

Þessi stefna er alveg ný; ekki einungis hjer á landi, heldur samkv. því, sem tollvitringar segja mér, einnig annarstaðar í Evrópu.

En á þessum nýju tollbrautum eru mjög miklir annmarkar.

Í fyrsta lagi sá annmarkinn, sem öllum mun vaxa í augum, að auka þyrfti toll eftirlitið að miklum mun. Sýnilega óhjákvæmilegt, að allir lögreglustjórar á landinu fengju skrifstofukostnað sinn greiddan úr landssjóði, sem aukast mundi að mun, og auk þess nauðsynlegt, að launa umboðsmönnum þeirra.

Annar annmarkinn á þessum frumv., eða á þeim „princípum“, sem þau eru byggð á, er sá, að löggjafarvaldið, sem hingað til hefur ákveðið, með hvaða tollum landsmönnum skyldi íþyngt, leggur nú þetta vald í hendur kaupmanna, því fyrirsjáanlegt er, að þeir mundu aðallega leggja tollana á þær vörur, sem auðseldastar eru og vissast, að fá tollana inn fyrir, en það mundi aðallega verða nauðsynjavörurnar, sem allir þurfa að fá.

Að öðru leyti er það ekki meining mín, að uppkveða fyrir fram neinn áfellsdóm yfir þessum nýju tollbrautum. Að eins vildi jeg benda á, að annmarkarnir eru margir, og að stefnur þær, sem liggja hjer

í loftinu, hafa enn ekki fengið byr undir vængina, og brautirnar virðast svo hálar, að óvist er, að þingið á þeim stutta tíma, sem eftir er, sjái sjer fært, að gagnskoða svo þessar nýju leiðir, að það treystist til að leggja út á þær.

Í þessu sambandi mætti og minna á, að millipínganefndin í tollmálunum taldi þessar tolleiðir hreinustu fljótaskriftaleiðir.

Að öllu þessu athuguðu, hefur mjer og meðfiutningsm. mínum þótt heppilegast, að halda sjer inni á gömlu tollbrautinni, með fáum tollstofnum, sem ekki þurfa aukið tollestirlit. Með frumv. því, sem hjer liggur fyrir, er bætt við einum tollstofni, kolunum, og sá tollstofn er þannig vaxinn, að auðsætt er, að innheimta gjaldsins verður mjög einföld. Aðalspurningin er því; er þessi toll að öðru leyti eðlilegur. Því verður nú ekki neitað, að hjer er um nauðsynjavöru að ræða, en beri maður þetta frv. saman við þau önnur frv., sem á leiðinni eru, getur það í sjálfu sjer ekki skoðast sem ástæða gegn kolatollinum, því hin frv. leggja toll á allar nauðsynjavörur; jafnvel matvaran, sem hingað til hefur verið skoðuð friðhelg, er ekki undanskilin, og frv. það, sem hjer er á ferðinni í háttv. Ed., leggur toll á alla framleiðsluna. En kemur þá tollur þessi ekki sjerstaklega ranglátlega niður, kemur hann ekki eingöngu á sjávarhliðina? Ekki verður það sagt með rjettu, því nú eru kolakaup öðum að vaxa hjá bændum. Og eftir því, sem menningin vex, má telja vist, að menn uni því ekki lengur, að búa allan veturinn í köldum húsum, en áburðurinn hins vegar of dýr til að brenna honum. Aðalatriðið í þessu máli verður, að útlendingar bera svo mikið af þessum tolli, hvað mikið, er ekki auðvelt að segja, en að likindum verður það meira, en helmingur alls tollsins. Að öðru leyti kemur tollurinn mest niður á botnvörpu-útgerðinni, en hún mun nú talin með arðvænlegustu atvinnuvegum landsins, og svo

vitanlega mikið niður á efnamönnum, sem hafa ráð á að nota hitann. Nú, fátæku mennirnir í sjávarþorpunum fara því miður heldur ekki varhluta af tollinum. En beri maður hluttöku þeirra í þessum tolli saman við byrðina af faktúrugjaldi eða verzlunargjaldi, þá er það auðsætt, að þeir verða langt um þyngra úti af síðast nefndum tollum, og þar einmitt kemur ein af hættunum við, að leggja toll á allar aðfluttar vörur. Sjávarhliðin og sjerstaklega þeir fátækari, sem alt verða að fá úr búðunum, verða eðlilega lang þyngst úti vegna þessara almennu tollálaga.

Þó kolastollurinn kunni að þykja harðleikinn, þá kemur hann þó óneitanlega mest á útlendinga og efnamenn. Vitanlega fara fátæklingarnir í sjávarþorpunum heldur ekki varhluta af honum, en allir tollar verða alt af viðkvæmir og sárir fyrir fátæklingana, og yfir höfuð verða tollarnir aldrei sólskinsblettir í lifi þjóðanna. Á einhvern hátt rerður að leysa fjármálahnútið, og jeg hygg, að einfaldasta lausnin liggi í þessu frv. Tekjuauki sá, sem það mundi veita landssjóði, verður aldrei minni en 160 þúsundir á ári, en öll likindi eru til, að hann yrði meiri, því kola-brúkun eykst með ári hverju, og kunnugir menn fullyrða, að síðasta ár hafi verið innflutt 100 þúsund tonn af kolum eða meira, og yrði þá tollurinn 200 þúsund krónur á ári. Færi nú aftur svo, að tollur þessi reyndist harðleikinn í garð sjávarútvegsins, treysti jeg rjettlæti þingsins til þess að ívilna honum þá aftur á einhvern hátt.

Eiríkur Briem: Jeg álit, að þetta frumv. eigi ekki fram að ganga. Það sem fyrir mjer vakir, og jeg tel aðalatriðið, er um toll þennan er að ræða, er að hann er svo hár, að hann getur borið alt annan árangur, en háttv. flutnm. hafa ráð gert fyrir.

Þar, sem háttv. framsm. taldi, að mikið af tolli þessum yrði greitt af útlendingum,

þá minnir það mig á samskonar ummæli, er höfð voru sem ástæða til laga frá 19. september 1893, um hafnsögugjald í Reykjavík þar sem hverju skipi er gert að skyldu, að greiða hafnsögumannsgjald, hvort sem það notar hafnsögumann eða eigi. Áður en lög þessi urðu til, kom hingað til Reykjavíkur fjöldi franskra fiskiskipa, og voru lögin mest gerð með tilliti til þeirra, því margir franskir skipstjórar, sem koma ár eftir ár, notuðu ekki hafnsögumenn, en þeir voru ekki taldir ofgóðir til þess að greiða gjaldið. En niðurstaðan varð alt önnur, en við var búizt; hafnsögumennirnir græddu ekki fje á lagabreytingunni, að skylda skipin til að greiða hafnsögugjald, heldur þvert á móti töpuðu á því. Skipin hættu að koma hingað, en fóru til Patreksfjarðar og víðar, en auk þess var tapið meira, því að hafnarsjóður misti mikið hafnargjald, sem hann áður hafði fengið, auk þess sem margvisleg viðskifti franskra sjómanna hjer hættu.

Þetta er einmitt hið hættulega við frv. Það leggur svo háan skatt á ýmsa atvinnu, að það er mjög hætt við, að hún taki aðra stefnu.

Háttv. þm. talaði ennfremur um það, að kolattollurinn mundi nema 160 þús. kr. og auk þess fara vaxandi, en jeg hygg miklu fremur, að hann mundi fara minkandi, því mestöll kol, er hingað eru flutt, eru notuð í framleiðslutæki; um kol til hitunar tala jeg ekki, en kolin yrðu ofdýr til þess, er svo hár tollur kæmi, svo hætta er mjög mikil á, að atvinnan breyttist, hvað rekstur snertir, og að því er útlendinga snertir, þá kynnu þeir að takmarka kolakaup sín hjer.

Kol þau, er nú flytjast hingað, eru mest notuð af botnvörpungunum; þannig er mjer sagt, að botnvörpungar þeir, sem hjer eru nú, og eru stærstir, muni eyða um 1500 tons af kolum á ári, og yrði því eftir þessu frumv., er hjer liggur fyrir, að greiða 3000 kr. í toll, og er það mikil

upphæð fyrir útgerðina, svo mikil, að það gæti verið skoðunarmál, hvort eigi borgaði sig fyrir þá, að flytja til Færeyja eða Skotlands, en að því væri hið mesta tap, bæði fyrir landssjóð, hvað skatta snertir, og eins fyrir almenning, er misti mikla atvinnu. Þetta verður að taka til greina, er um frv. þetta er að ræða.

Enskur ferðamaður, er ferðast hafði um Litlu-Asíu, segir, að alstaðar megi á jörðinni finna þar leifar eftir þjóðirnar, sem þar hafa ráðið, nema eftir eina, nefnilega Tyrkja, sem þar ráða enn. Þær einu menjar, sem þar megi sjá um yfirráð Tyrkja, sjeu rústirnar eftir þau mannvirki og þá menningu, sem þar var áður, og sem eyðzt hefur, síðan þeir urðu þar ráðandi; með stjórnarráðstöfunum sínum og þungum álögum gáfu þeir nefnilega tilefni til þess, að margvislegur atvinnurekstur lagðist niður og fluttist burtu, og því er svo komið, að beztu og frjósömustu lönd þar eru sama sem í kalda koli.

Það er þessi stefna frumv., að hnekkja atvinnurekstrinum, sem er svo ísjárverð; það gæti auk annars orðið til þess, að árangurinn af frumv. yrði alt annar en til var ætlazt, og þó ekki ræki svo langt, að t. d. botnvörpungarnir flyttu til Færeyja eða Skotlands, þá gæti þó útvegurinn breytzt svo, að frumv. næði als ekki tilgangi sínum.

Við könnunast allir við hina nýju uppfundningu, dieselmótorana, er nota steinolíu í kolastað, og er farið að nota þá í stór skip. Þeir gætu hæglega komizt hjer á. Og hver væri afleiðingin af því önnur en sú, að eigi fengjust þær tekjur, sem er ætlazt til með frumv., en auk þess væri óhagur fyrir laudið, að styðja að þeirri breytingu, því olian tekur mikið minna rúm í skipunum en kolin. svo atvinnurekstur útlendra manna yrði því ekki eins háður landinu og nú er, þegar þeir gætu haft með sjer birgðir til lengri tíma.

Háttv. flutnm. sagði, að hjer væri ekki

um nýja stefnu að ræða í tolllöggjöf vorri, en það er ekki rjett. Hjer er einmitt um nýja stefnu að ræða, þá stefnu, að leggja svo há gjöld á, að það hamli atvinnu manna, svo að hún geti beðið mikinn hnekki af eða breytist alveg, en það hefur í för með sjer tap bæði fyrir landssjóð og almenning. Eða græðir ekki almenningur mikið við það t. d., að mikill fiskur er lagður á land.

Hann fær atvinnu o. fl. við það.

Af framantöldum ástæðum vil jeg eindregið ráða hinni háttv. deild til að fella frumv. þetta.

Guðjón Guðlaugsson: Jeg er sam-mála háttv. 2. kgk. þm. um það, að það sje hálfgerð neyðarúrræði, að tolla kol, því kolin eru mesta nauðsynjavara, og jeg tel það í raun og veru rangt, að leggja toll á nauðsynjavöru, og þessvegna liggur mjer frumv. þetta í ljettu rúmi, þó jeg styðji það fyrst um sinn.

En þegar svo er ástatt, að skúffan er gersamlega tóm, þá verður að finna eitt-hvað til þess að láta í hana, og þá er ekki hægt að vera eins hörundssár með, hvar fjeð er tekið.

Millipinganeftnd sú, er skipuð var á sið-asta þingi, til að ihuga fjármál landsins, lagði til, að veitt yrði einkaleyfi á kola-sölu hjer á landi. Þetta frumv. var drepíð af mikilli frekju og græðgi, og má svo heita, að hver þættist öðrum meiri, ef reis upp á móti því.

Kaupmannaráð Reykjavíkur og kaupmenn hjer reyndu þá með alskonar æsingi að spaua menn á móti frumv., og efa jeg ekki, að marga muni sáriðra þess flans siðar. Þegar kaupmenn börðust á móti frumv., var stöðugt hrópað: „því ekki að tolla kolin,“ og það komu ekki fram neinar raddir gegn því. Min skoðun er sú, að það sje mikið verra en frumv. nefndarinnar, því þegar tollað er, eru pen-ingarnir teknir úr vasa almennings, en eftir frumv. millipinganeftdarinnar fengu

menn kolin fyrir sama eða svipað verð, en landssjóður fjeck þó stórfje.

Mjer finst því í þessu efni sjálfsagt, að verða við ósk kaupmannaráðs Reykjavíkur, og vil þeim mun heldur gera það, þar sem ýmsir kaupmenn hjer eru kunningar mínir, og enginn hefur mótmælt tillögu þeirra, kolatollinum. Kaupmennirnir sögðust verja tandið frá miklum voða með framkomu sinni, en það er vitanlega rangt, og hömpuðu í þess stað tollinum, er hjer hefur komið fram. Ef jeg hjeldi, að um alment tap af honum væri að ræða, þá væri jeg honum mótfallinn, en það tel jeg ekki, og þar sem gert er ráð fyrir, að lögin gildi aðeins til 1. janúar 1915, er engin ástæða til þess, að neinn flýi landið hans vegna, eins og háttv. 2. kgk. þm. vildi halda fram

Það er vitanlega satt, sem háttv. 2 kgk. þm. tók fram, að 3000 kr. er mikill skattur á botnvörpuskip, en hvar er þá þessi mikli hagnaður, sem mest er gumað af, af botnvörpuútgerðinni, ef hún er ekki fær um að greiða skatt þennan, sem eftir ársunsetning skipsins, 150.000 kr., er eigi meira, en sem svarar 3 kr. af 150 kr. verzlun hjá bóndanum.

Annars er þessi „agitation“, sem siðari ár hefur verið hafin fyrir botnvörpuútgerðinni, gerð á kostnað landbúnaðarins, sem er aðalmáttarviður þjóðarinnar, en undir eins og minst er á, að leggja gjald á botnvörpuútgerðina, þá á það að vera hin mesta ófæra og tap eitt.

Jeg verð því með frumv. þessu,

1. af vinsemd við kaupmennina, er hafa haldið kolatolli fram.

2. af því þjóðin tapar engu á því og

3. af því, að lögin eiga að gilda aðeins stuttan tíma, eða til 1. janúar 1915.

Sigurður Stefánsson: Jeg ætla mjer ekki að mæla mjer til neinnar vinsemdar, hvorki hvað frumv. þetta snerlir, eða önnur skattafrumvörp; jeg fer þar einungis eftir því, hvað eg tel landinu hentugast.

Jeg get að öllu leyti strykað undir alt það, sem háttv. 2. kgk. pm. tók fram, viðvikjandi frumv. þessu.

Hinn háttv. flutningsmaður var mjög mikið að tala um „princip“, gömul „princip“, ný „princip“, „skattapricip“ og alskonar „princip“, en eg met öll þessi „princip“ hans að engu. Þegar maður er að drukna, þá hugsar hann ekki um það, eftir hvaða „principum“ hann megí bjarga sjer, heldur bjargar hann sjer sem bezt hann getur, hvort sem það ríður í bág við einhver „princip“ eða ekki. Annars veit jeg ekki, hvaða tollvitringar hafa frætt háttv. flutningsm., að þessi „princip“, sem hann kveður þetta frumv. byggt á, væru hin einu rjettu og rjettlátu.

Kolin eru nú á tímum orðin hrein nauðsynjavara, og ef að ætti að tolla þau, þá mætti ekki síður tolla brauð eða aðra matvöru. Kolin eiga nú ekki lítinn þátt í framleiðslu matvörunnar, og því kæmi hitt eins vel við, og jeg teldi það því eðlilegra og vildi það heldur, að nauðsynjavaran væri tolluð. Sá tollur kæmi að minsta kosti miklu jafnar niður á gjaldendurna, en þessi tollur.

Það er annars hrein fjarstæða, sem oft er haldið fram, að eigi megí tolla nauðsynjavöru, sá tollur kemur jafnast niður á landsmenn, og ef menn bera traust til landsstjórnarinnar, að hún fari vel með fjeð, þá er hjer í sjálfu sjer ekki um annað að ræða, en að láta fjeð úr einum vasa í annan.

En þetta verður ekki sagt um kolin; tollur á þeim nær ekki jafnt til allra, kolin eru nú orðið ein aðalframleiðsluvara landsins. sem nær eingöngu er keypt til að reka sjávarútveginn, og svo af kaupstaðar- og sjávarþorpsmönnum, því jeg þori að segja, að ekki $\frac{1}{100}$ af öllum þeim kolum, er flytjast til landsins, sje notuð í ofna og eldavjelar til sveita. (*Jens Pálsson*: Ekki $\frac{1}{1000}$). Já, það mun óhætt að fullyrða, að það sje ekki yfir $\frac{1}{1000}$. Og þó

bændur hætti þeim skrælingjaskap, er hefur tíðkast, að brenna sauðataði, þá þurfa þeir ekki að kaupa kol vegna þess, því svo er fyrir að þakka, að á nær því annari hverri jörð er nóg af mó, svo eldsneytið er þar svo að segja við fætur bóndans, ef hann hefur mannrænu til að hirða það, og það meira að segja mikið ódyra en kolin eru, einkum þegar búið er að flytja þau langa leið frá kaupstaðnum.

Það er oft talað um það, að botnvörpungarnir borgi sig svo vel, og er þessvegna rjett, að hyggja að því, hvernig því er háttað.

Botnvörpuútgerðin er komin hjer á fót af hreinni og beinni nauðsyn; menn voru neyddir til þess, að fylgja útlendingum í þessu efni, því annars hefðu þeir sópað fiskimið vor, og hirt þar alt, sem hægt er, og við Íslendingar ekkert haft; þess vegna er það, að við höfum verið neyddir til þess af knýjandi nauðsyn, að leggja af fátækt okkar of fjár í þessa atvinnugrein, til þess að horfa ekki aðgerðalausir á það, að útlendingar sætu einir að fiskimiðum vorum, og framtíðarhorfur þessa útvegs eru als ekki eins glæsilegar, og sveitabændurnir ætla, því að vel getur rekið að því, að miðin þrjóti eftir nokkurn tíma, hjer eins og annarsstaðar, sem botnvörpuútvegur hefur verið rekinn í stórum stýl, en hvað tekur þá við? Alt stöðvast.

Viðvikjandi því, hvað botnvörpungarnir borga sig vel, þá er stöðugt bent á það, hvað þeir afla mikið. en menn gæta þess ekki, hvað aflinn kostar útgerðarmanninn. Eins og nú er til hagað, þurfa útgerðarmenn hvers botnvörpungs að fá 120—150 þús. kr. til þess að standast útgerðarkostn., og ef aflinn bregst eða fiskurinn fellur í verði, þá kemur alger hnekkir eða jafnvel brun, því útgerðin stendur ekki á föstum fótum. Hún er gerð af nauðsyn og um efni fram, að því leyti til, að fjeð er mest eða alt tekið að láni, og þessvegna er mótstöðuafll hennar mikið minna, en ef þeir, er

botnvörpungana hafa keypt, hefðu getað lagt í þá annað, en eintómt lánsfje.

Það er rangt, er sagt hefur verið, að botnvörpuútgærdin og sjávarútvegurinn sje skaðleg fyrir landbúnaðinn, því hyrfi sjávarútvegurinn, mundi landbúnaðurinn bera sig ver, eins og líka að sjávarútvegurinn getur ekki án landbúnaðarins verið. Það er hiklaust bezt og hagfeldast, að þeir vinni saman í bróðerni, en sjeu ekki að reyna að íþyngja hver öðrum.

Háttv. þm. Strand. vildi samþykkja toll á kolum af velvild við kaupmannaráð Reykjavíkur, vildi taka þessu veglega tilboði þeirra, er þeir buðu, er þeir voru að jarðsyngja kolaekinkaleyfið. Mikið skelfing var þetta tilboð veglegt eða hitt þó heldur! Háttv. þm. er þó ljóst eins og öllum öðrum, að kaupmennirnir greiða sjálfir ekkert af tollinum, heldur leggja hann og það meira að segja margfaldan á vörur sínar, svo það erum við, viðskiftamenn þeirra, er greiðum allan tollinn, og talsverða aukagetu auk þess til kaupmannanna fyrir umstang þeirra. Það var þessvegna ekki nema fyrir mjög einfaldar sálir, að gina við þessari flugu kaupmannanna. Þetta gildir ekki eingöngu um þennan toll, heldur og alla aðra tolla, og kaupmönnum er þetta ekki láandi; þeir vilja fá fje sitt, ásamt sæmilegu hundraðsgjaldi.

Jeg verð að líta svo á, að öll þau skattafrumvörp sjeu ósanngjörn og eigi ekki að ná framgangi, sem leggjast eingöngu á annan aðalatvinnuveg landsins, en hlifa hinum algerlega, en það gerir frumvarp það, sem hjer liggur fyrir. Það leggst að mestu leyti á sjáfarútveginn, kaupstaðarbúa og þurrabúðarlýð, og fyrir þá væri tollur á brauðið, sem þeir borða, engu ósanngjarnari, því að sá tollur legðist þó á alla, ríka sem fátæka, til sveita sem til sjávar, því allir þurfa að neyta brauðsins.

Jeg er ekki mótfallinn frumv. þessu fyrir þá sök, að eg telji hinar aðrar leiðir í tollmálunum, er komið hafa fram hjer á háttv.

alþingi, svo æskilegar, síður en svo, enda munu engir þingmenn hafa ætlast til þess, að frumvörp þau yrðu til frambúðar, heldur stungið upp á þeim sem bráðabirgðarlögum. En þessar bráðabirgðaráðstafanir mega ekki hefta annan atvinnuveg landsins — sjávarútveginn — eins og þetta frumv. gerir. Menn verða í skattalögum að finna þær leiðir, sem ekki hefta framleiðslu í landinu eða koma eins ranglätlega niður, eins og þessi tollur.

Það er því öðru nær, en frumv. þetta sje nokkur bót á kolaekinkasölufrumvarpinu. Það er þvert á móti miklu verra.

Steingrímur Jónsson: Jeg skal ekki lengja umræðurnar mikið að þessu sinni. Jeg er í flestum atriðum samþykkur háttv. 2. kgg. þm. og háttv. þm. Ísfjk.

Háttv. flm. sagði í byrjun ræðu sinnar um málið, að hjer væri um neyðarúrræði að ræða. Þetta er alveg rjett. Og það er að mínu áliti aðalmeðmælin með frv., að það er neyðarúrræði.

Það voru að visu örfá atriði, er jeg vildi benda á.

Háttv. flm. sagði í ræði sinni, að þetta frv. væri að því leyti gagnstætt öðrum tillögum til að bæta úr landsfjárhagnum, er nú lægju fyrir þinginu, að það væri framhald þeirrar tollstefnu, er fylgt hefur verið hjer á landi. En þetta er ekki nema hálfur sannleikur. Stefnan hefur í fyrsta lagi verið sú, að hafa tollstofnana fáa og háa, og í öðru lagi sú, að leggja tollana á munaðarvöru, en ekki nauðsynjavörur, eins og hjer er farið fram á, þar sem frv. ætlast til, að tolluð sje sú nauðsynjavara, er kalla má helztu framleiðsluvöru vora. En aðalatriðið er samt ekki þetta, heldur hitt, að tollurinn, sem frv. gerir ráð fyrir, er óeðlilega hár. Jeg veit ekki, hvort háttv. flm. frv. hafa athugað það, hversu hár tollurinn í rauninni er. Jeg geri ráð fyrir, að 80 þúsund „tons“ flytjist til landsins af kolum. Meðalverðið á tonninu, þegar kolin eru flutt í stórum förmum,

hjer á höfn er 14—15 kr. Jeg miða ekki við það verð, sem kol eru seld hjer við í ár, því að það er óvenjulega hátt, heldur við vanalegt verð. Nú gerir frv. ráð fyrir 2 kr. tolli af tonninu. Tollurinn væri því nálægt 14% álagning á verð kolanna, Hann væri með öðrum orðum 4% hærri, en sá tollur, er millipinganeftin taldi tiltækilegt að leggja á álnavöru. Að því leyti sem þessi vara er nauðsynjavaralandsmanna, er tollurinn mjög óþyrmilegur, og hann er líka ennþá óþyrmilegri vegna þess, að minni hluti landsmanna ber hann, að kalla, að öllu leyti, sem sje sjávarútvegurinn og kaupstaðarbúar. Það er sagt út í loftið, að sveitirnar noti mikið af kolum. Bændur brúka mjög lítið af þeim. Það liggur í augum uppi, að ef hætta á að brenna sauðataði og nota það til áburðar, þá er leiðin til slíks ekki sú, að brenna kolum í stað þess (taðsins), að flytja þau langar leiðir á hestum, vögnum eða sleðum, heldur verður þá að hafa til eldsneytis mó, surtarbrand og skóg, sem nú fer vaxandi. Það er að minsta kosti það, sem aðallega verður notað, en hitt nær ekki neinni átt, að mikill kolaflutningur geti átt sjer stað til sveitanna. Þá er annað atriði, sem jeg vildi minnst á, og háttv. 2. kgk. þm. líka drap á. Ef hjer um bil helmingurinn af kolum þeim, sem fluttur er til landsins, er notaður af landsmönnum sjálfum, ef landsmenn nota t. d. 35 þús. smálestir til „trollara“, annarar framleiðslu og til eldsneytis, þá er hitt selt útlendingum til siglinga. Það er því auðsætt, að með þessu frv. er lagður skattur á verzlun við útlendinga. Af þessu stafar mesta hættan af frv., ef það verður að lögum. Það er óeðlilega mikil hækkun, að kolaverðið hækki um 14%, og því er hætt við, að þetta hafi í för með sjer gagnstæðar afleiðingar við það, sem háttv. flm. ætlast til. Með frv. ætla þeir að útvega landinu tollstofn, er auknar tekjur drjúpi af í landssjóð ár frá ári.

En það er hætt við, að með svona háum tolli verði reyndin sú, að tekjurnar fari minkandi ár frá ári.

Jeg vil leyfa mjer að benda á eitt dæmi. Setjum svo, að enskt „trollara“-fjelag kaupi hjer 5000 tonna af kolum á ári. Með þessu frv. er því, ef það verður að lögum, gert að gjalda 10 þús. kr. í skatt. Það er mikið fje, er verja má til allmargra hluta. Það er als ekki ólíklegt, að það mundi koma sjer upp kolastöðvum á Færeyjum eða láta flytja þau hjer upp undir landhelgislinuna, og hafa þar fljótandi kolabirgðir. Það mundi svo skipa kolunum í botnvörpunga á sjónum úti. Þetta er að eins eitt dæmi þess, hvaða áhrif frumv. getur haft. Landssjóður mundi þá ekki eingöngu verða af tollinum, heldur mistu landsmenn úr greipum sjer ágóða af viðskiftum og verzlun við útlendinga.

Jeg álit því, að það þurfi að athuga frumv. þetta vel, einkum það atriði, hvort tollurinn sje ekki alt of hár. Ef hann er lækkaður, getur vel farið svo, að jeg verði með frv. sem neyðarúrræði. Jeg leyfi mjer því að stinga upp á, að því verði vísað til nefndarinnar í frv. til laga um árgjald af verzlun og viðskiftum við útlönd. Jeg legg þetta til í fyrsta lagi af því, að jeg vil eigi fella það, ef aðrar leiðir reynast ófærar, því að þá má ef til vill nota það sem neyðarúrræði. Í öðru lagi sting jeg upp á þessu af því, að á frv. eru agnóar, er laga þarf áður, en hægt er að samþykkja það, t. d. í 2. gr., þar þarf að athuga, hver tók sjeu á að innheimta toll af kolum, er geymd eru á floti í landhelgi.

Endurtek jeg það svo að síðustu, að jeg sting upp á, að frv. verði vísað til nefndarinnar í frv. um árgjald af verzlun og viðskiftum við útlönd.

Jósef Björnsson: Jeg get sagt líkt og háttv. 4. kgk. þm. sagði um tollinn á kolum, að hann væri óþyrmilegur, að menn hafa tekið óþyrmilega á frv. Má vel vera,

að ýmsar mótbárur gegn frumv. hafi við rök að styðjast. En það hefur sjálfsgagt farið svo fyrir fleirum en mjer, að þeim hefur ekki dulizt, að rökin hafa alt af ekki verið eins góð og skyldi. Jeg skal að eins minnast örlítið á ræðu háttv. 4 kgk. þm., þar sem hann talaði um hæð tollsins. Hann sagði, að hann væri 14⁰/₁₀, og miðaði það við 14—15 kr. verð á kolum. Jeg hef reynt eftir því, sem jeg hef getað, að afla mjer þekkingar á kolaverði, hef athugað skýrslur millipínganefndarinnar og fylgt því, sem sagt hefur verið um kola-verð í umsögnum þeim, sem út af einkasölu spunnust, og að þessu athuguðu, get jeg, ekki sjeð, að hægt sje að fá kol hjer í Reykjavík fyrir þetta verð. Það verður að miða við það verð, sem hægt er að fá kolin fyrir hjer, og þau eru vanalega seld fyrir, en ekki eitthvert verð, sem reiknað er út og varpað framan í fólk í kappræðum um mál, í „*Kampens Hede*“, eins og kaupmenn gerðu í vor, er þeir voru í leiðangri gegn kolafrumv. fjármála-nefndariinnar. Á slíku er ekkert byggjandi. Það verður að miða við það verð, sem menn í raun og veru kaupa kol fyrir. Og það verð er talsvert hærri, en hinn háttv. 4. kgk. þm. gerði ráð fyrir, og hundraðsgjaldið í toll af þeim því lægra, en honum reiknaðist.

Þar sem hinn háttv. 2. kgk. þm. mintist á, að athuga yrði, hvort þetta frumv. hnekti ekki sumum mikilvægum atvinnuvegum, þá er það rjett, að þess verður að gæta, að ekkert það sje gert í tollalöggjöfinni, er hamli mönnum frá að reka atvinnu á nokkru sviði. Og ef hægt er að sýna mjer fram á það, að þessi tollur, sem frv. fer fram á, verði til þess, að reka atvinnurekendur burtu úr landinu, eða þeir hætti við atvinnu sína, þá skal jeg verða manna fúsastur til að hætta við frumv., en meðan mjer er ekki sýnt fram á slíka hættu, sje jeg eigi ástæðu til annars en að halda því fram. Annars skal jeg geta

þess, að það voru ekki kaupmenn einir, sem óskuðu kolatolls á seinasta vetri. Það gat verið öldungis eðlilegt, að þeir óskuðu kollatolls fremur en einkasölu, eins og einhver háttv. þingmaður tók fram áðan. En þeir höfðu útvegsmenn að veifa kring um sig, því útvegsmenn tóku í sama strenginn. Þeir gátu risið sem einn maður gegn þessum óskum og tillögum, ef þeim fanst þær hepta atvinnuveg þann, er þeir reka. En því fór fjarri, að þeir gerðu slíkt. Þeir virðast því ekki hafa verið hræddir um það þá, að þessi tollur yrði til niðurdreps atvinnuvegi þeirra.

Þá skal jeg snúa mjer að háttv. þm. Ísfjk. og drepa á örfá atriði, er hann nefndi. Hann sagði, að það mætti eins vel leggja toll á brauðið, sem við borðuðum, og á kolin. Það kæmi jafnt niður á öll landsins börn, sagði hann, því að allir þurfa að borða. Um það er jeg vitaskuld sammála háttv. þm. Ísfjk., að allir þurfa að borða. En jeg lít svo á, að það sje ekki sem rjettlátastur gjaldamáti, að láta skattinn koma niður sem jafnt gjald á matinn, af því að allir þurfa hans við. Jeg lít svo á, sem tollalögurnar verði að fara eftir gjaldþoli þeirra, er eiga að greiða tollana. Auðmennirnir verða að bera stærstu byrðarnar (*Sigurður Stefánsson*: Hjer er enginn auður til). Auðmaðurinu þarf ekki meira að borða, en erfiðismaðurinn, er ekkert gjaldþol hefur, en hróplegt ranglæti væri, að á báðum hvildi jafnt gjald til almennings þarfa. Það má því með engu móti bera saman brauðtoll og kolatoll.

Jeg er samdóma háttv. flm. um það, að það sjeu útlendingar, stór fyrirtæki innanlands, auðugir atvinnurekendur, er mest kaupir af kolum, því að það eru vitanlega stóreignir, er standa að baki botnvörpunga-útgerðinni. (*Sigurður Stefánsson*: Stór lán). Má vera að stundum standi stór lán í þessari útgerð, en þá gefa þau oftast háa vexti. Það eru því þeir, sem

mikið gjaldþol hafa, er þessi tollur lendir á, og slíkt er rjettlátt.

Þá gerði sami háttv. þm. Ísfjk. mikið áir því, hve lítið væri brúkað af kolum í sveit. Hann sagði, að í öllum sveitum landsins væri ekki brúkað nema $\frac{1}{1000}$ þeirra kola, er flyttust til landsins. En gá hinn háttv. þm. nú að, hvað hann er að fara með. Eftir skýrslum um þetta efni er flutt til landsins um 70—80 þús. tonna af kolum á ári. Samkvæmt þessu ættu allar sveitir landsins ekki að brúka meira en 70—80 tonna. Mjer þykir hart, að slíkum fullyrðingum er varpað fram, því að jeg get sannað, að þetta er svo rangt, sem verða má, og þarf ekki að fara út fyrir mína sýslu til að sýna, að ein litil sveit notar eins mikið af kolum, sem hinn háttv. þm. sagði, að allar sveitir landsins notuðu. (*Sigurður Stefáns-son*: Jeg hef aldrei talað þetta. *Einhver*: Jú, þm. sagði $\frac{1}{1000}$. *Sigurður Stefáns-son*: Jeg sagði $\frac{1}{1000}$). Nei, hinn háttv. þm. sagði $\frac{1}{1000}$. Jeg skrifaði það eftir honum um leið og hann talaði það.

Þá talaði hinn háttv. þm. Ísfjk. um það, að mótekja væri á annari hverri jörð á landinu. Það getur verið, að það sje þannig að jafnaði. En það verður þó að muna eftir því, að á heilum svæðum er engin mótekja. Ef þeir, sem á slíkum svæðum búa, vilja ekki brenna taði, verða þeir að brenna kolum — hafa ekki önnur ráð.

Jeg lit því svo á þetta mál, eins og háttv. deildarmenn hafa vist skilið, að hjer sje hvorki ráðizt á sjávarútveg nje einstakar stjettir jafn óþyrmilega og hinir háttv. ræðumenn hafa sumir haldið fram. Jeg fæ enn ekki sjeð, eins og jeg sagði áðan, að þessi tollur, sem frv. gerir ráð fyrir, reki atvinnurekendur burt úr landinu, þótt hann komist á, eða að það stafi hætta af honum. Þetta er og heldur einfalt mál, eins og hinn háttv. flm. tók fram. Það er tekinn einn nýr tollstofn og bætt við

gömlu tollstofnana. Og það er gömul stefna, að hafa tollstofnana fáa og innheimtuna einfalda. Hjer er engin ný leið farin að þessu leyti, og jeg sje ekki, að hún geti verið eins hættuleg og háttv. 2. kgk. þm. hjelt fram.

Jeg segi ekki meira að sinni. En mjer finst frv. ekki svo margbrotið nje flókið, að ekki megí laga þá galla, sem á því kunna að vera, án þess að því sje visað til nefndar, með breytingartillögum frá einstökum deildarmönnum. Jeg mun því greiða atkvæði móti, að málinu verði visað til nefndar.

Steingrímur Jónsson: Það var að eins örstutt athugasemd.

Það var með öllu óþarfi af háttv. þm. Skgf., að gefa í skyn, að jeg hefði, er jeg talaði um kolaverðið, miðað við kolaverð, eins og það hefur verið hjer í Reykjavík að undanfögnu, heldur miðaði jeg við það, hve kolin mundu kosta útgerðarmenn og útlendinga, er þau væru komin hingað í höfn, en þá á að leggja tollinn á þau, og jeg hygg, að 14—15 kr. verð sje nærri lagi. Jeg miðaði við venjulegt innkaupsverð, og það hefur verið 9 „shillings“ pr. tonn. Flutningsgjald kola hefur komizt niður fyrir 7 „shillings“ pr. tonn hingað til Reykjavíkur og Austurlandsins.

Háttv. flm. taldi það mikil meðmæli með frv., að það næði svo miklu gjaldi í lands-sjóð af útlendingum. Það er því nýjung, sem hjer er farið fram á. Það er að visu ekki nýjung, að útlendingar gjaldi skatta í landssjóð, er þeir hafa hag af landinu á einhvern hátt, reka hjer viðskifti eða stunda atvinnu, en það er nýjung, að reyna að rýja þá, eins og hjer er farið fram á. (*Jósef Björnsson*: Eigum við að hæna þá að okkur til að eyðileggja fiski-miðin?).

Guðjón Guðlaugsson: Jeg ætla að svara háttv. þm. Ísfjk. örfáum orðum. Hann sagði, að hann mundi ekki ávinna sjer hylli neinnar stjettar fyrir það, er hann

mælti, því að hann færi ekki eftir óskum þeirra. Það er als ekki ótítt, að þingmenn geri eitthvað eftir ósk einhverra, þótt þeir sjeu því ekki hlyntir í sjálfusjer, að þeir t. d. fari eftir ósk kjósenda sinna, þótt þeir sjeu ekki á sama máli. Þetta þarf als ekki að vera gert í persónulegu hagnaðarskyni. Menn hugsa sem svo, að þeir sem óska þessa, er um er að ræða, kunni að sjá eitthvað í málinu, er þeir sjá ekki sjálfir. Háttv. þm. Ísfjk. sagði, að kaupmenn hefðu komið fram með tollinn, sem Lokaráð. Jeg er á sama máli og háttv. þm. um þetta og held, að þetta hafi í rauninni verið Lokaráð hjá kaupmönnum.

En annars er það ekki rjett, að kaupmönnum sje sama um, hvort tollar eru lagðir á vörur eða ekki. Það á að minsta kosti ekki við annarsstaðar, en þar sem alt er borgað með peningum úti hönd. Þótt kaupmenn þurfi ekki að greiða tollinn sjálfir, þá þurfa þeir þó að gjalda í toll, ef til vill, fleiri þúsund krónur fyrir fram, er vörurnar koma, og verða svo að liggja með þær lengi á eftir, og þetta veldur þeim mikilla óþæginda og kostnaðar. Fyrir því vilja kaupmenn helst losast við alla tolla.

Það er ekki rjett, að það væru eingöngu kaupmenn, er báðu um eða stungu upp á kolatolli. Það voru líka útgerðarmenn, er fóru fram á kolatoll, hafa verið flekaðir til þess af kaupmönnum. Þetta hefur vafalaust verið gert til ginningar, og því þá ekki að lofa þeim að þefa upp úr því og vita, hve gott það er.

Jeg held, að þetta sje skylt því, er girðingalögin voru á ferðinni. Heimska bænda var notuð til að drepa þessi lög, er þeim voru sjálfum til hagnaðar. Í Húnavatnssýslu var haldinn bændafundur til að mótmæla þeim. Nú hafa þeir fengið að sjá, hvaða hag þeir hefðu getað haft af þeim, ef þeir ekki hefðu verið gintir til þess, að fótum troða lögin meðan þau voru í framkvæmd. Nú iðrast

þeir syndanna og fá girðingarefnið miklu dýrara en eftir girðingalögunum, og verða að taka til þess miklu óhentugri lán, auk þess að fara á mis við ýms hlunnindi, sem lögin í öðrum eignum veittu. Sama mun verða niðurstaðan af hinu mikla heimsku-ópi, sem hrópað var yfir kolaeinkasölnni.

Það voru óneitanlega mestmegnis kaupmenn og útgerðarmenn, sem sögðu já og amen við því að greiða toll af kolum. Og verði nú þetta frumv. drepíð, þá verður það gert af málsvörum þessara sömu manna, sem einungis virðast þá að hafa talað til þess að eyðileggja, án þess að byggja nokkuð upp í staðinn. —

Það er auðvitað satt, að þessi tollur, 2 kr. af hverju kolatonni, eykur að visu verð kolanna að nokkrum mun, og það er skaðir fyrir kaupendur vörunnar; en þeir, sem drápu einkasöluhugmynd millipínganefndarinnar þegar í fæðingunni, hafa ekki hugsað um það. — Eg get í þessu sambandi getið þess, að í mínu bygðarlagi verðum við að kaupa kolin, sjálfsagt við tífalt hærra verði, en ef einkasalan hefði komizt á.

Það hefur verið mikið fírást um það hjer í deildinni af ýmsum háttv. þm., hve litið bændur noti af kolum, en öll slík ummæli hljóta að vera sprottin af misskilningi, eins og svo margt annað.

Bændurnir eru nú, sem betur fer, viðast hættir að brenna áburðinum, — sauðatöðinu, — og hverju eiga þeir þá að brenna, ef ekki kolum. Háttv. þm. Ísfjk. hjelt fram, að því er mjer skildist, að á flestum jörðum mundi fást nægur mór til eldsneytis; en jeg þykist nú reyndar þekkja mó, engu síður en háttv. þm. Ísafjk. og get jeg frætt hann á því, að jeg hef sjálfur leitað að mó á mörgum jörðum, en engan fundið, af þeirri einföldu ástæðu að hann var hvergi að fá. En á sumum stöðum er aftur á móti svo erfitt að vinna móinn, að litt kleyft má kalla; og enn má geta þess, að allviða er mótegundin svo ljeleg, að

tæplega verður hún notuð. Þess má líka geta; nú eru timarnir allmjög breyttir frá því, sem áður var. Fyrir voru víðast á bæjum hlý torfhús, og víða voru jafnvel kýr hafðar undir baðstofulofti, og af þeim naut fólkið nægilegs yls. — En nú eru allvíða komin upp timburhús, þar sem ekki verður notað annað til upphitunar, en einmitt kol.

Menn kunna nú kanska að segja, að ekki þurfi að byggja húsin úr timbri; heldur af steini; en til þess er því að svara, að steinhúsin eru allmiklu rakasamari, einkum og sjerilagi á meðan þau eru enn ung, og þarf að kynda þau afarmikið, og til slíkra kyndinga verður alt ómögulegt, nema kolin. Það var rjett, sem háttv. þm. Skgf. tók fram, að fjarstæða hefði það verið hjá h. þm. Ísfjk., að aðeins 1000. hluti kolanna væri notaður til sveitanna; þetta gæti ef til vill fremur heimfærzt upp á einn brepp eða svo.

Jeg skal játa það, að menn neyðast til þess víðsvegar hér um land, að nota til eldsneytis annað en kol; því að menn geta varla fengið minna, en heilan skipsfarm, og víða verður því ekki við komið. Jeg skal viðurkenna það, að mjer dettur ekki í hug, að kaupa kol í Reykjavík og flytja til Hólmavíkur; en þó vil jeg geta þess, að maður einn norður þar, bað mig um að útvega sjer kol í Reykjavík, og ef jeg hefði gert það, mundu fleiri á eftir hafa farið, og kolaeyðslan þar af leiðandi hafa aukizt um $\frac{9}{10}$ hluta. Jeg ætla svo ekki að segja fleira um málið að sinni; það er að visu hálf gert neyðarúrræði; en mundi verzlunargjaldsfrv. háttv. þm. Ísfjk. ekki vera það líka? En á móti öllu því, sem til þess miðar, að auka tekjur landssjóðsins, get jeg ekki verið.

Ráðherra (H. H.): Mín afstaða er sú, nú sem stendur, að jeg get ekki að svo stöddu staðið á móti neinum þeim tilraunum, sem fara í þá átt, að auka tekjur landssjóðsins. En jafnframt þakklætinu

fyrir allar slíkar tilraunir verð jeg að láta það í ljósi, að jeg er hálfhræddur við, að ef menn leggja mjög mikið kapp á sitt frv. hver, og hvor deildin á sín frumvörp, geti svo farið, að frumvörpin reki sig hvert á annars horn, og verði hvert öðru að fjörlesti. Jeg vil mikillega mæla með því, að nefnd verði sett í þetta mál, er þá getur sjeð, hvað setur með hin önnur tekjuaukafrumvörp, og vildi jeg þá jafnframt leyfa mjer að leiða athygli væntanlegrar nefndar að því, að það er engan veginn óhugsandi, eftir fenginni reynslu síðasta vor, að svona hár tollur á kolum mundi vekja líka mótspyrnu af hálfu sendiherra annara ríkja, eins og frumvarpið um einkasölu á kolum, sem stjórnin ætlaði sjer að leggja fyrir þingið, en varð að hætta við. Mótspyrna erlendu sendiherranna þá var aðallega sprottin af því, að þeir óttuðust, að kol yrðu dýrari handa útlendum skipum, er reka atvinnu hjer við land, en hingað til hefur verið. Fyrir því var þó engin víska; en sje þessi tollur lagður á, þá er það fyrirfram augljóst, að kolin hljóta að hækka í verði, eigi aðeins um tollupphæðina, heldur einnig um það, sem kaupmannsálagning nemur. Þeir hafa því sömu ástæðu til þess að reisa mótspyrnu móti staðfesting þessara laga, og ef menn vildu kynna sjer það, sem sendiherra Norðmanna í Danmörku, Hagerup sagði í ræðu sinni, er hann fyrir hönd sendiherranna mótmælti einkasölnunni á kolum, munu menn sjá, að hann mótmælti einnig „hækkuðum kolatolli“. Jeg man ekki í svipinn, hvort hann talaði þetta fyrir munn fleiri landa en síns lands, en eins og jeg gat um, er ástæðan til mótmæla hin sama. Og ekki væri landsjóðsins þörf borgið með því, þó að samþykkt væru lög, sem stjórnin ef til vill yrði að skila þinginu aftur, um leið og hún skilaði ráðherraembættinu.

Sig. Eggerz: Jeg get verið mjög stuttur að þessu sinni, því í fyrri ræðu minni hafði jeg slegið varnagla gegn flestum þeim

mótbárum, sem fram eru komnar gegn frumv. þessu. Háttv. 2. kgk. þm. talaði af miklum móði um hættu þá, sem af kolatolli þessum leiddi fyrir botnvörpuúveginn, og þá sjerstaklega hvað snerti útlendinga. Þeir mundu annaðhvort neyddir til að hætta útvegnum, eða þá fá sjer disilmótora. En jeg verð að segja, að mjer þykir það harla ólíklegt, að nokkrum kæmi til hugar að yfirgefa þessi auðugu fiskimið af þessari ástæðu og leita t. d. til Færeyja, því það er sýnilegt, að kostnaðurinn við að leita til Færeyja eftir kolum mundi verða margfalt meiri, en tapauki sá, sem hjer er farið fram á, eða þeir færu að taka upp disilmótora. Það gera útlendingar og allir auðvitað strax, og það verður talið ódýrara eða hentugra, en að þessi tollauki geti orðið til þeirra breytinga, það held jeg allir sjái, að nái ekki nokkurri átt. Því jafnvel þó hver botnvörpungur ætti að greiða 3000 kr. í toll, hvað mundi slikt hrökkva fyrir nýrri og dýrari skipum. En nú athugaði háttv. 2. kgk. þm. ekki, að botnvörpung. sleppa við að greiða sjálfsagt toll af hálfri kolabrukuninni, því ekki er ætlað til, að þeir greiði toll af þeim kolum, sem þeir taka í útlandinu og brúka á leiðinni hjer upp og á fiskiveiðum; aðeins af þeim kolum, sem þeir kaupa hjer. Og sá tollur mundi að líkindum als ekki verða meiri en 1500 kr. á hvern botnvörpung.

Jeg verð að segja, að mjer þótti það dálítið broslagt, sem háttv. 4. kgk. þm. sagði, að með þessu frumv. væri verið að niðast á útlendingum. Jeg hjelt nú reyndar, að það mætti fremur segja um þá, sem ausa upp fiskinum í kring um strendur vorar, að þeir niddust á oss.

Sumir háttv. þm. hafa ekki viljað heyra það nefnt, að útlendingar greiði nokkurn hluta þessa kolatolls; en þá virðist mjer koma æði skritið hljóð í strokkinn. Allir hljóta að kannast við það, að það var einmitt álitinn einn stærsti kosturinn við á-

fengistollinn, að útlendingar greiddu beinlínis eða óbeinlínis mikinn hluta hans. Hafi þetta verið kostur við áfengistollinn, og það held jeg allir hafi verið sammála um, því skyldi það þá ekki einnig vera kostur við þennan toll. Því það er einmitt höfuðkosturinn á tolli þessum, að helmingur hans er ekki tekinn úr vasa þjóðarinnar, en á sanngjarnan hátt frá útlendingum, og þessi kostur er svo mikill, að það er varla, í þeim vandræðum, sem nú eru á ferðinni, forsvaranlegt, að ganga fram hjá þessum tollstofni.

Því hefur verið haldið fram, að frumv. þetta kæmi hart niður á fátæklingunum; vitanlega koma öll aukin gjöld hlutfallslega þyngra niður á þeim, en hinum efnameiri. En það er ekki til neins, að vera að hafa hátt um það, að hjer sje verið að þyngra þeim um of, en vera þó jafnframt á ferðinni með önnur frumv., sem leggjast langtum þyngra á fátæklingana, sjerstaklega við sjávarhliðina. Því hverjum getur blandast hugur um, að almennur tollur á öllum aðfluttum vörum lendi harðast á þeim mönnum, sem alt verða að kaupa úr búðunum, og auk þess oft eiga framtíð sína undir dýrum lánsverzlunum. Og eins og fram hefur verið tekið, má búast við, að þessir almennu tollar lentu harðast á nauðsynjavörum, því kaupmennirnir eiga örðugt með, að greiða mikla tolla fyrir fram, og leggja þá því vitanlega á þær vörurnar, sem greiðast er að selja, og sem þeir eru vissir um að liggja ekki með. En þetta eru sumar vörurnar, sem fátæklingarnir geta ekki verið án. Háttv. þm. Ísfjk. færaðist mikið um, að jeg hefði talað um allavega „princíp,“ og fjekk hreinasta mælskukast. Sagði, að druknandi maður væri ekki að hugsa um nein „princíp,“ en klóraði „princíp“ laust í bakkann. En það er mjög óheppilegt, ef æði druknandi manns kemur á löggjafana, þegar þeir eiga að ráða fram úr vandamálum þjóðarinnar. Bezta lausnin

næst með rólegri og kaldri yfirvegum. Og sú rólega yfirvegum segir manni, að halda sjer að þeim bakkanum, sem hægst er að komast upp á, en synda ekki að fjarlægasta bakkanum, og súpa svo mikla hvelju á leiðinni, að maður nái sjer aldrei, þó upp komist.

Jeg vil leyfa mjer að benda á, að nú eru aðeins eftir 14 dagar af þingtímanum, og jeg fæ ekki betur sjeð, en að tími sje til kominn, að reyna að leysa þennan Gordionshnút fjármálanna á viðunanlegan hátt, en með þessu frumv. hygg jeg hann sje viðunanlega leystur; en ef nýju leiðirnar eru farnar, það tel jeg sama og að höggva á hnúttinn.

Einar Jónsson: Af því að jeg er einn flutningsmanna að þessu frumv., vil jeg leyfa mjer að segja fáein orð um það, enda þótt búið sje að taka flest það fram, er með því mælir, og ætla jeg ekki að endurtaka það.

Okkur var það ljóst eins og öðrum, að nauðsyn bæri til að auka tekjur landssjóðsins á einhvern hátt. Frumv. í þá átt eru að visu á ferðinni í báðum deildum þingsins, en okkur þykir þeim seinka úr nefndunum, og þingtíminn, sem eftir er, styttest til nýrra úrræða. Auk þess þykjast við vita með vissu, að þingmenn sjeu mjög ósammála um frumv. þau, er fyrir liggja, og gæti þá svo farið, að ekkert þeirra næði fram að ganga og allar tilraunir þingsins til að afla landssjóði tekna færu þannig í mola. Við tókum því það ráð, að koma með þetta frumv. til vara, ef menn skyldu vilja gripa til þess, ef annað þryti. Jeg álit það að visu neyðarúrræði og hefði helzt viljað draga að koma fram með það, þangað til hin aðalfrumvörpin væru komin til umræðu og sjá mætti eitthvað, hvernig þeim mundi reiða af. En tíminn leyfir það ekki, eins og háttv. forseti hefur þegar bent á. Þess vegna er það nú komið fram. Hin frumv., sem aðallega er nú talað um í þinginu,

eru líka neyðarúrræði, og er þá um það að velja, hvað skást sje, en þá er öllu hætt.

Það frumv., sem hjer er fram komið í þessari háttv. deild um árgjald af verzlun, er svo gallað í mínum augum, að jeg býst ekki við að geta fylgt því, aðallega vegna þess, að það leggur toll bæði á aðfluttar og útfluttar vörur, og fleiri munu vera sama sinnis hjer í deildinni.

Það hefur verið talað um ýmsar skaðlegar afleiðingar af þessu frumv., en jeg hygg, að ofmikið sje úr þeim gert. Jeg veit vel, að það gjald, sem það ræðir um, kemur ójafnt niður á landsmenn, þar sem það kemur aðeins á nokkurn hluta þeirra, að því leyti, sem það ekki lendir á útlendingum, og það er auðvitað verulegur galli; en því er ekki heldur ætlað að standa nema 2—3 ár, og ætti því ekki að verða mjög tilfinnanlegt.

Jeg skal játa, að mjer þykir gjaldið, 2 kr. af tonni, heldur hátt, og er fús til, að lækka það, jafnvel alt að því um helming. Það veitir þá að visu minni tekjur, en þó svo miklar, að verulegur munur er að, og betra að hafa þann tekjuauka en ekkert, ef um annað yrði ekki að gera, þá er þingi lýkur. Viðvikjandi því, er hæstv. ráðherra mintist á, að vel gæti verið, að útlendingar gerðu mótspyrnu gegn frumv., þá væri það að visu ekkert óeðlilegt, eftir það, sem á undan er gengið um einkasölu á kolum, enda þótt hjer sje öðru máli að gegna, þar sem gjaldið er jafnt á innlendum sem útlendum vörum. En jeg vona, að það nægi, að benda þeim á það og svo á hitt, að lögunum er eigi ætlað að gilda nema 2—3 ár, og skil ekki, að það geti svo valdið miklum vandræðum.

Jón Jónatansson: Jeg skal ekki tefja tíma hinnar háttv. deildar mjög lengi. En jeg vil geta þess, að jeg mun greiða þessu frv. atkvæði, og geri jeg það þó ekki af því, að jeg telji það hina beztu eða heppilegustu stefnu, að leggja toll á kol,

heldur af því að jeg tel tvisýni á því, hvort annað nái fram að ganga. Frumv. þau til tekjuauka, er fram eru komin hjer í þinginu, hefja nýjar stefnur, og þó að því leyti ekki nýjar, að þær stefnur hafa áður komið fram hjer á þingi og fengið sinn dóm, og tel jeg því ekki líklegt, að öðru vísi verði á þær litið nú. Jeg skal að visu játa það, að það væri ekki óskemtilegt, ef vjer Íslendingar reyndumst það ráðsnjallari en aðrar þjóðir, að vjer gætum fundið leið til þess, að ná tolli af flestum eða öllum aðfluttum vörum án tollefirlits, og með því orðið til fyrirmyndar í tollöggjöf þjóðanna. En jeg er hræddur um, að þó eitthvað þessara frv. nái fram að ganga, þá munum vjer enga frægð hljóta fyrir. En jeg býst við, að reynslan mundi einmitt sýna hitt, að vjer getum ekki fremur en aðrar þjóðir komið af án tollgæzlu. Þó vil jeg ekki segja, að taka mætti einhverju frumvarpinu sem neyðarúrræði til bráðabrigða, en hætt er við, að allt verði kappi um þau, svo að þau nái ekki framgangi, og skoða jeg því frumv. þetta sem þrautalendingu.

Hæstv. ráðherra talaði um, að kolatóllur mundi sæta andmælum af hálfu útlendinga, og minti á það, að Hagerup, sendiherra Norðmanna, er forgöngu hafði fyrir andmælunum gegn kolaeinkasölu, hefði getið þess, að hins sama væri að vænta af þeirra hálfu gagnvart kolatolli. Jeg verð nú að segja það, að þó jeg ekki væri fylgjandi kolaeinkasölufrumv., eins og það lá fyrir, þá sje jeg hins vegar ekki ástæðu til þess, að vjer þurfum að sýna Hagerup neina sjerlega þakklátsemi fyrir þessa framkomu hans, eða að vjer þurfum að biða eftir því, hvað þeim góða herra þóknast að segja um kolatoll. Að andmæli komi fram frá hálfu útlendinga gegn kolatolli get jeg ekki sjeð að vjer þurfum að óttast; þau andmæli gætu ekki verið rjettmæt. Jeg vil yfir höfuð að tala ekki taka mikið tillit til Norðmanna; ef

þingið álitur einhverjar tollálögur rjettar, þá á að leggja þær á, hvað sem Norðmenn segja. Jeg get ekki sjeð, að það geti haft neinar illar afleiðingar.

Það er hyggilegt, að reyna að koma sem fyrst betri skipun á skattamál landsins, og þar til það kemst á, álit jeg, að frv. þetta um kolatollinn, bezta úrræðið. Jeg sje enga ástæðu til þess að vísa málinu til nefndar, og mótmæli Norðmanna ekki þess virði, að það þurfi að athuga þau í nefnd.

Ráðherra: Mótmæli útlendu sendiherranna voru ekki einkaástæða mín fyrir því, að frumvarpi þessu væri vísað til nefndar, en hitt þykir mjer ekki nema rjett, að ef nefnd verður sett í málið, þá athugi hún einnig það atriði. Annars er jeg sammála háttv. 2. þingm. Árn., að frv. þetta gæti orðið síðasta tilraun þingsins í skattamálunum, ef alt annað fer í mola, og einmitt þess vegna álit jeg hagkvæmt, að frv. sje geymt í nefnd nú fyrst um sinn.

Var síðan gengið til atkv., og var

Frumv. vísað til 2. umr. með 12 samhljóða atkv., en felt að vísa því til nefndarinnar í málinu um árgjald af verzlun og viðskiftum við útlönd með 7 atkv. gegn 6.

2. umr. í Ed., á 23. fundi, 13. ágúst (169, 220).

Steingrímur Jónsson: Jeg hef leyft mjer ásamt tveimur öðrum háttv. þingmönnum að koma fram með br.till. við þetta frumv.

Eins og jeg tók fram við 1. umr., álit jeg og meðflutningsmenn breyttill., að þetta frumv., er leggur það til, að lagður sje tollur á kol, sje allathugavert. Jeg lit svo á, að með því sjeum við byrjaðir á nýjung í tollöggjöfinni, sem sje þeirri, að leggja á nauðsynjavörur, og því fremur

virðist mjer þetta athugavert, sem hjer er um framleiðsluvöru að ræða.

Þar með er ekki sagt, að ekki geti verið rjett samt sem áður, að tolla slíkar vörur, en í byrjuninni verðum við að fara varlega. En mjer finst síður en svo, að varlega sje farið á stað með svo háum tolli.

Ef fjárhagur landsins væri sæmilegur nú sem stendur, þá mundi jeg vera þessu frv. mótfallinn. En af því að fjárhagurinn er svo bágur nú, þá er það álit okkar flm. br.till., að ekki tjái að eyðileggja þetta frv. að öllu leyti, og þess vegna höfum við komið fram með breyttill., svo að forsvaranlegt verði, að samþykkja frumv., og ráðum við hinni háttv. deild til að samþykkja frumv. með þessari breytingu, og það því fremur, sem engin vissa er fyrir því, að nokkurt annað tekjufrumv. gangi í gegn á þessu þingi. En þó svo fari, efast jeg um, að bætt verði fullkomlega úr tekjuskortinum.

Jeg skýrði frá því við 1. umr., hvers vegna 2 kr. tollurinn væri of hár. Hann er of hár, því þegar miðað er við, hvað kol venjulega kosta komin hingað upp, þá verður álagningin hjer um bil 14⁰/₁₀; og þetta er óhæfilega hátt gjald. Því það er rangt, að halda, að þessi tollur falli sjerstaklega á efnamenn, en fari fram hjá fátæklingunum. Hann gengur auðvitað fram hjá mörgum efnalitlum, því hann snertir eigi teljandi landbúnaðarstjettina. Það var bent á það við 1. umr. af einum ræðumanni.

En þar sem flm. sagði, að þetta væri ekki rjett, þar sem bændur væru að auka mikið kolakaup sín, þá er það sagt alveg út í bláinn.

Jeg skal með það fyrir augnm benda á verzlunarskýrslurnar, sem fjármálanefndin vitnar í. Þær sýna það, hvernig kolin skiftast á hafnirnar; og ef við greinum frá Reykjavík, Vestfirði, Austfirði og Eyjafjörð, þá eru þau kol svo litil, er lenda á öðr-

um stöðum landsins, að það nemur til-
tölulega mjög litlu.

Þá skal jeg tilfæra önnur dæmi. Samkvæmt landhagsskýrslunum fyrir 1910 hafa verið flutt 62 tonn af kolum það ár í báðar Skaftafellssýslurnar; það er að segja 17 tonn til Hornafjarðar í Austur-Skaftafellssýslu og 45 tonn til Víkur í Vestur-Skaftafellssýslu. Það er þess vegna fullkomlega augljóst, að hjer eru kolin alls ekki brúkuð nema í kauptúnunum, og notuð þar mjög lítið.

En þrátt fyrir þetta, er jeg nú hef tekið fram, þá vil jeg ekki eyðileggja frv., heldur samþykkja hæfilega háan toll á kolin, þó að sá tollur verði mjög tilfinnanlegur fyrir kaupstaða- og þorpsbúa, og þó að tollurinn verði ekki þyngstur á efnamönnum, heldur hlutfallslega þyngri á efnalausum mönnum. Það stafar af því, að húsa-
kynni fátæklinganna eru verri; þeir hafa ekki Svendborgarofna, er spara kolin, þeir hafa ekki miðstöðvarhitun, og þeir hafa ekki nýtyzku eldfæri, er eyða litlu. Enda er kaupmönnum það kunnugt, að þegar hart sverfur að, þá fer síðasti skildingurinn fátæklinga fyrir eldivið, og það er einnig mjög eðlilegt, því við getum ekki jetið matinn hráan; við þurfum að hafa eldivið til að elda hann við.

En þrátt fyrir þessa agnúa verð jeg með frv. vegna þess, að aðalupphæð tollsins verður aðallega greidd af útlendingum (*Björn Þorláksson*: Heyr!). Í sambandi við þetta vil jeg geta þess, hvað illa hefur verið farið með frumv. millipinganeftdarinnar um einkaleyfi á kolum, þó jeg hefði ýmislegt við einstök atriði þess að athuga. Með því frv. var hægt að fá mjög miklar tekjur handa landssjóði af kolunum, án þess þó að verð þeirra hækkaði, og þess vegna var það mjög illa farið, að frv. var vísað á bug, án þess að alþingi gæfist kostur á, að laga ýmsar misfellur, er á því voru.

Háttv. þingm. V.-Sk. var við 1. umr. að

tala um, að jeg vildi ekki láta niðast á útlendingum, en jeg sagði það ekki, heldur hitt, að ekki væri gengið of nærri þeim. Annars viðhafði háttv. þm. ýmisleg ummæli í ræðu sinni, sem voru betur löguð fyrir kjósendur í Vestur-Skaftafellssýslu en til þess, að sannfæra háttv. þm.

Við höfum oft siðastliðin 10—15 ár gengið full nærri útlendingum í löggjöf. inni, og má nær því heita, að það sje tizka, en við lifum ekki á því. Hinsvegar þótti mjer vænt um, er það var upplýst hjer á þingi, að útlendingnr greiddu $\frac{2}{5}$ hluta vinstollsins, en það er nú búið.

Jeg skal nú tilfæra nokkur dæmi þess, að við höfum gengið fullnærri rjetti útlendinga.

Það var árið 1896, ef jeg man rjett, að Englendingar fundu að því, að við hefðum þá samið nokkuð harkaleg botnvörpulög. Afleiðingin af því varð sú, að við urðum að taka lögin aftur, og komu þá lögiu frá 1898.

Þá eru hvalaveiðarnar. Ef þeir hefðu haft ráðin á alpingi, sem harkalegast vildu beita sjer þar, þá væri nú lítið orðið af þeirri atvinnugrein hjer.

Þá er sildarlöggjöf vor, og Norðmenn; það er einmitt nú fyrir þinginu erindi frá þeim um það efni. Þykir þeim við hafa gengið of nærri rjetti þeirra.

Útlendingar sögðu áður, að það væri mjög ódýrt, að sigla hjer við land, en nú er komið annað hljóð í strokkinn. Nú kvarta þeir undan, hversu há skipagjöld, hafnargjöld og vitagjöld sjeu hjer án þess þó að nokkuð verulegt komi í móti, hafnir illar, vitar fáir o. s. frv.

Við sjáum þessvegna, að það verður að fara varlega, og að þau ummæli, er háttv. þm. V.-Sk. viðhafði, eru ekki sem bezt viðeigandi hjer í salnum. Ef það er rjett, sem sami háttv. þm. skaut fram og síðan sagði mjer privat, að kolainnflutningur hjer til landsins næmi alls 140 þús. tonna, þá er áreiðanlegt, að Íslendingar nota ekki

nema 40 þús. tonna af því, því eftir siðustu skýrslum frá 1909 notuðum við 39 þús. tonna, og kolanotkun vor hefur varla aukizt meira, en því nemur.

Af þessum 140 þús. tonna af kolum nota því útlendingar 100 þús. tonna, og næmi því sá skattur, sem lagður yrði á þá eftir frumv þessu 200,000 krónum, eða sem næst 14% af nettoverði kolanna. Það liggur því í augum uppi, að skattur þessi yrði hár fyrir þá, og að þeir mundu ekki sækja hingað meiri kol, en þeir nauðsynlega þyrftu. Þegar botnvörpungarnir eru að veiðum við Vestfirði, þá flytja þeir allan fisk sinn glænýjan á markaðinn, og taka þá kol um leið, svo að þá þurfa þeir ekki að kola hjer á landi.

Aðaltiminn, er þeir þurfa að kola hjer á landi, er þegar þeir eru að veiðum hjer syðra á svæðinu frá Reykjanesi austur að Hvalbak, en þá mundi borga sig fyrir þá að fara til Færeyja og kola þar, heldur en að kaupa kolin svo háu verði hjer, eins og þau mundu kosta með þessum tolli.

Það er af þessum ástæðum að við viljum færa gjaldið niður í 6—7% af nettoverði kolanna, en við viljum ekki fella frumv. (Stefán Stefánsson: að svo stöddu) með tilliti til hins nauðulega ástands landsjóðs.

Þá vil eg vikja nokkrum orðum að 2. gr. frumvarpsins; þar stendur, að tollinn eigi að greiða „af geymslurúmum á floti í landhelgi“, eða kolum, sem eru: „flutt í landhelgi yfir í önnur skip þeim til notkunar“.

Hið fyrra tel jeg naumast framkvæmanlegt, og hið síðara mun vera brot á almennum siglingareglum.

Við 1. umræðu benti hæstv. ráðherra flutningsmönnum á, að hætt væri við, að útlendar stjórnir vildu hafa eitthvað um þetta að segja, ekki síður en kolaeinokunarfrumvarpið, svo að jafnvel gæti að því rekið, að frumv. gæti ekki náð staðfestingu. Í tilefni af því vildi eg spyrja flutn-

ingsmenn að því, hvort þeir hefðu athugað þetta rækilega.

Sigurður Eggerz: Mjer er sönn gleði að hinum þægilegu sinnaskiftum, sem háttv. 4. kgk. hefur tekið, þar sem hann hefur nú ekkert á móti því, að tolla kolin, enda er það ekki nema eðlilegt, þar sem allir virðast nú vilja tolla þau.

Það var annars harla einkennilegt stríð um kolatollinn við 1. umræðu; það var eins og helgur dómur, sem hjer væri um að ræða. Allir hrópuðu og kölluðu, að ekki mætti tolla kolin, og þetta var þeim mun einkennilegra, sem eptir öllum tollafrumvörpum, er liggja fyrir þinginu, á að tolla kolin. Eftir öðru frumvarpinu í neðri deild nemur tollurinn 5% og eftir hinu frumvarpinu þar 3%, og hjer í deildinni er það helmingi hærra en aðrar vörur (*Steingrímur Jónsson:* Þingm. hefur ekki lesið frumv.). Jú jeg hef lesið það vel, af flestum vörum er það 1%, en af kolum 2% (*Stefán Stefánsson:* Ekki aðeins á kolum).

Háttv. 4. kgk. sagði, að tollurinn væri of hár, sagði, að hann næmi 14% af nettoverði kolanna, en þegar um tollálögur er að ræða, tel jeg rjett, að leggja útsöluverð kolanna til grundvallar, og þó það sje ekki reiknað meira en 25 kr. af tonni, en það er meira nú, verður tollurinn ekki meira en 8% af andvirði þeirra. Að öðru leyti þykir mjer rjett, að geta þess, að við flutningsmennirnir höfum jafnvel í hyggju, að koma með breytingartillögu í þá átt, að færa tollinn niður í 1 kr. 50 au. af hverju tonni.

Þá mintist sami háttv. þingm. á, að þessi tollur kæmi harðar niður á sjávarútvegnum en landbúnaðinum, og tók þar sjerstaklega fram í því sambandi kolanotkun í Skaftafellssýslum. En þessi samanburður hans var mjög óheppilegur fyrir margra hluta sakir, sem jeg get sjerstalega borið um sem kuönugur maður þar eystra.

Kolanotkun hefur aukizt þar mjög mik-

ið, og hún eykst árlega hjá bændum, og síðan jeg kom í Skaftafellssýslu, hefur hún aukizt yfir belming. Svo gætti háttv. 4. kgk. ekki að því, að bændur þar kaupa ekki öll kol sín í Vik eða Hornafirði, heldur kaupa þau ekki hvað minst á stranduppboðum, sem eins og allir vita eru ekki fátíð þar eystra.

Þá sagði háttv. 4 kgk. að jeg hefði talað hjer, eins og jeg væri að tala við kjósendur mína.

Mikil skelfileg goðgá, eins og jeg sje ekki umboðsmaður þeirra! Annars kann jeg mjög illa við það, þegar verið er að tala um það hjer í háttv. deild í litilsvirðandi róm, að þessi eða hinn sje að tala fyrir kjósendur. Jeg verð nefnilega, að líta svo á, að það, sem jeg segi við kjósendur mína, það eigi jeg að geta sagthjer í háttv. deild, og það sem jeg segi í háttv. deild. það eigi jeg að geta sagt við kjósendur mína. En háttv. 4. kgk. þm. þarf ekki að taka tillit til kjóсандanna, hann er kominn aðra leið inn í þingsalinn!

Þá sagði sami háttv. 4. kgk. þm., að fátæklingarnir notuðu meiri kol en efnamennirnir (*Steingr. Jónsson:* Þingm. gleymir orðinu hlutfallslega), og hef jeg sjaldan heyrt haldið fram hlægilegri fjarstæðu hjer í þingsalnum. Fátæklingarnir, er kaupa kol til að elda, en hafa ekki efni á að hita hibiýli sín, en verða, því er nú ver og miður, að sitja í köldum eða hálfköldum herbergjunum, en efnamennirnir, sem auk þess að nota kolin til eldunar, hita altaf fleiri stofur, og það vænti jeg, að háttv. 4. kgk þm., sýslumaðurinn á Húsavík, muni gera.

Háttv. 4. kgk. þm. sagði enn fremur, að ef kolatollurinn kæmist á, þá mundu botnvörpungarnir flytja frá landinu, en þetta er ekki rjett athugað hjá háttv. þm. því með ekki hærri tolli, en hjer er gert ráð fyrir, væri það mikið dýrara fyrir botnvörpunginn. Í samanburði við þetta skal jeg víkja að diselmoturunum, er var minst á við 1. umræðu þessa máls. Það sjá

allir strax og þeir gæta að því, að kolatollurinn, er botnvörpungur hver greiðir, er svo litill, að hann er ekki nema örliðið brot af því, er díselmotor kostar, svo þeim dytti ekki í hug að kosta þá breytingu, því það væri tap eitt. Þessi ástæða er því aðeins gryla, sem er þyrlað upp á móti frumvarpinu.

Þegar verið er að tala um það, að tollur þessi sje hár á íslenzku botnvörpungunum, þá verða menn að gæta að því, hvað útgerðin kostar als, og mun þá koma í ljós, að þetta nemur ekki $2\frac{0}{10} - 2\frac{1}{2}\frac{0}{10}$ af útgerðarkostnaðinum; auk þess verður að gæta þess, hversu þeir borga sig vel. Og að það sje rjett, að þeir borgi sig vel, má bezt sjá á því, hversu bankarnir hjer sýna þeim mikið traust, og lána þeim mikið fje, og eru þeir þó ekki vanir að hætta fje sínu. Og enn fremur sjest það, hvernig þeir borga sig, á því, að af kappi er verið að mynda hlutafjelög til botnvörpureksturs.

Háttv. 4. kgk. þm. talaði enn fremur um það, hvort það gæti ekki orðið frumv. til staðfestingarsynjunar, ef að tollur yrði lagður á útlendu botnvörpungana. Mjer þykir þessi ummæli hins háttv. þm. næsta kynleg, einkum er þess er gætt, að við leggjum á okkur sjálfa jafnháan toll. Þessu vjek öðruvisi við um kolaeinkaleyfið, því þar var lagt herra gjald á útlenda, en innlenda menn.

Og ef við ekki fáum að ráða því sjálfir, hvaða gjöld við leggjum á okkur, þá er mjer spurn, hvað verður þá um ríkið, sem verið er að stofna bak við tjöldin?

Og jeg býst við því, að þjóðin muni sjá það, þó augu þingm. sjeu lokuð fyrir því, að þessi tollur sje einkar hagkvæmur vegna þess, að útlendingar greiða meir, en helming af honum.

Þá mintist háttv. 4. kgk. þm. á 2. gr. frumv. og hafði við hana að athuga, að ákvæðin um, að innheimta má samkvæmt frumv. toll af kolum, sem umskipað er í önnur skip í landhelgi utan hafna, mundi

brot á almennum siglingareglum. Þetta hygg jeg varla rjett athugað, því við verðum að lita svo á, að við ráðum yfir okkar eigin landhelgi. En annað mál er það, að lögreglustjórar mundu ekki hafa nein tök á, að innheimta toll í þessum tilfellum, og ákvæðið því í sjálfu sjer ekki praktiskt, auk þess sem í flestum tilfellum mundi ókleyft, að umskipa kolum utan hafna, og mætti því gjarnan binda ákvæðið við hafnir. Sjó hjer við land er víðast svo háttað, að slík umskipun er svo erfið, að hjer er engin veruleg hætta á ferðum, að komizt verði undan tollinum við umskipun utan hafna. Jeg býst þá við, að við flutnm. komum fram með breytt. till. í þessa átt við 3. umr. En hvað víðvikur því, að frumv. mundi ekki verða staðfest, þá mundi jeg hafa leitað mjer álits hæstv. ráðherra um það efni, hefði hann verið hjer í deildinni, þó jeg, eins og jeg hef áður tekið fram, sjái þar enga hættu á ferðum.

Björn Þorláksson: Jeg er ekki flutnm. þessa máls, en við 1. umr. greiddi jeg atkvæði með frumv., og vil því gera grein fyrir skoðun minni, einkum þar sem jeg álit mál þetta mjög svo mikils vert og jafnvel stærsta málið, er komið hefur fram hjer á þinginu.

Þó jeg hinsvegar vilji láta þingskrifarana eiga góða daga og hafa þingtiðindin sem stytzt, til þess að spara landssjóði kostnað, þá mun jeg fara nokkrum orðum um málið, en vildi ekki gera það við fyrstu umr., af því mjer þóttu umræður þá orðnar nokkuð langar.

Háttv. flutnm. þessa frumv. tók það fram við 1. umr., hvers vegna það væri fram komið og hver væri tilgangurinn með því — hann væri sá, að bæta úr fjárþröng landssjóðs. Jeg hef engu við það að bæta og ætla mjer ekki að taka upp það, sem aðrir hafa sagt um það.

Það sem jeg aftur vildi minnast á er það, hvern tekjuauka landssjóður mundi

hafa af frumv. á ári, ef það yrði að lögum, og 2 kr. tollur á hvert tonn af kolum yrði samþ. Í nefndarálit milliþinganeftdarinnar er skýrsla um innflutning á kolum árið 1910. Eftir þeirri skýrslu fluttist þá til landsins 70 þús. tonna af kolum. En ef þessi skýrsla er athuguð rækilega, rekur maður óðara augun í, að hún getur ekki verið rétt, og að allmikið vantar í hana af kolum, sem flutt hafa verið til landsins. Jeg skal finna þessum orðum mínum stað. Jeg skal benda á Siglufjörð. Í skýrslunni stendur, að 600 tonna hafi verið flutt þangað. En það er vitanlegt, að þangað flyzt miklu meira af þeim. Þegar á þetta er litið og þess er hinsvegar gætt, að kolainnflutningur eykst ár frá ári, muni það ekki fara fjarri sanni, sem kunnugur maður hefur gert áætlun um, að alt að 140 þús. tonna mundu verða flutt til landsins þetta ár. Það er að minsta kosti óhætt, að fullyrða, að 100 þús. smálestir yrðu fluttar hingað á ári. Þá er hægt að áætla, hve landssjóður hefði mikinn tekjuauka af kolatollinum. Það er einfaldur reikningur. Tollurinn á tonninu er 2 kr. Það eru 200 þús. kr. á ári. Þessi upphæð ásamt litilli viðbót annarstaðar frá mundi nægja til að bæta fjárhag landssjóðs og koma honum í viðunanlegt horf.

Þá er að athuga, hverjir mundu gjalda þennan kolatoll. Hann mundi efalaust að fullum helmingi lenda á útlendingum, $\frac{1}{4}$ á innlendum botnvörpum, og $\frac{1}{4}$ á kaupstaðarlýð, embættismönnum og bændum.

Við 1. umr. komu fram þau mótmæli gegn frumv., að það mundi bægja útlendingum frá landinu; jeg held, að með þessu hafi verið átt við útlenda botnvörpunga. Væri þessu rétt spáð, að frumv., ef það yrði að lögum, mundi fæla slíka útlendinga frá landinu, væri það eitt hið þarfasta frumv., er nokkru sinni hefur fram komið á alþingi Íslendinga. Það

viðurkenna allir, að þeir með veiðiskap sínum, og það jafnvel þótt þeir veiði fyrir utan landhelgina, spilla fiskiveiðum Íslendinga stórkostlega. Það væri því sannarlega mikið leggjandi í sölurnar, ef hægt væri að varna þessum skemdum þeirra og fæla þá burt frá landinu, og væri vel, ef kolatollurinn yrði til þess. Jeg hygg þó, að það mundi ekki takast. En er ekki vel til fallið, að láta þá borga einhverja upphæð til landsins þarfa? Og ef þessi kolatollur frumv. yrði samþ., mundu þeir greiða að minsta kosti 100 þús. kr. á ári til þarfa þess.

Andmælendur frumv. segja, að vegna kolatollsins mundu útlendingar koma sjer upp kolastöðvum í Færeyum eða Skotlandi nyrzt. Þeir spádómar hafa áður komið fram hér á þingi, þegar það hefur verið á dagsskrá, að leggja tolla á útlendinga, er stunduðu hér atvinnu, og því verið haldið fram, að það mundi verða til þess, að þeir ljetu af atvinnurekstri hér. Þessu var t. d. spáð um hvalveiðamennina, er það var til umr., að hækka toll á hvalafurðum. Þá voru spádómarnir þeir, að þeir flyttu til Færeyja eða kæmu sjer upp fljótandi hvalveiðastöðvum. Það fór nú svo, að tollur á hvalafurðum var hækkaður, en spádómarnir rættust ekki. Jeg hygg, að raunin yrði sama í því efni, er hér er rætt um, og að þessi kolatollur fæli útlenda botnvörpunga ekki frá landinu, þótt það væri æskilegt. Íslands óhamingja er það, að útlendingar hafa átt og eiga sjer jafnan formælendur í sjálfu alþingi.

Það hefur líka verið sagt hér á þinginu, að þessi kolatollur mundi verða til þess, að útlendingar, er hingað sækja, mundu breyta skipum sínum í dieselmótoraskip til þess að geta brúkað olíu í stað kola. Jeg hygg, að hann mundi hafa litil áhrif í þessu efni. Er ekki líklegt, að sú breyting verði smátt og smátt, hvort sem nokkur tollur er lagður á eða ekki? En jeg segi: „Er á meðan er“. Á þeim

tíma, er lög þessi eiga að gilda — til ársloka 1915 — mundu vart stórbreytingar eiga sjer stað í þessu efni. Jeg hygg, að þessi útlendu skip mundu halda áfram að kaupa kol hjer eftir sem áður.

Annars sætir það mestu furðu, hve menn eru hræddir við að leggja toll á vöru, sem við brúkum talsvert af sjálfir, af því að útlendingar brúka líka allmikið af henni. Það hefur mátt skilja það á orðum sumra andmælenda þessa frumv., að þeir óttast, að við munum sæta þungum búsyfjum af hálfu útlendra ríkja vegna tollsins, að þau mundu rísa upp og mótmæla þessu, og ef mótmælin hrifa ekki, halda menn, að þau munu gjalda líku líkt með tollalögum á ýmsum vörum, er oss kæmi verst. Þessi hræðsla er ástæðulaus. Jeg held, að menn geri of mikið úr áhrifum kolatollsins erlendis. Jeg sagði áðan, að kolatollurinn allur mundi nema að minsta kosti 200 þús. kr. á ári. Setjum nú svo, að útlendingar keyptu hjer kol svo mikil, að tollurinn af þeim yrði 150 þús. kr. Þá er að athuga, hvaða þjóðir mundu kaupa þessi kol. Það eru aðallega 5 þjóðir, er kaupa hjer kol: Norðmenn, Danir, Englendingar, Frakkar og Þjóðverjar. Það yrðu þá 30 þús. kr. að meðaltali á hverja þjóð. 30 þús. kr. þykir nú ekki stór upphæð hjer á þingi, þegar verið er að ræða um fjárlög okkar litla lands, en það á að vera stór upphæð, þegar um þessa útlendinga er að ræða. Þetta er svo hlægilegt, að það er ekki svara vert. Hvernig getur nokkrum manni komið til hugar jafnmikil fjarstæða sem sú, að útlendingar mundu rísa upp af jafalitilli upphæð sem þessari. Og því fráleitara er að halda því fram, að slíkt geti komið fyrir, þegar þess er gætt, að hjer er sama látið ganga yfir alla, útlenda og innlenda menn, kolatollurinn jafn fyrir alla. Öðru máli væri að gegna, ef útlendingar yrðu að greiða hærri toll, en Íslendingar. Jeg get ekki sjeð, að ástæða

væri til að ætla, að útlendiugar væru svo ósanngjarnir að fírast um slíkt, þótt um miklu stærri upphæð væri að ræða, en þetta, sem frv. fer fram á. Það er helzt svo að sjá, sem menn sjeu hræddir við útlendinga. Við eigum vist alt af að spyrja þá, hvort þeim þóknist, að við gerum þetta og þetta. En ekki fara þeir þannig að gagnvart okkur. Englendingar hafa bannað innflutning á sauðfje einnig frá Íslandi. Norðmenn tolla kjöt og hesta líka frá okkur og spurðu okkur ekki að. Eins verðum við Íslendingar að vera sjálfráðir um tollmál okkar fyrir öðrum þjóðum.

Jeg get því ekki sjeð neitt því til fyrirstöðu, að kol sjeu tolluð samkvæmt frv., þó að að útlendingar verði með því móti að borga nokkuð í landssjóð.

Enn eitt áður, en jeg skil við þetta atviki: Háttv. 4. kgk. þm. sagði, að kolatollurinn samkvæmt frv. næmi 14%. Þetta er ekki rjett. Miða verður við hið almenna kolaverð í útsölu hjer í landinu, og því verður tollurinu 8—10 af hundraði.

Þá kem jeg að íslenzku botnvörpungunum. Þeir mundu, eins og jeg sagði í byrjun ræðunnar, að líkindum greiða $\frac{1}{4}$ af þessum tolli. Því hefur verið haldið fram, að þessi tollur mundi íþyngja þeim um of. Einn háttv. þingdeildarmaður — það var að jeg ætla háttv. 2. kgk. — mjer þykir leiðinlegt, að hann er ekki hjer inni í salnum nú — sagði við 1. umr., að hver botnvörpungur notaði að meðaltali 1500 tonna, og að frv. legði því 3000 kr. skatt á þá. Hjá kunnugum manni hef jeg spurzt fyrir um kolaeyðslu botnvörpunga hjer og fengið þá vitneskju, að hún nemi frá 1000—1200 tonna, og að á Íslandi kaupi þeir ekki meira en 800 tonna, af kolum; hitt kaupa þeir í útlöndum, er þeir bregða sjer þangað. Þeir þurfa því ekki að borga meira í landssjóð, en 1600 kr. í hæsta lagi. Það er nær því hálfa minna, en hinn háttv. 2. kgk. þm. hjelt fram. Og þegar

Þess er nú gætt, að botnvörpungar veiða um árið fisk fyrir 150—200 þús. kr. og að þeir hafa sumir borgað skip sitt upp á 3 árum, þá fæ jeg ekki sjóð, að 1500—1600 kr. aukakostnaður á ári gerði þeim nokkuð til eða frá.

Jeg sagði, að $\frac{1}{4}$ hluti tollsins mundi lenda á kaupstaðarlýð, embættismönnum og bændum. Við 1. umr. frv. var það sagt af andmælendum frv., að bændur keyptu engin kol og mundu engin kol kaupa. Og einn háttv. þingdm. sagði, að ekki $\frac{1}{1000}$ partur af þeim kolum, sem brúkuð væru í landinu, væri keyptur af bændum. Hvortveggja þessi ummæli eru röng. Í sumum hreppum landsins eru svo mikil kol keypt, að nemur meira en $\frac{1}{1000}$ af öllum kolunum. Jeg þekki bændur, sem brúka til upphitunar og eldunar 15—20 tonna af kolum. Mjer er kunnugt um, að kolabrukun bænda fer sumstaðar að minsta kosti vaxandi. Þeim þykir dýrara að brenna dýrmætum áburði, en kolum. Og mjer þykir líklegt, að þeir bændur munu fjölga, sem kolunum brenna, eftir því sem velmegun vex og akbrautum frá sjá til sveita fjölgar. Þeim mun æ betur og betur skiljast, að það er dýrara, að brenna taði en kolum.

Jeg sleppi því að minnast á, að tollurinn íþyngir embættismönnum landsins. Fæstir munu líta svo á, að þeir geti ekki borið þá byrði.

Þá kem jeg að kaupstaðarlýðnum.

Því verður ekki neitað, að kolatollurinn mundi koma þungt niður á fátæklingum í kaupstöðum og sjávarþorpum. En enn þyngri mundi þó koma niður á þeim aðflutningstollur á öllum þeim nauðsynjum, er þeir verða að sækja í kaupstaðinn. Þetta segi jeg vegna annara tollfrv. sem eru á leiðinni í þinginu. Fátæklingar í kaupstöðum mundu því sleppa talsvert betur, ef þetta frv. yrði að lögum, heldur en ef hin frumv. næðu fram að ganga. Þetta frv. fer bezt með þá.

En ef reynslan sýndi, að þessi kolatollur kæmi hart niður á einstökum stjettum, þá mundu vera ráð til að bæta þeim það upp á einhvern hátt. Það mætti t. d. taka tillit til þess í styrkveitingum til ýmsra framfarafyrirtækja, er þeim kæmi að gagni. Þannig mætti hlynna að innlendum botnvörpuveiðum með sjerstököm fjárveitingum. Jeg skal og leyfa mjer að minna á, að á síðasta þingi var veittur 5 þús. kr. styrkur til fiskiveiðafjelags Íslands, ef það kæmist á stofn. Þegar fjelag þetta er komið á laggirnar og orðið meira en pappírsfjelag, mætti og ætti að hækka þann styrk. Og fleiri dæmi mætti nefna.

Það er auðsjeð af því, sem jeg hef sagt, að jeg fylgi flm. þessa frv. að máli, og að jeg muni greiða því atkvæði mitt út úr deildinni. Það er þó ekki svo að skilja, að jeg sjái ekki agnúa á því, en jeg tel það skást af þeim frv., sem enn hafa fram komið í því skyni að bæta úr fjárþröng landssjóðs nú og seinna. Jeg held og, að þótt þingið sæti mánuðum saman eða jafnvel allt árið, mundi því ekki takast að finna frumv., sem allir væru ánægðir með, eða engir agnóar fyndust á. Jeg held, að þau tollög verði ekki búin til, þar sem álögurnar koma rjettlátlega niður á öllum.

Að síðustu skal jeg stuttlega taka fram helztu kosti þessa frv.

1. Það er ekki hægt að hafa svik í frammi eða svikja undan tolli eftir því (*Steingrímur Jónsson*: Því er það ekki hægt, t. d. á Siglufirði?). Ja, mjer er spurn: Hljóta eigi útlend skip að vera háð þeim lögum og reglum, sem hjer gilda.

2. Innheimta verður mjög ljett samkvæmt því, ólíku ljettari, en hún verður eftir hinum frv., er liggja fyrir þinginu. Reyndar skal jeg játa, að jeg er ekki eins kunnugur þessu efni og skyldi. En jeg hygg samt, að sýslumenn munu komast að raun um, að þetta er rjett skoðun.

3. Þá er einn kosturinn enn og hann vegur þungt í metaskálanum hjá mjer, og hann er sá, að útlendingar mundu borga fullan helming hans. Og það eru þeir útlendingar, sem spilla veiði fyrir landsins börnum.

4. Að visu kemur tollurinn all hart niður á fátæklingum í sjávarþorpum og kaupþúnum, en hann kemur ljettara niður á þeim, en álögur þær, er hin frv. fara fram á.

5. Hjer á þingi er oft talað um vilja kjósenda. Jeg tel vafalaust, að þessi tollur yrði yfir höfuð hjá þjóðinni vinsælasti tollurinn, miklu vinsælli, en aðrir tollar, er bent hefur verið á, og jeg verð að segja, að jeg er alveg mótfallinn br.till., sem fer fram á að lækka tollinn niður í eina krónu. Skal jeg svo ekki fjölyrða um þetta meira að sinni.

Steingrímur Jónsson: Háttv. sessu-natur minn, 6. kgk. virðist vera á nokkuð annari skoðun um þetta mál, en aðrir hátt. þingdm. Hann telur það aðalkostinn við frv., að það muni verða til þess, að fæla útlendinga frá landinu. Jeg gæti ef til vill orðið honum samdóma í þessu máli, ef það væri rjett, að útlendingum væri með því bægt frá veiðum í landhelgi; en jeg þykist hafa sýnt fram á, að svo er ekki.

Hann vildi beina því til mín og ýmsra annara þingdm., að við værum hræddir við að tolla vörur, sem útlendingar notuðu. Það voru ekki mín orð; jeg sagði að eins, að þessi 2 kr. tollur yrði oss litill tekjuauki, ef útlendingar hættu að taka kol sín hjer, og það álit jeg ver farið.

Háttv. þm. V.-Sk. spurði, hvað yrði af ríkinu, ef menn væru stöðugt með þetta útlendingamas á vörunum. Þvi skal jeg svara með sömu spurningu: Hvað verður af ríkinu, ef við verðum oss til athlægis í augum annara þjóða?

Er það ekki einmitt eitt höfuðskilyrðið,

að við reynum að gæta þess vandlega í löggjöf vorri, að stiga ekkert það spor, sem veikt getur virðing vora í augum erlendra þjóða. Jeg er ekki í neinum vafa um, að svo er.

Það fyrsta, sem merkustu stjórnálamenn annara þjóða gera, er að reyna að afstýra öllu því, er orðið getur útlendingum til tjóns, og spilt fyrir samvinnu þjóðanna. Jeg get t. d. bent á, að útlendingar, sem hafa verið að reyna að koma hjer á fót verksmiðjum, til þess að vinna áburð úr, fiskúrgangi, mundu trauðla þora að leggja út í slikt, ef þeir ættu á hættu, að á framleiðsluvöru þeirra yrði óðara smelt mjög háum skatti. Sumir háttv. þm. vefengdu, að þetta gjald mundi nema 14%, eins og jeg sagði við 1. umr. Það getur verið, að fyrir innlenda menn muni það ekki svo mörgum %, því fyrir þá er verð kolanna hærra. En gagnvart útlendingum verður það ekki lægra — það getur enginn vefengt.

Háttv. 6. kgk. tók það fram, að þótt 2 króna gjaldið kæmi allhart niður á fátæklingunum, þá mundi ekki frv. um gjald af allri verzlun koma mýkra niður á þeim. Þetta er ef til vill að nokkru leyti rjett, en munurinn er sá, að frumv. um árgjald af verzlun er ætlað að bæta alveg úr tekjuhalla landssjóðsins, en þetta frv. gerir það að eins að nokkru leyti.

Jeg get viðurkent, að einn af kostunum við frv. er sá, að innheimtan verður ljett, en hún verður það þó því að eins að ákvæðum 2. gr. sje breytt í þá átt, sem jeg gerði ráð fyrir, nefnilega að lögreglustjórum að eins verði gert að skyldu, að innheimta gjaldið á höfnum inni.

En að ekki sje hægt, að smeygja sjer undan gjaldinu, tel jeg mjög vafasamt. — Það er t. d. alengt á Siglufirði, að kol-um er umskipað úti í fjarðarmynninu, og koma þau því aldrei í land eða inn á sjálfa höfnina, og er þá auðsætt, að lögreglu-

stjórar geta ekki gert við slíku. Því þá þyrftu skipin að liggja við festar á höfn-um með lögregluvald yfir þeim.

Mjer fanst háttv. þm. V.-Sk. og 6. kgk. vilja beina því til okkar, að við vildum ekkert gjald af kolum. — En þetta er ekki rjett, því við gengum einmitt inn á, að hækka tollinn; (sbr. 2% gjaldið í frumv. um árgjald af verzlun og viðskiftum við útlönd). En herra gjald en samkvæmt br.till. vil jeg undir engum kringumstæðum hafa, úr því önnur úrræði eru til, til þess að afla landssjóði tekna, enda væri slíkt naumast samboðið þinginu. Þetta gjald, sem við göngum inn á, svarar að því; er verðhækkun kolanna snertir, til þess, sem millipinganefndin áleit að mætti hafa upp úr einkasölu á kolum. Því það er auðsætt, að tollur hækkar kolaverðið mun meira, en gjald til landssjóðs samkvæmt einkasölulögunum, því nokkuð af því gjaldi er tekið af verzlunarágóða kaupmanna.

Sigurður Eggerz, (flm.): Háttv. 4. kgk. virtist vera allhræddur um það, að útlendir botnvörpungar mundu reyna að smeygja sjer undan þessum kolatolli með því að taka kol sín annarstaðar, svo sem í Færeyjum.

En þetta getur ekki verið rjett álitið, því að botnvörpungar eru ekki ávalt á föstum miðum, og því eiga þeir örðugra með að hafa fasta bækistöð með kol sín. Og hins ber líka að gæta, að svo framarlega sem botnvörpungarnir álita betra að vera hjer sem næst fiskimiðun-um, þá mundu þeir á engan hátt horfa í tollinn, því eigin hagsmuna sinna mundu þeir reyna fyrst og fremst að gæta.

Mjer virtist háttv. 4. kgk. gefa í skyn, að jeg hefði haldið því fram, að litilfjörlegt væri, að taka tillit til þess, hvað útlendingar vildu vera láta. Það voru ekki mín orð. En það sem jeg sagði var það, að hjer yrði að viðhafa „takt“.

Því ef við hefðum alt af skolfið eins og hríska gagnvart útlendingum, þá mundi ítið hafa orðið úr þjóðarsjálfstæði voru.

Háttv. 4. kgk. vildi halda því fast fram, að reikningur sinn um 14% gjaldið væri rjettur, en því verð jeg hiklaust að neita; því þótt útsöluverðið sje ekki lagt til grundvallar, þá verður reikningurinn í til-
liti til innkaupsverðsins rangur. Því við innkaupsverðið verður þó altaf að bæta flutningskostnaðinum, og hann er töluverður á kolum.

Hvað snertir hitt frv., sem liggur hjer fyrir hinni háttv. deild, nefnilega frv. um afgang af allri verzlun, þá liggur það í augum uppi, að það hlýtur að koma allmiklu harðar niður á almenningi; sjerstaklega íþyngja mjög fátæklingum, sem kaupa lífsnauðsynjar sínar beint úr verzlununum. Gjaldið verður líka allþungbært kaupmönnum, og er því í raun og veru eðlilegt, að þeir leggi það aðallega á þær vörurnar, sem fljótast seljast, en það eru einmitt nauðsynjavörurnar, og hljóta allir að sjá, hverjar afleiðingar það hefur fyrir fátæklingana.

En þessi kolatollur kemur aðallega niður á efnamönnum, þeim, sem mest hafa gjald-polið. Og þar að auki er innheimta kolatollsins ljett, og það er stór kostur. Og löggjafarvaldið sjálft vill bæði og á að ákveða, með hvaða sköttum og á hvern hátt það vill íþyngja landsmönnum.

Jeg lýsti því yfir í fyrri ræðu minni, af hverju jeg ekki get aðhylzt br.till. um lækkun tollsins niður í 1 kr. Það er ekki af því, að jeg ekki viðurkenni, að æskilegast hefði verið, að hafa hann sem lægst-
an, heldur af því, að eins og nú er ástatt, er jeg hræddur um, að með því móti mundi gjaldið varla nægja til þess, að fylla upp í bráðnauðsynlegustu fjármálaeyðurnar.

En eins og jeg hef áður tekið fram, þá er sá höfuðkostur þessa frv., að það snertir aðallega efnamennina og botnvörpuú-
gerðarmennina, og allir játa, að slíkur útvegur borgi sig yfir höfuð mjög vel, eins og ljósast má sjá af því, hve miklu fje

bankarnir árlega verja til styrktar slíkum fyrirtækjum.

Jens Pálsson: Eftir því, sem jeg hef skilið háttv. flm. þessa máls, er sterkasta meðmælaástæða hans fyrir frv. sú, að hann fullyrðir, að helmingur þessa gjalds komi frá erlendum þjóðum.

En nú vil jeg leyfa mjer að spyrja háttv. flm., hvort þetta sje virkileg alvara hans; hvort ekki sje hugsanlegt, að honum hafi á einhvern skjátlazt.

Þeir háttv. þm., sem talað hafa með þessum 2 kr. kolatolli, þykja mjer hafa gert nokkuð lítið úr því, hve gjaldið í raun og veru er hátt, og þessir sumu hv. þm. virðast líka alveg hafa gleymt að taka tillit til þess, að allur þorri hinna erlendu skipa dvelur hjer að eins nokkurn hluta af árinu — og það getur strax breytt nokkru til um útreikning háttv. þingmanns V.-Sk.

Jeg hlýddi um daginn í Nd. á það, að bæjarfógetinn í Reykjavík lýsti yfir því, að það hefði ekki komið til orða siðastliðin 40—50 ár, að heimta toll af tollskyldum vörum, sem fluttar eru skip úr skipi; vörur þessar eru blátt áfram skoðaðar sem transitvara.

Siðastliðin ár hafa Frakkar bætt skipaflota sinn mjög mikið hjer við land; seglskipin, sem þeir höfðu áður, eru að hverfa, en í stað þeirra eru komnir nýmóðins, stórir botnvörpungar. Þeir hafa flutt kol í botnvörpunga þessa í stórum dölum, sem til þess eru ætlaðir, og geta þeir áætlað, hvenær þurfi að senda kolin; ef þeir skipa kolunum á land, þá þurfa þeir að borga dýra uppskipun og útskipun, en við því hlifa þeir sjer; og skyldu þeir þá ekki einnig vilja hafa sig undanþegna þessum 2 kr. tolli eftir frumv. og hafa sitt mál í því efni fram. Enda er í þessu efni eftir miklu fyrir þá að slægjast, því að umskipunarkostnaðurinn einn er varla teljandi, aðeins fáir aurar á hvert tonn.

Nú liggur í hlutarins eðli, að viðgetum

ekki haft nokkurt eftirlit með því, bæði vor og sumar, hvort slík umskipun fer fram fyrir höfnum úti eða ekki, og slíkt eftirlit, ef það yrði reynt, mundi kosta mjög mikið, svo mikið, að frágangssök mundi þykja.

Það er gott að vera einvaldur og þurfa ekki að láta rjett sinn fyrir útlendingum, en jeg er hræddur um, að útlendingar mundu, er svona væri með farið, krefjast þess, að vara þessi yrði skoðuð sem transitvara, enda gætu þeir hæglega sent vöruna með „conossement“, svo að hún yrði opinberlega stimpluð sem transitvara, og þá held jeg, að við stæðum ekki rjett vel að vigi um tollheimtuna, því að eftir almennum siglingareglum þjóðanna er transitvara tollfrí. Og gætu Frakkar þetta, sem jeg tel ekki efarnál, þá held jeg, að Englendingum yrði ekki skotaskuld úr því, auk þess að þeir geta altaf skroppið með fiskinn glænýjan til Englands og þá jafnframt kolað. Jeg er þessvegna hræddur um, að minna kæmi í kassann af þessum kolatolli en þessi helmingur, sem flutnmætlað útlendingum að greiða. Af þessu er augljóst, að það er mjög svo erfitt, að framfylgja 2. gr. frumv., og hún því þýðingarlaus eða mjög þýðingarlitil.

Háttv. 4. kgk. þm. hefur annars hrundið flestu eða öllu, sem frumv. er talið til ástæðulitilla meðmæla. Háttv. 6. kgk. þm. vildi fæla útlandu fiskiskipin burtu. (*Björn Þorlákss.*: Botnvörpungana) já, en það eru fleiri fiskiskip en þau, er koma hingað til að kaupa kol. Það er lítið um botnvörpunga í Seyðisfirði og því eðlileg vanþekking hins háttv. þm. um þetta; við þekkjum það betur hjer á Faxaflóa, sem er aðalmið þeirra.

En það nær ekki nokkuri átt; þeir mundu miklu fremur útvega sjer kol á einhvern þann hátt, er jeg hef áður tilgreint (*Jósef Björnsson*: Og borga tollana) nei, koma sjer hjá að borga þennan toll, sem er of hár.

Skip þessi greiða mikið til landssjóðs, t. d. vitagjald og hafnargjald, auk þess að þau verzla hjer mikið og það er góð verzlun, því að vörurnar eru borgaðar, ekki lánaðar út í óvissu. Auk þess selja sumir botnvörpungarnir innlendum kaupmönnum fisk sinn, en af því leiðir atvinna fyrir almenning, hagnaður fyrir kaupmennina og útlutningsgjald fyrir landssjóð. Það væri því ekki hagnaður, að útrýma útlendu fiski-gufuskipunum hjeðan, og það væri hreint og beint glapræði, að leggja á svo háan kolatoll, að þeir færu kring um lögin, er þeir koluðu.

Auk þess, sem jeg hef þegar tekið fram viðvikjandi tollskyldu á vörum, sem eru fluttar skip úr skipi, vil jeg taka það fram, að Frakkar hafa hin síðari ár sent hingað stór skip til að sækja fiskinn og fer umskipun þeirra fram ekki á höfnum inni, heldur úti fyrir höfnum, og ekkert útlutningsgjald er af þeim fiski greitt; er þetta eitt með öðru, er sýnir, að ekki má gera sjer of háar vonir um þennan kolatoll.

Kolapörf kaupstaðarbúa er mjög mikil, og ef frumv. þetta verður að lögum, hvílir það þyngst á þeim, einkum þeim, sem fátækir eru, því að eins og háttv. 4. kgk. þm. sagði, þá þurfa þeir meiri kol vegna þess að húsakynni þeirra eru verri og þurfa meira til hitunar. Þeir hafa auk þess lítið viðurværi, og hitinn er á við hálfa gjöf.

Háttv. 4. kgk. þm. sýndi það ljóst, að það er sáralítið notað af kolum upp til sveita, t. d. í Skaftafellssýslu ekkert nema í kaптúnunum (*Jósef Björnsson*: Það eru fleiri sýslur til), enda er ókleyft, að flytja kol landveg. Við vitum, hvað tvihjóna vagnarnir taka mörg pund, en þeir eru mest notaðir, og er mjög dýr flutningur, enda er í mörgum sveitum ekki notað kolablað og jafnvel í heilum sýslum, eins og í Austur-Skaftafellssýslu. Í kaupstöðunum eru þau aftur nokkuð notuð.

Jeg skal taka það fram, að jeg tala

ekki í þessu sambandi um Austfirði, því að firðina þar verður miklu fremur að telja með kaптúnunum og sjóplássunum en með sveitum, og eiginlega er engin sveit þar nema Fljótsdalshjarað (*Björn Þorláksson*: Virkilega, er það það?) Að öllu þessu yfirveguðu, hallast jeg að breyttill. þeirri, er fyrir liggur, því að með henni tel jeg þó líkindi fyrir, að landssjóður fái einhverjar tekjur.

Sigurður Eggerz flm.: Jeg skal ekki þreyta hina háttv. deild á löngu máli.

Háttv. 2. þm. G.-K. talaði mjög svo um það, þhve það væri örðugt, að hafa eftirlit með umskipun hjer við land, en það var óþarfi fyrir hinn háttv. þm., því að oss flutnm, er það ljóst, enda aldrei ætlun vor, að tolleftrilít yrði sett á fót, og erum við fúsir til þess, ef þörf þykir, að breyta ákvæðinu svo, að það nái aðeins til hafna, en þá er það vel framkvæmanlegt.

Sami háttv. þm. gerir mikið úr því, hversu útlendingar væru ólöghlýðnir, og að því er jeg veit til, öldungis ástæðulaust; ef útlendingar vildu beita oss valdi, og neita að greiða gjöld þau, er þeim ber að greiða, þá er mjög örðugt, enda ókleyft, fyrir lögreglustjórann, að innheimta þau. Jeg get borið um þetta af þeirri reynslu, sem jeg hef frá því jeg var settur sýslumaður í Barðastrandarsýslu, en þangað kemur ógrynni útlendra skipa: á Patreksfjörð, að skipstjórarnir, að fáum undanteknum, koma beina leið til lögreglustjóra, til að greiða vitagjöld og önnur gjöld, er þeim ber.

Sami háttv. þm. gerði mikið úr því, hve mikið útlendingar verzuðu hjer, en það er mjög svo rangt, því að það, sem þeir kaupa hjer, er smáræði; skip þeirra eru svo vel útbúin, að þau þurfa þess ekki.

Annars hljóta allir að sjá það, hversu mikil sanngirniskrafa þessi tollur er, sem er hreinasta lítilræði móts við þann auð fjár, sem þeir moka hjer upp á fiskimið-

um vorum (*Jens Pálsson*: Utan landhelgis er allra eign). En þeir skreppa inn fyrir landhelgina á stundum og ætti háttv. þm. G.-K. að kunna skil á því, þar sem hann meðal annars ber hjer fram í deildinni frumv. til að koma meira í veg fyrir það, en verið hefur.

Það er dæmalaust hlægilegt, að heyra annari eins fjarstæðu haldið fram eins og þeirri, er háttv. 2. þm. G.-K. sagði, að fátæklingarnir notuðu meiri kol en efna-mennirnir; þeir gerðu það máske, ef þeir hefðu eins mörg herbergi, en það er það meinlega við fátæktina, að þeir verða oftast að kúra í einu herbergi og oft og tíðum geta þeir því miður ekki hitað það; og það mun vera hið venjulega, að þeir nota kolin aðeins til eldunar. Samiháttv. þm. taldi kolanotkun til sveita mjög litla og benti í því efni á Skaftafellssýslur, en það var mjög óheppilegt hjá háttv. þm., því að þar er hann nauða ókunnugur; sannleikurinn, er sá, að kolanotkun hefur stórkostlega aukizt þar hin síðari ár, og að benda á verzlunarskýrslurnar í því sambandi hefur enga þýðingu, því að mjög mikið af kolum er selt þar á stranduppboðum. Ef kol væru alstaðar jafn mikið notuð eins og þar, þá væri vel. Háttv. þm. hefði ekki átt að vera að tala um þessa hluti, þar sem hann ber ekki nokkurt skyn á það fyrir ókunnugleika sakir, botnar ekki meira í því en vegalengdum þar eða þvílíku.

Það er öldungis ómótmælt enn, að með þessu frumv. er haldið fast við gamlar tollstefnur landsins, fáa tollstofna, enga tollgæzlu, og það er höfuðatriðið, er fyrir öllum ætti að vaka.

Ágúst Flygenring: Jeg vona, að hin háttv. deild virði mjer það til vorkunar, þótt jeg hafi nokkuð aðra skoðun á frv. þessu en þeir, er talað hafa.

Jeg sat í millipinganefnd þeirri, er skipuð var til að athuga ýms fjárhagsmál landsins, og nefnd þessi byggði á alt öðr-

um grundvelli en þeim, er hjer hefur komið fram. Eins og kunnugt er, lagði nefndin til, að tekið væri upp einkaleyfi á kolum og steinolíu, en að þessu frumv. hefur verið kastað alskonar hnútum og beitt hinu mesta ofurkappi til að fá það drepíð. Frumv. liggur nú í brjefaskrinunni fyrir ofurkapp þetta, er mest var sprottið af eigingirni einstakra manna og pólitískri illgirni annara.

Jeg er ekki á móti frumv. því, er hjer liggur fyrir, af sömu ástæðum, sem lögð hefur verið sjerstök eða mest áherzla á, eins og t. d. því, þegar háttv. 2. þm. G.-K. var að lofsyngja Frakka fyrir það, hve mikinn myndarskap þeir hefðn sýnt í því, að breyta útgerð sinni úr seglskipum í stóra og góða botnvörpunga; það getur auðvitað verið ágætt fyrir þá, en jeg get ekki sjeð, að okkur Íslendingum sje nokkur hagur í því. Botnvörpungar þessir ausa hjer upp fiskimiðin og það oft fyrir innan landhelgi, og þessi veiði þeirra þýðir ekkert annað en þjóðartap fyrir okkur. Það er satt, að þeir hafa gert mikið fyrir veiðina en það hafa þeir gert fyrir sig, en ekki okkur, þeir hafa t. d. reist spítala hjer í Reykjavík, sem er sniðinn fyrir franska fiskimenn og þeim einum ætlaður, en þeir, sem hafa þar verið af innlendum mönnum, lofsyngja hann ekki mikið, enda er spítali þessi lokaður mestan hluta árs. Til þess að fyrirbyggja misskilning skal jeg geta þess, að jeg á ekki við Landakotsspítalann, hann er af alt öðru bergi brotinn.

Verzlun Frakka hjer við land hefur frá alda öðli verið sama sem engin. Þegar fiskiskipin þeirra hjer fyrrum fiskuðu fyrir sunnan land á vertiðinni og fyrir vestan að sumrinu, þá umhlóðu þau fiskinum hjer í Reykjavík; aðalviðskifti þeirra þá voru myglaðar brauðkókur, sem þeir reyndu að selja en fáir vildu kaupa. Það er því alveg fráleitt að taka nokkurt tillit til verzlunar þeirra við landsmenn. Eins og

kunnugt er, þá verðlauna Frakkar fiskinn, sem þeir sækja hingað, en það er ekki nóg með það, heldur krefjast þeir þess einnig, að skipin, er verðlaunin fá, kaupi franskar vörur og verðli við franska menn; þess vegna hafa þeir meðal annars sett upp franska selstöðuverzlun hér í Reykjavík, og þar með hafa þeir þá útilokað alla verzlun við Íslendinga.

Jeg get ekki talað um þetta mál frá því sjónarmiði, að varhugavert sje, að leggja toll á kolin af þeirri ástæðu, að útlendingar hættu að fiska hér, því þó svo færi, yrði það sízt skaði fyrir oss. Eg þykist þess fullviss, að sá kolatollur, sem hér er farið fram á, hefti ekki komu botnvörpunganna hingað til landsins. — Á síðasta áratug hafa kolin verið í mjög mismunandi verði, og sá verðmunur numið mikið meiru en 1—2 kr. Útsöluverð kola hefur verið hér í Reykjavík alt frá 20—30 kr. tonnið. Uppi 30 kr. komst það hér fyrir nokkrum árum án þess verkfall í Englandi olli verðhækkuninni, og ekki virtist það neitt draga úr útvegnum þá, þó þessi nauðsynjavara væri í svo gífurlega háu verði.

Það eru aðrar ástæður að minni hyggju, sem gera kolatollinn óheppilegan. Menn verða að athuga, að ekki er það nema helmingur kolanna, sem útlendingar kaupa. Hið fer til landsmanna sjálfra. Eigi tel jeg það ná nokkurri átt, að þeir góðu herrar útlendingarnir, sem hér veiða við landið, geti komizt undan að borga tollinn með því að hafa kolaskip utan hafna, jafnvel ekki úti á „Sviðinu“ í Faxaflóa, eins og sumir hafa látið sjer um munn fara. Slikt er fjarstæða, sem engum skynbærum manni ætti að geta dottið í hug. Enginn skips-eigandi, og því síður ábyrgðarfelag mundi leyfa slikt. Að nota skip til þess, gæti ekki skoðast öðruvisi, en sem tilraun til að sökkva skipunum. Aðalástæðan á móti því, að þessi kolatollur komist á, hún er sú, að kolin nota langmest, eða nær því eingöngu, vissar stjettir í landinu. Sveit-

irnar allar nota hverfandi lítil kol, og sleppa því næstum alveg við þessa álögu. En aftur er það fólkið í kaптúnunum og sjávarþorpum. Það hefur ekki öðru að brenna en kolum; því þótt áður hafi verið hægt að komast af án kola, þegar brent var þangi og þara og öðru sliku, þá þýðir ekki að láta sjer detta slikt í hug nú. Vitanlega voru aðrar kröfur gerðar til lífsins fyrrum heldur en nú, enda hafa húsa-kynni og aðrir lífernishættir breytt mjög til þæginda og í siðmenningaráttina á siðari árum. Það þykir nú heldur ekki nýtzkuhúsakynnunum viðunanlegt eldsneyti, sem menn komust af með fyrir um 30 árum síðan.

Þá verða menn líka að taka tillit til íslenzku botnvörpuútgerðarinnar; athuga, hvernig þessi tollur kemur niður á henni. — Nú er heldur ekki nóg með, að tollurinn leggist á kolin, heldur er lagt á þau líka; þannig hækka þau meira í verði en tollinum nemur. Það er augljóst, að haun þýngir útgerðinni grimmilega, og gengur beint á móti undanfarandi stefnu þingsins, þeirri stefnu, að hlynna að og styðja framleiðsluna í landinu. —

En það, sem þó kynni að geta komið mjer til þess, að greiða atkvæði með þessum tolli, það er að segja, ef tollurinn yrði færður niður í 1. kr. á tonn, er sú knýandi þörf, sem nú er á því, að einhverjar tekjur komi í landssjóðinn. Verði ekkert annað uppi standandi af tekjuaukafrumv., sem nú eru fyrir þinginu, þá er að gripa til þessa frv. sem neyðarúrræðis. Hin frv., sem komið hafa fram í þinginu, og ganga í sömu átt og þetta, þau eru skárri yfirleitt, því þau spenna jafnt eða jafnar yfir gjaldþol landsmanna; þau ná til allra stjetta en þýngja ekki eingöngu einum einasta atvinnuvegi. Mest er umvert í allri skattalöggjöf, að skattarnir komi sem jafnast og rjettlátlegast niður, það er að segja hinir almennu skattar; og ekki sízt ber að gæta þess, að þýngja engri þeirri vöru, eða at-

vinnugrein, sem eykur framleiðsluna í landinu. — Eflaust lægi beinna við, þegar peninga vantaði í landssjóðinn, og ef menn endilega vildu ná sjer niðri á efnamönnunum, að leggja þá á beina skatta, svo sem tekjuskatt eða eignaskatt. En þetta, sem hjer er farið fram á, getur orðið til hnekkis atvinnuvegi, sem er í byrjun, og enn stendur höllum fæti, ef móti blæs. Ætti fremur skilið styrk og uppörfun, eins og venja er, meðan nýju atvinnuvegirnir eru að ryðja sjer til rúms.

Hef jeg þá skýrt frá afstöðu minni til þessa máls, og hvernig á því stendur, að jeg get ekki verið með þessu frumv. nema það sje tekið sem hreint neyðarúrræði þegar á síðustu stundu, þegar hin skattafrumvörpin eru fallin. Álit því bezt, að flutn. maður geymdi 3. umr. þessa máls, unz sjeð er fyrir endann á þeim.

Jens Pálsson: Það var óheppilegt, að jeg skyldi ekki heyra andmæli háttv. 3. kgk. Veit því ekki, hvaða ástæður hann hefur fært fyrir máli sínu. —

Þegar jeg talaði um hagnaðinn, sem við hefðum af útlandu fiskiskipunum hjer við land, þá meinti jeg alls ekki frönsku skipin. Við þau hafa landsmenn lítil mök. En jeg átti aðallega við norsku skipin, sem verzla hjer talsvert og setja hjer upp og selja stundum fisk. — En því hjelt jeg fram og held fram enn, að ef frönsku útgerðarmönnunum þykir 2 kr. tollurinn óbærilega hár, þá munu þeir hafa ráð til þess að komast undan honum, ef á annað borð þeir reikna sjer hag í því.

Þó álit jeg þennan skatt hærri og þyngri en háttv. 4 kgk. gaf í skyn.

Jeg hef leitað mjer upplýsinga um það, hve miklu botnvörpungar eyða af kolum. Kunnugur útgerðarmaður, hefur sagt mjer, að litill botnvörpungur, sem hefur veitt hjer við land nokkur undanfarin ár, hefur brúkað 17—1800 tonn á ári, og það hefur verið skipakol, en ekki húsakol, því þá hefði það vitanlega orðið mikið meira

(*Ágúst Flygenring:* Ansi hefur hann verið kolafrekur).

Frá einum hinum áreiðanlegasta margreyndasta og viðurkendasta útgerðarmanni hef jeg fengið að vita, að stór botnvörpungur hefur notað 200 tonn á mánuði þá 7—8 mánuði, sem hann befur verið að veiðum hjer við land. En svo þessa 4—5 mánuði, sem hann er hjer ekki, þá er hann meira í förum, og þá er enn meira kynt og enn meira notað af kolum.

Þá er eigi of sagt, að 2 kr. tollur á tonn sje afarmikill og tilfinnanlegur; það verða eitthvað um 3—4000 kr. á ári fyrir stærri fiskiskip, og tel jeg það fjarstæðu næst, að ganga svo hart að æskilegum, upprennandi atvinnuvegi, sem enn stendur á völtum fótum.

Jeg vil gefa þeim mönnum dálitlar upplýsingar, sem halda því fram, að það sje viðurkennt, sannað og kunnugt, að botnvörpuútgerðin borgi sig bezt, og sje hið hyggilegasta gróðafyrirtæki, sem hjer er til. Jeg hef verið í stjórn fjelags, sem átti botnvörpunginn „Cutt“, og ekki átti því láni að fagna að verða gróðafyrirtæki. Botnvörpungurinn strandaði, og eigendurnir töpuðu stórfje. Svo má nefna fjelagið „Fram“, sem átti „Íslending“, það var hlutafjelag, og skaðaðist það 24—25000 kr. fyrsta árið, þá hlutafjelagið „Breið“, það tapaði öllu hlutafjenu á tveim árum. Þar voru ekki dugminni menn, eða ráðlausari í stjórn en sjálfur Pjetur Thorsteinsson. Fjelag það var stofnað með nægilegum fjárforða og voru í því margir vel stæðir og duglegir menn, svo sam Sveinn Björnsson og fleiri; þá „Valurinn“. Fjelagið, sem átti hann, rataði þegar á fyrsta ári í skuldabasl. Svo keypti P. J. Thorsteinsson hann og heldur honum úti ennþá. Hef jeg heyrt það sem fullvist, að hann beri sig ekki enn. — En svo eru það stærri skipin, t. d. eins og „Jón Sigurðsson“, hann er talinn bera sig, og fleiri, sem eru stór og sterk eins og hann. — En hjer

þarf að athuga, að fiskur hefur undanfarin ár verið í mjög háu verði, og mikið hærri en meðalverð, alla tíð síðan innlendir botnvörpungar komu til sögunnar. Og þarsem nú útgerðin kostar á ári þetta 200 þús. kr., þá er augljóst, að mikið er hjer í hættu; einkum þar sem gróðinn seinni árin hefur eingöngu stafað af háu fiskverði. Og þegar nú að fyrirtækin standa ekki á rótgrónum efnum, þá er illt að íþyngja þessum atvinnuvegi með þungum álögum. Við höfum heldur ekki svo mikið af dugnaðarfyrirtækjum hjer á landi voru, sem geta gefið mörgum mönnum atvinnu og hag, og myndað geta auðmagn í landinu, svo við værum ekki til eilífðar dæmdir til þess að hokra í fátækt og skera alt við nögl.

Jeg vona, að þessar upplýsingar sýni, að botnvörpuútgerðin er enginn óskeikull stórgróðavegur, svo hægt sje að gramsa í honum með þungum álögum. Og hvað snertir það, að skatturinn komi ekki jafnt niður, þá er jeg þakklátur háttv. 3 kgk. fyrir hin skýru ummæli hans um það efni. —

Rök flutn.m. þóttu mjer kynleg, er hann hann vildi gera orð mín ómerk og tortryggileg, þarsem hann hjelt því fram, að jeg væri ókunnugur kjörum bænda og fátæklinga hjer á landi. Hann sagði mig lifa hjer í hlýindum og allsnægtum, og fleira var það, sem hann sagði með allskáldlegum orðum.

Jeg get nú gefið nokkrar bendingar um, hve þessi fullyrðing framsögumanns sje áreiðanleg. — Jeg er uppallinn í sveit. Kom á 16. ári úr Dölum á Eyrarbakka og var til tvitugs á Stokkseyri. Þar er sjávarútvegur mikill og margt fátækra sjómanna. Þá var jeg í Arnarbæli í Ölvesi; þá á Þingvöllum; þar var vitanlega enginn sjávarútvegur. Þvínæst var jeg á Útskálum; þar um slóðir er mikill útvegur, og þar var mikilli eynd og fátækt að kynnast fyrir prest, sem árlega húsvitjaði og ljet hag almennings til sín taka. Í Görðum hef jeg

verið í 16 ár. Meirihluti manna í því prestakalli eru fátæklingar. Það eru sannarlega ekki allt velmegandi menn, sem þar fara á flot. — Og jeg hef allan fullorðinsaldur minn gegnt þeirri stöðu, sem gefur mjög gott tækifæri til þess að kynnast högum fátæklinganna. Litum nú á háttv. flutn.m. Hann er alinn hjer upp í Reykjavík. Komst síðan til Hafnar. Aðeins þrjú síðustu árin hefur hann dvalið austur í sveitum, þó í kaптúni. Hvaða kynni ætli hann hafi svo af sveitalífi? Nei. — Það er líkast því, sem eggði ætli að fara að kenna hænunni, ef hann ætlar að fara að fræða mig um sveitalífið hjer á landi og hag fátæklinganna í sjóþorpum og kaup-túnum.

Þá kem jeg að þeirri makalausú sönnun hans, sem alveg átti að knúsa mig; sönnun hans um það, að fátæklingar þyrftu ekki kol. Þó jataði hann því í öðru veifinu, að fátæklingarnir yrðu hart úti, ef tollurinn kæmist á. En það getur þó hver heilbrigð skynsemi sjeð, að tiltölulega við efnahag þurfa þeir mest kol. Hann segir það svona út í bláinn, að þeir þyrftu ekki kol vegna þess, að þeir hefðu hvorki efni á að kaupa kol nje ofna. Er það sönnun fyrir því, að óhætt sje að gera þeim kolin dýrari, — annað eins öfugmæli og það, að þeir hafi ekki efni á að leggja í ofninn, svo að dugi til upphitunar ljelegum herbergjum þeirra; kol sjeu þeim og dýrkeypt, hvort eð sje, nema rjett til að elda matinn; það sje óhætt að gera þeim kolin enn dýrari af því þau sjeu þeim ofdýr undir. Hvað er fjarstæða og lokleysa ef ekki þetta? Jeg fyrir mitt leyti hjelt, að frekar ætti að hlynna að þeim, svo þeir gætu fengið kolin í ofninn. Og einmitt þetta, hve erfitt þeir eiga, sje sterk ástæða til að hlifa þeim við þessu gjaldi. —

Sig. Eggerz (flm.): Háttv. 3. kgk. hefur nú lýst afstöðu sinni í þessu máli. Hann kvaðst vera andvígur frumv. vegna þess, að það kæmi ranglátlega hart niður á botn-

vörpunga-útgerðina og fátæklingana í kaup-túnunum.

Jeg sje ekki ástæðu til að fara frekar úti það atriði, en jeg hef þegar gert. Ef tollurinn er harður í garð botnvörpunga-útgerðarinnar, sem öllum kemur saman um að borgi sig allra fyrirtækja bezt, (*Sig. Stef.* Nei!), þá mætti ívilna útvegnum á ýmsan hátt. Og þaræð $\frac{1}{2}$ tollurinn kemur á útlendinga, stöndum við okkur ennþá betur við það.

Háttvirtur þm. Gullbr.- og Kjósar-sýslu mintist á, að sumir botnvörpungar borgugu sig ekki vel; það þykir mjer engin saga. Jeg býst við, að það geti komið fyrir öll fyrirtæki; ef mennina, sem þeim stjórna, brestur hagsýni og þekkingu, þá sje ekki góðs að vænta. Til dæmis ef ósjófróðir menn færu að stjórna botnvörpunga útgerð, og blanda sjer þannig inn í fyrirtæki, sem þeir hafa ekkert vit á. —

Alls ekki var það meining mín, að krefjast þess af háttv. þm. Gullbr.- og Kjósar-sýslu, að hann færi að rekja æfiferil sinn. Jeg þykist líka mega fullyrða, að sannarlega sjeu sumir menn þannig gerðir, að þá vanti algerlega allan sálarþroska til að skilja og setja sig inni líf og hætti manna í því bygðarlagi, sem þeir eru, og þótt þeir hafi árum saman átt heimili á sama stað, þá geti þeir alls engan dóm lagt á lífnaðarhætti manna — geti aldrei skilið þá. Því fór svo fjarri í þetta sinn, að mjer dytti í hug að kenna hænunni. Hinn háttv. þm. þóttist hafa fundið mótsögn hjá mjer, er jeg talaði um fátæklingana; en jeg þykist fyllilega hafa verið sjálfum mjer samkvæmur. Hann sagði, að jeg hefði haldið því fram, að fátæklingarnir brúkuðu engin kol, af því þeir hefði ekki efni á því. — Það sagði jeg aldrei, en þau kol, sem þeir kaupa, þau fara frekar til að elda matinn, en ekki til þess að hita upp. Hann hjelt því fram, að kolatollurinn kæmi þyngra niður á fátæklingunum af því þeir notuðu eins mikil kol og efnamennirnir.

(*Jens Pálsson.*: að tiltölu við efnahag). Vitanlega kemur hann nokkuð hart niður á fátæklingum í sjávarþorpunum. Bezta væri auðvitað, að allir tollar væru rjettlátir og kæmu aldrei niður á fátæklingunum. En látum okkur nú líta á þetta frv. í sambandi við hin tekjufrumvörpin, sem liggja fyrir þinginu núna. Ef t. d. farmgjald eða faktúrutollur væru teknir fram yfir kolatollinn, þá mundu slíkar tollálögur koma mikið harðar niður á fátæklingana. Fátæklingarnir þurfa að sækja mest allan sinn varning eða sínar nauðsynjar í búðirnar og borga því hlutfallslega mikið meiri toll en efnamennirnir, ef eitthvað af þeim frv. verður að lögum. — Auk þess, ef t. d. verðtollur kemst á, þá afsalar löggjafarvaldið sjer öllu eftirliti með því, með hvaða tollstofnum landsmönnum verður íþyngt. og fær allt það vald í hendur kaupmönnum. Mundi það verða fátæklingunum heppilegt? Er ekki líklegt, að kaupmenn leggi mest á þá vöru, sem fljótast og áreiðanlegast gengur út?

Ætli það verði ekki nauðsynjavaran, matvaran, sem verður fyrir mestum tollinum? Og hvernig eru þá fátæklingarnir staddir!?

ATKVGR.

1. breyt. till. (þskj. 220) feld með 5 atkv. gegn 5 að viðhöfðu nafnakalli sakir ógreinilegrar atkvæðagreiðslu, og sögðu

Já:

Nei:

Steingr. Jónsson,	Björn Þorláksson,
Ágúst Flygenring,	Einar Jónsson.
Eiríkur Briem,	Jón Jónatansson,
Jens Pálsson,	Jósef Björnsson,
Sigurður Stefánsson.	Sigurður Eggerz.

Þm. Strandasýslu greiddi ekki atkv.

Forseti og 1. þm. Húnv. voru fjarverandi, 1. gr. frv. samþ. með 6 atkv. móti 4. 2., 3., og 4. gr., hver um sig, samþykta, með 7 á móti 2 atkv.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 7 atkv. gegn 4, að viðhöfðu nafnakalli, samkvæmt ósk þessara þriggja þingmanna: Eiríks Briems,

Sigurðar Stefánssonar og Stgr. Jónssonar; og sögðu:

Já:

Nei:

Björn Þorláksson, Steingr. Jónsson,
 Ág. Flygenring, Eiríkur Briem,
 Einar Jónsson, Jens Pálsson,
 Guðj. Guðlaugsson, Sigurður Stefánsson.
 Jón Jónatansson,
 Jósef Björnsson,
 Sig. Eggerz.

1. þm. Húnvetninga fjekk burtfararleyfi af fundinum.

3. umr. í Ed., 17. ágúst (179, 256).

Steingr. Jónsson: Það var aðeins þingskapa-atriði þessu máli viðvikjandi, er jeg vildi minnst á. Jeg álit heppilegast, eftir því, sem nú á stendur, að málið fari ekki til neðri deildar í dag. Það er ekki nema einn klukkutími síðan, að þar var samþ. tollur á kolum í farmgjaldsfrumv., sem að líkindum verður afgreitt úr neðri deild á mánudaginn. Jeg held, að því sje „praktískast“, að taka málið út af dagsskrá í dag, og jeg vildi skjóta því til háttv. forseta, hvort hann vildi ekki gera það.

Sigurður Eggerz (flm.): Jeg sje ekki neina ástæðu til að taka málið út af dagsskrá í dag, og sje ekki, að skattamálunum sje stofnað í neina hættu með því. Ef það fer hjeðan til neðri deildar í dag, getur hún valið á milli frumvarpanna, svo að það er gott, að hún hafi bæði frumv. til athugunar í einu. Jeg sem flutnm. málsins óska þess, að það sje ekki tekið út af dagsskrá.

Sigurður Stefánsson: Jeg tek undir það með háttv. 4. kgk. þm., að rjett sje, að taka málið út af dagsskrá í dag. Þá getur efri deild haft bæði málin til athugunar í einu. Hinsvegar getur mikill glundroði orðið úr því, ef það fer til neðri deildar í dag, þá gæti farið svo, að ekkert tollafrumv. yrði afgreitt frá þinginu nema

þetta kolatollsfrumv., og er þá ver farið, en heima setið.

Sigurður Eggerz (flm.): Það er ekki nýtt, þótt háttv. þm. Ísf. sje illa sinnaður gagnvart þessu frumv. En jeg vona, að sú „taktik“, sem hann vill beita í þessu máli, komi ekki til greina. Það er forseti, sem hjer hefur valdið, og jeg endurtek það, að jeg vona, að hann taki frumv. ekki út af dagsskrá. (*Sigurður Stefánsson:* Forseti getur skotið því til deildarinnar, hvort taka eigi málið út af dagsskrá.)

Björn Þorláksson: Það er forseti, sem ræður, hvort málið skuli tekið út af dagsskrá eða ekki. Annars get jeg ekki verið samþykkur háttv. 4. kgk. þm. og háttv. þm. Ísfk., um að það valdi nokkrum ruglingi í skattamálunum, þótt frumv. fari til neðri deildar í dag. Ef málið á að biða hjer eftir farmgjaldinu, seinkar því svo mjög, að engar líkur eru á, að það geti komizt gegn um þingið.

Steingr. Jónsson: Jeg vil aðeins taka það fram, að mjer hefur eigi dottið annað í hug, en að forseti einn rjeði því, hvort taka skyldi málið út af dagsskrá.

En jeg leit svo á, þótt það kannske kunni að hafa verið rangt, að meiri hluti deildarinnar mundi vera með því, að málið væri tekið út af dagsskrá.

Þar sem hinn háttv. 6. kgk. þm. gat þess, að málið gæti eigi gengið í gegn vegna of naums tíma, ef það yrði tekið út af dagsskrá, þá er þetta ekki rjett; því það þarf þó ekki meira en einn dag til þess að ljúka málinu.

Sigurður Eggerz: Jeg verð að álíta það mjög óheppilegt, ef minni hlutinn í málinu gæti komið því fram, að málið væri tekið út af dagsskrá.

Sigurður Stefánsson: Það er forseti einn, sem ræður því, hvort taka skuli mál út af dagsskrá, og ber hann það undir atkvæði deildarinnar, ef honum lízt svo.

Forseti: Eftir 41. gr. þingskapanna get jeg tekið málið út af dagsskrá. En

þar sem engin rödd kom fram gegn því í gær, að málið væri sett á dagsskrá, hefði verið rjettast, að ræða það í dag, ef skoðanirnar á því, hvort umr. skyldi fram fara í dag, væru ekki svo tvískiftar, sem raun hefur á orðið. Þess vegna tek jeg það ráð, að bera það undir deildina, hvort taka skuli málið út af dagsskrá.

Forseti bar síðan nndir atkv., hvort taka skyldi málið út af dagsskrá, og var það samþ. með 7 atkv. gegn 5.

Málið tekið út af dagsskrá.

3. umr. í Ed. á 28. fundi, 19. ágúst (169, 256).

Sigurður Eggerz, (flm.): Það er óparfi, að eyða löngum tíma til þess, að ræða mál þetta nú, það er búið að þrautræða það svo hjer í hinni háttv. deild.

Við flutnm. höfum komið fram með breyt.till. um, að lækka kolattollinn úr 2 kr. niður í 1 kr. 50 au. á tonni, og hyggjum, að með því móti geti háttv. deildarmenn allir fallizt á það, og jafnframt teljum við, að þó ekkert annað tollafrv. yrði samþ. hjer á þinginu, þá fengi landssjóður með því nægar tekjur til að bæta úr brýnustu þörf sinni.

Ennfremur höfum við komið fram með breyt.till. um, að kolin sjeu ekki tollskyld, þó umskipuð sjeu utan hafna, og höfum við gert það bæði vegna þess, að eftirlit er örðugt með umskipun utan hafna, en mjög hæg eins og frumv. verður, og eins vegna hins, að því er kastað hjer fram, að núverandi ákvæði frumv. um þetta gæti, þó ólíklegt sje, ef til vill staðið frumv. fyrir þrifum.

Viðvikjandi ummælum þeim er fallið hafa hjer í háttv. deild, um að frumv. þetta mundi ekki ná staðfestingu, vil jeg benda á ummæli Kl. Berntsens forsætisráðherra, sem tilfærð eru í samtali, er hann hefur haft við danskan blaðamann, og liggja frammi á lestrarstofunni. Þar

minnist hann á fjárþröng vora og telur kolattoll hagkvæmustu leiðina, til að ráða fram úr henni. Hann tekur fram, að þó sendiherrar útlendra þjóða hafi mótmælt „monopoli“ á kolum, þá geti um slik mótmæli ekki verið að ræða, þegar um toll á frjálsri kolaverzlun sje að ræða, sem komi jafnt niður á landsins börnum sem öðrum þjóðum, og þessi ummæli, sem jeg efast ekki um að sjeu rjett höfð eftir, sýna, að ekki þarf að bera kvíðboga fyrir því, að frumv. þessu verði synjað staðfestingar.

Annars tel jeg óparfa, að fjölyrða meira um málið að sinni.

ATKVGR.

1. brtill. þgskj. 256 sp. 12 samhlj. atkv.

2. — — 256 — 10 — —

Frumv. í heild sinni var samþ. með 8 atkv. gegn 5, að viðhöfðu nafnakalli eftir ósk Björns Þorlákssonar, Sigurðar Eggerz og Jóns Jónatanssonar:

Já.

Nei.

Björn Þorláksson,	Ag. Flygenring,
Einar Jónsson,	Eiríkur Briem,
Jón Jónatansson,	Jens Pálsson,
Jósef Björnson,	Sigurður Stefánsson,
Sigurður Eggerz,	Stefán Stefánsson,
Þórarinn Jónsson.	

Steingrímur Jónsson og Guðjón Guðlaugsson greiddu ekki atkv. og töldust því með meiri hluta.

10. Styrktarsjóður barnakennara.

Á 20. fundi Ed., föstudaginn 9. ágúst, var útbýtt í deildinni frv. til *laga um breyting á lögum nr. 18, 9. júlí 1909, um styrktarsjóði handa barnakennurum*, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd. (179), og á 23. fundi, 13. ág. kom frv. til 1. umr. í Ed.

Steingrímur Jónsson: Með frumv. þessu er gert ráð fyrir, að föst ákveðin útgjöld vorði lögð á landssjóð; og er það eflaust gert í góðum tilgangi.

En þar sem þetta frumv. er eina frv. af öllum þeim frv., sem komið hafa fram í deildinni, sem fer fram á þetta, þá álit jeg rjettast, að skipuð verði nefnd í mál. ið, og sting upp á 3 manna nefnd, að lokinni 1. umr.

Fleiri tóku ekki til máls; og var því gengið til atkv., og var

Frumvarpinu vísað til 2. umr. með 10 samhlj. atkv.

Samþykkt var að kjósa 3 manna nefnd með 10 samhlj. atkv.

Kosningu hlutu:

Stefán Stefánsson með 10 atkv.,

Jón Jónatansson með 10 atkv.,

Steingrímur Jónsson með 9 atkv.

Í nefndinni var Stefán Stefánsson kosinn formaður og Jón Jónatansson skrifari. Nefndin ljét ekki uppi neitt álit; og frv. kom ekki framar á dagsskrá.

11. Verðlag.

Á 33. fundi Ed., föstudaginn 23. ágúst, var útbýtt í deildinni frv. til *laga um verðlag*, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd. (373); en frumv. kom aldrei á dagsskrá.

12. Hluttaka landssjóðs í íslenzku eimskipafjelagi.

Á 34. fundi Ed., laugardaginn 24. ágúst, var útbýtt í deildinni frv. til *heimildar-laga um hluttöku landssjóðs í íslenzku eimskipafjelagi*, eins og það hafði verið samþykkt við 3. umr. í Nd. (392), en frv. kom aldrei á dagsskrá.

C.

Þingsályktanir.

1. Strandgæzla.

Á 6. fundi Ed., mánudaginn 22. júlí, var útbýtt í deildinni *tillögu til þingsályktunar um aukið eftirlit úr landi með síldveiði útlendinga fyrir Norðurlandi*, flutningsmenn Steingrímur Jónsson og Stefán Stefánsson, og á 7. fundi, 24. júlí, var tekið á dagsskrá, hvernig ræða skyldi þingsályktunartillöguna.

Forseti: Jeg skal leyfa mjer að stinga upp á einni umræðu.

Samþykkt í einu hljóði.

Á 11. fundi Ed., mánudaginn, 29. júlí, kom þingsál. samkvæmt dagsskránni til einnar umræðu, en eftir tillögum deildarinnar var hún tekin út af dagsskrá, og kom ekki síðar til umr.

2. Jarðskjálftaskemdir.

Á 7. fundi Ed., miðvikudaginn 24. júlí, var útbýtt í deildinni *tillögu til þingsályktunar um lán úr viðlagasjóði til að bæta jarðskjálftaskemdir í Rangárvallasýslu*, flutningsmenn Jens Pálsson og Guðjón Gauðlaugsson, og vegna þess að málinu þurfti að flyta af sjerstökum ástæðum, leitaði forseti samþykkis deildarinnar og leyfis ráðherra til þeirra afbrigða frá þingsköpunum, að gerð væri þegar sama dag ályktun um, hvernig ræða skyldi þingsályktunartillöguna, og var það samþykkt og leyft.

Forseti: Jeg álit eina umr. næga.

Þessi uppástunga forseta var samþykkt í einu hljóði.

Á 8. fundi Ed., 25. júlí, kom þings-
ályktunartillagan til einnar umr. (45).

Jens Pálsson, (flm.): Mál þetta er
eins einfalt og óbrotið og nokkurt mál
getur verið.

Ítarleg skjöl, er skýra frá ástæðunum
til þess, að það kom fram, hafa legið
frammi á lestrarsalnum, svo að þing-
mönnum hlýtur að vera málið ljóst út
í æsar.

Af þessum skjölum sjest, að eitt sýslu-
fjelag landsins hefur orðið fyrir ærnu tjóni,
þar sem 7 hreppar þess hafa orðið fyrir
stórskemdum af landskjálftanum 6. maí þ. á.

Hrepparnir og sýslurnar hafa komið sjer
saman um það, að snúa sjer ekki til ein-
stakra manna, eða leita samskota hjá
öðrum.

Hins vegar hafa sýslurnar snúið sjer til
landsstjórnarinnar og farið fram á 25 þús.
kr. lán úr landssjóði, er endurgreiðist með
jöfnum afborgunum á 10 árum, og hefur
málið samkvæmt brjefi ráðherra fengið
góðar undirtektir.

En jafnframt hefur sýslunefndin skotið
því til landsstjórnarinnar, að fá eftirgjöf
á vöxtum, og hefur hæstv. ráðherra tekið
vel undir það, og skotið því til háttv.
Alþingis.

Jeg þykist svo ekki þurfa að tala
meira um þetta mál. Jeg vænti þess, að
allir áliti þessar málaleitanir hæfilegar og
hóflegar, og að háttv. deild fallist á lánveit-
inguna með eftirgjöf vaxtanna.

Þórarinn Jónsson: Jeg skal eigi hefja
neinar umræður um þetta mál, þar sem
ætla má, að sjálfsgagt væri að sinna því,
ef unt væri.

En jeg vil beina þeirri spurningu til
flm., hvort nokkrir peningar sjeu til, og
hvort lánsheimildum síðustu fjárlaga sje
svo fullnægt, að þetta geti komið til greina.

Með það fyrir augum, að nýjir jarð-
skjálftar kynnu að geta komið, finst mjer
líka, að komið geti til mála, að landsstjórn-
in hlutaðist til með byggingunum á þess-

um svæðum, svo að trygging yrði fengin
fyrir því, að peningunum væri vel varið.

Með þessum orðum vildi jeg leita fyrir
mjer um það, hvernig undir þetta væri
tekið, og hvernig því yrði svarað af flutn-
ingsmanni.

Jens Pálsson, (flm.): Út af ræðu háttv.
1. þm. Húnv., skal jeg svara honum nokkr-
um orðum.

Um lánsmöguleika landssjóðs hef jeg
enga rannsókn hafið, en gengið að því
með fullu trausti, að landsstjórnin hefði
ekki veitt jafn örugt svar, ef hún hefði
sjeð verulega örðugleika á því, að veita
lánið.

Það liggur fyrir skýrt brjef frá lands-
stjórninni; jeg hef það að visu ekki hjer
hjá mjer — gæti þó latið sækja það —
en geng út frá því, að mjer sje treyst til
að herma rjett frá.

Hitt er aðalatriðið, að sýslufjelagið og
síðan hrepparnir taki ábyrgð á láninu, og
að landsstjórnin hafi hönd í bagga með
föstum ákvörðunum um það, að ekki megi
verja peningunum til annars en að end-
urbyggja húsín.

Það að landskjálftinn skyldi koma í
bliðu, snemma á vori, hjálpar til, þannig
að menn hafa lengri tíma fyrir sjer til að
koma öllu í lag.

Þetta fje verður styrkur, sem þeir fá
sem lánsfje, er þeir borga sjálfir. Og þar
sem þessir menn fyrir nokkrum árum hafa
orðið fyrir tjóni af landskjálfta, get jeg
ekki efazt um, að þeir byggi byggingarn-
ar með alveg sjerstöku tilliti til þess, að
þær verði sem traustastar til að standast
slikt. Og þar sem sýslustjórnin og sveita-
stjórnir munu um þetta hlutast, má vænta
als hins bezta; og loks getur maður eftir
anda allra skjalanna gengið að því visu,
að byggingunum verður einmitt hagað eft-
því, sem ástæður krefjast.

Steingrímur Jónsson: Jeg geri ráð
fyrir, að landsstjórnin hafi athugað það, er
hún svaraði lánbeiðni Rangæinga, að hægt

væri að veita þetta lán; að lánsheimildir þær, er hún hefur, væru þannig, að hún gæli veitt lánið, og þyrfti ekki á nýrri lánsheimild að halda í því skyni. Jeg skil þessa tillögu svo, sem þar sje skorað á landsstjórnina, að láta þetta lán ganga fyrir öllum öðrum lánum, er henni er gefin heimild til að veita á fjárhagstímabilinu 1912—1913. Sum af þessum lánum hafa víst þegar verið veitt, sum ekki. Með þessum lánsheimildum er ekki sagt við stjórnina: „Þú skalt greiða út alla þá upphæð, sem hjer er tiltekin“, heldur að eins, að hún megi það, hafi leyfi til þess.

Annars er mjög áriðandi, að því lánsfje, er hjer ræðir um, verði varið sem haganlegast. Jeg vil, að það sje tekið fram hjer í þinginu, að það sje ætlað til þess, að endurbyggingu hinna hrundnu bæja verði hagað þannig, að þeim sje sem minst hætt við hruni, þó að landskjálftar gangi. En jeg hygg, að í þessu efni sje nokkur trygging í því ákvæðisýslunefndar, að fjenu skuli að eins varið til að kaupa húsagerðarefni, sem sje timbur, járn og sement.

Jeg get af þessum ástæðum greitt atkvæði með þingsályktunartillögunni.

ATKVGR.:

Till. samþykkt með 10 samhlj. atkv. og afgreidd til ráðherra sem

ályktun frá efri deild alþingis.

3. Meðferð fjárkláðans.

Á 18.⁵ fundi Ed., miðvikudaginn 7. ág., var útbýtt í deildinni *tillögu til þingsályktunar um meðferð fjárkláðans* o. fl. frá nefndinni í fjárkláðamálinu (159), og á 19. fundi, 8. ágúst, kom til ályktunar, hvernig ræða skyldi tillöguna.

Forseti: Jeg vil leyfa mjer að stinga upp á, að málið verði rætt með einni umræðu.

AKVGR.;

Ein umræða samþykkt með 10 samhljóða atkv.

Ein umr. í Ed. á 20. fundi, föstudaginn 9. ágúst (159).

Jósef Björnsson, (framsögumaður): Jeg ætla ekki að vera langorður. Tek það fram fyrir hönd nefndarinnar, að við tökum aftur þingsályktunartillöguna á þskj. 114 og breytingartillöguna á þskj. 132. Það, sem þar er, hefur verið endurprentað á þeirri þingsályktunartillögu, sem hjer liggur fyrir. Hún er, eins og háttv. deild sjer, í 3 liðum. Að því, er snertir 1. liðinn, þá fer hann fram á, að skora á landsstjórnina, að hún beiti lögnum nr. 40, frá 8. nóv. 1901, sem gefa amtmönnum, en nú stjórninni, heimild til að fyrirskipa valdbað þar sem kláði kemur upp, til þess að hindra útbreiðslu hans. Eflaust geta verið skiftar skoðanir um það, hvort ástæða sje til, að skora á landsstjórnina, að beita þessum lögum. Nefndin litur svo á, að ekkert sje á móti því, þar eð lögin eru heimildarlög, og því er ekki hægt að neita, að lögnum hefur ekki verið beitt nægilega vel undanfarið eftir því, sem nefndin frekast veit. Hún getur ekki litið öðruvísi á, eins og tekið var fram í síðustu umræðu um þetta mál, en lögum þessum hefði mátt beita meir, en gert hefur verið. En af hverju það stafar, veit nefndin ekki. En líkindi eru til þess, að meðráðamenn stjórnarinnar hafi fremur dregið úr því, að lögum þessum yrði beitt. — Að því, er snertir 2. lið tillögunnar, þá vil jeg taka það fram, að nefndin óskar eftir, að mál það, sem hjer liggur fyrir, kláðamálið, verði svo ljóst þingi og þjóð, sem unt er, áður en ráðizt er í jafn kostnaðarsamt og stórt fyrirtæki, sem það er, að tvíbaða alt sauðfje á landinu. Því vill nefndin skora á stjórnina, að hún leiti eftir og afli sjer

allra upplýsinga, sem hægt er fá, svo málið verði ljósara, en nokkur tók eru á að það verði nú. Nefndin hefur í þessum lið tekið til greina bendingar hæstv. ráðherra um afstöðu stjórnarinnar til þess að koma fram með rökstuddar tillögur um meðferð málsins.

Hún hefur felt það burt, að stjórnin komi fram með nokkurt frumv., en ætlast að eins til þess, að stjórnarráðið geti unnið úr skýrslunum, og það leggi fyrir þing- ið 1913 útdrátt úr þeim og tillögur sínar í málinu.

Hvað 3. liðinn snertir, þá er hann fjárkláðanum mestmegnis óviðkomandi, þó ætla meg, eins og jeg hef tekið fram áður, að þrifaböð geti stult að útrýmingu hans. Liður þessi er um það, að landsmenn verði spurðir um, hvort þeir vilji ekki heimildarlög, til þess að gera samþykktir um árleg þrifaböð als fjár. Nefndin er í engum vafa um, að árleg þrifaböð eru til hagsmuna fyrir fjáreigendurna. Þó ekki sje lítið á annað, en að fjeð þrifst betur. En af betri þrifum leiðir minni föðureyðslu og meiri hagnað af fjáreigninni yfirleitt, og eru það ærnar ástæður til þess, að óska eftir, að árleg þrifaböð yrðu tekin upp um land alt.

Jeg skal svo ekki fara fleiri orðum um málið að sinni; en jeg vona, að hin háttv. deild taki þingsályktunartillögunni vel.

Að lokum vil jeg að eins bæta því við, að jeg tel, að rjett sje, að hver sjerstakur liður tillögunnar sje borinn undir atkvæði út af fyrir sig.

Sigurður Eggerz: Jeg hef tekið það fram áður í umræðum þessa máls, að fyrirvari minn snerti aðallega þingsályktunartillögu nefndarinnar, er hjer liggur fyrir til umræðu.

Mjer virtist hún ekki nægilega glögg mynd af vilja nefndarinnar í þessu máli.

Í 2. lið tillögunnar, eins og hún upphaflega var orðuð, virtist mjer liggja ofmikið aðhald að stjórninni um, að koma

með tillögur um ráðstafanir til útrýmingar fjárkláðanum fyrir næsta þing, því meining nefndarinnar var, að það yrði því að eins gert, að skoðunin leiddi í ljós, að virkileg nauðsyn væri til þess.

Nú hefur nefndin breytt 2. lið till. á þann hátt, að jeg er honum nú samþykkur og fellur því fyrirvari minn burt um þetta atriði.

1. lið þingsályktunartillögunnar virðist mjer aftur á móti ofaukið. Ekki af því, að jeg sje því mótfallinn, að stjórnin beiti lögunum frá 8. nóv. 1901, heldur af því mjer virðist óviðfeldið, að skora á stjórnina í þingsályktunartillögu, að beita gildandi lögum. Tel nægilegt, að henni væri gefin bending um það í nefndarálitinu og framsögunni.

Þetta gæti að einu leyti haft rjetta þýðingu. Ef stjórninni t. d. bærust bráðlega fregnir um það, að fjárkláða hefði orðið vart svo og svo víða um land alt, og hún þaraf leiðandi væri fastráðin í að leggja fyrir næsta alþing tillögur um 2 útrýmingarbaðanir, þá virðist mjer hart, að hún væri bundin við að beita lögunum frá 1901, því í, því tilfelli væri væntanlega rjettast, að biða þangað til, að algerð útrýmingartilraun færi fram.

Þórarinn Jónsson: Þegar frumvarpið var síðast til umræðu hjer í deildinni, kom það fram í ræðu hins hæstv. ráðherra, að tími sá, er ætlaður var stjórnarráðinu til að athuga kláðaskoðunarskýrslurnar og annað, er að málinu liti, væri alt of stuttur, svo að ómögulegt yrði fyrir stjórnina, að undirbúa málið fyrir þing 1913.

Til þessarar mótbáru er það að segja, að stjórnin er ekki ein um verkið, þar sem hún hefur dýralækinn sjer við hönd, svo eigi þarf að berja því við, að ekki sje nægilegur starfskraftur til. Enda ætti dýralæknum að vera það verk sjerlega ljúft samkvæmt stöðu sinni, og mundi því kostgæfa það af alhug. Þetta þarf því ekki að óttast.

Þá vildi jeg drepa á það, að nefndin vill, að stjórnin fyrirskipi böð samkvæmt lögum nr. 40, 8. nóv. 1901. Það hefur verið í nefndinni talið mjög mikilsvert atriði, að framfylgja þessum lögum, þar sem reynslan hefur sýnt það, að þar sem kláðinn hefur komið magnaðastur upp, t. d. í Árnessýslu — og þar var alt fje baðað — hefur hann að mesta leyti horfið með því að ráðast á hjerðið alt, og þessi reynsla mundi verða söm annarstaðar. Og algerlega hið sama hefur sýnt sig út um land, þar sem kláði hefur komið upp, og baðað hefur verið samkvæmt fyrirskipun stjórnarráðsins og dýralæknis að eins hið sjúka fje, að kláðinn hefur batnað þar, en fært sig til, komið upp annarstaðar, af því hjeruðin hafa ekki verið tekin öll fyrir í einu. Hefði það verið gert jafnóðum, er það skoðun mín, að kláðinn væri nú horfinn, eða mundi innan skams hverfa.

Hvað kostnaðinn snertir, er það heldur ekki svo fráfælandi. Því nú liggur mikið fyrir af baðlyfjum, mikið af tóbaki, viðsvegar um landið, sem liggur undir stórskemmdum, ef sumt af því er ekki orðið ónýtt. — Ef nú kláði kæmi upp til muna í einhverju hjerði, sýndist ekki ótiltæklegt, að koma þessum baðlyfjum þangað, rannsaka hvað af þeim mætti nota, og baða svo úr því, sem brúklegt væri.

Kostnaðurinn fyrir landssjóð yrði því ekki tilfinnanlegur, en hins vegar lítt afsakanlegt fyrir landsstjórnina, að gæta þess eigi betur, hvernig þessi baðlyf hafa verið geymd, ef mikið af þeim skyldi vera orðið ónýtt.

Sigurður Eggerz: Jeg vil að eins geta þess, að jeg er ekki á móti því, að lögum nr. 40, 8. nóv. 1901, væri beitt eftir atvikum. En meining mín var sú, að jeg áleit enga ástæðu til þess að vera að skora á stjórnina, að beita lögum, sem sjálfsagt er að hún beiti, þar eð það er skylda hennar að fylgja lögum.

Jeg áleit hins vegar, að nægilegt hefði verið að benda á það í nefndarálitinu.

Jósef Björnsson: Jeg vil segja að eins nokkur orð, er snerta athugasemdir þær, er þm. V.-Sk. gerði.

Hann taldi það einskonar vantraustsýfirlýsing til stjórnarinnar, að samþykkja 1. lið þingályktunartillögunnar.

En jeg mótmæli þessu. Því lög nr. 40, 8. nóv. 1901, eru heimildarlög, og það er ekki svo að skilja, að þau skyldi stjórnina til þess að beita þeim; hún getur þvert á móti látið vera að beita þeim, og af því að hún getur það, þá er að eins eðlilegt, að hún geri það eftir atvikum, er henni svo sýnist.

Stjórnin hefur tvo aðila að ráðgast við í þessu máli, dýralækni og þingið. Þingið ráðleggur stjórninni, að beita þessum lögum á þessum vetri, er í hönd fer, hvort sem hinn ráðanauturinn, dýralæknoirinn, felst á það eða ekki.

Það er því engin ástæða til að skoða þetta á annan veg, en sem bendingu frá þinginu.

Stefán Stefánsson: Jeg vildi að eins stríka undir það, sem háttv. þm. Skgf. sagði, að hjer er eigi um annað að ræða en heimildarlög; og noti stjórnin ekki lögin, þá er það skylda þingsins, að hvetja hana til að framfylgja lögnum. Já, jeg vil bæta því við, að ef þingið nú feldi þessa tillögu, þá lægi í því, að þingið vildi eigi að stjórnin framfylgdi lögnum (*Sigurður Eggerz*: Það er að eins formspursmál). Nei, það er meira en formspursmál.

Það var upplýst af háttv. 1. þm. Húnv., að miklar birgðir af tóbaki liggi fyrir í Húnavatnssýslu, og að þær liggi undir skemmdum. Í Strandasýslu eru einnig miklar tóbaksbirgðir og eigi betur geymdar. Sessunautur minn skýtur því að mjer, að á Hólmavík muni vera geymd um 300 pd.

Það hafa komið úr Húnavatnssýslu ein-

dregnar áskoranir um það, að beita lög-
unum, eins og jeg gat um við 2. umr.
þessa máls. Og er þá nokkurt vit í því,
að láta tóbakið liggja þar ónotað og skemm-
ast, og láta kláðann berast þar út um
sýsluna og líklegast út fyrir sýsluna, hver
veit hve víða?

Jeg ljét þess getið við 2. umr. þessa
máls. að jeg væri sannfærður um, að land-
ið mundi vera laust við kláðann að mestu
eða öllu leyti, ef stjórnin hefði notað sjer
heimild þá, sem lög nr. 40, 8. nóv. 1901,
veita henni, að því, er snertir útrýmingar-
baðanir á grunuðu svæðunum. En þetta
hefur stjórnin eigi gert sem skyldi, enda
mun aðalráðunautur hennar í þessum
efnum, dýralæknirinn í Reykjavík, eigi hafa
ýtt svo mjög undir hana. Þegar Myklestad
gerði útrýmingaratlöguna að fjárkláðanum
um árið, var herra dýralæknirinn mótfall-
inn þeirri aðferð, sem Myklestad beitti, og
taldi hana kák eitt, sem með engu móti
gæti leitt til útrýmingar kláðanum. En
nú sýndi það sig, að Myklestad tókst að
útrýma kláðanum á stórum svæðum, og
að mestu leyti um land alt, svo kláðinn
hefur að eins stungið sjer niður hjer og
hvar, og í sumum sýslum hefur hans al-
drei orðið vart síðan útrýmingartilraunin
var gerð. Hefði ótullega verið að því
gengið, að taka fyrir kverkar kláðanum hvar
sem á honum bólaði, mundi sögu hans
lokið hjer á landi, og fullyrðingar dýra-
læknisins jafnframt að engu orðið, og er
engin furða, þó honum taki það sárt; þeg-
ar lítið er á aðgerðir stjórnarinnar í mál-
inu hin síðustu árin, sem mun vera sam-
kvæmt tillögum dýralæknisins, þá dettur
manni ósjálfrátt í hug, að honum muni
það eigi mjög um geð, að kláðans verði
sem víðast vart, svo spádómar hans ræt-
ist og fullyrðingar hans reynist rjettar;
en fjarri sje mjer, að halda því fram, að
þetta hugboð sje rjett; það væri ósæmileg
aðdróttun að þessum sæmdarmanni.

Jeg hef orðið þess var, að hann er

mjög mótfallinn skoðunum nefndarinnar,
og þykir svo sem nefndin hafi í áliti sínu
rangfært orð hans. Sje svo, er það eigi
viljandi gert. En skoðun vora á málinu
erum vjer reiðubúnir til að verja hvar
sem er, og þætti ekkert fyrir því, að hann
tæki ofan í okkur opinberlega, eins og
hann kvað hafa haft við orð, því þá gefst
oss tækifæri til að bera hönd fyrir höfuð
okkar, enda má þá telja vist, að fleira
komi fram um þetta mál, en hjer hefur
verið minst á. Jeg læt þessa getið, af
því jeg sje, að dýralæknirinn er hjer við-
staddur.

Jeg vonast eftir, að öll þingsályktunar-
tillagan verði samþykkt og sjerstaklega 1.
liður hennar verði eigi feldur af þeim á-
stæðum, sem jeg nefndi í upphafi þessa
máls.

Var síðan gengið til atkv., og var

1. liður þingsályktunartillögunnar samþ.
með 9 atkv. gegn 1.

2. liður samþykktur með 11 samhljóða
atkvæðum.

2. liður samþykktur með 11 samhljóða
atkvæðum.

Fyrirsögnin og inngangsorðin skoðuð
samþ. án atkvæðagreiðslu.

Þingsályktunartillagan var því næst af-
greidd til forseta Nd.

4. Aðflutningsbann á áfengi.

A 7. fundi Ed., miðvikudaginn 24. júlí,
var útbýtt í deildinni tillögu til þingsálykt-
unar um atkvgr. um að nema úr gildi
lög nr. 44, 30. júlí 1909, um aðflutnings-
bann á áfengi, flutningsmenn: Guðjón
Guðlaugsson, Stefán Stefánsson, Þórarinn
Jónsson (41), og á 8. fundi Ed., fimtu-
daginn 25. júlí, kom til ályktunar, hvernig
ræða skuli þingsályktunartillöguna.

Forseti: Jeg sting upp á einni umr.

Var uppástunga forseta samþykkt í einu
hljóði.

A 10. fundi Ed., 27. júlí, átti þingsálykt-unartillagan samkvæmt dagsskránni að koma til einnar umr., en málið var tekið út af dagsskrá samkv. tillögum deildarinnar.

Ein umr. á 11. fundi Ed., mánudaginn 29. júlí (41).

Guðjón Guðlaugsson (flm.): Jeg býst við, að hjer sannist málshátturinn sá; „sinum augum lítur hver á silfrið“. Veit jeg marga, sem hafa sömu skoðun og jeg í þessu máli, og aftur marga, sem hafa andstæða skoðun. Yfirleitt eru skoðanir manna í máli þessu mjög fjarstæðar.

Hjer er um það að ræða, að bera það undir atkvæði þjóðarinnar, hvort hún vilji bann eða ekki, en ekki það að nema bannið úr gildi. Fyrst á að spyrja þjóðina að því. — Þegar hafa komið fram háværar raddir um það, að bannlögin skuli úr gildi numin. T. d. hefur þess verið óskað á tveim þingmálafundum í minu kjördæmi, en vikið við í almenna atkvæðagreiðslu, og því er mjer skylt að bera það fram hjer. — Allmargir eru á þeirri skoðun, eða hafa þá trú, að skoðanir manna alment á þessu máli hafi talsvert breyzt síðan í september 1908. Skoðun sú er að ýmsu leyti á rökum byggð vegna þess að menn eru farnir að sjá, að lög þessi sjeu ekki happadrjúg. Menn vita það, að atkvæðagreiðslan 1908 var framkvæmd í alt of miklu flaustri. Fyrir málinu var agiterað með landssjóðsstyrk aðeins á aðra hliðina, aðeins fyrir því, að lögin yrðu samþykkt. Enginn styrkur kom frá hinni hliðinni. Enginn skrifaði pjesa eða ritgjörð á móti banninu og enginn ritstjóri var til, er tók við slíkum skrifum. Málið var á þrjónunum við hliðina á miklum „agitationum“ og æsingum í öðrum efnum; og hefur það þegar sýnt sig, hve staðgöðar þær hafa orðið.

Jeg ætla ekki að dyljast þess, eða halda því fram, að þetta sje leikaraleg tilraun,

sem byggð sje á því, að við teljum atkvæðagreiðsluna falla að miklu leyti, sem áður. Hve mikill meiri hluti verði með því, að nema lögin úr gildi, um það þori jeg ekkert að segja, eða hvort hann verði nægilegur til þess, að þau verði numin úr gildi. — En eitt er vist, að margir eru þeir, sem hafa sömu trú, að skoðanirnar hafi breyzt. Það eru t. d. bannvinir allir. Þeir eru á móti atkvæðagreiðslunni; en það getur ekki stafað af öðru en því, að þeir sjeu á sama máli. En það tel jeg skýra gjaldþrota yfirlýsingu þeirra. Vantrú þeirra á þjóðarviljanum. —

En mætti maður telja það vist, sem jeg tel þó ekki vist, að atkvæðagreiðsla fari þannig, þá kemur fram sú spurning, hvort rjett væri að afnema bannlögin, þótt þjóðarviljinn væri annar.

Um þetta hygg jeg að sjeu skiftar skoðanir. En jeg jata, að rjett sje að nota sjer þjóðarviljann, ef hann kemur skýlaust fram.

En það er af því, að jeg álit svo margt varhugavert við bannlögin, að þau draga svo margan dilkin á eftir sjer.

Í fyrsta lagi eru þau orsök í stórkostlegri tekjurýrð landssjóðs, og þar við bætist, eins og nú er að verða augljóst, að mjög gengur það illa og virðist jafnvel ókleift, að fylla upp í skarðið. En þetta vandaverk þarf þó að leysa af hendi.

Af því stafar það, að komið hafa fram ýms frumvörp á þessu þingi, eins og t. d. frv. um að leggja skatta á helztu afurðir landbúnaðarins, svo sem kjöt, ull, skinn o. fl., og það er þó sannarlegt neyðarúrræði, sem ekki ætti að framkvæmast.

5 eða 6 eru þessi frumv. orðin að tölunni til, en þau virðast öll vera neyðarúrræði — að undanteknu þó frumv. um lotteríið, þar sem þessi tekjugrein er tekin af mönnum, sem gjalda hana af frjálsum vilja — hin öll kúga fátæka menn til að gjalda af því, sem þeir hafa barizt fyrir árum saman, og það einungis af þeirri á-

stæðu, að áfengistekjugreinin er úr sögunni, og þar með þá jafnframt mennirnir, sem frá upphafi hafa galdið hana af frjálsum vilja.

Þar næst vil jeg minnast á helztu axarsköftin, sem komið hafa fram í sambandi við bannlögin, og þá einkum á allra stærsta axarskaftið, en það er frestunin á framkvæmd bannlaganna, sem samþ. var á þinginu 1909, (1912—1915).

Það var mjög skaðlegt, að fresta framkvæmd laganna um 3 ár, því með því var, að því er mjer virðist, stofnaður einskonar Svartiskóli fyrir einstaka landshluta og landið í heild sinni, í fyrsta lagi til að kenna mönnum að drekka meira (ofdrykkjukensla), í öðru lagi, til að koma mönnum í skilning um það, hvernig hægt væri að brjóta lögin (undirbúningskensla í lagabrotum).

Það, að þessum vinstraumum var veitt inn í landið á síðastliðnu ári, hefur orsakað það, að drykkjuskapur er orðinn meiri en áður, því það er vara, sem mörgum reynist erfitt að geyma.

Þessi þriggja ára frestun var því mjög óheppileg og til mikils skaða ekki einungis í því tilliti, að þar með var sumum mönnum eins og gefinn þessi tími til að ofurselja sig Bakkusi, heldur og í því tilliti, að með því var sú fulla reynsla af bannlögunum tafin um 3 ár.

Ennfremur hefur frestunin á fullri framkvæmd bannlaganna valdið öðru tjóni og því tilfinnanlegu, sem er: að þar með voru miklir peningar settir fastir í landinu og þeim kipt þannig út af peningamarkaðinum. Jeg hef frjett, að um 360 þús. kr. sje þegar búið að borga í toll, og 400 þús. kr. sjeu enn í tollgeymslu. Sjest á því, að mikla peninga hefur þurft að leggja fram fyrir vínin sjálf, ílát undir þau, flutningskostnað, pakkhúsleigu í 3 ár o. fl.

Og peningarnir eru einmitt að líkindum teknir úr bönkum, til að setja í vinföngin, sem geymd eru, og er ekki hægt, að verja fje á lakara hátt. Jeg veit það að

visu, að ekki hafa allir vinkaupendur farið í bankana sem lántakendur, en þeir hafa þá farið í sparisjóðsbækur sínar. Líka hafa víða einstakir menn stofnað fjelög til að panta vin til geymslu til næstu ára.

Það getur verið heiðarlegt. En hefðu menn nú þannig verið að birgja sig upp og ekki getað náð í birgðirnar hjeðan úr Reykjavík, en orðið að birgja sig upp með öðru móti, þá hefði það gjört afar mikinn skaða á báðar hliðar.

Það er annað, að geyma vinföng, en t. d. timbur eða matvæli, svo sem ýmsar korntegundir. Því þetta er hægt að geyma. En þegar einstakir menn hafa birgðir af vini, verður freistingin meiri og hættara við, að þeir neyti þess fremur; þá heldur, en ef þeir þyrftu að hafa meira fyrir að afla sjer þess.

Þetta hlýtur að valda meiri eyðslu í vinföngum yfirleitt, en sumum mönnum er það hreint og beint peningapjófur og gáfurán.

Þá skal jeg geta þess atriðis, að fyrir-sjáanlegt er, að lögin verða og eru brotin og beygð.

Mjer finst, já jeg er viss um, að menn hjer á þingi og annarstaðar eru mjög misjafnlega fróðir í þessum efnum. Sumir vita mikið, aðrir minna um það, að menn eru þegar farnir að brjóta lögin, sumir af því, að þeim þykir gott, að afla sjer fastra viðskiftavina, þegar bannið er komið á.

Áreiðanlegt er það, að lögin eru nú þegar brotin hjer í höfuðstaðnum og líka út um landið. Jeg vil ekki, en gæti þó fært sannanir fyrir því. Og enn meira eru lögin brotin af hálfu útlendinga.

Þá skal jeg minnast á það, að lögin ala upp þrjózku og virðingarleysi hjá landsmönnum sjálfum fyrir lögunum og eigi síður hjá útlendingum, sem fyrirrita þau og gjöra gys að okkur fyrir að hafa búið til slík lög, er meðal annars fæla útlendinga burt úr landinu.

Að lögin ala upp ólögghlýðni, geta allir skilið. Og þegar nú hjer við bætist, að þessum lögum er þvingað upp á menn, þá er með því dregin fram þrjózkan.

Við vitum, hve drykkjumanninum hefur gengið það illa, að halda bindindið. Og er honum þá ekki betra að ganga sjálfviljugur í bindindi, en að láta þvinga sig til þess. Og sje því svo varið, að ýmsir bindindisfjlagsmeðlimir hafa drukkið engu að siður, þá má geta nærri, hvað verða muni, þegar kúgunarlögin koma til sögunnar. Menn ættu að geta skilið það, hvernig með þau verður farið.

Þá kemur það atriðið, sem oft hefur áður verið tekið fram, að bannlögin eru óeðlilegt og óhæfilegt haft á frelsi einstaklingsins.

Það er óeðlilegt, að löggjafarvaldið taki með valdi af mönnum þann mat eða drykk, er þeir vilja neyta.

Tilgangurinn með því að vilja taka voðann burtu, á að vera góður, sem sje að fyrirbyggja það, að menn nái í áfengið. En það sýnir sig svo, þegar á á að herða, að það er ómögulegt, að fyrirbyggja voðann að öllu leyti, og þannig litlar líkur til, að lögin nái tilgangi sínum.

Jeg veit þess dæmi, að menn hafa druknað í læknum hjer í Reykjavík, getur verið meðfram af völdum áfengis en það kemur ekki málinu við í þessu sambandi — nú er verið að byrgja hann, svo að ómögulegt er að slíkt komi fyrir framvegis. En með þessu er þó ekki komið í veg fyrir allar druknanir, ekki einu sinni hjer í bæ, því hættan er viðar en við lækinn, svo sem t. d. á bryggjunum, og getur þá komið annað til greina, en áhrif Bakkusar, svo sem það, að mönnum getur orðið fótaskortur á bryggjunum, annað hvort óviljandi eða viljandi. Það gæti t. d. komið fyrir að eins af völdum ástargyðjunnar og einnig ýmsum öðrum raunum lífsins. Þó að hin frjálsa og löglega vínland sje birgð, þá er ekki þar með sannað, að hinar ófrjálsu

og ólöglegu uppsprettur verði stíflaðar til fulls.

Enn er eitt atriðið, sem sje það, að bannlögin verða líkkista allra bindindishreyfinga. Því þegar þau eru gengin í fult gildi, hafa bindindismennirnir ekkert að gera, en jeg sje eftir allri góðri viðleitni bindindismanna.

Hvað ættu þessir menn þá að hafa fyrir stafni í fjelagsaugnamiði? Þeir geta ekkert annað gert, en verið njósnaðar, sem nasa niður í hverja kirnu og kopp og þefa framan úr hverjum manni. En það verð jeg að segja, að jeg álit, að margir þeirra sjeu of góðir menn til þess að verða slíkir snúðrarar.

Og þá skal jeg að siðustu minnst á seinasta atriðið, sem jeg vildi taka fram, sem sje á það, að bannlögin draga inn í landið ýmsa aðra óhófsdrykki, óparfa og óholla, óáreiðanlega að styrkleik og óráðvanda við pyngjur manna.

Vjer Íslendingar erum svo óhófssamir og gjarnir á nautnir og því er hætt við því, að bannvinirnir drægju inn í landið ýmsa aðra óparfa og óholla drykki, sem yrðu þá bæði peningaþjófar og heilsuþjófar. Og sumir eru ekki vörvandir í þessu efni, þegar ilöngunin rekur eftir og erfitt er til fanga.

Mjer hefur verið sögð sú saga t. d., að nokkrir menn í fjelagi hafi lagt undir sig 2 kaupþún í talsverðri fjarlægð hvort frá öðru. Keypt upp alla saft í öðru, en hárvatn í hinu, og lagað af drykk, og sagt er, að mennirnir hafi orðið viðunanlega fullir af þessu góðgæti; en afleiðingarnar sár höfuðverkur og iðraþrautir, sem aftur leiddi af sjer vinnuleysi og sult.

Sagan mun vera sönn, og er góð bending um það, að menn vilja ekki deyja ráðalausir undir þessum kringumstæðum, og svífast einkis þegar svo býður við að horfa.

Ennfremur hefur mjer verið sagt frá því, að hjer sje komið öl, sem ekki þurfi

nema hálfsmánaðartíma til þess að komast yfir styrkleikamarkið, sem lögin tiltaka, þó það nái því ekki, þegar það er flutt inn.

Jeg skal svo ekki tala mikið meira að sinni, en leyfi mér að eins, til skýrara yfirlits, að taka upp aðalatriðin, sem jeg vil biðja menn um að athuga.

1) Að bannlögin rýra stórkostlega tekjur landssjóðs, og að ókleift virðist að fylla í skarðið.

2) Að með frestuninni á afnámi nautnar áfengis er kend ofdrykkja, undirbúningskensla veitt í lögbrotum og peningar settir fastir og þeim þannig kipt út af peningamarkaðinum.

3) Að fyrirsjáanlegt er, að lögin verða og eru brotin og beygð.

4) Að þau ala upp þrjúzku hjá landsmönnum og útlendingum og gera oss hlægilega í augum alls þorra þeirra, samfara því að fæla þá burt úr og frá landinu.

5) Að þau eru óeðlilegt haft á frelsi einstaklingsins.

6) Þau verða líkkista allra bindindishreyfinga og

7) að þau draga inn í landið ýmsa aðra óhófsdrykki, óparfa, óholla, óáreiðanlega að styrkleik og óráðvanda við pyngjur manna.

Þá ætla jeg að minnst á þær mótbárur, sem jeg hef heyrt gegn nýrri atkvæðagreiðslu um bannlögin, og sem jeg skoða þess verðar að teknar sjeu til athugunar, en þær eru þessar:

1. að rjettara sje, að afnema bannlögin umsvifalaust.

2. að betra sje að fresta framkvæmd þeirra að öllu leyti í nokkur ár.

3. að rjettara sje, að lofa lögunum að sýna sig betur áður en þeim sje hreyft og

4. að ef þjóðin greiddi nú atkvæði móti bannlögunum, þá væri það offljótur aftursnúningur, sem yrði henni til vanvirðu.

Helzta mótháran, er kom fram í kjörðæmi mínu gegn nýrri atkvæðagreiðslu um bannlögin, var sú, að hið eina rjetta

væri, að nema bannlögin strax úr gildi, en jeg miðlaði þar málum, því jeg áleit hið eina rjetta, að nema bannlögin úr gildi á sama hátt og þau voru löggilt, með þjóðaratkvæði. Vín er svo mikið í landinu nú, að ósköp þjóðingarlítið er að nema bannlögin úr gildi strax, drykkjuskapurinn yrði við það hvorki meiri nje minni; svo mikið hefur verið flutt inn, og því rjettara, að hafa það í tillöguformi, því þó það taki lengri tíma, þá er sem sagt ekki árangur sjáanlegur af afnáminu í svipinn, auk þess sem atkvæðagreiðsla er kurteisari aðferð gagnvart bannvinum, en að fella lögin úr gildi í hasti, úr því þessi aðferð var viðhöfð til þess að koma þeim á.

Þá er frestun á allri framkvæmd laganna; það væri hreint og beint heimskulegt nú, eins og það var rjettlætt og eðlilegt á síðasta þingi, og þjóðin heldur upp á þann mann, er bar hana fram 1911. Að fresta lögunum nú, er nóg vín er til, en að lögleiða svo bannlögin, er vínprot væru í landinu, sjá allir að er vitleysa. Jeg þori að fullyrða, að þetta er vitleysa, og dettur mér þó als ekki í hug, að jeg hafi rjett fyrir mér í öllum atriðum, og að mótsstöðumenn mínir hafi alt af rangt fyrir sjer, en vona líka til hins, að þeir sýni mér fullkomna sanngirni í móti.

Þriðja ástæðan, er jeg hef heyrt gegn þingsályktunartillögunni, er sú, að ofstutt reynsla sje komin fyrir því, hvernig bannlögin verka, segja það bæði bannmenn og andbanningar margir, og hafa þeir mikið til síns máls, því ekki er hægt að *sanna* brotin á bannlögunum; þó jeg hins vegar viti, að þau sjeu mjög brotin og geti sannað það. Þá vil jeg ekki gera það. Ef mönnum væri það eins ljóst, og vera ætti, hversu reynslan er háskaleg í þessu efni; þá mundu tvær grimur renna á marga um það, hvort eigi væri sjálfsagt, að nema úr gildi bannlögin tafarlaust, því þó þjóðin hafi stigið í eldinn, þá á hún ekki altaf að standa í honum. Bannlagareynslan er

dýrkeypt peningalega, siðferðislega og í öllu tilliti, og þó hún hafi margt til síns ágætis, þá hefur þjóðin ekki ráð á þessari dýrkeyptu reynslu. Jeg veit, að við andbanningar verðum þeim mun betur staddir hvað allar röksemdir snertir, sem reynslan verður lengri; við getum þá mikið betur sannað mál vort, og mulið þá, sem á móti oss eru, en á það ber ekki að lita, heldur hitt, hvað þjóðinni er fyrir beztu. Það á að ráða hjer sem annarstaðar.

Fjórða ástæðan á móti þingsályktuninni, er jeg get talið, er það, að þetta væri offljótur aftursnúningur hjá þjóðinni, og hann væri þjóðinni til minkunar.

Mundu þeir þingmenn og utanþingsmenn, er hangið hafa í mjer fyrirfarna daga, til þess að reyna að hafa áhrif á mig, og biðja mig að taka tillöguna aftur, hafa talið mig mann að minni, ef jeg hefðilatið að orðum þeirra? Jeg hygg ekki. Það er ætíð kristileg og siðferðisleg skylda, að breyta rangri skoðun. Það er því hvorki til falls nje stórminkunar fyrir þjóðina, þó hún breyti til í þessu efni, heldur bein skylda hennar, er hún sjer glappaskot sitt, og að hnoss það, er átti að nást með bannlögnum, næst ekki. Þessi mótbára hefur því engin áhrif á mig.

En í sambandi við þriðju mótbáruna, ofstuttan reynslutíma, vil jeg taka það fram, að jeg legg ekkert kapp á málið, og hef ekki mælt með því við neinn eða kannað skoðun þeirra svo, að jeg viti, hvernig málið fer hjer í háttv. deild í dag; jeg vil að eins minna á, að „ekki veldur sá er varar“. Það teldi jeg þó bezt og hagkvæmast fyrir þjóðina, að nema bannlögin hið fyrsta úr gildi. Jeg hef í þessu efni að eins unnið mitt hlutverk, án þess að reyna að hafa áhrif á aðra — annað ekki.

Jeg vona, að háttv. mótstöðumenn minir taki það, er jeg hef sagt til athugunar, með kristilegri hógværð og umburðarlyndi, og er þeir gæta þess, að jeg hef aldrei bland-

að saman við umræðurnar neinum persónum, og heldur aldrei skammað bannvini, því jeg veit þeim gengur gott eitt til, en eru skammsýnir, þá vona jeg, að þeir geti talað líka hita- og æsingalaust.

Mál þetta er svo þýðingarmikið, að það er þess vert, að það væri sett í nefnd, þó jeg ekki telji þess beinlínis þurfa. Að setja nýja nefnd í málið vil jeg ekki, tel því þann veg rjettari, sem sje að vísa því til nefndar þeirrar, er hefur til meðferðar frv. til laga um árgjald af verzlun og viðskiftum við útlönd (þskj. 55). Vegur þessi er rjettari, vegna þess að mál þetta er einskonar skattamál.

Jeg vil þessvegna leggja til, að er þeir háttv. þingm. hafa talað, er þegar er orðið mál — jeg meina að tala — verði málinu vísað til fyrgreindrar nefndar og þessari einu umr. frestað.

Jósef Björnsson: Jeg skal reyna að vera við tilmælum háttv. flm. um að tala hitalaust; hann talaði stílt og gætilega, þó hann kæmi víða allhart við.

Sammála er jeg hinum háttv. flm. um það, að skoðanir manna sjeu mjög skiftar um þingsályktunartillögu hans, og það hefur altaf verið svo, síðan farið var fyrst að ræða bannlög af alvöru, að þá hafa skoðanirnar snúizt mjög öndvert til tveggja hliða. Aðrir hafa viljað útiloka alt áfengi frá þjóðinni, vegna þess að slíkt væri henni til hinna mestu heilla, en aðrir hafa haldið því fram, að það, að lögbanna flutning á áfengi til landsins, væri þjóðinni til ógæfu. Jeg tel víst, að báðir hafi haldið fram skoðunum þessum af fullri sannfæring, og að þær eigi því báðar rjett á sjer.

Jeg sný mjer því að ýmsum atriðum, er háttv. flm. talaði um.

Háttv. flm. talaði fyrst um, að tillaga þessi væri fram komin vegna áskorunar kjósanda hans í Strandasýslu, en lýsti því þó síðar yfir í ræðu sinni, að þeir hefðu talið bezt og heppilegast, að nema bann-

lögin strax úr gildi, en ekki hafa þessa leið, er hinn háttv. þm. leggur til. Mjer kom ekki óvart, þó þessi rödd kæmi einmitt frá þessu hjerði, því er aðflutningsbannslögin voru hjer fyrir þinginu 1909 var það einmitt Strandasýsla, er stóð einna örðugust fyrir málinu, og kjósendur þar lögðu fyrir fulltrúa sinn þá leiðina, sölufrestinn til 1. janúar 1915, er háttv. flm. lastaði mest, og er jeg sammála háttv. flm. um það, að sölufrestur þessi sje mjög óheppilegur, en í sambandi við það vil jeg vekja athygli á, að aðflutningsbann og sölubann er ekki hið sama, og aðflutningsbannsreynsla fæst eigi með sölubanni. Jeg undrast því ekki, þó Strandamenn segi, að bannlögin hafi illar og skaðlegar afleiðingar, og þó þeir treysti því, eins og háttv. flm. gerði, að alþingiskjósendur með nýrri atkvæðagreiðslu vilji afnema bannlögin.

Þótt Strandamenn og háttv. flm. hafi þessa skoðun, þá lít jeg öðru vísi á þetta. Jeg hef þá trú, að atkvæðagreiðsla nú færi á sama veg og 1908. Það, sem til þess kemur og jeg legg mikla áherzlu á, er, að *jeg tel ekki fengna þá reynslu, er flm. talaði um að fengin væri*. Jeg tel reynsluna svo litla, að mjög hæpið sje að byggja á því, að mönnum hafi snúizt hugur í máli þessu, og fullkomin reynsla fæst ekki fyr en eftir 1. janúar 1915. Vel má það vera, að einum eða öðrum, er var með lögunum, hafi snúizt hugur, en sumir, er voru þeim andvígir, eru það ekki lengur; mun það því jeta sig upp á báðar hliðar.

Þá sagði háttv. flm., að sjer þætti undarlegt, að bannvinir væru mótfallnir nýrri atkvæðagreiðslu meðal alþingiskjósenda um bannlögin, og taldi það skýra gjaldþrotayfirlýsing, yfirlýsing um að þeir teldu, að atkvæðagreiðsla færi nú á annan veg, en 1908, en jeg mótmæli því, að nokkur slik gjaldþrotayfirlýsing felist í þessu, heldur byggist það eingöngu á því, að við höldum því fram, og það með fullum rjetti,

að engin reynsla sje fengin fyrir lögunum, og því ekki hægt með nokkurri skynsemd, — að jeg ekki segi, að það sje móðgun við kjósendur — að skjóta lögunum til nýrrar atkvæðagreiðslu.

Það væri eins og við háttv. flm. hefðum komið okkur saman um, að reyna eitthvað, er við vissum ekki hvernig væri eða mundi reynast, en á næsta augnabliki segðum við: „Nei, það viljum við ekki“. Það væri helber hringlandaháttur, gersamlega ástæðulaus. *Lögin eru orðin til með þjóðaratkvæðagreiðslu, og því er sjálf-sögð ný þjóðaratkvæðagreiðsla, eigi að nema þau úr gildi*. Um það geta allir verið sammála; þess vegna er jeg í því efni sammála háttv. flm., að aðferð hans sje rjett. En nú væri slik atkvæðagreiðsla alt of snemma fram borin, er reynsla er engin fengin.

Um ýmsa agnúa, er háttv. flm. taldi á bannlögunum í heild sinni vil jeg ekki fara mörgum orðum. Þó vil jeg drepa á sum atriði, er hann gat um.

Jeg er sammála háttv. flm. um tekjutap landssjóðs á bannlögunum, enda duld-ist það engum strax í öndverðu, að lands-sjóður misti miklar tekjur, þar sem áfeng-istollurinn var, og það er satt, er háttv. flm. sagði, að það hefði gengið illa að fá fje í skarðið. Af hverju það hefur stafað, skal jeg ekkert segja. Það er auðvitað altaf vandi að leggja á gjöld, og þeim mun erfiðara, sem gjöldin eru hærri, en auk þess getur líka ýmislegt verið með-verkandi að því, að ekki hefur orðið auðið að fylla þetta skarð. Það getur t. d. verið meðverkandi orsök þess, hversu illa hefur gengið að fylla skarðið, að andbanningar hafa haldið því fram, að bannvinir einir ættu að annast það, en jeg lít svo á, sem það sje *algerlega rangt*. Meiri hluti þjóðarinnar hefur óskað laganna, og þess vegna ber þjóðarheildinni að gera það. Hver áhrif þessi ummæli andbanninga hafa haft, samhliða því, að þeir í blóðum

sinum hafa rífið niður allar nýjar leiðir í skattalöggjöf vorri, skal jeg ósagt láta, en sennilegt er, að þau hafi ekki verið áhrifalaus með öllu.

Um stóra axarskaftið, er háttv. flutnm. nefndi svo, sölufrestinn til 1. janúar 1915, er það að segja, að jeg er honum fullkomlega sammála um, að aðflutningsbann og sölubann átti að fara saman, og var í alla staði heppilegast og hagfeldast, að svo hefði verið. En eins og jeg sagði áðan, þá áttu Strandamenn mestan og bestan þáttinn í því óheilla atkvæði.

Háttv. flm. talaði um, að lögin væru brotin, og má vera, að það sje rjett, þó jeg viti ekki til þess og telji óvist, að svo sje. Og á meðan jeg ekki veit til þess, geri jeg lítið úr staðhæfingum flm. um þetta. Jeg þarf að hafa einhverjar sannanir, eitthvað til þess að þreyfa á. En auk þess segir það ekkert um það, hvernig aðflutningsbannslögin muni reynast, þegar hvorttveggja er gengið í gildi, aðflutningsbann og sölubann, hvort núverandi aðflutningsbannslög eru nú brotin eður eigi. Þegar sölubann er komið á jafnframt því, sem ekki má flytja inn áfengi, þá verður örðugra að brjóta aðflutningsbannið, en á meðan þetta fer ekki saman, enda viðurkendi háttv. flm. það, er hann lastaði sölufrestinn.

Sú reynsla, er nú gæti verið um að ræða, er því harla ljettvæg, og hún er þýðingarlítill mjög, til þess að byggja nokkuð á henni um reynslu þá, er fást muni síðar meir.

Jeg skal ekki deila við hinn háttv. flm. um það, að mikið fje sje sett fast í landinu vegna bannlaganna. Það er vitanlegt, að mikið vín hefur verið flutt inn í landið síðasta ár, og landssjóður hefur haft miklar tekjur af vintolli. Og þótt mikið vín liggi fyrir í tollgeymslu, og það sýni, að mikið fje sje sett fast í vinföngum, þá undrar það mig als ekki. Jeg skal geta þess, að jeg hjelt því fram á síðasta þingi,

að það mundi koma mikið fje í landssjóð, eins og raun hefur á orðið, einmitt með því, að fresta ekki framkvæmd bannlaganna. Mjer kemur því ekki á óvart, þótt mikið fje sje nú sett fast í vini. En þótt svo sje nú ástatt, að mikið fje sje sett fast, bæði hjá verzlunum og einstökum mönnum, þá held jeg, að hinn háttv. þm. Strand. hafi gert of mikið úr þeirri hættu, er einstökum mönnum gæti stafað af því, að þeir geyma svo miklar vinbirgðir í fórum sínum, með því að þeir mundu vegna þess drekka meira en ella. Það getur verið, að þetta sje satt um suma einstaklinga, — gamla drykkjumenn — er hafa lítið taumhald á fýsnum sínum, að þeir drekki meira, er þeir eiga nóg vín inni í skápum sínum. En jeg held samt, að slíkt sje ekki alment, og geti því ekki talizt þýðingarmikið.

Margir, bæði háttv. flutnm. og aðrir, hafa kallað bannlögin óeðlilegt haft á frelsi manna, kallað þau þvingunarlög og þesskonar og haldið því fram, að með þeim væri beitt þvingun við menn í mat og þrykk. En þá er menn tala um þvingun í þessu sambandi, má minna á það, að öll lög eru að meira eða minna leyti höft á sjálfræði einstaklingsins. Og þegar menn halda því fram, að bannlögin sjeu þvingunarlög, þá lita þeir ekki á það eða gleyma því, að það er þjóðin sjálf, er hefur kveðið já við þeim, hefur samþykkt að heimta þau, þegar hún var spurð um, hvort hún óskaði þeirra, — spurð að því samkvæmt frumkvæði alþingis, hvort að atkvæðagreiðsla skyldi fram fara um málið. Og þegar þjóðin hefur kveðið já við einhverju, er þá hægt að segja, að hún sje þvinguð til þess? Jeg neita því. Hún hefur fengið þau lög, er hún hefur heimtað. Það er því með öllu rangt, að segja, að bannlögnum hafi verið smelt á hana, þar sem hún hefur sagt: „jeg vil fá þau“.

En hitt er aftur vist, sem hinn háttv. þm. tók fram, að það er mikill skoðana-

munur á þessu efni, og það eru til margir kjósendur í landinu, þótt þeir væru og sjeu að minni hyggu ennþá mikill minnihluti, sem segja „jég vil ekki bannlögin“. En það getur ekki komið til greina, að meiri hlutinn beygi sig fyrir minni hlutanum, því að meiri hlutinn hlýtur ætíð að ráða.

Þá er annað atriði, er jég vildi minnst á. Hinn háttv. flutnm. kvað sjer þykja það illa farið, að engin bindindisstarfsemi gæti átt sjer stað eftir það að bannlögin kæmust á, og hann kvaðst ekki sjá — ef jég hef skilið hann rjett, — að bindindismenn hefðu neitt að gera, nema vera njósnarar, sem snuðruðu ofan í hvern kopp og þefuðu framan úr hverjum manni. Jég get ekki verið háttv. þm. samdóma um þetta. Þetta mundi á engan hátt verða hlutverk bindindismanna, þótt þeir auðvitað vilji, að laganna sje gætt og þeim hlýtt. Það er skoðun mín, að bindindisstarfsemi geti átt sjer stað, þótt bannlögin komist á. Hún verður aðeins í breyttu formi. Jég lit svo á, að þessi starfsemi haldi áfram og miði til að fræða fólkið um áhrif áfengis, til þess að tryggja það, að það freistist ekki til að skenma sig á áfengisnautn utan lands nje innan. Jég held því, að bindindismenn hafi miklu meira að gera, en vera njósnarar og snuðrarar.

Þá mintist háttv. flutnm. á, að bannlögin mundu draga inn í landið ýmsa óhöfs- og óhollustudrykki, og þetta yrði til þess, að menn færu að búa til ýmslegt einkennilegt samsull, eins og hann sagði sögu um, að hann þekti, að menn hefðu gert með því að blanda saman hárvatni ogksætri saft. Jég er ekki hræddur við, að mikið kveði að þessu, og jég held, að það auki ekki nautn áfengra drykkja, þó að áfengis sje ekki neytt í landinu, en um slíkt er ekki unt að segja með vissu. Jég þekki að minsta kosti menn, sem eru bindindismenn og drekka sáralítið af óáfengum drykkjum. Og þó að einstakir

menn, til þess að halda við fornri venju frá drykkjutið sinni, drykkju efalaust eitthvað fyrst í bindindistið sinni, held jég, að smádragi úr slíku. Jég held þess vegna fram því, þvert á móti því, sem háttv. flm. hjelt fram, að það muni verða drukkíð minna af sulli ýmiskonar, þegar frá liður og bannlögin hafa verið í gildi nokkur ár.

Aftur er jég samdóma háttv. flutnm. um það, að aðferð sú, sem hjer er farið fram á, *að skjóta málinu aftur til kjósenda, sje rjett og eðlileg*, því að *jég álit með öllu rangt, að nema bannlögin úr gildi, án þess, að spyrja þjóðina aftur um málið*, úr því að hún hefur einusinni verið um það spurð. Nýtt þjóðaratkvæði er að minni hyggu sjálfsgagt, ef nema á bannlögin úr gildi. En jég lit svo á, að það hefði verið eðlilegra, að fleiri raddir hefðu komið fram um slíkt, áður en til-laga, eins og sú, sem hjer liggur fvrir, hefði komið fram, því að þótt jafnvel allir Strandamenn hefðu óskað slíks, tel jég það að litlu. Þeir eru ekki nema $\frac{1}{45}$ hluti þjóðarinnar. En mjer virðist rjett og eðlilegt, að máli þessu sje ekki skotið til nýrrar atkvæðagreiðslu, fyr en óskir hafa komið um slíkt frá stærri hluta þjóðarinnar, en enn er raun á.

En hvað sem þessu liður, þá mælir það mest á móti þessari tillögu, að engin reynsla, svo teljandi sje, er fengin um bannlögin. Þótt reynslan á bannlögunum kunni að verða dýrkeypt, eins og hún er á ýmsum sviðum, þá tel jég sjálfsgagt, að þjóðin eigi heimting á slíkri reynslu. Hún verður ekki svo dýrkeypt, að hún borgi sig ekki. Ef stofnað verður nú í haust til nýrrar atkvæðagreiðslu, þá býst jég við, að „agitationin“ yrði ekki einhliða við þá atkvæðagreiðslu. Þetta heyrðist mjer líka vera skoðun háttv. flutnm., því hann sagði, að „agitationin“ hefði verið mjög einhliða 1908. Nú mundi hún verða tvihliða, bæði með og móti, því að margir óska þess, að bannlögin verði afnumin.

Jeg efast ekki um, að við atkvæðagreiðsluna mundu því spretta upp megnar og miklar deilur, deilur, sem jeg veit ekki hvar mundu lenda. Ef atkvæðamunur yrði nógur til þess, að nema lögin úr gildi, þá sje jeg ekki annað, en að deilum um málið mundi haldið áfram þangað til bannlögum um yrði komið aftur á, og reynsla fengin um þau. Því kveð jeg þessa tillögu of snemma fram borna og ber upp svohljóðandi dagskrá: „deildin telur rjett, að aðflutningsbannlögin verði eigi úr lögum numin án undangenginnar atkvæðagreiðslu þjóðarinnar. En þar sem reynsla er ekki komin á bannlögin, telur deildin tillögu þá, er fyrir liggur, of snemma borna fram og tek því fyrir næsta mál á dagsskrá.“

Að lokum skal jeg geta þess, að jeg vona, að sú reynsla, sem fæst með því, að bannlögin haldi áfram að vera í gildi, sýni, að þau geti verið og verði þjóðinni til heilla og hamingju, í stað óhamingju, eins og sumir búast við. En hvernig sem menn lita á þetta, vona jeg, að háttv. deild verði mjer sammála um það, að málið sje of snemma upp borið, og enn sje of snemt, að ný atkvæðagreiðsla fari fram.

Með því að fleiri tóku ekki til máls, var gengið til atkvæða.

Tillaga flutnm. Guðjón Guðlaugss. um, að málinu væri vísað til nefndar þeirrar, sem kosin var til að íhuga frumv. til laga um árgjald af verzlun og viðskiftum við útlönd, og umræðunni frestað, var feld með 7 atkv. gegn 6.

Þá var borin undir atkv. svo hljóðandi rökstudd dagsskrá frá Jósef Björnssyni:

„Deildin telur rjett, að aðflutningsbannlögin verði ekki úr lögum numin án undangenginnar atkvæðagreiðslu þjóðarinnar. En þar sem reynsla er ekki komin á bannlögin, telur deildin tillögu þá, sem fyrir liggur, of snemma borna fram, og tekur því fyrir næsta mál á dagsskrá,“ og var hún samp. með 7 atkv. gegn 3.

5. Styrkur til búnaðarfjelaga.

A 26. fundi Ed., föstudaginn 16. ágúst, var útbýtt í deildinni tillögu til *þingsályktunar um breyting á skilyrðum fyrir styrkveitingum úr landssjóði til búnaðarfjelaga*, flutnm.: Sigurður Stefánsson (274), og á 27. fundi, 17. ágúst, kom til ályktunar, hvernig ræða skyldi þingsályktunartillöguna.

Forseti Jeg sting upp á einni umr. í málinu, og var það samp. með öllum atkv.

Ein umræða á 28. fundi, 19. ágúst.

Sigurður Stefánsson (flm.) Jeg hef gerzt flm. að þessari þingsályktun samkvæmt einróma samþyktri tillögu á síðasta aðalfundi Búnaðarsambands Vesturlands. Það er talsvert örðugt viðfangs, þykist jeg vita, fyrir marga háttv. þingdm., sem brestur kunnugleika Vestanlands, að greiða atkvæði um þetta mál. En jeg vona þó, að skýrsla min gefi nokkrar upplýsingar í þessu efni.

Það vita allir, þótt ekki hafi beina þekkingu á Vestfjörðum, að þeir eru sá kjálki, sem óþjálastan og hrjóstrugastan jarðveg hefur; svo að miklu örðugra er þar fyrir um alt, sem að jarðyrkju lýtur, en nokkursstaðar annarsstaðar á landinu.

Mjer er óhætt að fullyrða, að á Suður- og Norðurlandi muni mega sljetta dag-sláttuna fyrir 100—120 krónur. En á Vesturlandi mun hún óviða kosta mikið undir 200—220 krónum. Og það er hrein undantekning, ef hestum verður þar viðkomið. Og stórgrýti er þar svo mikið, að víða verða menn að láta stóreflis björg sitja eftir í sljettunum, sem ekki hafa getað orðið burt flutt, nema með ærnum kostnaði. Jeg hef sjálfur sjeð slik stórgrýtisbjörg í mörgum túnasljettum, auk þess er jarðvegurinn svo seigur, að hann getur ekki orðið myldinn, fyr en eftir mjög langan tíma, jafnvel fleiri ár.

Jeg skal játa, að sumstaðar á Norður- og Austurlandi getur verið um svipaða örðugleika að ræða, en þó held jeg, að samanburðurinn mundi sýna, að það sem er undantekning eystra og nyðra, sje föst regla Vestanlands.

Um engjabætur Vestanlands er ekki að ræða, og þeir menn, er auka vilja grasræktina, verða því eðlilega að leggja stund á, að reyna að auka töðufallið sem mest. Það er þeirra lifsspursmál.

Af þessum örðugleikum, sem jeg hef bent á, leiðir það, að svo fáir menn Vestanlands hafa getað orðið aðnjótandi verðlauna úr Ræktunarsjóðnum, því styrkveitingin er miðuð við dagsverkafjölda; en þau hljóta að verða fá, þar sem jafn ilt er aðstöðu.

Því hef jeg nú farið fram á, að lagt verði þriðjungur minna í dagsverk hvert af tünasljettum og varnarskurðum á svæðinu fyrir vestan Gilsfjörð, en annarsstaðar á landinu, og með þessu álit jeg alla sanngirni mæla. En til samkomulags gekk jeg inn á, að lækka þetta að eins um fjórðung. Jeg vona, að till. fái góðan byr, og að öllum skiljist það ranglæti, sem í því felst, að hafa þennan kjálka útundan lengur.

Jón Jónatansson: Jeg get að visu tekið undir með háttv. þm. Ísfjk. um margt af því, er hann tók fram um þetta mál. En jeg lit svo á, að hann hafi ekki ofmælt það, að örðugra sje um alt það, er að jarðbótum lýtur á Vesturlandi, en viðast hvar annarsstaðar. En þótt jeg geti viðurkennt þetta. þá get jeg samt ekki verið með því, að fara þessa leið, sem þingsályktunartillagan fer fram á. Þess ber líka að gæta, að víðar en á Vesturlandi er jörðin allgrýtt og jarðvegurinn seigur, og aðstaðan til jarðabóta því hvergi nærri góð. Það væri því ekki sanngjarnt, að gera þessa breytingu fyrir Vestfirði eina, auk þess eru t. d. tvær sveitir næst fyrir vestan Gilsfjörð, Geiradalur og Reykhólasveit,

engu ver settar með tilliti til jarðabóta, en margar aðrar sveitir víða um land, en eftir þessari þingsályktunartillögu ættu þessar sveitir einnig að njóta þessarar ívilnunar, sem þarna er á ferð.

Eins og kunnugt er, þá hafa menn hingað til fengið sama styrk fyrir unnar jarðabætur, hvar sem á landinu hefur verið. Og jeg er hræddur um, að þetta fyrirkomulagskerfi mundi ruglast — fara í mola, ef þessi leið yrði farin. Því vandhæfi er mikið á því, að koma þessu rjettilega fyrir, ef jafna á styrknum niður eftir mismunandi erfiði, aðstöðu manna til jarðabóta; sá mismunur kemur fram ekki að eins milli einstakra hjeraða, heldur milli einstakra jarða, og er því afar torvelt, að meta slíkt rjettilega.

Háttv. flm. sagði, að Vestfirðingar mistu styrks eða verðlauna úr Ræktunarsjóð Íslands sökum þess, að þeir vegna aðstöðu sinnar gætu ekki leyst af hendi eins mörg dagsverk og menn í öðrum hjeruðum. Mjer er ekki kunnugt um, hvort þetta er nákvæmlega rjett, en á hitt get jeg bent í sambandi við þetta, að á síðasta búnaðarþingi kom það til umræðu, að ekki skyldi beint miða verðlaun úr Ræktunarsjóðnum við dagsverkatölu eina, heldur einnig taka til greina aðstöðu manna til jarðabóta, og ástæður yfir höfuð, og þessi breyting þarf einmitt að komast á, og mundi þá að nokkru bætt úr þessu misrjetti, sem þm. Ísfjk. kvartaði um.

Jeg get þá af því, sem jeg hef fram tekið, ekki greitt atkvæði með þessari till. sökum þess að mjer finst með henni stefnt inn á óheppilega leið.

Svo skal jeg ekki fjölyrða meira um málið.

Björn Þorláksson: Jeg vil taka það fram strax, að jeg mun ekki greiða þessari þingsályktunartillögu atkvæði, þótt jeg hins vegar verði að játa það, að það muni vera erfið og kostnaðarsöm vinna, að vinna að jarðabótum á Vestfirðum, og það mun vera

dýrara þar en á landinu í heild sinni, en það mun þó ekki vera kostnaðarsamara en í ýmsum öðrum hjeruðum, og ekki mikill munur á Vestfjörðum og Austfjörðum. Þar sem jeg er kunnugur í þessu efni, og jeg hygg, hið sama sje um Norður-Þingeyjarsýslu að segja.

Jeg hygg því varhugavert, að samþykkja slíka undanþágu fyrir alla Vestfirði, því til eru þar þær sveitir, sem ekki er örðugra að vinna að jarðabótum í en annarsstaðar á landinu, og benti háttv. 2. þm. Árn. á hið sama og nefndi til 2 sveitir, Reykhólasveit og Geiradalssveit, þar sem svo til hagaði. Jeg vil þó ekki beint fella þingsályktunina, heldur tel bezt, að vísa henni til Búnaðarfelags Íslands til rannsóknar; þar ætti að rannsaka, hvort það væri ekki rjett, að fleiri sveitir fengju undanþágu í þessu efni en Vestfirðir, og þá hverjar sveitir, ef undanþágan yrði veitt. Jeg vil því vísa málinu á bug með svofeldri rökstuddri dagsskrá:

„Í trausti þess, að næsta búnaðarþing taki mál þetta til meðferðar, og beini till. sínum til alþingis, tekur deildin fyrir næsta mál á dagsskrá“.

Ef það þætti skifta nokkru, þá ætti búnaðarfelagið að geta rannsakað þetta svo fljótt, að það gæti látið álit sitt í ljós fyrir næsta þing.

Ef dagsskráin fellur nú, þá verð jeg að greiða atkv. móti ályktuninni.

Þórarinn Jónsson: Jeg er sammála flm. um það, að það er erfitt, að vinna að jarðabótum á Vestfjörðum, og get jeg borðið um það af nokkurri reynslu, því jeg hef unnið að jarðabótum þar. En þó að það sje erfitt, verður ekki þar með sagt, að nokkurt rjettlæti fáið milli hjeraða landsins með því, að lækka ilagningu í dagsverkið þar um $\frac{1}{4}$, því víðar á landinu hagar svipað til, og er að minni hyggju engu betra á stórum svæðum. Og þó að jafnvel rjettlæti fengist milli hjeraðanna

yfirleitt, þá er þess utan svo mikill munur á að vinna jarðabætur í sömu sveitinni, að enginn samjöfnuður er. Þetta hlýtur því alt af að verða.

Hjer kemur líka miklu fleira til greina en jarðvegurinn. Tími sá, sem jarðabæturnar verða unnar á, er mjög mismunandi, hvað lengd og dýrleika snertir. T. d. er lengur hægt að vinna að jarðabótum á Suðurlandi en Norðurlandi, og jafnframt verður einnig ódýrara.

Þar sem tillagan talar um varnarskurði og túnasljettur, þá virðist mjer, að varnarskurðir geti ekki komið til mála, þar sem svo hagar til, að jarðvegurinn er grýttur og lítt vinnandi, því þar mundu girðingar hagkvæmari og sjálfsagðar. Það eru því ekki nema túnasljettur, sem hjer ræðir um, og jeg veit það, í mörgum stöðum eru þær erfiðari en víða annarsstaðar.

Jeg vil því leggja það til, að tillagan verði feld, með því að þessi leið, ef hún yrði opnuð, mundi valda mesta ruglingi, og ekkert bæta samræmið.

En hins vegar er sjálfsagt, að Búnaðarfelag landsins taki tillit til þess, hvernig er að vinna að jarðabótum víðsvegar á landinu með verðlaunaveitingum og yfir höfuð í öllum greinum, sem kostur er á.

Jósef Björnsson: Jeg skal viðurkenna það, að háttv. andmælendur tillögunnar hafa töluvert til síns máls, er þeir segja, að það mundi valda ruglingi frá því, sem nú er, ef farið yrði að gera slíka breytingu frá hinum almennu reglum, sem nú gilda, en þótt þær dyr yrðu opnaðar, sem til rjettlátra breytinga leiða, þá er jeg ekki mjög hræddur við það, og lít öðruvísi á það en andmælendur.

Jeg lit svo á, að reglur þær, sem nú gilda í þessu efni, sjeu ekki rjettlátar, og geti ekki verið það meðan það gildir, að jafnmikið sje lagt í dagsverk, hvort heldur ílt eða gott sje að vinna jarðabótina, og jeg verð að vera þeirrar skoðunar, að það

eigi að ráða meira, hvað rjettlátt er, heldur en þessi ruglingur, sem andmælendur tala um.

Nú er alstaðar um alt land lagt jafnmikið í dagsverkið, en það er vitanlega fullkomlega ranglátt, eins og allir, er tal að hafa, hafa viðurkent. Það er algerlega rangt, þegar tveir menn græða út jafnstórt land af túni, og annar hefur tekið grýtta jörð, en hinn hefur tekið grjótlause móa, að telja þá hafa unnið jafna dagsverkatölu. Þetta nær engri átt, og þetta verður þeim mun athugaverðara, sem hestaaflið verður meira notað, en mannsaflið minna notað. Hestaaflið er margfalt ódýrara, og með því má vinna móana, en grýttu jörðina er ekki hægt að vinna nema með mannsafli. Jeg þykist hafa fulla reynslu fyrir mjer í því, að það sje jafnvel enn meiri en helmingsmunur á því, hvað kostnað snertir, að rækta grýtta eða ógrýtta jörð. Og það er hiklaust rjett hjá háttv. flm., að Vestfirðir munu yfirleitt vera svo grýttir, að ekki sje hægt að nota hestafl til muna, nema ef til vill í örfáum sveitum, og eru þeir því ver farnir en önnur hjeruð landsins.

Jeg jata, að það muni vera rjett, sem háttv. 6. kgk. þm. sagði, að Austfirðir muni í þessu efni standa eins að vígi, sumar sveitir þar að minsta kosti, því að í fjörðunum sjálfum er sama jarðmyndun og á Vestfjörðum (*Björn Þorláksson*: Jeg átti að eins við firðina) og þess vegna hafa bændur í fjörðunum við sömu örðugleika að stríða og þeir þar vestra.

Jeg er þess vegna ekki hræddur við að opna þá leið, að leggja minna í dagsverkið á einum stað en öðrum. Í allflestum sveitum landsins er misjafnlega dýrt að vinna jarðabætur, eins og háttv. 1. þm. Húnv. tók fram, og jeg verð að álita, að það sje mikið rjettara, að leggja mismikið en rjettlátlega í dagsverkin, en að telja alt jafnt eins og nú er gert. Það er líka mikið hægara en verið hefur að framkvæma þetta. Nú orðið fara fáir

hæfir menn víða um sveitirnar til að mæla og skoða jarðabæturnar, og tel jeg ekkert því til fyrirstöðu, að fela þeim líka að meta þær til dagsverka. Jeg tel, að með því fengist mikið meira rjettlæti en nú er, og þótt þeim skjáltaðist stundum, þá yrði það ekki svo mikið, að ekki fengist samt meiri sannur jöfnuður, og með þessu fengist þar að auki sannari og betri skýrsla um jarðabætur þær, er unnar hafa verið á jörðunum, en eftir nügildandi reglum.

Af því að jeg er ekki jafn hræddur eins og aðrir háttvirtir þingdm. við ruglinginn, er kæmi, þá get jeg greitt atkvæði með þessari tillögu, og að munurinn sje $\frac{1}{4}$; það má öllum vera bersýnilegt, hversu geypimikill munur er á því, að rækta stórgrýttu holtin hjer kring um Reykjavík eða seigar mýrar, í samanburði við milda móa, og að ekki sje rjett, að leggja jafnt í dagsverkin, þar sem hægt er að nota plóginn við móana, og á hinum stöðunum, sem ómögulegt er að nota hann og öll vinnan er seinunnin.

Jeg er samdóma háttv. 1. þm. Húnv. um, að þar sem eins er ástalt og á Vestfjörðum, að strax og komið er niður úr grassverðinum er komið niður í stórgrýti, þar eigi ekki að gera varnarskurði, heldur nota aðrar girðingar; þó getur það verið rjett, að setja varnarskurði til að veita nauðsynlegu vatni frá ræktuðu landi. Skal jeg svo ekki að sinni fara fleiri orðum um málið.

Sigurður Stefánsson, (flutn.m.): Jeg hef búizt við því, að mótmæli og athugasemdir kæmu fram við þingsályktunartillöguna frá þeim mönnum, er búa í þeim sveitum, sem líkar eru að staðhættum og Vestfirðir, t. d. Austfjörðum, en þegar háttv. 2. þm. Arn. mótmælir því, þar sem allra minstum erfiðleikum er bundið, að rækta jörðina, og þar sem jörðinni er svo hátt að, að hún nærri því biður bóndann að bæta sig, þá er það óskiljanlegt og næsta kátlegt. Þótt þessi háttv. þm. tilnefndi 2

hreppa á Vestfjörðum, þar sem vel má vinna að jarðabótum, Reykhóla, og Geiradalshreppa, þá sýnir það ekki, að það sje rjettmætt, að taka ekki þessa tillögu til greina.

Það er öldungis rjett, sem háttv. 1. þm. Húnv. tók fram, að það er mjög mikill ununur á því, hvenær hægt er að vinna að jarðabótum, og að þær eru ódýrari þar sem hægt er að vinna að þeim vor og haust, en á Vestfjörðum verður oftast að vinna að þeim á sumrum, og á vorin er ómögulegt að fá menn þar til jarðabótavinnu. En þegar unnið er að þeim að sumrinu, þá eru jarðabæturnar hvað dýrari strax, en sumarvinnan er meiri á Vestfjörðum vegna þess, að bændur stunda þá líka mikið sjó og hafa þannig bæði sjávarútveg og landbúnað.

Jeg þakka háttv. 2. þm. Skgf. fyrir hin- ar viturlegu undirtektir hans undir tillögu- na, og jeg er sannfærður um það, að þeim mun kunnugri sem menn eru á Vestfjörðum, þeim mun meiri sanngirni telja menn hjer um að ræða, og þótt þær jarðir kunni að finnast í Árnessýslu, sem vafasamt er, sem grýttar eru og erfðar til jarðabóta, þá er það undantekning þar, en reglan á Vestfjörðum.

Þegar gætt er að því, hvað mikið er framleitt á Vestfjörðum, og hvað mikið er goldið þaðan til landssjóðs, þá sjá menn, að Vestfirðir standa fremstir allra hjeraða landsins. Þess vegna er það ekki nema rjett, þótt nokkuð meira gengi frá lands- sjóði til Vestfjarða en nú er; hjer er ekki um ágengni að ræða, heldur um sann- girni, og jeg veit, að þeir háttv. þm., sem eru á móti þessu, eru það af ókunnugleik einum, enda tel jeg það ekki nema eðli- legt, þar sem sumir þeirra eru frá hjer- uðum, þar sem ekki þarf annað en að reka fót í þúfu, til þess að þar hrynji í sundur fin gróðrarmold, og þess vegna geta ekki skilið það, hve jörðin er erfið viðfangs á Vestfjörðum, grjót við grjót.

Auk þess eru Vestfirðir sjerstaklega sett- ir að því, að eina ræktunin, sem komið getur til orða, er túnarækt.

Jeg er samþykkur ummælum þeirra háttv. 1. þm. Húnv. og háttv. 2. þm. Skgf., hvað varnarskurði snertir, og jeg tel ekki rjett að nota þá þar vestra, enda býst jeg við, að þeir verði mjög lítið gerðir hjer eftir, heldur notaður gaddavir, sem er heppilegur, og þess vegna tel jeg líklegt, að landssjóður hafi ekki mikil útgjöld af varnarskurðum á Vestfjörðum.

Háttv. 6. kgk. þm. vildi láta rannsaka þetta efni, en það er all-erfitt og kostn- aðarsamt, því að ef gera ætti það eftir tillögum hans, þá þyrfti að rannsaka hverja jörð á landinu, og þessi rökstudda dags- skrá hlýtur að vera sprottin af misskilningi, því að deildin getur ekki vísað því til Búnaðarfjeldags Íslands heldur til stjórna- ráðsins, og get jeg ekki fallizt á hana.

Steingrímur Jónsson: Jeg tel tillögu þessa ekki ósanngjarna, og er ekki á móti henni vegna þess, að hún valdi ruglingi, en jeg tel málið að öllu óundirbúið. Slikt mál og þetta á að koma frá Búnaðarfje- lagi Ísland, og á að vera rannsakað af því, og þess vegna er rjett að vísa því þang- að, eins og 6. kgk. þm. leggur til, en það á líka að rannsaka Austfirði, afspekt- ar sveitir í Eyjafjarðarsýslu, uppsveitir í Þingeyjarsýslu og á Sljettu, því að þar hygg jeg að ástæður í þessum efnum sjeu ekki betri en á Vestfjörðum.

Búnaðarfjeldagið ætti að rannsaka, hvað ræktuð dagsláttu í túni kostar í ýmsum sveitum landsins, því að það er hinn eini rjetti mælikvarðinn til að fara eftir, og jeg álit, að Búnaðarfjeldagið geti vel gert það.

Stefán Stefánsson: Jeg kannast við það, að það er full sanngirni, er mæfir með því, að taka tillit til þess, við út- reikning jarðabótadagsverka, hversu erfitt er, að vinna að jarðabótum á Vestfjörðum, en þingsályktunartillaga sú, er hjer liggur fyrir, bætir eigi úr þeim ójöfnuði, sem þeir

verða fyrir með því að leggja eins í dagsverk þar vestra eins og annarsstaðar. Ójöfnuðurinn færist að eins til, færist yfir á þá, sem eins er ástatt hjá með jarðabætur, og ættu að fá sömu ívilnun. Jeg sje þess vegna ekki, að með þessu sje nokkuð bætt úr skák, þegar lítið er á landið í heild sinni, og verð eð taka undir með háttv. 6. kgk. þm., að það er miklu nær, að visa málinu til stjórnarinnar, sem mundi fá það Búnaðarfjelagi Íslands til athugunar. Tillögur um málið gætu þá legið fyrir næsta alþingi.

Annars álit jeg, að búnaðarfjelag Íslands geti tekið tillit til ræktunarferðleikanna við útbýtingu verðlauna úr Ræktunarsjóði, og með því gæti nokkur jöfnuður á komizt.

Annars er það álitamál, hvort það er rjett, að varið sje árlega miklu fje af landssjóði til þess að styrkja menn og hvetja til þess að rækta ilt land með ærnum kostnaði á útkjálkum landsins, þar sem vitanlegt er, að landið á tugi fermilna af ágætu og auðyrktu landi. Það virðist óneitanlega liggja nær, að leggja meiri rækt við það land, sem borgar sig fljótt og vel. Hver hygginn bóndi ræktar fyrst góða landið sitt, túnin og móana næst því, en lætur stórgrytisholtin og urðirnar eiga sig. Eins ætti landið eða landsstjórnin að fara að.

Það er als ekki sjálfsagt fyrir bændur að binda sig við það, að sljetta grytt og litt ræktanleg tún í kring um bæina, eins og víða er á Vestfjörðum, ef betri blettir eru og hentugri til ræktunar annarsstaðar í landareigninni. (*Sigurður Stefánsson*: Háttv. þm. veit ekkert, hvernig hjer hagar til.) Ef þm. vill, að jeg nefni einhverja staði til dæmis vestur þar, þar sem nóg land er og vel hæft til ræktunar, skal jeg gera það. T. d. innantil við Ísafjarðardjúp er mikið gróðurlendi; og sömuleiðis í Barðastrandar- og Strandasýslu og það engu minna en víða annarsstaðar gerist á landinu (*Sigurður Stefánsson*: Stranda-

sýsla er utan við svæðið). Aðeins er það Bæjarhreppur í Strandasýslu, sem ekki er með talinn. En til dæmis í Steingrímsfirði og Kollafirði er alt gróð og grasi vafið, og svo er víðar. Jeg tel það ógjörning, að taka þannig Vestfirði undan, eins og hjer er gert, og ákveða þangað hærri styrk, en sleppa t. d. Austfjörðum, stórum svæðum í Þingeyjarsýslu, Gullbringusýslu o. fl., þar sem víða er eins ástatt og mjög örðugt er að sljetta. Af þessum ástæðum, sem jeg hef hjer tekið fram, get jeg ekki greitt atkvæði með þessari þingsályktunartillögu.

Sigurður Stefánsson, (flutnm): Jeg þóttist taka það fullskýrt fram í minni fyrri ræðu, að túnin væru einmitt einustu blettirnir víða, sem hæfir væru til ræktunar. Utan túns væru tómar urðir og grjót. Það dugar því ekki að slá því fram, að út fyrir túnin megi fara og sljetta þar, þar sem engin tök eru á því. Það er rangt, að túnasljettarnar í gryttu túnunum geti ekki borgað sig, þær gera það ágætlega. Menn fá með tíð og tíma uppborið það, sem þeir leggja í sljettarnar, en það er auðvitað seinna en á þeim stöðum, þar sem jörðin er í alla staði hentug til ræktunar og biður eftir mannshöndinni, eins og víða hjer á Suðurlandi.

Þótt ójöfnuðurinn í styrkveitingunni komi víða fram, þá er jeg viss um, að hann kemur hvergi niður á jafnstóru svæði og á Vestfjörðum. Það getur vel verið, að einstöku jarðir sjeu þar, sem hagar líkt til og víðast hvar á Norður- og Suðurlandi. En sárfáar eru þær, þegar lítið er á heildina.

Einar Jónsson: Jeg álit það í alla staði rjett, að mál þetta komi fyrir Búnaðarfjelag Íslands. Er jeg því samþykkur þeirri rökstuddu dagsskrá, sem fram er komin að mestu, en vil aðeins að hún yrði orðuð á þessa leið:

„Með ósk um, að landsstjórnin leggi fyrir Búnaðarfjelag Íslands, að taka mál þetta

til ihugunar, og athuga jafnframt, hvort eigi megi gera mat jarðabóta á landinu til dagsverka eða verðlauna yfirleitt eftir ástæðum á hverjum stað rjettlátara en nú á sjer stað, og leggi álit þess og tillögur fyrir næsta þing, tekur deildin fyrir næsta mál á dagsskrá“.

Annars tala jeg ekkert frekar í þessu máli. Helztu atriði þess er búið að taka fram. Það liggur í augum uppi, að misjafnir erfiðleikar eru við tünasljettturnar og aðrar jarðabætur, og ójöfnuður á sjer því stað þegar alstaðar er metið jafnt til dags verka. En engu minni erfiðleika tel jeg víða annarsstaðar en á Vestfjörðum. Æskilegt væri því mjög, að leið yrði fundin til þess, að gera matið rjettlátara, svo og að enginn yrði settur hjá verðlaunum vegna þess, hve jarðabætur eru honum erfiðar.

Björn Þorláksson: Vegna þess að jeg finn, að þessi dagsskrá, sem hjer er komin fram, er ítarlegri en mín, og tekur meira fram, þá get jeg fallið frá minni dagsskrá.

Var því næst gengið til atkvæða.

Björn Þorláksson tók aftur þá dagsskrá, sem hann hafði stungið upp á, en dagsskrá Einars Jónssonar var samþ. með 7 atkv. gegn 2.

6. Einkasala á steinolíu.

Á 34. fundi Ed., laugardaginn 24. ágúst, var útbýtt í deildinni tillögu til þingsályktunar um einkasölu á steinolíu, flutnm.: Jens Pálsson og Sigurður Stefánsson, og á 35. fundi Ed. kom til ályktunar, að fengnu samþykki deildarinnar og leyfi ráðherra til afbrigða frá þingsköpunum, hvernig ræða skyldi þingsályktunartillöguna (404).

Forseti: Jeg vil leyfa mjer að stinga upp á, að það verði viðhöfð ein umræða.

Var það samþykkt með öllum atkvæðum.

Forseti leitaði þá vegna naumleika tímans samþykkis deildarinnar og leyfis ráðherra til afbrigða frá þingsköpunum, og tók, að því fengnu, þingsályktunartillöguna á dagsskrá sama dag á kvöldfundi.

Ein umr. á 36. fundi, 24. ágúst (404).

Jens Pálsson: Tíminn er orðinn mjög knappur, svo jeg skal fara fljótt yfir sögu.

Aðaltilefnið til steinolíumálsins á þinginu er það, að steinolia hefur nýskeð verið hækkuð í verði um 5 kr. fatið. Þessi hækkun kemur alt í einu og mönnum á óvart ofan á nálega 5 kr. hækkun, sem orðið hefur smátt og smátt á þessari vöru- tegund síðan steinolíufjelagið D. D. P. A. tók að selja hana hjer á landi.

Eins og kunnugt er, var fyrir 4 árum síðan alment verð á góðri steinolíu 24 kr. pr. fat (Royal Daylight). En einn angi af Standard olíufjelaginu teigði sig hingað frá Danmörku fyrir 4 árum síðan og tók að semja við kaupmenn, og síðan hefur steinolia farið stórum hækkandi, svo að verðið var síðastliðið ár orðið 25—29 kr. fatið, og miklu herra í smærri kaupum. Menn hjeldu þá, að við það mundi sitja.

En svo hefur nú alt í einu orðið 5 kr. hækkun á hverju olíufati; fullyrt er, að fjelagið hafi samið við alla kaupmenn hringinn í kring um landið og bundið þá við sig, áður en það greiddi þjóðinni þetta óþyrmilega hnefahögg í andlitið.

Þetta fjelag flytur alt að 30,000 föt af olíu hingað til landsins árlega, og er því með þessu lagður c. 150,000 kr ársskattur á landsmenn. En tilfinnanlegast er þó það, að svo og svo mikið af þessari vöru er notað til atvinnureksturs, þar sem mótorbátarnir eru; en mótorbátar eru nú víða um land teknir upp í stað hinna opnu róðrabáta til fiskiveiða. Er með þessu stofnað

til þess kostnaðarauka og tjóns fyrir mót-orbátaútgerðina, sem verða hlýtur henni til hnekkis og teflir henni í tvisýnu. — Auðsætt er hvílikur voði þetta er fyrir mótorbátasafnann yfirleitt, t. d. fyrir hinar fjölmennu, blómlegu og aflasælu bygðir við Ísafjarðardjúp og yfirleitt á Vestfjörðum, og svo fyrir útveg Vestmannaeyinga, er breytt hafa á fáum árum með ærnum kostnaði öllum sínum opnu skipum í mót-orbáta.

Ef maður hugsaði sjer nú, að Alþingi hefði fundið upp á 5 kr. álagi á steinolíufatið, t. d. lagt á hvert olíufat 5 kr. aðflutningstoll, þá hefði þjóðin rjettilega getað ályktað, að fulltrúar hennar hefðu ekki verið með fullu viti — vitfirringaráðstöfun hefði slík lagasetning verið álitin, og það með rjettu. En þá spyr jeg: er ekki gild ástæða til að kunna því illa, er útlent stórgróðafjelag vegur að sjávarútvegi vorum svo óþyrmilega, án þess að birta oss nokkrar knýandi ástæður fyrir slíku tilræði, — er ekki fylsta ástæða fyrir löggjafarþingið að gera sitt til þess, að sjávaratvinna fjölmennra hjeraða í landinu þurfi ekki ófyrirsjáanlega lengi að eiga tilveru sína undir ágirndardutlungum alræmds stórgróðafjells?

Mál þetta hefur verið itarlega rætt í Nd., og þarf jeg ekki að taka upp þær margföldu ástæður, er færðar hafa verið fyrir því, að eitthvað þurfi að gjöra. En með því að timinn er þrotinn, og í því skyni að eitthvað verði sem fyrst aðgert af hálfu stjórnar og þings, komum við með tillöguna.

Við fundum sárt til þess, er þetta skall yfir okkur í lok þingtimans, að okkur vantaði öll skjöl og skilríki til að átta okkur á málinu. Við sættum oss þó við það, að á næsta þingi verði nægilegar skýrslur fyrir höndum, svo að þingmenn geti fræðzt um aðalatriði þessa máls og fengið vissu fyrir, að landið vildi koma þessari einokun á aðrar hendur.

Jeg fyrir mitt leyti verð að játa, að um það eitt sannfærðist jeg við að lesa rækilega skýrslur millipinganeðdarinnar, að það væri áreiðanlega arðvænlegt, og eftir nægan undirbúning hættulaust fyrir landið, að taka að sjer einkasölu á steinolíu, og jeg mundi því hiklaust greiða því atkvæði mitt, enda þótt tilkostnaðurinn yrði talsverður í byrjuninni. Því þessi vara er lítlöðulega svo ódýr á aðalútflutningsstöðvunum í Norður-Ameríku (New-York), en svo rándýr hjer á landi tiltölulega við það, að það getur ekki verið vafasamt að tilvinnandi sje fyrir landið, og meira en það, að útvega vöruna hingað. og selja hana hjer. Af því getur landssjóður annarsvegjar og hjerlendir kaupendur hinsvegjar, haft *stórfeldan* hagnað ef skynsamlega (rationelt) er að öllu farið, bæði um innkaup, flutning, geymslu, og útsölu.

Við treystum því fyllilega, að stjórnin taki mál þetta til rækilegrar meðferðar, og að stjórnarráðið sjái, hversu mikið er hjer í húfi, og að hjer þarf því brýnna aðgerða við. Og í sjálfu sjer er hjer ekki um annað að ræða, en að flytja verzlunina á hagfeldari stað, en hún er nú.

Jeg treysti því, að þingsályktunartillaga þessi fái góðar undirtektir í hinni háttv. deild og nái samþykki hennar.

ATKVGR:

Tillagan var samþ. með 10 samhljóða atkv. og afgreidd til ráðherra sem

ályktun frá efri deild alþingis.

7. Ávarp til konungs.

Á 32. fundi Ed., fimtudaginn 22. ágúst, var útbýtt í deildinni tillögu til *þingsályktunar um ávarp til konungs*, flutningsmenn: Jens Pálsson, Sigurður Stefánsson og Stefán Stefánsson (363), og að fengnu samþykki deildarinnar og leyfi ráðherra til afbrigða frá þingsköpunum, var á 33. fundi

23. ágúst, tekið fyrir, að gera ályktun um, hvernig ræða skyldi þingsályktunartillöguna.

Forseti stakk upp á, að höfð yrði ein umr. um þingsályktunartillöguna, og að hún færi fram fyrir luktum dyrum, og var það hvorttveggja samþykkt með öllum atkvæðum.

Ein umr. á 34. fundi Ed., 24. ágúst, kl 10 árdegis.

Jens Pálsson (flutnm): Það er sjálf-sagt, að það er hrein og bein kurteisiskylda alþingis, að svara allra-hæstum boðskap, er hans hátign konungur vor sendi til alþingis.

Hans hátign konungurinn hefur snert hug vorn og viðkvæma strengi, þar sem hann mintist föður síns, hins lofsæla konungs Friðriks VIII., er ástsælastur hefur orðið á þessu landi allra vorra konunga, og sem vjer allir bárum djúpa og einlæga þegnlega lotningu fyrir, jafnframt því, sem vjer unnum honum af alhug.

En jafnframt þessu andar boðskapur hans hátignar konungsins til vor svo hlýjum konungshug, að það er fyrirhugað ráð hans, að bera hinn sama hlýja velvildarhug til vor, sem hinn lofsæli konungur faðir hans.

Ávarpið tel jeg vel og heppilega sam-ið og í góðum anda, svo ekkert sje við það að athuga.

En auk þess, sem jeg hef tekið fram, þá mælir það með því, að samþ. ávarp þetta, að nú hefur mikill meiri hluti þingsins samþ. að taka sambandsmálið til meðferðar, og falið hæztv. ráðherra, að bera málið fram, og er því sjálfsagt að óska þess, að hans hátign konungurinn vilji hjálpa oss til þess, að þær tilraunir vorar fái góðar undirtektir hjá stjórnmalámmönn-um Danmerkur, og einkum þar sem við vitum, að orð hans eru mjög mikils metin og hafa mikil og viðtæk áhrif. Og við

megum vænta als hins bezta, þar sem sýnt er af boðskap hans hátignar, að hann ber mjög hlýjan velvildarhug til lands og þjóðar, ber til vor velvildarfullan landsföðurlegan konungshuga.

ATKVGR:

Ávarpið samþykkt með öllum atkvæðum.

Þinglok í Ed.

Forseti: Starf vort er nú á enda, og þótt þingtiminn sje stuttur, þá hefur verið unnið vel, og mjög fá mál liggja hjer fyrir háttv. deild, sem eru óútkljáð, og flest þau mál, sem svo er ástatt um, hafa verið ihuguð vel og nefndarálit og tillögur gerðar um þau; vil jeg hjer sjerstaklega geta siglingalaganna, sem er eins stór lagabálkur og hegningarlögin, og þess, að þar liggja fyrir bæði nefndarálit og breytingartillögur, sem er ágætur undirbúningur undir næsta þing.

Jeg álit því, að þjóðin megi þakka háttv. þingmönnum fyrir vel unnið starf, og sjálfur vil jeg færa þeim þakki minar fyrir hjálsemi þeirra við starf mitt hjer í háttv. deild, og óska þeim als góðs, og að þeir, sem langt eru að, megi fá góða heimferð og hitta ástvini sína heila á húfi.

Steingr. Jónsson: Jeg veit, að jeg tala fyrir hönd allra deildarmanna, er jeg flyt hæztv. forseta miklar þakki fyrir ágæta starfsemi hans og samvinnu við deildina, og vil jeg óska honum als góðs.

Deildin tók undir ummælin með því að standa upp.